ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פּאַרקווייַ ברוקלין, נ.י. סניף אה"ק כפר חב"ד

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהורין או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניתן בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ:
ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵי
יוֹנִים:

סוף זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב – י"ג אייר

אות בספר התורה לאחדות כל ילדי ישראל

...דובר לעיל שכתיבת הספר תורה של ילדי ישראל תיעשה בזריזות רבה, באופן שיסיימו את כתיבת הספר תורה עוד בשנה זו, שנת הקהל.

וכשיסיימו את כתיבת הספר תורה – יתחילו מיד לכתוב ספר תורה שני עבור ילדי ישראל.

ומאחר שביאת משיח צדקנו קשורה בהענין ד"יכלו נשמות שבגוף", הנה בודאי שבמשך החודשים הקרובים יוולדו הרבה ילדים וילדות, כך שיהיו מספיק ילדים שיקנו גם את כל האותיות דספר תורה השני...

ויהי רצון שהתחלת כתיבת הספר תורה של ילדי ישראל, הנקראים בשם "משיחי" – תמהר ותחיש עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

ובקרוב ממש יזכה כל אחד ואחת מבני ישראל ללמוד תורתו של משיח מפיו של משיח, וכהדגשת שנת הקהל – שהמלך קורא בתורה בבית המקדש, באופן ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו'".

וכתיבת הספר תורה בירושלים העתיקה בין החומות – תהיה הכנה קרובה לקיום היעוד "בונה ירושלים ה'", כולל חומות ירושלים, כמו שכתוב "ואני אהיה לה נו' חומת אש סביב", ועד לקיום היעוד "פרזות תשב ירושלים" – בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת י"ב ניסן תשמ"א)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה ונקדשתי בתוך בני ישראל,
שבת פרשת אמור, י"ג אייר ה'תשכ"ה 5

התוועדויות

ר"ד יום ג' פ' אמור, י"א אייר ה'תשי"ב 13
שיחת ש"פ אמור, ט"ו אייר ה'תשמ"ב 16

לקוטי שיחות

פרקי אבות, כרך יז, פרק ד 28
אמור, כרך כב, א 34

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת אמור 44
לוח לתהלים היומי 72
תניא יומי 73
לוח 'היום יום' 86

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 89
שלושה פרקים ליום 93
פרק אחד ליום 149
ספר המצוות 170

לימוד מחולק לפי ימים

מסכת סוטה לימי ספירת העומר 178
משניות עם ביאור קהתי - מסכת שקלים 208
גמרא עם ביאור - מסכת סוטה 218
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 247

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 246
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 247
לקוטי תורה 250

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 254

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 255

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 256

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 257

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 259
לקוטי דיבורים - בלה"ק 259
אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא 262
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 265

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 40
ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 43
נביאים וכתובים 206
עין יעקב - מסכת ברכות 217
נקודה משיחת קודש מעובדת 267
חומש לקריאה בציבור 268
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 276
ביאורים לפרקי אבות - פרק ד 277
לוח זמנים 278
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 279

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת אמור, י"ג אייר ה'תשכ"ה*

וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם[1], וּמְבָאֵר אַדְמו"ר הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל תּוֹרָה, דְּוֻנְקַדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (גִּילּוּי קְדוּשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹךְ הַלֵּב[3] דְּיִשְׂרָאֵל) הוּא בְּאוֹפֶן דְּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁלִּבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ לִיכָּלֵל בִּקְדוּשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ אֲנִי הֲוָיָ' מְקַדִּשְׁכֶם, הַמְשָׁכַת קְדוּשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה. וּבְזֶה עַצְמוֹ (בְּהַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) שְׁנֵי עִנְיָנִים, הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי תּוֹרָה וְהַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי מִצְוֹת[4]. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הִיא בְּפְנִימִיּוּת הָעוֹלָמוֹת (בְּרוּחָנִיּוּת), וּבְכֵדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה בְּחִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת (בְּגַשְׁמִיּוּת), הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת[5]. וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים ג' פְּעָמִים קָדוֹשׁ[6], דְּקָדוֹשׁ הָא' הוּא הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וְקָדוֹשׁ הַב' וְהַג' הֵם הַמְשָׁכוֹת מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, עַל־יְדֵי תּוֹרָה וְעַל־יְדֵי מִצְוֹת[5].

ביאור בדרך אפשר

וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם[1], וּמְבָאֵר אַדְמו"ר הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' במאמר חסידות דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה[2], הפותח בפסוק זה "ונקדשתי..." דְּוֻנְקַדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ציווי שלפי פנימיות הדברים משמעותו גִּילּוּי קְדוּשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹךְ הַלֵּב[3] של כל אחד ואחד דְּיִשְׂרָאֵל מבני ישראל) הוּא בְּאוֹפֶן דְּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה, ההתגלות של הקדושה האלוקית בתוך הלב היהודי היא תוצאה של פעולת האדם והתעוררות שלו להתקרב אל ה', שהיא הפועלת את ההתגלות מלמעלה, כך שהדבר הוא בדרך מלמטה למעלה, כי ההתחלה היא פעולת האדם מלמטה שהיא הגורמת את ההתעוררות וההתגלות מלמעלה שֶׁלִּבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ לִיכָּלֵל בִּקְדוּשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הלב היהודי צמא להתקרב לאלוקות, והצימאון חזק וגדול מאד כמו אש בוערת ורצונו של היהודי הוא להיות נכלל באלוקות, היינו שהרצון שלו לדבוק באלוקות הוא גם אם לשם כך עליו לאבד את המציאות האישית שלו (ובלשון רבנו הזקן בספר התניא, פרק יט: "... נר ה' נשמת אדם, פירוש שישראל הקרויים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה ביסוד האש הכללי... ואף שעל ידי זה יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשורשו, אף־על־פי־כן בכך הוא חפץ בטבעו, כך נשמת האדם ... חפצה וחזקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה' ... הגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי...") וְעַל־יְדֵי־זֶה כתוצאה מהצימאון וההתעוררות של האדם מלמטה נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ אֲנִי הֲוָיָ' מְקַדִּשְׁכֶם, הַמְשָׁכַת והתגלות קְדוּשָּׁתוֹ של ה' יִתְבָּרֵךְ אל תוך ליבו של האדם מִלְמַעְלָה לְמַטָּה.

וּבְזֶה עַצְמוֹ (בְּהַהַמְשָׁכָה ההתגלות של קדושת ה' מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) שְׁנֵי עִנְיָנִים, האחד - הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי תּוֹרָה - והשני הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי מִצְוֹת[4] שהם שני עניינים שונים, כפי שהולך ומבאר. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הִיא התגלות אלוקות בְּפְנִימִיּוּת הָעוֹלָמוֹת (בְּרוּחָנִיּוּת), וּבְכֵדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה של ההתגלות האלוקית בְּחִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת (בְּגַשְׁמִיּוּת), הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת[5] שהוא פעולה גשמית שיש לה השפעה גם בגשמיות העולמות.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים ג' פְּעָמִים קָדוֹשׁ[6], כי בהמשכת והתגלות הקדושה יש שלושה עניינים שונים דְּקָדוֹשׁ הָא' הוּא הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, כאמור, הפסוק "ונקדשתי" מדבר על התגלות הקדושה האלוקית באדם בדרך מלמטה למעלה, היינו התעוררות מצד האדם שגורמת המשכה והתגלות מלמעלה, ודרך זו נקראת "העלאה" היינו התקרבות לאלוקות כתוצאה מכך שהאדם מצידו מתעלה וְקָדוֹשׁ הַב' וְהַג' הֵם הַמְשָׁכוֹת של התגלות אלוקית בדרך הפוכה, מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, עַל־יְדֵי תּוֹרָה וְעַל־יְדֵי מִצְוֹת[5] שהם, כאמור, שתי דרכים שונות

) יצא לאור בקונטרס י"ג אייר - תש"נ, "לקראת י"ג אייר, יום היאָרצייט של הוו"ח וכו' הרב ישראל ארי' לייב, אחיו של - יבדל לחיים טובים - כ"ק אדמו"ר שליט"א, - לפני מלחה"ע האחרונה עלה לארץ הקודש. נסתלק בי"ג אייר ה'תשי"ב, בליוורפול, אנגלי', ומנ"כ בעיה"ק צפת תובב"א .. יום ג, יג אייר, שנת ה'תש"נ". 1) פרשתנו כב, לב. 2) סעיף ט (לג, ב). 3) ראה לקו"ת שם סעיף ה (לב, ג) דתוך בני ישראל הוא נקודה הפנימית דהלב. 4) לקו"ת שם סוף סעיף ו (לב, ד). 5) לקו"ת שם סעיף ח (לג, א). ושם, ש"לכן הן ב' בחי' קדוש" (כדלקמן בפנים). 6) ישעי' ו, ג.

*) תולדותיו - ראה ספר "ימי מלך" ח"א (קה"ת תשמ"ט) ע' 68 ואילך [קובץ י"ג אייר ארבעים שנה (קה"ת, תשנ"ב). תו"מ - רשימת היומן ע' קמט].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לפעול את ההמשכה מלמעלה למטה – ההמשכה על־ידי תורה שמתגלית בפנימיות (רוחניות) העולמות וההמשכה שעל ידי מצוות שמתגלית בחיצוניות (גשמיות).

ב) וּמַמְשִׁיךְ ב׳לקוטי תורה׳ **בְּ(הַבִּיאוּר לְ)הַמַּאֲמָר**[7], (לאחר המאמר עצמו, מופיע ב׳לקוטי תורה׳ ׳ביאור׳ למאמר בדיבור־המתחיל ״לבאר הדברים על פסוק ונקדשתי״, שם מבואר באריכות עניין ״קדוש, קדוש, קדוש״ ונתבאר) **שֶׁגַּ׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ הֵם ג׳ מַדְרֵגוֹת. קָדוֹשׁ הָא׳ הוּא כֶּתֶר דְּזֵעִיר־אַנְפִּין (שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה** שהיא ראשית הספירות, כשם שהכתר נתון מעל ראשו של האדם), **קָדוֹשׁ הַבּ׳ הוּא כֶּתֶר דְּזֵעִיר־אַנְפִּין** המידות של הספירות העליונות הנקראות ״זעיר אנפין״ (פנים זעירות) כי לעומת המוחין העליונים יש בהם מעט אור וחיות, **וְקָדוֹשׁ הַג׳ הוּא כֶּתֶר דְּמַלְכוּת** הספירה האחרונה מעשר הספירות. כלומר, ״קדוש״ שמשמעותו נעלה ונבדל הוא עניין הכתר שלמעלה מהספירות אלא שבכתר עצמו יש דרגות שונות – למעלה מספירות, בתור כתר למידות ובתור כתר למלכות ולכן נאמר שלוש פעמים ״קדוש״, כפי שהולך ומבאר.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּיאוּר בָּזֶה עַל־פִּי הַיְדוּעַ[8] בתורת החסידות **שֶׁקָּדוֹשׁ (בְּכְלָל** באופן כללי, מבלי להיכנס לדרגות השונות שבדבר) **קָאֵי עַל ׳אוֹר הַסּוֹבֵב׳,** כמבואר בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא לעולם בשני אופנים הנקראים ״אור הסובב כל עלמין״ ו״אור הממלא כל עלמין״. אור הסובב הוא התגלות האור האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל העולמות והנבראים בשווה, בדרך ׳מקיף׳, ונקרא ׳סובב׳ על שם שמאיר על העולמות ׳מלמעלה׳ מבלי להתלבש בתוכם, ואור ה׳ממלא׳ הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל נברא לפי ענינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות, ובדרך כלל ״קדוש״ מכוון ל״אור הסובב כל עלמין״ **שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵהַשְׁתַּלְשְׁלוּת** מהאור האלוקי ה״ממלא כל עלמין״ שבא ויורד מדרגה לדרגה ב״סדר השתלשלות״ שבו ההמשכה וההארה ממדרגה לדרגה היא בצורה הדרגתית כמו שלשלת שהטבעות שלה אחוזות זו בזו. **וְלָכֵן עִיקַּר הָעִנְיָן דְּקָדוֹשׁ** במובן של ״סובב״ שקדוש ומובדל מהאור המדוד והמוגבל **(קָדוֹשׁ הָא׳) הוּא בַּכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה (כִּי חָכְמָה הִיא רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת**[9] ולכן היא הראשונה בעשר הספירות העליונות). **וְזֶה שֶׁגַּם הַכֶּתֶר דְּזֵעִיר־אַנְפִּין וְכֶתֶר דְּמַלְכוּת נִקְרָאִים בְּשֵׁם קָדוֹשׁ,** והם, כאמור, הבחינה השנייה והשלישית ב״קדוש״, ולכאורה לא מובן איך יתכן ״קדוש״ ו״כתר״ שלמעלה מהשתלשלות (ולכן עיקרו למעלה מהחכמה) במידות ובספירות המלכות שהם דרגות שבתוך סדר ההשתלשלות? והביאור **הוּא כִּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים הִיא לֹא כְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֶלְיָה וְעָלוֹל,** סיבה ותוצאה **שֶׁהֶעָלוּל הוּא מַהוּת אַחֵר מֵהָעִילָּה,** למשל, השכל הוא ׳עילה׳ להתהוות המידות שבאות כתוצאה מהשכל, כי רגש נולד מתוך התבוננות שכלית, אבל אין דמיון בין מהות השכל למהות המדות, והמהות והתכונות ואופן הפעולה וההשפעה של השכל שונים לחלוטין מאלה של המידות אבל בין הכתרים שבכל עולם ובכל בחינה יש דמיון מהותי כי גם הכתרים שבתוך סדר השתלשלות לא מתהווים בסדר והדרגה **כִּי־אִם שֶׁכָּל הַכְּתָרִים הֵם מַהוּת אֶחָד**[10], ולא רק כתר עליון שלמעלה מהחכמה הוא ׳כתר׳ ונקרא ׳קדוש׳ **וְגַם לְאַחֲרֵי יְרִידַת הַכֶּתֶר לִהְיוֹת כֶּתֶר לִזְעֵיר־אַנְפִּין** המידות **אוֹ לְמַלְכוּת** שהיא הדרגה האחרונה בסדר השתלשלות הספירות, **הוּא בְּמַהוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם (כֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה)** כלומר, ב׳סדר השתלשלות׳ המסודר וההדרגתי כל דרגה וכל בחינה היא למטה מזו שמעליה כי היא באה ישירות ממנה (הבינה מהחכמה, הגבורה מהחסד, וכן בעולמות – בריאה מאצילות, יצירה מבריאה וכד׳) אבל לבחי׳ הכתר יש, כביכול, ׳סדר השתלשלות׳ מיוחד לה כמבואר בחסידות מספרי קבלה ש״השתלשלות הכתרים זה מזה״ וכאילו נאמר שכתר דבריאה משתלשל ובא ישירות מכתר דאצילות מבלי לעבור דרך הדרגות שבינתיים ולכן אין להתפלא שגם כאשר הכתר מתגלה בתוך עשר הספירות בתור כתר דז״א וכתר דמלכות הוא עדיין נשאר ׳קדוש׳ ונחשב ׳מהות אחד׳ עם כתר עליון שלמעלה מהספירות.

ביאור בדרך אפשר

ב) וּמַמְשִׁיךְ בְּ(הַבִּיאוּר לְ)הַמַּאֲמָר[7], שֶׁגַּ׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ הֵם ג׳ מַדְרֵגוֹת. קָדוֹשׁ הָא׳ הוּא כֶּתֶר (שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה), קָדוֹשׁ הַבּ׳ הוּא כֶּתֶר דְּזֵעִיר־אַנְפִּין, וְקָדוֹשׁ הַג׳ הוּא כֶּתֶר דְּמַלְכוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּיאוּר בָּזֶה עַל־פִּי הַיְדוּעַ[8] שֶׁקָּדוֹשׁ (בְּכְלָל) קָאֵי עַל ׳אוֹר הַסּוֹבֵב׳, שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְלָכֵן עִיקַּר הָעִנְיָן דְּקָדוֹשׁ (קָדוֹשׁ הָא׳) הוּא בַּכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה (כִּי חָכְמָה הִיא רֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת[9]). וְזֶה שֶׁגַּם הַכֶּתֶר דְּזֵעִיר־אַנְפִּין וְכֶתֶר דְּמַלְכוּת נִקְרָאִים בְּשֵׁם קָדוֹשׁ, הוּא כִּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים הִיא לֹא כְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֶלְיָה וְעָלוֹל, שֶׁהֶעָלוּל הוּא מַהוּת אַחֵר מֵהָעִילָּה, כִּי־אִם שֶׁכָּל הַכְּתָרִים הֵם מַהוּת אֶחָד[10], וְגַם לְאַחֲרֵי יְרִידַת הַכֶּתֶר לִהְיוֹת כֶּתֶר לִזְעֵיר־אַנְפִּין אוֹ לְמַלְכוּת, הוּא בְּמַהוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם (כֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמְּבֹאָר

7) לג, סע״ב ואילך. וראה בארוכה שיחת ש״פ אחרי־קדושים, י״ג אייר ה׳תשמ״ה [התוועדויות תשמ״ה ח״ג ע׳ 1942 ואילך] - ביאור בשמו של בעל היאָרצייט, והשייכות דשמו לפ׳ אחרי־קדושים. שיחת פסח שני ה׳תשמ״ז [התוועדויות תשמ״ז ח״ג ע׳ 256 ואילך]. [ש״פ אחרי־קדושים ה׳תנש״א (התוועדויות תנש״א ח״ג ע׳ 184 ואילך)]. 8) לקו״ת תזריע כב, ג. ובכ״מ. 9) שער היחוד והאמונה רפ״ט. ובכ״מ. 10) ראה המשך תער״ב ח״א פע״ט. ח״ב פש״מ. וראה לקו״ת קרח נב, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמְּבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁג׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ הֵם חֲלוּקִים בְּמַדְרֵגָתָם היינו שכל פעם מתייחסת לדרגה אחרת בכתר (כאמור שֶׁקָּדוֹשׁ הָא׳ הוּא הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה, וְקָדוֹשׁ הַב׳ וְהַג׳ הֵם הַכֶּתֶר דִּזְעֵיר־אַנְפִּין וּדְמַלְכוּת), הוּא גַּם בֵּיאוּר עַל הַחִילּוּק בְּאוֹפָנָם בדרך שבה אותה בחינה מסוימת של כתר נמשכת ובאה לידי גילוי (שֶׁקָּדוֹשׁ הָא׳ הוּא בְּאוֹפֶן דְּמַלְמָטָּה לְמַעְלָה, באמצעות 'העלאה' שהיא התעוררות שמתחילה מצד האדם וְקָדוֹשׁ הַב׳ וְהַג׳ הֵם בְּאוֹפֶן דְּמִלְמַעְלָה לְמַטָּה וההתגלות שלהם היא בדרך 'המשכה' שבאה מלמעלה למטה), כפי שהולך ומבאר מדוע הבחינה העליונה בכתר באה בדרך מלמטה ושתי הבחינות הנוספות באות בדרך מלמעלה למטה. דְּ[אוֹר] הַסּוֹבֵב (כֶּתֶר) עַצְמוֹ, כֵּינָן שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל לְגַמְרֵי מ'סדר השתלשלות' שבו האור האלוקי יורד בצורה הדרגתית ומהווה נבראים מוגדרים ומוגבלים, הַגִּלּוּי שֶׁלּוֹ בְּאָדָם הוּא בְּאוֹפֶן כזה שֶׁהוּא האדם מַכִּיר וּמַרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ האור האלוקי שמתגלה בו הוא עִנְיָן שֶׁמּוּפְלָא וּמוּבְדָּל מִמֶּנּוּ ונעלה ממנו לגמרי, וְלָכֵן הוּא האדם מְשְׁתּוֹקֵק לָצֵאת מִמְּצִיאוּתוֹ לצאת מגדרי המציאות וההגבלות שגורמות לו להיות מציאות מוגבלת וְלִיכָלֵל כמו נר הנכלל באבוקה ומאבד את מציאותו כיישות נפרדת בְּהָעִנְיָן הַמּוּפְלָא, וְכַאֲשֶׁר [אוֹר] הַסּוֹבֵב יוֹרֵד לִהְיוֹת כֶּתֶר לִזְעֵיר־אַנְפִּין אוֹ לְמַלְכוּת, שהם דרגות ובחינות בתוך 'סדר השתלשלות' המדוד ומוגבל אָז הַגִּלּוּי שֶׁלּוֹ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ ומתגלה מלמעלה לְמַטָּה כי ה'מטה', האדם התחתון, קולט ומכיל בתוכו את האור הזה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כמו שהוא בעניין האופן שבו נפעלת התגלות הכתרים, הוּא בְּנוֹגֵעַ

ביאור בדרך אפשר

1 בְּהַמַּאֲמָר שֶׁג׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ הֵם חֲלוּקִים
2 בְּמַדְרֵגָתָם (שֶׁקָּדוֹשׁ הָא׳ הוּא הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה
3 מֵחָכְמָה, וְקָדוֹשׁ הַב׳ וְהַג׳ הֵם הַכֶּתֶר דִּזְעֵיר־
4 אַנְפִּין וּדְמַלְכוּת), הוּא גַּם בֵּיאוּר עַל הַחִילּוּק
5 בְּאוֹפָנָם (שֶׁקָּדוֹשׁ הָא׳ הוּא בְּאוֹפֶן דְּמִלְמַטָּה
6 לְמַעְלָה, וְקָדוֹשׁ הַב׳ וְהַג׳ הֵם בְּאוֹפֶן דְּמִלְמַעְלָה
7 לְמַטָּה). דְּ[אוֹר] הַסּוֹבֵב (כֶּתֶר) עַצְמוֹ, כֵּינָן שֶׁהוּא
8 קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל לְגַמְרֵי, הַגִּלּוּי שֶׁלּוֹ בָּאָדָם הוּא
9 בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא מַכִּיר וּמַרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁמּוּפְלָא
10 וּמוּבְדָּל מִמֶּנּוּ, וְלָכֵן הוּא מִשְׁתּוֹקֵק לָצֵאת
11 מִמְּצִיאוּתוֹ וְלִיכָלֵל בְּהָעִנְיָן הַמּוּפְלָא, וְכַאֲשֶׁר
12 [אוֹר] הַסּוֹבֵב יוֹרֵד לִהְיוֹת כֶּתֶר לִזְעֵיר־אַנְפִּין אוֹ
13 לְמַלְכוּת, אָז הַגִּילּוּי שֶׁלּוֹ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ
14 לְמַטָּה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְקָדוֹשׁ הַב׳
15 וְהַג׳, שֶׁהַחִילּוּק בְּאוֹפָן הַמְשָׁכָתָם הוּא מִפְּנֵי שֶׁהֵם
16 חֲלוּקִים בְּמַדְרֵגָתָם. דְּקָדוֹשׁ הַב׳, כֵּינָן שֶׁהַיְרִידָה
17 שֶׁלּוֹ הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה כֶּתֶר לִזְעֵיר־אַנְפִּין (דִּזְעֵיר־
18 אַנְפִּין הוּא סוֹף הָאֲצִילוּת[11]), הַמְשָׁכָתוֹ הִיא (רַק)
19 בִּפְנִימִיּוּת הָעוֹלָמוֹת (עַל־יְדֵי תּוֹרָה), וְקָדוֹשׁ הַג׳,
20 שֶׁיּוֹרֵד לִהְיוֹת כֶּתֶר לַמַּלְכוּת (דְּמַלְכוּת הִיא שֹׁרֶשׁ
21 הַנִּבְרָאִים[11]), הַמְשָׁכָתוֹ הִיא (גַּם) בְּחִיצוֹנִיּוּת
22 הָעוֹלָמוֹת (עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת).
23 ג) **וּמַמְשִׁיךְ** בְּ(הַבֵּיאוּר לְ)הַמַּאֲמָר[12], דְּזֶהוּ מַה
24 דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[13] (בְּעִנְיַן ג׳
25 פְּעָמִים קָדוֹשׁ), מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָשׂוּ שָׁלֹשׁ
26 עֲטָרוֹת לַמֶּלֶךְ, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, הֵנִיחַ בְּרֹאשׁוֹ
27 אַחַת וּשְׁתַּיִם בְּרֹאשׁ בָּנָיו, כָּךְ בְּכָל יוֹם הָעֶלְיוֹנִים
28 מַכְתִּירִים לִפְנֵי הַקָּבָ״ה שָׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת, מַה

43 לְקָדוֹשׁ הַב׳ וְהַג׳, שֶׁהַחִילּוּק בְּאוֹפָן הַמְשָׁכָתָם שבאופן כללי
44 שניהם נמשכים על ידי המשכה מלמעלה למטה, אבל כאמור יש ביניהם
45 עצמם הבדלים לגבי אופן ההמשכה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲלוּקִים
46 בְּמַדְרֵגָתָם והבדלים בדרגות הם היוצרים את ההבדלים בצורת ההמשכה
47 וההתגלות. כפי שהולך ומבאר.
48 דְּקָדוֹשׁ הַב׳, כֵּינָן שֶׁהַיְרִידָה
49 שֶׁלּוֹ היא ירידה מכתר שלמעלה
50 מהספירות הוּא ירידה כזו שֶׁנַּעֲשָׂה
51 כֶּתֶר לִזְעֵיר־אַנְפִּין המידות
52 שבעשר הספירות, כנ״ל (דִּזְעֵיר־
53 אַנְפִּין הוּא סוֹף הָאֲצִילוּת[11]
54 כמבואר בחסידות ש'זעיר אנפין' היא
55 הירידה הגדולה ביותר של האור
56 האלוקי לעולמות והאור שירד לז״א
57 דאצילות הוא הנמשך אחר כך להחיות
58 את העולמות בריאה־יצירה־עשייה,
59 כשהוא יורד ונמשך באמצעות מידת
60 המלכות), וכיוון שמדובר בדרגה שהיא
61 עדיין חלק מעולם האצילות הנעלה
62 (עליו נאמר שעם היותו "עולם", בכל
63 זאת הוא "אלוקות ממש")
64 הַמְשָׁכָתוֹ הִיא (רַק) בִּפְנִימִיּוּת
65 הָעוֹלָמוֹת (עַל־יְדֵי תּוֹרָה) והוא
66 איננו יורד מעבר לכך, וְקָדוֹשׁ הַג׳,
67 שֶׁיּוֹרֵד לדרגה יותר נמוכה לִהְיוֹת
68 כֶּתֶר לַמַּלְכוּת שלמטה מהמידות
69 של בחינת זעיר־אנפין (דְּמַלְכוּת
70 הִיא שֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים[11] כי דרכה
71 עובר האור האלוקי מז״א להחיות את
72 הנבראים), הַמְשָׁכָתוֹ הִיא (גַּם)
73 למטה יותר, לא רק בפנימיות העולמות
74 אלא גם בְּחִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת
75 (עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת),
76 כמבואר לעיל.
77 ג) וּמַמְשִׁיךְ בְּ(הַבֵּיאוּר
78 לְ)הַמַּאֲמָר[12], דיבור־המתחיל
79 "ונקדשתי" ב'לקוטי תורה' דְּזֶהוּ מַה
80 דְּאִיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ[13] (בְּעִנְיַן
81 ג׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ), מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָשׂוּ שָׁלֹשׁ עֲטָרוֹת
82 כתרים לַמֶּלֶךְ, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, הֵנִיחַ בְּרֹאשׁוֹ אַחַת וּשְׁתַּיִם
83 בְּרֹאשׁ בָּנָיו, כָּךְ בְּכָל יוֹם הָעֶלְיוֹנִים המלאכים מַכְתִּירִים לִפְנֵי
84 הַקָּבָ״ה ומעטרים אותו כביכול באמירת שָׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת, מַה

וכב״מ. 11) תו״א תרומה פא, ב. המשך תרס״ו ס״ע רפד ואילך. וכב״מ. 12) סעיף ו (לה, א ואילך). 13) ויק״ר פכ״ד, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַקָּבָ"ה עוֹשֶׂה, נוֹתֵן בִּרְאֹשׁוֹ אַחַת וּשְׁתַּיִם בִּרְאָשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב[14] זהו שכתוב בתורה שלושה ביטויים של קדושה שאחד מהם מתייחס לקדוש־ברוך־הוא כִּי קָדוֹשׁ אָנִי, ושניים נוספים מתייחסים לבני ישראל וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים. הַיְינוּ דְּ"כִי קָדוֹשׁ אָנִי" הקדושה האמורה על הקדוש־ברוך־הוא הוּא הָעֲטָרָה הכתר שֶׁנּוֹתֵן בִּרְאֹשׁוֹ, "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים" הֵם שְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שני הכתרים שֶׁנּוֹתֵן הקדוש־ברוך־הוא בִּרְאָשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּלְהָעִיר, דְּבַמִּדְרָשׁ רבה שֶׁלְּפָנֵינוּ הנוסח המצוי בידינו אִיתָא מובא הֲדָא הוּא דִּכְתִיב זהו שכתוב דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים, דְּלִכְאוֹרָה מִזֶּה מַשְׁמַע דִּשְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שֶׁנּוֹתֵן בִּרְאָשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" (שֶׁבִּסְמִיכוּת לְ"כִי קָדוֹשׁ אָנִי") וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים[15] (שֶׁנֶּאֱחָבִים שְׁנֵיהֶם לָעֲטָרָה אַחַת). אֲבָל בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' מְפֹרָשׁ, דִּשְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שֶׁנּוֹתֵן בִּרְאָשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים, וּ"קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" (שֶׁבִּסְמִיכוּת לְ"כִי קָדוֹשׁ אָנִי") אֵינָהּ נִמְנֵית בְּהָעֲטָרוֹת.

ד) וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שָׁם[16], קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ, כָּלוּל כָּמוֹנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר, כִּי קָדוֹשׁ אָנִי, קְדוּשָׁתִי לְמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם (בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה' רֵישׁ ראש והתחלת פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים[17]) שֶׁזֶּה תָּמוּהַּ דרשת חכמינו ז"ל זו תמוהה. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה בדברי הצמח־צדק (בְּפַשְׁטוּת) הִיא, שהתמיהה היא כִּי אֵיךְ שַׁיָּיךְ אֲפִילוּ קַסַלְקָא־דַּעְתָּא איך ייתכן אפילו להעלות על הדעת שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִהְיוּ קדושים "כָּמוֹנִי" בדרגת הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא, וכי ניתן להידמות ולהשתוות לקדוש־ברוך־הוא, ולמה יש צורך בפסוק ובלימוד מיוחד לומר שקדושת האדם היא פחות מקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא, ולכן אומר ה'צמח צדק' שהדבר תמוה.

וּבְ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת נִצָּבִים[18] מְבוֹאָר, בפירוש מאמר חכמינו ז"ל זה דְּ"קְדוּשַׁתְכֶם" קדושתם של בני ישראל שאין לה דמיון לקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא הִיא הַקְּדוּשָׁה העליונה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מלמעלה למטה ובאה לידי גילוי עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא התעוררות מלמטה, מצד האדם דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שהיא קדושה במידה מוגבלת, כיוון שמעשיו של האדם, שהם המעוררים וממשיכים את הקדושה הזו, הם מוגבלים, "וּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם" הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא שאין לה דמיון למעשה האדם הִיא קְדוּשָׁה אלוקית נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת מַגַּעַת שָׁם, למעשיו של האדם בקיום המצוות בדרך 'אתערותא

ביאור בדרך אפשר

דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שָׁם[16], המוסיף ומביא דרשה נוספת על פסוק זה קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ, כָּלוּל כָּמוֹנִי? האם הכתוב מתכוון לומר שעל היהודי להיות קדוש כמו הקדוש־ברוך־הוא תַּלְמוּד לוֹמַר, הפסוק ממשיך ואומר ומלמדנו כִּי קָדוֹשׁ אָנִי, קְדוּשָׁתִי לְמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם והאדם אכן לא מסוגל להגיע לקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא. וְלָתַב על דברי המדרש הללו, אדמו"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' (בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה' רֵישׁ ראש והתחלת פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים[17]) שֶׁזֶּה תָּמוּהַּ דרשת חכמינו ז"ל זו תמוהה. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה בדברי הצמח־צדק (בְּפַשְׁטוּת) הִיא, שהתמיהה היא כִּי אֵיךְ שַׁיָּיךְ אֲפִילוּ קַסַלְקָא־דַּעְתָּא איך ייתכן אפילו להעלות על הדעת שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִהְיוּ קדושים "כָּמוֹנִי" בדרגת הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא, וכי ניתן להידמות ולהשתוות לקדוש־ברוך־הוא, ולמה יש צורך בפסוק ובלימוד מיוחד לומר שקדושת האדם היא פחות מקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא, ולכן אומר ה'צמח צדק' שהדבר תמוה.

וּבְ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת נִצָּבִים[18] מְבוֹאָר, בפירוש מאמר חכמינו ז"ל זה דְּ"קְדוּשַׁתְכֶם" קדושתם של בני ישראל שאין לה דמיון לקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא הִיא הַקְּדוּשָׁה העליונה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מלמעלה למטה ובאה לידי גילוי עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא התעוררות מלמטה, מצד האדם דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שהיא קדושה במידה מוגבלת, כיוון שמעשיו של האדם, שהם המעוררים וממשיכים את הקדושה הזו, הם מוגבלים, "וּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם" הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא שאין לה דמיון למעשה האדם הִיא קְדוּשָׁה אלוקית נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת מַגַּעַת שָׁם, למעשיו של האדם בקיום המצוות בדרך 'אתערותא

14) קדושים יט, ב. כ, ז. 15) וכ"מ בסה"מ עזר"ת ע' קצד. ה'תש"ח ע' 201. 16) ויק"ר שם, ט. 17) ע' קה. 18) נא, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דלתתא' אין כוח לעורר את המשכת הקדושה הנעלית הזו **וְנִמְשָׁכָת** דווקא **עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה** שהיא עבודה נעלית יותר מהעבודה הרגילה של קיום המצוות. **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **מַה שֶּׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה** שבעבר היו רחוקים והתקרבו לאלוקות **הֵם לְמַעְלָה** ונמצאים בדרגה יותר גבוהה **מִצַּדִּיקִים גְּמוּרִים**[19] שמעולם לא התרחקו, **כִּי עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם** בעלי התשובה **מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם,** שהיא דרגה שלא ניתן להמשיך ולגלות על ידי מעשה המצוות אלא רק בכוח עבודת התשובה **כַּמְבוֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם** שעל ידי עבודת התשובה מגלים וממשיכים אור אלוקי ממקור ושורש נעלה כזה שבדרך כלל 'אתערותא דלתתא' מצד האדם (מעשה המצוות) לא מסוגלת להגיע לשם.

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁבְּבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עַל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, לגבי הדרגה שממנה נשפעת ונמשכת הקדושה **אַף שֶׁגַּם בַּצַּדִּיקִים יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה דְּ׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ, וְקָדוֹשׁ הָא׳ הוּא קָדוֹשׁ אֲנִי (קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם),** ואם כן לכאורה גם עבודת הצדיקים ממשיכה התגלות מקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ולמה אומרים שהדבר הוא רק בכוחם של בעלי תשובה? אלא הביאור **הוּא, שֶׁהַגִּלּוּי דְּקָדוֹשׁ הָא׳ בַּצַּדִּיקִים הוּא** אמנם המשכה והתגלות מקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא **בְּאוֹפֶן דְּהַמְשָׁכָה לְמַטָּה** כמבואר לעיל אופן המשכת הכתר שלמעלה מהספירות שהיא בהתעוררות מלמטה למעלה בדרך העלאה, היינו **שֶׁמְּשַׁתּוֹקְקִים** הצדיקים **לָצֵאת מִמְּצִיאוּתָם** לצאת מגדרי מציאותם, שעובדים את ה' בדרך זו **וְלִיכָּלֵל בִּקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ** ומוכנים לוותר על כל המציאות שלהם (**וְזֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַטָּה,** מבלי להתכללות נר באבוקה לצאת מגדרי מציאותם, **הוּא רַק קָדוֹשׁ הַבּ׳ וְהַגּ׳** הכתר של המידות והכתר של ספירת המלכות שגם הם כתרים שקשורים באור אין־סוף, אבל הדבר הוא כפי שנמשכו לתוך הגדרים וההגבלות, כמבואר לעיל), **וּבְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, גַּם קָדוֹשׁ הָא׳** המשכת הכתר שלמעלה מהספירות שהוא עניין קדושתו של הקדוש־ברוך־הוא שאין לה דמיון ל"קדושתכם" **הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַמְשָׁכָה לְמַטָּה** באופן שהדבר בכלל לא תלוי בעבודת האדם. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ אֶפְשָׁר** כיצד **שֶׁתּוּמְשַׁךְ הַקְּדוּשָׁה דְּ׳קָדוֹשׁ אֲנִי׳ לְמַטָּה**[20] והרי זו קדושתו של הקדוש־ברוך־הוא שלמעלה מהנבראים ו'קדוש' ומובדל מהם לגמרי.?

וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן, דִּבְ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳ לאדמו"ר הצמח־צדק **אִיתָא,** כמובא לעיל, **שֶׁאֲפִילּוּ קַסַּלְקָא־דַּעְתָּא שֶׁיִּהְיוּ "כְּמוֹנִי" הוּא תָּמוּהַּ,** שאפילו מחשבה שמעלה על הדעת שבני ישראל, נבראים, יהיו קדושים בדרגת הקדושה של הבורא היא תמוהה **וּבְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ אִיתָא (גַּם לְהַמַּסְקָנָא** לא רק בתור אפשרות שניתן להעלות על הדעת), **שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַמְשִׁיכִים הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי",** היינו שיש סוג של עבודה בעבודת האדם שכן ביכולתו להמשיך ולגלות **דִּלְכְאוֹרָה הֵם סְבָרוֹת הַפּוּכוֹת** לחלוטין ואיך תיתכן כזו מחלוקת מן הקצה אל הקצה.?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, שבעצם אין כאן מחלוקת אלא **דְּמַה שֶּׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ שֶׁזֶּה תָּמוּהַּ, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא, שֶׁאֵין לָזֶה מָקוֹם בַּשֵּׂכֶל** האנושי, ולא זו בלבד אלא שאין לזה מקום בשכל האנושי שאין לזה מקום **גַּם לֹא בְּחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה** החכמה האלוקית העליונה. **דְּכֵיוָן שֶׁעַל־פִּי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת [שֶׁנִּקְבַּע כְּפִי שֶׁגָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ** והוא מתנהל כמתחייב מהחכמה האלוקית

---

1 עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה הֵם
2 לְמַעְלָה מִצַּדִּיקִים גְּמוּרִים[19], כִּי עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
3 הֵם מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה
4 מִקְּדוּשַׁתְכֶם, כַּמְבוֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שָׁם.
5 **וְלִכְאוֹרָה** צָרִיךְ לוֹמַר, דְּהַמַּעֲלָה שֶׁבְּבַעֲלֵי־
6 תְּשׁוּבָה עַל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, אַף
7 שֶׁגַּם בַּצַּדִּיקִים יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה דְּג׳ פְּעָמִים קָדוֹשׁ,
8 וְקָדוֹשׁ הָא׳ הוּא קָדוֹשׁ אֲנִי (קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה
9 מִקְּדוּשַׁתְכֶם), הוּא, שֶׁהַגִּלּוּי דְּקָדוֹשׁ הָא׳
10 בַּצַּדִּיקִים הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַמְשָׁכָה לְמַעְלָה,
11 שֶׁמִּשְׁתּוֹקְקִים לָצֵאת מִמְּצִיאוּתָם וְלִיכָּלֵל
12 בִּקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ (וְזֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם
13 לְמַטָּה, הוּא רַק קָדוֹשׁ הַבּ׳ וְהַגּ׳), וּבְבַעֲלֵי־
14 תְּשׁוּבָה, גַּם קָדוֹשׁ הָא׳ הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַמְשָׁכָה
15 לְמַטָּה. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁתּוּמְשַׁךְ
16 הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי" לְמַטָּה[20]. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ
17 מוּבָן, דִּבְ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳ אִיתָא, שֶׁאֲפִילּוּ קַסַּלְקָא־
18 דַּעְתָּא שֶׁיִּהְיוּ "כְּמוֹנִי" הוּא תָּמוּהַּ, וּבְ׳לִקּוּטֵי
19 תּוֹרָה׳ אִיתָא (גַּם לְהַמַּסְקָנָא), שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
20 מַמְשִׁיכִים הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי", דִּלְכְאוֹרָה הֵם
21 סְבָרוֹת הַפּוּכוֹת.
22 **וְיֵשׁ** לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דְּמַה שֶּׁכָּתַב הַ׳צֶּמַח
23 צֶדֶק׳ שֶׁזֶּה תָּמוּהַּ, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא, שֶׁאֵין
24 לָזֶה מָקוֹם בַּשֵּׂכֶל, גַּם לֹא בְּחָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה.
25 דְּכֵיוָן שֶׁעַל־פִּי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת [שֶׁנִּקְבַּע כְּפִי
26 שֶׁגָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ] ׳נִבְרָא׳ הוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ

---

19) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. 20) ולהעיר, שבלקו"ת נצבים מדבר בדרגא נעלית יותר מבלקו"ת בפרשתנו. דבלקו"ת בפרשתנו שקדוש הא' הוא כתר (דבפשטות הוא אריך), ובלקו"ת נצבים (נב, ג) שקדושתכם שנמשך ע"י המצוות הוא אריך, וקדושתי שלמעלה מקדושתכם הוא עתיק. ואעפ"כ מבואר שם שגם קדושתי נמשכת למטה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

העליונה] **נִבְרָא הוּא בְּאֵין עֵרוֹךְ לַבּוֹרֵא,** ואין כל מקום לדמיון והשוואה בין נברא ובורא, לכן כל עוד הדברים מתנהלים על פי השכל והחכמה **אֵין שַׂיָּךְ אֲפִילּוּ קַסַלְקָא־דַּעְתָּא** לא יתכן אפילו להעלות על הדעת (ובוודאי שאין מקום למסקנה כזו) **שֶׁיִּהְיוּ "כְּמוֹנִי"** ולומר שבני ישראל יכולים להיות קדושים בקדושה דומה לקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא. **אֲבָל לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף** שלמעלה מבחינת החכמה והמוחין **אֵין שַׂיָּךְ שׁוּם גְּדָרִים, דְּמִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה**[21] והקדוש־ברוך־הוא בעצמו לא נתון בשום הגדרות. **וְכֵיוָן שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים** 'נוגעים' **בְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה [כַּיָּדוּעַ** מאמר חכמינו ז"ל במדרש **בְּעִנְיָן** מה תהיה התקנה של מי **שָׁאֲלוּ** שחטא **לַתּוֹרָה כּוּ'** והמענה היה שאין לו תקנה **שָׁאֲלוּ לְהַקָּבָ"ה כּוּ' אָמַר יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיִתְכַּפֵּר לוֹ**[22]**, דְּהַמַּעֲנֶה יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה כּוּ' בָּא דָּוְקָא מֵהַקָּבָ"ה שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה דְּתוֹרָה]**, לָכֵן עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, "יָכוֹל כָּמוֹנִי". **וְעַל־פִּי־זֶה יֵמְתַּק מַה שֶּׁמְּפַשְּׁטוּת לְשׁוֹן הַכָּתוּב קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי" (שֶׁ"קָּדוֹשׁ אֲנִי" הוּא הַטַּעַם וְהַהֶסְבָּרָה עַל "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ") מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" הוּא שֶׁקִּדּוּשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּדוֹמֶה לִקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים לִקְדוּשָׁה זוֹ. **וּלְהָעִיר מֵהַפֵּרוּשׁ**[23] **בְּ"יָכוֹל כָּמוֹנִי" — בְּנִיחוּתָא**

ה) **וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּשְׁנֵי הַבְּאוּרִים בְּנוֹגֵעַ לְהַפְסוּקִים שֶׁבָּהֶם נִרְמָזוֹת שְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו (אִם נִכְלָל בָּזֶה גַּם הַפָּסוּק קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ) וּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּ"יָכוֹל כָּמוֹנִי", תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה. דִּלְהַפֵּרוּשׁ שֶׁ"יָכוֹל כָּמוֹנִי" הוּא בִּלְשׁוֹן תְּמִיהָה - הַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" נִכְלֶלֶת בִּקְדוּשַׁתְכֶם שֶׁלְּמַטָּה מִקְּדוּשָׁתִי, וְלָכֵן "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" הוּא בִּכְלָל הָעֲטָרוֹת שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, וּלְהַפֵּרוּשׁ "יָכוֹל כָּמוֹנִי" כלומר שהציווי לבני ישראל "קדושים תהיו" נובע מכך שהקדוש־ברוך־הוא קדוש) ומזה **מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" הוּא שֶׁקִּדּוּשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּדוֹמֶה לִקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרַךְ,** ולכאורה איך זה יתכן והרי כאמור הפער בין בורא ונברא הוא באין־ערוך וללא כל דמיון והשוואה, אבל לפי האמור לעיל הדבר מובן **כִּי עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים לִקְדוּשָׁה זוֹ** ואכן יש בכוחו של יהודי להגיע לקדושה הדומה לקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (כביכול). **וּלְהָעִיר מֵהַפֵּרוּשׁ**[23] **בְּ"יָכוֹל כָּמוֹנִי" —** אשר בנוסף למשמעות הפשוטה של דברי המדרש "יכול כמוני" בתמיהה, יש גם פירוש חסידי, **"יָכוֹל כָּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא** היינו שאכן יש בכוחו של יהודי להגיע לקדושה שתהיה דומה לקדושה העליונה.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יֵמְתַּק ויובן יותר דבר נוסף שלכאורה דורש ביאור **מַה שֶּׁמְּפַשְּׁטוּת לְשׁוֹן הַכָּתוּב קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי** (ולפי פשוטו פירוש הפסוק הוא **שֶׁ"קָּדוֹשׁ אֲנִי" הוּא הַטַּעַם וְהַהֶסְבָּרָה** על **"קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ"** כלומר שהציווי לבני ישראל "קדושים תהיו" נובע מכך שהקדוש־ברוך־הוא קדוש) ומזה **מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" הוּא שֶׁקִּדּוּשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּדוֹמֶה לִקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרַךְ,** ולכאורה איך זה יתכן והרי כאמור הפער בין בורא ונברא הוא באין־ערוך וללא כל דמיון והשוואה, אבל לפי האמור לעיל הדבר מובן **כִּי עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים לִקְדוּשָׁה זוֹ** ואכן יש בכוחו של יהודי להגיע לקדושה הדומה לקדושתו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (כביכול). **וּלְהָעִיר מֵהַפֵּרוּשׁ**[23] **בְּ"יָכוֹל כָּמוֹנִי" —** אשר בנוסף למשמעות הפשוטה של דברי המדרש "יכול כמוני" בתמיהה, יש גם פירוש חסידי, **"יָכוֹל כָּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא** היינו שאכן יש בכוחו של יהודי להגיע לקדושה שתהיה דומה לקדושה העליונה.

ה) **וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּשְׁנֵי הַבְּאוּרִים בְּנוֹגֵעַ לְהַפְסוּקִים שֶׁבָּהֶם נִרְמָזוֹת שְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו (אִם נִכְלָל בָּזֶה גַּם הַפָּסוּק קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ) וּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּ"יָכוֹל כָּמוֹנִי", תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה. דִּלְהַפֵּרוּשׁ שֶׁ"יָכוֹל כָּמוֹנִי" הוּא בִּלְשׁוֹן תְּמִיהָה - הַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" נִכְלֶלֶת בִּקְדוּשַׁתְכֶם שֶׁלְּמַטָּה מִקְּדוּשָׁתִי, וְלָכֵן "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" הוּא בִּכְלָל הָעֲטָרוֹת שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, וּלְהַפֵּרוּשׁ "יָכוֹל כָּמוֹנִי" הפער וריחוק הערך הגדול בין "קדושתכם" של בני ישראל ל"קדושתי" של הקדוש־ברוך־הוא **וְלָכֵן "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" הוּא בִּכְלָל הָעֲטָרוֹת** והוא אחד משני הכתרים **שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, וּלְהַפֵּרוּשׁ** אבל לפי

---

21) ע"פ לשון הכתוב - איוב ט, יב. 22) יל"ש תהלים רמז תשב. ועוד. וראה ד"ה שובה ישראל תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' שלח ואילך). ד"ה טוב וישר תרס"ד (סה"מ תרס"ד ע' רעא ואילך [בהוצאת תשנ"ד - ע' קא ואילך]). ד"ה ביוהשמע"צ תער"ב (סה"מ תער"ב־תרע"ו ע' לב). ועוד. 23) מאור עינים עה"פ (מז, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הפירוש **"וְכוֹל כָּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא** המדגיש שכן יכול להיות דמיון בין הקדושה של הנברא לקדושה של הבורא (כי באמצעות עבודת התשובה עבודת האדם מגעת ו'נוגעת' עד עצמותו של הקדוש־ברוך־הוא) — **הַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוּשִׁים תִּהְיוּ" הִיא הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי" (שֶׁהִיא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁנִּטַּל לְעַצְמוֹ)** ושניהם שייכים לאותה בחינה עליונה בכתר, **וּשְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שֶׁנִּתַּן בְּרֹאשׁ בָּנָיו הֵם "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים"** שהם שתי בחינות יותר נמוכות בכתר (כמבואר לעיל בפרטיות).

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁהַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי" הִיא הָעֲטָרָה שֶׁנִּטַּל לְעַצְמוֹ, אַף שֶׁגַּם קְדוּשָׁה זוֹ נִמְשֶׁכֶת לְיִשְׂרָאֵל, ואם כן לכאורה איך אפשר לומר שלפי אחד הפירושים הקדושה של "קדוש אני" והקדושה של בני ישראל ("קדושים תהיו") האמור בסמוך ל"קדוש אני") מחוברות וכלולות יחד? כדי לענות על שאלה זו **יֵ"ש לוֹמַר,** שאכן לאמיתו של דבר אין המשכה של "קדוש אני" ממש בתוך בני ישראל **כִּי הַמְשָׁכַת הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי" בְּבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה הִיא (לֹא מִצַּד הַמְּצִיאוּת שֶׁלָּהֶם[24]** ואין הכוונה שהמציאות שלהם היא המעוררת את ההמשכה הנעלית הזו, כי אכן אילו ההמשכה של "קדוש אני" הייתה באה ונקלטת בתוך גדרי המציאות שלהם היא הייתה הופכת לעניין אחד עם "קדוש אני" ונכללת עימו באותה עטרה **אֶלָּא)** הסיבה לכך שבעלי תשובה זוכים שתומשך בהם בחינת "קדוש אני" היא **לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְגַּלֶּה שֹׂרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁהוּא 'חַד' עִם הָ'עַצְמוּת'** ומכאן נובעת ההתאחדות של הקדושה שלהם עם הקדושה העליונה. **וְנִמְצָא, דְּגַם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בְּיִשְׂרָאֵל,** ונמשכה אליהם (על ידי עבודת התשובה) **הִיא** עדיין **בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ (וְלֹא נִתְּנָה לְאַחֵר, גַּם לֹא לְבָנָיו)** וצדקו דברי המדרש שאת העטרה הזו "נטל לעצמו", כי כאמור ההמשכה היא באופן כזה שלא חל שינוי בגדרי המציאות שלהם עצמם, והם מצידם עדיין לא שייכים אליה.

ביאור בדרך אפשר

1 כָּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא - הַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוּשִׁים תִּהְיוּ"
2 הִיא הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי" (שֶׁהִיא הָעֲטָרָה
3 שֶׁנִּטַּל לְעַצְמוֹ), וּשְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת שֶׁנִּתַּן בְּרֹאשׁ בָּנָיו
4 הֵם "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים". וּמַה שֶּׁכָּתוּב
5 בַּמִּדְרָשׁ שֶׁהַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ אֲנִי" הִיא הָעֲטָרָה
6 שֶׁנִּטַּל לְעַצְמוֹ, אַף שֶׁגַּם קְדוּשָׁה זוֹ נִמְשֶׁכֶת
7 לְיִשְׂרָאֵל, יֵ"ש לוֹמַר, כִּי הַמְשָׁכַת הַקְּדוּשָׁה דְּ"קָדוֹשׁ
8 אֲנִי" בְּבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה הִיא (לֹא מִצַּד הַמְּצִיאוּת
9 שֶׁלָּהֶם[24] אֶלָּא) לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְגַּלֶּה
10 שֹׂרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁהוּא 'חַד' עִם הָ'עַצְמוּת'. וְנִמְצָא,
11 דְּגַם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בְּיִשְׂרָאֵל, הִיא בְּרֹאשׁוֹ
12 שֶׁל הַמֶּלֶךְ (וְלֹא נִתְּנָה לְאַחֵר, גַּם לֹא לְבָנָיו).
13 ו) **וְיֵ"ש** לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁנִּתְוַסְּפָה הַמְשָׁכָה דִּקְדוּשָׁתִי
14 שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם, מְבוֹאָר לְהֶדְיָא
15 בְּהַדְּרוּשִׁים דְּפָרָשַׁת נִצָּבִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
16 בְּהַדְּרוּשִׁים דְּפָרָשָׁתֵנוּ, בָּא עִנְיָן זֶה רַק בְּרֶמֶז
17 (וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְהֶדְיָא בִּדְרוּשִׁים אֵלֶּה הוּא
18 שֶׁהַגִּילוּי דִּקְדוּשׁ הָא' בָּאָדָם הוּא בְּאוֹפֶן
19 דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת
20 מִמְּצִיאוּתוֹ וְלִיכָּלֵל בִּקְדוּשׁ), הוּא, כִּי בְּפָרָשַׁת
21 אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם, שֶׁקּוֹרִין קוֹדֶם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה[25],
22 הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה. וּבְפָרָשַׁת לְהַמְבִּיאָר בְּ'לִקּוּטֵי
23 תּוֹרָה'[26] שֶׁהַתְּשׁוּבָה דְּ־אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כּוּלְּכֶם
24 לִפְנֵי הֲוָ"ג גו' הוּא שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת מִתְעַלּוֹת
25 לְמַעְלָה בְּמִקּוֹר חוּצְבָם. וְלָכֵן בְּהַדְּרוּשִׁים דְּפָרָשַׁת
26 נִצָּבִים מְבוֹאָר לְהֶדְיָא הַהַמְשָׁכָה דִּקְדוּשָׁתִי
27 שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם[27], כִּי עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת
ו) וְיֵ"ש לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁנִּתְוַסְּפָה הַמְשָׁכָה דִּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם, מְבוֹאָר לְהֶדְיָא בְּהַדְּרוּשִׁים דְּפָרָשַׁת נִצָּבִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַדְּרוּשִׁים דְּפָרָשָׁתֵנוּ, בָּא עִנְיָן זֶה רַק בְּרֶמֶז (וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְהֶדְיָא בִּדְרוּשִׁים אֵלֶּה הוּא שֶׁהַגִּילוּי דִּקְדוּשׁ הָא' בָּאָדָם הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת מִמְּצִיאוּתוֹ וְלִיכָּלֵל בִּקְדוּשׁ שזוהי עבודת הצדיקים), הוּא, כִּי בְּפָרָשַׁת אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם, שֶׁקּוֹרִין בקריאת התורה קוֹדֶם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה[25], הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה ולכן במאמרים של פרשת ניצבים מדובר על המעלה המיוחדת שאפשר להגיע אליה דווקא על ידי עבודת התשובה. וּבְפָרָשַׁת לְפִי הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[26] שֶׁהַתְּשׁוּבָה דְּ־אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כּוּלְּכֶם לִפְנֵי הֲוָ"ג גו' התוכן הפנימי של עבודת התשובה הזו הוּא שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת של כל בני ישראל ("כולכם") מִתְעַלּוֹת לְמַעְלָה בְּמִקּוֹר חוּצְבָם השורש והמקור האלוקי שממנו נחצבו הנשמות. וְלָכֵן בְּהַדְּרוּשִׁים מאמרי החסידות דְּפָרָשַׁת נִצָּבִים מְבוֹאָר לְהֶדְיָא במפורש של הַהַמְשָׁכָה דִּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם[27], וכיצד גם היא נמשכת ומתגלה באדם כִּי עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְעַלּוֹת לְמִקּוֹר חוּצְבָם במפורש בְּהַדְּרוּשִׁים מאמרי החסידות דְּפָרָשַׁת נִצָּבִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַדְּרוּשִׁים, דְּזֶה שֶׁנִּתְוַסְּפָה הַמְשָׁכָה דִּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם, מְבוֹאָר לְהֶדְיָא בְּרֶמֶז (וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְהֶדְיָא בִּדְרוּשִׁים אֵלֶּה הוּא שֶׁהַגִּילוּי דִּקְדוּשׁ הָא' בדרגה הראשונה והנעלית (כתר שלמעלה מהספירות) בָּאָדָם הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת מִמְּצִיאוּתוֹ וְלִיכָּלֵל בִּקְדוּשׁ שזוהי עבודת הצדיקים), הוּא, כִּי בְּפָרָשַׁת אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם, שֶׁקּוֹרִין בקריאת התורה קוֹדֶם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה[25], הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה ולכן במאמרים של פרשת ניצבים מדובר על המעלה המיוחדת שאפשר להגיע אליה דווקא על ידי עבודת התשובה. וּבְפָרָשַׁת לְפִי הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[26] שֶׁהַתְּשׁוּבָה דְּ־אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כּוּלְּכֶם לִפְנֵי הֲוָ"ג גו' התוכן הפנימי של עבודת התשובה הזו הוּא שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת של כל בני ישראל ("כולכם") מִתְעַלּוֹת לְמַעְלָה בְּמִקּוֹר חוּצְבָם השורש והמקור האלוקי שממנו נחצבו הנשמות. וְלָכֵן בְּהַדְּרוּשִׁים מאמרי החסידות דְּפָרָשַׁת נִצָּבִים מְבוֹאָר לְהֶדְיָא במפורש של הַהַמְשָׁכָה דִּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם[27], וכיצד גם היא נמשכת ומתגלה באדם כִּי עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְעַלּוֹת לְמִקּוֹר חוּצְבָם

---

24) כי הגילוי דקדוש הא' (קדוש אני) ששייך למציאות האדם הוא רק באופן דהעלאה (שירצה ליכלל) ולא באופן דהמשכה.
25) תוס' - מגילה לא, סע"ב. טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד. לקו"ת ר"פ נצבים (מד, א). 26) שם. 27) ואולי י"ל, דזהו גם מהביאורים ע"ז שבלקו"ת נצבים גם הדרגא דקדושתכם שע"י המצוות היא נעלית יותר (ראה לעיל הערה 20) - כי ע"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ומגיעות לשרשם האלוקי למעלה **נִמְשָׁךְ לָהֶם גַּם הָעֲטָרָה שֶׁנָּטַל לְעַצְמוֹ (כנ"ל סְעִיף ה)** והקדושה שלהם היא חלק מכתר והעטרה של **כי קדוש אני". וּבְהַדְרוּשִׁים** ואילו במאמרי החסידות **דְּהַפָּרְשִׁיּוֹת שֶׁקּוֹרִין בִּימֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר,** פרשת אמור בה מופיע הפסוק "ונקדשתי", ופרשת קדושים בה מופיע הציווי "קדושים תהיו", הנה כיוון **שֶׁהֶעֱבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא (לֹא בְּאוֹפֶן דְּדִילּוּג (תְּשׁוּבָה**[28] שהיא התעלות שלא בסדר והדרגה אלא במעבר קיצוני) **אֶלָּא אַדְרַבָּא)** ספירת העומר היא עבודה **בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה (יוֹם אֶחָד, שְׁנֵי יָמִים, וְכוּ'** וההתעלות היא שלב אחר שלב ולא מעבר ודילוג קיצוני), **בָּא עִנְיָן זֶה דְּהַמְשָׁכַת קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם רַק בְּרֶמֶז.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמּוּבָא בִּדְרוּשִׁים אֵלֶּה עִנְיָן זֶה בְּרֶמֶז עַל־כָּל־פָּנִים, למרות שאם הכוונה היא להדגיש את סדר העבודה כפי שהוא בימי ספירת העומר לכאורה לא היה צריך להזכיר את סדר העבודה הזה כלל **הוּא כִּי סְפִירַת הָעוֹמֶר הוּא עִנְיָן בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[29], כמבואר בהרחבה בתורת החסידות שלכן קרבן העומר היה משעורים, מאכל בהמה, ולכן העבודה הרוחנית של ימי ספירת העומר קשורה לבירור כל פרט ופרט מהמידות של הנפש הבהמית (מ"חסד שבחסד" עד "מלכות שבמלכות") והעלאתם לקדושה **וּבְרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא כְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה**[30] שגם היא עבודה של בירור והעלאה של עניינים בלתי רצויים.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּפָרָשַׁת אֱמוֹר שבה נאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל" **קוֹרִין בְּרוֹב הַשָּׁנִים בַּשַּׁבָּת שֶׁבְּסְמִיכוּת לְפֶסַח שֵׁנִי,** י"ד באייר **דְּפֶסַח שֵׁנִי** שהוא יום שנקבע להקרבת קרבן פסח במיוחד עבור מי שלא הקריב בפסח ראשון בי"ד בניסן בתור תיקון והשלמת החסר **הוּא עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָה בְּמָקוֹם אַחֵר**[31] **דְּפֶסַח רִאשׁוֹן הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים,** בהתאם למבואר בתורת החסידות בהרחבה שבחודש ניסן עיקר העבודה היא בדרך 'המשכה' שהיא עבודת הצדיקים (וכפי שהיה ביציאת מצרים עצמה כאשר 'נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא וגאלם' בהתעוררות מלמעלה למטה, ובחודשי אלול ותשרי עיקר העבודה היא עבודת התשובה מצד האדם בדרך העלאה מלמטה למעלה) **וּפֶסַח שֵׁנִי הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. וְלָכֵן גַּם בְּהַדְרוּשִׁים דְּפָרָשַׁת אֱמוֹר מְרוּמָז הָעִנְיָן דְּהַמְשָׁכַת קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם, "יָכוֹל כָּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא** שהיא המשכה והתגלות שאפשרית רק בכוחה של עבודת התשובה, אלא שבמאמרי החסידות של פרשת אמור הדבר נזכר רק ברמז ואילו במאמרים לפרשת ניצבים הענין מבואר בצורה מפורשת, כמבואר לעיל.

1 יִשְׂרָאֵל מִתְעַלּוֹת לְמָקוֹר חוֹצְבָם נִמְשָׁךְ לָהֶם גַּם
2 הָעֲטָרָה שֶׁנָּטַל לְעַצְמוֹ (כנ"ל סְעִיף ה).
3 וּבְהַדְרוּשִׁים דְּהַפָּרְשִׁיּוֹת שֶׁקּוֹרִין בִּימֵי סְפִירַת
4 הָעוֹמֶר, שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא (לֹא
5 בְּאוֹפֶן דְּדִילּוּג (תְּשׁוּבָה[28]) אֶלָּא אַדְרַבָּא) בְּסֵדֶר
6 וְהַדְרָגָה (יוֹם אֶחָד, שְׁנֵי יָמִים, וְכוּ'), בָּא עִנְיָן זֶה
7 דְּהַמְשָׁכַת קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם רַק
8 בְּרֶמֶז. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמּוּבָא בִּדְרוּשִׁים אֵלֶּה
9 עִנְיָן זֶה בְּרֶמֶז עַל־כָּל־פָּנִים, הוּא כִּי סְפִירַת
10 הָעוֹמֶר הוּא עִנְיַן בֵּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[29], וּבֵרוּר
11 נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא כְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה[30]. וְיֵשׁ
12 לְהוֹסִיף, דְּפָרָשַׁת אֱמוֹר קוֹרִין בְּרוֹב הַשָּׁנִים
13 בַּשַּׁבָּת שֶׁבְּסְמִיכוּת לְפֶסַח שֵׁנִי, דְּפֶסַח שֵׁנִי הוּא
14 עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָה בְּמָקוֹם אַחֵר[31]
15 דְּפֶסַח רִאשׁוֹן הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, וּפֶסַח
16 שֵׁנִי הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. וְלָכֵן גַּם
17 בְּהַדְרוּשִׁים דְּפָרָשַׁת אֱמוֹר מְרוּמָז הָעִנְיָן
18 דְּהַמְשָׁכַת קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם, "יָכוֹל
19 כָּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא.

התשובה, התומ"צ הם באופן נעלה יותר. 28) ראה לקו"ת דרושים לשבת שובה סה, א. ד"ה שובה ישראל ה'תשל"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' פג ואילך). 29) לקו"ת ויקרא ג, א. פרשתנו לה, ד. הנסמן בתורת מנחם - ספר המאמרים אייר ע' רסד הערה 4. 30) תו"א מקץ לג, ב. ושם, שלכן ע"י בירור נה"ב נמשך הגילוי דקדושתי שלמעלה מקדושתכם. וראה שם לד, ריש ע"ג בענין ספירת העומר. 31) לקו"ש חלק ח"י ע' 119 ואילך. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. ר"ד יום ג' פ' אמור, י"א אייר, ה'תשי"ב.

– לעסקני ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, בחדרו הק' –

בלתי מוגה

א. [לאחרי שהועלו הצעות שונות בקשר למשבר הכספי של הישיבה – הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א באמרו: אינני מומחה באסיפת כספים ("פאָנד־רייזינג"), ואח"כ אמר:]

כל ההצעות שהועלו כאן הן הצעות שיכולים וצריכים לנצלן גם במצב רגיל ונורמלי. אבל, כיון שמדובר אודות מצב־חירום ("אַן עמוירדזשינסי־קייס"), צריכים גם האמצעים לשיפור ותיקון המצב להיות בהתאם לכך.

ולכל לראש – שכאשר דנים על דבר המשבר במצב הכספי של הישיבה, צריך להשתמש גם בצד החיובי של המשבר.

יש לשים לב גם למשבר הרוחני השורר כעת בחיי בנ"י – כתוצאה מהמצב הכללי בעולם שגרם למהפכה רוחנית כללית, ומצב רוח המוכשר לקרב לבות בני ובנות ישראל לתורה ויהדות.

בשנים האחרונות[1], לרגלי המלחמות והמהומות בעולם, ראינו במוחש כי ענינים וערכים שנחשבו לנצחיים, כלו ואבדו. דיעות ואמונות נכזבו. ארצות שדגלו בשם המדע והחקירה, לא זו בלבד שלא הביאו לצדק ויושר, אלא אדרבה לרצח וכו'.

כל זה הביא את הנוער להתרגשות רוחנית גדולה ובמילא גרמה לשאיפה נפשית לאמת. כן הוא בנוגע לנוער בכלל, ונוער היהודי בפרט, באשר בני ישראל הם "מאמינים בני מאמינים"[2].

מהפכת העולם בשנים האחרונות הכניסה אי־מנוחה וגעגועים בלבות הנוער היהודי, געגועים לתורה ויהדות מלאה תוכן, שכן רק בתורה ומצוות מעשיות מוצאות נשמות ישראל תוכן ותיקון.

נמצא, אשר בימים אלו תופסות הישיבות מקום חשוב ומיוחד ביותר, ונושאות אחריות גדולה שלא היתה כמוה.

קיימת עכשיו הזדמנות ואפשרות לפעול הרבה בשדה התורה והיהדות במאמצים קלים לפי ערך. אין להחמיץ את השעה ולאבד את ההזדמנות שהיא אבידה שאינה חוזרת.

ב. תפקיד הישיבות בכלל, וישיבות ליובאוויטש בפרט, בכל מקום שהם, לא רק להקים דור יראים ושלימים, תלמידי חכמים, אלא גם לנטוע בלבם רגש האחריות ומסירות נפש לעשות ולפעול לטובת הסביבה שבה נמצאים. תפקיד זה הולך ומתגשם בהצלחה מופלגה, ת"ל, בישיבות ליובאוויטש, אשר בהן התלמידים מתחנכים, בעודם עדיין בין כתלי הישיבה, להיות עסקני החינוך ופעילים בהפצת התורה והיהדות.

תפקיד תלמידי הישיבות לא רק ללמוד תורה לעצמם ולעבוד בזיכוך מידותיהם הם, אלא גם להשפיע על הסביבה, ולהכשיר עצמם לעבודה ציבורית מסורה בהפצת התורה וחיזוק היהדות, להיות נושאי דגל התורה בכל מקומות מושבותיהם לעתיד.

---

1) בהבא לקמן – ראה גם שיחת ז' כסלו שנה זו (לעסקני ישיבות תות"ל) ס"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ס"ע 147 ואילך).

2) שבת צז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהתאם לכוונת המייסד הגדול של הישיבות דליובאוויטש לפני 55 שנה, הנה תלמידי ישיבות ליובאוויטש באשר הם שם, הם "נרות להאיר"[3], לא רק על הסביבה, אלא נרות מדליקים נרות, נר מנר, להאיר באור התורה והמצוה ופנימיות התורה.

ג. תפקיד עסקני הישיבות וכל הלוקחים חלק בעבודת הציבור – לא רק לדאוג בעד המצב הגשמי של הישיבות, אלא לדאוג גם לזה שמספר תלמידיהם ילך הלוך ורב, כדי אשר כל שוחרי האמת מבין הנוער היהודי יוכלו למצוא פתרונם בישיבה.

אתם הבעלי־בתים שמתעסקים בהחזקת הישיבות ובחינוך הכשר בכלל – עליכם מוטלת כעת הזכות והחובה לפעול עוד יותר למען החזקת ישיבות בכלל, ולמען ישיבות תו"ת ליובאוויטש בפרט.

עליכם לפעול בהתרמת יהודים נוספים לטובת הישיבות, ומה גם שפעולה זו עצמה מהווה הזדמנות להוסיף תלמידים חדשים בישיבות – כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שגודל הפעולה בהתרמת יהודים עבור החזקת התורה, היא, לא רק בכך שנותנים מכספם בשביל החזקת התורה, אלא גם, שעי"ז מתקרבים גם הם ובני משפחתם לחיי יהדות, תורה ומצוותי'.

*

ד. לאור המצב החמור השורר עתה בישיבה – יש למצוא את העצה המתאימה ולנקוט את האמצעים הדרושים באופן מיידי, בהקדם הכי אפשרי, שכן, כאשר מתמהמהים וממשיכים הלאה עם האמצעים הרגילים, אפשר לבוא חלילה למצב שבו לא יועילו שוב האמצעים הרגילים, ואז תהי' הדרך לתיקון המצב קשה וארוכה יותר, ולפעמים יהי' אף מאוחר מדי ח"ו.

אי לזאת, הנה, נוסף על הצורך והההכרח להמשיך בכל האמצעים הרגילים, ולחזק אותם כפי האפשרי – דעתי והצעתי, שהעסקנים הנמצאים פה יחליטו מיד על עריכת מסיבה מיוחדת שבה ישתתפו כמה וכמה בעלי־בתים, בהשתדלותו של כאו"א מכם לפעול ולהשפיע על ידידיו ומכיריו לבוא ולהשתתף במסיבה זו, שבה ינדבו מכספם לטובת ישיבות תו"ת ליובאוויטש.

– אין להסתפק באסיפה סתם, "הונגער־דיקערהייט"... אלא כמאמר חז"ל[4] "גדולה לגימה (אכילה שמאכילין אורחים) שמקרבת", וכנראה במוחש, שבעת אכילה או שתי' (או שתיהן יחד) בנקל יותר בשביל בעה"ב לכתוב המחאה... ולכן, מן הראוי, שמסיבה האמורה תתקיים במסגרת של סעודה, ארוחת־בוקר ("ברעק־פעסט"), ארוחת־צהריים ("לאָנטש"), או ארוחת־ערב ("סאַפּער").

ומצד גודל הנחיצות בזריזות הדבר – צריכה המסיבה להתקיים בשבועות הקרובים, ויש לקבוע עכשיו תאריך מדוייק שבו תתקיים מסיבה האמורה.

ה. ומה טוב – שהתחלת הפעולה בזה תהי' באסיפה הנוכחית, באמצעות "פלעדזשעס" (התחייבויות):

כאו"א מהעסקנים הנוכחים יתחייב לתרום סכום מסויים של כסף (מכספו הפרטי או מכסף שיאסוף למטרה זו מידידיו ומכיריו), אשר, עצם ההחלטה בדבר במעמד כמה עשיריות מישראל תהוה תוספת נתינת־כח לקיים את ההחלטה בפועל ממש[5].

וע"ד מ"ש חז"ל[6] "נשבעין לקיים את המצוה" – דאף שכבר נצטווה ע"י הקב"ה לקיים את המצוה, ו"מושבע ועומד מהר סיני הוא"[6], וא"כ, מהי התועלת בשבועתו לקיים את המצוה – מ"מ, כאשר מקבל

3) ראה שיחת ליל נר ה' דחנוכה שנה זו ס"א (תורת מנחם שם ריש ע' 228), ובהנסמן שם.
4) סנהדרין קג, סע"ב (ובפרש"י).
5) ראה קונטרס החלצו תרנ"ט פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).
6) נדרים ח, רע"א. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על עצמו פעם נוספת, ה"ז פועל תוספת כח לקיים את הדבר, ויתירה מזה, שעי"ז נפתחים בשבילו גם אמצעים חדשים ("עס מאַכן זיך נייע וועגן") שעל ידם יוכל לקיים את הדבר[7].

— ידוע לי מכבר, וגם מאסיפה זו, שכבר פעלתם רבות לטובת ישיבות ליובאוויטש, אלא, שהתחייבות סכום מסויים ("פּלעדזש") במעמד כמה מנינים מבנ"י, תעניק לכם כחות חדשים למצוא אמצעים חדשים שעל ידם תוכלו למלא את ההתחייבות.

ו. בנוגע להצעה שהועלתה לפנ"ז ע"י א' מהעסקנים, לסדר הגרלה ("ראַפּעל") גדולה בין כל התורמים לטובת הישיבות — הרי אף זוהי, בעצם, הצעה ישרה ("אַ גלייכע זאַך"), אבל אינה שייכת לעסקנים הנוכחים פה, כי (נוסף לכך שהדבר כרוך בהוצאות גדולות, הרי) כדי לממש תוכנית כגון זו, יצטרכו העסקנים לבקר אצל מאות אנשים, ולדבר מאות פעמים אודות "ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש", עד שימאס להם... ובסופו של דבר יצליחו לקבל דולר אחד בלבד, ולפעמים יתכן אפילו, שלאחרי כל הדיבור והזמן יגמר הדבר עם מספר "אפס" בצד השמאלי ("אַ זיראָ פון דער לינקער זייט") !...

מימושה של תוכנית זו יש למסור, איפוא, אל ה"רענק און פייל"[8], כלומר, אל הבחורים הקבצנים... אבל, לדעתי, אינה מתאימה כלל עבור גבירים.

מה שצריכים לעשות לדעתי הוא, כאמור, להחליט על עריכת מסיבה מיוחדת לטובת הישיבה בהקדם האפשרי, ולהתחיל בהתחייבות כספית של כאו"א מהנוכחים, והם ישפיעו גם על ידידיהם ומכיריהם להשתתף בכהנ"ל.

זוהי איפוא דעתי — כמי שאינו מומחה בתחום זה, וכל אחד רשאי להביע את דעתו על זה.

ז. [לאחרי שכל הנאספים הביעו את הסכמתם להצעת כ"ק אדמו"ר שליט"א — אמר:]

ברצוני להוסיף — בקשר למה שהזכירו אודות העדר הפרסומת ("פּאָבליסיטי") — שכיון שנוכחים פה גם נציגים מטעם העיתונות, כדאי שימסרו להם (בהקדם האפשרי, כיון שהזמן קצר) פרטי הדברים, עם "כותרת" מתאימה כו', כדי שהם יעשו את חלקם בפרסום תוכנית האמורה.

וכן — ע"פ ה"נהוג" בכל אסיפה לקבוע תיכף אסיפה שני' — מן הראוי שיחליטו לארגן אסיפה נוספת, מצומצמת, כדי לגבש פרטי התוכניות בקשר למסיבה הנ"ל, וכן לסכם הצעות נוספות שלא סוכמו עדיין.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

ברצוני להביע את תודתי אליכם על השתתפותכם באסיפה, אף שחושבני שהדבר מיותר, כיון שכל הנוכחים כאן הם יהודים המסורים לטובת הישיבות.

וככל דבר חי שצריך לגדול ולצמוח — יעזור השי"ת שתהי' לנו האפשריות להמשיך ולהגדיל ולחזק את עבודתנו בהחזקת הישיבות ובהפצת התורה בכלל, ובלשון חז"ל[9] — "מעלין בקודש".

הנני מאחל לכולכם חג שבועות שמח וקבלת התורה בשמחה.

---

7) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ח ס"ע תקיג ואילך. לקו"ש חכ"ז ע' 105 ואילך. ועוד.

8) = אנשים מן השורה.

9) ברכות כח, א. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת שבת פרשת אמור, ט"ו אייר ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. ביום זה – ישנו צירוף של כמה עניינים ביחד:
לכל לראש הענין העיקרי – יום השבת.

וביום השבת גופא – שבת פרשת אמור. וכידוע מה שכתוב בזוהר שבתורה ישנם ג"ן סדרים (נ"ג [=53] פרשיות), ובהתאם לזה קורין בכל שבת פרשה מיוחדת בתורה. ובשבת זו – קורין בתורה פרשת אמור.

ונוסף לזה: הקביעות דשבת זו בנוגע לימי החודש היא – בט"ו באייר. וכמובן ששני ענינים אלו, הן הקביעות דימי השבוע והן הקביעות דימי החודש, הם על פי תורה.

ובזה גופא (ט"ו באייר) ישנם כמה עניינים:

לכל לראש – מסופר בתורה (בשלח טז, א) "ויסעו מֵאֵילִים ויבואו . . אֶל מִדְבַּר סִין . . בחמישה עשר יום לחודש השני" (ט"ו אייר). ומבואר בתורה שבעל־פה (מְכִילְתָא ופירוש רש"י על הפסוק) "נִתְפָּרֵשׁ היום של חניה זו לפי שבו ביום פָּלְטָה הַחַרָדָה שהוציאו ממצרים והוצרכו לָמָן", כפי שמסופר בהמשך הענין "וַילוֹנוּ כל עדת בני ישראל גו'", ואז אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה "הנני ממטיר לכם לחם מִן הַשָּׁמָיִם". ומכאן לְמֵדים "שאכלו מִשְׁיָרֵי הבצק (או מִשְׁיָרֵי המצה) שישים ואחת סעודות".

זאת אומרת: עניינו המיוחד של ט"ו באייר הוא – שעַד אותו יום אָכְלוּ בני ישראל מִשְׁיָרֵי הַמַצָה שהוציאו ממצרים, ולאחרי זה ניתן להם "לחם מִן השמים".

ונוסף לזה: בחמישה עשר באייר – קַיְימָא סִיהֲרָא דְחוֹדֶשׁ אייר בְּאַשְׁלָמוּתָא, היינו, שלימות כל ענייני חודש אייר.

וכל זה – בנוגע ליום חמישה עשר באייר עצמו. ונוסף לזה – ישנם עניינים הקשורים עִם הימים המיוחדים שלפניו ולאחריו:

יום חמישה עשר באייר בא בסמיכות ולאחרי ארבעה עשר באייר – פסח שֵׁנִי. ובנוגע לימים שלאחריו – הרי זה בסמיכות ליום שמונה עשר באייר – ל"ג בעומר [שבזה מתבטא ייחודם של י"ד וח"י אייר (פסח שני ול"ג בעומר) ביחס לי"ד וח"י דְשָׁאֲר הַחֲדָשִׁים.

ובפרט בקביעות שנה זו שיום חמישה עשר באייר חל ביום השבת, שאז מודגשת ביותר שייכותו לי"ד באייר – ערב שבת, וכן שייכותו לח"י אייר – כי מיום השבת מְתְבָּרְכִין פּוּלְהוּ יומין שלאחרי יום השבת.

ב. והנה, ידועה תורת הבעל שם טוב שמכל מאורע המתרחש במשך חיי האדם יש ללמוד הוראה בנוגע לעיקר חייו – "אני נבראתי לשמש את קוני".
וּמִזֶה מובן, שיש ללמוד הוראה בעבודת ה' מכל אחד מהעניינים האמורים לעיל, מאחר שהם עניינים המתרחשים במשך חיי האדם.

ומאחר שישנו צירוף של כמה עניינים ביחד – מובן, שכל ענין פועל סיוע והוספה בענין השני, כך שבצירוף כמה עניינים ביחד ישנה נתינת כוח מיוחדת בנוגע ללימוד ההוראות מעניינים אלו, וקיומן במעשה בפועל.

ועל־דרך המבואר בגמרא (סוטה לד, א) "גְמִירֵי דְטָעוּנָא דַמְדְלֵי אִינֵיש לְכַתְפֵי' (שהאדם עצמו מגביהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על כתיפו ואין אחר מסייעו) תִּילְתָא דְטָעוּנֵי׳ הֲוֵי (אינו אלא שליש ממשאוי שנושא כשמטעינו אחר)״. זאת אומרת: כאשר שני אנשים נושאים מַשָּׂא ביחד, הנה לא זו בלבד שהם מסוגלים לָשֵׂאת מַשָּׂא כפול (מֵהַמַּשָּׂא שהיו יכולים לָשֵׂאת אִם כל אחד מהם היה נוֹשֵׂא את המשא בפני עצמו), אלא הם מסוגלים לשאת הרבה יותר מזה, מאחר שכל אחד מהם מְסַיֵּעַ לחבירו.

ואם הדברים אמורים בנוגע לְמַשָּׂא גַּשְׁמִי, הרי על־אחת־כמה־וכמה שֶׁכֵּן הוא כאשר מדובר אודות עניינים רוחניים (שמהם נִשְׁתַּלְשְׁלוּ העניינים הגשמיים), וברוחניות גוּפָא – ענייני קדושה (שהרי כל העניינים האמורים לעיל אודות יום זה הם ענייני קדושה), היינו, שבצירוף כל העניינים יחד ישנו סיוע ונתינת כוח באופן נעלה ביותר בנוגע לכל האמור לעיל.

והמעשה הוא העיקר – היינו, שאין להסתפק מלימוד ההוראות דכל העניינים השייכים ליום זה, אלא העיקר הוא – קיום הוראות אלו במעשה בפועל, וכפתגם הידוע – ״עַטאָפארוּ־דָא–פְּלַאחוּ״ (הגרזן על הָעֵץ, מעשה בפועל).

ג. ביאור ההוראה הנלמדת מכללות הענין דיום השבת:

עניינו של יום השבת הוא – תענוג. דהנה, העבודה בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי החול היא באופן של יגיעה וְעָמָל – ״אדם לעמל יוּלָּד״, אבל העבודה דְיוֹם השבת היא באופן של תענוג.

וּמֵאַחַר שכללות העבודה דיום השבת היא באופן של תענוג, הרי זה מִתְבַּטֵּא בכל העניינים הנעשים ביום השבת, כולל אכילה ושתי׳ ושינה כו׳, היינו, שעל־ידי בשר שָׂמֵן ויין יָשָׁן הרי הוא מקיים מצוות עונג שבת (כמובא גם בתניא (פרק ז)).

ומובן, שאין הכוונה אודות תענוג הגוף בלבד, היינו, שגופו מתענג מאכילת מאכל עָרֵב וכיוצא בזה – כי מאחר שמדובר אודות תענוג של יהודי, הרי לכל לראש מודגש התענוג דְּעֶצֶם וּפְנִימִיּוּת נפשו, וּמֵאַחַר ש״רוּחַ בני האדם הָעוֹלֶה היא למעלה״, מובן, שהתענוג האמיתי של כל אחד ואחת מישראל הוא – כאשר גורם נחת רוח ותענוג למעלה, היינו, שהתענוג שלמעלה נעשה התענוג שלו. ולכן, עיקר ענין התענוג של כל אחד ואחת מישראל קשור עִם ענייני קדושה ורוחניות.

אבל אף־על־פי־כן, מאחר שהעבודה צריכה להיות באופן ד״בכל לבבך בשני יְצָרֶיךָ״, לכן, חודר ענין התענוג דְיוֹם השבת גם בענייני הגוף הגשמי, בָּשָׂר שָׂמֵן ויין יָשָׁן וכיוצא בזה, אפילו כפי שגופו הוא קודם הבירור, ועל־אחת־כמה־וכמה לאחרי הבירור.

וזוהי ההוראה הנלמדת מיום השבת – שכללות עבודת האדם (גם העבודה דימי החול) צריכה להיות חדורה בענין התענוג.

ד. ביאור ההוראה משבת פרשת אֱמוֹר:

בפרשת אֱמוֹר ישנם ריבוי עניינים (כמו בכל פרשיות התורה). ולכן, לכל לראש יש ללמוד הוראה כללית מִשֶּׁם הפרשה – כי בשם הפרשה (״שְׁמוֹ אשר יקראו לו בלשון הקודש״) מתבטא התוכן הכללי דפרשה זו. זאת אומרת: כאשר מדברים אודות כל ענין שבפרשה זו – מדגישים שזהו ענין שנאמר בפרשה שֶׁשְּׁמָהּ ״אֱמוֹר״.

והנה, פירוש תיבת ״אמור״ הוא – ציווי אודות אמירה מתמדת (״הַאלטן אִין אֵיין זָאגן״), היינו, שאין לְהַסְתַּפֵּק במחשבה בלבד, אלא דָרוּשׁ גם ענין של אמירה אל הזולת.

ולכאורה, אינו מובן – לשם מה זקוקים לענין של אמירה, הרי זה דבר והיפוכו:

כאשר התורה מְדַבֶּרֶת אודות ענין של ״אמירה״ (״אמור״), הרי בהכרח לומר שהכוונה לאמירה שהיא בעלת תוכן אמיתי כו׳ (כי לדברים לְלֹא כל תוכן – לא הייתה התורה קוראת בשם ״אמירה״), היינו, שקודם האמירה היו הדברים בְּשִׂכְלוֹ ומחשבתו כו׳. ואם־כן נשאלת השאלה: לְשֵׁם מה זקוקים לענין של אמירה – שהעניינים הנמצאים בְּשִׂכְלוֹ ומחשבתו יֵרָדוּ ויתגלו בדיבור?!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והביאור בזה – שהיא הנותנת: היות שמדובר כאן אודות ענין בעל תוכן ומשמעות כו', אין לְהִסְתַּפֵּק בָּזֶה שהענין נמצא בְּשִׂכְלוֹ ומחשבתו בלבד, כי באופן כָּזֶה לא תִּצְמַח מִזֶּה כל תועלת אצל הזולת, שהרי אין אדם יודע מה שבליבו של חבירו, ולכן, ישנו ציווי מיוחד "אמור", לגלות את הדברים באופן של אמירה אל הזולת.

וענין זה הוא בהתאם לציווי "ואהבת לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" – היינו, שכאשר יש בידו ענין טוב (כמו בְּנִדּוֹן דִּידַן – שיש במחשבתו ענין טוב, בעל תוכן ומשמעות כו'), עליו להשתדל שגם הזולת יוכל לְהָפִיק הנאה ותועלת מענין זה.

והנה, כדי שהאמירה אל הזולת תהיה באופן המתאים – הרי בהכרח שהדברים יפעלו פעולתם, כי אם האמירה (והגילוי) אל הזולת אינה פועלת מאומה, הרי זו אמירה בטילה. ומאחר ש"תורת אמת" ו"תורת חיים" קוראת לַדָּבָר בשם "אמירה" ("אמור") – הרי בוודאי מדובר כאן אודות אמירה אל הזולת באופן שהדברים פועלים פעולתם.

וזוהי ההוראה הנלמדת מִשֶּׁם הפרשה – "אמור", שאין להסתפק בענין של מחשבה בלבד, אלא צריכים להשתדל לְגַלּוֹת ולומר זאת גם לַזּוּלַת, ובאופן שהדברים יפעלו פעולתם.

והוראה זו מודגשת בְּסִגְנוֹן של ציווי תְּמִידִי – "אמור", אמירה מַתְמֶדֶת ("האלטן אין איין זאגן") – נוסף לזה שכל ענייני התורה הם נְצָחִיִּים, כי "התורה היא נְצָחִית".

ה. עוד ענין בזה – וּבְהַקָּדִים:

התוכן דגילוי אל הזולת (שבתיבת "אמור") יכול להתבטא בלשון הקודש גם בְּסִגְנוֹן אחר – דיבור, וכיוצא בזה, ואדרבה: הלשון הרגיל הוא "דַּבֵּר אל בני ישראל גו'". ומאחר שֶׁשָּׁם הפרשה הוא "אמור" דווקא (ולא "דַּבֵּר", וכיוצא בזה), מובן, שישנה הוראה מיוחדת בַּדָּבָר.

והביאור בזה:

החילוק בין לשון "דיבור" ללשון "אמירה" הוא – ש"דיבור" מורה על לשון קָשֶׁה, ו"אמירה" מורה על "לשון רַכָּה" (פירוש רש"י יתרו יט, ג).

וזוהי ההוראה הנלמדת מדיוק הלשון "אמור" (ולא "דַּבֵּר" וכיוצא בזה) – שהפעולה וההתעסקות עִם הזולת צריכה להיות באופן של "אמירה" דווקא, "בלשון רַכָּה", היינו, כאשר מְדַבֵּר עִם הזולת כְּדֵי לפעול עליו בעניין מסויים, אינו מדבר עִמו באופן שיכול להטיל עליו אֵימָה וָפַחַד, אלא צריך לדבר עִמו "בלשון רַכָּה", בְּדַרְכֵי נועַם וכו'.

וכאשר הזולת מקבל את הדברים "בלשון רכה" ("אמירה") – הרי כאשר הזולת יגיע למעמד ומצב שהוא בעצמו יעסוק בהשפעה אל הזולת, יְדַבֵּר גם הוא באופן של "אמירה", "בלשון רכה", כפי שהוא בעצמו קיבל את הדברים.

ו. כללות הענין דְּ"אֱמוֹר", "בלשון רכה" – מודגש גם בענין השבת:

נתבאר לעיל שֶׁשַּׁבָּת עניינו תענוג. ומזה מובן שביום השבת לא שייך כלל ענין של רוּגְזָא וכיוצא בזה, מאחר שזהו היפך עניין התענוג, ואם־כן, בוודאי שהדיבור אל הזולת הוא באופן של "אמירה", "בלשון רכה" דווקא, כשם שכללות העבודה דיום השבת היא באופן של תענוג.

דהנה, העילוי דיום השבת מתבטא בזה שאפילו עניינים שֶׁעַל־פִּי תורה הם באופן של דִּין כו', מתבטלים הם ביום השבת, וכפי שאומרים בתפילת ליל שבת (בְּ"כְּגַוְונָא") "וְכָל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָּהּ", היינו, שביום השבת (הָחֵל מֵעֶרֶב שבת לאחרי חצות) מתבטלים כל העניינים של דִּין וְרוּגְזָא כו' כמבואר בארוכה בספר המצוות להצמח צדק (מצות לא תְּבַעֲרוּ אֵשׁ).

וזהו כללות העניין דיום השבת – שֶׁאָז נפעל עליית העולמות כו', ואז לא שייך ענין של פסולת כו',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהרי "פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְכֶם לא קָאָמַר", ולכן, כל ענייני השבת (גם עניינים גשמיים) הם באופן של תענוג, כי כל עניין שלמטה מתענוג הוא בבחינת "פֶּרֶשׁ", והרי "פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְכֶם לא קָאָמַר".

ומאחר שביום השבת לא שייך ענין של רוּגְזָא כלל, כי עניינו של שבת הוא תענוג – מובן, שלא שייך שהדיבור אל הזולת יהיה באופן קָשֶׁה כו', אלא וודאי שענין זה נעשה באופן של "אמירה", "בלשון רכה" דווקא, בדרכי נועם – באופן של תענוג.

ז. והנה, ההתעסקות וההשפעה אל הזולת באופן של "אמירה", "לשון רכה" – צריכה להיות מבלי להתחשב במעמדו ומצבו של הזולת, היינו, אפילו כאשר הזולת נמצא במעמד ומצב יָרוּד כו', עד שאינו יודע אודות גודל העילוי דיום השבת (שאז לא שייך ענין של דִין), וכיוצא בזה – גם אז צריכים לדבר עִמו באופן של "אמירה", "בלשון רכה" דווקא.

וכמבואר בתניא (פרק ל) שגם כאשר מדובר אודות אדם שנמצא במעמד ומצב ירוד ביותר – אמרו חכמינו זכרונם לברכה "אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו", היינו, ש"מקומו גורם לו לחטוא, להיות פרנסתו לֵילֵך בַּשׁוּק כל היום ולהיות מְיוּשָׁבֵי קָרָנוֹת . . וְיִצְרוֹ בוער כתנור בוערה מאופה כו'", ולכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה "וְהֲוֵי שְׁפַל רוח בפני כל האדם", "אפילו בפני קַל שֶׁבְּקַלִּים", מאחר שהניסיון שלו גדול ביותר.

ויתירה מזו אמרו חכמינו זכרונם לברכה: "הֱוֵי דָן את כל האדם לְכַף זכות", היינו, לא זו בלבד שלא יָדוּן אותו ויקטרג עליו כו' ("אַל תָּדִין את חבירך"), אלא אדרבה: כדיוק לשון חכמינו זכרונם לברכה – "הֱוֵי דן את כל האדם לכף זכות".

זאת אומרת: לא זו בלבד שאי אפשר להאשים אותו בזה שֶׁנִּכְשָׁל בעניינים בלתי רצויים, מֵאַחַר שאין זה בְּאַשְׁמָתוֹ כלל, כי הוא תינוק שֶׁנִּשְׁבָּה כו' – אלא צריכים לדון אותו "לכף זכות", היינו, שזהו ענין של "זכות" עבורו.

ולכאורה אינו מובן: כאשר מדובר אודות אדם שנכשל בעניינים בלתי רצויים כו' – כיצד אפשר לומר שזהו ענין של "זכות" עבורו, איזו "זכות" – מלשון זָך וְזִיכּוּך – יש בעניין של חֵטְא?!

והביאור בזה:

על־פי מאמר רבותינו זכרונם לברכה "איני מבקש לפי פּוּחִי אלא לְפִי כוּחָן", מובן, שכאשר יהודי נמצא במעמד ומצב ש"פרנסתו לֵילֵך בַּשׁוּק כל היום ולהיות מיושבי קרנות . . וְיִצְרוֹ בוער כתנור בוערה מאופה כו'" – הרי בודאי שניתנו לו כוחות נַעֲלִים ביותר כדי שיוכל לעמוד בניסיונות שֶׁנִּתְקַל בָּהֶם.

זאת אומרת: לאותם יהודים שהם "יושבי אוהל" – לא ניתנו כוחות נעלים עד כדי כך שיוכלו לעמוד בניסיונות קשים ביותר (כמו הניסיונות של "יושבי קרנות"), ולכן, עבודתם היא להיות "יושבי אוהל". אבל לעומת זאת – ישנם יהודים שהכניסו אותם ("מ'האט זיי אַרײַנְגֶעשְׁטֶעקְט") במקום של "יושבי קרנות", מאחר שניתנו להם כוחות נעלים ביותר שיוכלו לעמוד בניסיונות אלו, ולכן הכניסו אותם במעמד ומצב כזה – כדי שֶׁיִּגָּלוּ את הכוחות הַנַּעֲלִים שניתנו להם.

ועל־פי־זה מובן דיוק הלשון "הֱוֵי דָן את כל האדם לכף זכות" כי עצם העובדה שהוא נמצא במעמד ומצב ש"פרנסתו . . להיות מיושבי קרנות . . וְיִצְרוֹ בוער כו'", הרי זה מורה על הכוחות הנעלים שניתנו לו, ולכן הרי זה ענין של "זכות" – כי בכוחו לגלות כוחות נעלים אלו.

והנה, כל זה הוא ביחס לכוחות שניתנו לו כדי שיוכל לעמוד בניסיון. אבל כאשר נכשל ולא עמד בניסיון (מפני סיבות שונות), וְחָטָא וּפָגַם ועבר את הדרך (שאז ה"זכות" שהייתה "בכוח" לא באה לידי פועל) – זקוקים שהזולת יְלַמֵּד עליו זכות ("הֱוֵי דן את כל האדם לכף זכות"), היינו, שהזולת יעסוק עִמו וישפיע עליו להגיע למעמד ומצב המתאים, שאז תתגלה ה"זכות" שבו – גילוי הכוחות הנעלים שניתנו לו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דהנה, מאחר ש"תורת אמת" אומרת שגם לאחרי שחטא כו' צריכים ללמד עליו זכות ("הֱוֵי דָּן את כל האדם לכף זכות") – הרי בהכרח לומר שה"לימוד זכות" מתאים למציאות האמיתית (כי לא ייתכן ש"תורת אמת" תצווה לומר דבר שאינו אמיתי ח"ו). וטעם הדבר – כי אפילו לאחרי שחטא כו' נמצאים אצלו (בהעלם ובכוח) הכוחות הנעלים שניתנו לו, אלא שזקוקים לפעולת הזולת שֶׁיְלַמֵּד עליו זכות, היינו, שיעסוק עִמו וישפיע עליו באופן המתאים, ואז יתגלו הכוחות הנעלים שלו – שהיו אצלו עוד מקודם לכן.

וכפסק דין הרמב"ם (הלכות גירושין סוף פרק ב) שכל אחד ואחת מישראל "רוצה הוא לעשות כל המצוות כו'", ואפילו כאשר מדובר אודות יהודי שצריכים לְגַלּוֹת אצלו את רצונו האמיתי, עד שזקוקים להכותו עד שיאמר רוצה אני – הרי גם אז קָרִינָן בֵּיהּ "לִרְצוֹנְכֶם תִּזָּבֵחוּהוּ", כי זהו רצונו האמיתי, ומה שהיו זקוקים לעניין של כְּפִיָה – הרי זה כדי לבטל ענין חיצוני בלבד, שֶׁהֶעֱלִים וְהִסְתִּיר על רצונו האמיתי ("יִצְרוֹ הוּא שֶׁתָּקְפוֹ").

ח. וזוהי כללות ההוראה הנלמדת משבת פרשת אמור:
אין להסתפק בעניין של מחשבה טובה בלבד, אלא יֶשְׁנוֹ ציווי וְהַדְרָגָה מיוחדת אודות כללות העניין דאמירה וגילוי אל הזולת – "אֱמוֹר", היינו, לעסוק בהשפעה על הזולת כו', ובאופן שהדברים יפעלו פעולתם.

וכללות הפעולה וההתעסקות עם הזולת צריכה להיות באופן של "אמירה" – "בלשון רכה", ובדרכי נועם דווקא.

וזאת – מבלי להתחשב במעמדו ומצבו של הזולת, כי אין להאשים אותו בזה שנמצא במעמד ומצב ירוד, מאחר שהוא תינוק שֶׁנִּשְׁבָּה כו', ואדרבה: צריכים לְהַעֲרִיך את גּוֹדֶל זכותו – שהרי ניתנו לו כוחות נעלים ביותר, כנ"ל בארוכה.

וגילוי זכותו (מֵהַהֶעְלֵם אל הגילוי) תָּלוּי בפעולה וההשפעה שֶׁמְּקַבֵּל מיהודי שנמצא במעמד ומצב נעלה יותר, ולכן, כאשר רואה יהודי שנמצא במעמד ומצב ירוד כו' – עליו לדעת שזוהי אשמתו, כי בו תלוי הדבר לגלות אצל הזולת את הכוחות הנעלים שניתנו לו.

ט. האמור לעיל אודות ההוראה משבת פרשת אמור, קשור גם עם הנקודה הכללית דימי חודש אייר – כללות העניין ד"ספירת העומר" (שהרי פרשת אמור היא לעולם בימי הספירה):
ההוראה הנלמדת מימי הספירה היא – שצריכים להתנהג באופן של "אהבת ישראל", כפי שהתנהגו תלמידי רבי עקיבא לאחרי ל"ג בעומר.

זאת אומרת: הוראה זו נלמדת לא רק מל"ג בעומר, אלא אדרבה: עיקר ההוראה נלמדת מהימים שלפני ל"ג בעומר – שבהם מודגש עד כמה חָמוּר העניין ש"לא נהגו כבוד זה לזה", ולכן, דרושה זהירות גדולה בעניין זה.

וכמובן, שכאשר יהודי יודע שבימי הספירה עליו לְהִימָּנַע מלברך ברכת "שהחיינו", וּלְהִימָּנַע מֵעֲרִיכַת "שמחת נישואין", למרות גודל העניין דְּקִיּוּם מצוות "פְּרוּ וּרְבוּ", וכל זה – בגלל המאורע שנגרם כתוצאה מזה ש"לא נהגו כבוד זה לזה", הרי הוא מבין עד כמה חמור הדבר, ועד כמה שיש להיזהר מעניין זה.

וזהו הקשר שבין ההוראה דימי הספירה, שצריכים להתנהג באופן של "אהבת ישראל", ולנהוג כבוד זה בזה – עִם ההוראה ד"אמור", שצריכים לעסוק בהשפעה על הזולת באופן של "אמירה", "בלשון רכה", ובדרכי נועם דווקא.

י. והמעשה הוא העיקר:
על כל אחד ואחת להוסיף בכל הפעולות הקשורות עִם הַפָּצַת היהדות והמעיינות חוצה – בהתאם להוראה הַנִּלְמֶדֶת מהציווי ד"אמור", השפעה על הזולת באופן של "אמירה" בלשון רכה, ובדרכי נועם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וההתעסקות בָּזֶה צריכה להיות מתוך שמחה וטוב לבב – בהתאם להוראה הנלמדת מאופן עבודת יום השבת, ש"אין עֲצֶב בה", מאחר ש"כל מלאכתך עֲשׂוּיָ" [היינו, שמלמעלה נותנים לו זאת מִן הַמּוּכָן, והוא צריך רק לקבל זאת], וכמו שכתוב "וביום שמחתכם – אלו השבתות".

ובפרט שה"נתינת כוח" לכללות העבודה הנ"ל ("אמור" – בלשון רכה, "נָהֲגוּ כבוד זה לזה") – קשורה עִם כללות ענין השבת:

שבת ותורה עניינם אחד, כמובן ממאמר רבותינו זכרונם לברכה ש"תלמיד חכם אֵיקָרֵי שבת". והרי כללות ההנהגה באופן של "אהבת ישראל", "נהגו כבוד זה בזה", קשורה עם לימוד התורה כדבעי – בהתאם להנהגת התלמידים שלמדו תורה (כְּדָבָעֵי) אצל ר' עקיבא, שאצלו היה מודגש ביותר כללות העניין דלימוד התורה, כמאמר "פּוּלְהוּ אַלִּיבָּא דרבי עקיבא", ועד שמשה רבינו אמר שהתורה הייתה רְאוּיָה להינתן על ידי ר' עקיבא.

[ואף־על־פי שגם התלמידים שלא נהגו כבוד זה בזה נקראים "תלמידי ר' עקיבא" – הרי מדגישים שאופן הקבלה שלהם מרבי עקיבא לא הייתה באופן המתאים, ולכן היה חָסֵר אצלם בעניין ד"ואהבת לרעך כמוך". ועניין זה תּוּקַן בל"ג בעומר כו']

ומאחר שעבודת כל אחד ואחת מישראל היא באופן דהקדמת לימוד התורה לשאר ענייניו (אכילה ושתיה וכיוצא בזה), ויתירה מזו: קודם התפילה ולימוד התורה (אכילה ושתיה רוחניים) הרי הוא אומר ב"ברכת התורה" – "ונתן לנו את תורתו", הרי מובן שכל אחד ואחת מישראל הוא "יהודי תורני" ו"יהודי של שבת" ("אַ תורה אִיד, אוּן אַ שבת אִיד"), ולכן, בכוחו להתנהג באופן של "אהבת ישראל", בדוגמת הנהגת תלמידי ר' עקיבא (שלאחרי ל"ג בעומר).

ומאחר שה"נתינת כוח" לכללות עבודה זו נלקחת מיום השבת (שהוא ענין אחד עִם ענין התורה) – מובן, שעבודה זו נעשית מתוך שמחה וטוב לבב, בהתאם לאופן העבודה דיום השבת – מתוך שמחה ותענוג.

וכאשר עוסקים בכל האמור לעיל באופן המתאים – הרי הובטחנו שֶׁ"יָגַעְתָּ וּמָצָאתָ", היינו, שֶׁבְּוַדַאי יצליח בכל עניינים אלו, והצלחתו תהיה שלא לפי ערך היגיעה כלל – בדוגמת ענין המציאה.

ובקרוב ממש זוכים לקיום היעוד "מצאתי דוד עבדי" – כמאמר רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין צז, א) שֶׁמָּשִׁיחַ בא "בהיסח הדעת", בדוגמת ענין ה"מציאה" – במהרה בימינו ממש, "נַאוּ", ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

יא. האמור לעיל שייך רק בנוגע לַה' ולעתיד, היינו, שההנהגה בַּה' ובעתיד היא באופן דְ"אֱמוֹר" – השפעה על הזולת באופן של "אמירה", בלשון רכה, ומתוך יחס של כבוד.
ונוסף לזה – יֶשְׁנָה הוראה מיוחדת בנוגע לתיקון העבר, הנלמדת מתוכן העניין ד"פסח שני" (הסמוך לט"ו באייר):

ידוע פתגם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (היום יום ע' נג) שעניינו של "פסח שני" הוא – להורות שלעולם אין מצב אבוד ("עֶס אִיז נִיטָא קֵיין פַּאַרפַּאלן"), כי תמיד יכולים לתקן את ענייני הֶעָבַר שהיו באופן בלתי רָצוּי.

ועל דרך זה מובן בנוגע לענייננו:

כאשר מתבוננים אודות אופן ההנהגה דאתמול, וכללות ההנהגה בעבר, ורואים שישנם עניינים מסויימים שבהם לא הייתה ההנהגה באופן המתאים להוראה האמורה לעיל – צריכים לדעת שאין זה מקרה אבוד, אלא ישנה אפשרות לתקן את העבר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והנה, מאחר שהוא שמע את הפתגם הנ"ל מכ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו – הרי לכל לראש מְכוּוָנִים הדברים אליו, שהוא יכול וצריך לתקן את ענייני הָעָבַר. זאת אומרת: שלא יחשוב שהדברים נאמרו בנוגע לכלל ישראל, בנוגע לציבור כולו וכיוצא בזה – כי הֱיוֹת שהוא שמע זאת, הנה אף־על־פי שהכוונה היא אמנם גם בנוגע לכלל ישראל ולציבור כולו, הרי לכל לראש מְכוּוָנִים הדברים אליו!

יב. והנה, כאשר מדובר אודות ההוראה שֶׁלְּמֵדִים מ"פסח שני" בנוגע לתיקון ענייני הָעָבַר – מובן, שהתנאי בדבר הוא – שירגיש שהנהגתו בעבר הייתה באופן בלתי רצוי, וירצה לתקן זאת.

וכפי שמסופר בתורה שכללות העניין ד"פסח שני" לא בא בתור "הצעה" של משה רבינו, אלא לאחרי הטענה של אותם אנשים שלא יכלו להקריב את הפסח במועדו, שהם טענו למשה רבינו "למה נִגָּרַע לבלתי הַקְרִיב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל", היינו, שהם הרגישו וידעו שמעמדם ומצבם אינו כְּדָבָעֵי, וְרָצוּ לתקן זאת.

ורק על־ידי־זה שהדבר היה נוגע להם כו' – זָכוּ שעל ידם תֵּאָמֵר הפרשה ד"פסח שני", היינו, שתביעתם ("לָמָּה נִגָּרַע") נתקבלה, וניתנה להם אפשרות לתקן את ענייני העבר – שזהו כללות העניין ד"פסח שני".

וּבָזֶה רואים את גַּדְלוּתוֹ של יהודי:

אפילו כאשר הוא נמצא במעמד ומצב בלתי רצוי – אף על פי כן, הרי הוא בא בטענה ותביעה "למה נגרע", וסוף כל סוף מתקבלת טענתו ותביעתו!

דהנה, לכאורה אינו מובן: כיצד יָכְלוּ אותם אנשים לבוא בטענה "למה נגרע" – הרי הם ידעו שמעמדם ומצבם הוא באופן דהיפך הטהרה, ובפרט שהדבר היה באשמתם – "לָכֶם"?!

אלא טעם הדבר הוא – מאחר שהם "יהודים", הרי כל העניינים שאינם כְּדָבָעֵי הינם דברים חיצוניים בלבד, ואינם פועלים שינוי כלל בעצם מציאותם. ומאחר שמצד עצם מציאותם הם בתכלית העילוי – לכן טוענים הם "למה נגרע".

אבל לאידך – בהכרח שידע וירגיש זאת, ויבוא בטענה ותביעה "למה נגרע" – שאז ניתנת לו האפשרות לתקן את עניני העבר.

זאת אומרת: כשם שבנוגע ללימוד התורה הרי "לא הביישן לָמֵד", כמו כן מובן בנוגע לעניין התשובה (כי כל העניינים נלקחים מהתורה, וכמאמר "אִסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְיתָא וּבָרָא עַלְמָא") – שאין לו להתבייש כו', אלא הוא צריך לדרוש ולתבוע שברצונו לתקן את עניני העבר, כי "למה נגרע גו'", ואז מקבלים את טענתו ונותנים לו את האפשרות לתקן את עניני העבר.

יג. האמור לעיל (שדרושה הטענה "למה נגרע") קשור גם עם פרק רביעי דפרקי אבות שלומדים בשבת זו – ששם (משנה כ) מובא מאמרו של "אלישע בן אבויה".

והביאור בזה:

אודות "אֶלִישָׁע בֶּן אַבוּיָה" מסופר בגמרא (חגיגה טו, א. ירושלמי שם פרק ב הלכה א) שיצא לתרבות רעה, היות ששמע "בת קול" שאמרה "שובו בנים שובבים חוץ מֵאַחֵר".

ולכאורה אינו מובן: כיצד יכולים לבוא אליו בטענות – כאשר אומרים "שובו בנים שובבים חוץ מאחר"?!

וידוע הביאור בזה, שלמרות שֶׁשָּׁמַע "בת קול" שאמרה "שובו בנים שובבים חוץ מאחר" – היה צריך להשתדל לעשות תשובה, ולבוא בטענה ותביעה "למה נגרע", ובוודאי שאם היה משתדל בעשיית תשובה באופן של "דָּחַק ונכנס", הייתה תשובתו מתקבלת, למרות ה"בת קול" שאמרה "שובו בנים שובבים חוץ מאחר".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל־דרך מאמר רבותינו זכרונם לברכה "כל מה שאומר לך בעל הבית עֲשֵׂה, חוץ מִצֵּא" – היינו, למרות שהוא "בעל הבית", ולכן "כל מה שאומר לך בעל הבית עֲשֵׂה", אף על פי כן, כאשר בעל הבית אומר לו "צֵא" – אינו צריך לשמוע בקולו.

ועל־דרך־זה מובן בנוגע לענייננו: למרות ש"אחר" שמע "בת קול" שאמרה "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", לא היה צריך לשמוע ל"בת קול" זו, מאחר שהקדוש־ברוך־הוא עצמו כתב בתורתו את הכלל ש"כל מה שאומר לך בעל הבית עשה חוץ מצא", ולכן אינו צריך לשמוע ל"בת קול" האומרת לו לצאת מגבול הקדושה ("שובו בנים שובבים חוץ מאחר").

וזוהי הטענה אודות "אחר" – מדוע שמע ל"בת קול", ולא השתדל לעשות תשובה, כי אם היה משתדל בדבר, והיה תובע "למה נגרע" – היו סוף־כל־סוף מקבלים את תשובתו. וכפי שרואים בפועל שלבסוף נפעל תיקונו של "אחר" על־ידי ר' מאיר ור' יוחנן (ראה חגיגה שם, ב. ירושלמי שם).

יד. וזוהי ההוראה הנלמדת מי"ד באייר – "פסח שני":

כאשר יהודי רואה שהנהגתו בעבר הייתה באופן בלתי רצוי, הנה לא זו בלבד שבכוחו ויכולתו לשנות את הנהגתו בהווה ובעתיד, אלא בכוחו ויכולתו לתקן גם את ענייני העבר.

וזאת – כאשר הוא בא בתביעה וטענה "למה נגרע", בידעו שמצד עצם מציאותו הרי הוא בתכלית העילוי. ואז הרי הוא זוכה שתינתן על־ידו פרשה חדשה – פרשת "פסח שני", היינו, שניתנת לו אפשרות לתקן את העבר.

והוראה זו שייכת גם לט"ו באייר – מאחר שט"ו באייר בא בסמיכות ממש לאחרי י"ד באייר.

ובמיוחד בקביעות שנה זו – שי"ד באייר ("פסח שני") חל ביום שישי, וט"ו באייר חל ביום השבת:

ענייני של יום השבת הוא – "ויכולו השמים גו'", היינו, שכל העניינים שהיו בששת ימי השבוע, מתעלים הם ביום השבת בתכלית העילוי, באופן של כְּיָלָיוֹן ותענוג כו'.

ומאחר שכל ענייני ששת ימי השבוע מתעלים ביום השבת בתכלית העילוי, הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא בנוגע ליום השישי, "ערב שבת" ממש, היינו, שבו מודגש ביותר העילוי שנפעל ביום השבת.

ועל־פי־זה מובן שכללות העניין ד"פסח שני" (שחל ביום השישי) מתעלה ביום השבת (ט"ו באייר) בתכלית העילוי.

טו. נוסף על השייכות דט"ו באייר ל"פסח שני" שלפניו, הרי הוא שייך גם לימים שלאחריו, כולל – ח"י באייר, ל"ג בעומר.

ובפרט בקביעות שנה זו, שט"ו באייר חל ביום השבת, ול"ג בעומר חל ביום השלישי – שהרי מיום השבת מתברכין כולהו יומין (כל ימי השבוע שלאחרי זה), ובפרט הימים הסמוכים ליום השבת – עד יום שלישי (ל"ג בעומר), כמבואר בגמרא (פסחים קו, א) שהימים רביעי חמישי וששי שייכים לשבת שלאחריהם, ונקראים "קַמֵּי שַׁבְּתָא", והימים ראשון שני ושלישי שייכים לשבת שלפניהם, ונקראים "בָּתַר שַׁבְּתָא".

והשייכות המיוחדת דיום השבת לימים שלאחריו עד יום השלישי – מודגשת גם בהלכה, כְּדְאִיתָא בשולחן־ערוך (אורח־חיים סימן רצ"ט סעיף ח) שאם שָׁכַח ולא הבדיל במוצאי שבת, יכול להבדיל "עד סוף יום ג' . . לפי שֶׁג' ימים הראשונים של השבוע נקראים ימים שאחר השבת, והרי הן בכלל מוצאי שבת".

טז. ביאור ההוראה הנלמדת מל"ג בעומר:

בל"ג בעומר פָּסְקוּ לָמוּת תלמידי רבי עקיבא – לאחרי שֶׁמֵּתוּ בימי הספירה לפי שלא נהגו כבוד זה בזה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והנה, מדיוק הלשון "פָּסְקוּ מלמות", משמע, שֶׁלולֵי העניין דל"ג בעומר היה נמשך ח"ו עונש זה. ועל־דרך מה שנאמר "וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה" (על ידי הקטורת), היינו, שֶׁלולֵי הקטורת הייתה המגיפה נמשכת ח"ו.

ולכאורה אינו מובן – על איזה סוג תלמידים נאמר שבל"ג בעומר "פָּסְקוּ מְלָמוּת":

אִם מדובר אודות התלמידים שֶׁנָּהֲגוּ כבוד זה זה (בדוגמת חֲמֵשֶׁת התלמידים ש"הם העמידו תורה" לאחרי ש"היה הָעוֹלָם שָׁמֵם") – הרי אודותם לא שייך הלשון "פָּסְקוּ מְלָמוּת", כי מאחר שהנהגתם הייתה באופן המתאים ("נהגו כבוד זה בזה"), הרי לא היה מגיע להם עונש ח"ו;

ואם הכוונה שגם אותם תלמידים ש"לא נהגו כבוד זה בזה" פסקו למות בל"ג בעומר (למרות שלא שינו את הנהגתם) – אינו מובן: כיצד יתכן הדבר, "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"?!

זאת אומרת: מאחר שכאן לא היה ענין של "קטורת" (וכיוצא בזה) שבכוחו לפעול את ביטול העונש אצל אלו שנתחייבו בדבר – אינו מובן: כיצד יתכן ש"פסקו מלמות" למרות שלא שינו את הנהגתם הקודמת (ש"לא נהגו כבוד זה בזה")?!

אלא בהכרח לומר שהתלמידים ש"פסקו מלמות" שינו את הנהגתם, ואף על פי כן אָתֵי שַׁפִּיר דיוק הלשון "פסקו מלמות" – כי שינוי הנהגתם גופא הייתה כתוצאה מהעילוי דל"ג בעומר, ולא בכוח עצמם.

זאת אומרת: מצד עצמם היו ממשיכים הם בהנהגה בלתי רצוי' ("לא נהגו כבוד זה בזה"), אלא גודל העילוי דל"ג בעומר פעל אצלם שינוי ההנהגה, ולכן מודגש הלשון "פסקו מלמות", כי מצד עצמם (לולי ההתעוררות דל"ג בעומר) היו ראויים לעונש זה, מאחר שלא היו משנים את הנהגתם הבלתי־רצויה.

יז. והביאור בזה – בהקדים:

לכאורה אינו מובן: מהו העילוי המיוחד דל"ג בעומר, שעל ידי זה נפעל שינוי בהנהגת תלמידי רבי עקיבא, שהתחילו לנהוג כבוד זה לזה – הרי העילוי דל"ג בעומר מפני היותו יום ההילולא דרשב"י היה כמה שנים לאחרי זה, שהרי רשב"י היה אחד מחמשת התלמידים ש"הם העמידו תורה" (לאחרי שמתו התלמידים שלא נהגו כבוד זה בזה), והסתלקותו בל"ג בעומר הייתה כמה שנים לאחרי זה?!

והביאור בזה:

מבואר בדרושי ל"ג בעומר בסידור, שהסתלקותו של רשב"י בל"ג בעומר דווקא – קשורה עם גודל העילוי דיום זה, היינו, היות שביום זה מאיר בחינת "הוד שבהוד", הרי זה "יום זַבַּאי", ולכן, ביום זה נסתלק רשב"י.

ומזה מובן, שהעילוי דל"ג בעומר היה גם קודם הסתלקותו של רשב"י, ואדרבה: הסתלקותו של רשב"י בל"ג בעומר הייתה מצד גודל העילוי דיום זה.

ועל פי זה מובן בנוגע לענייננו – שֶׁמִּצַּד גודל העילוי דל"ג בעומר, נפעל שינוי באופן הנהגת תלמידי רבי עקיבא, שהתחילו לנהוג כבוד זה בזה, ולכן "פסקו מלמות".

יח. הביאור בגודל העילוי דל"ג בעומר – "הוד שבהוד":

"הוד שבהוד" הוא – סיום עיקר ענין המידות, כידוע שעיקר המידות הם חמישה, וסיומם – בספירת ה"הוד" (ובזה גופא – "הוד שבהוד"). ומאחר של"ג בעומר קשור עם ספירת "הוד שבהוד", מובן, שאז נִשְׁלָם עיקר העניין דספירת העומר, מאחר שכבר נשלם הבירור דעיקר המידות.

והנה, כללות העבודה דספירת העומר היא – המשכת מוחין במידות. זאת אומרת: אין להסתפק בזה שהמעשה בפועל (הבא כתוצאה מפעולת המידות) הוא כְּדֶבָעֵי, אלא העבודה צריכה להיות באופן דהמשכת מוחין במידות.

ועניין זה (המשכת המוחין במידות שבעבודת ספירת העומר) מובן גם לְבֵן חָמֵשׁ לְמִקְרָא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"בן חמש למקרא" יודע שכללות העניין דיציאת מצרים היה הכנה ל"מתן תורה", כמו שכתוב "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג, יב ובפירוש רש"י), ובינתיים – היה העניין דספירת העומר, שֶׁבָּזֶה מתבטאת ההכנה והתשוקה לקראת קבלת התורה. וזהו התוכן דספירת העומר מידי שנה בשנה – הכנה לקבלת התורה.

ומאחר שכללות התורה עניינה – "מוחין", מובן, שהעבודה דספירת העומר (הכנה למתן־תורה) היא – המשכת המוחין במידות.

זאת אומרת: אין להסתפק בזה שהמעשה בפועל (הבא כתוצאה מפעולת המידות) הוא באופן המתאים, כי נמצאים כבר לאחרי יציאת מצרים – אלא צריכים להמשיך מוֹחִין במידות.

דהנה, התורה (מוחין) היא למעלה מעניין המידות, שִׁבְעַת יְמֵי הבנין, שעל־ידם נברא העולם – כמאמר רבותינו זכרונם לברכה "אלפיים שנה קָדְמָה תורה לעולם" (ששורש ומקור העולם הוא מבחינת המידות). אבל לאידך – אין זה באופן שֶׁבְּ"אֵין עֲרוֹך" כלל, היינו, שהתורה (מוֹחִין) אינה בגדר העולם (מידות) כלל (שאז לא יתכן שתהיה השפעת ופעולת המוחין במידות) – כי היות שמדגישים "אלפיים שנה קָדְמָה תורה לעולם", מובן, שהם בערך זה לזה, אלא שהתורה קָדְמָה לעולם, וְהַקְּדִימָה גופָא היא במדידה והגבלה – "אלפיים שנה קָדְמָה" בלבד.

ומאחר שהמוחין והמידות הם בערך זה לזה – לכן יכולה (וצריכה) להיות המשכת המוחין במידות.

יט. על פי זה מובן שמצד גודל העילוי דל"ג בעומר, "הוד שבהוד", נפעל שינוי בהנהגת תלמידי רבי עקיבא (שהתחילו לנהוג כבוד זה בזה), ולכן "פסקו מלמות":

"הוד שבהוד" מורה על סיום וגמר עיקר העבודה דספירת העומר, מאחר ש"הוד שבהוד" הוא סיום עיקר ענין המידות.

ומאחר שכללות העבודה דספירת העומר היא – המשכת המוחין במידות, מובן, שבל"ג בעומר (סיום עיקר העבודה דספירת העומר) נִשְׁלָם עיקר העניין דהמשכת המוחין במידות.

ולכן, מצד העילוי דל"ג בעומר נפעל שינוי בהנהגת תלמידי רבי עקיבא, שהתחילו לנהוג כבוד זה בזה – כי המשכת המוחין במידות פועלת ביטול והתכללות במידות (שלא יהיו בתוקף כל כך), ועל ידי זה יכולה להיות ההנהגה באופן שנהגו כבוד זה לזה.

ועניין זה קשור במיוחד עִם רשב"י – שהיה אחד מחמשת התלמידים של רבי עקיבא ש"הם העמידו תורה" (לאחרי ש"היה העולם שָׁמֵם"), היינו, שאצל רשב"י היה העניין דהמשכת המוחין במידות בתכלית השלימות. וזוהי גם השייכות דהסתלקות רשב"י לל"ג בעומר דווקא.

כ. כללות העבודה דהמשכת מוחין במידות – שייכת גם לסדר העבודה דכל אחד ואחת מישראל בכל יום ויום:

בעבודת האדם בכל יום צריך להיות כללות העניין דיציאת מצרים. ועל־דרך־זה ישנו כללות העניין דמתן תורה בכל יום – כמו שאומרים "נותן התורה" לשון הוֹוֶה.

וזהו כללות החילוק שבין העבודה דקריאת־שמע – יציאת מצרים, לעבודה דתפילת העמידה – מתן תורה, ביטול בתכלית, והרי "עמידה" מורה על ביטול.

ובינתיים – צריכה להיות העבודה דספירת העומר – המשכת המוחין במידות.

כא. לכאורה, יכולים לשאול: לשם מה צריכים המשכת המוחין במידות – מדוע לא יכולים להסתפק בזה שהמעשה בפועל (הבא כתוצאה מפעולת המידות) הוא כְּדָבְעֵי?!

ויתירה מזו: גם לאחרי כללות ענין ההבנה וההשגה במוחין, מגיעים למסקנא ש"תכלית הידיעה שלא נֶדַעֲךָ", וכפי שאמר גדול בישראל "אני מתפלל לְדַעַת זה התינוק", היינו, שלאחרי גודל הבנתו והשגתו בענייני ספירות וכו', הגיע למסקנא ש"אני מתפלל לדעת זה התינוק" – ואם כן, טוען היצר הרע, לְשֵׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מה צריכים להתייגע בעבודת המוחין (שהרי "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין"), ובפרט על־פי דרישת תורת חסידות חב"ד, באופן של הבנה והשגה בחכמה־בינה־דעת שבנפש כו' – הרי מאחר שסוף כל סוף יגיע למסקנא ד"אני מתפלל לדעת זה התינוק" שאין לו הבנה והשגה כו', יכול לחסוך את כל יגיעת המוחין, ולהישאר "תינוק"?!

ואין זה חיסכון של מאמץ מיותר (לכאורה) בלבד, אלא הוא יכול לנצל את הזמן שדורשים ממנו להתייגע בהתבוננות שכלית בחב"ד שבנפשו – כדי לקיים עוד מצוה מעשית, או ללמוד ענין נוסף בתורה!

הנה על זה אומרים לו – שכדי שעבודת המידות (וכתוצאה מזה – כללות העבודה במעשה בפועל) תהיה כדבעי, בהכרח שתהיה גם עבודת המוחין, ובאופן דהמשכת המוחין במידות דווקא.

זאת אומרת: לא זו בלבד שהוא לומד תורה כדי לדעת כיצד לקיים מצוות במעשה בפועל (שאז הלימוד הוא חלק ממעשה המצוות) – אלא נוסף לזה עליו להתייגע בלימוד התורה בפני עצמו, באופן של הבנה והשגה והתבוננות בחב"ד שבנפשו.

[ועל־דרך המבואר ב"עטרת ראש" שבכוונת המצוות ישנם ב' עניינים: (א) הכוונה הכללית שבכל המצוות – "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", שזהו העניין דקבלת עול כללית, (ב) הכוונה הפרטית דכל מצוה בפני עצמה. זאת אומרת, שאין להסתפק בתנועה הכללית דקבלת עול (בדוגמת הביטול שלפני ההבנה וההשגה), אלא צריכים להתייגע גם בנוגע לכוונה הפרטית דכל מצוה, באופן של הבנה והשגה במוחין כו'].

ומה שטוען שתכלית הידיעה שלא נָדַעַךְ, ומדוע צריכים ענין של השגה – הרי מובן, שכללות ענין הביטול הבא לאחרי ההבנה וההשגה הוא באופן נעלה יותר מהביטול שלפני ההבנה וההשגה. ולכן, הפתגם "אני מתפלל לדעת זה התינוק", נאמר לאחרי ההשגה דווקא.

וזהו כללות העניין ד"הוד שבהוד" – תכלית השלימות בענין ההודאה והביטול, שלאחרי כללות העבודה דהמשכת המוחין במידות.

כב. האמור לעיל (של"ג בעומר מורה על שלימות וגמר עיקר העבודה דספירת העומר, המשכת מוחין במידות) קשור גם עם כללות עבודתו של רשב"י – שהרי ל"ג בעומר הוא יום ההילולא דרשב"י, היינו, שביום זה מאירים ענייניו של רשב"י בגלוי ובתכלית השלימות.

והביאור בזה:

כללות עבודתו של רשב"י היא – חיבור נגלה דתורה עם פנימיות התורה, ובאופן ד"מחצתי ואני ארפא", היינו, שרשב"י ביטל את המחיצה שבין פנימיות התורה לנגלה דתורה.

וכמבואר בכמה מקומות שאף־על־פי שגם קודם רשב"י היו תַּנָּאִים שלמדו פנימיות התורה, ועד שהיו ארבעה שנכנסו לפרד"ס כו', ועל־אחת־כמה־וכמה שלמדו נגלה דתורה – אבל אף־על־פי־כן, גם אותם תַּנָּאִים שלמדו פנימיות התורה, הרי לימודם היה באופן שנגלה דתורה הוא לימוד בפני עצמו, ופנימיות התורה הוא לימוד בפני עצמו.

ובזה התבטא החידוש של רשב"י – שביטל את המחיצה שבין פנימיות התורה לנגלה דתורה, היינו, שלימוד פנימיות התורה קשור עם נגלה שבתורה, ובנגלה דתורה רואים בגלוי את פנימיות התורה.

והחיבור דפנימיות התורה עם נגלה דתורה (נקודת העבודה דרשב"י, ששלימותה בל"ג בעומר) – הרי זה בדוגמת החיבור דְמוֹחִין ומידות (נקודת העניין דספירת העומר, ששלימותה בל"ג בעומר).

ועל־פי־זה מובן שיש הוראה נוספת הנלמדת מל"ג בעומר – שצריכים להוסיף בכללות העניין דהפצת המעיינות דפנימיות התורה, ובאופן דחיבור פנימיות התורה עם נגלה דתורה, בהתאם לאופן עבודת רשב"י (נוסף על האמור לעיל אודות ההנהגה באופן דנהגו כבוד כו', כתוצאה מהמשכת המוחין במידות).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כג. והנה, כללות העניין דגילוי פנימיות התורה (באופן של חיבור עם נגלה דתורה) – הרי זה הכנה לביאת משיח צדקנו, שאז תהיה הגאולה האמיתית והשלימה.

וזהו הקשר עם האמור לעיל אודות המשכת המוחין במידות – החיבור ד"תלמוד" (מוחין) עם "מעשה" (התוצאה דפעולת המידות) – כמבואר בדרושי חסידות שלעתיד לבוא יהיה החיבור דתלמוד ומעשה, וכמו שכתוב (בהפטרה דפרשת ויגש) "הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים גו' ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי", היינו, ש"עץ יוסף", ענין התלמוד, ו"עץ יהודה", ענין המעשה – יהיו "עץ אחד".

זאת אומרת: לעתיד לבוא יהיה החיבור ד"תלמוד" עם "מעשה", היינו, שב"תלמוד" גופא יהיה ניכר מעלת המעשה (לא רק באופן ד"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"), וב"מעשה" עצמו יהיה ניכר מעלת התלמוד (על־דרך האמור לעיל בנוגע לחיבור דנגלה דתורה עם פנימיות התורה).

[ואין סתירה לזה מהמבואר בכמה דרושים שבזמן הזה "תלמוד גדול", ולעתיד לבוא (שאז יהיה העניין ד"נקבה תסובב גבר") יהיה "מעשה גדול" – כי בתקופה דלעתיד לבוא גופא יהיה ענין נעלה יותר מאשר "מעשה גדול", שזהו החיבור דתלמוד ומעשה גם יחד – "ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי".

ועל־דרך המבואר בכמה מקומות אודות הפלוגתא בגמרא (חגיגה יב, א) אם שמים קדמו לארץ או שארץ קדמה לשמים – ש"אלו ואלו דברי אלוקים חיים", היינו, שיש דרגא שֶׁבָּהּ קָדְמוּ שָׁמַיִם לארץ, ויש דרגא שֶׁבָּהּ קָדְמָה ארץ לשמים, וְיֶשְׁנָהּ דרגא נעלית יותר – שמים וארץ נבראו כאחד, שדרגא זו היא למעלה מכללות ענין של התחלקות.

אבל הדרגא דְ"וְהָיוּ אחד בידי" – באה לאחרי הקדמת מעלת (התלמוד, תלמוד גדול", ולאחרי זה – מעלת) המעשה, "מעשה גדול"].

ועל־דרך זה מובן שלעתיד לבוא יהיה החיבור דפנימיות התורה עם נגלה דתורה, על־דרך החיבור דתלמוד עם מעשה.

כד. והנה, כללות העבודה דרשב"י שייכת במיוחד לדורנו זה – כמבואר בכמה מקומות ש"דָּרָא דְּעִקְבְתָא דְמְשִׁיחָא" הוא בדוגמת דורו של רשב"י.

וזוהי ההוראה המיוחדת השייכת לדורנו זה – שצריכים להוסיף בכל הפעולות דהפצת המעיינות דפנימיות התורה (תורתו של רשב"י), ובפרט לאחרי שפנימיות התורה נתבארה על־ידי תורת החסידות, הָחֵל מתורת הבעל שם טוב, ובעיקר – בתורת חסידות חב"ד, על־ידי אדמו"ר הזקן, ורבותינו נשיאינו שלאחרי־זה, שעל־ידם נמשכה פנימיות התורה באופן ד"יתפרנסון" – בהבנה והשגה בחב"ד שבנפש.

ועל־ידי כללות העבודה דהפצת פנימיות התורה (ובמיוחד – כפי שנתבארה בתורת חסידות חב"ד) זוכים לגאולה העתידה על־ידי משיח צדקנו, כמו שכתוב בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" [שזהו ענייננו של משה רבינו – "גואל ראשון הוא גואל אחרון"] "בְּהַאי חִיבּוּרָא דִילָךְ דְּאִיהוּ ספר הזוהר (תורתו של רשב"י). . יִפְקוּן בֵּיהּ מִן גָּלוּתָא ברחמים", היינו, שעל־ידי הפצת המעיינות חוצה פועלים "אֲחִישֶׁנָּה" בְּ"אֲחִישֶׁנָּה" גופא – ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרקי אבות

כרך יז פרק ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

"הוי רץ למצוה קלה" – והשאלות המתעוררות על כך

"בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה"[1]. בהוראה זו, הנכללת במסכת אבות – "מילי דחסידותא"[2] – אין כוונתו של בן עזאי להזהיר על קיום מצוות באופן כללי, ואפילו קלות, ועל הימנעות מעבירה, שהרי זהו דבר ברור, שכל יהודי צריך לקיים את כל המצוות, ואפילו המצוות הקלות, ואסור לו לעבור ח"ו עבירות, ואפילו קלות.

אלא ההוראה של בן עזאי היא לגבי אופן קיום המצוות – "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה": לא די בקיום המצוה בפועל, אלא יש צורך "לרוץ כדי לקיים אפילו מצוה קלה, ואין די בהימנעות מעשיית עבירה בפועל, אלא יש לברוח ממנה.

אך יש להבין: גם ענין זה, שיש לרוץ כדי לקיים מצוה, אינו מדת חסידות בלבד, אלא הלכה מפורשת בשולחן ערוך[3]: "מצוה לרוץ (כשהולך) לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה". ואם כך, מהו החידוש במאמר "הוי רץ למצוה..." כמדת חסידות, כאשר זוהי חובה מצד ההלכה ("מצוה")?

כך יש להבין מדוע אין בן עזאי מסיים את מאמרו "(הוי רץ למצוה קלה) כלחמורה", כפי שמתאים, לכאורה, לפי משמעות המאמר, וכפי שנאמר במשנה הקודמת[4] לגבי זהירות במצות "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"?

(אמנם, יש גירסאות שגם במשנה זו נאמרת המילה "כבחמורה", אך לא כך גורס אדמו"ר הזקן בסידורו, וכן רוב המפרשים אינם מקבלים גירסא זו[5]).

הכרחי אפוא לומר, שהזהירות במצוות צריכה להיות זהה במצוה קלה בדיוק כבמצוה חמורה[6], אבל לגבי הריצה אין מצוה קלה זהה למצוה חמורה[7]. ולכן אומר בן עזאי "הוי רץ למצוה קלה" בלבד, ומכך לומדים שלמצוה חמורה יש לרוץ אף יותר מלמצוה קלה.

אך עדיין לא מובן: מדוע בכלל צריך בן עזאי להוסיף את המילה "קלה" – לכאורה הוא צריך היה לומר באופן סתמי "הוי רץ למצוה" – לכל אחת מכל המצוות, ומכך מובן שהריצה לכל מצוה היא בהתאם לחומרתה, כי אין כאן הדגשה של "קלה כלחמורה"?

ב.

שני טעמים להוראה "הוי רץ..."

לגבי הטעם להוראה "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה" אומר בן עזאי שני דברים: (א) שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, (ב) ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה.

בפשטות, ההבדל בין שני הטעמים הוא: הטעם הראשון מסביר מדוע צריך היהודי לרוץ אפילו לקיום מצוה קלה, כי היא תגרום לקיום עוד מצוות רבות[8]. ולפי הטעם השני, הריצה למצוה צריכה להיות גם מצד מצוה זו עצמה, כי "שכר מצוה מצוה", כפי שמפרש רבי עובדיה מברטנורא, שה"שכר וההנאה" שיש לאדם בקיימו מצוה, המתבטאים בריצתו לקיום מצוה, גם הם

1) משנה ב'.
2) ראה ב"ק ל, א.
3) או"ח ס"צ סי"ב, ואדה"ז שם סי"ג. ע"פ ברכות ו, ב (וברי"ף שם).
4) אבות פ"ב מ"א.
5) ראה תוי"ט ושינויי נוסחאות למשניות כאן.
6) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ס"ע 171 ואילך.
7) אבל להעיר ממדרש שמואל (פ"ב שם) בשם הר"א, מגן אבות (להרשב"ץ) כאן ודרשות הר"ן דרוש ו' בתחלתו – דמשמע, שמאמר בן עזאי הו"ע אחד אם המאמר "הוי זהיר כו'". ובספרי ראה (יב, כח. יג, א. שם, יט) שתהא מצוה קלה חביבה עליך כמצוה חמורה – ולכאורה ריצה מורה על חביבות כו' (וכדלקמן בפנים). וראה לקמן הערה 45.
8) ראה מפרשי המשנה. אדר"נ פכ"ה, ד. דב"ר פ"ו, ד. וראה במדב"ר פ"י, ח. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מצוה. או לפי הפירוש, ששכר המצוה היא — "מצוה"[9]: ה"צוותא" והחיבור[10] עם הקדוש־ברוך־הוא הנגרם על ידי המצוה.

אך לפי זה יוצא, שהטעם העיקרי הוא "שכר מצוה", המסביר שהריצה היא מצד מצוה זו עצמה, ובמיוחד לפי פירוש רבי עובדיה מברטנורא שב"שכר מצוה מצוה" אין הכוונה לשכר על המצוה שאליה הוא "רץ", אלא לריצה עצמה, והטעם "שמצוה גוררת מצוה" הוא טעם נוסף, למקרה שההסבר "ששכר מצוה מצוה" לא ישפיע על האדם לרוץ למצוה, שאז הוא יעשה זאת מפני שבקיום מצוה זו תלוי קיום מצוות נוספות (וביחס לטעם "שכר מצוה מצוה" הרי זה כקיום "שלא לשמה" של מצוה זו עצמה, ולפחות בדקות) —

ואם כך, מדוע מקדים בן עזאי את הטעם "מצוה גוררת מצוה" לפני הטעם "שכר מצוה מצוה"?

ג.
שלושת הענינים של "ריצה" בעבודת ה'

בענין "הריצה" בעבודת ה' ישנה הוראה נוספת, אף היא במסכת אבות[11]: "יהודה בן תימא אומר הוי... ורץ כצבי... לעשות רצון אביך שבשמים". הוראה זו קבעו "בעל הטורים", וכן אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו, במהדורא תניינא, כהתחלה וכהוראה כללית ויסודית לחלק "אורח חיים", ולכל ה"שולחן ערוך".

ויוצא, שבעבודת האדם לקונו יש שלושת ענינים ואופנים של "ריצה":

(א) הריצה לדבר מצוה, שהיא חובה "מצוה". הלכה זו נאמרת בעיקר לגבי הריצה לבית הכנסת, אף שלאחר מכן מוסיפים "וכן לכל דבר מצוה".

(ב) הריצה "לעשות רצון אביך שבשמים" — שאינה הלכה[12], אלא מדת חסידות — "הוי... רץ", ולכן היא כתובה במסכת אבות. אך זוהי מדת חסידות הנחוצה ושווה לכל נפש, ולפיכך היא נכללה ב"טור" ובשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן.

(ג) ההוראה של בן עזאי "הוי רץ למצוה קלה" — הוראה זו היא מדת חסידות שאינה שווה לכל נפש, ולכן היא כתובה (רק) במסכת אבות[13] — והחידוש של "ריצה" זו מודגשת בתוספת הוי רץ למצוה קלה".

ד.
שמחה בלתי מוגבלת אפשרית בהתבטלות מוחלטת

באופן כללי, זריזותו של היהודי בקיימו רצון הקדוש־ברוך־הוא מצביעה על שמחתו וחפצו "למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו"[14].

וזריזות באופן של "ריצה" מוכיחה, ששמחתו וחיותו הן למעלה ממדידה והגבלה[15], ולכן הוא מתאמץ מעבר לטבעו הרגיל, כדי לקיים את המצוה מהר ככל האפשר.

שמחה וחיות זו שמעל לטבע וההרגל, כדי לקיים רצון הקדוש־ברוך־הוא — דבר המתבטא ב"ריצה" — אפשרית רק אצל מי שמתבטל באופן מוחלט כלפי הקדוש־ברוך־הוא:

כאשר האדם חש עצמו למציאות, ועל־אחת־כמה־וכמה אם הוא "מגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו"[16], הוא אמנם יכול לקיים מצוה בחיות ובשמחה, אך כיוון שהשמחה היא לפי טעם והגיון הרי היא מוגבלת — אין הוא "רץ", ואין הוא "יוצא מהכלים".

אך כאשר האדם מתבטל כלפי אלוקות, יכולה להתעורר אצלו שמחה בלתי־מוגבלת, המתבטאת בריצה לעשיית מצוה, עד לאופן שהוא "משפיל עצמו ומקל גופו"[16] — כפי שמוצאים אצל דוד המלך התנהגות של "מפזז"[17] ומכרכר (בכל עוז[18]) לפני ה'", שנבעה מכך ש"ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני"[19].

9) מובא במדרש שמואל. ועוד. וראה תניא רפל"ז.
10) לקו"ת בחקותי מה, ג. מז, ב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 31 ואילך, וש"נ.
11) פ"ה מ"כ.
12) להעיר מטור או"ח סרמ"ב. שו"ע (ואדה"ז) שם (ס"ו).
13) בר"מ אלשאקר (הובא במד"ש פ"ה שם) נעתק בדברי הטור "ורץ כצבי כנגד הרגלים שיהי' רץ למצוה קלה כבחמורה" — אבל בטור לפנינו ליתא.
14) אגה"ק סי' כא.
15) ראה ד"ה משכני (הב') תש"א פ"א. ועוד. ולהעיר מלקו"ת שה"ש טו, סע"ב ואילך.
16) לשון הרמב"ם סוף הל' לולב — לענין עבודת ה' בשמחה.
17) ש"ב ו, טז. הובא ברמב"ם שם.
18) שם, יד.
19) שם, כב. הובא ברמב"ם שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.

התמיה על ציטוט המקור להלכה זו בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן

בכך ניתן לבאר ענין תמוה ב"שולחן ערוך" של אדמו"ר הזקן, שבהלכה[20] "מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה" הוא מציין את המקור שממנו נלמדת[21] הלכה זו – "שנאמר[22] נרדפה[23] לדעת את ה'..."[24].

ולכאורה: אמנם דרכו של אדמו"ר הזקן היא לפרש את טעמי ההלכות[25], אך אין הוא מצטט בכל מקום את המקור לכל הלכה, וברוב ההלכות אין אדמו"ר הזקן מציין את הפסוקים שמהן הן נלמדות, ואפילו במקומות שהמקור מוזכר ב"טור". במה שונה ההלכה "מצוה לרוץ...", אשר בה מביא אדמו"ר הזקן את המקור מהפסוק?

יותר מכך תמוה, שבהלכה זו אפילו ה"טור"[26] אינו מצטט את הפסוק!

כן יש להבין: מלשונו של אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך[27] – "מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה שנאמר נרדפה לדעת את ה'" – יוצא, שמפסוק זה נלמדת ההלכה ש"מצוה לרוץ" הן לבית הכנסת והן "לכל דבר מצוה", ותמוה: בגמרא[21] מובא פסוק זה רק לגבי הריצה לבית הכנסת, ואילו לגבי הריצה לדבר מצוה מובא פסוק אחר[28] – "אחרי ה' ילכו כארי ישאג..."[29]?

ו.

"נרדפה לדעת את ה'" – טעם להלכה: "מצוה לרוץ..."

ההסבר לכך הוא: בציטוט הפסוק "נרדפה לדעת את ה'" אכן אין אדמו"ר הזקן מתכוון לציין את מקור ההלכה, אלא את טעמה, והטעם לריצה בעבודת ה' בכלל[30], הן לבית הכנסת והן לכל דבר מצוה, הוא "נרדפה לדעת את ה'"[31].

הדבר יובן לפי ביאור ה"צמח צדק"[32] על הפסוק "ונדעה נרדפה לדעת את ה'", שהרי, לכאורה, מדוע נכפל ענין ה"דעת" פעמים – "ונדעה" ו"לדעת"?

על כך מבאר ה"צמח צדק", ששני הביטויים רומזים לשתי "דעות", אשר "א־ל דעות ה'"[33] – "דעת תחתון" ו"דעת עליון"[34], והעבודה באופן של "נרדפה" וריצה נובעת דוקא מדעת עליון – "לדעת את ה'"[35].

מצד דעת תחתון – ה"דעה" המורגשת בעולם ה"תחתון", שהעולם הוא מציאות קיימת אשר ה"אין" האלקי מהווה ומחיה אותה – מתבצעת העבודה רק באופן של "הליכה" במדידה והגבלה מדרגה לדרגה; מצד דעת עליון מורגש שהמציאות האמיתית היא ה"עליון", והעולם (ואפילו חיותו של היש) הוא "אין וכלא חשיבי", ולכן מתחדש בעבודה הענין של "נרדפה" – "רצוא" – לרוץ ולצאת ממדידות והגבלות של המציאות העצמית.

---

20) נסמן לעיל הערה 3.

21) ברכות שם.

22) הושע ו, ג.

23) בב"ח ברכות שם גריס "ונדעה נרדפה". ועד"ז הוא בירושלמי ברכות פ"ה ה"א. רי"ף, רא"ש, ע"י ודק"ס (מכת"י) ברכות שם. רמב"ם הל' תפלה פ"ח ה"ב. סמ"ג עשין יט. יל"ש הושע שם. ועוד וראה לקמן הערה 35.

24) כ"ה גירסת הרי"ף שם. וראה יל"ש שם. אבל בברכות שם (וכן בשאר מקומות שבהערה הקודמת) ליתא "וגו'". ואכ"מ.

25) ראה הקדמת בני המחבר לשו"ע אדה"ז.

26) אף שהרמב"ם (שם) הביאו.

27) ועד"ז בחרדים מ"ע (ומל"ת) מדברי קבלה ומד"ס התלויים ברגלים. של"ה עד, א.

28) הושע יא, יו"ד. – ובחרדים בתחלתו (הובא בשל"ה רמ, א) ב"תנאי המצוות" מביא הכתוב (תהלים קיט, לב) "דרך מצותיך ארוץ" [ובמור וקציעה לטור ס"צ – "דרך פקודך ארוץ". ולכאורה צ"ל "מצותיך"].

29) אבל י"ל עפמ"ש במפרשים (יפה מראה לירוש' ברכות שם. צל"ח ומפרשי הע"י ברכות שם) שהלימוד מהכתוב "אחרי ה' ילכו גו'" הוא (לא שמצוה לרוץ כו', כ"א) רק להתיר ריצה אפילו בשבת.

30) להעיר מזח"ג קמח, רע"א.

31) ולא (רק) "כדי להראות שהיא חביבה עליו" (לבוש או"ח שם). ובזה יומתק מה שאדה"ז לא הביא מ"ש בספר הירא לר"י (הובא בפרישה ואלי' רבה שם) שדוקא סמוך לבהכנ"ס מצוה לרוץ (כי הטעם לדין זה הוא מפני "דקודם לכן אינו נראה שמתכוין לשם מצות ב"ה" (פרישה שם)).

32) אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תלז).

33) ש"א ב, ג.

34) ומתאים עם התרגום עה"פ, ד"ונדעה" תרגם "ונילף" ו"לדעת" – "למידע", כי אמיתית תוכן הדעת הוא (לא רק ידיעה שכלית – "ונילף" – כ"א) "התקשרות והתחברות" (תניא פ"ג), ואמיתית ענין ההתקשרות כו' הוא בדעת עליון (ראה תו"א ר"פ משפטים. ועוד).

35) ע"פ המבואר בפנים יומתק מה שאדה"ז בשולחנו לא העתיק תיבת "ונדעה" (אף שרוב המפרשים* גרסי כן בש"ס, כנ"ל הערה 23) –

*) וי"ל שהיא "קלה" עוד יותר מציצית וסוכה ולכן נק' (תנחומא עקב שם דב"ר שם. ועוד) "קלה שבקלות". וראה תנחומא תצא שם: ואין לך מצוה קלה בכל המצות יותר משלוח הקן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז.
ה"ריצה" למעשה נדרשת מכל יהודי

למרות שהעבודה בדרך של "ריצה" – "נרדפה" – הנעלית ממדידה והגבלה נובעת דוקא מצד התבטלות האדם, עד לביטול של "דעת עליון" – "לדעת את ה'" – בכל זאת נקבע בשולחן ערוך פסק דין השווה לכל נפש, ש"מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה".

כי אף מי שאינו מגיע לדרגת "לדעת את ה'" ושמחתו וחיותו בקיום המצוות הן מוגבלות, בכל זאת מוטלת עליו החובה לרוץ ברגליו, כמשמעות הפשוטה, "לכל דבר מצוה", כי במעשה הממשי של העבודה הרוחנית של ה"ריצה" חייב כל יהודי[36], אף מי שאינו מגיע אפילו לדרגת דעת תחתון.

כפי שרואים במספר מצוות, שאופן קיום המצוה נקבע בהתאם למשמעותה הפנימית של המצוה, וכל אחד – גם מי שאינו מגיע למשמעותה הפנימית, ואף אינו יודע מהי – צריך לקיימה באופן זה!

(כפי שמוצאים במצות קריאת שמע, שנקבעה לאחר פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע, כי כדי להגיע בקריאת שמע להרגשה הראויה של "ה' אחד" – דאמליכתי' בשבעה רקיעים ובארץ ובד' רוחות העולם[37] – ולאהבת ה' "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", צריכה להיות לפני כן התבוננות בתוכן של פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע, אך עם זאת, נקבע סדר זה לכל אחד, גם למי שלא הגיע לדרגה זו).

ח.
"ריצה" בפועל מביאה לעבודה הרוחנית של "נרדפה"

הטעם לכך שכל יהודי חייב ב"ריצה" באופן מעשי לכל דבר מצוה, למרות שאין הוא מבין את המשמעות הפנימית, הוא מפני שעל ידי כך שיהודי מרגיל את עצמו לרוץ "לכל דבר מצוה" בשמחה ובהתלהבות, הוא יגיע ביתר קלות ומהירות לדרגה של "ריצה" אמיתית – שמחה וחיות בלתי מוגבלת בעבודת ה'[38].

זהו הפירוש של "נרדפה לדעת את ה'", בפשטות אין הכוונה לכך ש"נרדפה" היא תוצאה של "לדעת את ה'", אלא להיפך, "נרדפה" גורם ל"לדעת את ה'"[39], כי על ידי ריצה בפועל – "נרדפה" – מגיעים להתבטלות של "דעת עליון", בסופו של דבר.

בזה מובן מדוע חובת הריצה לדבר מצוה נאמרת במיוחד לגבי בית הכנסת, כדלעיל – תפילה: תפילה היא "עבודה שבלב"[40], היהודי מתדבק אל הקדוש־ברוך־הוא[41] כדי להגיע לדרגות נעלות יותר בעבודת ה', ולכן מתחילה העבודה של "נרדפה לדעת את ה'" בריצה לתפילה, כי זוהי העבודה המיוחדת להגיע לדרגה הנעלית של "דעת את ה'"[42], ועל ידי עבודת התפילה מתבצעת עבודת הריצה – "נרדפה" – ב"כל דבר מצוה"[43].

ט.
יהודה בן תימא – הריצה והשמחה בעבודת ה' בכלל

זהו החידוש בהוראות של "הוי רץ..." הכתובות במסכת אבות, על פני ההלכה הנ"ל שבשולחן ערוך: הן מדברות על המשמעות הפנימית[44] של ה"ריצה" – הזריזות, החיות והשמחה הבלתי מוגבלת בעבודת ה', שהיא "עבודה גדולה"[16] – מילתא דחסידותא.

אך גם בכך יש שני אופנים: (א) "הוי... רץ... לעשות רצון אביך שבשמים" – ריצה זו אמורה לגבי

ומה שבגמרא (לרוב המפרשים) הובאה תיבה זו – כי בזה מרמז סדר העבודה איך להגיע ל"לדעת את ה'" (המביאה ל"נרדפה"), שהוא ע"י הקדמת העבודה דדעת תחתון ("נדעה"). [ועד"ז יש לתרץ השינוי בשל"ה (שצויין לעיל הערה 27), ע"ש].

כי הטעם להדין ד"נרדפה" הוא רק "לדעת את ה'" (דעת עליון) [וגם בפשטות כן הוא, שעצם הטעם ל"נרדפה" הוא "לדעת את ה'", ו"נדעה" הוא רק הקדמה כנ"ל].

36) להעיר מהמבואר (המשך תרס"ו ע' רמב) דגם בנה"ב שייך הביטול דיחו"ע "במה ששייך לפועל בלבד", עיי"ש ביאור "העבודה בפועל דיחו"ע".

37) ברכות יג, ב ובפוסקים.

38) ראה גם חינוך (מצוה טז) – בנוגע למעשה המצוות בכלל.

39) ראה גם רבינו יונה לרי"ף ברכות (ו, ב).

40) תענית בתחלתה. רמב"ם ריש הל' תפלה. טור או"ח סי' צח.

41) ראה טושו"ע (ואדה"ז) או"ח שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ה־ו.

42) ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ (תו"א ביאור לד"ה כי כאשר השמים. דרך חיים שער התפלה פל"א ואילך. ועוד), דעיקר ענינה של תפלה הוא רצוא (ותומ"צ – שוב).

43) ראה לקו"ת בלק (ע, ד) דתפלה "היא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מ"ע.. כמשל החוט השדרה שהוא המעמיד ומקיים את האברים", ע"ש.

44) וכדמוכח עוד יותר במאמר בן עזאי, שמפורש בו "למצוה קלה" – והרי הדוגמא למצוה קלה בדרז"ל היא שילוח הקן* [משנה סוף חולין, תנחומא עקב ב. תצא ב. דב"ר פ"ו, ב. ובכ"מ. ובדב"ר (שם, ד) היא הדוגמא שמביא בן עזאי ל"מצוה גוררת מצוה" – הטעם ל"הוי רץ כו"], שאין שייך בזה ריצה ברגלים כפשוטה, כי אין שייך מצוה לרדוף אחרי קן צפור, ואדרבה – "כי יקרא, במאורע לפניך", שלא יחזור כו' כדי שימצא קן (חולין קלט, ב).

*) ולהעיר, שגם באוה"ת – וכ"ה בגוף כי"ק – נ"ך שם (ע' תלה) נעתק מגמ' עם תיבת "ונדעה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל אחד, ולכן היא מובאת בטור ובשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן, כדלעיל. (ב) ההוראה של בן עזאי "הוי רץ למצוה קלה" – שאינה שווה לכל נפש.

ההסבר לכך הוא:

"יהודה בן תימא" אינו מדבר כל כך על הריצה והשמחה בעת עשיית המצוות, אלא על ה"ריצה" בהתמסרות הכללית של היהודי לעבודת ה' בתחילת היום לפני עיסוקו בפרטי העבודה[45]. בדומה לאמירת מודה אני "מיד כשניעור משנתו"[46], שזוהי הוראה כללית[47] והתמסרות לקדוש־ברוך־הוא בתחילת היום.

ומשום כך: (א) אין הוא מתבטא "הוי רץ למצוה" אלא – "לעשות רצון אביך שבשמים", שזהו כלל עניני העבודה במשך היום. (ב) דברים אלו נקבעו בתחילת השולחן ערוך כולו, ויותר מכך – אף לפני אמירת מודה אני – כי ההתמסרות לעבודת ה' שאליה מתכוון יהודה בן תימא בהוראתו, היא התמסרות ו"הודאה" כללית אף יותר מ"מודה אני".

וההתעוררות הכללית לעבודת ה' אמורה לגבי כל יהודי, בכל מצב שהוא, כידוע לגבי מודה אני, שהסיבה הפנימית לאמירת מודה אני לפני נטילת ידים ואפילו בידיים טמאות, היא מפני ש"כל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של היהודי. ייתכן שהוא פגום בזה או בזה, אך המודה אני נשאר בשלמותו"[48].

י.

בן עזאי – הריצה והשמחה בקיום מצוה מסויימת

על כך מחדש בן עזאי הוראה נוספת, במילי דחסידותא – "הוי רץ למצוה קלה וברוח מן העבירה":

אף כאשר שקועים בקיום מצוה מסויימת, בלי לחשוב על הכוונה הכללית של המצוה, הזהה בכל המצוות: "אשר קדשנו במצותיו וצונו"[49], לעשות רצון אביך שבשמים – אלא רק על תוכן המצוה המסויימת, ואשר לכן הוא מחשיב אותה למצוה קלה – צריך היהודי להגיע לכך שהיא תיעשה באופן של "רץ", בשמחה ובחיות בלי הגבלה.

כיצד דורש בן עזאי מכל יהודי, שהמשמעות הפרטית של המצוה, שהיא לכאורה מוגבלת[50], תגרום ל"ריצה" שמעל למדידה והגבלה?

זאת משום שכך היתה דרכו הכללית של בן עזאי[51] – הוא עובד בכיוון של "רצוא", יציאה מן העולם. ולכן הוא לא עסק בפריה ורביה, באמרו "מה אעשה שנפשי חשקה בתורה"[52], עד אשר עקב כך, בסופו של דבר, היתה כניסתו לפרדס באופן של "הציץ ומת"[53] – "רצוא" ללא "שוב", בדומה למיתת שני בני אהרן.

ולכן היתה גם עבודתו בעניני "תיקון" – קיום המצוות – באופן של "רצוא"[54] שהוא חש את ה"נעימות עריבות.. מתיקות", כלשון בעל ה"אור־

להעיר אשר כהנ"ל (שירוץ כו') אינו במצות דלא שייך בהם ריצה (כפשוטה, או גם כתוכנה) ומהם במצות הנקראות קלות:

ציצית שנק' מצוה קלה (מנחות מד, רע"א) – הרי אין ציצית מן המצות "שאדם חייב להשתדל ולרדוף* עד שיעשה אותה" (ל' הרמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ב), כי "אין אדם מחויב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה מצוה" (רמב"ם הל' ציצית פ"ג הי"א):

סוכה – מצוה קלה (ע"ז ג, א) שכשמקיימה כדבעי אין צורך לרוץ (ברגליו כפשוטו) להסוכה, שהרי – "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבנא.. תשבו כעין תדורו" (סוכה כח, ב). ועוד.

45) אבל רישומו ניכר גם בעבודתו במשך כל היום, שמצד מסירה ונתינה זו הוא רץ בחיות ושמחה כפשוטה** בכל עניני עבודת ה' במשך היום (וראה ב"ח או"ח בתחלתו) – אלא שהריצה היא (לא מצד תוכן הפרטי שבכל מצוה – כהוראת בן עזאי, כדלקמן סעיף יו"ד – כ"א) מצד הנקודה הכללית שבכל מצוה ומצוה – "לעשות רצון אביך שבשמים", ובמילא היא בכל מצוה בשווה. וראה לעיל הערה 7.

46) שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת ס"א ס"ו. מהד"ק שם ס"ה.

47) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 274, ובארוכה לקו"ש חכ"א ע' 282 ואילך (ועוד), שזה מרומז גם בשם בעל המאמר – יהודה בן תימא (מלשון הודאה כו'), ע"ש.

48) היום יום ע' יט. וראה בארוכה קונט' ענינה של תורת החסידות סי"א ובהערות.

49) כנוסח ברכת כל המצוות.

50) ראה בארוכה לקו"ש חי"ד ע' 181. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 151.

51) ראה בכ"ד ד"ה וכל הלבבות (אוה"ת אחרי ע' תקמ). ד"ה אחרי מות תרמ"ט פי"ג.

52) יבמות סג, ב.

53) חגיגה יד, ב.

54) ע"ד ההנהגתו ד"נפשי חשקה בתורה" שהיא הנהגה דתיקון (ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג בקו"א ד"אין בידו – דהעושה כן – עון"), אלא שבהנהגה דתיקון עצמו – ה"ז הנהגה דרצוא ולא הנהגה דקיום העולם (עיי"ש בקו"א).

*) ואולי י"ל דבתור מילתא דחסידותא (ואולי עוד יותר) צריך לרוץ בזה וכבש"ס שם (מא, א) שבעידן דריתחא מענישין ע"ז. עיי"ש. ואולי זהו המקור וזוהי כוונת הרמב"ם הל' ציצית שם: אע"פ שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית.. אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף כו'. ובטור ושו"ע אדה"ז או"ח רסכ"ד: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית כו' (ובשו"ע שם, השמיט תיבת "וזריז").

**) ועפ"ז כוונת יהודה בן תימא היא גם לריצה כפשוטה ברגלים, וכפשטות לשון הטור "ואמר רץ כצבי כנגד הרגלים שרגליך לטוב ירוצו". וראה ב"ח ופרישה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החיים" הקדוש[55] לגבי ה"רצוא" של שני בני אהרן, שבקיום המצוות, וזה גורם לריצה ולשמחה בקיום המצוות באופן בלתי מוגבל[56], אף מעל להגבלות של הנפש האלקית שלו העצמית.

בכך מובן מדוע אין כאן הביטוי "הוי רץ למצוה קלה כלחמורה", כי "נעימות" המצוות הגורמת לריצה למצוות היא מצד המשמעות הפרטית שבכל מצוה, ואינה זהה במצוה קלה ובמצוה חמורה,

ואדרבה, החידוש העיקרי הוא "הוי רץ למצוה קלה", שאפילו במצוה קלה יש "נעימות" בלתי מוגבלת, אשר על כן צריכה להיות ריצה גם למצוה זו.

יא.
שני הטעמים בהתאם לשני האופנים בחביבות המצוות

בתחושת "נעימות" המצוות וחביבותן ייתכנו שני אופנים: (א) היהודי חש בחביבות שבמצוות עצמן – "קרבת אלוקים טוב", (ב) היהודי חש את אשר ישיג הוא – נפשו האלוקית – מכך, "קרבת אלוקים לי טוב"[57].

ואלה הם שני הטעמים שמביא בן עזאי לצורך של "הוי רץ למצוה..." – (א) שמצוה גוררת מצוה, (ב) שכר מצוה מצוה:

הטעם העיקרי: לגבי החביבות של המצוה עצמה "מצוה גוררת מצוה" – הנעימות הגדולה שבמצוה היא בכך שהיא "גוררת מצוה" – היא גורמת לצוותא וחיבור[58] של האדם עם הקדוש־ברוך־הוא[59].

אך כיוון שהוראתו של בן עזאי מכוונת גם למי שעדיין אינו בדרגה של "קרבת אלוקים טוב", ואפילו למי שנמצא עדיין בתחילת העבודה ומבצע רק את העבודה שלפי הרגשתו מתאימה לו, לפיכך הוא מוסיף "ושכר מצוה מצוה":

גם שכר המצוות – שאת ה"שכר" אדם מרגיש שהוא מקבל – הוא "מצוה", שהוא מתאחד עם הקדוש־ברוך־הוא[58], באופן שהוא חש נעימות בלתי מוגבלת. כידוע בענין "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא"[60], ששכר המצוות אינו מוגבל וה"עולם" אינו יכול להכיל את השכר,

ולכן, גם לשם שכר מצוה, צריכה להיות ריצה – בלי מדידות והגבלות.

(משיחות ש"פ אמור וש"פ בהו"ב תשכ"ד)

---

55) ר"פ אחרי. הובא במאמרי אדה"ז אתהלך־ לאזניא ד"ה כתוב באוה"ח. דרך חיים שם פל"ג. ד"ה וכל הלבבות שם בתחלתו. ד"ה אחרי מות שם פי"ב. ועייג"כ אגה"ק סי' כט (קמט, א).

56) להעיר גם מלקו"ש חי"ד ע' 52.

57) תהלים עג, כח.

58) כן פירש הה"מ – בנדו"ד – לקו"א סרנ"ט (סז, רע"א). או"ת צג, ריש ע"ד.

59) אין הכוונה כאן להצוותא וחיבור שנעשה מצד קיום רצון העליון (שבזה אין הפרש בין מצוה למצוה), כ"א להצוותא וחיבור שמצד ההמשכה פרטית דכל מצוה (תפלין – המשכת המוחין, וכו'), שבזה היא ה"נעימות" שבמצוות,

ובפרט באם תימצי לומר שגם עי"ז נעשה חיבור וכו' ממש ולא רק מרכבה וכו'. ואכ"מ.

60) קידושין לט, ב. אגה"ק סי' ג'. סי' כג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת אמור

כרך כב שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.
ספירת העומר - הכנה לשבועות, ומצוה בפני עצמה

מצות ספירת העומר, שעליה נצטוינו בפרשתנו[1] "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם... עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" מהווה, לדברי חלק מהמפרשים והפוסקים, הכנה לחג השבועות, זמן מתן תורתנו[2]. ובלשון החינוך[3]: "נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד בלבנו כעבד ישאף צל[4] וימנה תמיד מתי יבא העת הנכסף אליו שיצא לחירות כי המנין מראה באדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא"[5].

משמעות זו של ספירת העומר ניכרת גם בהלכה, כפי שמובא ענין זה על ידי מספר פוסקים[6] כאחד הטעמים לכך שאין מברכים שהחיינו על ספירת העומר.

בכל זאת רואים שספירת העומר היא מצוה – ואף, בשלימותה – בזמן בית המקדש וכן בזמן הזה (לפי הדעות השונות אם זה מדאורייתא, או מדרבנן, זכר למקדש[7]), מברכים עליה, ואף יותר מכך – בכל יום, עד אשר באמצעות ספירת העומר שהיא מצוה המוטלת על כל אחד ואחד מישראל "וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד[8] ואחד", מגיעים לכך שביום החמישים לעומר יהא חג השבועות[9].

ב.
ספירת העומר בסיום הסידור

לפי כל האמור לעיל על מהותה של ספירת העומר ניתן להבין מדוע קבע אדמו"ר הזקן את מקומה של ספירת העומר בסוף סידורו.

ידוע הדיוק המרבי של הסדר שקבע אדמו"ר הזקן בכל ענינו, ובמיוחד ב"סדר תפילה"[10], אשר מהותו היא "סדר תפילות מכל השנה". ומובן, שסדר זה מדוייק

---

1) כג, טו־טז

2) ראה מו"נ ח"ג פמ"ג. חינוך מצוה שו. מדרש ("הגדה") הובא בעיטור (סוף הלכות מצה ומרור), ונעתק בשו"ת הרשב"א (ח"ג סרפ"ד). ר"ן סוף פסחים. ועוד. וראה גם לבוש או"ח סתפ"ט סוס"א. אברבנאל פרשנו. וכ"ה לפי המפרשים דלקמן הערה 5.

3) שם.

4) ערב לנוח ממלאכתו (איוב ז, ב ובמצו"ד). – ואולי גם ירמוז לבסוכות (העשויות לצל) הושבתי את בנ"י ביצי"מ.

5) לפי מ"ש בהעיטור (הובא בשו"ת הרשב"א) שם ובר"ן שם בפירוש דברי המדרש הנ"ל ("מכאן קבעו חכמים לספירת העומר בזמן הזה"*) "שהרי עכשיו אין אנו מביאין לא קרבן ולא עומר אלא שאנו מחשבין יום לשמחת התורה כמו שישראל מנו באותה שעה" – מובן, שענין הנ"ל בספה"ע הוא בזמן הזה. אבל מדברי החינוך ועד"ז המו"נ (ושאר ספרים שבהערה 2) משמע שזהו שרש המצוה גם בזמן הבית. וראה גם דרשות מהראנ"ח (הנותן אמרי שפר) – ויניציאה, ש"צ (ועוד) – פרשתנו דרוש ב'.

6) לבוש שם בטעם הב'. ובטעם הא' כתב "משום שהספירה הוא משום צורך יו"ט (שבועות) וסמכינן אזמן דרגל". ועד"ז בצרור המור פרשתנו עה"פ, ומוסיף "כדאמרינן בסוכה ובביעור חמץ". ובעקידה פרשתנו (שער ס"ז פ"ד – הובא במט"מ סתרס"ט), שספירת הזמן מורה על הצער ההוה בהעדרו ועל התענוג המקווה בהוויתו כמו בכל ספירות ימי הטמאים והטמאות ושבעה שבועות הרי"ז כדוגמת ז' נקיים דאשה כו"**. "ולפי שהימים האלה לשלמי הבחינה הם ימי צער לפיכך לא קבעו לברך שהחיינו בתחלת מספרם .. אמנם קבעוהו תיכף מלאת ימי הטוהר כו'". וראה מטה משה שם.

7) ראה שו"ע אדה"ז חאו"ח סתפ"ט ס"ב. וש"נ. ולהעיר דאף שמסיים שם "וכן עיקר", מ"מ מתחיל הסימן: מצות עשה מן התורה שיספור כל אחד כו' ואכ"מ. וראה לקו"ש חה"ש תנש"א הערה 56 (סה"ש תנש"א ח"א ע' 459 הערה 79).

8) מנחות סה, ב. וראה פרש"י שם. שו"ע אדה"ז שם בריש הסימן. וראה הנסמן בחק יעקב או"ח שם סק"ד.

9) ראה שו"ע אדה"ז שם ר"ס תצד (משו"ת הריב"ש סי' צו). ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 257 ואילך. ח"ח [המתורגם] ע' 56 הערה 42.

10) ראה הגהות כ"ק אדמו"ר (מוהורש"ב) נ"ע (נדפסו בסידורי הוצאת קהת: סידור עם דא"ח (שכ, ד), תורה אור*** (רלב, סע"א)) עד היכן הדברים מגיעים, שכותב שהצ"צ "דקדק שלא יהי' שום שינוי מהסידור של רבינו הגדול ז"ל אף בדבר כזה שאינו נוגע לשום דבר בעצם הנוסחא [שלכן הגי' הצ"צ ואדמו"ר נ"ע בהסידור "רצה ומודים כו' תמצא

---

*) בהעיטור ושו"ת הרשב"א שם הובאו תיבות אלו ("בזמן הזה") בסיום דברי ה"הגדה". ובר"ן שם ליתא, אלא כתבו בפירושו "כלומר בזמן הזה שאין אנו כו'".

**) ראה לקמן ס"ת, וש"נ.

***) הוצאת ברוקלין, תש"א (ע"י אגודת חסידי חב"ד), ושלאחרי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביותר[11]. הדיוק בסדר מודגש עוד יותר בהשוואה לסדר התפילות בסידור האריז"ל[12], והרי סידורו של אדמו"ר הזקן הוא "על־פי נוסח האריז"ל"[13], כאשר רואים שסידורי האריז"ל אינם מסתיימים בספירת העומר[14], אלא בכוונות של שמיני עצרת ושמחת תורה[15].

בפשטות ניתן להסביר שהסיבה לכך שאדמו"ר הזקן שינה בסידורו מן הסדר של סידור האריז"ל, כי סידור אדמו"ר הזקן, כידוע, שווה לכל נפש, ואינו כסידור האריז"ל המיועד ליחידי סגולה. וכפי שידוע גם כן, שמסיבה זו לא שיבץ אדמו"ר הזקן בסידורו את כל הכוונות של האריז"ל בסידורו[16].

לפיכך הסדר בסידור אדמו"ר הזקן הוא – תדיר קודם לשאינו תדיר. והמצוות של "אינו תדיר", החלות אחת[17] בשנה וכדומה מופיעות לפי סדר השנה: חנוכה, פורים, סדר קרבן פסח, הגדה של פסח, ולאחר מכן ספירת העומר.

אך כיון שאדמו"ר הזקן כתב את סידורו בהתאם לדעת הפוסקים להלכה, ויחד עם זאת בירר וליבן את הנוסח לפי כוונות האריז"ל[18] (אם כי לא העתיק את הסודות והכוונות, כדי שהדברים יהיו שווים לכל נפש, גם למי שאינו מסוגל לכוון בפועל את הסודות[16]), הרי מובן, שגם הסדר בסידור אינו רק בהתאם לפשטות הענינים, אלא גם בהתאם לתוכן הענין הן בנגלה והן בפנימיותו.

ולפי זה יש לומר, מכך שספירת העומר נקבעה בסיום ובחותם הסידור, שמצות ספירת העומר מדגישה ביותר את מהותו של ענין התפילה, על פי הנגלה ועל פי הסוד, כדלהלן.

ויש לומר, שענין מיוחד זה של ספירת העומר הוא גם ב"חפצא" של התפילה ושל ספירת העומר, וגם ב"גברא", כפי שיוסבר להלן בהרחבה.

ג.

התפילה – מעשה ומחשבה

מצות התפילה[19] היא, כדברי הרמב"ם[20]: "מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלקיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו תפילה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם, אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפילה". ובמקום אחר[21] מתאר הרמב"ם את מצות העשה "לעבוד את ה' בכל יום בתפילה"[22].

אחד ההסברים בדרך הנגלה לכך שהתפילה היא עבודה שבלב ניתן להבין מלשון הרמב"ם עצמו[23] "חיוב

בשחרית", במקום שנדפס שם כל הנוסח דרצה ומודים כו'] ולפ"ז לא טוב עשה המו"ל הזה [=של סידור תורה אור] מה ששינה בענינים האלו בהסידור הזה בכמה מקומות כמו אשרי קודם ובלצ"ג וב"ש ופסוד"ז בשחרית דשבת, וכן אשרי קודם מוסף וקוה ועלינו כו' וכדומה, דהגם שאינו נוגע בעצם הנוסח מ"מ אין לשנות וע"ד חייב אדם לומר בלשון רבו וגם שאפשר שיש בזה איזה כוונה כי גבהו דרכיו כו' .. בוודאי יש בזה כוונה מיוחדת".

11) ובמיוחד ע"פ מה שאמר הצ"צ, אשר "הי' לפניו ששים סדורים מנוסחאות שונות ומכולם בירר וליבן את הנוסחא שבסידור שלו" (בית רבי ח"א פכ"ז בהערה. וראה שם פ"י).

12) הר"ש מרשקוב – שנדפס לפני הדפסת סידור אדה"ז בשנת תקס"ג (נוסף ע"ז שהי' בכתי"י כמה שנים לפנ"ז). ועד"ז בסידור האריז"ל קול יעקב. וראה בפרטיות בהקדמת שער הכולל ע"ד הסידורים ע"פ קבלת האריז"ל. וראה גם ע"ד סידור אדה"ז בהמובא בפתח דבר לסידור עם דא"ח (קה"ת תשכ"ה. תשל"א. תשמ"א).

13) כנוסח השער דסידורי אדה"ז.

14) ועד"ז הוא בפע"ח ושער הכוונות, שאינם מסתיימים בעניני ספירת העומר (בפע"ח מסיים בשער הלולב, ובשער הכוונות בענין חנוכה ובענין פורים).

15) ופרטי המצות "מזוזה חלה שחיטה ביקור חולים" בסידור הר"ש מרשקוב, לכאורה הם כמו הוספה, ולא חלק מהסידור. ועד"ז ה"מעשה רב" ו"סדר הנהגות ישרות" שבסוף סידור קול יעקב.

16) ראה שער הכולל שם. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 128.

17) משא"כ מצות מילה (ופדיון הבן) וכיו"ב ש(אינם תלויים בזמני השנה ו)זמן קיומם בדרך כלל הוא בבוקר, ונסדרו אחרי תפילת שחרית דחול*. וברכות אירוסין ונישואין באות אגב גרירא דברכת המזון (והם ג"כ אינן תלויות בזמני השנה). ואכ"מ.

18) הסכמת כ"ק הרה"ק כו' מהרי"ל זצ"ל מיאנאוויטש (אחי אדה"ז) לסידור אדה"ז – נדפסה בסידור עם דא"ח – קה"ת – (שכג, ב), תו"א (בהתחלתו), ועוד.

19) ובמק"א מדובר ע"ד ב' הביאורים א) דעיקר התפלה – תפילת העמידה (לקו"ת בלק עא, ג). ב) דעיקרה ק"ש ושאר התפלה הוא ביאור הק"ש כנודע (הקדמת אדה"ז לסדורו).

20) ריש הל' תפילה.

21) בכותרת להל' תפלה שם.

22) ובסהמ"צ שלו מ"ע ה "שציונו לעבדו וכבר נכלל זה הציווי פעמים כו'". אבל במנין המצות שבריש ספר היד כתב "להתפלל אליו שנאמר כו' ועבודה זו תפלה". וראה כ"מ (ומגדל עוז) הל' תפלה שם.

23) הל' תפלה שם ה"ב.

---

*) כ"ה בסידור תורה אור. וכן מוכח מהגהות הצ"צ להסידור (נדפסו בסידור תורה אור ו(בהוצאת קהת) בסידור עם דא"ח שיח, א). משא"כ בסידור עם דא"ח שבאות לאחרי ברכת נישואין. ואכ"מ.

ובהגהות כ"ק אדמו"ר (מוהורש"ב) נ"ע שהקפיד על השינויים בסי' תורה אור ומנה כמה מהם (כנ"ל הערה 10), ולא הזכיר השינויים **בהסדר** הנ"ל. וי"ל שבזה לא שינה בסדור תו"א מסידור אדה"ז. וסידור עם דא"ח עיקר הכוונה הי' להו"ל את הדרושים דדא"ח, וסדר הסידור טפל ולכן סיומו – בחה"ש. – וראה שער הכולל שם אות ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש־ברוך־הוא ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו"[24].

ההסבר לכך הוא: באופן כללי נחלקות המצוות לשני סוגים: מצוות שבמעשה – והן בעשיה כפשוטה בפועל ממש, כגון לבישת ציצית, הנחת תפילין וכדומה, והן בדיבור (מעשה זוטרתא[25]) כגון קריאת המגילה, סיפור יציאת מצרים וכדומה, שעיקר קיום המצוה הוא פעולת הדיבור והקריאה[26]. ומצוות שהן חובות הלבבות כגון אהבת ה', יראת ה' וכדומה, שעיקר הוא הכוונה והרגש של האדם במחשבתו ובלבו[27].

היחוד של מצות התפילה הוא[28], שלמרות שחייבים לקיימה דוקא בדיבור[29], בכל זאת "מעשה" מצות התפילה הוא "שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום": כוונת המילה "מתחנן" היא העבודה והרגש שבלב האדם, ולא העשיה או הדיבור.

אמנם יש מספר מצוות שנקבע בדינן שהן "צריכות כוונה לצאת ידי חובה בעשיית אותה מצוה", וכאשר חסרה הכוונה "לא יצא ידי חובתו מן התורה"[30], אך במצוות אלו המחשבה היא כוונת המצוה בלבד[31], אך אין היא חלק מן המצוה עצמה[32].

ואילו במצות התפילה[33] ה"חפצא" של מעשה התפילה הוא "מתחנן ומתפלל", כוונת הלב, וכלשון הרמב"ם בהמשך "ואחר כך שואל צרכיו[34] שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה". ולשם כך יש צורך בהכנה "שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה"[35], ולאחר מכן תהיה אצלו בשעת התפילה "בקשה ותחינה", ולולא זאת הרי לא זו בלבד שה"גברא אינו יוצא ידי חובת המצוה, אלא שאין כאן "חפצא", דיבור איננו כלל תפילה[36].

---

24) בביאור גדר התפלה לדעת הרמב"ם – ראה בארוכה במפרשי הרמב"ם שם.

25) סנהדרין סה, א.

26) בסיפור יצי"מ דליל פסח הרי למדו (מכילתא ס"פ בא. רמב"ם בסהמ"צ שלו מ"ע קנז. וראה גם הל' חמץ ומצה רפ"ד) מוהגדת לבנך דצ"ל הגדה וסיפור (ראה מנ"ח מצוה כא. ועוד)*, הרי מובן דגדר המצוה הוא (הגדה –) דיבור. אבל ק"ש שאינה מצות עשי' אלא קבלת מ"ש ועול מצות שהוא דבר התלוי בכוונת הענין" (שו"ע אדה"ז או"ח סי' ס ס"ה), הרי גם ק"ש היא בכלל תפילה (אף שבפרט נחלקת לתפלת העמידה, ק"ש, ברכות ק"ש ועוד. וראה לעיל הערה 19), ופשיטא דהוה חלק מסידור תפלה (אף שנמנו כב' מצות במנין המצות). ולהעיר דהמצוה לקרות ק"ש פעמיים ביום למדים ממ"ש ודברת בם בשכבך ובקומך (סהמ"צ להרמב"ם (ובמנין המצות) מ"ע יו"ד) ולא כתפלה (העמידה) שלמדין (כנ"ל ברמב"ם) מועבדתם כו' שמזה משמע קצת, שק"ש שייכת יותר לדבור מתפלה. ואכ"מ.

27) אלא שגם באהבת ה' יש "מעשה" המצוה "שנחשוב ונתבונן במצותיו כו'" – סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ג. וראה לשונו בספר היד ריש פ"ב מהל' יסהו"ת.

28) ראה גם בית אלקים להמבי"ט שער התפלה פ"ג.

29) ראה מג"א או"ח סי' קא סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. ובספרים המחלקים המצות לתלויות בראש כו'.

30) שו"ע אדה"ז סי' ס שם. וש"נ. וראה שד"ח כללים מע' מ' כלל סא ואילך.

31) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 106 ואילך.

32) וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סכ"ח.

33) בתניא פל"ח "תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה", וי"ל שכוונתו לכוונות "הפרטיות" שבתפלה שבדומה לשאר ברכות ומצות, משא"כ הכוונה כללית (המבוארת בפנים). ובמיוחד הכוונה שבלעדה התפלה בטלה (רמב"ם הל' תפלה פ"ד הט"ו. ראה לקמן הערה 36) וראה שו"ע אדה"ז סקפ"ה ס"ב. לקמן הערה 39.

34) לכאורה זהו עיקר גדר מצות תפלה – בקשת צרכיו, משא"כ שבחו של הקב"ה ה"ז בעיקר הקדמה לתפילה. וכפשטות לשון הגמ' (ברכות לב, א. – שהביא הכס"מ לרמב"ם שם ה"ב) "לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל**" (וראה בית אלקים שם פ"ב ועוד. וראה עקידה שער נח).

ולכאורה י"ל שזהו דיוק לשון הרמב"ם "ומגיד שבחו של הקב"ה ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואח"כ נותן שבח והודיו' לה' על הטובה שהשפיע לו", דשבחו של הקב"ה גדרו (בעיקר) "מגיד", הגדה, משא"כ בקשת צרכיו ושלאח"ז, הוא עבודה ורגש שבלב. וכן משמע בחינוך מצוה תלג: גם הרמב"ם ז"ל .. אבל מ"מ חיוב התורה הוא להתחנן לא־ל בכל יום ולהודות לפניו כו' (ואינו מזכיר סידור שבחיו בתחלה).

אבל בשו"ע אדה"ז סי' קפה סוס"ב "סידר שבחו של מקום .. שזהו עיקר מצות התפלה". וכ"מ בסי' ס שם. ואכ"מ.

35) רמב"ם שם פ"ד הט"ז. וראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס צח.

36) בחדושי הגר"ח על הרמב"ם, דאם אין לבו פנוי ואינו רואה עצמו שעומד לפני ה' ומתפלל אין זה מעשה תפילה, כברמב"ם הט"ו "כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפילה". עיי"ש***. אמנם כוונת הלב (שיפנה את לבו כו' ויראה עצמו כו' עומד לפני השכינה) ה"ז בכלל "ה' דברים (ה)מעכבים את התפילה" (רמב"ם רפ"ד שם). ולפי המבואר בפנים ג"ז אינו מספיק שייקרא מעשה תפלה, אלא צריך להיות הרגש ד"מתחנן (ומתפלל)" בשעת התפלה. וראה שו"ע אדה"ז שם סו"ס קא "שתפלה בלא כוונה אינה כלום" (ראה ספר חסידים סתקפ"ח, תשפה. ובמג"א שם סק"ה), והמדובר שם בכוונה "שיבין מה שאומר שלכן מוטב שיתפלל

---

*) וראה גבורות השם (למהר"ל מפראג) סוף פס"ב.

) בכס"מ שם העתיק לשון הגמ' "ואח"כ **ישאל צרכיו כו'". אבל כנראה שדייק בלשונו "ישאל צרכיו" במקום "יתפלל" כדי לבאר מהו "יתפלל" כמקור ללשון הרמב"ם "ואח"כ שואל צרכיו כו'".

***) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 269. אבל ראה לקו"ש חי"ד ע' 223.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ענין זה, שדוקא הידיעה והכוונה יוצרים את ה"חפצא" של תפילה[37], מתבטא בגלוי בספירת העומר: אדמו"ר הזקן פוסק[38] "מותר לספור בכל לשון שמבין אבל אם אינו מבין הלשון שסיפר בו אפילו ספר בלשון הקודש אם אינו מבינו לא יצא, דכיון שאינו יודע המנין אין זו ספירה כלל"[39].

כלומר, מצות הספירה איננה הפעולה של ספירת הימים בדיבור, למרות שיש הכרח גם בכך[40], אלא ידיעת האדם, ובלי כוונת האדם וידיעתו הרי לא זו בלבד שהוא אינו יוצא ידי חובת הספירה, אלא אף אין מעשה זה "חפצא" של ספירה – "אין זו ספירה כלל"[41].

ד.

תפילה וספירת העומר – שינוי ב"גברא"

כיון שמציאות התפילה נוצרת על ידי כוונת האדם ועבודתו, מובן, שבראש ובראשונה חשוב השינוי שחל ב"גברא" על ידי התפילה והכנתו לה. וגם זוהי נקודה המשותפת לתפילה ולספירת העומר, לא רק ב"חפצא" של המצוה:

התפילה, שעיקרה היא תפילת העמידה, היא כאשר היהודי עומד[42] "כעבדא קמיה מריה"[43] לפני הקדוש־ברוך־הוא, "ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה", ואז הוא "מתחנן ומתפלל" – הוא הופך להיות מציאות של "מתפלל".

כאשר אדם "מפנה את לבו מכל המחשבות..." ומתחנן ומתפלל לפני הקדוש־ברוך־הוא, הרי בעצם פעולה זו הוא משתנה ומתעלה ממצבו הקודם, הוא עומד במצב שונה לגמרי[44], אז חל שינוי וחידוש ב"גברא".

וגם ענין זה מודגש בספירת העומר, כאשר כל יהודי אומר בפשטות בתפילתו לאחר הספירה של אותו הלילה: "אתה צויתנו... לספור ספירת העומר כדי לטהרנו מקליפותינו ומטומאתנו כמו שכתבת בתורתך... כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם".

ה.

התפילה וספירת העומר – ההכנה חשובה בפני עצמה

כל הקשר האמור לעיל הוא מצד פעולתו ועבודתו של האדם בתפילה ובספירת העומר. ישנו יחוד נוסף בתפילה לגבי רוב שאר מצוות – בתכליתה של התפילה:

עיקרן של רוב המצוות הוא מעשה המצוה (ובשלימות – יחד עם כוונת המצוה). ובכך הסתיימה המצוה מצד האדם.

אך שונה היא מצות התפילה: מצד אחד עצם מהות התפילה היא "שיהא אדם מתחנן ומתפלל", "שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובחינה", שהקדוש־ברוך־הוא ימלא את בקשתו[45]. אין זה דבר אחר מלבד התפילה, אלא זוהי המשמעות של כל מעשה התפילה – בקשה מאת הקדוש־ברוך־הוא שימלא את הבקשה.

אך יחד עם זאת קיום מצות התפילה אינו תלוי כלל במילוי הבקשה בפועל. האדם מקיים את מצות התפילה בשלימות בעצם תחנוניו ותפילתו[46].

ובדומה לכך לגבי ספירת העומר: ספירת העומר היא מצוה שמהווה הכנה לחג השבועות, למתן תורה, כדלעיל בסעיף א', ובמיוחד לפי ביאור ה"זהר"[47] שהספירה במשך שבעת השבועות דומה לספירת שבעה נקיים – שעל ידי

בלשון שמבין". ואולי הלשון "אינה כלום" היינו שאינו יוצא בה יד"ח (ראה שו"ע אדה"ז שם סס"ב ס"ב), או שמה שכתב "בלא כוונת הלב שתפלה בלא כוונה אינה כלום" ה"ז הכוונה הכללית ולא פירוש המלות*. ודוחק. ועצ"ע.

37) יש לומר עד"ז גם בענין התשובה – ראה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 210 ואילך.

38) סתפ"ט סעיף יו"ד.

39) ואף שגם בק"ש וברכת המזון צריך לומר בלשון שמבין – ראה שו"ע אדה"ז סס"ב שם; סקפ"ה ס"א ורס"ב (וש"נ) – הרי גם ק"ש וברהמ"ז בכללות ה"ה חלק או מעין התפילה (כנ"ל הערה 26), ונוסף לזה: א) בק"ש ישנו לימוד מיוחד (סוטה לב, ב – הובא בשו"ע אדה"ז סס"ב שם) שמע בכל לשון שאתה שומע. משא"כ בספירה. ב) בברהמ"ז הביא אדה"ז בסי' קפה ס"א "וי"א שבלה"ק יוצא אדם י"ח אע"פ שאינו מבין הלשון כו' ולכן הנשים כו' יוצאין י"ח בשמיעה מהמברך בלה"ק וכן נוהגין". משא"כ בספירה שלא הביא אדה"ז דיעה אחרת בזה. וראה שו"ע אדה"ז סקפ"ה ס"ב. וראה שם ס"ה חילוקים בין בהמ"ז ותפלה.

40) שו"ע אדה"ז שבהערה 8 (ועוד), עיי"ש.

41) ראה שו"ת דברי אברהם ח"א סל"ד.

42) ואמחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב).

43) שבת י, א. שו"ע אדה"ז סו"ס צה.

44) ראה לקו"ת חקת סו, א. ובכ"מ.

45) וע"ד ענין התשובה שהמבוקש דתשובה הוא – כפרת העון, כמובן ממה שהביא באגרת התשובה בתחלתה לשון הברייתא: אינו זז משם עד שמוחלין לו (ולא אמר בברייתא בקיצור "מוחלין מיד"). וראה אגה"ת רפ"ב. וראה גם לקו"ש חי"ז שם.

46) ראה בית אלקים שם פ"ב.

47) ח"ג צז, סע"א ואילך. וראה עקידה שבהערה 6. צרור המור פרשתנו עה"פ. אוה"ח כג, טו. ובכ"מ.

*) ולהעיר מאגרות קודש אדמו"ר האמצעי ע' רסז וע' שיא. שער היחוד ה, א. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כך מטהרים יהודים את עצמם לקראת כניסתם לחופה במתן תורה בחג השבועות.

אך יחד עם זאת נעשית הספירה מצוה, ובברכה (והמשכה), בפני עצמה, שההשתוקקות וההכנה עצמה היא ענין חשוב כשלעצמו – טהרת ישראל מזוהמתם. בכך מודגשת חשיבותה של עבודת האדם כשלעצמה.

ו.

ההבדל בין סידור האריז"ל לסידור אדמו"ר הזקן

לפי זה ניתן להסביר את ההבדל שבין סידור האריז"ל לבין סידורו של אדמו"ר הזקן, למרות שסידורו של אדמו"ר הזקן מכוון לפי נוסח האריז"ל, הבדל המודגש מיד בהתחלותיהן של הסידורים:

סידור האריז"ל[48] מתחיל ב"כללות תיקון ועליות העולמות". סידורו של אדמו"ר הזקן מתחיל ב"מודעת זאת מעלת קימת חצות לילה... על כן יתאמץ לקום בחצות איזה לילה שיוכל ולהיות מכלל עבדי ה'...".

ההסבר לכך הוא:

לפי פנימיות הענינים המובאת בסידור האריז"ל, המיועד ליחידי סגולה המכוונים כוונות ויחודים, הרי התפילה אינה כוללת רק את עבודת ועליית האדם, אלא גם, ובעיקר, את מטרת התפילה ותחילתה – תיקון ועליית העולמות, שזהו מקור ה"המשכות" הנמשכות למטה בענינים רוחניים וגשמיים: רופא חולים ומברך השנים וכדומה.

ולפיכך אין מופיעה ספירת העומר, המדגישה את עבודת האדם, בסיום הסידור, כחותם ותכלית, אלא היא מופיעה לפני כן – ולאחריה מופיעות התפילות והכוונות של שלש רגלים וכו' ראש השנה ויום הכפורים וכו' ועד לשמיני עצרת ושמחת תורה, שמהותם היא השלימות ב"המשכות" הנמשכות למטה.

ואילו בסידורו של אדמו"ר הזקן, שנכתב באופן השווה לכל נפש, כאשר הסודות והכוונות אינם בגלוי, כדלעיל, נקבע הסדר באופן שבענין התפילה מודגשת יותר עבודתו של האדם, כפי שנתבאר לעיל בהרחבה, שהן ה"חפצא" של התפילה והן עליית האדם – ה"גברא" – תלויים בעבודת האדם.

ומסיבה זו הוא מקדים ומגדיר מיד בהתחלה המעלה של הקימה בחצות, שבכך נכללים בעבדי ה'. ולפיכך גם אין הסידור מסתיים בתפילות וכדומה הקשורות לקדושת החג, אלא בספירת העומר, שהיא כל כולה פעולת ועבודת האדם בכל הענינים הנ"ל.

ז.

חשיבותה של עבודת כל יחיד

עלולים לחשוב, שעבודתו של היחיד בישראל, ובמיוחד עבודה של "ספירת הימים" בלבד אינה מסוגלת להשפיע על העולם (תיקון העולמות), אך ספירת העומר מדגישה שבכך רואים את השפעתה של העבודה יותר מאשר בכל עבודה אחרת:

קביעת יום טוב בכלל תלויה בבני ישראל – "דקדשינהו לזמנייהו"[49], אך דוקא באמצעות קידוש החודש של בית דין. קידוש החודש של בית דין (כלל[50]), ותפילותיהם של ישראל במשך הרגלים הן תוצאה, ומוסיפות בקדושת יום טוב. ובדומה לכך בשבת, שהיא "מקדשי וקיימי"[51] ישנה תוספת על ידי "לקדשו", קידוש ותפילות בני ישראל.

אך בספירת העומר רואים, שבאמצעות הספירה של כל יחיד בפני עצמו, שלא באמצעות בית דין, נקבע חג השבועות[52]. הוא אינו תלוי בקביעות של ראש חודש, כי "עצרת – פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה"[53], אלא הוא תמיד ביום החמישים לעומר, כאמור לעיל.

עד אשר במספר פרטים (כגון, לגבי יום טוב שני של גלויות), חג השבועות חמור יותר ממועדים אחרים, כי אין הוא נקבע משום ספק, כמועדים אחרים, אלא יש בו כח של ודאי[54].

ח.

התפילה – יצירת שינוי בנבראים

בכך מודגשת מעלת עבודת האדם בתפילה בכלל:

התפילה איננה רק כדי "להמשיך" למטה בעולם את

48) ר"ש מרקשוב.
49) ברכות מט, א.
50) כמו שלמדין מאלה מועדי ה' גו' אשר תקראו אותם (פרשתנו כג, ד) אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעין (ר"ה כה, א).
51) ביצה יז, א.
52) כנ"ל הערה 9.
53) ר"ה ו, ב. שו"ע אדה"ז הנ"ל הערה 9.
54) ראה שו"ת חת"ס או"ח סו"ס קמה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 11.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מה שכבר קיים למעלה בשרש ובמקור, אלא החידוש שבתפילה הוא: "יהי רצון", יצירת[55] רצון חדש, כביכול[56], שאיננו קיים בשורש ובמקור, וזה מגיע לעולם למטה ומשנה את הנבראים, "מכמות שהם, שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולדה ויצמחה". ואילו בתורה ובמצוות בכלל אין שינוי בקלף של התפילין "על ידי הנחתם בראש...", כמבואר בתניא[57].

ט.

פנימיות ענין התפילה

באופן שבו מבואר ענין התפילה על ידי אדמו"ר הזקן עצמו בפנימיות הענינים יובן טוב יותר הקשר שבין התפילה לבין ספירת העומר, ובהתאם לאמור לעיל:

ב"לקוטי תורה"[58] מסביר אדמו"ר הזקן, שהתפילה אינה נכללת במנין תרי"ג המצוות, משום שהתפילה היא הכוונה של כל התורה והמצוות "והוא העמוד המקיים כל התרי"ג מצוות דוגמת חוט השדרה".

עיקר ענין התפילה הוא שאור אין סוף ברוך הוא הנעלה מהשתלשלות אליו ולא למדותיו[59] "יומשך" למטה, בסדר השתלשלות. והברכות של תפילת שמונה עשרה הן ה"כלים" להמשכה למטה שיקויימו הענינים של רופא חולים ומברך השנים וכו'.

ויש לומר שענין זה מודגש במיוחד בספירת העומר, כפי שאומר כל יחיד ב"רבונו של עולם" מיד לאחר ספירת העומר: "ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות" – בדומה להמשכה כללית של אור אין סוף בכל העולמות על ידי התפילה, (וכן, בוא"ו החיבור) "ולתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם" – ההמשכה הכללית של שפע רב יורדת לפרטים, לכלים, לשנות את הנבראים וכדומה, כאמרו לפני כן בענין התפילה.

ועל ידי העיסוק בהלכות ספירת העומר והדיבור בעניניה,

באמצעות קיום מצות ספירת העומר בשלימות האפשרית בזמן הזה שהוא זכר למקדש, כולל העיסוק בהלכות ספירת העומר בנגלה ובפנימיות התורה.

מחישים את קיום התפילה הנאמרת מיד לאחר ספירת העומר: "יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה[60] (ונקיים את המצוה כתיקונה)[61] במהרה בימינו (ממש) אמן סלה"[62].

(משיחת כ"ד טבת, ש"פ וארא, וש"פ משפטים תשמ"ב)

55) בלשון חז"ל: עושין רצונו של מקום (כהפי' שעושין וממשיכים רצון חדש (ראה לקו"ת פרשתנו לב, ד. שלח מג, א. בלק סח, א. ברכה צט, ג. ובכ"מ)); וכמחז"ל צדיק גוזר והקב"ה מקיים (ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב. וראה מפרשי המשנה (רע"ב וכו') אבות פ"ב מ"ד. ב"מ פה, א. ועוד. – ס' הליקוטים (מהצ"צ) מע' צדיק. וש"נ).

56) כידוע החילוק בין ברכה לתפלה (לקו"ת ראה יט, א. ובכ"מ) וראה לקו"ת חקת שם. ועוד.

57) קו"א (קנה, א) וראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך.

58) שם. וראה אוה"ת שם ד"ה לא הביט און (ע' תתקצד ואילך. ס"ע תתקצז). ועוד.

59) ספרי הובא ונתבאר בפרדס של"ב פ"ב. סידור שער הק"ש ד"ה איתא בספרי (פה, ב ואילך). ועוד.

60) כי יבנה ביהמ"ק "במקומו" (רמב"ם הל' מלכים ספי"א).

61) תוס' מגילה כ, ב ד"ה כל הלילה. שו"ע אדה"ז סתפ"ט סי"א.

62) עבודת סלה שאין לה הפסק (עירובין נד, א) כי זהו ביהמ"ק דכוננו ידיך – נצחי (זהר ח"ג רכא, א).

המשך ביאור למס' סוטה ליום ראשון עמ' ב

לְשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, **תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע** ניתן לקרא אותה רק **כִּכְתָבָהּ**, ולא בשפות אחרות, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן.** מבארת הגמרא **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא** בפרשת 'ואהבת', "**וְהָיוּ** הדברים האלה וגו'", משמע שַׁהֲוָיָיתָן יְהוּ – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. **וְרַבָּנָן** דורשים, **אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע'**, משמע **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ'**, ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר, **שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ**, כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מָנְלֵיהּ** – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא דורש זאת **מִ'הַדְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים'**, שהיה מספיק לכתוב 'והיו דברים האלה' בלי ה"א, ונאמר 'הדברים', ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן**, שדרשו שלא יקרא למפרע מ'והיו', ולא דרשו זאת מ'הדברים' כמו רבי, כי **'הַדְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** שזה ייתור הניתן לדורשו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב 'שְׁמַע'**, ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, **הַהוּא**, המילה 'שמע', **מִיבָּעֵי לֵיהּ** רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך **לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֵיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ.** ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שדרשו מ'שמע', לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, **סָבְרֵי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.**

הגמרא מבררת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. **לֵימָא** – האם נאמר **שְׁקָמְבַר רַבִּי,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות יב, טז - וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם

עב

ביום הראשון בגי' "כתר", וביאור מאחז"ל (פסחים ה, א) בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, לבנין בית המקדש, ולשמו של משיח

תנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון, זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, לבנין בית המקדש, ולשמו של משיח, להכרית זרעו של עשו דכתיב (תולדות כה, כה) ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער, ולבנין בית המקדש דכתיב (ירמי' יז, יב) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, ולשמו של משיח דכתיב (ישעי' מא, כז) ראשון לציון הנה הנם.

פסחים ה' ע"א

בשכר ג' ראשון, שביתת הרגל דפסח, ושביתת הרגל דחג, ונטילת לולב, שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון.

רש"י

הנה ראשון[1] קאי על כתר, כי כתר הוא ספירה הראשונה ופרצוף הראשון, וכן א' שהוא אות הראשון דא"ב, רומז על כתר. כי האותיות אבג"ד רומזים על העשר ספירות, א' כתר, שיר פשוט, ב', חו"ב שיר[2] כפול, ג', חג"ת שיר משולש, ד', נהי"מ שיר מרובע. וזהו שתיבות ביום הראשון[3] גימט' כתר[4], כי בפסח[5] נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. מלך מלכי המלכים הוא כתר, כי מלכים[6] זו"נ, מלכי חו"ב, מלך כתר.

והיינו בחי' חכמה סתימאה שבכתר, כמ"ש[7] ובמורא גדול זו גילוי שכינה, מורא גדול הוא בחי' יראה עלאה, ומורא גדול הוא לשון[8] זכר, היינו חכמה סתימאה ששם

---

1) ראה אור התורה תצוה ע' נד וז"ל: יום הראשון זהו הארת הכתר שנק' יום הראשון לפי שהוא ראשון המקבל ההארה מא"ס ב"ה כו', בחי' אני ראשון, וזהו ג"כ שרמזו בגמ' בשכר שלשה ראשון זכו להכרית זרעו של עשו שנק' ראשון כו', וזרעו של עשו היינו עמלק הרי שבשבתת שאור וחמץ יש לו שייכות עם להכרית זכר עמלק כו', ואיך מאיר בחי' זו בי"ד זהו ענין ההכנה לקרבן פסח שבחי' פסח הוא בחי' דילוג וקפיצה שמאיר מלמעלה מסדר ההשתלשלות קול דודי כו' מדלג כו'. עי"ש. ראה הערה 8.

2) ראה אור התורה בראשית (כרך ג) תקפה, ב וז"ל: והנה יש שיר פשוט ושיר כפול, וכנודע שבהעמוד יש ג' גוונים חיור וסומק שהוא בחי' חו"ג וירוק בחי' התכללות כו', כי הנה בבחי' ביטול יש הרבה מדרגות, יש בחי' ביטול פשוט נקודה אחת בחי' יו"ד, ויש בחי' ביטול שנכלל בזה גם מדת בחי' אהבה או יראה כו' וכן בחיצוני' המדות שהן חו"ג יש התכללות ג"כ חסד שבגבורה כמו המכה את בנו שהוא בחי' גבורה ונכלל בזה חסד ואהבה שמחמת אהבה רצונו להדריכו בדרך הישר, ולכן מכה דוקא לבנו ולא לאחר כי את אשר יאהב יוכיח, וכשהביטול הוא ביטול פשוט נק' שיר פשוט וכשיש בזה עוד מדה אחת אהבה או יראה (עמ"ש בפי' הזהר פ' קרח ע"פ קראי מועד) נק' שיר כפול, וכשיש התכללות המדות אהוי"ר גם שניהם בהביטול נק' שיר משולש, ועד"ז יש ג"כ שיר מרובע, עמ"ש בענין תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר שהן התכללות ד' מדות יחד אהוי"ר ורחמנות ובחי' שש הוא האהבה המסותרת וי"ל שהוא בחי' הביטול כו' עי"ש. ועי' גם תורת חיים בראשית לז, ד ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' תקנח. ד"ה אמנם – חג השבועות תרמ"ז (סה"מ תרמ"ו-תר"ן ע' צו ואילך). תרס"ו (הוצאת תשע"א) ע' קכט ואילך.

3) ביו"ם (בגי' 58) + הראשו"ן (562) = 620, כת"ר.

4) ראה בפנים הביאור בלקוטי לוי יצחק כאן, דיש ג' בחי' בכתר, חכמה סתימאה, אוירא, גולגלתא, וביום ראשון דפסח הוא בחי' חכמה סתימאה.

5) הגדה של פסח, פיסקא "מצה זו".

6) ראה הערה 8.

7) הגדה של פסח, פיסקא "ביד חזקה".

8) ראה לקוטי תורה פ' צו יג, ד וז"ל: ענין הפסח הוא מ"ש ופסח ה' שהוא ענין דילוג והמשכה שלא כסדר ההשתלשלות וכמ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה שהוא בחי' אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מהשתלשלות העולמות שהיה מאיר ומתגלה אז בנפשם האלקית, וזהו עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים. פי' מלכי המלכים הן ד' בחי' מלכות שמאיר בארבע עולמות אבי"ע ומלך מלכי המלכים הוא בחי' מלכות דא"ס שלמעלה מעלה מהשתלשלות ד' עולמות אבי"ע [וזהו בחי' בריש הורמנותא דמלכא הנז' בזהר בראשית דט"ו כ"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גבורה[9] דעתיק, שמשם הוא המורא הגדול. וזהו שביום הראשון דפסח מתחילין לומר טל, היינו כי ביום הראשון דפסח מאיר חכמה סתימאה, ומשם הוא שרש הטל. כי חכמה סתימאה הוא בחי'[10] טלא דבדולחא.

וי"ל זהו שסדר החרוזים באמירת הטל ביום א' דפסח[11], הוא על סדר תשר"ק[12], טל תן לרצון ארצך כו' עד איומה אשר הסעת כו' אנא תפק לה רצון בטל. והיינו כי האותיות בסדר תשר"ק הם בחכמה סתימאה, כמ"ש בפרי עץ חיים בכוונת[13] תקנת שבת כו', ובמשנת חסידים מס' שחרית דשבת פ"י מ"ד, ובלקו"ת בהביאור ע"פ[14] אחרי הוי' אלקיכם תלכו ס"ד ע"ש.

וטעמא דמילתא מה שבח"ס האותיות הם בסדר תשר"ק, היינו כי חכמה סתימאה היא בחי' דין ששם גבורה דעתיק, ומצד גבורה האותיות הם בסדר דפוחת[15] והולך, והיינו תשר"ק שהוא הסדר דפוחת והולך. וראי' שבגבורה הוא הסדר דפוחת והולך, מדעת שמאי[16] בנרות חנוכה שס"ל שפוחת והולך, ושמאי הוא גבורות כידוע.

ולכן בטל שהוא מחכמה סתימאה אומרים החרוזים על סדר תשר"ק.

וזהו שהמצות שבפסח הם הכל באכילה, דהיינו לאכול פסח מצה ומרור, (שלא לאכול חמץ), וכן לשתות ד' כוסות, אכילה ושתי' שהם בחי' מזון, הוא בחי' אור פנימי, והיינו חכמה סתימאה שהוא בחי' פנימי כמ"ש בעץ חיים[17] שער א"א פ"ד ובלקוטי תורה בהביאור דאחרי הנ"ל ס"ד ע"ש. וכל האכילות דפסח מצה ומרור הם מבחי' שם מ"ה,

---

בספר אשל אברהם שם] שע"י בחי' הגילוי זה דוקא וגאלם וכמ"ש ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך. ולכן נק' גילוי זה ובמורא גדול, כי יראה לשון נוק' זהו בחי' יראה תתאה הנמשך מבחי' מל' דאבי"ע בכל עולם לפי ערכו. אכן מורא גדול לשון זכר זהו בחי' יראה עילאה שהוא בחי' דכר ונמשך ע"י גילוי בחי' מלך מלכי המלכים כנ"ל ע"ש.

9) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א ע' שלח וז"ל: חכ' סתימאה דא"א שמלובש בה גבורה דעתיק שנק' קו המדה (שהיא למעלה מחכ' הנגלית שהיא מקורה כו' וד"ל) היא נק' טלא דבדולחא, וכנז' במ"א שטלא כו' הוא למעלה מן החכ' שהוא המקור של החכמה ולמעלה הימנה שהוא בחי' מו"ס דא"א שלמעלה מחכמה כו' (וממנה נתהווה נמשכה החכמה כנז' במ"א ע"ש בארוכה).

ולכך נק' החכ' סתימאה דא"א שלמעלה מן החכמה הגלוי' כו' בחי' טלא דבדולחא, מפני שאבן הבדולח הוא אבן טוב ומראהו הוא כולו לבן רק בתוכו אתחזי כעין סומקא ושנתראה בתוכו כעין סומקא כו', וכמ"כ הוא למעלה ממש שחכ' סתימאה דא"א שמלובש בה גבורה דעתיק שנק' קו המדה כנ"ל היא כולו חסדי' שהוא מקו ימין חח"ן והחכ' תחיה כו' (שיש ריבוי חיות כו' חסדי' כו') וזהו כמו אבן הבדולח ממש שמראהו הוא כולו לבן שהוא הכל בחי' חסדים כו' אעפ"כ בתוכה אתחזי כעין סומקא, פי' שיש בחכמה כו' ג"כ בחי' גבורות שהוא סומקא כו', ופי' אף בחכמה שהיא מלאה חסדים כו' יש בה בחי' גבורות ג"כ, והוא הדין והמשפט שבחכמה לענוש ולרחק למי שחייב ע"פ משפט דחכמה לרחקו ולענשו (שעבר על מי שאינו מתנהג עפ"י חכמה שעפ"י דין דחכמה נצרך לרחקו כו' וד"ל), עי"ש. וראה ג"כ ע' חצר.

10) טלא דבדולחא: זהר ח"ג – אדרא רבא – דף קכח, ב. לעיל הערה 9. וראה לקוטי תורה פ' עקב יד, ב.

11) ראה גם לעיל סי' סו.

12) פירוש: יש חילוק בין בתפילת טל ותפילת גשם, בתפילת טל התפילה היא באותיות אל"ף בי"ת באופן הפוך היינו בסדר אותיות תשר"ק, שכך היא התפילה:

מתחיל – "טל תן לרצות ארצך, שיתנו ברכה בדיצך, רב דגן ותירוש בהפריצך, קומם עיר בה חפצך...

ומסיים – טל ושבע מלא אסמנו, הכעת תחדש ימינו, דור כערכך העמד שמנו, גן רוה שימנו.

טל בו תברך מזון, במשמנינו אל יהי רזון, אימה אשר הסעת כצאן, אנא תפק לה רצון". – היינו בסדר תשר"ק.

(משא"כ תפילת גשם הוא בסדר ישר, והוא: "זכור אב נמשך אחריך כמים, ברכתו כעץ שתול על פלגי מים... זכור שנים עשר שבטים... תולדותם נשפך וגו'". – סדר ישר אבג"ד).

13) פרי עץ חיים שער השבת פרק כ' וז"ל: צריך לומר תקנת, על סדר תשר"ק, ולא למשה צוית וכו'. והוא סוד הארת כ"ב אתוון במוחא עלאה מתתא לעילא, בסוד מ"ש בזהר (אדרא רבא קכח, ב), תי"ו רשים רשימו לעתיק יומין דלית דכוותיה. עי"ש.

14) לקוטי תורה פ' ראה כא, ג.

15) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל ע' נא וז"ל: הנה הא"ב בסדר ישר שהוא בדרך מוסיף והולך כי ב' יותר מא' וכן הלאה, הוא מצד החסדים. והא"ב בסדר למפרע, תשר"ק* שפוחת והולך הוא מצד הגבורות.

*) ראה תורת מנחם התוועדויות חלק לז (התשכ"ג ח"ג) עמוד 253. שיחות קודש ה'תש"ל ריש פרשת חיי שרה. ה'תשל"ד פ' תולדות סעיף ב'. ספר המאמרים ה'תשל"ז ד"ה החודש. תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק א' עמוד 98. ועוד.

16) ראה תניא – אגרת הקודש סימן יג (דף קיט, א). לקוטי תורה שיר השירים מח, ג. ספר הליקוטים דא"ח מה"צמח צדק" כרך אות ב' עמוד רטו ואילך. תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק ג עמוד 278 ואילך, ובעיקר שם סעיפים יג. טז

17) שער יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כמו שאומרים פסח זה כו' על שֶׁם מה, וכן מצה זו שאנו אוכלים על שֶׁם מה, מרור זה שאנו אוכלים על שֶׁם מ"ה, היינו בחי' שֶׁם מ"ה כמ"ש בסידור בפירוש[18] ההגדה, והיינו מחכמה סתימאה ששם הוא שֶׁם מ"ה כמ"ש בע"ח שער א"א פ"ד הנ"ל.

וי"ל הג' פעמים מ"ה, דפסח דמצה ודמרור, הם הג"פ שֶׁם[19] מ"ה שבח"ס. גם י"ל מה שמצה[20] גימט' ג"פ מ"ה, או מה שמסדרין על הקערה ג' מצות הוא לנגד הג' פעמים שם מ"ה שבח"ס.

והג' דברים שבפסח, פסח מצה ומרור שעליהם נאמר שלשה המה נפלאו ממני כמ"ש במדרש[21] רבה אמור פ"ל סט"ו, הם בחכמה סתימאה, שח"ס הוא שכל הנעלם מכל רעיון, היינו שנפלאו ממני.

וזהו ג"כ מה שביום א' דפסח יצאו ישראל ממצרים ברכוש גדול, הרכוש גדול היינו הניצוצין דתהו שנפלו בשבירה וירדו למצרים, ומתבררים בח"ס, כידוע דבחכ' איתבררו[22] שקאי על חכמה סתימאה. ומאחר שביום א' דפסח האיר בחי' חכמה סתימאה, ששם מתבררים הניצוצין דתהו, זהו שלקחו ויצאו ברכוש גדול. וזהו ג"כ מה שיצחק נולד בפסח, עיין במד"ר וירא[23] פנ"ג סוס"ו ובמד"ר פקודי פנ"ב[24] ס"ב ע"ש, כי יצחק הוא גבורה דעתיק שבח"ס.

נמצא ביום הראשון דפסח שקאי על כתר, הוא בחי' חכמה סתימאה שבכתר.

וזהו שבשביל אלו השלשה ראשון, זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, ולבנין בהמ"ק, ולשמו של משיח. והיינו ע"י ביום הראשון דפסח, זכו להכרית זרעו של עשו, הנקרא ראשון, כמ"ש ויצא הראשון. מה שעשו נקרא ראשון הוא ששרשו מתהו[25] שקדם לתיקון, וכריתת זרעו של עשו, הוא מה שיאבד עשו וזרעו ששרשו מהשבירה דתהו, שנפלו הרבה ניצוצין, וכריתת עשו וזרעו, הוא שנתבררו הניצוצין, ויאבדו הקליפות שהם עשו וזרעו שינקו וקבלו חיותם מהם. והיינו ע"י ח"ס, שבחכ' איתבררו, שח"ס היא המבררת הניצוצין דתהו, ומעלתם לקדושה, ומאבדת את הקליפות. שזהו מה שח"ס היא בחי' גבורה ודין, הגבורה ודין הוא לאבד את עשו וזרעו, וכמובן. ועשו הוא ג"כ בחי' גבורות ודינים, שזהו שנקרא אדמני, וכריתתו הוא ע"י גבורה דעתיק שבח"ס. ועיין במאורי אור[26] מע' אל זועם ע"ש.

וזהו ג"כ מה שבפסח, הי' איבוד פרעה וחילו, וכל המכות שנמשך עליו, היינו מח"ס שהיא בחי' גבורה ודין. וזה הי' בגאולת מצרים, וכן יהי' בגאולה העתידה מגלות אדום דעשו, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קד ואילך

---

18) וז"ל: מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, הענין הוא דכתיב במורא גדול וארז"ל זו גילוי שכינה וביאור הדבר הוא שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שלמעלה מעלה מכל ההשתלשלות דאבי"ע כידוע בכתבי האר"י ז"ל וכשנתגלה בחינת עצמות אלהות נתבטלו ממציאותם בבחי' ביטול דשם מ"ה מה פשפשת כו' כידוע עד"מ הקרוב קרוב אל המלך יתבטל יותר מהרגשת עצמותו עד שלא יהיה תופס מקום כלל וכלל בעיניו כו' וזהו ענין גלוי שכינה ע"י הגלוי דוקא הגיע בהם מדרגה של הביטול במציאות דשם מ"ה כו' וזהו מצה זו שאנו אוכלים על שום מה כלומר על שם המשכת שם מ"ה בכנ"י שיהיה להם בחי' ביטול במציאות שלמעלה מהדעת ע"ש.

19) ראה גם לעיל סי' נו הערה 12.

20) מצה בגימ' 135, וכן ג' פעמים מ"ה (3 × 45) = 135. (ראה מגלה עמוקות דרוש על פסח ד"ה פסח נשחט בג' כתות).

21) וז"ל: ולקחתם לכם ביום הראשון אחר כל אותו החכמה שכתוב בשלמה (ד"ה ב א, יב) החכמה והמדע נתון לך (מ"א ה,ו) ותרב חכמת שלמה ויחכם מכל האדם. ישב לו תמיה על ד' מינין הללו שנא' (משלי ל, יח) שלשה המה נפלאו ממני ג' המה פסח מצה ומרור.

22) "הובא באגרת הקודש סימן כח בשם זוהר הקדוש. וראה עץ חיים שער יח פ"ה, של"ה ד"א, ספר המצוות להצמח צדק מצות מחצית השקל, שם איסור אכילת בעל מום" (הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תש"א עמוד 79. ובספר המאמרים תש"ח עמוד 206).

23) וז"ל: וה' פקד את שרה. ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו מלמד שלא גנבה זרע ממקום אחר. למועד אשר דבר אתו אלהים. רבי הונא בשם רבי חזקיה בחצות היום נולד נאמר כאן מועד ונאמר להלן (דברים יז) כבוא השמש מועד צאתך ממצרים.

24) וז"ל: בשעה שאמר הקב"ה לעשות לו משכן מיד אמר משה לישראל ויקחו לי תרומה היה משה עושה במשכן והיו ליצני ישראל אומרים אפשר שהשכינה שורה על ידי בן עמרם. א"ר יוחנן ו' חדשים היה עוסק במשכן ג' חדשים עשאוהו וג' חדשים קפלוהו אעפ"כ היו מליצין אחריו ואומרים הרי נעשה לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלנו והקב"ה נתכוון להעמיד המשכן בחדש שנולד בו יצחק אבינו ע"ש.

25) ראה תורת חיים פ' תולדות ע' קסא ואילך. ועוד.

26) מאורי אור אות אל"ף סעיף פ' וז"ל: אל זועם נק' תיקון א' שבדיקנא הכופה הדינים, וכן נק' חסד שזועם על הדינים וכובשן, וכן נק' מ"ל א"ל זועם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

כא, א – ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו

א. כתב האר"י ז"ל שאף על גב שהנשמה מסתלקת מן האדם נשתייר בו מעט מנשמה בתוך גופו, והחיצונים שרוצים ליהנות מאור הנשמה שנשתייר בו באים בתוך אותו גוף, כי בחיים מאור הגדול של נשמה שבגוף אינן יכולים לבא, אבל אור מעט שנשתייר אחר מותו באדם נהנים ממנו ומכח זה האור שנשתייר בו מתלבשים בו ומזה בא הטומאה, ובאם שלא הי' נשתייר בו מעט אור מנשמתו לא היו באים החיצונים לתוכו.

והענין שהקב"ה משייר מעט זה מנשמתו כי זה גורם ללחלח העצמות שיכולים לקום בתחייה, כמו הגינה כל זמן שאין מלחלחין אותו הגינה ונתייבשה אי אפשר לה להוציא פרי כן ממש האדם, ועל זה כתב האריז"ל שזה שאמר הפסוק בישעי' (ישעי' נח, יא) והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ, ר"ל מי גרם לך שעצמותיך בקבר אחר שיכלה הגוף וישתיירו העצמות שהקב"ה יחליץ אותם ויחיו על ידי שהייתם כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו מצד לחלוחית, כן אתה כל זמן שהלחלוחית בתוכך מקום בתחייה. וכתב שזהו סוד הנזכר בזוהר בכמה דוכתי הבלי דגרמי דאשתייר בבי קברי.

ואם כן מכח זה המעט שנשתייר מנשמתו מתלבשים בו החיצונים ויונקים ומטמאים האדם וזהו טומאת מת, אבל עכו"ם שאינו קם בתחיית המתים אינו נשתייר אצלו כלום בעת שנפטר מן העולם, ואם כן אין להם להחיצונים גם כן להניק ממנו ואינם מתלבשים בו, ולכך אין מטמא העכו"ם. עד כאן דברי האר"י.

אך קשה למה עשה הקב"ה התחייה בדרך זה שישתייר מעט נשמה, לא ישתייר כלום מנשמה בגוף ויבראהו מחדש אחר כך כמו שבראו בתחילה מטיפה סרוחה, כך לעתיד יבראו מאותו עפר בעלמא שנשאר מגופו.

אבל נראה לי שהקב"ה עושה זה מצד הדין, כי נודע מה שכתוב בתיקונים שבע' אנפין בדף קמ"א ע"א וז"ל, הנשמה לגוף האדם היא בדרך הלוואה עד זמן שיקצוב לו הקב"ה וכשיגיע זמנו לשלם ההלוואה אזי פורח נשמתו ועיין שם באריכות הלשון. ואיתא בטור חושן משפט סימן צ"ח שהמסדר לבעל חוב שצריך הבית־דין לשייר לו כדי חיותו כמו שכתוב שם מפורש.

ולכך נ"ל שבדין הוא שהקב"ה לא יטול גם כן ההלוואה במילואו שלא ישאר לגוף כלום, וצריך לכל הפחות לשייר מעט שם כדי חיותו דהיינו כדי שילוחלח הגוף כדי שיוכל לחיות בתחיית המתים וזה היא כדי חיותו כן נ"ל ברור.

קרבן שבת[1] – תוספות חול על הקודש סימן ג

כא, יד-טו – אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני ה' מקדשו

ב. ולא יחלל זרעו בעמיו. הוא כשיש יחוד זו"ן, שכהן דז"א נושא את הבתולה דמל', הנה בזמן הגלות כ"ז אינו, שמל' ירדה פלאים, כמ"ש[2] ותרד פלאים, וקוב"ה ז"א בגלותא סליק לעילא לעילא[3], הנה שיהי' הגאולה מהגלות, שתבנה המל', וישוב ז"א להתייחד בה ע"ד שכה"ג נושא את הבתולה וכו', אז תהי' הגאולה וישוב הקב"ה ז"א הכה"ג להתייחד עם הבתולה דמל'.

לקוטי לוי יצחק פרשת אמור[4], פניני לוי יצחק על התורה

כג, טו – וספרתם לכם ממחרת השבת[5] מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה

ג. [מצות־עשה מן התורה שיספור כל אחד מישראל שבעה שבועות ימים מיום הבאת קרבן העומר, שנאמר וספרתם לכם וגו'.]

אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש, ואין בספירה זו עשיית המצוה כלל, שהמצוה הוא לספור לעומר, ועכשיו אין לנו עומר לספור לו, אלא שחכמים תקנו לספור זכר למקדש, לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה.

שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תפ"ט סעיף י"א

1) ר' בצלאל מקוברין ז"ל, בעמח"ס עמודי' שבעה, נדפס תל"ד.

2) איכה א, ט.

3) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ב נח, ב. ח"ג כ.

4) עיין תורת מנחם – תפארת לוי יצחק.

5) עיין ילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' שמות סימן קסד: ביאור הענין דע"י **ההשתוקקות והגעגועים** של בנ"י לקבלת התורה עוד בהיותם במצרים, זכות זה הוציאם ממצרים – וכן הוא בגאולה העתידה, דזכותם של ישראל הוא זכות **הקיווי והציפי' להגאולה**, שבזה נכלל הכוסף והתשוקה לתורתו של משיח – תורה חדשה מאתי תצא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת אמור

~ יום ראשון ט' אייר ~

כא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו:

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי אַהֲרֹן וְתֵימַר לְהוֹן עַל מִית לָא יִסְתָּאַב בְּעַמֵּהּ:

רש"י ◂ **אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים** • (יבמות פ"ה, ת"כ): אֱמֹר וְאָמַרְתָּ, לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. **בְּנֵי אַהֲרֹן** • (קידושין לה) יָכוֹל 'חֻלִּין'? תַּלְמוּד־לוֹמַר: הַכֹּהֲנִים. **בְּנֵי אַהֲרֹן** • אַף 'בַּעֲלֵי מוּמִין' בְּמַשְׁמָע. **בְּנֵי אַהֲרֹן** • וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. **לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו** • (ת"כ) בְּעוֹד שֶׁהַמֵּת בְּתוֹךְ עַמָּיו, יָצָא 'מֵת מִצְוָה'.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַהוֹרָאָה מִשֵּׁם פָּרָשָׁתֵנוּ – אֱמֹר – בַּעֲבוּר דַּת ה': אֱמֹר, תַּרְבֶּה בַּאֲמִירַת דִּבְרֵי שֶׁבַח וְלִימוּד זְכוּת עַל כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא.

וַהֲרֵי הַדְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר: אִם הַדִּבּוּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל הַזּוּלַת מְעוֹרֵר וּמְגַלֶּה אֶת הָרַע שֶׁבּוֹ, שֶׁלָּכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ערכין טו) שֶׁלָּשׁוֹן הָרַע "קָטִיל תְּלִיתָאֵי" (הַמְסַפֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאָדָם שֶׁעָלָיו מְדַבְּרִים) – עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהַדִּבּוּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַזּוּלַת, מְגַלֶּה אֶת הַטּוֹב שֶׁבּוֹ.

(לקוטי־שיחות, כרך כז, עמוד 158)

(ב) כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו:

ב אֶלְהֵן לְקָרִיבֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ לְאִמֵּהּ וְלַאֲבוּהִי וְלִבְרֵהּ וְלִבְרָתֵהּ וְלַאֲחוּהִי:

רש"י ◂ **כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ** • (ת"כ) אֵין "שְׁאֵרוֹ" אֶלָּא אִשְׁתּוֹ.

(ג) וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא:

ג וְלַאֲחָתֵהּ בְּתֻלְתָּא דְּקָרִיבָא לֵהּ דִּי לָא הָוַת לִגְבַר לַהּ יִסְתָּאַב:

רש"י ◂ **הַקְּרוֹבָה** • לְרַבּוֹת אֶת הָאֲרוּסָה (ת"כ. יבמות ס). **אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ** • לְמַשְׁכֵּב. **לָהּ יִטַּמָּא** • מִצְוָה (ת"כ. יבמות צז).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים. אַחַר שֶׁהִזְהִיר יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי אַהֲרֹן בִּכְלָלָם לִהְיוֹתָם קְדוֹשִׁים הִזְהִיר בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁהֵם חַיָּבִים לְהִשָּׁמֵר מִדְּבָרִים אֲחֵרִים בַּעֲבוּר שֶׁהֵם מְשֻׁרָתֵי הַשֵּׁם וְיִתָּכֵן לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים כָּל הַפָּרָשָׁה הַנִּזְכֶּרֶת כִּי הַתּוֹרָה בְּיָדָם: **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם.** טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם חַיָּבִים לְשָׁמְרָם לְבַדָּם: **לְנֶפֶשׁ.** הוּא הַמֵּת: מִלַּת **יִטַּמָּא.** מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל וְדַגְשׁוּת הַטֵּי"ת לְהִתְבַּלַּע הַתֵּי"ו: וְטַעַם **בְּעַמָּיו.** בְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַמִּיו: תורה ב

ב) כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו. הָיָה נִרְאֶה לָנוּ כִּי פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ שָׁם כְּלָל וְאַחַר כֵּן פֵּרֵט לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו: וְטַעַם **בַּעַל בְּעַמָּיו.** שֶׁלֹּא יִטַּמָּא הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ וְכַאֲשֶׁר רָאִינוּ שֶׁהֶעְתִּיקוּ רַבּוֹתֵינוּ כִּי יִטַּמָּא לְאִשְׁתּוֹ וְשָׁמוּ לִשְׁאֵרוֹ כְּדֶרֶךְ אַסְמַכְתָּא כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּמִלַּת לְעַם נָכְרִי וְאָמְרוּ כִּי פֵּרוּשׁ בַּעַל גְּדוֹל שֶׁהָעָם בִּרְשׁוּתוֹ כְּמוֹ בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ בָּטֵל הַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן. וְטַעַם לְהַזְכִּיר אִמּוֹ קוֹדֶם הָאָב כִּי הַזָּכָר חַי יוֹתֵר מֵהַנְּקֵבָה בְּרוֹב: תורה ג

ג) הַקְּרוֹבָה אֵלָיו. לִהְיוֹתָהּ אֲחוֹתוֹ מֵאָב וְאֵם וְהִנֵּה לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ׃

ד לָא יִסְתָּאַב רַבָּא בְעַמֵּהּ לְאַחֲלוּתֵהּ׃

רש"י ◂ **לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ** • (ת"כ) לֹא יִטַּמָּא לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהוּא מְחֻלָּל בָּהּ בְּעוֹדָהּ עִמּוֹ. וְכֵן פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בִּשְׁאֵרוֹ, בְּעוֹד שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עַמָּיו, שֶׁיֵּשׁ לָהּ קוֹבְרִין, שֶׁאֵינָהּ 'מֵת מִצְוָה'. וּבְאֵיזֶה 'שְׁאֵר' אָמַרְתִּי? בְּאוֹתוֹ שֶׁהִיא 'לְהֵחַלּוֹ', לְהִתְחַלֵּל הוּא מִכְּהֻנָּתוֹ.

(ה) לֹא־יְקָרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת׃

ה לָא יִמְרְטוּן מָרַט בְּרֵישְׁהוֹן וּפָאתָא דְּדִקְנֵהוֹן לָא יְגַלְּחוּן וּבִבְשְׂרֵהוֹן לָא יְחַבְּלוּן חִבּוּל׃

רש"י ◂ **לֹא־יְקָרְחוּ קָרְחָה** • (ת"כ) עַל מֵת. וַהֲלֹא אַף יִשְׂרָאֵל הֶזְהֲרוּ עַל כָּךְ? אֶלָּא (קידושין לו. מכות כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד א): "בְּנִים", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַל כָּל הָרֹאשׁ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בְּרֹאשָׁם". וְילָמְדוּ יִשְׂרָאֵל מֵהַכֹּהֲנִים בִּ'גְזֵרָה שָׁוָה': נֶאֱמַר כָּאן "קָרְחָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כָּל בִּיְשְׂרָאֵל "קָרְחָה", מַה כָּאן כָּל הָרֹאשׁ, אַף לְהַלָּן כָּל הָרֹאשׁ בְּמַשְׁמָע, כָּל מָקוֹם שֶׁיִּקָּרַח בָּרֹאשׁ, וּמַה לְהַלָּן עַל מֵת, אַף כָּאן עַל מֵת. **וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לעיל יט): "וְלֹא תַשְׁחִית". יָכוֹל לִקְּטוֹ בְּמַלְקֵט וּבְרֹהִיטָנִי? לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא יְגַלֵּחוּ", שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר הַקָּרוּי "גִּלּוּחַ" וְיֵשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, וְזֶהוּ תַּעַר. **וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לעיל יט כח): "וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ". יָכוֹל שָׂרַט חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת, לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת" — לְחַיֵּב עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה; שֶׁתְּבָה זוֹ יִתֵּרָה הִיא לִדְרֹשׁ, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: "לֹא יִשְׂרְטוּ" — וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שָׂרֶטֶת.

(ו) קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ׃

ו קַדִּישִׁין יְהוֹן קֳדָם אֱלָהֲהוֹן וְלָא יְחַלְּלוּן שְׁמָא דֵּאֱלָהֲהוֹן אֲרֵי יָת קׇרְבְּנַיָּא דַיְיָ קׇרְבָּן אֱלָהֲהוֹן אִנּוּן מַקְרִיבִין וִיהוֹן קַדִּישִׁין׃

רש"י ◂ **קְדֹשִׁים יִהְיוּ** • (ת"כ) עַל־כָּרְחָם יַקְדִּישׁוּם בֵּית־דִּין בְּכָךְ.

(ז) אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו׃

ז אִתְּתָא זָנְיָא וּמְחַלְּלָא לָא יִסְּבוּן וְאִתְּתָא דְּמִתָּרְכָא מִבַּעְלַהּ לָא יִסְּבוּן אֲרֵי קַדִּישׁ הוּא קֳדָם אֱלָהֵהּ׃

רש"י ◂ **זֹנָה** • שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת, אוֹ נְתִין, אוֹ מַמְזֵר (יבמות סא). **חֲלָלָה** • שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, כְּגוֹן בַּת אַלְמָנָה מִכֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹ בַּת גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט, (קידושין עז) וְכֵן שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִן הַכְּהֻנָּה עַל־יְדֵי בִּיאַת אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים לַכְּהֻנָּה.

(ח) וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃

ח וּתְקַדְּשִׁנֵּהּ אֲרֵי יָת קׇרְבַּן אֱלָהָךְ הוּא מְקָרֵב קַדִּישׁ יְהֵי לָךְ אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּכֹּהֲנִים אוֹ בְּיִשְׂרְאֵלִים חוּץ מֵהַנִּזְכָּרִים: **לְהֵחַלּוֹ.** דִּגְשׁוּת הַלָּמ"ד לְהִתְבַּלַּע אַחַר וְהוּא שֵׁם הַפֹּעַל מִבְּנִין נִפְעָל: תורה ד

ה) לֹא יְקָרְחָה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם. עַל הַמֵּת: **וּפְאַת זְקָנָם.** עַל הַמֵּת כְּמִנְהַג מְקוֹמוֹת בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְהִנֵּה הִתְבָּרֵר פֵּרוּשׁ אֶת פְּאַת זְקָנְךָ: וְטַעַם שָׂרָטֶת. אֲפִילוּ אַחַת וּכְבָר נִזְהֲרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אֵלֶּה. וְטַעַם הִזְהִירָם כִּי רֹאשׁ מְקֻרָּח וְזָקֵן מְגֻלָּח וּבָשָׂר שָׂרוּט לֹא יְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי הַשֵּׁם: תורה ו

ו) וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם. פֵּרוּשׁ כִּי אֶת אִשֵּׁי ה': תורה ז

ז) אִשָּׁה זוֹנָה. לֹא מָצָאנוּ עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט בְּכָל הַמִּקְרָא זוֹנָה כִּי אִם כְּמַשְׁמָעָהּ גַּם כֵּן וַיִּתְּנוּ אֶת הַיֶּלֶד בְּזוֹנָה כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּיו: **וַחֲלָלָה.** שֶׁאֵינָהּ מְפֻרְסֶמֶת כְּזוֹנָה וּלְפִי הַפְּשָׁט הָיָה נִרְאֶה מִדִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל כִּי אַלְמָנוֹת כֹּהֵן מֻתָּרוֹת לַכֹּהֲנִים לָכֵן דִּבְרֵי הַקַּבָּלָה הוּא הַנָּכוֹן: תורה ח

ח) וְקִדַּשְׁתּוֹ. בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר: **לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ.** מַאֲכַל שֶׁהוּא קָרֵב לַשֵּׁם: **אֲנִי**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רמ"י ◄ **וְקִדַּשְׁתּוֹ** • עַל־כָּרְחוֹ, שֶׁאִם לֹא רָצָה לְגָרֵשׁ, הַלָּקְחוּ וַיְסָרֵהוּ עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ (יבמות פח). **קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ** •

נְהֹג בּוֹ קְדֻשָּׁה, לְפָתְחַ רִאשׁוֹן בְּכָל דָּבָר וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן בַּסְּעֻדָּה (ת"כ).

(ט) **וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס**

ט וּבַת גְּבַר כָּהֵן אֲרֵי תְתְחַל לְמִטְעֵי מְקַדֶּשֶׁת אֲבוּהָא הִיא מִתְחַלָּא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד:

רמ"י ◄ **כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת** • כְּשֶׁתְּתְחַלֵּל עַל־יְדֵי זְנוּת, שֶׁהָיְתָה בָּהּ זִיקַת בַּעַל וְזָנְתָה, אוֹ מִן הָאֵרוּסִין אוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין נא) נָחְלְקוּ בַּדָּבָר, וְהַכֹּל מוֹדִים שֶׁלֹּא דִבֶּר הַכָּתוּב בִּפְנוּיָה. **אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת** • (סנהדרין נב) חִלְּלָה וּבִזְּתָה אֶת כְּבוֹדוֹ, שֶׁאוֹמְרִים עָלָיו: אֲרוּר שֶׁזּוֹ יָלַד, אָרוּר שֶׁזּוּ גִּדֵּל!.

(י) **וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ ׀ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם:**

י וְכָהֲנָא דְּאִתְרַבָּא מֵאֲחוֹהִי דִּי יְתָרִיק עַל רֵישֵׁהּ מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְדִי קָרִיב יָת קָרְבָּנַהּ לְמִלְבַּשׁ יָת לְבוּשַׁיָּא יָת רֵישֵׁהּ לָא יְרַבֵּי פֻּרְעָנֻתָא וּלְבוּשׁוֹהִי לָא יִבְזַע:

רמ"י ◄ **לֹא יִפְרָע** • (ת"כ) לֹא יְגַדֵּל פֶּרַע עַל אֵבֶל, וְאֵיזֶהוּ גִּדּוּל פֶּרַע? יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

(יא) **וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא:**

יא וְעַל כָּל נַפְשַׁת מְתָא לָא יֵיעוֹל לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּהּ לָא יְסְתָּאַב:

רמ"י ◄ **וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת** • בְּאֹהֶל הַמֵּת. **נַפְשֹׁת מֵת** • (נזיר לח) לְהָבִיא רְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל. **לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא** • (שם מת. ת"כ) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַתִּיר לוֹ 'מֵת מִצְוָה'.

(יב) **וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי ׀ נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה:**

יב וּמִן מַקְדְּשָׁא לָא יִפּוֹק וְלָא יַחֵל יָת מַקְדְּשָׁא דֵּאֱלָהֵהּ אֲרֵי כְּלִיל מְשַׁח רִבּוּתָא דֵּאֱלָהֵהּ עֲלוֹהִי אֲנָא יְיָ:

רמ"י ◄ **וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא** • (ת"כ, נזיר לו) אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּטָּה. וְעוֹד, מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן. וְכֵן מַשְׁמָעוֹ: אַף אִם מֵתוּ אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה. **וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ** • שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִתִּיר לוֹ הַכָּתוּב; הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן, חִלֵּל.

(יג) **וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח:**

יג וְהוּא אִתְּתָא בְּבְתֻלְתָּהָא יִסָּב:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה' מְקַדִּשְׁכֶם. כֻּלְּכֶם: תורה ט

ט) כִּי תֵחֵל. לְדַעַת רַבִּים מִגְּזֵרַת תְּחִלָּה וּלְפִי דַּעְתִּי מִלְּשׁוֹן חִלּוּל רַק הוּא מֵהַבְּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף כְּמוֹ לֹא יָחֵל דְּבָרוֹ וְעַל שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים הַמִּלָּה הִיא מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל רַק הִיא זָרָה וְיִתָּכֵן שֶׁתִּהְיֶה זָרָה הֵחֵל גַּם תָּחֵל שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ עִם טַעַם תְּחִלָּה בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַתֵּי"ו קָמוּץ בְּקָמַץ קָטָן וְכֵן לְבִלְתִּי הָחֵל: **וּבַת כֹּהֵן.** אִם חִלְּלָה עַצְמָהּ בִּזְנוּת בַּעֲבוּר שֶׁחִלְּלָה כְּבוֹד אָבִיהָ: **בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף.** בְּעוֹלָה. אוֹ אֲרוּסָה: תורה י

י) אֶת הַבְּגָדִים. וְהֵם בִּגְדֵי קֹדֶשׁ: **אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם.** מִזֶּה הַכָּתוּב נִלְמוֹד מַה שֶּׁהֶעְתִּיקוּ חֲז"ל בְּמִשְׁפַּט הָאֲבֵלוּת: תורה יא

יא) וְעַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא. גּוּף מֵת וְהַגּוּף חָסֵר כִּי מֵת שָׁם הִתְאַר וְכֵן וְעָשִׂיר יַעֲנֶה עַזּוּת וּמַאֲכָלוֹ בְּרִיאָה תֶּחְסַר שָׁה: **וְטַעַם לֹא יָבֹא.** בְּאֹהֶל אוֹ בְּבֵית שֶׁשָּׁם הַמֵּת: וְטַעַם **לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ.** שֶׁהִיא מִצְוָה עָלָיו לְכַבְּדָם בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם וְאַף כִּי לְאֶחָיו וְלִבְנוֹ: תורה יב

יב) וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא. אָמְרוּ הַמַּעְתִּיקִים אַחַר הַמֵּת וְהוּא הַנָּכוֹן וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים וְזֶה לֹא יִתָּכֵן כִּי כְּבָר בֹּאַר וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ גַּם כֵּן יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ כִּי אִם לְדָבָר מִצְוָה: תורה יג

יג) בִּבְתוּלֶיהָ. יֵשׁ שְׁמוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לֹא יִפָּרְדוּ לְעוֹלָם כְּמוֹ נְעוּרִים וּזְקוּנִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) **אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה:**

יד אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא וְחַלִּילָא מַטְעָיָא יָת אִלֵּין לָא יִסָּב אֱלָהֵן בְּתַלְתָּא מֵעַמֵּהּ יִסַּב אִתְּתָא:

רמ"י **וַחֲלָלָה** • שְׁנוֹלְדָה מִפְּסוּלֵי כְּהֻנָּה.

(טו) **וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ: ס**

טו וְלָא יַחֵל זַרְעֵהּ בְּעַמֵּהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהּ:

רמ"י **וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ** • הָא אִם נָשָׂא אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת, זַרְעוֹ הֵימֶנָּה ׳חָלָל׳ מִדִּין קְדֻשַּׁת כְּהֻנָּה.

~ יום שני י' אייר ~

(טז) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

טז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) **דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו:**

יז מַלֵּל עִם אַהֲרֹן לְמֵימָר גְּבַר מִבְּנָיךְ לְדָרֵיהוֹן דִּי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא לָא יִקְרַב לְקָרָבָא קֳרְבָּנָא קֻדָּם אֱלָהֵהּ:

רמ"י **לֶחֶם אֱלֹהָיו** • מַאֲכַל אֱלֹהָיו; כָּל סְעֻדָּה קְרוּיָה "לֶחֶם", כְּמוֹ (דניאל ה א): "עֲבַד לְחֶם רַב".

(יח) **כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ:**

יח אֲרֵי כָל גְּבַר דִּי בֵּהּ מוּמָא לָא יִקְרַב גְּבַר עַוַּר אוֹ חַגִּיר אוֹ חָרִים אוֹ שְׂרִיעַ:

רמ"י **כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב** • אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְרַב, כְּמוֹ (מלאכי א ח): "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ". **חָרֻם** • (בכורות מד) שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, שֶׁכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. **אוֹ שָׂרוּעַ** • שֶׁאֶחָד מֵאֵבָרָיו גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ: עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְעֵינוֹ אַחַת קְטַנָּה, אוֹ שׁוֹקוֹ אַחַת אֲרֻכָּה מֵחֲבֵרְתָּהּ.

(יט) **אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד:**

יט אוֹ גְבַר דִּי יְהֵי בֵּהּ תְּבַר רַגְלָא אוֹ תְּבַר יְדָא:

(כ) **אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ:**

כ אוֹ גִבֵּין אוֹ דֵקָא אוֹ חִלְיוּ בְּעֵינֵהּ אוֹ גַרְבָּן אוֹ חֶזָזָן אוֹ מְרִיס פַּחֲדִין:

רמ"י **אוֹ־גִבֵּן** • שוריצליו"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁגְּבִינֵי עֵינָיו שְׁעָרָן אָרֹךְ וְשׁוֹכֵב. **אוֹ־דַק** • (בכורות לט) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעֵינָיו דַּק שֶׁקּוֹרִין טיל"א, כְּמוֹ (ישעיה מ): "הַנּוֹטֶה כַּדֹּק". **אוֹ תְּבַלֻּל** • דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעַיִן, כְּגוֹן: חוּט לָבָן

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וַעֲלוּמִים וּבְתוּלִים וְיֵשׁ שְׁמוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא יִתְחַבְּרוּ נֶטֶף וְשֶׁכֶם וְזָהָב וּבַרְזֶל: תורה יד

יד) אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה. כָּלָל מִכֹּהֵן אוֹ מִיִּשְׂרְאֵל: **וַחֲלָלָה זֹנָה.** חֹסֶר יָ"ו הַדֶּבֶק כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבוּלָה: וְטַעַם לְהוֹסִיף **כִּי אִם בְּתוּלָה.** לְהַזְכִּיר עַמָּיו כִּי הַבְּתוּלָה הַשְּׁבוּיָה וְהַמִּתְיַיהֶדֶת אֲסוּרָה לוֹ: תורה טו

טו) וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ. פֵּרוּשׁ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה בַּסֵּתֶר כִּי אֶת כָּל אֵלֶּה לֹא יִקַּח בְּגָלוּי וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר קְדֻשַּׁת הַכֹּהֲנִים הֵחֵל לְהַזְכִּיר הַמּוּמִין: תורה טז

טז) לֶחֶם אֱלֹהָיו. הוּא קָרְבַּן הַמִּזְבֵּחַ וְאֵלֶּה הַכֹּהֲנִים הֲדְיוֹטִים עַל כֵּן אָמַר כָּל מִי שֶׁהוּא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: תורה יז

יח) חָרוּם. הֵפֶךְ שָׂרוּעַ וְהִנֵּה חָרוּם מִגִּזְרַת חֹרֶם: **שָׂרוּעַ.** מִגִּזְרַת מֵהִשְׁתָּרֵעַ: תורה יט

כ) אוֹ גִבֵּן. קָרוֹב מִגִּזְרַת הָרִים גַּבְנוּנִים וְהַנּוּ"ן שֹׁרֶשׁ וְהוּא שֵׁם הַתֹּאַר. כֵּן דַּק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנִּמְשָׁךְ מִן הַלָּבָן וּפוֹסֵק בַּסִּירָא, שֶׁהוּא עֹגֶל הַמַּקִּיף אֶת הַשָּׁחוֹר, שֶׁקּוֹרְאִים פרוניל"א, וְהַחוּט הַזֶּה פּוֹסֵק אֶת הָעֹגֶל וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. וְתַרְגּוּם "תְּבַלּוּל", "חִלִּיז", לְשׁוֹן חֶלְזוֹן, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְתוֹלַעַת אוֹתוֹ הַחוּט; וְכֵן כְּנוּחוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמֵי הַבְּכוֹר: 'חִלְזוֹן', 'נָחָשׁ' 'עֵנָב' (בכורות לח). **גָּרָב וְיַלֶּפֶת•** מִינֵי שְׂחִין הֵם: גָּרָב, זוֹ הַחֶרֶס, שְׂחִין הַיָּבֵשׁ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ. יַלֶּפֶת, הִיא חֲזָזִית הַמִּצְרִית. וְלָמָּה נִקְרֵאת "יַלֶּפֶת"? שֶׁמְּלַפֶּפֶת וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַמִּיתָה, וְהוּא לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים; וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לְגָרָב "שְׂחִין", הַלַּח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח): "וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס" — כְּשֶׁסָּמוּךְ "גָּרָב" אֵצֶל "חֶרֶס", קוֹרֵא לְיַלֶּפֶת "גָּרָב", וּכְשֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל יַלֶּפֶת, קוֹרֵא לְחֶרֶס "גָּרָב"; כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּ'בְּכוֹרוֹת' (מ"ד). **מְרוֹחַ אָשֶׁךְ•** לְפִי הַתַּרְגּוּם: "מְרַס פַּחֲדִין" שֶׁפְּחָדָיו מְרֻסָּסִין, שֶׁבֵּיצִים שֶׁלּוֹ כְּתוּתִין. "פַּחֲדִין" כְּמוֹ (איוב מ): "גִּידֵי פַחֲדָיו יְשֹׂרָגוּ".

(כא) כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב:

כא כָּל גְּבַר דִּי בֵהּ מוּמָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא לָא יִקְרַב לְקָרָבָא יָת קָרְבְּנַיָּא דַּייָ מוּמָא בֵהּ יָת קָרְבַּן אֱלָהֵהּ לָא יִקְרַב לְקָרָבָא:

רש"י ◂ **כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם•** (ת"כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר מוּמִין. **מוּם בּוֹ•** בְּעוֹד מוּמוֹ בּוֹ — פָּסוּל; הָא אִם עָבַר מוּמוֹ — כָּשֵׁר. **לֶחֶם אֱלֹהָיו•** כָּל מַאֲכָל קָרוּי "לֶחֶם".

(כב) לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקׇּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל:

כב קׇרְבַּן אֱלָהֵהּ מִקֻּדְשֵׁי קוּדְשַׁיָּא וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוֹל:

רש"י ◂ **מִקָּדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים•** אֵלּוּ קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. **וּמִן הַקָּדָשִׁים יֹאכַל•** אֵלּוּ קָדָשִׁים קַלִּים. וְאִם נֶאֶמְרוּ קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, לָמָּה נֶאֶמְרוּ קָדָשִׁים קַלִּים? (ת"כ. זבחים קא) אִם לֹא נֶאֶמְרוּ, הָיִיתִי אוֹמֵר: בְּקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים יֹאכַל בַּעַל מוּם, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהֻתְּרוּ לָזָר, שֶׁאָכַל מִשֶּׁה בְּשַׂר הַמִּלּוּאִים, אֲבָל בְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים לֹא יֹאכַל, שֶׁלֹּא מָצִינוּ זָר חוֹלֵק בָּהֶן, לְכָךְ נֶאֶמְרוּ קָדָשִׁים קַלִּים. כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּ'זְבָחִים'.

(כג) אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם:

כג בְּרַם לְפָרֻכְתָּא לָא יֵיעוֹל וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵהּ וְלָא יְחַיֵּל יָת מַקְדְּשַׁי אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן:

רש"י ◂ **אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת•** לְהַזּוֹת שֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁעַל הַפָּרֹכֶת. **וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ•** הַחִיצוֹן; וּשְׁנֵיהֶם הֻצְרְכוּ לְהִכָּתֵב, וּמְפֹרָשׁ בִּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי•** שֶׁאִם עָבַד, עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת לְהִפָּסֵל.

(כד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כד וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ לִהְיוֹת דַּק קָצַר קוֹמָה: **תְּבַלּוּל בְּעֵינוֹ.** יֵשׁ אוֹמְרִים מִגִּזְרַת תֵּבֶל עָשׂוּ הַשְׁחָתָה וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִגִּזְרַת בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וְהַתָּי"ו עַל שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים נוֹסָף גַּם גָּרָב בַּעַיִן עַל דַּעַת רַבִּים כֵּן: **יַלֶּפֶת.** כְּטַעַם דָּבֵק מִגִּזְרַת שְׁמָשׁוֹן וְיֵשׁ אוֹמְרִים עִוּוּת מִגִּזְרַת וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיַּלְפֹּת וְהַיּוּ"ד נוֹסָף כְּיוּ"ד יִצְהָר: **מְרוֹחַ.** שֵׁם הַתֹּאַר מִגִּזְרַת רוּחַ: **אָשֶׁךְ.** הַבֵּיצָה וְאַחַר שֶׁפֵּרֵט אָמַר כָּלָל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם: **וְטַעַם מוּם בּוֹ.** כְּמוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל: תורה כא

כב) לֶחֶם אֱלֹהָיו. לֶחֶם הַפָּנִים וְהָאֶשִּׁים וְהַחַטָּאת שֶׁהֵם קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים כְּנֶגֶד הַשְּׁלָמִים כִּי גַּם הַשְּׁלָמִים קֹדֶשׁ: **וּמִן הַקָּדָשִׁים.** הַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוֹר: תורה כג

כג) אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא. לְהִיוֹתוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל גַּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרַב: תורה כד

כד) וְטַעַם וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁלֹּא יִזְבַּח לָהֶם שְׁלָמִים בַּעֲלֵי מוּם לוּלֵי הַקַּבָּלָה וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר כִּי בַּעַל מוּם יֹאכַל קֹדֶשׁ הִזְהִיר שֶׁיִּהְיֶה הָאוֹכֵל טָהוֹר: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רס"ו◂ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה** • הַמִּצְוָה הַזֹּאת. **אֶל־אַהֲרֹן וְגוֹ' וְאֶל־כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל הַכֹּהֲנִים (ת"כ)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל הַכֹּהֲנִים (רש"י כא, כד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי "כֹּהֲנִים זְרִיזִין הֵן". וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁרַק כְּשֶׁעֲסוּקִים בַּעֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה זְרִיזִים הֵם, כִּי יִרְאַת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם. אַךְ פְּסוּקֵנוּ מְדַבֵּר בְּזְהִירוּת מִטַּמְאָה וְאִסּוּרֵי חִתּוּן, וְזְהִירוּת שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל מָקוֹם (גַּם בְּחוּץ לָאָרֶץ) וּבְכָל זְמַן (גַּם כְּשֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם), וְאֵין כָּאן זְרִיזוּת הַבָּאָה מֵעֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה – וְלָכֵן יֵשׁ צֹרֶךְ לְזָרְזָם.

(לקוטי שיחות כרך לז עמ' 64)

כב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁם לִי אֲנִי יְהוָה:

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְיִפְרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְחַלְּנוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי דִּי אִנּוּן מְקַדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ:

רס"ו◂ **וְיִנָּזְרוּ** • אֵין 'נְזִירָה' אֶלָּא פְּרִישָׁה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל יד ז): "וְיִנָּזֵר מֵאֲחָרַי"; (ישעיה א ד): "נָזֹרוּ אָחוֹר", יִפְרְשׁוּ מִן הַקָּדָשִׁים בִּימֵי טֻמְאָתָן. דָּבָר אַחֵר: **וְיִנָּזְרוּ** מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי, וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי, סָרִיס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ. **אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי** • לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי כֹהֲנִים עַצְמָן.

(ג) אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ | אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה:

ג אֱמַר לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל גְּבַר דִּי יִקְרַב מִכָּל בְּנֵיכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דִּי יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְסָאבְתֵּהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ:

רס"ו◂ **כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב** • אֵין 'קְרִיבָה' זוֹ אֶלָּא אֲכִילָה. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁנֶּאֱמְרָה אֲזָהָרַת אֲכִילַת קָדָשִׁים בְּטֻמְאָה בִּלְשׁוֹן 'נְגִיעָה': "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע" (לעיל יב ד) – אֲזָהָרָה לָאוֹכֵל; וּלְמָדוּהָ רַבּוֹתֵינוּ מִ'גְּזֵרָה שָׁוָה' (זבחים מח). וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁחַיָּב עַל הַנְּגִיעָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּרֵת עַל הָאֲכִילָה בְּ"צַו אֶת אַהֲרֹן", שְׁתֵּי כְּרֵתוֹת זוֹ אֶצֶל זוֹ, וְאִם עַל הַנְּגִיעָה חַיָּב, לֹא הֻצְרַךְ לְחַיְּבוֹ עַל הָאֲכִילָה; וְכֵן נִדְרַשׁ בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים': וְכִי יֵשׁ נוֹגֵעַ חַיָּב? אִם־כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "יִקְרַב"? מְשֻׁיָּכְשַׁר לְהִקָּרֵב, שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא־אִם־כֵּן קָרְבוּ מַתִּירָיו. וְאִם תֹּאמַר, שָׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת בְּטֻמְאַת כֹּהֲנִים, לָמָּה? כְּבָר נִדְרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת 'שְׁבוּעוֹת' אַחַת לְכָלָל וְאַחַת לְפָרָט וְכוּ' (שבועות ז). **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו** • וְטֻמְאַת הָאָדָם עָלָיו. יָכוֹל בְּכָשֵׁר – הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְטֻמְאָתוֹ שֶׁל בָּשָׂר עָלָיו, וּבְטָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא – הַכָּתוּב מְדַבֵּר? עַל־כָּרְחֲךָ מִמַּשְׁמָעוֹ אַתָּה לָמֵד, בְּמִי שֶׁטֻּמְאָתוֹ פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ – הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְזֶהוּ הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וְנִכְרְתָה וְגוֹ'** • יָכוֹל מִצַּד זֶה לְצַד זֶה, יִכָּרֵת מִמְּקוֹמוֹ וְיִתְיַשֵּׁב בְּמָקוֹם אַחֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֲנִי ה'" – בְּכָל מָקוֹם אֲנִי.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וְיִנָּזְרוּ. כְּמוֹ וְהִזַּרְתֶּם וְהוּא מִבִּנְיַן נִפְעַל וְהַטַּעַם יִרְחֲקוּ וְיִבָּדְלוּ מִגְּזֵרַת נָזִיר: **וְלֹא יְחַלְּלוּ.** מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ וְכֵן הוּא וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְלֹא יְחַלְּלוּ אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי: וְטַעַם אֲנִי ה'. קָדוֹשׁ. וְטַעַם מִלְּפָנַי אֲנִי ה'. כִּי אַחַר שֶׁיִּכָּרֵת מִלְּפָנַי הַשֵּׁם לֹא יַעֲמוֹד כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹד הַשֵּׁם: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִלְּפָנָי (כב, ג) מְבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁבְּמַתַּי־תִּוָּרֶה בָּהֶם הַקָּבָ"ה בַּגּוּף: "וּבָנוּ בָּחַרְתָּ . . הוּא הַגּוּף הַחָמְרִי, הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם" (כִּי בְּחִירָה אֲמִתִּית, הַיְינוּ עַל־שִׂכְלִית, הִיא בֵּין שְׁנֵי דְּבָרִים דּוֹמִים). וּמִצַּד גֹּדֶל מַעֲלַת הַגּוּף, שֶׁבּוֹ בָּחַר הַקָּבָ"ה, עִקַּר הַשָּׂכָר הוּא בְּתַחֲיַת הַמֵּתִים, נְשָׁמָה בְּגוּף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמַּעֲלָה זוֹ מַדְגֶּשֶׁת בְּעִנְיַן כָּרֵת: גַּם כַּאֲשֶׁר "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ" – אֵין זֶה שַׁיָּךְ לַגּוּף.

(ספר השיחות תנש"א ב עמ' 852)

(ד) אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נָפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע:

ד גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בְּקוּדְשַׁיָּא לָא יֵיכוּל עַד דִּי יִדְכֵּי וּדְיִקָּרֵב בְּכָל טְמֵא נַפְשָׁא אוֹ גְּבַר דִּי תִפּוֹק מִנֵּהּ שִׁכְבַת זַרְעָא:

רמ"י ◂ בְּכָל־טְמֵא־נָפֶשׁ • בְּמִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת.

(ה) אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ:

ה אוֹ גְּבַר דִּי יִקָּרֵב בְּכָל רְחָשָׁא דִּי יִסְתָּאַב לֵהּ אוֹ בַּאֲנָשָׁא דִּי יִסְתָּאַב לֵהּ לְכֹל סְאוּבְתֵּהּ:

רמ"י ◂ בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ • בְּשִׁעוּר הָרָאוּי לְטַמֵּא, בְּכַעֲדָשָׁה (ת"כ). אוֹ בְאָדָם • בְּמֵת. אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ • כְּשֶׁעוּרוֹ לְטַמֵּא, וְזֶהוּ כְּזַיִת. לְכֹל טֻמְאָתוֹ • לְרִבּוּת נוֹגֵעַ בְּזָב וְזָבָה, נִדָּה וְיוֹלֶדֶת.

(ו) נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה עַד־הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם:

ו אֱנָשׁ דִּי יִקְרַב בֵּהּ וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְלָא יֵיכוּל מִן קוּדְשַׁיָּא אֶלָּהֵן אַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא:

רמ"י ◂ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ • בְּאֶחָד מִן הַטְּמֵאִים הַלָּלוּ.

(ז) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא:

ז וּכְמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵיכוּל מִן קוּדְשַׁיָּא אֲרֵי לַחְמֵהּ הוּא:

רמ"י ◂ וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים • (יבמות עד) נִדְרַשׁ בִּ'יְבָמוֹת', בְּתִרוּמָה, שֶׁמַּתָּר לְאָכְלָהּ בְּהַעֲרֶב הַשֶּׁמֶשׁ. מִן הַקֳּדָשִׁים • וְלֹא כָּל הַקֳּדָשִׁים.

(ח) נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה:

ח נְבִילָא וּתְבִירָא לָא יֵיכוּל לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ אֲנָא יְיָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) עַד אֲשֶׁר יִטְהָר. יְמֵי טָהֳרָתוֹ: תורה ה

ה) אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ. בִּשְׁבִילוֹ כְּמוֹ אִמְרִי לִי אָחִי הוּא כָּל אֵלֶּה הַנִּזְכָּרִים יִטְמְאוּ עַד הָעֶרֶב: תורה ו

ז) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר. יָדוּעַ כִּי וְטָהֵר שָׁב אֶל הַטֻּמְאָה כְּמוֹ וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה כִּי אֵין בַּפָּסוּק זֵכֶר יוֹם רַק חֲזַ"ל הֶעְתִּיקוּ אֲפִילוּ שֶׁיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יֹאכַל עַד סוֹף הָאוֹר וְשָׁמוּ זֶה הַפָּסוּק לְאַסְמַכְתָּא כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק לְעֵם נָכְרִי עַל כֵּן אָמְרוּ טהר יוֹמָא: כִּי לַחְמוֹ. מַאֲכָלוֹ וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו. וְרִיקִי מוֹחַ יְפָרְשׁוּ הַפָּסוּק שֶׁהוּא בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל וְהוּא כָּל נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן הָעוֹף וּמִן הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים כָּל מַה שֶּׁנִּבְלוּהוּ וּטְרָפוּהוּ עוֹפוֹת אוֹ בְּהֵמוֹת וְזֶה הֶבֶל כִּי הִנֵּה בַּתּוֹרָה כָּתוּב כָּל נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל וְהַטַּעַם שֶׁאִם יֹאכַל לֹא יִשַּׁמֵּשׁ: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ** • לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה הִזְהִיר כָּאן, שֶׁאִם אָכַל נִבְלַת עוֹף טָהוֹר שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאַת מַגָּע וּמַשָּׂא, אֶלָּא טֻמְאַת אֲכִילָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה, אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים. וְצָרִיךְ לוֹמַר ״וּטְרֵפָה״, מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה, יָצָא נִבְלַת עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה.

(ט) **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם:**

ט וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי וְלָא יְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא וִימוּתוּן בֵּהּ אֲרֵי יְחַלֻּנֵּהּ אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁהוֹן:

רש״י◄ **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי** • מִלֶּאֱכֹל תְּרוּמָה בְּטֻמְאַת הַגּוּף. **וּמֵתוּ בוֹ** • (סנהדרין פג) לָמַדְנוּ, שֶׁהִיא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

(י) **וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ:**

י וְכָל חִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל קוּדְשָׁא תּוֹתָבָא דְכַהֲנָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוּל קוּדְשָׁא:

רש״י◄ **לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ** • (סנהדרין פג) בִּתְרוּמָה — הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הָעִנְיָן דִּבֶּר בָּהּ. **תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר** • תּוֹשָׁבוֹ שֶׁל כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ, לְפִיכָךְ ״תּוֹשַׁב״ זֶה נָקוּד פַּתָּח, לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק. וְאֵיזֶהוּ ״תּוֹשָׁב״? זֶה נִרְצָע, שֶׁהוּא קָנוּי לוֹ עַד הַיּוֹבֵל. וְאֵיזֶהוּ ״שָׂכִיר״? זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים, שֶׁיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ. בָּא הַכָּתוּב וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי לַאֲדוֹנָיו לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתוֹ.

(יא) **וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ:**

יא וְכָהֵן אֲרֵי יִקְנֵי נְפַשׁ קִנְיַן כַּסְפֵּהּ הוּא יֵיכוּל בֵּהּ וִילִיד בֵּיתֵהּ אִנּוּן יֵיכְלוּן בְּלַחְמֵהּ:

רש״י◄ **וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ** • עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁקָּנוּי לְגוּפוֹ. **וִילִיד בֵּיתוֹ** • אֵלּוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת. וְאֵשֶׁת כֹּהֵן אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, שֶׁאַף הִיא קִנְיַן כַּסְפּוֹ. וְעוֹד לָמֵד מִמִּקְרָא אַחֵר: ״כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ וְגוֹ׳״, בַּסִּפְרֵי.

~ נקודות משיחות קודש ~

אֵיךְ הַבְּרָכָה מַתִּירָה לֵהָנוֹת מִקָּדְשֵׁי שָׁמַיִם

וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ (כב, יא) אִיתָא בַּגְּמָרָא (ברכות לה, א): ״כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִילוּ מָעַל בְּקָדְשֵׁי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ״.

וְצָרִיךְ בֵּיאוּר, הֵיאַךְ תּוֹעִיל הַבְּרָכָה לְהַפְקִיעוֹ מֵהַמְעִילָה בְּקָדְשֵׁי שָׁמַיִם; וְכִי בְּכָךְ שֶׁמְּבָרֵךְ הוּא מַפְקִיעַ אֶת הַקְּדוּשָׁה מֵהַדָּבָר שֶׁנֶּהֱנֶה הֵימֶנּוּ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַדִּין שֶׁעֶבֶד שֶׁל כֹּהֵן, כֵּיוָן שֶׁהוּא ״קִנְיַן כַּסְפּוֹ״ הֲרֵי ״הוּא יֹאכַל בּוֹ״ — שֶׁמּוּתָּר לוֹ לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה וּבְקָדָשִׁים. דְּנִרְאֶה לוֹמַר, שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרָכָה לֶ״אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם״ — מַכִּיר הָאָדָם בְּכָךְ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, וַאֲזַי מֻתָּר לוֹ לֵהָנוֹת מִקָּדְשֵׁי שָׁמַיִם, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁעֶבֶד שֶׁל כֹּהֵן רַשַּׁאי לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.

(על־פי ספר השיחות תנש״א כרך ב, עמוד 847 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

(יב) **וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל:**

יב וּבַת כָּהֵן אֲרֵי תְהֵי לִגְבַר חִלּוֹנָי הִיא בְּאַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא לָא תֵיכוּל:

רש״י◄ **לְאִישׁ זָר** • לְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי. רֶמֶז לַמִּקְדָּשׁ עַל כֵּן וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא **וּמֵתוּ בוֹ:** תורה י

י) וְכָל זָר. שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן: תורה יא

יא) הֵם יֹאכְלוּ בְּלַחְמוֹ. זְכָרִים **וּנְקֵבוֹת:** תורה יב

יב) בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים. הַשּׁוֹק **וְהֶחָזֶה:** תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

יג וּבַת כָּהֵן אֲרֵי תְהֵי אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא וּבַר לֵית לַהּ וּתְתוּב לְבֵית אֲבוּהָא כְּרַבְיוּתָהָא מִלַּחְמָא דַאֲבוּהָא תֵּיכוֹל וְכָל חִלּוֹנַי לָא יֵיכוֹל בֵּהּ׃

רש"י ◂ **אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה** • מִן הָאִישׁ הַזָּר. **וְזֶרַע אֵין לָהּ** • מִמֶּנּוּ (יבמות פז). **וְשָׁבָה** • הָא אִם יֵשׁ לָהּ זֶרַע מִמֶּנּוּ, אֲסוּרָה בִּתְרוּמָה כָּל זְמַן שֶׁהַזֶּרַע קַיָּם. **וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ** • לֹא בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹנֵן, שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה; זָרוּת אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת.

(יד) וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ׃

יד וּגְבַר אֲרֵי יֵיכוֹל קוּדְשָׁא בְּשָׁלוּ וְיוֹסֵף חוּמְשֵׁהּ עֲלוֹהִי וְיִתֵּן לְכַהֲנָא יָת קוּדְשָׁא׃

רש"י ◂ **כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ** • תְּרוּמָה. **וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ** • (ת"כ) דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵעַ לוֹ מָעוֹת אֶלָּא פֵּרוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְהֵן נַעֲשִׂין תְּרוּמָה.

(טו) וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה׃

טו וְלָא יְחַלְּלוּן יָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ׃

רש"י ◂ **וְלֹא יְחַלְּלוּ וְגוֹ'** • לְהַאֲכִילָם לְזָרִים.

(טז) וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃

טז וְיַקְבְּלוּן עֲלֵיהוֹן עֲוָן חוֹבִין בְּמֵיכָלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא יָת קוּדְשֵׁיהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשָׁהוֹן׃

רש"י ◂ **וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם** • אֶת עַצְמָם יִטְעֲנוּ עָוֹן בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם — שֶׁהֻבְדְּלוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקָדְשׁוּ וְנֶאְסְרוּ עֲלֵיהֶם. וְאוּנְקְלוֹס שָׁתְרְגֵם: "בְּמֵיכָלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא", שֶׁלֹּא לְצָרֵף תִּרְגּוּמוֹ כֵּן. **וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם** • זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה "אֶת"ים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁמְּדַבְּרִים בָּאָדָם עַצְמוֹ. וְכֵן: "בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ", הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ; וְכֵן (דברים לד ו): "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי" — הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, כָּךְ נִדְרַשׁ בַּסִּפְרִי.

~ יום שלישי י"א אייר ~

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה:

יח מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל נִדְבָתְהוֹן דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לַעֲלָתָא:

רש"י ◂ **נִדְרֵיהֶם** • (חולין ב) חֲרֵי עָלַי. **נִדְבוֹתָם** • חֲרֵי זוֹ.

(יט) לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים:

יט לְרַעֲוָא לְכוֹן שְׁלִים דְּכוּרָא בְּתוֹרֵי בְּאִמְּרַיָּא וּבְעִזַּיָּא:

רש"י ◂ **לִרְצֹנְכֶם** • הֲבִיאוּ דָּבָר הָרָאוּי לְרָצוֹת אֶתְכֶם לְפָנַי, שֶׁיִּהֶא לָכֶם לְרָצוֹן, אפיישמנ"ט בְּלַעַ"ז; וְאֵיזֶהוּ הָרָאוּי לְרָצוֹן? תָּמִים זָכָר **בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים** •

אֲבָל בְּעוֹלַת הָעוֹף אֵין צָרִיךְ תַּמּוּת וְזַכְרוּת וְאֵינוֹ נִפְסָל בְּמוּם, אֶלָּא בְּחֻסְרוֹן אֵבֶר.

(כ) כָּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם:

כ כֹּל דִּי בֵּהּ מוּמָא לָא תְקָרְבוּן אֲרֵי לָא לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן:

(כא) וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:

כא וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ לִנְדַבְתָּא בְּתוֹרֵי אוֹ בְעָנָא שְׁלִים יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּמָא לָא יְהֵי בֵּהּ:

רש"י ◂ **לְפַלֵּא־נֶדֶר** • לְהַפְרִישׁ בְּדִבּוּרוֹ.

(כב) עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה:

כב עַוְרָא אוֹ תְבִיר אוֹ פְסִיק אוֹ יַבְלָן אוֹ גַרְבָּן אוֹ חֶזְזָן לָא תְקָרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יְיָ וְקֻרְבָּנָא לָא תִתְּנוּן מִנְּהוֹן עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **עִוֶּרֶת** • שֵׁם דָּבָר שֶׁל מוּם, עִוָּרוֹן בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מוּם שֶׁל עִוֶּרֶת. **אוֹ שָׁבוּר** • לֹא יִהְיֶה. **חָרוּץ** • (בכורות לה) רִיס שֶׁל עַיִן שֶׁנִּסְדַּק אוֹ שֶׁנִּפְגַּם, וְכֵן שְׂפָתוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה אוֹ נִפְגְּמָה. **יַבֶּלֶת** • ורוא"ה בְּלַעַ"ז. **גָּרָב** • מִין חֲזָזִית, וְכֵן יַלֶּפֶת; וּלְשׁוֹן "יַלֶּפֶת", כְּמוֹ (שופטים טז כט): "וַיְלַפֵּת שִׁמְשׁוֹן", שֶׁאַחוּזָה בּוֹ עַד יוֹם מִיתָה, שֶׁאֵין לָהּ רְפוּאָה. **לֹא־תַקְרִיבוּ** • שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, לְהַזְהִיר עַל הַקְּדֵשָׁן וְעַל שְׁחִיטָתָן וְעַל זְרִיקַת דָּמָן (תמורה ו). **וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ** • אַזְהָרַת הַקְטָרָתָן.

(כג) וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה:

כג וְתוֹר וְאִמַּר יַתִּיר וְחַסִּיר נְדַבְתָּא תַּעְבֵּד יָתֵהּ וּלְנִדְרָא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) וְטַעַם וּמִן הַגֵּר. כִּי מִשְׁפָּט אֶחָד לַנּוֹדָר וְלִמְתְנַדֵּב לְיִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר כִּי כֵן כָּתוּב וַחֲכָמִים הִפְרִישׁוּ בֵּין נֶדֶר וּבֵין נְדָבָה וְכָל נֶדֶר נְדָבָה וְאֵין כָּל נְדָבָה נֶדֶר וְכָל קָרְבָּן שֶׁיַּעֲלֶה כֻּלּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ רָאוּי לִהְיוֹתוֹ בְּלֹא מוּם: תורה יט

כא) לְפַלֵּא. לְפָרֵשׁ: תורה כב

כב) עִוֶּרֶת. שֵׁם הַתֹּאַר לַעַיִן וְי"א כִּי שָׁבוּר בַּיָּד וְחָרוּץ בָּרֶגֶל וְחָרוּץ מִגְזֶרֶת בֵּן מִשְׁפָּטְךָ אַתָּה חָרָצְתָּ כְּמוֹ גָּזוּר: יַבֶּלֶת. כְּמוֹ תְּבַלּוּל וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר אֲנַחְנוּ נִסְמֹךְ עַל הַקַּבָּלָה וְלֹא נִשָּׁעֵן עַל דִּעְתֵּנוּ הַחֲסֵרָה: **לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה.** לְהַפְלֵא נֶדֶר וְלֹא יִקַּח מֵאֵלֶּה הָאֲמוּרִים: תורה כג

כג) שָׂרוּעַ. כָּרֹאשׁוֹן וְקָלוּט הֻפְכּוֹ וְהוּא מִגְזֶרֶת עִיר מְקֻלָּט: תורה כד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **שָׁרוּעַ** • אֵבָר גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ. **וְקָלוּט** • פַּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת. **נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ** • לְבֶדֶק הַבַּיִת. **וּלְנֵדֶר** • (ת"כ) לַמִּזְבֵּחַ. **לֹא יֵרָצֶה** • אֵיזֶה הֶקְדֵּשׁ בָּא לְרַצּוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה הֶקְדֵּשׁ הַמִּזְבֵּחַ.

(כד) **וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ:**

כד **וְדִי מְרִיס וְדִי רְסִיס וְדִי שְׁלִיף וְדִי גְזִיר לָא תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ וּבְאַרְעֲכוֹן לָא תַעְבְּדוּן:**

רש"י◄ **וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת** • בַּבֵּיצִים אוֹ בַּגִּיד. **מָעוּךְ** • בֵּיצָיו מְעוּכִין בְּיָד. **כָּתוּת** • כְּתוּשִׁים, יוֹתֵר מִמָּעוּךְ (בכורות לה). **נָתוּק** • תְּלוּשִׁין בְּיָד, עַד שֶׁנִּפְסְקוּ חוּטִים שֶׁתְּלוּיִים בָּהֶן, אֲבָל נְתוּנִים הֵם בְּתוֹךְ הַכִּיס, וְהַכִּיס לֹא נִתְלַשׁ. **וְכָרוּת** • כְּרוּתִין בַּכְּלִי וְעוֹדָן בַּכִּיס. **וּמָעוּךְ** • תַּרְגּוּמוֹ: "וְדִי מְרִיס", זֶהוּ לְשׁוֹנוֹ בַּאֲרַמִּית לְשׁוֹן 'כְּתִישָׁה'. **וְכָתוּת** • תַּרְגּוּמוֹ: "וְדִי רְסִיס", כְּמוֹ (עמוס ו): "הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים בְּקִיעוֹת דַּקּוֹת", וְכֵן (שבת פ ב) קָנֶה הַמְרֻסָּס. **וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ** • דָּבָר זֶה, לְסָרֵס שׁוּם בְּהֵמָה וְחַיָּה, וַאֲפִלּוּ טְמֵאָה; לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּאַרְצְכֶם", לְרַבּוֹת כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצְכֶם; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: לֹא נִצְטַוּוּ עַל הַסֵּרוּס אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי סֵרוּס חוֹבַת הַגּוּף הוּא, וְכָל חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

(כה) **וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם: ס**

כה **וּמִן בַּר עַמְמִין לָא תְקָרְבוּן יָת קֻרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל אִלֵּין אֲרֵי חִבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא בְהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן:**

רש"י◄ **וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר** • נָכְרִי שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן בְּיַד כֹּהֵן לְהַקְרִיבוֹ לַשָּׁמַיִם, לֹא תַקְרִיבוּ לוֹ בַּעַל מוּם; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֶסְרוּ בַּעֲלֵי מוּמִים לְקָרְבַּן בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא־אִם־כֵּן מְחֻסְּרֵי אֵבָר, זֹאת נוֹהֶגֶת בַּבָּמָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת (תמורה ו), אֲבָל עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַּמִּשְׁכָּן לֹא תַקְרִיבוּהָ, אֲבָל תְּמִימָה תְּקַבְּלוּ מֵהֶם, (חולין יג) לְכָךְ נֶאֱמַר לְמַעְלָה: "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת אֶת הַנָּכְרִים, שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל. **מָשְׁחָתָם** • חִבּוּלְהוֹן. **לֹא יֵרָצוּ לָכֶם** • לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

אִישׁ אִישׁ, לְרַבּוֹת אֶת הַגּוֹיִם (רש"י כב, כה) וְקָשֶׁה, הֲרֵי אֵין מְקַבְּלִים מִגּוֹי נֶדֶר אוֹ נְדָבָה לְחִזּוּק בֶּדֶק הַבַּיִת, וּמַדּוּעַ מֻתָּר לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ קָרְבָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נוֹעָד לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאֵין לְשַׁתֵּף גּוֹי בִּבְנִיָּתוֹ. אַךְ הַמִּזְבֵּחַ עָמַד בְּמָקוֹם שֶׁנִּקְבַּע כִּמְקוֹם כַּפָּרָה וְהַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, וְשָׁם הִקְרִיבוּ אָדָם וְנֹחַ קָרְבָּנוֹת; וְגַם גּוֹי, מִזֶּרַע אָדָם וְנֹחַ, זַכַּאי לְהַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן.

(לקוטי שיחות כרך ל עמ' 72)

(כו) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

כו **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(כז) **שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה:**

כז **תּוֹר אוֹ אִמָּר אוֹ עִזָּא אֲרֵי יִתְיְלִיד וִיהֵי שִׁבְעָא יוֹמִין בָּתַר אִמֵּהּ וּמִיּוֹמָא תְמִינָאָה וּלְהַלָּא יִתְרְעֵי לְקָרְבָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **כִּי יִוָּלֵד** • פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן (חולין לח ב).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וּמָעוּךְ. מִגִּזְרַת מָעֲכוּ שְׁדֵיהֶן: **וְכָתוּת.** מִגִּזְרַת וָאֶכֹּת אוֹתוֹ טָחוֹן וּשְׁנֵיהֶם בַּבֵּיצִים: **וְנָתוּק.** מִגִּזְרַת כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק פְּתִיל הַנְּעוֹרֶ': **וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ.** לְשַׁנּוֹת מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם: תורה כה

כה) וּמִיַּד בֶּן נֵכָר. שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב בְּלִבּוֹ הוֹאִיל וְהוּא קָרְבַּן בֶּן נֵכָר לֹא אָחוּשׁ לְהַקְרִיבוֹ: **מָשְׁחָתָם.** הַמֵּ"ם נוֹסָף וְהַתָּי"ו שֹׁרֶשׁ מִגִּזְרַת הַשְׁחָתָה וּמֵ"ם לִהְיוֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם שֹׁרֶשׁ וְהַתָּי"ו נוֹסָף: **יֵרָצוּ.** מִבִּנְיַן נִפְעַל וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר לֹא יֵרָצוּ הִזְכִּיר כִּי כָּל קָרְבָּן שֶׁיִּקְרַב קוֹדֶם יוֹם הַשְּׁמִינִי גַּם הוּא לֹא יֵרָצֶה: תורה כו

כז) שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז. נִקְרָאִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כח) וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד:

כח וְתוֹרָתָא אוֹ שֵׂיתָא לַהּ וְלִבְרַהּ לָא תִכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד:

רש"י ◄ **אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ** • (ת"כ, חולין עח) נוֹהֵג בִּנְקֵבָה, שֶׁאָסוּר לִשְׁחֹט הָאֵם וְהַבֵּן אוֹ הַבַּת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים וּמַתָּר לִשְׁחֹט הָאָב וְהַבֵּן. **אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ** • (שם פב) אַף בְּנוֹ וְאוֹתוֹ בְּמַשְׁמָע.

(כט) וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ:

כט וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת תּוֹדְתָא קֳדָם יְיָ לִרְעָוָא לְכוֹן תִּכְּסֶנַּהּ:

רש"י ◄ **לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ** • תְּחִלַּת זְבִיחַתְכֶם, הִזָּהֲרוּ שֶׁתְּהֵא לְרָצוֹן לָכֶם. וּמַהוּ הָרָצוֹן? **בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל** • לֹא בָּא לְהַזְהִיר אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה עַל־מְנָת כֵּן, אַל תִּשְׁחֲטוּהוּ עַל־מְנָת לְאָכְלוֹ לְמָחָר, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ בּוֹ מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יִהְיֶה לָכֶם לְרָצוֹן. דָּבָר אַחֵר: "לִרְצֹנְכֶם", לְרַעְתְּכֶם; מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק, שֶׁפָּסוּל בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפֵּרֵט בַּנֶּאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים, חָזַר וּפֵרֵט בַּנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, שֶׁתְּהֵא זְבִיחָתָן עַל־מְנָת לְאָכְלָן בִּזְמַנָּן.

(ל) בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה:

ל בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְאֲכֵל לָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל** • לֹא בָּא לְהַזְהִיר אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה עַל־מְנָת כֵּן, שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהּ זְמַן אֲכִילָה, כְּבָר כְּתִיב (לעיל ז טז): "וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו וְגוֹ'". **אֲנִי ה'** • דַּע, מִי גָּזַר עַל הַדָּבָר וְאַל יֵקַל בְּעֵינֶיךָ.

(לא) וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה:

לא וְתִטְּרוּן פִּקּוֹדַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **וּשְׁמַרְתֶּם** • (ת"כ) זוֹ הַמִּשְׁנָה. **וַעֲשִׂיתֶם** • זֶה הַמַּעֲשֶׂה.

(לב) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

לב וְלָא תְחַלְּלוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי וְאִתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן:

רש"י ◄ **וְלֹא תְחַלְּלוּ** • לַעֲבֹר עַל דְּבָרַי מְזִידִין. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ", מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "וְנִקְדַּשְׁתִּי"? מְסֹר עַצְמְךָ וְקַדֵּשׁ שְׁמִי. יָכוֹל בְּיָחִיד? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וּכְשֶׁהוּא מוֹסֵר עַצְמוֹ יִמְסֹר עַצְמוֹ עַל־מְנָת לָמוּת, שֶׁכָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל־מְנָת הַנֵּס, אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס; שֶׁכֵּן מָצִינוּ בַּחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁלֹּא מָסְרוּ עַצְמָן עַל־מְנָת הַנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג יח): "וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא־לָךְ מַלְכָּא וְגוֹ'", מַצִּיל וְלֹא מַצִּיל: "יְדִיעַ לֶהֱוֵי־לָךְ וְגוֹ'".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עַל שֵׁם סוֹפָם כְּמוֹ וּבְגִדֵי עֲרוּמִים תַּפְשִׁיט. יוּמַת הַמֵּת כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל אוֹ הַטַּעַם זֶכֶר הַמִּין: וְטַעַם **וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי.** כְּמוֹ הַנִּמּוֹל עַד הַמְּרוּבָּע: **וָהָלְאָה.** אַחֲרָיו וְהָעֵד חֵץ יְהוֹנָתָן: תורה כח

כח) וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה. פֵּרַשְׁתִּיו וְהַמִּצְוָה עַל זָכָר וּנְקֵבָה: תורה כט

כט) וְטַעַם וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה. שֶׁיֵּאָכֵל בְּיוֹם אֶחָד בַּעֲבוּר שֶׁהַזְכִּיר שׁוֹר אוֹ שֶׂה שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵט בְּיוֹם אֶחָד וְהוֹסִיף עַל הַפָּרָשָׁה הַכָּתוּב בְּצַו אֶת אַהֲרֹן מִלַּת לִרְצוֹנְכֶם: תורה ל

ל) וְטַעַם אֲנִי ה'. לִהְיוֹת הַתּוֹדָה שְׁלֵמָה: תורה לא

לא) וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי. בְּלֵב: וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה'. שֶׁאָחֵר מַה שֶּׁיֵּשׁ בַּלֵּב וְאֶרְאֶה כָּל הֶעָשׂוּי: תורה לב

לב) וְטַעַם וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי. עִם בְּנֵי אַהֲרֹן יְדַבֵּר כִּי הַפָּרָשָׁה דִּבְּקָה וְהֵם הַמְּצֻוִּים שֶׁלֹּא יִשְׁחֲטוּ לָהֶם אוֹ לְיִשְׂרָאֵל אִם וּבֶן בְּיוֹם אֶחָד גַּם יִתְכֵּן שְׁמִצְוָה וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה לַכֹּהֲנִים וְהָעֵד שֶׁהֵחֵל בַּפָּרָשָׁה אַחֵר כֵּן דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעֵד שֶׁנִּי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה לג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כב, לב) עַל הַפָּסוּק "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל" אָמְרוּ חֲז"ל "מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה, אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת". וְאַף בְּצִוּוּי זֶה, הַחִיּוּב שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כָּךְ: מָצִינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַשְׁקִים אִשָּׁה סוֹטָה "הַשֵּׁם נִמְחָק לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ". הֲרֵי שֶׁהַקָּבָ"ה מְוַתֵּר עַל שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ מִתּוֹךְ 'מְסִירַת נֶפֶשׁ', כְּבָכוֹל, כְּדֵי לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם.

(שיחת ש"פ תשא תשמ"ט)

(לג) הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: פ

לג דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם • עַל־מְנָת כֵּן. אֲנִי ה' • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

~ יום רביעי י"ב אייר ~

כג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ אִלֵּין אִנּוּן מוֹעֲדָי:

רש"י ◄ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' מוֹעֲדֵי ה' • עֲשָׂה מוֹעֲדוֹת, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מְלַמְּדִין בָּהֶם; שֶׁמְּעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה עַל גְּלִיּוֹת שֶׁנֶּעְקְרוּ מִמְּקוֹמָן לַעֲלוֹת לָרֶגֶל, וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְיִרוּשָׁלַיִם.

(ג) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: פ

ג שְׁתָּא יוֹמִין תִּתְעַבֵּד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שְׁבָתָא מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן:

רש"י ◄ שֵׁשֶׁת יָמִים • מָה עִנְיַן שַׁבָּת אֵצֶל מוֹעֲדוֹת? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמְחַלֵּל אֶת הַמּוֹעֲדוֹת – מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּתוֹת, וְכָל הַמְקַיְּם אֶת הַמּוֹעֲדוֹת – מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם אֶת הַשַּׁבָּתוֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם וּבְסוֹף **אֲנִי ה'** שֶׁהוּא הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן וְהוּא עִקַּר כָּל הַמִּצְוֹת וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִזְכִּיר הַיָּמִים שֶׁיַּקְרִיבוּ בָּהֶם הָעוֹלוֹת וְהֵחֵל מֵהַשַּׁבָּת: תורה א

ב) וְטַעַם אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדַי. בַּעֲבוּר הֱיוֹת שַׁבָּתוֹת רַבּוֹת בַּשָּׁנָה: תורה ג

ג) בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם. בְּאַרְצְכֶם וְחוּץ מֵאַרְצְכֶם בַּבַּיִת וּבַדָּרֶךְ: וְטַעַם **שַׁבָּת הוּא לַה'.** פֵּרַשְׁתִּיו. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר הַמּוֹעֲדִים וְאָמַר בְּשַׁבָּת אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדַי וּבַמּוֹעֲדִים אָמַר בְּמוֹעֲדָם וְהַטַּעַם בְּאֵיזֶה יוֹם שֶׁיִּהְיֶה מֻשְׁגָּחַ וְהִנֵּה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ כְּלָל בְּדִבְרֵי הַמּוֹעֲדִים כִּי בַּזְּמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הָיוּ הַמּוֹעֲדִים נִמְסָרִים לְבֵית דִּין הֲלֹא תִּרְאֶה כִּי אָמַר עַל פֶּסַח חִזְקִיָּהוּ וְיוֹעֵץ הַמֶּלֶךְ וְאַחַר שֶׁקָּבַע רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן עִבֵּר הַשָּׁנָה וּבָזֶה תִּפְשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל כִּי הָיָה רָאוּי שֶׁלֹּא יַעֲבֹר נִיסָן בְּנִיסָן וְהַמַּעְתִּיקִים אָמְרוּ כִּי בֵּית דִּין הָיָה מִסְתַּכֵּל בִּדְבָרִים רַבִּים בְּקִבִּיעוּת הַשָּׁנָה וְאָמְרוּ עַל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁקָּבַע שְׁתֵּי שָׁנִים מְעֻבָּרוֹת שָׁנָה אַחַר שָׁנָה לְפִי צוֹרֶךְ הַשָּׁעָה וְאֵין בְּכָל הַמִּקְרָא רְאָיָה אֵיךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִים הֶחֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדִים וּמַה שֶּׁאָמַר הַגָּאוֹן כִּי עַל חֶשְׁבּוֹן הָעִבּוּר הָיוּ נִסְמָכִים אֵינֶנּוּ אֱמֶת כִּי בְּמִשְׁנָה גַּם בַּתַּלְמוּד רְאָיוֹת שֶׁהָיָה פֶּסַח בִּבְד"ו גַּם שְׁנֵי מַעֲשִׂיּוֹת שָׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֳדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם:

ד אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ מְעָרְעֵי קַדִּישׁ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן:

רש"י ◄ אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' • לְמַעְלָה מְדַבֵּר בְּעִבּוּר שָׁנָה, וְכָאן מְדַבֵּר בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם (כג, ד) רַז"ל דָּרְשׁוּ: "אַתֶּם, אֲפִלּוּ מוּטָעִין". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַיַּרֵחַ נִשְׁתַּלְשֵׁל מִן הַ"יֶּרַח" לְמַעְלָה, וּקְבִיעַת יוֹם הַמּוֹלָד לְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הִיא בְּעִקָּר מִצַּד הַ"מּוֹלָד" לְמַעְלָה; אֶלָּא שֶׁאָנוּ קוֹבְעִים רֹאשׁ־חֹדֶשׁ לְפִי הַמּוֹלָד לְמַטָּה, כִּי מִזֶּה יוֹדְעִים שֶׁאָז הוּא הַ"מּוֹלָד" לְמַעְלָה. מוּבָן אֲפוּא, שֶׁכַּאֲשֶׁר בֵּית־דִּין קָבְעוּ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ בְּיוֹם אַחַר, סִימָן הוּא שֶׁזֶּהוּ יוֹם הַ"מּוֹלָד" לְמַעְלָה; אֶלָּא שֶׁאֵין הָעוֹלָם רָאוּי שֶׁהַדָּבָר יִשְׁתַּקֵּף בּוֹ.

(לקוטי שיחות כרך טז עמ' 98)

(ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם פֶּסַח לַיהוָה:

ה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעָת עַשְׂרָא לְיַרְחָא בֵּין שְׁמַשָּׁיָא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ בֵּין הָעַרְבַּיִם • מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. פֶּסַח לַה' • הַקְּרֻבַת קָרְבַּן שֶׁשְּׁמוֹ "פֶּסַח".

(ו) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ:

ו וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן:

(ז) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ז בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעִבּוּר הַשָּׁנִים קָרוֹב מִתּוֹסֶפֶת שְׁנַת הַחַמָּה עַל הַלְּבָנָה וְאֵינֶנּוּ עַל דֶּרֶךְ הַקַּדְמוֹנִים וּתְחִלַּת הַחֶשְׁבּוֹן וי"ד פִּ' שִׁים עִם לבהר"ד ד"ח תתע"ו יָבֹא הַמּוֹלָד וי"ד כִּי שָׁנָה נוֹסָפָה לְהַחֵל מֵחֶשְׁבּוֹן בהר"ד בַּעֲבוּר חֲמִשָּׁה הַיָּמִים שֶׁהָיוּ קוֹדֶם בְּרִיאַת הָאָדָם וְיוֹם בַּשָּׁנָה חֶשְׁוּב שָׁנָה וְזֶה לֹא יַזִּיק עַל כֵּן לֹא תוּכַל לָקַחַת תּוֹסֶפֶת שָׁנָה נוֹסָפָה כִּי לֹא הָיְתָה וְהִנֵּה הָעִבּוּר אֶחָד שָׁנָה וַחֲצִי שָׁנָה וְהָעִבּוּר בָּנוּי עַל הַמַּהֲלָךְ הַתִּיכוֹן עַל כֵּן אָמְרוּ פְּעָמִים שֶׁבָּא בַּאֲרֻכָּה וּבְקָצָרָה וְאֵין הַקְּבִיעוּת רוֹדֵף אַחַר רְאִיַּת הַלְּבָנָה בִּירוּשָׁלַיִם אוֹ בְּקָצֶה מִזְרָח אוֹ בַּמַּעֲרָב כְּלָל וְהָעֵד מְקוֹם הַמַּחְבֶּרֶת הַתִּיכוֹנָה כִּי הִנֵּה הִיא עַל יְרוּשָׁלַיִם וְעוֹד שֶׁרְאִינוּ פְּעָמִים רַבּוֹת הַלְּבָנָה בְּחֹדֶשׁ נִיסָן בְּלֵיל שֵׁנִי וְכֵן הָיְתָה נִרְאֵית בְּכָל הָעוֹלָם וּקְבִיעוּת הַחֹדֶשׁ הָיָה לֵיל שְׁלִישִׁי וְכֵן אֶרַע לִשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים קוֹדֶם נִיסָן וְזֶה נִתְקַן בִּשְׁנַת גטר"ד בַּעֲבוּר הַדְּחִיָּה גַּם פְּעָמִים הָיָה הַקְּבִיעוּת בְּתִשְׁרֵי יוֹם חֲמִישִׁי וְלֹא נִרְאֵית הַלְּבָנָה בְּלֵיל שַׁבָּת וְהָיָה הָאָוִיר זָךְ וְזֶה יִקָּרֶה בְּכָל שָׁנָה שֶׁהַמּוֹלָד קָרוֹב מֵחֲצִי הַיּוֹם וְהָיְתָה הַלְּבָנָה בַּחֲצִי גַּלְגַּל הַגָּבוֹהַּ גַּם אֵין הַקְּבִיעוּת בָּנוּי עַל עֵת הִתְחַבְּרוּת הַמְּאוֹרוֹת אֲפִילּוּ בַּמַּהֲלָךְ הָאֶמְצָעִי כִּי הִנֵּה בטור"ד גַּם גטר"ד יוֹכִיחוּ וְלוּלֵי שֶׁלֹּא אַאֲרִיךְ הָיִיתִי מְפָרֵשׁ סוֹד הָעִבּוּר וְסוֹד הַהֲלָכָה הַחֲמוּרָה שֶׁהוּא נוֹלָד קוֹדֶם חֲצוֹת וְהַכְּלָל שֶׁחַז"ל הֶעֱתִיקוּ לָנוּ שֶׁנִּסְמוֹךְ עַל הָעִבּוּר בַּגָּלוּת וְכֵן קִבְּלוּ מִפִּי נְבִיאִים וְלֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר אַחֵר טוֹב מִמֶּנּוּ וְזֶה שֶׁשָּׁמוֹ ב' יָמִים בַּגָּלוּת וְהוּא עַל דְּבַר סָפֵק וְהַמִּתְעַנִּים יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁנֵי יָמִים מַה יּוֹעִילֵם בַּעֲבוּר הַדְּחִיּוֹת כִּי בְּשָׁנַת גטר"ד אִם עַל הַמּוֹלָד הָיָה רָאוּי שִׁיִּתְעַנֶּה בִּשְׁמוֹנָה לְקִבְיעָתֵנוּ וְכִי לָמָּה נְעַוּוֹת אֲנַחְנוּ חֶשְׁבּוֹן שֶׁנָּתַנּוּ בַּעֲבוּר שָׁנָה אַחֶרֶת וְכֵן יִקָּרֶה לָהֶם עִם הָרְאִיָּה: תורה ד

ה) **בֵּין הָעַרְבָּיִם.** פֵּרַשְׁתִּיו: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: פ

ח וְתִקְרְבוּן קׇרְבָּנָא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עִבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:

רש"י ◂ **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה וגו'** • הֵם הַמּוּסָפִין הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס; וְלָמָּה נֶאֶמְרוּ כָּאן? לוֹמַר לְךָ, שֶׁאֵין הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'** • מִכָּל־מָקוֹם. אִם אֵין פָּרִים, הָבֵא אֵילִים. וְאִם אֵין פָּרִים וְאֵילִים, הָבֵא כְּבָשִׂים. **שִׁבְעַת יָמִים** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁבְעַת", שֵׁם דָּבָר הוּא, שָׁבוּעַ שֶׁל יָמִים; שטיינ"א בְּלַע"ז, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן "שְׁמוֹנַת", "שִׁשֶּׁת", "חֲמֶשֶׁת", "שִׁלְשֶׁת". **מְלֶאכֶת עֲבֹדָה** • אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּבַּטָּלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דָּבָר הָאָבֵד, כָּךְ הֵבַנְתִּי מִ"תּוֹרַת כֹּהֲנִים", דְּקָתָנֵי: יָכוֹל אַף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וכו'.

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן:

י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַחְצְדוּן יָת חֲצָדַהּ וְתַיְתוּן יָת עוּמְרָא רֵישׁ חֲצָדְכוֹן לְוָת כַּהֲנָא:

רש"י ◂ **רֵאשִׁית קְצִירְכֶם** • שֶׁתְּהֵא רִאשׁוֹנָה לַקָּצִיר. **עֹמֶר** • עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, כָּךְ הָיְתָה שְׁמָהּ, כְּמוֹ (שמות טז יח): "וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר".

(יא) וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן:

יא וְיֵרִים יָת עוּמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּהּ כָּהֲנָא:

רש"י ◂ **וְהֵנִיף** • (מנחות סא) כָּל תְּנוּפָה: — מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד; מוֹלִיךְ וּמֵבִיא — לַעֲצֹר רוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד — לַעֲצֹר טְלָלִים רָעִים. **לִרְצֹנְכֶם** • אִם תַּקְרִיבוּ כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה, יִהְיֶה לְרָצוֹן לָכֶם. **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת** • (שם סו) מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אִי אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) **אִשֶּׁה לַה'.** בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס: תורה ט

י) **וְטַעַם לְהַזְכִּיר כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ.** בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁמְרוּ כָּל הַשַּׁבָּתוֹת בַּמִּדְבָּר וּפֶסַח בְּהַר סִינַי כִּי זוֹ הָפָרְשָׁה סְמוּכָה לַהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן: **וְטַעַם דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** שֶׁיִּתְחַבְּרוּ וְאַחַר כֵּן וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: תורה יא

יא) **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת.** אָמְרוּ חֲז"ל מִמָּחֳרַת יוֹם טוֹב וְהַמַּכְחִישִׁים אָמְרוּ שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ וְהַמַּאֲמִינִים הֵבִיאוּ רְאָיוֹת מִשְּׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְהַצּוֹם הַגְּדוֹל וְיוֹם תְּרוּעָה שֶׁכָּתוּב בּוֹ שַׁבָּתוֹן וְכֵן שַׁבָּתוֹן נֶאֱמַר בְּא' שֶׁל סְכּוֹת וּבַשְּׁמִינִי וְאָמְרוּ כִּי שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת שְׁבוּעוֹת וְכָמוֹהוּ בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וְהֵם שְׁנַיִם פְּרוּשִׁים בְּפָסוּק אֶחָד וְהִנֵּה שְׁלֹשִׁים עֲיָירִים וְרַאֲיָתָם תְּמִימוֹת וְחָכָם בְּרוֹמִי הֵבִיא רְאָיָה מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי וְלֹא יָדַע כִּי בְּנַפְשׁוֹ הוּא כִּי הַפֶּסַח בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וּמִמָּחֳרָתוֹ יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר וְכֵן כָּתוּב וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְלֶאֱכֹל קָלִי אָסוּר עַד עֲבוֹר תְּנוּפַת הָעוֹמֶר וְהַגָּאוֹן אָמַר שֶׁשָּׁנִי פְּסָחִים הֵם פֶּסַח ה' וּפֶסַח יִשְׂרָאֵל וּפֶסַח ה' בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר וְהִנֵּה מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח בְּיהוֹשֻׁעַ יוֹם ט"ו וַיִּהְיֶה פְּרוּשׁ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה מִמָּחֳרַת זֶבַח הַפֶּסַח וְלֹא אָמַר כְּלוּם כִּי לֹא נִקְרָא הַחַג פֶּסַח רַק בַּעֲבוּר שֶׁפָּסַח הַשֵּׁם עַל הַבָּתִּים וּמִמָּחֳרָתוֹ הוּא לְבֹקֶר יוֹם ט"ו וְכֵן כָּתוּב כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחֳרָת. וְעוֹד אָמַר הַגָּאוֹן שֶׁמַּצּוֹת וְקָלוּי הָיָה מֵהַיָּשָׁן וְזֶה אֵינֶנּוּ רָחוֹק כִּי הַכָּתוּב אָמַר עַל תְּנוּפַת הָעוֹמֶר שֶׁתִּהְיֶה מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה וְאִם תְּנוּפַת הָעוֹמֶר הָיְתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר מֵתַי קָצְרוּ וְעָשׂוּ מַצּוֹת וְעוֹד כִּי אֵין קָצִיר כִּי הוּא רֵאשִׁית קָצִיר שְׁעוֹרִים גַּם יֵשׁ כִּדְמוּת רְאָיָה עַל פְּרוּשׁוֹ שֶׁאָמַר מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְיִתְכֵּן שֶׁזֶּה הַשֵּׁם נִקְרָא עַל הַתְּבוּאָה שֶׁיֵּשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה:

רס"ו◄ **וַעֲשִׂיתֶם. כֶּבֶשׂ** • חוֹבָה לָעֹמֶר הוּא בָּא.

יב וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹמָא דַאֲרַמּוּתְכוֹן יָת עוּמְרָא אִמַּר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא קֳדָם יְיָ:

(יג) וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין:

רס"ו◄ **וּמִנְחָתוֹ** • מִנְחַת נְסָכָיו. **שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים** • כְּפוּלָה הָיְתָה. **וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין** • (מנחות פט) אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּנְחָתוֹ כְּפוּלָה, אֵין נְסָכָיו כְּפוּלִים.

יג וּמִנְחָתֵהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סָלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא וְנִסְכֵּהּ חַמְרָא רַבְעוּת הִינָא:

(יד) וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: ס

רס"ו◄ **וְקָלִי** • קֶמַח עָשׂוּי מִכַּרְמֶל רַךְ שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ בַּתַּנּוּר. **וְכַרְמֶל** • הֵן קְלָיוֹת שֶׁקּוֹרִין גרנייל"ש. **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם** • (קידושין לו) נָחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן שֶׁהֶ'חָדָשׁ' נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל הֶ'חָדָשׁ' אֶלָּא לְאַחַר יְרֵשָׁה וְיִשִּׁיבָה, מִשֶּׁכָּבְשׁוּ וְחִלְּקוּ.

יד וּלְחֵם וְקֶלִי וּפְרוּכָן לָא תֵיכְלוּן עַד כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אַיְתּוֹאֵיכוֹן יָת קָרְבַּן אֱלָהֵכוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה. וְטַעַם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג וְהָעַד שֶׁאָמַר אַחַר כֵּן מִתְבוֹאַת אֶרֶץ כְּנַעַן וְעוֹד כִּי קָלוּי אֵינֶנּוּ כְּמוֹ קָלִי וְהַכָּתוּב אָמַר וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ וְאֵין פָּסוּק קָלוּי בָּאֵשׁ טָעֲנָה כִּי הוּא תֹּאַר הַמַּעֲשֶׂה כִּי אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ יִקָּרֵא קָלוּי וְעוֹד יֵשׁ לְהָשִׁיב מֵאַיִן נֵדַע כִּי הֲנִיף הַכֹּהֵן בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן תְּנוּפַת הָעוֹמֶר כִּי הַכָּתוּב אָמַר אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם וְעוֹד לֹא נִתְּנָה לָהֶם וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר מַצּוֹת וְקָלוּי רַק בַּעֲבוּר שֶׁשָּׁבַת הַמָּן וְכֵן טַעַם כָּל הַפָּסוּק וְעוֹד אָמַר הַגָּאוֹן אִם הַשַּׁבָּת כְּמַשְׁמָעוֹ מֵאֵיזֶה שַׁבָּת נָחֵל לִסְפּוֹר וִישׁוּעָה הֵשִׁיב כִּי שְׁמָנָה עָשָׂר יָמִים הֵם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קָרְבָּן וְנִקְרְאוּ מוֹעֲדִים מִלְּבַד הַשַּׁבָּתוֹת וְאַחַר שֶׁיֵּשׁ קָרְבָּן בְּיוֹם תְּנוּפַת הָעוֹמֶר לְאוֹת וּלְעֵד כִּי הַתְּנוּפָה בְּאֶחָד מִימוֹת מוֹעֵד הָאָבִיב וְהִנֵּה שָׁכַח קָרְבְּנוֹת רָאשֵׁי חֳדָשִׁים שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ וְעוֹד כִּי הַכָּתוּב אָמַר כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים וְהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר מִלְּבַד תְּנוּפַת הָעוֹמֶר גַּם זֹאת אֵינֶנָּה טָעֲנָה עָלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ נִסְמוֹךְ בְּמַצּוֹת עַל הַקַּבָּלָה וְהִנֵּה בְּיוֹם שַׁבּוּעוֹת לֹא הִזְכִּיר בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס מִלְּבַד כְּבְשֵׁי הַשְּׁלָמִים וּלְמַעְלָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִים שְׁנַיִם וּבְפִנְחָס פָּרִים שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד גַּם יוֹכַל הַמַּאֲמִין לְהָשִׁיב כִּי בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה יָדַע הִיא שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ תְּנוּפַת הָעוֹמֶר שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת יִהְיֶה הַקְּרִיבִיעִית וְהָעֵד מֵעֶרֶךְ הַלֶּחֶם שֶׁהָיָה בְּשַׁבָּת וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב אֵיךְ יֵחָשְׁבוּ בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה וְאָז הִקְרִיבוּ שְׁלָמִים וְהָעוֹלָה הַנִּזְכֶּרֶת וְאַחַר כֵּן הַנִּזְכָּר בְּפִנְחָס וְאַחַר כָּךְ אָמַר בְּשָׁבוּעוֹתֵיכֶם שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת וְלֹא אָמַר שַׁבָּתוֹת וְאֵין רְאָיָה כִּי תְּחִלַּת הַשָּׁבוּעַ יוֹם רִאשׁוֹן וְטָמְאָה שְׁבוּעַיִם יוֹכִיחַ וְהִנֵּה אֶרְמוֹז לְךָ סוֹד אֶחָד שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים תְּלוּיִם בְּיוֹם יְדוּעַ מֵהֶחֳדֶשׁ וְלֹא נֶאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת (מספר) (ס"א יום מועד) בַּעֲבוּר הַסְּפִירָה שֶׁהִיא מִצְוָה וַחֲז"ל הֶעְתִּיקוּ כִּי בְּחַג שָׁבוּעוֹת הָיָה מַתַּן תּוֹרָה וְעָלָיו נֶאֱמַר כִּי חַג ה' לָנוּ. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי כָּל לְרָצוֹנְכֶם פֵּרוּשׁוֹ לִהְיוֹת לָכֶם לְרָצוֹן בַּעֲבוּר וְהִנִּיף אֶת הָעוֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרָצוֹנְכֶם וְטַעְמוֹ שֶׁתָּנִיפוּ בִּרְצוֹנְכֶם וְהַטַּעַם שֶׁתִּתְּנוּ בֶּן שָׁנָתוֹ כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ נִרְצִים וְהַמַּכְחִישִׁים אָמְרוּ כִּי בֶּן שָׁנָה אֵינֶנּוּ כְּבֶן שָׁנָתוֹ כִּי בֶּן שָׁנָתוֹ עוֹד אֵין לוֹ שָׁנָה וּבֶן שָׁנָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְהִנֵּה לֹא קָרְאוּ בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבְפָרָשָׁה אַחֲרוֹנָה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם עָשָׂר: תורה יב

יד) וְלֶחֶם. מֵחָדָשׁ וְהָעֵד כִּי הַפֶּסַח יֵאָכְלוּ עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים לוּלֵי הַקַּבָּלָה הָיָה נִרְאֶה כִּי סְפִירַת הַיָּמִים כִּשְׁנוֹת הַיּוֹבֵל וְהַמַּכְחִישִׁים אָמְרוּ כִּי טַעַם תְּמִימוֹת שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה בְּמִסְפַּר הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיָּחֵל מִמָּחֳרַת: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה:

טו וְתִמְנוּן לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא מִיּוֹם אַיְתוֹאֵיכוֹן יָת עוּמְרָא דַאֲרָמוּתָא שִׁבְעָא שָׁבוּעִין שַׁלְמִין יְהֶוְיָן:

רש"י◄ מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת • מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב. תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה • מְלַמֵּד שֶׁמַּתְחִיל וּמוֹנֶה מִבָּעֶרֶב, שֶׁאִם־לֹא־כֵּן אֵינָן תְּמִימוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

סְפִירַת הָעֹמֶר: מִצְוָה אַחַת אוֹ כָּל יוֹם מִצְוָה חֲדָשָׁה

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם . . שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: (כג, טו)

מֵהַנֶּאֱמָר "תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה" לוֹמְדִים חֵלֶק מֵהָרִאשׁוֹנִים, כִּי מִי שֶׁשָּׁכַח יוֹם אֶחָד מֵהַסְּפִירָה, שׁוּב לֹא יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ וְלִסְפֹּר. וְלַהֲלָכָה נִפְסַק בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ (אורח־חיים סימן תפט) לִסְפֹּר בְּלֹא בְּרָכָה.

וּמְבָאֲרִים הָאַחֲרוֹנִים (ראה מנחת חינוך מצוה שו), דְּשִׁיטָה זוֹ סְבִירָא־לָהּ דְּכָל יְמֵי הַסְּפִירָה "הֵם מִצְוָה אַחַת . . וּבְאִם לֹא מָנָה יוֹם אֶחָד הִפְסִיד הַמִּנְיָן".

אַךְ לִכְאוֹרָה אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן: א) אִם הִיא מִצְוָה אַחַת, הֵיאַךְ תִּקְּנוּ לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם וָיוֹם בְּרָכָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ? ב) אִם הִיא מִצְוָה אַחַת, נִמְצָא שֶׁאָדָם שֶׁשָּׁכַח בְּאֶמְצַע יְמֵי הַסְּפִירָה לִסְפֹּר, כָּל בִּרְכוֹתָיו עַד עַתָּה הָיוּ 'בְּרָכָה לְבַטָּלָה', וּמֵחֲשָׁשׁ זֶה הָיָה לַחֲכָמִים לְתַקֵּן הַבְּרָכָה בְּסוֹף כָּל הַיָּמִים?!

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, דְּוַדַּאי אַף לְשִׁיטָה זוֹ כָּל יוֹם הֲוֵי מִצְוָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, וְעַל כֵּן קוֹבַעַת בְּרָכָה לְעַצְמָהּ, וּמוּבָן שֶׁאִם חִסֵּר יוֹם אֶחָד בָּאֶמְצַע, לֹא נִהְיוּ הַיָּמִים שֶׁלְּפָנָיו מִצְוָה לְבַטָּלָה.

אֶלָּא, דְּזֶה שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ וְלִסְפֹּר בִּבְרָכָה, הוּא מִשּׁוּם דְּהַנָּךְ רִאשׁוֹנִים סְבִירָא־לְהוּ דְּאִם חִסֵּר אֵיזֶה יוֹם, הֲרֵי בְּפֹעַל לֹא יוּכַל בַּיּוֹם שֶׁלְּמָחֳרַת לְקַיֵּם הַמִּצְוָה (הַנּוֹסֶפֶת) שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם, כֵּיוָן שֶׁתְּלוּיָה הִיא וּבָאָה בְּהֶמְשֵׁךְ לְמִצְוַת הַיּוֹם שֶׁקָּדַם לָהּ. וְהַטַּעַם לָזֶה הוּא, שֶׁלֹּא תִּתָּכֵן סְפִירָה שֶׁל "יוֹם שְׁלִישִׁי" (לְדֻגְמָא) כְּשֶׁהַ"יוֹם שֵׁנִי" נֶחְסַר מֵהַסְּפִירָה, כִּי בִּלְעֲדֵי סְפִירַת הַ'שֵּׁנִי' אֵינוֹ אוֹחֵז בַּ'שְׁלִישִׁי'. ודו"ק.

(יעויין לקוטי־שיחות כרך א, עמוד 270. ושם נסמן – מתוך 'לקראת שבת')

(טז) עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה:

טז עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֵתָא תִּמְנוּן חַמְשִׁין יוֹמִין וּתְקָרְבוּן מִנְחָתָא חֲדַתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת • כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֵתָא. עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ • וְלֹא עַד בִּכְלָל, וְהֵן אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יוֹם. חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' • בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁים תַּקְרִיבוּהָ, וְאוֹמֵר אֲנִי: זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ, אֲבָל פְּשׁוּטוֹ: עַד "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית", שֶׁהוּא יוֹם חֲמִשִּׁים, "תִּסְפְּרוּ"; וּמִקְרָא מְסֹרָס הוּא. מִנְחָה חֲדָשָׁה • הִיא הַמִּנְחָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּבְאָה מִן הֶחָדָשׁ. וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי קָרְבָה מִנְחַת הָעֹמֶר! אֵינָהּ כִּשְׁאָר כָּל הַמְּנָחוֹת, שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים.

(יז) מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ ׀ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה:

יז מִמּוֹתְבָנֵיכוֹן תַּיְתוּן לְחֵם אֲרָמוּתָא תַּרְתֵּין (גְּרִיצַן) תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סֻלְתָּא יְהֶוְיָן חֲמִיעַ יִתְאַפְיָן בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם • וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ. לֶחֶם תְּנוּפָה • לֶחֶם תְּרוּמָה הַמּוּרָם לְשֵׁם גָּבֹהַּ, וְזוֹ הִיא הַמִּנְחָה הַחֲדָשָׁה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה. בִּכּוּרִים • רִאשׁוֹנָה לְכָל הַמְּנָחוֹת, אַף לְמִנְחַת קְנָאוֹת הַבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים, לֹא תִּקָּרֵב מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. כִּי כֵן מִסְפַּר הַתּוֹרָה וְכֵן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי בְּכָל מָקוֹם: תורה יז

יז) מִלַּת תָּבִיאוּ. זָרָה בַּעֲבוּר דַּגְשׁוּת הָאָלֶ"ף כִּי לֹא נֵדַע לוֹ טַעַם: מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם. צְרִיכִים אָנוּ לְקַבָּלָה מֵאֵיזֶה מָקוֹם יֻקַּח וּמָתַי יְבֻקַּשׁ: לֶחֶם תְּנוּפָה. לַכֹּהֵן עִם כְּבָשֵׂי הַשְּׁלָמִים וְיִתָּכֵן שֶׁשִּׁנָּה הַכָּתוּב בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

יח וּתְקָרְבוּן עַל לַחְמָא שִׁבְעָא אִמְּרִין שַׁלְמִין בְּנֵי שְׁנָא וְתוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד וְדִכְרִין תְּרֵין יְהוֹן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **עַל־הַלֶּחֶם** • בְּגִלַּל הַלֶּחֶם, חוֹבָה לַלֶּחֶם. **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם** • כְּמִשְׁפַּט מִנְחָה וּנְסָכִים הַמְפֹרָשִׁים בְּכָל בְּהֵמָה בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (במדבר טו):

"שִׁלְשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר, וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ", זוֹ הִיא הַמִּנְחָה; וְהַנְּסָכִים: חֲצִי הַהִין לַפָּר, וּשְׁלִישִׁית הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִית הַהִין לַכֶּבֶשׂ.

(יט) וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים:

יט וְתַעְבְּדוּן צְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא וּתְרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י ◂ **וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים** • (ת"כ. מנחות מה) יָכוֹל שִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הָאֲמוּרִים כָּאן, הֵם שִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הָאֲמוּרִים בְּ'חֲמֵשׁ הַפָּקוּדִים'? כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל פָּרִים וְאֵילִים, אֵינָן הֵם. אֱמֹר מֵעַתָּה: אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן; אֵלּוּ קָרְבוּ בִּגְלַל הַלֶּחֶם וְאֵלּוּ לַמּוּסָפִין.

(כ) וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן:

כ וִירִים כָּהֳנָא יָתְהוֹן עַל לְחֶם בִּכּוּרַיָּא אַרְמוּתָא קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין אִמְּרִין קוּדְשָׁא יְהוֹן קֳדָם יְיָ לְכָהֳנָא:

רש"י ◂ **וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם. תְּנוּפָה** • (מנחות סב) מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה מֻחָיִים. יָכוֹל כֻּלָּם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "עַל־שְׁנֵי כְבָשִׂים". **קֹדֶשׁ יִהְיוּ** • לְפִי שֶׁשַּׁלְמֵי־יָחִיד קָדָשִׁים קַלִּים, הֻזְקַק לוֹמַר בְּשַׁלְמֵי־צִבּוּר, שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים.

(כא) וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם:

כא וּתְעָרְעוּן בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עְבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלָם בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן:

(כב) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

כב וּבְמֶחֱצָדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁצֵי פָּאתָא דְתַחְקְלָךְ בְּמֶחֱצָדָךְ וּלְקָטָא דַחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◂ **וּבְקֻצְרְכֶם** • חָזַר וְשָׁנָה, לְעַבֵּר עֲלֵיהֶן בִּשְׁנֵי לָאוִין. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בְּרַבִּי יוֹסֵף: מָה רָאָה הַכָּתוּב לִתֵּנָם בְּאֶמְצַע הָרְגָלִים: פֶּסַח וַעֲצֶרֶת מִכָּאן, וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים וְחַג מִכָּאן? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה לֶעָנִי כָּרָאוּי, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ בָּנָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבְּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ. **תַּעֲזֹב** • (פאה פ"ד) הַנַּח לִפְנֵיהֶם וְהֵם יִלְקְטוּ, וְאֵין לְךָ לְסַיֵּעַ לְאֶחָד מֵהֶם. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּעֲבוּר שֶׁהִיא תְּחִלַּת הַהִתְחַלָּה וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי יִקְרַב פַּר וְאֵילִים שְׁנַיִם אוֹ שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל אֶחָד כִּרְצוֹן הַכֹּהֵן וְעוֹד לֹא רָאִינוּ מִצְוָה כָּזֹאת וּבְפִנְחָס אַפְרֵשׁ הָאֱמֶת וְאַחַר שֶׁשִּׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים בְּיוֹם חַג שָׁבוּעוֹת וְהוּא יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הִנֵּה מוּתָּר לִשְׁחוֹט בְּכָל מוֹעֲדִים הֵפֶךְ דִּבְרֵי הַצְּדוֹקִים: תורה יח כב) וְטַעַם לְהַזְכִּיר **וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם**. פַּעַם שְׁנִית בַּעֲבוּר כִּי חַג שָׁבוּעוֹת בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים הִזְהִיר שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח מַה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ לַעֲשׂוֹת בַּיָּמִים הָהֵם: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הַנּוֹתֵן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה . . כְּאִלּוּ בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (רש"י כג, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ קַיֶּמֶת מַעֲלָה זוֹ בְּמִצְוֹת אֵלּוּ דַּוְקָא, וְלֹא בְּמִצְוֹת צְדָקָה בִּכְלָל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה צוֹמְחִים כְּתוֹצָאָה מִיְּגִיעַ כַּפָּיו שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִלּוּ צְדָקָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת מִכֶּסֶף שֶׁהַנּוֹתֵן הִרְוִיחַ בְּלִי מַאֲמָץ גָּדוֹל. זֹאת וָעוֹד: לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שַׁיָּכִים לְכָל הָעֲנִיִּים בְּשָׁוֶה, וְאֵין לְבַעַל הַשָּׂדֶה טוֹבַת הֲנָאָה; וְאִלּוּ בִּצְדָקָה יָכוֹל אָדָם לִבְחֹר בְּעָנִי שֶׁהוּא חָפֵץ בְּטוֹבָתוֹ.

(לקוטי שיחות כרך יז עמ' 256)

~ יום חמישי י"ג אייר ~

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כד) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ:

כד מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא יְהֵי לְכוֹן נְיָחָא דּוּכְרַן יַבָּבָא מְעָרַע קַדִּישׁ:

רש"י◄ **זִכְרוֹן תְּרוּעָה** • (ר"ה לב) זִכָּרוֹן פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת, לְזָכֹר לָכֶם עֲקֵדַת יִצְחָק, שֶׁקָּרַב תַּחְתָּיו אַיִל.

~ נקודות משיחות קודש ~

זִכְרוֹן פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת (רש"י כג, כד) אַף שֶׁאֲמִירַת הַפְּסוּקִים הִיא רַק מִדְּרַבָּנָן, הִיא פּוֹעֶלֶת יוֹתֵר מֵהַתְּקִיעָה עַצְמָהּ, וְזֹאת – מִצַּד מַעֲלַת דִּבְרֵי תּוֹרָה עַל קִיּוּם מִצְוָה. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁ"אֲמִתִּית הַגְּלוּי שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד . . נִמְשָׁךְ עַתָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּאֲמִירַת (פְּסוּקֵי) שׁוֹפָרוֹת". וְיֵשׁ לְהָעִיר מֵהַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא בְּלִשּׁוֹן הַשַּׁ"ס "אָמַר הַקָּבָ"ה אִמְרוּ לְפָנַי מַלְכִיּוֹת כו'". וּבְרַמְבַּ"ן כָּאן: "כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם". וּרְאֵה מְפָרְשֵׁי רַשׁ"י.

(לקוטי שיחות כרך לד עמ' 186)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) וְטַעַם לְהַזְכִּיר **וַיְדַבֵּר ה'** עִם יוֹם הַתְּרוּעָה בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ מוֹעֵד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כִּי חַג שָׁבוּעוֹת תָּלוּי מִיּוֹם תְּנוּפַת הָעוֹמֶר וְכֵן הִזְכִּיר עִם הַצּוֹם גָּדוֹל וְעִם חַג הַסֻּכּוֹת: תורה כד

כד) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. כִּי תְּחִלַּת הַחֶשְׁבּוֹן מִנִּיסָן כִּי בּוֹ יָצְאנוּ מִמִּצְרַיִם וְעוֹד כִּי אָבִיב הַשְּׁעוֹרִים תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְאַחַר כָּךְ בְּאָסְפְּךָ אֶת מַעֲשֶׂיךָ וְאֵלֶּה הַמּוֹעֲדִים תְּלוּיִם לִהְיוֹתָם בַּיָּמִים הַנִּזְכָּרִים וְאַחַר שֶׁאָמַר לְתִקּוֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל חֹדֶשׁ הִנֵּה זִכָּרוֹן תְּרוּעָה גַּם יוֹם תְּרוּעָה מִצְוָה לְתִקּוֹעַ בַּשּׁוֹפָר וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וַאֲנִי הִנֵּה אֲרָמוֹז לְךָ סוֹדוֹת וְשִׂים לִבְּךָ אוּלַי תְּבִינֵם: אָמְרוּ הַמַּעְתִּיקִים שֵׁיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַדִּין וְטַעַם הַתְּרוּעָה זֵכֶר לְמַלְכִיּוֹת הַשֵּׁם וְאַחַר שֶׁהָעִקָּר כָּל ר"ח הָיָה רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן נִכְבָּד כִּי בּוֹ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וּבָעֲתִיד אָמַר יְחֶזְקֵאל בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַּעֲבוּר הַמְרוּבָּע וְהִנֵּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְנִכַּח וְיוֹם שְׁבִיעִי גַּם מְרוּבָּע וּפֶסַח שֵׁנִי יִתְחַלְּפוּ הַגָּדוֹל וְהַקָּטֹן עַל כֵּן יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה גָּדוֹל מִכּוּלָּם אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם דִּין אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ וְעֶזְרָא יוֹכִיחַ וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הַקָּטֹן בַּמַּחְבֶּרֶת וְהִנֵּה סֻכּוֹת כְּחַג פֶּסַח רַק שְׁמִינִי וְאֵין שְׁבִיעִי וּמִזֶּה יִתְבָּרֵר לְךָ הַסּוֹד וְסוֹד הַשַּׁבָּת: תורה כה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כה) כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃

כה כָּל עֲבִידַת פָּלְחָנָא לָא תַעְבְּדוּן וּתְקָרְבוּן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י ◂ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה • הַמּוֹסָפִים הָאֲמוּרִים בְּ'חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים'.

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כו וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כז) אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃

כז בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין יוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא הוּא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וּתְקָרְבוּן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י ◂ אַךְ • כָּל "אַכ"ין וְ"רַק"ין שֶׁבַּתּוֹרָה מְעוּטִין – מְכַפֵּר הוּא לַשָּׁבִים, וְאֵינוֹ מְכַפֵּר לְשֶׁאֵינָם שָׁבִים.

(כח) וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

כח וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

(כט) כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ׃

כט אֲרֵי כָל אֱנָשָׁא דִי לָא מִתְעַנֵּי בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמָּהָא׃

(ל) וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃

ל וְכָל אֱנָשׁ דִי תַעְבֵּד כָּל עְבִידָא בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵד יָת אֱנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ׃

רש"י ◂ וְהַאֲבַדְתִּי • לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר 'כָּרֵת' בְּכָל מָקוֹם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַאֲבַדְתִּי", לְמֵד עַל הַכָּרֵת, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אָבְדָן.

(לא) כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃

לא כָּל עְבִידָא לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃

רש"י ◂ כָּל מְלָאכָה וְגוֹ' • לַעֲבֹר עָלָיו בְּלָאוִין הַרְבֵּה, אוֹ לְהַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת לַיְלָה כְּמְלֶאכֶת יוֹם.

(לב) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם׃ פ

לב שְׁבַת שְׁבָתָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נְיַחֲכוֹן׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) וְטַעַם אַךְ בֶּעָשׂוֹר. בַּעֲבוּר שֶׁיּוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ יוֹם שִׂמְחָה וְכֵן בָּתוּב בְּסֵפֶר עֶזְרָא לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַּקִים: וְעִנִּיתֶם. פֵּרוּשׁוֹ: תורה כח

כח) לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. פֵּרוּשׁ כִּי יוֹם כִּפּוּרִים עֲלֵיכֶם לְבַדְּכֶם: תורה כט

כט) כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה. זֶה מֻהְבְּטָח שֶׁלֹּא נִקְרָא שֵׁם פּוֹעֲלוֹ וְזֶה אוֹת כִּי מִי שֶׁנֵּדַע שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר זוֹ הַמִּצְוָה כַּאֲשֶׁר נִשְׁמְרֵנוּ נַכְרִיחֵנוּ לְהִתְעַנּוֹת וְטַעַם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מְלָאכָה. שֶׁלֹּא תִהְיֶינָה הַנְּפָשׁוֹת מִתְעַסְּקוֹת חוּץ מִבַּקָּשַׁת כִּפּוּר הָעֲוֹנוֹת: תורה ל

ל) וְהַאֲבַדְתִּי. יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵין וְנִכְרְתָה וְלֹא אוֹכַל לְפָרֵשׁ: תורה לא

לא) וְטַעַם כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. פַּעַם אַחֶרֶת לְהוֹסִיף חֻקַּת עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵיכֶם: תורה לב

לב) תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם. זֶה יוֹם הַשַּׁבָּת לֹא יִקָּרֵא שַׁבָּת יִשְׂרָאֵל כִּי אִם שַׁבָּת ה': תורה לג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי י"ד אייר ~

(לג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

לג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(לד) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה:

לד מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּחַמְשָׂא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא דְּמַטַלָּיָא שִׁבְעַת יוֹמִין קֳדָם יְיָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים (כג, לד)

שָׁם הֶחָג נִקְבַּע עַל שֵׁם מִצְוַת סֻכָּה דַּוְקָא, לֹא עַל שֵׁם מִצְוַת נְטִילַת אַרְבַּעַת הַמִּינִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַדָּבָר נוֹגֵעַ מִמַּעֲלָתָהּ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל מִצְוָה זוֹ.

א. הִיא חָלָה מִיַּד מִשֶּׁקִּדֵּשׁ הֶחָג. ב. הִיא חָלָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִצְוַת נְטִילַת אַרְבַּעַת הַמִּינִים חָלָה (מִן הַתּוֹרָה) רַק בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן). ג. נִתָּן לְקַיְּמָהּ כָּל שְׁעוֹת הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה.

(לקוטי שיחות כרך ב עמ' 417)

(לה) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

לה בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עְבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:

רש"י ◄ **מִקְרָא־קֹדֶשׁ** • [בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים] קַדְּשֵׁהוּ בִּכְסוּת נְקִיָּה וּבִתְפִלָּה, וּבְשָׁאָר יָמִים טוֹבִים — בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה וּבִתְפִלָּה.

(לו) שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

לו שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנֵשׁ תְּהוֹן כָּל עְבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:

רש"י ◄ **עֲצֶרֶת הִוא** • עָצַרְתִּי אֶתְכֶם אֶצְלִי כְּמֶלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת בָּנָיו לִסְעֻדָּה לְכָךְ וְכָךְ יָמִים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לְהִפָּטֵר, אָמַר: בָּנַי, בִּבַקָּשָׁה מִכֶּם, עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד, קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם. **כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה** •

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי . . עֲצֶרֶת הִיא (כג, לו)

עָצַרְתִּי אֶתְכֶם אֶצְלִי . . בָּנַי, עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד, קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם (רש"י)

לְכְאוֹרָה מַהוּ הַלָּשׁוֹן "פְּרִידַתְכֶם", הָיָה צ"ל "פְּרִידָתֵנוּ"? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקָּבָ"ה אַף פַּעַם לֹא נִפְרָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְתָמִיד נִמְצָא עִמָּם. וּ"פְּרִידַתְכֶם" הַכַּוָּנָה פְּרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶחָד מֵהַשֵּׁנִי, לְאַחַר שֶׁהָיוּ כָּל יְמֵי חַג הַסֻּכּוֹת יַחַד וּבְאַחְדוּת.

וְהַקָּבָ"ה אוֹמֵר "קָשָׁה עָלַי" בִּגְלַל "פְּרִידַתְכֶם", הֱיוֹת שֶׁבִּרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָ"ה חָלוֹת רַק כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַחְדוּת. וְהַפְּתָרוֹן "עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד", עַד עַכְשָׁו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּאַחְדוּת מִפְּנֵי סִבּוֹת חַג הַסֻּכּוֹת וְכַדּוֹמֶה, עַכְשָׁו "עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד" לְלֹא שׁוּם סִיבָּה, מִלְּבַד עֶצֶם הַשְּׁהִיָּה יַחַד בְּאַחְדוּת.

(לקוטי־שיחות כרך ב ע' 433)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲפִלּוּ מְלָאכָה שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לָכֶם, שֶׁאִם לֹא תַּעֲשׂוּהָ, יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר. **לֹא תַעֲשׂוּ** • יָכוֹל אַף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יִהְיֶה אָסוּר בִּמְלָאכֶת עֲבוֹדָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הוּא".

(לז) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:

לז אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ לְקָרָבָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵהּ:

רש"י ◄ **עֹלָה וּמִנְחָה** • (מנחות מד) מִנְחַת נְסָכִים הַקְּרֵבָה עִם הָעוֹלָה. **דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ** • חֹק הַקָּצוּב בְּיוֹמוֹ הַפְּקוּדִים׳. **דְּבַר יוֹם־בְּיוֹמוֹ** • הָא אִם עָבַר יוֹמוֹ, בָּטֵל קָרְבָּנוֹ.

(לח) מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה:

לח בַּר שַׁבַּתָּא דַיְיָ וּבַר מַתְּנָתֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְרֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְבָתֵיכוֹן דִּי תִתְּנוּן קֳדָם יְיָ:

(לט) אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן:

לט בְּרַם בְּחַמְשָׂא עֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּמִכְנְשֵׁיכוֹן יָת עֲלַלַת אַרְעָא תְּחַגּוּן יָת חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא קַדְמָאָה נְיָחָא וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה נְיָחָא:

רש"י ◄ **אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. תָּחֹגּוּ** • קָרְבַּן שְׁלָמִים לַחֲגִיגָה. יָכוֹל תִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אַךְ", הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה. **בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ** • שֶׁיִּהְיֶה חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי זֶה בָּא בִּזְמַן אֲסִיפָה. מִכָּאן שֶׁנִּצְטַוּוּ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים, שֶׁאִם אֵין הָעִבּוּר, פְּעָמִים שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הַקַּיִץ אוֹ הַחֹרֶף. **תָּחֹגּוּ** • שְׁלָמֵי חֲגִיגָה. **שִׁבְעַת יָמִים** • (חגיגה י) אִם לֹא הֵבִיא בָּזֶה, יָבִיא בָּזֶה. יָכוֹל יְהֵא מְבִיאָן כָּל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ", יוֹם אֶחָד בְּמַשְׁמָע וְלֹא יוֹתֵר. וְלָמָּה נֶאֱמַר "שִׁבְעָה"? לְתַשְׁלוּמִין.

(מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

מ וְתִסְבּוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קַדְמָאָה פֵּרֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין וְלֻלְבִּין וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דִּנְחַל וְתֶחֱדוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שַׁבְעַת יוֹמִין:

רש"י ◄ **פְּרִי עֵץ הָדָר** • (סוכה לה) עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה. **הָדָר** • הַדָּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְזֶהוּ אֶתְרוֹג. **כַּפֹּת תְּמָרִים** • חָסֵר וָ"ו; לְמַד שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אַחַת. **וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת** • שֶׁעֲנָפָיו קְלוּעִים כַּעֲבוֹתוֹת וְכַחֲבָלִים, וְזֶהוּ הֲדַס הֶעָשׂוּי כְּמִין קְלִיעָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לו) שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה. וְאִם אֵינֶנּוּ שָׁוֶה כְּאִשָּׁה חַג הַפֶּסַח: **עֲצֶרֶת הוּא.** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁטַּעֲמוֹ קהלה כְּטַעַם עֲצֶרֶת בּוּגְדִים וְהַטַּעַם הִתְחַבְּרוּת כָּל יִשְׂרָאֵל לְשָׁלֹשׁ רְגָלִים וְלֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה כִּי הִנֵּה כָּתוּב בְּפֶסַח וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת וּכְתִיב וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהֳלֶיךָ וְהַקָּרוֹב שֶׁהוּא כְּמוֹ נֶעְצָר לְפָנַי ה׳ שֶׁיִּהְיֶה בָּטֵל מִכָּל עִסְקֵי הָעוֹלָם וּפֵרוּשׁ עֲצֶרֶת הוּא כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַּעֲשׂוּ וְכֵן כָּתוּב בַּעֲצֶרֶת מוֹעֵד הַפֶּסַח: תורה לז

לז) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳. שֶׁאַתֶּם חַיָּבִים לְהַקְרִיב בָּהֶם אִשֶּׁה וּפֵרוּשׁ כִּי בְּכוּלָּם יֵשׁ בָּהֶם עוֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים כִּי עַד עַתָּה לֹא הִזְכִּיר רַק אִשֶּׁה לְבַדּוֹ וְיִתָּכֵן לִהְיוֹתוֹ עוֹלָה לְבַדָּהּ אוֹ מִנְחָה לְבַדָּהּ: תורה לח

לח) מִלְּבַד שַׁבְּתֹתֵיכֶם. בְּג׳ רְגָלִים וְנִדְרֵי הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד וְנִדְבוֹתֵיהֶם: תורה לט

לט) וְאַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה שֶׁהִיא קוֹדֶם זֹאת עִנְיוֹ הַנֶּפֶשׁ אָסַר לְהִתְעַנּוֹת בְּחַג הַסֻּכּוֹת כִּי בּוֹ כְּתוּבוֹת וְשָׂמַחְתָּ וּשְׂמַחְתֶּם וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ: **בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ.** שָׂדוֹת וּכְרָמִים: **תָּחֹגּוּ.** מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל וְטַעַם עַל הַזְּבָחִים: **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן.** שֵׁם וְיִחָסֵר יִהְיֶה לָכֶם וְאֵלּוּ הֵן שֵׁם הַתֹּאַר הָיָה ה״א תַּחַת בי״ת: תורה מ

מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם. אֲנַחְנוּ נַאֲמִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל הָעֲרָבוֹת כְּשֵׁרוֹת לִבְרָכָה

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל (כג, מ).

הִנֵּה, הַגְּמָרָא (סוכה, לא – לד) מְדַיֶּקֶת בְּמִלּוֹת הַפָּסוּק, וְדוֹרֶשֶׁת מֵהֶם פְּרָטִים רַבִּים בְּנוֹגֵעַ לְד׳ הַמִּינִים הֵיאַךְ צְרִיכִים לִהְיוֹת; הָאֶתְרוֹג – "פְּרִי עֵץ" וְ"הָדָר" דַּוְקָא, הַלּוּלָב – "הָרָאוּי לְאוֹגְדָן" דַּוְקָא וְכוּ׳.

אָמְנָם לְגַבֵּי הָעֲרָבָה, לֹא מָצִינוּ בַּגְּמָרָא דִּיּוּק שֶׁצְּרִיכִים לִהְיוֹת דַּוְקָא "עַרְבֵי נַחַל", וְאֵין אֲפִילוּ שׁוּם הִדּוּר בְּכָךְ. וְטַעֲמָא בָּעֵי.

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

יְדוּעִים דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (ויקרא רבה פרשה ל, יב) שֶׁבְּד׳ הַמִּינִים רְמוּזִים ד׳ הַסּוּגִים שֶׁבִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, הַמְּחֻלָּקִים לְבַעֲלֵי־תּוֹרָה וּבַעֲלֵי מַעֲשִׂים־טוֹבִים. וְהָעֲרָבָה רוֹמֶזֶת לִיהוּדִי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא תּוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים.

וְהִנֵּה, הִתְאַחֲדוּת הָאֶתְרוֹג הַלּוּלָב וְהַהֲדַס אֶחָד עִם הַשֵּׁנִי, הֲרֵי הִיא קְשׁוּרָה עִם מַעֲלוֹתֵיהֶם הַגְּלוּיוֹת הַמְשַׁיְּכוֹת וּמְקַשְּׁרוֹת בֵּינֵיהֶם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן זֶה שֶׁנִּמְשָׁל לַעֲרָבָה, הִנֵּה הַקֶּשֶׁר עִמּוֹ הוּא רַק מִצַּד עַצְמִיּוּתוֹ, מִצַּד עֶצֶם הֱיוֹתוֹ מֵעַם יִשְׂרָאֵל, לְלֹא כָּל מַעֲלָה מֻגְדֶּרֶת וּגְלוּיָה.

וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל לַהֲלָכָה: בִּשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִים הָרִאשׁוֹנִים, הִנֵּה סִימָנֵי הַתּוֹרָה בָּהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּגָלוּי, דְּהַסִּמָּנִים הֵם אֵלּוּ הָעוֹשִׂים אוֹתָם לִכְשֵׁרִים וּמְיֻחָדִים, וּבִלְעֲדֵיהֶם הָאֶתְרוֹג אֵינוֹ אֶתְרוֹג וְהַלּוּלָב אֵינוֹ לוּלָב. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּעֲרָבָה – הֲרֵי עֶצֶם זֶה שֶׁהִיא מִמִּין הַכָּשֵׁר "עַרְבֵי נַחַל" (שֶׁמִּבֵּית יִשְׂרָאֵל הִיא), עַל אַף שֶׁמַּעֲלָתָהּ זוֹ אֵינָהּ בְּגָלוּי, וּבְּפֹעַל לֹא גָּדְלָה אֵצֶל נַחַל – "תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הָעַכּוּ"ם" – הֲרֵי הִיא כְּשֵׁרָה וּרְאוּיָה לְהִצְטָרֵף לְ"אַרְבַּעַת הַמִּינִים".

(על־פי לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 132 – מתוך 'לקראת שבת')

(מא) וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ:

מא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ שַׁבְעַת יוֹמִין בְּשַׁתָּא קְיַם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה תְּחַגּוּן יָתֵהּ:

(מב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת:

מב בִּמְטַלַּיָּא תֵּיתְבוּן שַׁבְעַת יוֹמִין כָּל יַצִּיבָא בְּיִשְׂרָאֵל יֵתְבוּן בִּמְטַלַּיָּא:

רש"י◄ **הָאֶזְרָח** • זֶה אֶזְרָח. **בְּיִשְׂרָאֵל** • (ת"כ) לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים.

(מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

מג בְּדִיל דְּיִדְּעוּן דָּרֵיכוֹן אֲרֵי בִמְטַלָּיוּת עֲנָנֵי אוֹתֵבִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַפָּקוּתִי יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי** • (סוכה יא) עַנְנֵי כָּבוֹד.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּדִבְרֵי הַמַּעְתִּיקִים כִּי לֹא יַכְחִישׁוּ הַכָּתוּב אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָאנוּ וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת. גַּם הֵם הֶעְתִּיקוּ כִּי פְּרִי עֵץ הָדָר הוּא אֶתְרוֹג וּבֶאֱמֶת כִּי אֵין פְּרִי עֵץ יוֹתֵר הָדָר מִמֶּנּוּ וְדָרְשׁוּ בּוֹ הַדָּר בְּאִילָנוֹ בְּדֶרֶךְ אַסְמַכְתָּא כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק לְעָם נָכְרִי וְהַצְּדוֹקִים אָמְרוּ כִּי מֵאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ סוּכּוֹת וְהֵבִיאוּ רְאָיָה מִסֵּפֶר עֶזְרָא וְאֵלֶּה עִוְרֵי לֵב הֲלֹא יִרְאוּ כִּי אֵין בְּסֵפֶר עֶזְרָא עַרְבֵי נַחַל וְלֹא פְּרִי עֵץ כְּלָל רַק עֲלֵי חֲמִשָּׁה מִינִים וְאֵין זֵכֶר לַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי עֵץ עָבוֹת טְעָנָה עַל קַדְמוֹנֵינוּ וְכֵן מִין הֲדָס אֵין אִילָנוֹ גָּבוֹהַּ וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי מִינִים גָּבוֹהַּ וְנָמֹךְ וְהַגּוֹלֶה מֵאֶרֶץ קֵדָר לְאֶרֶץ אֱדוֹם אִם יֵשׁ לוֹ עֵינַיִם יֵדַע סוֹד הַמִּצְוָה זֹאת: תורה מא **מג) כִּי בַסֻּכּוֹת.** שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים אַחַר שֶׁעָבְרוּ יָם סוּף סוּכּוֹת וְאַף כִּי בְּמִדְבַּר סִינַי שֶׁעָמְדוּ שָׁם קָרוֹב מִשָּׁנָה וְכֵן מִנְהַג כָּל הַמַּחֲנוֹת וְהִנֵּה גַּם זֶה הַמּוֹעֵד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

מד ומַלִּיל מֹשֶׁה יָת סְדַר מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ וְאַלֵּפְנוּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ שבת קודש ט"ו אייר ~

כד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְבּוּן לָךְ מְשַׁח זֵיתָא דַכְיָא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא:

רש"י ◂ **צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • זוֹ פָּרָשַׁת מִצְוַת הַנֵּרוֹת; וּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא עַל סֵדֶר מִלֻּאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לְפָרֵשׁ צֶרֶךְ הַמְּנוֹרָה, וְכֵן מַשְׁמָע: "וְאַתָּה", סוֹפְךָ לְצַוּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. **שֶׁמֶן זַיִת זָךְ** • שְׁלֹשָׁה שְׁמָנִים יוֹצְאִים מִן הַזַּיִת: הָרִאשׁוֹן קָרוּי "זָךְ", וְהֵן מְפֹרָשִׁים בְּ'מְנָחוֹת' (דף כו) וּבְ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **תָּמִיד** • מִלֵּילָה לְלַיְלָה, כְּמוֹ "עוֹלַת תָּמִיד" שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם.

(ג) מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ג מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא דְסַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא יַסְדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש"י ◂ **לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת** • שֶׁלִּפְנֵי הָאָרוֹן שֶׁהוּא קָרוּי "עֵדוּת". (שבת כב. ת"כ) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עַל נֵר מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ, וּמִמֶּנָּה הָיָה מַתְחִיל וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם. **יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר** • (ת"כ) יַעֲרֹךְ אוֹתוֹ עֲרִיכָה הָרְאוּיָה לְמִדַּת כָּל הַלַּיְלָה, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: חֲצִי לֹג לְכָל נֵר וָנֵר, וְהֵן כְּדַאי אַף לְלֵילֵי תְּקוּפַת טֵבֵת, וּמִדָּה זוֹ הֻקְבָּעָה לָהֶם.

(ד) עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: פ

ד עַל מְנַרְתָּא דְכִיתָא יְסַדַּר יָת בּוֹצִינַיָּא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:

רש"י ◂ **הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה** • שֶׁהִיא זָהָב טָהוֹר. דָּבָר אַחֵר: עַל טָהֳרָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁמְּטַהֲרָהּ וּמְדַשְּׁנָהּ תְּחִלָּה מִן הָאֵפֶר.

(ה) וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת:

ה וְתִסַּב סֻלְתָּא וְתֵיפֵי יָתַהּ תְּרֵתָא עֶשְׂרֵי גְּרִיצָן תְּרֵין עֶסְרוֹנִין תְּהֵי גְּרִיצְתָּא חָדָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זֶכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם וְאִם יִשְׁאַל שׁוֹאֵל לָמָּה בְּתִשְׁרֵי זֹאת הַמִּצְוָה יֵשׁ לְהָשִׁיב כִּי עֲנַן ה' הָיָה עַל הַמַּחֲנֶה יוֹמָם וְהַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּם וּמִימוֹת תִּשְׁרֵי הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת סוּכּוֹת בַּעֲבוּר הַקֹּר: תורה מד

מד) אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא יוּכַל לְדַבֵּר עִם כּוּלָּם וְכֵן כָּתוּב דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין טָעֲנָה מִפְּסוּק אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל לֹא יִקָּרֵא עֵדָה: תורה א

א) וְטַעַם לְהַזְכִּיר פָּרָשַׁת שֶׁמֶן זַיִת זָךְ בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר אִשֵּׁה כָּל מוֹעֵד וְהוּא צָרִיךְ לְהַזְכִּיר הַלֶּחֶם וְהַמְּנוֹרָה כְּנֶגֶד הַשֻּׁלְחָן וְהוֹסִיף בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת עַל הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה הִיא הַיְדוּעָה (עטו) [צ"ל זָהָב] כֻּלָּהּ מַעֲשֵׂה בְּצַלְאֵל וְלֹא אַחֶרֶת וַאֲשֶׁר עָשׂוּהָ מִבְּרְזֶל בְּשָׁעַת הַצּוֹרֶךְ עַל פִּי הַנְּבִיאִים עָשׂוּהָ: תורה ב

ה) וְלָקַחְתָּ סֹלֶת. בְּצִוּוּי וְכָךְ וְאָפִיתָ אוֹתָהּ וּבָאָה זוֹ הַמִּלָּה מִלְּרַע וְהִיא זָרָה: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ו) וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה:

ו וּתְשַׁוִּי יָתְהוֹן תַּרְתֵּין סִדְרִין שִׁית סִדְרָא עַל פָּתוֹרָא דַכְיָא קֳדָם יְיָ:

רמ"י ◄ שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת • שֵׁשׁ חֲלוֹת הַמַּעֲרֶכָה הָאַחַת. הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר • שֶׁל זָהָב טָהוֹר. דָּבָר אַחֵר: עַל טָהֳרוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַסְּנִיפִין מַגְבִּיהִין אֶת הַלֶּחֶם מֵעַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן (מנחות צ"ו. ת"כ)•

(ז) וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה:

ז וְתִתֵּן עַל סִדְרָא לְבוּנְתָא דַכְיְתָא וּתְהֵי לְלַחְמָא לְאַדְכָּרְתָא קׇרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רמ"י ◄ וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת • עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת הָיוּ שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה, מְלֵא קֹמֶץ לְכָל אַחַת. וְהָיְתָה • הַלְּבוֹנָה הַזֹּאת. לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה • שֶׁאֵין מִן הַלֶּחֶם לְגַבֵּי כְּלוּם, אֶלָּא הַלְּבוֹנָה נִקְטֶרֶת כְּשֶׁמְּסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וְהִיא לְזִכָּרוֹן לַלֶּחֶם, שֶׁעַל־יָדָהּ הוּא נִזְכָּר לְמַעְלָה, כַּקֹּמֶץ שֶׁהוּא אַזְכָּרָה לַמִּנְחָה.

(ח) בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:

ח בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא יְסַדְּרִנֵּהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלָם:

(ט) וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־עוֹלָם: ס

ט וּתְהֵי לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי וְיֵכְלֻנַּהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֻדְשׁ קוּדְשִׁין הוּא לֵהּ מִקׇּרְבָּנַיָּא דַיְיָ קְיָם עָלָם:

רמ"י ◄ וְהָיְתָה • הַמִּנְחָה הַזֹּאת, שֶׁכָּל דָּבָר הַבָּא מִן הַתְּבוּאָה, בִּכְלַל 'מִנְחָה' הִיא. וַאֲכָלֻהוּ • מוּסָב עַל הַלֶּחֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר.

(י) וַיֵּצֵא בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי:

י וּנְפַק בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְהוּא בַּר גְּבַר מִצְרָאָה בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְצוֹ בְּמַשְׁרְיָתָא בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְנַבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל:

רמ"י ◄ וַיֵּצֵא בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית • (ת"כ) מֵהֵיכָן יָצָא? רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: מֵעוֹלָמוֹ יָצָא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר: מִפָּרָשָׁה שֶׁלְּמַעְלָה יָצָא; לְגַלֵּג וְאָמַר: "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ", דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לֶאֱכֹל פַּת חַמָּה בְּכָל יוֹם, שֶׁמָּא פַּת צוֹנֶנֶת שֶׁל תִּשְׁעָה יָמִים? בִּתְמִיהָה. וּמַתְנִיתָא אָמְרָה: מִבֵּית־דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יָצָא מְחֻיָּב: בָּא לָטַע אֲהָלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה דָן, אָמְרוּ לוֹ: מַה טִּיבְךָ לְכָאן? אָמַר לָהֶם: מִבְּנֵי דָן אֲנִי! אָמְרוּ לוֹ: "אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם" כְּתִיב. נִכְנַס לְבֵית־דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְיָצָא מְחֻיָּב; עָמַד וְגִדֵּף. **בֶּן־אִישׁ מִצְרִי** • הוּא הַמִּצְרִי שֶׁהָרַג מֹשֶׁה. **בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • מְלַמֵּד שֶׁנִּתְגַּיֵּר. **וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה** • עַל עִסְקֵי הַמַּחֲנֶה. **וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** • זֶה שֶׁכִּנְּגִדוֹ, שֶׁמִּחָה בּוֹ מִטַּע אָהֳלוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) ב' **מַעֲרָכוֹת.** בְּמִסְפַּר הַשְּׁבָטִים כְּסוֹד הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן אוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים כְּמִסְפַּר הַמַּעֲרָכוֹת: **עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר.** כְּנֶגֶד שֻׁלְחָנוֹת אֲחֵרִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם וְהוּא לְבַדּוֹ מְצוּפֶּה זָהָב וְזֵרוֹ זָהָב וְהַלְּבוֹנָה שֶׁהָיְתָה עִם הַלֶּחֶם הוּא אִשֶּׁה לַה' וְהַלֶּחֶם לַכֹּהֵן וְיִתָּכֵן שֶׁהִזְכִּיר זֹאת הַפָּרָשָׁה בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ חִיּוּב עַל יִשְׂרָאֵל לָתֵת עוֹלוֹת הַמּוּעָד וְשֶׁמָּן וְלֶחֶם תָּמִיד: תורה ז

ט) **לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו.** כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ: תורה י

י) **וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית.** מֵאָהֳלוֹ כְּמוֹ יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם: **בֶּן אִישׁ מִצְרִי.** מִתְיַהֵד: **וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי.** כְּמוֹ לְאִישׁ הֶעָשִׁיר אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְלֹא נֵדַע לָמָּה נִסְמְכָה זֹאת הַפָּרָשָׁה אוּלַי דִּבֵּר הַמְקַלֵּל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן בַּעֲבוּר הַלֶּחֶם וְהַשֶּׁמֶן וְהַקְּרְבָּנוֹת: תורה יא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) וְיַקֵּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן:

יא וּפָרַשׁ בַּר אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָא וְאַרְגֵּז וְאַיְתִיאוּ יָתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה וְשׁוּם אִמַּהּ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְשִׁבְטָא דְּדָן:

רש"י ◂ **וַיְקֹב** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּפָרַשׁ", (סנהדרין פז) שֶׁנָּקַב שֵׁם הַמְיֻחָד וְגִדֵּף, וְהוּא שֵׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁשָּׁמַע מִסִּינַי. **וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי** • שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפֵּרְסְמָה הַכָּתוּב לְזוֹ, לוֹמַר שֶׁהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה זוֹנָה. **שְׁלֹמִית** • דַּהֲוָת פַּטְפְּטָה: 'שְׁלָם עֲלָךְ', 'שְׁלָם עֲלָךְ', 'שְׁלָם עֲלֵיכוֹן'! מְפַטְפֶּטֶת בִּדְבָרִים, שׁוֹאֶלֶת בִּשְׁלוֹם הַכֹּל. **בַּת־דִּבְרִי** • דַּבְּרָנִית הָיְתָה, מְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם, לְפִיכָךְ קִלְקְלָה. **לְמַטֵּה־דָן** • מַגִּיד שֶׁהָרָשָׁע גּוֹרֵם גְּנַאי לוֹ, גְּנַאי לְאָבִיו, גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמות לא): "אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן", שֶׁבַח לוֹ, שֶׁבַח לְאָבִיו, שֶׁבַח לְשִׁבְטוֹ.

(יב) וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לְפָרֵשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: פ

יב וְאַסְרוּהִי בְּבֵית מַטְרָא עַד דְּיִתְפָּרַשׁ לְהוֹן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ:

רש"י ◂ **וַיַּנִּיחֻהוּ** • לְבַדּוֹ וְלֹא הִנִּיחוּ מְקוֹשֵׁשׁ עִמּוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בְּפֶרֶק אֶחָד; (סנהדרין עח) וְיוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא): "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֲבָל לֹא פֹּרַשׁ לָהֶם בְּאֵיזוֹ מִיתָה, לְכָךְ נֶאֱמַר (במדבר טו לד): "כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ"; אֲבָל בִּמְקַלֵּל הוּא אוֹמֵר: "לְפָרֵשׁ לָהֶם", שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים אִם חַיָּב מִיתָה אִם לָאו.

~ נקודות משיחות קודש ~

לֹא מָצִינוּ בְּעוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁל מַאֲסָר [וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וַיַּנִּיחוּהוּ בְּמִשְׁמָר", הֲרֵי זֶה רַק עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר דִּינוֹ, וְלֹא בְּתוֹר עוֹנֶשׁ] – כִּי גַּם עוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה הֵם עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד (כְּשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "תּוֹרַת חֶסֶד"), בִּשְׁבִיל הַתִּיקּוּן כוּ', וְכֵיוָן שֶׁבְּמַאֲסָר לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְכֻוָּן, לָכֵן לֹא נִמְצָא בַּתּוֹרָה עוֹנֶשׁ שֶׁל מַאֲסָר.

(שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יג וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יד) הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה:

יד אַפֵּק יָת דְּאַרְגֵּז לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִסְמְכוּן כָּל דְּי שְׁמָעוּ יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישֵׁהּ וְיִרְגְּמוּן יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רש"י ◂ **הַשֹּׁמְעִים** • אֵלּוּ הָעֵדִים. **כָּל** • לְהָבִיא אֶת הַדַּיָּנִים. **אֶת־יְדֵיהֶם** • אוֹמְרִים לוֹ: 'דָּמְךָ בְּרֹאשְׁךָ, וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁים בְּמִיתָתְךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ'! **כָּל־הָעֵדָה** • (ת"כ) בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וַיִּקֹּב. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפֵּרוּשׁוֹ וַיְפָרֵשׁ כְּמוֹ אֲשֶׁר פִּי ה' יְקֻבְּנוּ אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא כְּמוֹ מַה אֶקֹּב וְהָרֹאשׁוֹן קָרוֹב לְפִי דַּעְתִּי: תורה יב

יב) בְּמִשְׁמָר. בְּמָקוֹם יָדוּעַ בַּמַּחֲנֶה: תורה יג

יד) וְסָמְכוּ כָּל הַשּׁוֹמְעִים. בַּעֲבוּר כִּי עַל פִּי עֵדוּתָם יִסָּקֵל: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ׃

טו וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר דִּי יְרַגֵּז קֳדָם אֱלָהֵהּ וְיִקַּבֵּל חוֹבֵהּ׃

רש"י ◂ **וְנָשָׂא חֶטְאוֹ** • בְּכָרֵת, כְּשֶׁאֵין הַתְרָאָה.

(טז) וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת׃

טז וְדִי פָרַשׁ שְׁמָא דַיְיָ יִתְקְטֵל מְרַגְּמִין יִרְגְּמוּן בֵּהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא בְּפָרְשׁוּתֵהּ שְׁמָא יִתְקְטֵל׃

רש"י ◂ **וְנֹקֵב שֵׁם** • אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְלֹא הַמְקַלֵּל בְּכִנּוּי. **וְנֹקֵב** • לְשׁוֹן קְלָלָה, כְּמוֹ (במדבר כג ח): "מָה אֶקֹּב".

(יז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת׃

יז וּגְבַר אֲרֵי יִקְטוֹל כָּל נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא יִתְקְטֵל׃

רש"י ◂ **וְאִישׁ כִּי יַכֶּה** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא יב): "מַכֵּה אִישׁ וְגוֹ'", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרַג אֶת הָאִישׁ, אִשָּׁה וְקָטָן מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם".

(יח) וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃

יח וּדְיִקְטוֹל נַפְשׁ בְּעִירָא יְשַׁלְמִנַּהּ נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא׃

(יט) וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ׃

יט וּגְבַר אֲרֵי יִתֵּן מוּמָא בְּחַבְרֵהּ כְּמָא דִי עֲבַד כֵּן יִתְעֲבֵד לֵהּ׃

(כ) שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ׃

כ תַּבְרָא חֲלַף תַּבְרָא עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא כְּמָא דִי יִתֵּן מוּמָא בַּאֲנָשָׁא כֵּן יִתְיְהֵב בֵּהּ׃

רש"י ◂ **כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵינוֹ נִתְּנַת מוּם מַמָּשׁ, אֶלָּא תַּשְׁלוּמֵי מָמוֹן; שָׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד, לְכָךְ כְּתִיב בּוֹ לְשׁוֹן 'נְתִינָה' – דָּבָר הַנָּתוּן מִיָּד לְיָד.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) כָּל הָעֵדָה. הֵם גְּדוֹלֵי הָאָרֶץ שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו בַּסֵּתֶר וְהַנָּכוֹן שֶׁמַּלַּת אֱלֹהִים שֵׁם הַתֹּאַר וְהַמַּלְאָכִים יִקָּרְאוּ אֱלֹהִים וְכֵן הַדַּיָּנִים וּמִי יוּכַל לָדַעַת מַה יֵּשׁ בְּלֵב הַמְקַלֵּל אַךְ אִם יְפָרֵשׁ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁאֵינוֹ שֵׁם הַתֹּאַר וְלֹא יִתְעָרֵב עִם שֵׁם כִּי הוּא לְבַדּוֹ וְהִנֵּה הַטַּעַם בְּעֵת שֶׁיְּקַלֵּל אִם יְפָרֵשׁ הַשֵּׁם יוּמַת בְּנָקְבוֹ שֵׁם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בֶּן הַמְּצָרִי וּלְמַעַן כְּבוֹד הַשֵּׁם לֹא נִזְכָּר. וְאָמַר **כַּגֵּר כָּאֶזְרָח. יוּמַת.** וְיִתָּכֵן שֶׁהִכּוּ אֵלֶּה הַנִּצִּים זֶה אֶת זֶה עַל כֵּן נִכְתְּבָה זֹאת הַפָּרָשָׁה וּכְבָר הִזְכִּירָהּ רַק הוֹסִיף כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה וְהֵחֵל כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם בְּזָדוֹן וְלֹא בְּמִלְחָמָה מִגֵּר אוֹ אֶזְרָח׃ תורה יז

יח) וּמַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה. וְהִנֵּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ מְשַׁמֵּשׁ לִשְׁנֵי הַפְּסוּקִים׃ תורה יט

יט) כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ. וְאָמַר שִׁמְשׁוֹן כֵּן עָשִׂיתִי לָהֶם וְהַגָּאוֹן הֵבִיא רְאָיוֹת מִשְּׁקוֹל הַדַּעַת כִּי לֹא יִתָּכֵן לִהְיוֹת שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר כְּמַשְׁמָעוֹ כִּי הָרִאשׁוֹן בָּא בְּלֹא כַּוָּנָה וְאֵיךְ יִתָּכֵן לַעֲשׂוֹת שֶׁבֶר כְּמוֹהוּ וְאִם הוּא בְּמָקוֹם מְסֻכָּן הִנֵּה יָמוּת וְכֵן בַּעַיִן וּמִי שֶׁפָּר שְׁלִישִׁית אוֹר עֵינוֹ אֵיךְ יוּכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּעֵין הַחוֹבֵל עַל כֵּן דִּבְרֵי הַקַּבָּלָה אֱמֶת כִּי פְּרוּשׁ כָּל אֵלֶּה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כּוֹפֶר וְרָאוּי לְהוֹצִיא עֵינוֹ אִם לֹא יִפְדֶּנּוּ וְאִם טָעֲנוּ עָלֵינוּ אִם הָיָה הַחוֹבֵל עָנִי וּתְשׁוּבָתֵנוּ כִּי עַל הָרוֹב דִּבֵּר הַכָּתוּב וְשֶׁמָּא יַעֲשִׁיר הֶעָנִי גַּם זֹאת הַתְּשׁוּבָה עַל הַטּוֹעֲנִים אִם הָיָה חוֹבֵל הָעַיִן עִוֵּר׃ תורה כ

כ) כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ. יֵשׁ בֵּי"ת תַּחַת עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) **וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:**

כא וּדְיִקְטוֹל בְּעִירָא יְשַׁלְמִנַּהּ וּדְיִקְטוֹל אֱנָשָׁא יִתְקְטֵל:

רש"י ◄ **וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה •** לְמַעְלָה דִּבֶּר בְּהוֹרֵג בְּהֵמָה, וְכָאן דִּבֶּר בָּעוֹשֶׂה בָּהּ חַבּוּרָה. **וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת •** אֲפִלּוּ לֹא הָרָגוֹ אֶלָּא עָשָׂה בּוֹ חַבּוּרָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כָּאן "נֶפֶשׁ". וּבְמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, וּבָא לְהַקִּישׁוֹ לְמַכֵּה בְהֵמָה: מַה מַּכֵּה בְהֵמָה – מְחַיִּים, אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ – מְחַיִּים, פָּרָט לְמַכֵּה אַחַר מִיתָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַמְקַלְלוֹ לְאַחַר מִיתָה חַיָּב, חֶצְרַךְ לוֹמַר בַּמַּכֶּה, שֶׁפָּטוּר; וּמַה בִּבְהֵמָה בְּחַבָּלָה, שֶׁאִם אֵין חַבָּלָה אֵין תַּשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה.

(כב) **מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

כב דִּינָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא יְהֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם •** אֱלֹהֵי כֻלְּכֶם; כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי מְיַחֵד שְׁמִי עֲלֵיכֶם, כָּךְ אֲנִי מְיַחֵד שְׁמִי עַל הַגֵּרִים.

(כג) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:**

כג וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַפִּיקוּ יָת דְּאַרְגִּז לְמִבְּרָא יָתֵהּ וּרְגָמוּ יָתֵהּ אַבְנָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: פ פ פ

רש"י ◄ **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ •** כָּל הַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בְּסִקִּילָה בְּמָקוֹם אַחֵר: דְּחִיָּה, רְגִימָה וּתְלִיָּה:

קכ"ד פסוקים, עוזיא"ל סימן. חסלת פרשת אמור

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעג - ערה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמוֹ אֲשֶׁר אֲנִי רוֹכֵב בָּהּ וְרַבִּים כֵּן אוֹ פְּרוּשׁוֹ כֵּן יִתֵּן בּוֹ אִם לֹא יִפְּדֶה: תורה כא

כא) וְטַעַם וּמַכֵּה בְהֵמָה. פַּעַם אַחֶרֶת לְהַזְכִּיר הַגֵּר כִּי נִתְיַנֵּת הַמּוּם הוּא בְּיִשְׂרָאֵל כִּי כֵּן כָּתוּב בַּעֲמִיתוֹ רַק מַכֵּה אָדָם וּבְהֵמָה מִשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח וּכְבָר הוֹדַעְתִּיךָ כִּי בְּהִתְחַבֵּר שְׁנֵי כְּפִי"ן הוּא דֶּרֶךְ קְצָרָה גַּם הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר עִם מַכֵּה אָדָם וָמֵת כִּי יָדוּעַ הוּא כִּי הַמַּכֶּה לֹא יומת עַד מוֹת הַמַּכֶּה. וּפְרוּשׁ אַחֵר הִזְכִּיר בִּתְחִלָּה נֶפֶשׁ וְהַטַּעַם שֶׁהִכָּהוּ בְּמָקוֹם מְסֻכָּן וְאַחַר כֵּן אָמַר כְּלָל מִי שֶׁיָּמִית יוּמַת בֵּין שֶׁיַּכֶּה בְּמָקוֹם מְסֻכָּן אוֹ שֶׁאֵינוֹ מְסֻכָּן עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר נֶפֶשׁ: וְטַעַם אֱלֹהֵיכֶם. אֱלֹהֵי הָאֶזְרָח וְאֱלֹהֵי הַגֵּר: תורה כב

כג) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ. מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה בְּחוֹבֵל:

חסלת פרשת אמור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, ט' אייר > מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שני, י' אייר > מפרק נה עד סוף פרק נט

יום שלישי, י"א אייר > מפרק ס עד סוף פרק סה

יום רביעי, י"ב אייר > מפרק סו עד סוף פרק סח

יום חמישי, י"ג אייר > מפרק סט עד סוף פרק עא

יום שישי, י"ד אייר > פרק כ. מפרק עב עד סוף פרק עו

שבת קודש, ט"ו אייר > פרק כ. מפרק עז עד סוף פרק עח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון ט' אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סה, פרק מו ויש דרך... עד עמ' סה, המלך:

פֶּרֶק מו. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, דרך נוספת, כיצד לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש הלב – במדת הרחמים, מדתו של יעקב אבינו: לעורר רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה, לקיים תורה ומצוות, כדי להשיב את הנשמה למקורה ולהוציא את מקור הנשמה מגלות, שהוגלה לשם, עקב מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים.

בפרק מ"ו, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שקיימת דרך נוספת השווה לכל נפש (וקרובה מאד מאד) – לעורר את אהבתו המסותרת של יהודי, שתהיה בהתגלות בלבו תוך אהבת להב־שלהבת להקב"ה. ואהבה זו תביא אותו לקיום תורה ומצוות, וכן לעמוד ולנצח את כל הגורמים, הפנימיים והחיצוניים, המפריעים לעניני עבודת ה'. וזאת, על ידי התבוננותו – שכשם שבטבע האדם, כשמישהו מגלה לזולת אהבה חזקה – הרי זה מזמין, ממילא, אהבה חוזרת מהזולת אליו; ובמיוחד אם זה שמגלה את האהבה הוא אדם גדול ביותר, וזה שכלפיו מגלים את האהבה הוא אדם נחות ביותר, הרי בודאי יעורר הדבר בו אהבה חוזרת עמוקה לאדם הגדול – על־דרך־זה, ובמדה מרובה בהרבה, צריך להיות ביחס לאהבה הגדולה והבלתי מוגבלת שהראה, ומראה, הקב"ה לבני ישראל, החל ממה שהקב"ה בחר בהם מכל העליונים ותחתונים, הוציאם ממצרים ונתן להם את התורה והמצוות. אהבה זו מראה הקב"ה לבני ישראל בכל הזמנים – הרי שבוודאי אהבתו זו של הקב"ה, צריכה לעורר בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה; וכשם שהקב"ה סילק את כל המניעות לבריאת העולם, בגלל אהבתו לאדם התחתון, לבני ישראל (כמבואר בארוכה בפרק מ"ט) – כך על בני ישראל לסלק את הגורמים המפריעים לעבודת ה'. כשהחלו ללמוד (בשיעורי ה"תניא" מעל גלי האתר, בארצות הברית) פרק מ"ו, הפנה מחבר הספר את השאלות הבאות אל הרבי שליט"א: לא מובן לכאורה, מדוע מפסיק בפרק מ"ה – בעבודה מצד מדת התפארת – בין אופני עבודה שמצד אהבה? – כי הלא גם האהבה ד"כמים הפנים" (דפרק מ"ו) הוא אופן דהתעוררות אהבה. והאם יש מקום לומר אשר מפני שעד כאן דיבר באופנים שאמר עליהם שהם "קרוב מאד", וכאן מדבר באופן שהוא קרוב "מאד מאד" (אשר לכאורה זה גופא צריכים להבין, איך הוא קרוב "מאד מאד" – מאחר שגם בזה צריכים להתבונן בכמה ענינים של גדולתו יתברך ואיך שהיה נחוץ כל הצמצומים וכו')?". על כך ענה הרבי שליט"א (הדברים שולבו בהמשך הפרק גם בכל ענין שהדברים שייכים אליו):

ליקוטי אמרים

פרק מו ויש דרך ישר לפני איש שוה לכל נפש וקרוב הדבר מאד מאד לעורר ולהאיר אור האהבה התקועה ומסותרת בלבו להיות מאירה בתוקף אורה כאש בוערה בהתגלות לבו ומוחו למסור נפשו לה' וגופו ומאודו בכל לב ובכל נפש ומאד מעומקא דלבא באמת לאמיתו ובפרט בשעת ק"ש וברכותיה כמו שיתבאר. והוא כאשר ישים אל לבו מ"ש הכתו' כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם

"כל משנ"ת ע"ע - שאף שמדרי' האדם נמוכה יותר - בכ"ז גם הוא יכול לעורר אהוי"ר וכו'. כאן מבאר להיפך: שא"צ להתבוננות מיוחדת (שה"ז טבע), שווה לכל - מצד כללות ההתבוננות, וקרוב (אפי' באם היו שווים במעלה) מאד (כיון שא"א בנידון דידן שווים) ומאד נוסף על המאד - כדלקמן. רק באהבה זו - כל שמדרי' והבנת האדם נמוכה יותר, קרוב יותר לעורר את האהבה - כמבואר בהמשל באריכות כו"כ דרגות: 1) שווים במעלה, מלך 2) גדול 3) ורב, ובקצה השני 2) הדיוט 3) ונבזה 4) ושפל וכו' וכו'".

וְיֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, וְקָרוֹב – ואפשרי, **הַדָּבָר מְאֹד מְאֹד, לְעוֹרֵר וּלְהָאִיר אוֹר הָאַהֲבָה הַתְּקוּעָה וּמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ,** – אהבה זו קיימת בלבו של כל יהודי, אלא היא מסותרת – וקרוב הדבר מאד מאד לגלותה, **לִהְיוֹת מְאִירָה בְּתֹקֶף אוֹרָהּ כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמוֹחוֹ,** – עד שהיא תפעל עליו **לְמָסֹר נַפְשׁוֹ לַה' וְגוּפוֹ וּמְאֹדוֹ** – ודבר זה ייעשה **בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ וּמְאֹד,** – במסירות בלתי מוגבלת של עצם הנפש, **מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא** – מעומק הלב, **בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּבִפְרָט** – מסוגל האדם לעורר אהבה זו, **בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.** – לקמן, השייכות המיוחדת של קריאת שמע וברכותיה להתגלות אהבה זו. **וְהוּא,** – הדרך לגלות אהבה זו, היא: **כַּאֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ** – כאשר יתעמק אדם ברצינות, **מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם אֶל**

---

1. משלי כז, יט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאָדָם"; פֵּרוּשׁ[2], כְּמוֹ שֶׁכִּדְמוּת וְצוּרַת הַפָּנִים שֶׁהָאָדָם מַרְאֶה בַּמַּיִם, כֵּן נִרְאֶה לוֹ שָׁם בַּמַּיִם אוֹתָהּ צוּרָה עַצְמָהּ – כשאדם מסתכל במים, משתקפת במים אותה צורת־פנים של האדם המסתכל; ולא רק הצורה החיצונית של הפנים משתקפת במים, אלא גם תווי הפנים המבטאים רגשות ותנועות הנפש הפנימיות, כמו שמחה, עצב וכדומה, **כָּכָה מַמָּשׁ לֵב הָאָדָם הַנֶּאֱמָן בְּאַהֲבָתוֹ לְאִישׁ אַחֵר, חֲבֵרוֹ הָאֲהֻבָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת אַהֲבָה בְּלֵב חֲבֵרוֹ אֵלָיו גַּם־כֵּן לִהְיוֹת אוֹהֲבִים נֶאֱמָנִים זֶה לָזֶה,** – עצם קיום רגש האהבה בלבו של אחד לשני, מעורר אהבה חוזרת בנאהב, שבלבו משתקפת חזרה אהבה לאוהב הראשון; **בְּפָרְטִ כְּשֶׁרוֹאֶה אַהֲבַת חֲבֵרוֹ אֵלָיו.** – כשאהבתו לשני אינה נשארת ברגשי הלב בלבד, אלא הוא מראה את אהבתו שתיראה גם לעיני השני – הרי זה בודאי מעורר אהבה בשני אליו. **וְהִנֵּה, זֶהוּ טֶבַע הַנָּהוּג בְּמִדַּת כָּל אָדָם, אַף אִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בְּמַעֲלָה.** – לא שהאחד הוא אדם גדול והשני אדם פשוט, אלא שניהם הם באותה מעלה ובאותו מעמד – גם אז טבעי הדבר שאהבתו של האחד מעוררת בשני אהבה חוזרת. **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אִם מֶלֶךְ** – איזה מלך? **גָּדוֹל וְרַב** – מלך על מדינות רבות **מַרְאֶה אַהֲבָתוֹ** – ואיזו אהבה? – **הַגְּדוֹלָה וְהָעֲצוּמָה** – ולמי הוא מראה אהבה גדולה ועצומה זו? – **לְאִישׁ הֶדְיוֹט וְנִבְזֶה וּשְׁפַל אֲנָשִׁים וּמְנֻוָּל הַמָּטֵל בָּאַשְׁפָּה,** – כיצד, ובאלו דרכים מראה המלך את אהבתו הגדולה? – **וְיוֹרֵד אֵלָיו** – אל אותו איש הדיוט ונבזה וכו', **מְמֻקוֹם כְּבוֹדוֹ עִם כָּל שָׂרָיו יַחְדָּו, וּמְקִימוֹ וּמְרִימוֹ מֵאַשְׁפָּתוֹ, וּמַכְנִיסוֹ לְהֵיכָלוֹ הֵיכַל הַמֶּלֶךְ,** – ובהיכל המלך עצמו, הוא מכניס אותו **חֶדֶר לִפְנִים מֵחֶדֶר,** – בחדרו הפרטי והאישי, **מָקוֹם שֶׁאֵין כָּל עֶבֶד וְשַׂר נִכְנָס לְשָׁם, וּמִתְיַחֵד עִמּוֹ שָׁם בְּיִחוּד וְקֵרוּב אֲמִתִּי וְחִבּוּק וְנִשּׁוּק** – המלך מחבק אותו ומנשקו, והוא מחבק את המלך ומנשקו, **וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** – והם מתדבקים ומתאחדים רוח ברוח, **בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ** – וכשמלך גדול כזה מראה אהבה גדולה כזו וקירוב גדול כזה לאדם נחות כזה, הרי – **עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁתִּתְעוֹרֵר מִמֵּילָא הָאַהֲבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת בְּלֵב הַהֶדְיוֹט וּשְׁפַל אֲנָשִׁים הַזֶּה אֶל נֶפֶשׁ הַמֶּלֶךְ[3], בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ**

ליקוטי אמרים

פי' כמו שכדמות וצורת הפנים שהאדם מראה במים כן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה ככה ממש לב האדם הנאמן באהבתו לאיש אחר הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב חבירו אליו ג"כ להיות אוהבים נאמנים זה לזה בפרט כשרואה אהבת חבירו אליו. והנה זהו טבע הנהוג במדת כל אדם אף אם שניהם שוים במעלה ועל אחת כמה וכמה אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול המוטל באשפה ויורד אליו ממקו' כבודו עם כל שריו יחדיו ומקימו ומרימו מאשפתו ומכניסו להיכלו היכל המלך חדר לפנים מחדר מקום שאין כל עבד ושר נכנס לשם ומתייחד עמו שם ביחוד וקירוב אמיתי וחיבוק ונישוק ואתדבקות רוחא ברוחא בכל לב ונפש יאכ"ו שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך

---

2. מחבר ספר זה, שאל: מה הכוונה בתיבת "פירוש" אחר שמביא הפסוק "כמים הפנים וגו'": האם זה לשלול פי' התרגום וכו' רק לפרש כמו רש"י והמצודות? או שיש בזה הוספה גם על פירושם? (לכאורה בתיבות "דמות וצורה" מרומז כמו המצודות – "פנים שוחקות וכו'"). על כך ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תיבת "פירוש" (שאחר הפסוק כמים הפנים וגו') היא לשלול הפי' הפשוט. ועצ"ע איך ליישב הפי' שבתניא בכתוב. – כי ענינו דס' משלי הוא ככתוב בתחלתו: לדעת חכמה ומוסר וגו' – **ללמד** מוסר ואיך להתנהג וכו'. ובמילא גם כתוב זה פי' **הוראה** שכמים הפנים לפנים, כן (צ"ל) לב האדם אל האדם, ולא לשלם רעה תחת טובה וכיו"ב. וכמו בשארי מוסרי ס' משלי – מהם כמה שבקל יוכל לקיימם, וכמה מהם שצ"ל דוקא עבודה קשה בהם. **ואין כל ראי' כלל** לנדו"ד. **ומפרש** – אדה"ז הפי' שהדמיון "כמים" – הוא בכל הפרטים, שכמו שכמים הפנים לפנים – וא"א אחרת, כי זהו בטבע, כן "**טבע הנהוג במדת כל אדם**" (ואפי' לעבודה **קלה** אין זקוק – ורק שימת לב לזה, משא"כ כשחושב בענין אחר שא"א לחשוב ב' מחשבות). לפי' אדה"ז הפי' **וההוראה** י"ל בדא"פ: כיון **שבטבע** כמים גו' כן לב גו' – עליו להשתדל ביותר באהבתו (כיון שעי"ז יפעול גם בחבירו) ואפילו אם לע"ע חבירו שונאו – ג"כ ינסה כו' וראה אגה"ק סו"ס ב'". **3.** בהתאם לכך – לומד הרבי שליט"א (בהערה שהובאה בהתחלת הפרק) יובן, מדוע בדרך זו – "שוה לכל נפש" לאהוב את הקב"ה, ולא זו בלבד שזה "קרוב", אלא "קרוב מאד", ויתירה מזו: "קרוב הדבר מאד מאד" (כפי שרבנו הזקן מתבטא בסוג זה של אהבה). היא "שוה לכל נפש" מצד ההתבוננות הכללית של כמים הפנים, שכן, הרי זה טבע **בכל אחד**, שאהבה שמראים לו – מעוררת בו אהבה חוזרת; ו"קרוב הדבר" גם כששניהם שווים במעלה, והיא גם קרובה "מאד", מחמת שבענייננו בנמשל של הקב"ה ובני ישראל, הרי לא שייך ששניהם יהיו שווים במעלה, אלא, זהו כמו במשל, כשמלך גדול ורב מראה אהבה לאיש שפל, כך הרי ודאי הדבר שעל אהבתו של הקב"ה לישראל, לעורר בהם אהבה להקב"ה; ועוד פעם "מאד" בנוסף ל"מאד" הראשון – שכן, אהבה זו מיוחדת בכך, שככל שבמדריגתו והבנתו של האדם נחותה יותר – קרוב הדבר יותר לעורר את האהבה, שהרי ככל שהוא נחות יותר, מחייבת אותו האהבה שהקב"ה מראה לו – לעורר בו אהבה גדולה להקב"ה. דבר זה מודגש בדרגות השונות הנזכרות במשל: כששניהם שווים במעלה (שגם אז זה מעורר אהבה); "מלך" – כשמעורר האהבה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִלֵּב וָנֶפֶשׁ מֵעֲמְקָא דְלִבָּא – מעומק הלב, **לְאֵין קֵץ. וְאַף אִם לְבּוֹ** – של אותו אדם פשוט, אליו מראה המלך אהבה כזו, הוא **כְּלֵב הָאֶבֶן** – ולא בקלות כל כך מתעורר לבו ברגשי אהבה לזולת – בכל זאת: **הָמֵם יַמֵּם** – לבו, **וְהָיָה לְמַיִם, וְתִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשׁוֹ כַּמַּיִם בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ לְאַהֲבַת הַמֶּלֶךְ:** – האהבה שתתעורר בלבו למלך, תהיה באופן, שנפשו תשתפך בכלות הנפש אל המלך. להלן יסביר רבנו הזקן, שכל הפרטים האמורים במשל, של מלך בשר ודם, ישנם, ובמדה נעלה ביותר, בנמשל, של מלך מלכי המלכים, הקב"ה, המלך הגדול של כל העולם, שהראה אהבה גדולה כזו לעם ישראל, בשעה שהיו במצב הנחות ביותר, בהיותם במצרים, והוציאם משם והעלה אותם למדריגות הנעלות ביותר בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות מתאחדים בני ישראל במדה הנעלה ביותר של התאחדות. ולא רק אז אלא בכל זמן ובכל שעה, קיים מצב זה בין הקב"ה לבין בני ישראל – ולפיכך ההתעמקות בכל האמור, באופן של "כמים הפנים לפנים" – מעוררת בבני ישראל, אהבה גדולה ביותר להקב"ה.

ליקוטי אמרים

בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא לאין קץ. ואף אם לבו כלב האבן המם ימם והיה למים ותשתפך נפשו כמים בכלות הנפש ממש לאהבת המלך:

~ יום שני י' אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סה, והנה ככל הדברים... עד עמ' 130, וגופא וכו'.

ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – שפורטו במשל המלך הגדול וההדיוט ושפל אנשים, **וּכְכָל הַחִזָּיוֹן הַזֶּה,** – באופן האהבה שהמלך מראה לאותו הדיוט, **וְגָדוֹל יָתֵר מְאֹד בִּכְפָלֵי כְפָלַיִם לְאֵין קֵץ,** – מכפי שהדברים מופיעים במשל המלך, **עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהֵינוּ.** – הקב"ה הראה לבני ישראל, אהבה גדולה בהרבה, בלי גבול, מאשר אופן האהבה שבמשל. **כִּי לְגֻדְלָתוֹ אֵין חֵקֶר,** – גדולתו של הקב"ה היא למעלה מחקר והבנת השכל, כך – שהדברים הם כמו שהם במשל מלך גדול ורב, אלא שבנמשל, גדלותו של המלך, הקב"ה, היא למעלה באין־ערוך מאשר גדלותו של המלך בשר־ודם הגדול; ובהשוואה למשל, שמדובר במלך שהוא לא רק "גדול" אלא גם "ורב", שהוא מולך בהרבה מדינות – גם בנמשל כך, אלא שם זה במדה גדולה ורבה יותר באין־ערוך, שכן – **וְאֵיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – הקב"ה ממלא ומקיף את כל העולמות; **וְנוֹדָע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְהָאַר"י זַ"ל,** – אודות, **רִבּוּי הַהֵיכָלוֹת** – "היכלות" הם מדריגות כלליות בכל עולם מהעולמות העליונים, **וְהָעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָל רִבּוֹא רִבְבוֹת מַלְאָכִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[4]: כְּתִיב** – כתוב[5]: **"חֵישׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו",** – היש מספר לגדודי המלאכים שלו? **וּכְתִיב** – ופסוק אחר אומר[6]: **"אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵיהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קֳדָמוֹהִי כו',** – אלף אלפים משמשים אותו, וריבוא רבבות

ליקוטי אמרים

והנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה וגדול יתר מאד בכפלי כפליים לאין קץ עשה לנו אלהינו כי לגדולתו אין חקר ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ונודע מז"חק והאר"י ז"ל ריבוי ההיכלות והעולמות עד אין מספר ובכל עולם והיכל ריבוא רבבות מלאכים לאין קץ ותכלית. וכמ"ש בגמ' כתיב היש מספר לגדודיו וכתיב אלף אלפין ישמשוניה וריבו

הוא מלך – בודאי שזה מעורר אהבה חוזרת; גדול – עוד יותר, ורב – עוד ועוד יותר. וכך גם בקצה השני, אל מי שמראים את האהבה, נזכרות גם כן דרגות שונות: שלא זו בלבד שאין הוא שווה למלך, אלא, ראשית כל – הוא "הדיוט", יתר על כן – "נבזה", ויתירה מזו – "שפל אנשים", וכך הלאה. על כל פנים, הרי ככל שהוא למטה במדריגתו ובהשגתו – עליה לעורר יותר ויותר את האהבה בו. ולכן זה "מאד מאד", שלא זו בלבד שזה "מאד", שאין היא דומה במעלה, אלא האהבה היא מהקב"ה לאדם – אלא, יתירה מזו, אם הוא נחות יותר – בודאי שזה צריך לעורר בו אהבה חוזרת. זהו החידוש ב"דרך" שבפרק זה, לגבי הדרכים איך לעורר אהבת ה' שלמדנו בפרקים הקודמים. שכן, בפרקים הקודמים דובר שאפילו אם מדריגתו והשגתו של האדם נחותות, **בכל זאת** יש בכוחו לעורר אהבת ה' ויראת ה' וכו'. ואילו, כאן מוסבר, להיפך, שככל שמדריגתו והשגתו של האדם נחותות יותר – בכוחו יותר לעורר את האהבה, שכן, כאמור, אין הוא זקוק ל"התבוננות" מיוחדת, כי־אם ל"שימת לב" לענין של "כמים הפנים", וזה – כאמור – הרי מחייב, שככל שהוא נחות יותר – יותר ויותר זה צריך לעורר את האהבה. **4.** חגיגה יג, ב. **5.** איוב כה, ג. **6.** דניאל ז, י.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עומדים לפניו; הרי, מוכח מהפסוק השני, שקיים מספר מוגבל, אלא שהמספר הוא גדול ורב ביותר, ואילו בפסוק הראשון כתוב שאין להם מספר כלל? **וּמִשֶּׁנֵּי** – והגמרא מתרצת: **"אֶלֶף אַלְפִין וְכוּ'"** – **מִסְפַּר גְּדוּד אֶחָד**, – מה שכתוב בפסוק השני "אלף אלפין וכו'" המדובר במספר הפרטים שבמחנה מלאכים אחד, **אֲבָל לִגְדוּדָיו – אֵין מִסְפָּר**, – בפסוק הראשון מדובר על "גדודיו" – מחנות, ולהם אין מספר כלל. **וְכֻלָּם כַּמָּיִם כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי**, – וכל אלה האמורים, נחשבים לכלום לגבי הקב"ה, **וּבְטֵלִים בְּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, בְּבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד מַמָּשׁ לְגַבֵּי מָהוּת הַנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת וְעַצְמוּתָהּ**, – הנפש כוללת את כוח הדיבור, **בְּעוֹד שֶׁהַיְה דִּבּוּרָהּ** – של הנפש, **עֲדַיִן בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ אוֹ בְּרִצּוֹן וְחֶמְדַּת הַלֵּב, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת:** – כפי שנתבאר באריכות בפרקים כ' וכ"א, עד כמה אין לדיבור אחד ויחיד ערך כלל לגבי הנפש המדברת, גם לאחרי שהאדם כבר ביטא את המלה (שאז היא נראית כמציאות לעצמה), וכל שכן כשהדיבור נמצא עדיין בתוך הנפש המדברת, ויותר מכך, – כשהדיבור נמצא עדיין במחשבה, ויותר מכך – כשהדיבור נמצא עדיין בחמדת הלב (שמכל אלה נובע הדיבור. שכן, אדם מדבר מה שהוא חושב לפני־זה במחשבה ומה שהוא רוצה וחומד לפני כן בלבו לדבר) ושם – דיבור יחיד ואחד זה בטל לגמרי ואינו נרגש כלל למציאות; כך גם למעלה, הדיבור, ממנו נוצרים וחיים המלאכים, העולמות והנבראים – כלול תמיד במקורו, וממילא הוא בטל במציאות לגמרי; **וְכֻלָּם** – כל המלאכים, **שׁוֹאֲלִים: "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ"**, – של הקב"ה, **"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"**[7] – "כל הארץ" הכוונה לעולם הזה, התחתון – **הֵם יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ**, – הקב"ה מלא את כל הארץ ב"כבודו" – על ידי הימצאותם של בני ישראל שם. **כִּי הִנֵּיחַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת** – העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת** – העולמות **הַתַּחְתּוֹנִים**, – כלומר: אין העולמות העליונים ותחתונים מהווים תכלית הכוונה של הקב"ה בבריאת העולם, **וְלֹא בָּחַר בְּכֻלָּם כִּי־אִם בְּיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, וְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, עֶרְוַת הָאָרֶץ, מִקּוֹם הַזֹּהֲמָא וְהַטֻּמְאָה**, – שם נמצאו בני ישראל; וזאת בהשוואה למה שנאמר במשל, שהמלך מעלה ומוציא את ה"הדיוט ושפל אנשים" מאשפה – והקב"ה הוציא אותם ממצרים **לֹא עַל־יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל־יְדֵי כּוֹ'**, – לא על ידי מלאך, שהוא נברא בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, ולא על ידי שליח, שהוא מדריגת "עולם האצילות", **אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יָרַד לְשָׁם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]: **"וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ וְגוֹ'"**, – הקב"ה אומר: אני עצמי ירדתי למצרים להצילו. וכמו במשל, שאחרי שהמלך הרים את ה"איש הדיוט" מ"אשפה", הביאו והכניסו להיכלו ושם התייחד אתו ב"יחוד גמור וקירוב אמיתי בחיבוק ונישוק" וכו' – כך הדבר גם בנמשל – **כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו בְּקֵרוּב וְיִחוּד אֲמִתִּי, בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ** – שנפשו של יהודי תהיה קשורה בהקב"ה, וכך גם לגבי הקב"ה כביכול, אומרת התורה: "אנא נפשי כתבית יהבית" (ראשי תיבות: אנכי) שהקב"ה כביכול, הכניס את "נפשי", את הנפש שלו, בתורה בשביל ישראל, **בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין פֶּה לְפֶה**, – שפיו של יהודי יתאחד עם ה"פה" וה"דיבור" שלמעלה, **לְדַבֵּר דְּבַר ה' זוֹ הֲלָכָה**, – בשעה שיהודי מדבר ולומד תורה, מתאחד דיבורו בדיבור שלמעלה, בבחינת "נשיקין" פה לפה; וכשם שב"נשיקין" ישנו, כאמור בפרק הקודם, יחוד נוסף, פנימי יותר, שה"רוח" של האחד מתאחדת עם של השני – כך הדבר גם ביחס לתורה: **וְאִתְדַּבְקוּת רוּחָא בְּרוּחָא**, – דביקות והתאחדות "רוח" האדם עם בחינת "רוח" שלמעלה, **הִיא הַשָּׁנָה הַתּוֹרָה וְיִדִּיעַת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ**, – בשעה שלומדים תורה מתוך השגה, כדי להבין את שכל התורה, יודעים בכך את רצונו וחכמתו של הקב"ה – פסק ההלכה של תורה, שדבר זה כשר או פסול, זהו הרצון, שהקב"ה רוצה שכך יהיה הדבר; וה"שכל" שבאותה הלכה, הוא חכמתו של הקב"ה, **דְּכֻלָּא חַד מַמָּשׁ**, – רצונו וחכמתו של הקב"ה הם דבר אחד עם הקב"ה עצמו – ועל ידי תורה, מתאחדים בני ישראל, רוח ברוח, עם הקב"ה כביכול עצמו. **וְגַם בְּבְחִינַת חִבּוּק**, – ה"יחוד"

ליקוטי אמרים

רבנן קדמוהי כו' ומשני אלף אלפין וכו' מספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר וכולם קמיה כלא ממש חשיבי ובטלים במציאות ממש כביטול דבור א' ממש לגבי מהות הנפש המדברת ועצמותה בעוד שהיה דיבורה עדיין במחשבתה או ברצון וחמדת הלב כנ"ל באריכות: וכולם שואלים איה מקום כבודו ועונים מלא כל הארץ כבודו הם ישראל עמו. כי הניח הקב"ה את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו והוציאם ממצרים ערות הארץ מקום הזוהמא והטומאה לא ע"י מלאך ולא ע"י כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו ירד לשם כמ"ש ואראד להצילו וגו' כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש. וגם בבחי' חיבוק הוא

---

7. ישעי' ו, ג. **8.** שמות ג, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיהודי מתייחד ומתאחד עם הקב"ה, על ידי תורה ומצוות, הוא גם בבחינת "חיבוק", כמו למשל אדם מחבק את חברו בגופו ובזרועותיו – **הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּרמ"ח** – 248 **אֵבָרִים,** – שישנם באדם – שאז, בשעה שיהודי מקיים מצוות מעשיות, ברמ"ח אבריו, יש בכך משום ענין של "חיבוק", שרמ"ח האברים שלמעלה כביכול, מחבקים את רמ"ח אבריו; **דְּרמ"ח פִּקּוּדִין הֵן רְמ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא** – 248 מצוות־העשה הן 248 אברי ה"מלך", שלמעלה כביכול, **כַּנּוְבָר לְעֵילּ.** – בפרק כ"ג, שכמו שאבר אדם הוא כלי לכוח בנפש שלו: העין – כלי לכוח הראיה, האוזן – לכוח השמיעה, וכך הלאה, כך גם, כל מצוה היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של הרצון העליון, שרוצה שיהודי יקיים אותה מצוה. **וְדֶרֶךְ כְּלָל נֶחְלָקִין** – 248 מצוות־העשה, **לְשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת: יָמִין וּשְׂמֹאל וְאֶמְצַע, שֶׁהֵן חֶסֶד דִּין רַחֲמִים,** – ישנן מצוות שהן מבחינת "ימין", ויש מצוות שהן מבחינת "שמאל", וכך הלאה. בחינת "ימין" היא חסד, "שמאל" – גבורה ודין, ו"אמצע" – רחמים, הקו האמצעי, והם: **תְּרֵין דְּרוֹעִין וְגוּפָא** וכו'. – שתי "זרועות" וגוף, חסד – זרוע ימנית, גבורה – זרוע שמאלית, ורחמים – גוף. הרי, כשם שחיבוקו של אדם מתבטא בכך שהוא מחבק את חברו בשתי זרועותיו ובגופו, כך גם למעלה, שה"תרין דרועין" – שתי הזרועות, ו"גופא" – והגוף, שלמעלה, שבמצוות, "מחבקים" את היהודי המקיים את המצוות.

ליקוטי אמרים

קיום המצות מעשיות ברמ"ח אברים דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברין דמלכא כנז"ל. ודרך כלל נחלקין לשלש בחי' ימין ושמאל ואמצע שהן חסד דין רחמים תרין דרועין וגופא וכו'.

~ יום שלישי י"א אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 130, וז"ש אשר קדשנו... עד עמ' סו, בחייהם.

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים: – בברכה שמברכים על קיום מצוה: **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו",** – הקב"ה מקדש אותנו במצוותיו. "קדשנו" מלשון קידושין, כמו שאומרים בשעה שמקדשים אשה – "הרי את מקודשת", שהרי גם במצוות הדבר הוא: **כְּאָדָם הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה לִהְיוֹת מְיֻחֶדֶת עִמּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד"** – הרי, שיש כאן התאחדות מלאה, עד שהם נהיים "לבשר אחד". **כָּכָה מַמָּשׁ** – כמו ה"יחוד" שעל ידי קידושין, **וְיֵתֶר עַל כֵּן לְאֵין קֵץ, הוּא יִחוּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הָעוֹסֶקֶת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית וּלְבוּשֵׁיהֶן הַנּוְבָרִים לְעֵילּ,** – שהם כולם מתאחדים **בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – יחוד זה הוא "יתר לאין קץ" מהיחוד של איש ואשה. רבנו הזקן מציין את היחוד של איש ואשה, מפני שבגשמיות זהו אופן היחוד החזק ביותר, וזה מתואר בלשון קידושין. **וְלָכֵן הַמְּשִׁיל שְׁלֹמֹה עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּ"שִׁיר הַשִּׁירִים", יְחוּד זֶה** – של ישראל והקב"ה על ידי תורה ומצוות, **לְיִחוּד חָתָן וְכַלָּה,** – שהוא: **כְּדִבְיקָה** – דביקות שהיא חיצונית, **חֲשִׁיקָה** ב'חשק' שהוא יותר פנימי, **וַחֲפִיצָה** – ב"חפץ" שהוא פנימי עוד יותר, **בְּחִבּוּק וְנְשּׁוּק.** – כל הדברים האמורים, ישנם ביחודו של יהודי עם הקב"ה כשהוא מקיים תורה ומצוות. למדנו לעיל: שהמלה "קדשנו" הוא מלשון "קידושין", כמו שהדבר למטה, שה"יחוד" נעשה על ידי "קידושין". להלן יסביר רבנו הזקן, שבמלה "קדשנו" כאן, מתכוונים גם למדריגה **בקדושה,** בה מתקדש יהודי ומתעלה על ידי תורה ומצוות – מדריגת "קדש" שלמעלה מהעולמות ומובדלת מעולמות: **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים:** – כשמברכים על מצוה: **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו",** – שהמלה קדשנו משמעה, **שֶׁהֵעֱלָנוּ לְמַעֲלַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִיא קְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, וּקְדֻשָּׁה** – המלה "קדושה",

ליקוטי אמרים

וז"ש אשר קדשנו במצותיו כאדם המקדש אשה להיות מיוחדת עמו ביחוד גמור כמ"ש ודבק באשתו והיו לבשר אחד. ככה ממש ויתר על כן לאין קץ הוא יחוד נפש האלהית העוסקת בתורה ומצות ונפש החיונית ולבושיהן הנ"ל באור א"ס ב"ה. ולכן המשיל שלמה ע"ה בשיר השירים יחוד זה ליחוד חתן וכלה ברביקה חשיקה וחפיצה בחיבוק ונישוק. וז"ש אשר קדשנו במצותיו שהעלנו למעלת קודש העליון ב"ה שהיא קדושתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו

9. בראשית ב, כד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִיא לְשׁוֹן הַבְדָּלָה, מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא מֻבְדָּל – ולמעלה, **מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהִיא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין",** – מקיף כל העולמות, **מַה שֶּׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן,** – אין ביכולתו להתלבש בפנימיות בעולמות, אלא פועל ומשפיע בעולמות, בהיותו למעלה מהם – למדריגה זו של קדושה, מתעלים בני ישראל על ידי מצוות. **כִּי עַל־יְדֵי יִחוּד הַנֶּפֶשׁ וְהִתְכַּלְלוּתָהּ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, חֲרֵי הִיא בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת קְדֻשַּׁת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵעַל, מֵאַחַר שֶׁמִּתְיַחֶדֶת** – הנפש, **וּמִתְכַּלֶּלֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[10]**: "וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה', וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי",** – הפסוק נותן טעם לקדושתם של בני ישראל, ומקשר אותה לקדושתו של הקב"ה – "קודש העליון", אליה מתעלים בני ישראל על ידי תורה ומצוות ובה הם מתקדשים. הפסוק מוסיף ומשתמש בלשון הבדלה – "ואבדיל", ש"קדושה" משמעה – הבדלה; **וְאוֹמֵר**[11]**: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ'";** – כמו שאדם מקדש אשה, שתהיה מיוחדת רק לו[12]. **פֵּרוּשׁ, כִּי עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת חֲרֵינִי אֱלוֹהַּ שֶׁלָּכֶם,** – של בני ישראל, **כְּמוֹ** – שהקב"ה נקרא: **"אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְכוּ'", שֶׁנִּקְרָא כֵּן מִפְּנֵי שֶׁהָאָבוֹת הָיוּ בְּחִינַת מֶרְכָּבָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – האבות היו מסורים כל כולם ובטלים להקב"ה כמו "מרכבה" הבטלה לרוכב עליה, שאין למרכבה כל רצון אחר מאשר רצונו של הרוכב, **וּבְטֵלִים וְנִכְלָלִים בְּאוֹרוֹ,** – של הקב"ה. **וְכָכָה הוּא בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּשָׁעַת עֲסָק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** – שבשעת מעשה הוא בטל ונכלל באורו יתברך; באבות זה היה תמיד, ואילו בשאר בני ישראל, הם עומדים במצב כזה רק בשעה שהם עוסקים בתורה ובמצוות. **וְלָכֵן חַיָּבוּ רַז"ל**[13] **לָקוּם וְלַעֲמֹד מִפְּנֵי כָּל עוֹסֵק בְּמִצְוָה, אַף אִם** – מקיים המצוה, **הוּא בּוּר וְעַם הָאָרֶץ,** – בכל זאת, בשעה שהוא מקיים מצוה, כמו למשל בשעה שהוא מביא ביכורים, צריכים לקום מפניו, **וְהֵינוּ מִפְּנֵי ה' הַשּׁוֹכֵן וּמִתְלַבֵּשׁ בְּנַפְשׁוֹ בְּשָׁעָה זוֹ.** – שהוא מקיים את המצוה, ולכן צריכים לקום מפניו, **רַק שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ מַרְגֶּשֶׁת,** – בקדושה השורה בנפשו בשעה שהוא מקיים מצוה, וכל כך למה? – **מִפְּנֵי מְסַךְ הַחֹמֶר הַגּוּפָנִי** – בו מלובשת נפשו, **שֶׁלֹּא נָזִדַּכֵּךְ, וּמַחֲשִׁיךְ עֵינֵי הַנֶּפֶשׁ מֵרְאוֹת "מַרְאוֹת אֱלֹהִים", כְּמוֹ הָאָבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁרָאוּ עוֹלָמָם** – העולם הבא, **בְּחַיֵּיהֶם.** – שגם בהיותם בעולם־הזה, ראו האבות התגלויות אלקיות, שהנשמה רואה בעולם־הבא – וזאת, מפני שגופם היה מזוכך ולא הסתיר על אלקות; כך באמת היה יכול כל יהודי לראות בשעת קיומו מצוה, לולא החומר הגופני שלו, המסתיר ואינו מאפשר לעיני נפשו, לראות את הקדושה הנמשכת בנפשו בשעה שהוא מקיים מצוה.

ליקוטי אמרים

וקדושה היא לשון הבדלה מה שהקב"ה הוא מובדל מהעולמות והיא בחי' סובב כל עלמין מה שאינו יכול להתלבש בהן. כי ע"י יחוד הנפש והתכללותה באור א"ס ב"ה הרי היא במעלת ומדרגת קדושת א"ס ב"ה ממש מאחר שמתייחדת ומתכללת בו ית' והיו לאחדים ממש. וז"ש והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ואומר ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם אני ה' אלהיכם וגו' פי' כי ע"י קיום המצות הריני אלוה שלכם כמו אלהי אברהם אלהי יצחק וכו' שנקרא כן מפני שהאבות היו בחי' מרכבה לו ית' ובטלים ונכללים באורו. וככה הוא בכל נפש מישראל בשעת עסק התורה והמצות ולכן חייבו רז"ל לקום ולעמוד מפני כל עוסק במצוה אף אם הוא בור ועם הארץ והיינו מפני ה' השוכן ומתלבש בנפשו בשעה זו רק שאין נפשו מרגשת מפני מסך החומר הגופני שלא נזדכך ומחשיך עיני הנפש מראות מראות אלהים כמו האבות וכיוצא בהן שראו עולמם בחייהם.

---

10. ויקרא כ, ו. **11.** במדבר טו, מ. **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ל ג' הפסוקים: והייתם גו' כי קדוש אני (ל' קדושה קדש העליון) ואבדיל – ל' הבדלה, קדושים **לאלקיכם** – כאדם המקדש אשתו [לי דפסוק הא' עיקר פי' בשבילי או לשמי, **באופני** – שלכן אינו זז לעולם – וכיו"ב וכדמסיים כי קדוש אני שג"ז קדושה בפ"ע משא"כ אלקיכם – ביחד עם ישראל]". **13.** ראה קדושין לג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי י"ב אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סו, וז"ש אסף ברוח הקדש... עד עמ' 132, האצילות]:

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אָסָף[14] **בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּעַד כָּל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּגּוֹלָה**[15]**:** — ההעלם וההסתרה על אלקות וקדושה, הם במדה חזקה יותר בזמן של גלות — ועל זמן הגלות, אמר אסף: **"וַאֲנִי בַעַר וְלֹא אֵדָע, בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וַאֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ", כְּלוֹמַר**[16] **שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי כִּבְהֵמָה בִּהְיוֹתִי עִמָּךְ,** — שגם בשעה שאני מקיים מצוה, המאחדת אותי אתך — אני דומה לבהמה, **וְלֹא אֵדַע וְלֹא אַרְגִּישׁ בְּנַפְשִׁי יִחוּד זֶה,** — של נפשי עם הקב"ה, על ידי קיומה של מצוה, שהרי לו הרגשתי בכך, היה הדבר צריך להשפיע — **שֶׁתִּפֹּל עָלֶיהָ** — על הנפש, **אֵימָתָה וָפַחַד תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ** — היתה הנפש מקבלת **אַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** — אהבה שבה יש לנפש תענוג מאלקות, **אוֹ** — אהבה, **כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ,** — לאלקות, **כְּמִדַּת הַצַּדִּיקִים שֶׁנִּזְדַּכֵּךְ חָמְרָם,** — בשעה שהצדיקים מקיימים מצוה, אכן הם מרגישים את ה"יחוד", איך הנפש מתאחדת עם הקב"ה על ידי המצוה, ודבר זה משפיע בנפש, בתחילה מורא ופחד, ולאחר מכן — אהבה גדולה ביותר להקב"ה; ברם, אלה שהם בבחינת "ולא אדע", שאינם מרגישים ב"יחוד" בשעת קיום המצוה — אין הדבר מעורר בהם יראה ואהבה, **וְכַנּוֹדַע** — וכידוע, **שֶׁדַּעַת הוּא לְשׁוֹן הַרְגָּשָׁה בַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא** — בחינת ה"דעת" והרגש שבנפש, **כּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה** — "חסד" — אהבה, ו"גבורה" — יראה — שבשעה שישנן דעת והרגשה, זה מעורר, כאמור, אהבה רבה בתענוגים, או אהבה כרשפי אש, ויראה — אימתה ופחד. אך, מכיוון ש"ואני בער ולא אדע", כשאין בי הדעת וההרגשה — אין הדבר מעורר בי מורא ואהבה הבאים מן ה"דעת" — אך, **אַף־עַל־פִּי־כֵן "אֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ",** — עם הקב"ה, **כִּי אֵין הַחֹמֶר מוֹנֵעַ יִחוּד הַנֶּפֶשׁ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** — כל העולמות, ונמצא בכל מקום. בכוחו של ה"חומר" למנוע רק את ההתגלות של ה"יחוד" בנפש, שלא יהיה גלוי ומורגש בנפש איך שהיא מתאחדת עם אור אין־סוף בשעת קיום מצוה. ואילו, את עצם ה"יחוד" אין בכוח ה"חומר" למנוע. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ מִמֶּךָּ". וּבָזֶה** — במה שלמדנו, שלכל יהודי המקיים מצוה, נמשכת בנשמתו, קדושה מ"קודש העליון" ומתהווה יחוד של אור אין־סוף ברוך־הוא, וזאת, גם כשאין הוא מרגיש את הקדושה ואת היחוד בנפשו, כפי שהדבר אצל צדיק, **יוּבָן חֹמֶר עֹנֶשׁ אִסּוּר מְלָאכָה בְּשַׁבָּתוֹת וְחָמֵץ בְּפֶסַח, הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ,** — אותו עונש חמור שהיה מגיע לצדיק לו היה חס־ושלום עושה מלאכה בשבת או אוכל חמץ בפסח, אותו עונש חמור מגיע ל"בור" ול"עם הארץ", כשהוא עושה אותן עבירות, וכל כך למה? — **לְפִי שֶׁאַף בְּנֶפֶשׁ בּוּר וְעַם־הָאָרֶץ גָּמוּר מֵאִיר אוֹר קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, וְנִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ בְּכָרֵת** — על אכילת חמץ בפסח, **וּסְקִילָה** — על עשיית מלאכה בשבת, **עַל חִלּוּל קְדֻשָּׁה זוֹ**[18]**,** — המאירה בנפש; ומכיוון שכאמור, שלמרות שאין הוא מרגיש בקדושה, בכל זאת היא מאירה בנפשו, לכן

ליקוטי אמרים

וז"ש אסף ברוח הקדש בעד כל כנסת ישראל שבגולה ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך. כלומר שאע"פ שאני כבהמה בהיותי עמך ולא אדע ולא ארגיש בנפשי יחוד זה שתפול עליה אימתה ופחד תחלה ואח"כ אהבה רבה בתענוגים או כרשפי אש כמדת הצדיקי' שנזדכך חומרם וכנודע שדעת הוא לשון הרגשה בנפש והוא כולל חסד וגבורה. אעפ"כ אני תמיד עמך כי אין החומר מונע יחוד הנפש באור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וכמ"ש גם חושך לא יחשיך ממך. ובזה יובן חומר עונש איסור מלאכה בשבתות וחמץ בפסח השוה לכל נפש לפי שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת וי"ט ונידון בנפשו בכרת וסקילה על חילול קדושה זו. וגם משהו חמץ או

---

14. תהלים עג, כב־כג. **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אינו רגיל בתניא לציין מי אמר הכתוב ושברוה"ק וכו'. ויל"פ בדא"פ: פי' הפשוט (וכן מוכרח פי' הפסוקים שלפ"ז) שאסף מדבר בשאלת רשע וטוב לו כו', בעד עצמו, עכ"פ בשם בנ"י שבדורו, וכדמפרש: אבוא אל מקדשי א־ל, שביהמ"ק קיים. ואז הרי לא הי' החומר מסתיר כ"כ. ומפרש דלא כן הוא: וזה שאמר (גם "בהמות הייתי עמך" כדלקמן) אסף (אף שלא הי' נביא — רש"י מגילה יד, א. ומדמזכיר שם רש"י סדר עולם, מוכח דגם בסד"ע לא גריס לי' רש"י. אבל אמר זה) ברוח הקודש (שיודעים עתידות עי"ז — גם אלה שאינם נביאים. וכדמוכח מהעתידות דדניאל אף שמפורש בגמרא, הובא ברש"י שם, דלא הוי נביא) — (שעי"ז ידע ודיבר) בעד כל כנס"י שבגולה (אף שהי' זה כמה שנים לאח"ז)". **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא כפי' הפשוט וכהפסוקים שלפ"ז, שאסף מדבר בעד עצמו, דעמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשי א־ל (שאז) אבינה (וכאן כופל) "ואני בער ולא אדע" מה מוסיף ב"בהמות הייתי עמך"? וע"כ צ"ל דהפי' אינו כפשוטו, אלא כלומר, דאני בער וגו' ולא עוד אלא דאפילו בהיותי עמך אני כבהמה כו'. — ועפ"ז מובן מה שהובאו בתניא גם התיבות "ואני בער ולא אדע" אף שאין להם שייכות להמדובר כאן; והטעם — שהן המוכיחות דלא כפי' הפשוט". **17.** תהלים קלט, יב. **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עי"ז יובן (מה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מובן מדוע ניתן אותו עונש חמור גם למי שאינו מרגיש בקדושה, כי גם הוא פוגם, על ידי כך, בקדושת השבת או החג המאירה בנפשו. **וְגַם מַשֶּׁהוּ חָמֵץ** – בפסח, **אוֹ טְלָטוּל מֻקְצֶה**[19] – בשבת, **פּוֹגֵם בַּקְּדֻשָּׁה שֶׁעַל נַפְשׁוֹ** – של עם הארץ, **כְּמוֹ** – שהדבר פוגם **בְּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק, כִּי תּוֹרָה אַחַת לְכֻלָּנוּ** – כלפי כל בני ישראל, במדה שווה, קיים אותו דין ואיסור לעשות מלאכה בשבת, או לאכול חמץ בפסח, וכדומה. על כל פנים, למדנו, שלמרות ש"ואני בער ולא אדע" – למרות שאינני מרגיש בקדושה הנמשכת בנפש על ידי מצוה, ו"**בהמות** הייתי עמך" – אני בבחינת 'בהמה' ואיני מרגיש – בכל זאת נמשכת הקדושה בעם־הארץ בדיוק כפי שהיא נמשכת בתלמיד־חכם, כפי שהפסוק אומר מיד לאחר מכן (אחרי "בהמות הייתי עמך") – "ואני תמיד עמך". הדבר מוסבר להלן כך, שלכן אומר הפסוק "**בהמות** הייתי עמך" בהמות – לשון רבים (ולא "בהמה הייתי עמך"), כדי להדגיש שעל־ידי קיום מצוות באופן של "בהמה", שלמטה מדעת והרגשה, קשור הדבר בבחינה שלמעלה מדעת והרגשה, שגם בחינה זו נקראת "בהמה", מפני שאין בה "דעת", אלא שאין משמעה שהיא למטה מ"דעת", כי־אם שהיא למעלה מ"דעת", וזו המשמעות בלשון "בהמות" (לשון רבים) – שתי בחינות בבהמה – שבחינת "בהמה" שלמטה מ"דעת", קשורה בבחינת "בהמה" שלמעלה מ"דעת". [**וּמַה שֶּׁכָּתוּב "בְּהֵמוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים** – כשהוא משתמש לפני־זה בלשון יחיד "ואני בער", וכן מיד לאחר מכן: "ואני תמיד", **לְרַמֵּז כִּי לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ נַם בְּחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן, הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, נִרְמֶה כְּבְהֵמוֹת וַעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית** – לא כמו עולם העשיה הרוחני, אלא כ"עשיה גופנית" **לְנֶגֶד אוֹר אֵין־סוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ"**, – הרי שמייחס את הלשון עשיה לחכמה ("בחכמה עשית"), מפני שגם חכמה היא כמו עשיה לגבי הקב"ה, **וְנִקְרָא "בְּהֵמָה רַבָּה"**, – לא בחינת בהמה שלמטה מ"דעת", אלא זו שלמעלה מ"דעת", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְהוּא** – בשמות העליונים, **שֵׁם "בַּן"** – אחד מצירופי שם הוי' עולה נ"ב (52) הנקרא ב"ן, **בְּגִימַטְרִיָּא "בְּהֵמָה" שֶׁלְּפְנֵי הָאֲצִילוּת** – שלמעלה מ"עולם האצילות"]. הרי שגם בקיום מצוות בבחינת "בער" ו"בהמה", מבלי לדעת ומבלי להרגיש בקדושה הנמשכת בנפש בשעת מעשה – משמש אדם כלי לבחינת "בהמה" שלמעלה מ"דעת", – ולאיזה סוג של דעת? – ל"דעת" של "עולם האצילות".

ליקוטי אמרים

טלטול מוקצה פוגם בקדושה שעל נפשו כמו בקדושת נפש הצדיק כי תורה אחת לכולנו. [ומ"ש בהמות לשון רבים לרמז כי לפניו ית' גם בחי' דעת העליון הכולל חו"ג נדמה כבהמות ועשיה גופנית לגבי אור א"ס כמ"ש כולם בחכמה עשית ונק' בהמה רבה כמ"ש במ"א. והוא שם ב"ן בגימ' בהמ"ה שלפני האצילות:]

פֶּרֶק מז. בפרק מ"ו החל רבנו הזקן להסביר, דרך נוספת השווה לכל אדם מישראל, להגיע לאהבה גדולה להקב"ה, ואשר מתוך אהבה זו יקיים תורה ומצוות – והיא האהבה של "כמים הפנים לפנים": כמו שהמים בטבעם משקפים את הפנים שאדם מראה בהסתכלו אל תוך המים, כך גם "לב האדם לאדם" – בשעה שאחד אוהב את השני, ובמיוחד כשהוא מראה אהבתו זו, הדבר משפיע על השני שתתעורר בו אהבה אליו. הדבר הוא בטבע, גם כששני האנשים שווים במעלה. וודאי שהדבר כך, כשמלך גדול ורב מראה אהבה גדולה לאדם פשוט ושפל, יורד אליו למקומו הנחות, מעלה אותו ומביאו לחדרו הפרטי שבהיכל המלך, ושם הוא מתייחד אתו בהתאחדות חזקה – ברור הדבר, שזה יעורר באדם הנחות והשפל, אהבה גדולה למלך, עד לידי כלות הנפש לאהבת המלך. ורבנו הזקן הסביר, שככל הפרטים שפורטו באהבתו של המלך הגדול אל האדם השפל – והרבה יותר מהם – עשה הקב"ה אתנו בני ישראל, שבהיות בני ישראל במצב הנחות ביותר במצרים –

שלכאורה אינו מובן **כלל וכלל**) 1) חומר ענש (סקילה וכרת) איסור מלאכה בשבתות וחמץ בפסח (דמחלל את הקדושה ששורה בזמן זה, ולכאורה ע"ה – אין שורה בו מקדושת שויו"ט) (ואת"ל שעכ"פ שמץ מנהו מהקדושה דשויו"ט שבצדיק – ישנו גם בע"ה, עדיין אינו מובן, 2) זה שהחומר הוא) השווה לכל נפש (אף שבע"ה יש רק שמץ מנהו מהקדושה וכו'). יש להמתיק הדיוק דמביא ראי' מאיסור שויו"ט דוקא דמלאכה בשבת "אין גופה עבירה **אלא הוא** (האדם) עבר עבירה" (ירוש' שבת פי"ג, ג) ובפרט לביאור כמה אחרונים (בירושלמי שבת הנ"ל) שזהו איסור **גברא** (ולא חפצא) ובכ"ז גם בזה אין חילוק בין גברא לגברא". **19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "משווה שניהם – לשיטתו בשו"ע שלו דשניהם הם איסור חכמים (ולא מה"ת): ר"ס שח ר"ס תמז. ומביא – שגם רבנן אסרו בשווה לע"ה וצדיק". **20.** תהלים קד, כד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי י"ג אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 132, פרק מז והנה בכל... עד עמ' סז, כמש"ל:

הראה לנו הקב"ה אהבה גדולה כזו, שהוא יתברך בכבודו ובעצמו ירד להצילנו ממצרים, כדי להביאנו לחדריו הפנימיים, בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות – מתאחד יהודי בהקב"ה, במדה הגדולה ביותר של התאחדות. בכך פירש רבנו הזקן את המלה "קדשנו", שיהודי אומר בברכתו על כל מצוה, שהיא מלשון "קידושין", כאדם המקדש אשה שתהיה אתו ביחוד גמור; כמו כן מוסבת המלה "קדשנו" על המדריגה העליונה של קדושה, קודש העליון, בה מתקדש יהודי על ידי קיום מצוה. וכן מורה המלה "קדשנו" (מלשון הבדלה), על ההבדלה שבני ישראל נעשים מובדלים ומורמים על ידי קיום מצוות, כמו קדושתו של הקב"ה המובדלת והיא למעלה מהעולמות. בפרק מ"ז, אותו אנו עומדים ללמוד, ממשיך רבנו הזקן להסביר (ובלשון הערת הרבי שליט"א): ולתרץ: כיצד דורשים כיום את האהבה של כמים הפנים לפנים, בשעה שאת האהבה מלמעלה הראו לפני אלפי שנים, בשעת יציאת מצרים? אלא, מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שיכולה וצריכה להיות האהבה של "כמים הפנים לפנים", על ידי שניזכר כעת שבשעת יציאת מצרים ומתן תורה, ירד הקב"ה בעצמו כו' (כלומר: הקב"ה הראה אהבה גדולה לישראל, ב"ירידתו" אליהם בכבודו ובעצמו), אלא גם מצד ההוה – שכן, דוגמת יציאת מצרים ו"וירד ה" – ישנה יציאת מצרים בכל יום ויום.

וְהַנֵּה, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וְכָל יוֹם וְיוֹם, חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא הַיּוֹם מִמִּצְרַיִם. – "בכל דור ודור חייב אדם וכו'", הוא לשון המשנה (פסחים פרק י' משנה ה'), ורבנו הזקן מוסיף: "וכל יום ויום", שלא רק בכל דור ישנו הענין של יציאת מצרים, אלא גם בכל יום, יש בעבודתו הרוחנית של יהודי, ענין יציאת מצרים, **וְהִיא יְצִיאַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמַּאֲסַר הַגּוּף, מָשְׁכָא דְּחִוְיָא,** – "עור הנחש" – שכן, חיותה של הנפש באה מהקליפה, ולכן לגבי הנפש האלקית, נחשב הגוף לגלות ולבית סוהר – והנפש האלקית יוצאת מן הגלות והמאסר, כדי **לְכָלֵל בְּיִחוּד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּכְלָל,** – שעל־ידי שיהודי לומד תורה ומקיים מצוות, יוצאת נפשו האלקית מגלות הגוף, ומתאחדת עם אור אין־סוף ברוך־הוא – ובמיוחד נעשה דבר זה על ידי שהוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים בשעת קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": **וּבְפָרָט בְּקַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁבָּהּ** – בקריאת שמע הוא **מְקַבֵּל וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו יְחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּפֵרוּשׁ, בְּאָמְרוֹ: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** – בפרק הקודם, **כִּי "אֱלֹהֵינוּ" הוּא כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְכוּ'", לְפִי שֶׁהָיָה** – אברהם אבינו, **בָּטֵל וְנִכְלָל בְּיִחוּד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא;** – שעקב ביטולו והתאחדותו עם הקב"ה, נקרא הקב"ה "אלקי אברהם", כך נקרא הקב"ה "אלקינו" – האלוקה של כל יהודי, כי על־ידי קיום מצוה – יהודי בטל ומאוחד עם אור אין־סוף ברוך־הוא. **רַק שֶׁאַבְרָהָם זָכָה לָזֶה** – להיות מאוחד עם אור אין־סוף ברוך־הוא, **בְּמַעֲשָׂיו וְהִלּוּכוֹ בַּקֹּדֶשׁ מַמְדֵּרֵגָה לְמַדְרֵגָה,** – עד שהתעלה למדריגה העליונה, להיות בטל ומאוחד עם אור אין־סוף ברוך־הוא, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**: "וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ וְגוֹ'",** – הנגבה, אברהם הלך ממדריגה למדריגה עד שהגיע "הנגבה", המרמז על המדריגה העליונה ביותר באהבה להקב"ה – הרי שבאברהם זה בא על ידי עבודתו העצמית. **אֲבָל אֲנַחְנוּ** – בני אברהם, **יֵרֵשָׁה וּמַתָּנָה הִיא לָנוּ, שֶׁנִּתַּן לָנוּ** – הקב"ה, **אֶת תּוֹרָתוֹ, וְחִלְבִּישׁ בָּהּ** – בתורה, **רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, הַמְיֻחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד,** – כך, שחכמתו ורצונו הם דבר אחד אתו יתברך, **וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת עַצְמוֹ כְּבָיְכוֹל,** – על ידי מה שיהודי לומד תורה ומקיים מצוות "יקח" אותו יתברך ויתאחד אתו יתברך. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[2] **עַל פָּסוּק**[3]**: "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" [דְּיָלֵי" כְּלוֹמַר "אוֹתִי",** – כי ב"זוהר"[4] מפרש את המלה "תרומה" – תורה, המלה תרומה, מורכבת מ"תורה מ"" – התורה שניתנה לארבעים יום – ומבואר ב"זוהר" שם, שעל ידי "תרומה", על ידי תורה, באים ל"ויקחו לי", תקחו אותי, את הקב"ה עצמו, **וַהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר** – והיה עליו לומר: **"וּתְרוּמָה",** – ב"וא"ו"

ליקוטי אמרים

פרק מז והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים. והיא יציאת נפש האלהית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלהינו ה' אחד. וכמש"ל כי אלהינו הוא כמו אלהי אברהם וכו' לפי שהיה בטל ונכלל ביחוד אור א"ס ב"ה רק שאברהם זכה לזה במעשיו והילוכו בקודש ממדרגה למדרגה. כמ"ש ויסע אברם הלוך ונסוע וגו': אבל אנחנו ירושה ומתנה היא לנו שנתן לנו את תורתו והלביש בה רצונו וחכמתו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד והרי זה כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. כמ"ש בז"הק ע"פ ויקחו לי תרומה [דלי כלומר אותי והל"ל ותרומה אלא משום

---

1. בראשית יב, ט. 2. חלק ב קא, ב. 3. שמות כה, ב. 4. חלק ג קעט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– מכיוון ש"לי" מכוון להקב"ה, ו"תרומה" – לתורה, היה על הפסוק לומר "ויקחו לי ותרומה", שיקחו אותו יתברך ו (על ידי מה? – "ותרומה" – על ידי) תורה – **אֶלָּא מִשּׁוּם דִּכְלָא חַד,** – הכל דבר אחד. הקב"ה ותורה הם דבר אחד – ולכן לא כתוב "ותרומה", כי אז היתה המשמעות ש"לי" הוא דבר אחד ותרומה (תורה) דבר נוסף, אלא "לי תרומה" – הם דבר אחד. **עַיֵּן שָׁם** – ב"זהר", **הֵיטֵב].** **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים[5]: "וַיִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה כו'",** – כלומר: מצד אהבתו של הקב"ה לישראל, נתן לנו מתנה, שיהיה ה' אלקינו – אלוקה שלנו, שנהיה מאוחדים אתו יתברך, **"כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ כו'".** **וְלָזֶה** – ולכן, מכיוון שאין זה ענין שיהודי משיג אותו על ידי עבודתו העצמית – שאז, יש מקום לומר, שלא כל אחד נמצא במדריגה הנחוצה להיות מאוחד עם הקב"ה, עד לידי כך שהקב"ה יִקָּרֵא אלוקה שלו – אלא זה ענין של ירושה ומתנה, וביחס לירושה לא משנה מצבו ודרגתו של היורש – אם הוא רק נכלל במושג של "יורש" – הריהו יורש; כמו כן מתנה איננה כמו שכר, שהוא תלוי בכמות ואיכות העבודה של מקבל השכר, אלא זה ניתן לו במתנה, מבלי שיתייגע על כך – לכן, זהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, וכפי שיוסבר להלן: **אֵין מוֹנֵעַ לָנוּ מִדְּבֵקוּת הַנֶּפֶשׁ בֵּיחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שנפשו של יהודי תהיה דבוקה ומאוחדת עם אור אין־סוף ברוך־הוא – אין מה שימנע מכך – **אֶלָּא הָרָצוֹן,** – בלבד, **שֶׁאִם אֵין הָאָדָם רוֹצֶה כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם לְדָבְקָה בּוֹ כו',** – אז, אין בו יחוד זה. **אֲבָל מִיָּד שֶׁרוֹצֶה וּמְקַבֵּל וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹמֵר "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"** – הֲרֵי מְמֵילָא נִכְלֶלֶת נַפְשׁוֹ בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּרוּחַ אַיְתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ[6], – רוח מביאה רוח וממשיכה רוח – שכן, ה"רוח" והתעוררות הרצון של אדם, מביאה "רוח" והתעוררות מלמעלה, וממשיכה, לאחר מכן, "רוח" באדם, שיימשך ויהיה דבוק בהקב"ה. **וְהֵיא** – ביחס לנפש, **בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם.** – ענין קבלת עול מלכות שמים בקריאת־שמע והתבטאות הרצון להיות דבוק ביחודו של הקב"ה – זה ענין יציאת מצרים, שהנפש יוצאת מגלות הגוף ומתאחדת עם הקב"ה. **וְלָכֵן תִּקְּנוּ** – החכמים, לומר **פָּרָשַׁת יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּשָׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע דַּוְקָא** – יחד עם קריאת שמע, **אַף, שֶׁהֵיא** – זכירת ואמירת פרשת יציאת מצרים, **מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא מִמִּצְוַת קְרִיאַת שְׁמַע, כְּדְאִיתָא** – כמו שמובא **בַּגְּמָרָא וּפוֹסְקִים[7],** – שיציאת מצרים היא מצוה בפני עצמה, מדוע, איפוא, הורו חכמינו לאומרן יחד? – **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהֵן דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ.** – קבלת עול מלכות שמים בקריאת־שמע, וענין יציאת מצרים, הם דבר אחד ממש. שכן, על ידי קבלת עול מלכות שמים בקריאת־שמע, נוצר ענין יציאת מצרים ברוחניות, שהנפש האלקית יוצאת מהגבלות הגוף. **וְכֵן בְּסוֹף פָּרָשַׁת יְצִיאַת מִצְרַיִם, מְסַיֵּם גַּם־כֵּן "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וְהַיְנוּ גַּם־כֵּן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל:** – שעל ידי יציאת מצרים – נעשה "אני ה' אלקיכם", אלקה שלכם, שיהודי מתאחד עם הקב"ה. הרי, שבכל יום יש ביהודי ענין יציאת מצרים – וכשם שכאמור, האהבה שהראה הקב"ה לבני ישראל בשעת יציאת מצרים צריכה לעורר בבני ישראל "כמים הפנים לפנים" אהבה גדולה להקב"ה, כך צריכה לעורר יציאת מצרים שבכל יום, שגם בכך, באה לידי ביטוי אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל.

ליקוטי אמרים

דכולא חד ע"ש היטב]: וז"ש ותתן לנו ה' אלהינו באהבה כו' כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו כו' ולזה אין מונע לנו מדביקות הנפש ביחודו ואורו ית' אלא הרצון שאם אין האדם רוצה כלל ח"ו לדבקה בו כו'. אבל מיד שרוצה ומקבל וממשיך עליו אלהותו ית' ואומר ה' אלהינו ה' אחד הרי ממילא נכללת נפשו ביחודו ית' דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח והיא בחי' יציאת מצרים ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דווקא. אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש כדאיתא בגמרא ופוסקים אלא מפני שהן דבר אחד ממש. וכן בסוף פ' יציאת מצרים מסיים ג"כ אני ה' אלהיכם והיינו גם כן כמש"ל:

פֶּרֶק מח. בהמשך למה שלמדנו, אודות האהבה שהראה הקב"ה לבני ישראל בשעת יציאת מצרים, הסביר רבנו הזקן, בפרק הקודם, שהקב"ה מראה, אהבה זו גם בשעת יציאת מצרים ברוחניות, שמתרחשת כל יום בנפשו של יהודי – ועל אהבה זו, לעורר "כמים הפנים" ולגלות ביהודי אהבה גדולה להקב"ה. בפרק מ"ח, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו

~ יום שישי י"ד אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סז, פרק מח והנה כאשר... עד עמ' 134, ויחזרו למקורן.

5. בנוסח התפילה. **6.** זהר חלק ב קסב, ב. **7.** ברכות כא, א. שו"ע או"ח סי' סז סעי' א־ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזקן, שכשם שבגלל אהבתו לבני ישראל, צמצם הקב"ה כביכול את עצמו, והרחיק את כל מה שמפריע, כדי לתת מקום לבריאת העולם הזה – עולם, בו יהודי יקיים תורה ומצוות – כך, על יהודי "כמים הפנים לפנים" – מצד אהבתו להקב"ה, לצמצם ולהרחיק את כל ההפרעות, הפנימיות והחיצוניות, שישנן לעבודתו את ה'.

ליקוטי אמרים

פרק מח והנה כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה כי כשמו כן הוא א"ס ואין קץ ותכלית כלל לאור וחיות המתפשט ממנו ית' ברצונו הפשוט ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד ואילו היתה השתלשלות העולמות מאור א"ס ב"ה בלי צמצומי' רק כסדר המדרגות ממדרגה למדרגה בדרך עלה ועלול לא היה העוה"ז נברא כלל כמו שהוא עתה בבחי' גבול ותכלית מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע לרקיע וכן עובי כל רקיע ורקיע ואפי' עו"הב וג"ע העליון מדור נשמות הצדיקי' הגדולים והנשמו' עצמן ואצ"ל המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן בהתלבשות חב"ד כו'. ולכן יש גבול להנאתן שנהנין מזיו השכינה ומתענגין באור ה' כי אין יכולין לקבל

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי כְּשְׁמוֹ – "אין־סוף", **כֵּן הוּא – אֵין־סוֹף וְאֵין קֵץ וְתַכְלִית כְּלָל לְאוֹר וְחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בְּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט,** – כלומר: הרצון שלו מופשט מכל גדר פרטי, ולא קיימות לגביו כל ההגבלות של רצונו של נברא, **וּמְיֻחָד** – הרצון, **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד.** – כלומר: האור והחיות הנמשכים מאתו יתברך, שיווצרו ממנו עולמות מוגבלים, ושהוא יחייה אותם – אין אור זה כמו האור בנברא: למטה, בנברא, ישנה, מצד אחד, מעלה ב"אור" לגבי "שפע" ("שפע" מצומצם ומדוד בהתאם למקבל השפע – ולדוגמה: כשרב משפיע שכל לתלמיד, מדודה השפעת השכל בהתאם לפי מה שהתלמיד יכול לקבל. ואילו, "אור" המאיר בדרך ממילא מהמאור – אינו מצומצם) – אך, מאידך גיסא, יש חסרון באור, שהוא בא בהכרח, הוא אינו מאיר מפני שכך רוצה המאור, אלא מכיון שקיים מאור, נמשך ממנו אור. ברם למעלה, יש לאור המעלה שבאור, שאינו מצומצם, אך אין בו החסרון שבאור המאיר בהכרח, אלא הוא נמשך למעלה ברצון. והרצון למעלה להאיר, אינו כמו אצל הנברא, שהרצון הוא צינור וצמצום, עד כמה ובאיזו מדה יימשך, ואילו ברצון שלמעלה קיימת רק המעלה והשלימות שברצון, שאינו בהכרח, אבל אין בו הגדר והצמצום שיש ברצון הנברא. כך, שהאור למעלה (למרות שהוא נמשך ברצון, בכל זאת) הוא אין־סוף, כמו שהמאור (הקב"ה עצמו כביכול) הוא אין־סוף. ומכיוון שהאור הוא אין־סוף – אי אפשר שיתהוו ממנו עולמות ונבראים מוגבלים. לשם כך היו צריכים לצמצומים באור, כדי שיוכלו להיווצר ממנו עולמות ונבראים – וכפי שיסביר להלן: **וְאִלּוּ הָיְתָה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאוֹר** **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּלִי צִמְצוּמִים, רַק כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּדֶרֶךְ עֵלָּה וְעָלוּל** – שהמדריגה העליונה מהווה עילה וסיבה למדריגה התחתונה, שהיא ה"עלול" מה"עילה" (ה"מסובב", התוצאה מה"סיבה"). ב"עילה ועלול" יש לשתי המדריגות, שייכות ויחס בין אחת לשניה. למשל: מחשבה ודיבור, המחשבה היא ה"עילה" לדיבור שהוא ה"עלול", שהרי מהמחשבה שהוא מהרהר בה מקודם, בא לאחר מכן הדיבור שהוא מדבר. ובכן, מחשבה היא אמנם למעלה מדיבור, אך בכל זאת יש למחשבה שייכות לדיבור, שכן גם מחשבה מורכבת מאותיות כמו דיבור. משמעות הדבר היא, איפוא, שהעלול (הבא מן העילה) קיים ביחס מסוים לעילה (ובדרך עילה ועלול, אי אפשר שיווצר עלול שאינו ביחס כלשהו לעילה). כיוון שמהאור והחיות הנמשכים מאתו יתברך באופן של אין־סוף, מתהווים נבראים בעלי גבול – מכאן שאין זה בסדר של עילה ועלול, שהרי אילו היה כן – **לֹא הָיָה הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא כְּלָל כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה בְּכְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** – שכל דבר יש לו גבול וסוף: **מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה**[1], – הרי יש בכך הגבלה של חמש מאות שנה, **וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ לָרָקִיעַ,** – מהלך חמש מאות שנה, **וְכֵן עָבְיִ כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ.** – מהלך חמש מאות שנה – כל האמור מהווה את העולם הזה; **וְאַפִלּוּ עוֹלָם־הַבָּא וְגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן – מְדוֹר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים – וְהַנְּשָׁמוֹת עַצְמָן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמַּלְאָכִים – הֵן בְּכְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראף שכנ"ל רפל"ט – הנשמות מתענגות על ה' ונהנין ומשיגין מאוא"ס ב"ה – לא קשה". **כִּי יֵשׁ גְּבוּל לְהַשָּׂגָתָן** – והבנתם, **בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמֵּאִיר עֲלֵיהֶן בְּהִתְלַבְּשׁוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת כו',** – על ידי שאור אין־סוף ברוך־הוא מתלבש בספירות חכמה־בינה־דעת של העולם, יש לנבראים של אותו עולם (נשמות ומלאכים) השגה והבנה בגדלות אין־סוף – אלא שהשגתם היא מוגבלת. **וְלָכֵן יֵשׁ גְּבוּל לַהֲנָאָתָן שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה וּמִתְעַנְּגִין בְּאוֹר ה',** – שכן, מכיוון

1. כדרשת חז"ל חגיגה יג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהנאתם ותענוגם באים מהשגתם את אור אין־סוף ברוך־הוא, הרי כמו שהשגתם מוגבלת – כך גם הנאתם ותענוגם מוגבלים, **כִּי אֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל הֲנָאָה וְתַעֲנוּג בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ**, – שהתענוג יהיה בלתי מוגבל, **שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִמְּציאוּתָן וְיַחְזְרוּ לְמְקוֹרָן**. – אם תענוגם היה בלי גבול ובלי סוף, היתה מתבטלת לגמרי מציאותם (המוגבלת) והיו שבים למקורם שהוא "אין־סוף". הרי, שכל הנבראים, גם הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים, הם נבראים מוגבלים. וכדי שהם יתהוו, מאור אין־סוף ברוך־הוא, באופן כזה (כבעלי גבול), היה זה צריך להיות (לא בסדר של השתלשלות, אלא על ידי צמצומים; הצמצום פועל, שהאור הנמשך אחרי הצמצום, לא יהיה כלל בערך ומהות האור שלפני הצמצום. ולכן, אפשרי הדבר, שלמרות שהאור הוא, אין־סוף, – יתהוו ממנו נבראים שיש להם סוף ושהם בעלי גבול – דבר זה בא מהצמצום.

ליקוטי אמרים

הנאה ותענוג בבחי' א"ס ממש שלא יתבטלו ממציאותן ויחזרו למקורן.

~ שבת קודש ט"ו אייר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 134, והנה פרטיות הצמצומים... עד עמ' סח, ותכלית.

וְהִנֵּה, פְּרָטִיּוּת – אופן, **הַצִּמְצוּמִים, אֵיךְ וּמַה – אֵין כָּאן מְקוֹם בֵּאוּרָם. אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, הֵן הֵם בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַמְשָׁכַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת, שֶׁלֹּא יָאִיר** – האור, **וְיִמָּשֵׁךְ לַתַּחְתּוֹנִים** – לנבראים התחתונים, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי**, – הצמצום פועל שהחיות בנבראים לא תהיה גלויה, **לְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶן** – בנבראים התחתונים, **וּלְהַחֲיוֹתָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי־אִם מְעַט מִזְעָר אוֹר וְחַיּוּת בְּכְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בְּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית**, – אם החיות היתה בהם בהתגלות, לא היו הנבראים באופן של גבול ותכלית; הצמצום פועל, שהאור והחיות לא יהיו בהתגלות בנבראים, ומה שכן בא בהתגלות, זהו מעט מאד מהאור והחיות – ולכן הם יכולים להיות נבראים בעלי גבול ותכלית, **שֶׁהִיא** – מעט האור והחיות הבאים בהתגלות בנבראים אחרי הצמצום, הוא, **הָאָרָה מוּעֶטֶת מְאֹד, וּמַמָּשׁ כְּלָא חֲשִׁיבִי** – אינה נחשבת כלל, **לְגַבֵּי בְּחִינַת הָאָרָה בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית**, – שזהו כשההארה היא לפני הצמצום, **וְאֵין בֵּינֵיהֶם עֵרֶךְ וְיַחַס כְּלָל**, – בין ההארה שבלי־גבול המוסתרת ונעלמת, לבין ה"הארה מועטת" (שלאחרי הצמצום), המתגלה בנבראים – אין ערך ויחס כלל, כלומר: ההבדל אינו מתבטא רק בין הרבה לבין מעט – אף שזהו הבדל בין הרבה מאד לבין מעט מאד – כי אם, אין ביניהן ערך ויחס כלל, **כַּנּוֹדָע פֵּרוּשׁ מִלַּת עֵרֶךְ בְּמִסְפָּרִים, שֶׁאֶחָד בְּמִסְפָּר יֵשׁ לוֹ עֵרֶךְ לְגַבֵּי מִסְפָּר אֶלֶף אֲלָפִים**, – המושג "ערך" פירושו כגון זה שלמספר אחר יש "ערך" לגבי מיליון בכך **שֶׁהוּא** – המספר אחד מהווה **חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף אֲלָפִים**, – מאחר שהמספר הכולל של מיליון, מורכב מאלף פעמים אלף יחידים – הרי מובן, שלמספר אחד יש ערך ויחס לגבי המספר של אלף פעמים אלף – מיליון חסר אחד, אינו מיליון; **אֲבָל לְגַבֵּי דָּבָר שֶׁהוּא בְּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וּמִסְפָּר כְּלָל – אֵין כְּנֶגְדּוֹ שׁוּם עֵרֶךְ בְּמִסְפָּרִים**, – אין מספר, ככל שיהיה גדול, שיהיה לו ערך ויחס לעומת דבר שאין לו מספר ואין לו סוף. **שֶׁאֲפִלּוּ אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת**[2], – מספר של מיליונים ומיליארדים, **אֵינָן אֲפִלּוּ כְּעֵרֶךְ מִסְפָּר אֶחָד לְגַבֵּי אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת**, – שכן, אחד

ליקוטי אמרים

והנה פרטיות הצמצומים איך ומה אין כאן מקום ביאורם. אך דרך כלל הן הם בחי' הסתר והעלם המשכת האור והחיות שלא יאיר ויומשך לתחתונים בבחי' גילוי להתלבש ולהשפיע בהן ולהחיותם להיות יש מאין. כי אם מעט מזער אור וחיות בכדי שיהיו בבחי' גבול ותכלית שהיא הארה מועטת מאד וממש כלא חשיבי לגבי בחי' הארה בלי גבול ותכלית ואין ביניהם ערך ויחס כלל כנודע פי' מלת ערך במספרים שאחד במספר יש לו ערך לגבי מספר אלף אלפים שהוא חלק אחד מני אלף אלפים אבל לגבי דבר שהוא בבחי' בלי גבול ומספר כלל אין כנגדו שום ערך במספרים שאפי' אלף אלפי אלפים וריבוא רבבות אינן אפי' כערך מספר אחד לגבי אלף אלפי אלפים ורבוא רבבות אלא כלא ממש חשיבי.

2. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ל' 'נשמת', ספרי ר"פ ואתחנן".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לגבי מיליוני מיליארדים, יש לו, כאמור, איזה ערך, ואילו, המספר של מיליוני מיליארדים לעומת דבר שהוא בלי גבול – אין ביניהם ערך כלל, **אֶלָּא כְּלָא כַּמָּשׁ חֲשִׁיבִי.** – הם נחשבים לכלום. המספר הגדול ביותר אין לו ערך ויחס כלל לגבי דבר שהוא בלי גבול. **וְכָכָה מַמָּשׁ הִיא בְּחִינַת הַהֶאָרָה מוּעָטֶת זוֹ,** – מעט האור שאחרי הצמצום, **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם,** – אין לה ערך כלל והיא נחשבת לכלום, **לְגַבֵּי עֶרֶךְ אוֹר הַגָּנוּז וְנֶעְלָם, שֶׁהוּא בְּחִינַת "אֵין־סוֹף", וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ וּמַשְׁפִּיעַ בָּעוֹלָמוֹת בְּחִינַת גִּלּוּי לְהַחֲיוֹתָם, אֶלָּא מַקִּיף עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה,** – בהיותו במדרגתו הגבוהה, הוא משפיע בעולמות, **וְנִקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין".** – מקיף כל העולמות, לא "ממלא כל עלמין" שהוא מתלבש בפנימיות בעולמות, כמו שהנשמה מתלבשת בפנימיות בגוף, אלא "סובב כל עלמין" – **וְאֵין הַפְרֵשׁ "סוֹבֵב" וּמַקִּיף מִלְמַעְלָה בְּחִינַת מָקוֹם חַס־וְשָׁלוֹם,** – שבעולמות עצמם אין הוא נמצא חס־ושלום, אלא הוא נמצא מעליהם, במובן של מקום, חס־ושלום, **כִּי לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל בְּחִינַת מָקוֹם בְּרוּחָנִיּוּת,** – בדבר גשמי, שבגדר "מקום", מתאים לומר שהוא מעל דבר שני במקום, אך כשאומרים "סובב" ומקיף ברוחניות, שאינו בגדר מקום – אין במשמעו ענין של מקום. **אֶלָּא רוֹצֶה־לוֹמַר "סוֹבֵב" וּמַקִּיף מִלְמַעְלָה לְעִנְיַן בְּחִינַת גִּלּוּי הַשְׁפָּעָה,** – המושגים "סובב" ו"מקיף" למעלה, אמורים רק בנוגע להתגלות ההשפעה בדבר, **כִּי הַהַשְׁפָּעָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בָּעוֹלָמוֹת** – זו הנקראת "ממלא כל עלמין" **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "הַלְבָּשָׁה", שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת, כִּי הֵם** – העולמות **מַלְבִּישִׁים וּמְשִׂיגִים הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמְּקַבְּלִים,** – הרי שההשפעה באה בהם בפנימיות בהשגתם; **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַשְׁפָּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי אֶלָּא בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְאֵין הָעוֹלָמוֹת מַשִּׂיגִים אוֹתָהּ – אֵינָהּ נִקְרֵאת מִתְלַבֶּשֶׁת** – בעולמות, **אֶלָּא מַקֶּפֶת וְסוֹבֶבֶת. הִלְכָךְ, מֵאַחַר שֶׁהָעוֹלָמוֹת הֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית** – לכן, **נִמְצָא שֶׁאֵין הַשְׁפָּעַת אוֹר אֵין־סוֹף** – שהוא בלי גבול, **מִתְלַבֶּשֶׁת וּמִתְגַּלֶּה בָּהֶם בִּבְחִינַת גִּלּוּי, רַק מְעַט מִזְּעַר, הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד מְאֹד, וְהִיא** – מאירה בהם, **רַק כְּדֵי לְהַחֲיוֹתָם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית.** – כדי להחיות עולמות ונבראים, מן ההכרח שתהיה בהם התגלות מהארה זו. אלא, התגלות זו היא מהארה מצומצמת מאד מאד, שלכן אפשרי הדבר שהעולמות יהיו באופן של גבול ותכלית. **אֲבָל עִקַּר הָאוֹר** – שהוא **בְּלִי צִמְצוּם כָּל־כָּךְ** – **נִקְרָא "מַקִּיף" וְ"סוֹבֵב", מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכָם,** – בעולמות, **מֵאַחַר שֶׁהֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית.** – ואי אפשר שיתגלה בהם אור שהוא בלי גבול, אלא האור בהם הוא בהעלם, ולכן מצויין אור זה כ"סובב" ו"מקיף" מעליהם.

ליקוטי אמרים

וככה ממש היא בחי' ההארה מועטת זו המתלבשת בעולמות עליונים ותחתונים להשפיע בהם להחיותם לגבי ערך אור הגנוז ונעלם שהוא בבחי' א"ס ואינו מתלבש ומשפיע בעולמות בבחי' גילוי להחיותם אלא מקיף עליהם מלמעלה ונקרא סובב כל עלמין. ואין הפי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום ח"ו כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות. אלא ר"ל סובב ומקיף מלמעלה לענין בחי' גילוי השפעה כי ההשפעה שהוא בבחי' גילוי בעולמו' נקראת בשם הלבשה שמתלבשת בעולמות כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים משא"כ ההשפעה שאינה בבחי' גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת הלכך מאחר שהעולמות הם בבחי' גבול ותכלית נמצא שאין השפעת אור א"ס מתלבש ומתגלה בהם בבחי' גילוי רק מעט מזער הארה מועטת מצומצמת מאד מאד והיא רק כדי להחיותם בבחי' גבול ותכלית. אבל עיקר האור בלי צמצום כ"כ נק' מקיף וסובב מאחר שאין השפעתו מתגלית בתוכם מאחר שהם בבחי' גבול ותכלית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי — ט אייר, כד לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: וז"ש אסף . . . האצילות.

מוֹרֵנוּ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אָמַר: כָּל דָּבָר וְדָבָר אֲשֶׁר הָאָדָם רוֹאֶה אוֹ שׁוֹמֵעַ, הוּא הוֹרָאַת הַנְהָגָה בַּעֲבוֹדַת ה'. וְזֶהוּ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל מִכֹּל, דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדַת ה'.

יום שני

שבת — י אייר, כה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק מו. והנה . . . כמש"ל.

גַּהֲגִינָן [=אֲנוּ נוֹהֲגִים] לְהִטְבִּיל פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּמֶּלַח, וְלֹא לְזָרוֹק הַמֶּלַח עַל הַפְּרוּסָה.

יוֹם ב' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תרכ"א בַּסְּעוּדָה סִפֵּר ה"צֶּמַח צֶדֶק": יוֹם ב' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תקנ"ה בַּסְּעוּדָה אָמַר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) : בְּיוֹם ב' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תקכ"ח בַּסְּעוּדָה אָמַר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְרַבִּי (הַמַּגִּיד מִמֵּעֲזְרִיטְשׁ), "וְסִפַּרְתֶּם לָכֶם", וְסִפַּרְתֶּם הוּא מִלְּשׁוֹן סַפִּירוּת וּבְהִירוּת. "וְסִפַּרְתֶּם לָכֶם", צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת שֶׁיִּהְיֶה הַ"לָּכֶם" בָּהִיר. וַיְשַׁעֵן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן] עַל זְרוֹעוֹת קָדְשׁוֹ, וַיְשׁוֹרֵר אֶת הַנִּגּוּן שֶׁל ד' בָּבוֹת בְּדִבְקוּת גְּדוֹלָה. אַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ אֶת רֹאשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ, וַיֹּאמֶר – בְּנִגּוּן שֶׁל שְׁאֵלָה: וּבַמֶּה מְסַפְּרִים אֶת הַ"לָּכֶם"? וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר אָמַר – בְּנִגּוּן שֶׁל תְּשׁוּבָה: בְּשֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת, בְּבֵרוּר שֶׁבַע הַמִּדּוֹת, שֶׁכָּל מִדָּה וּמִדָּה תִּהְיֶה כְּלוּלָה מִשֶּׁבַע, וְשֶׁבַע הַמִּדּוֹת עַצְמָם יִהְיוּ שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, דְּשַׁבָּת אֵינָהּ צְרִיכָה בֵּרוּר.

יום שלישי

יום ראשון — יא אייר, כו לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק מח. והנה . . . ־134 למקורן.

אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה:
וְכֵן – בְּצֵירִי וְלֹא בְּפַתָּח – שְׁנֵי כְתוּבִים.
חַיַּיתָנִי – בְּקָמַץ וְלֹא בְּפַתָּח – מִיָּרְדֵי בוֹר.
זֶכֶר – זַיִן בְּסֶגּוֹל וְלֹא בְּצֵירֵי – רַב טוּבְךָ.
מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ – בְּפַתָּח וְלֹא בְּקָמַץ – כְּפִתִּים.
וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

יום שני — יב אייר, כז לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, שני עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: והנה פרטיות . . . ־134־ חשיבי.

אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה:

מֶנוּ מַאֲמָר – מֵ״ם שְׁלִישִׁית קְמוּצָה.
כְּיוֹם כוּ׳ נֶאֱמַר – מֵם פְּתוּחָה.
זָכוּר – בְּמִלֵּאפוּם – כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ.
וְנִטַּלְתַּנִי – טֵית פְּתוּחָה, לָמֶד בִּשְׁבָא, תָּיו דְּגוּשָׁה פְּתוּחָה.
וְאַהֲבָתְךָ לֹא תָסוּר – וְלֹא אַל תָּסִיר.

יום חמישי

יום שלישי — יג אייר, כח לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, שלישי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: וככה ממש . . . ־סח־ ותכלית.
בְּמִנְחָה אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – בְּאוֹתָם הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה אוֹמֵר מַאֲמָרִים קְצָרִים – אָמַר: ׳דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ׳, דַּע כִּי כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לְמַעְלָה בְּפַרְצוּפִים וּסְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, הַכֹּל הוּא מִמְּךָ, שֶׁתָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם.

יום ששי

יום רביעי — יד אייר, פסח שני, כט לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והמשל . . . ־סח־ האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין ״פאַרפאַלען״, מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי׳ טמא, מי שהי׳ בדרך רחוקה. און אפילו ״לכם״, אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

תרגום

פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ הוּא – אֵין ״אָבוּד״ [=לְהִתְיָאֵשׁ מִלְּתַקֵּן], תָּמִיד אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. גַּם מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וַאֲפִלּוּ – ״לָכֶם״, שֶׁהַדָּבָר הָיָה בִּרְצוֹנוֹ, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֶפְשָׁר לְתַקֵּן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש

יום חמישי **טו אייר, ל לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אבל הקב"ה . . . ־136־ בלבד.

בימי רבינו הזקן הי' שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט ווָאס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת "דיינער" – דיינער ווי מיינער.

תרגום

בִּימֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה שָׁגוּר בְּפִי הַחֲסִידִים הַפִּתְגָּם: פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁיֵּשׁ לִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי. וְהָיוּ מַקְדִּימִים תֵּבַת "שֶׁלְּךָ" – שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו מכ"ה וכ"ח ניסן, ובטח קבל בינתים מכתבי בברכת החג, אף שאינו מזכיר עד"ז במכתביו הנ"ל.

ב) מ"ש בענין הצלת ילדים מהמיסיאן, הנה לא לזה היתה כוונתי שיצילו במקום אחד ילד או שנים ובמקום השני על דרך זה, ואח"כ יסדרום אצל אנשים פרטים, אף שגודל הענין גם באופן כזה הוא עד אין שיעור והמקיים נפש אחת מישראל כאלו עולם מלא קיים, אבל אחכ"ז הנה הצעתי היתה אודות עבודה מסודרה והקמת מוסד בית חינוך לילדים שצ"ל עכ"פ מ-נ ילדים או ילדות, מנהל מתאים, מורים כו'. מובן שאין הכרח להתחיל תיכף בארבעים ילדים, ואפשר להיות גם בעשרה, אבל בכל אופן לא באופן הנ"ל שכותב. ונוסף על ענין הצלת הילדים מצ"ע, הנה הי' זה ג"כ מקום פרנסה בשביל מנהל, מורים כו'. וכמו שבגוף האדם שבריאות אבר אחד הרי זה פועל תוקף בשאר האברים, הרי גם בזה אפשר הי' לקוות ע"י מוסד זה תוספת תוקף גם בשאר המוסדות, ובפרט שהבטיח לי מר קול שי' אם יהי' מוסד מתאים, יתנו רוב תקציבו מהמשרדים השונים...

נהניתי ממ"ש שפגש את מר שז"ר כשהי' קונה ספר מכתבי רבינו הזקן שי"ל זה עתה, וכן משיחתו אתו עמו, וידוע המשל ע"ז שכשיש גחלת עם ניצוץ קטן, ומפיחים עליו רוח, הרי מחזקים את הניצוץ ומגדלים אותו, ועד"ז הוא כשמדברים עם איש שאפשר שמפני כמה סיבות הניצוץ בנפשו אינו בוער באש מתלקחת, וע"י הפחת רוח חיים, מסייעים בידו לחזק את הניצוץ ולהגדילו, ואין אתנו יודע אפשריות התוצאות והתועלת שיהי' מזה...

התהלים יהל אור זה עתה נתקבל.

בברכה.

מצו"פ הקונטרס שהו"ל לל"ג בעומר אשר בטח יזכה בו את הרבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ט' אייר ~

מהי ההליכה בדרך ה'?

הלכות דעות פרק א הלכות ד־ה: הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה – הִיא מִדָּה בֵּינוֹנִית שֶׁבְּכָל דֵּעָה וְדֵעָה, מִכָּל הַדֵּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם; וְהִיא הַדֵּעָה שֶׁהִיא רְחוֹקָה מִשְּׁנֵי הַקְּצָווֹת רִחוּק שָׁוֶה... לֹא יְהֵא בַּעַל חֵמָה נוֹחַ לִכְעֹס, וְלֹא כְּמֵת שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ, אֶלָּא בֵּינוֹנִי ... וּמְצָוִין אָנוּ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֵלּוּ הַבֵּינוֹנִיִּים, וְהֵם הַדְּרָכִים הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו".

ובהלכה הבאה (ו־ז) כתב: "כך למדו בפירוש מצוה זו. מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון. מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום ... וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כוחו... הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה, נקראת דרך זו דרך ה'".

ולכאורה הדברים תמוהים: בציווי 'והלכת בדרכיו' כלל הרמב"ם שני ענינים שלכאורה אין ביניהם קשר: א. "מדה בינונית שבכל דעה ודעה". ב. הנהגות שחייב אדם להנהיג עצמו – חנון, רחום וקדוש, ושאר 'דרכים טובים וישרים'!

ויש לבאר על פי דברי הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ח"א פנ"ד): "תכלית מעלת האדם להדמות לו יתעלה כפי היכולת, כלומר שנדמה מעשינו למעשיו... מה הוא חנון אף אתה היה חנון", היינו שהציווי 'והלכת בדרכיו' אינו בא רק לחייב הנהגה של רחמים וחנינה אלא מטרתו בעיקר להתדמות לבורא, וממילא באה ההנהגה בפועל.

והנה, עוד כתב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ח"א פנ"ד) שדרכיו ומידותיו של הקב"ה הם "פעולות הדומות לפעולות הנעשות על ידי בני אדם מתוך התפעלות ותכונות נפשיות", אך אצלו יתברך כל המידות הן פעולות הנעשות שלא מתוך התפעלות "כי כל התפעלות רעה". ולכן בדרכיו ומידותיו של הקב"ה "יהיה פעמים למקצת בני אדם רחום וחנון לא מתוך סתם רגישות וחמלה אלא כפי הראוי, ויהיה פעמים למקצת בני אדם נוטר ונוקם כפי הראוי להם ולא מתוך כעס", וכיון שהפעולות באות מאתו יתברך לא מתוך התפעלות, הרי הן "דרכים טובים וישרים" כי כל מידה היא באופן הראוי.

וזה הקשר בין שני ענינים אלו (ה"מידה בינונית שבכל דעה ודעה..." והציווי "להדמות אליו כפי כוחו" ולהנהיג עצמו "בדרכים טובים וישרים"): כי ההנהגה על פי הקצוות שבכל דעה נובעת מהתפעלות הלב (שאינה נותנת מקום להנהגה הפכית), אבל כאשר האדם מנהיג עצמו במידות אלו כדי להידמות אליו, מתוך כוונה לאמת שבמידות אלו (כפי שהן אצלו יתברך) – הרי הוא אוחז במידה הבינונית שבכל דעה.

(לקוטי שיחות לד, עמ' 157)

~ יום שני י' אייר ~

'התורה מדברת בעליונים...'

הלכות דעות פרק ד, הלכה א: הוֹאִיל וְהָיְתָה הַנּוֹף בָּרִיא וְשָׁלֵם, מַדְרֵכֵי עֲבוֹדַת ה'... צָרִיךְ לְהַרְחִיק אָדָם עַצְמוֹ מִדְּבָרִים הַמְאַבְּדִין אֶת הַנּוֹף, וּלְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדְבָרִים הַמַּבְרִין הַמַּחֲלִימִים.

בפרק זה מבאר הרמב"ם איך צריכה להיות הנהגת האדם בעניני אכילה ושתיה וכדומה. וכיון שהדברים הובאו בספר משנה תורה שהוא ספר הלכות, הרי הוראות אלו הן חלק מהלכות התורה (ובלימודן מקיימים מקצת תלמוד תורה), ואם כן הרי הן בכלל נצחיות התורה שאינה משתנה.

ויש להבין:

הרמב"ם אכן קבע בספרו רק את ההלכות הנוהגות לדורות, וכדברי ה'לחם משנה' (הל' ת"ת פ"ד ה"א) שהרמב"ם הביא את "הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו" – ואם כן, מדוע הביא כאן הנהגות שאינן מתאימות לזמן הזה, שהרי טבעי הגוף משתנים ממקום למקום ומזמן לזמן(ראה כס"מ להלן הי"ח. מג"א א"ח סי' קעג סק"א)? ועל כל פנים, היה עליו לציין שעניני בריאות הגוף הם בהתאם לטבעיים שבדורו ואינן כהלכות קבועות לדורות!

והביאור:

אמרו חז"ל (עשרה מאמרות, חקור דין ח"ג פכ"ב. של"ה יג, ב): "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזות בשניות לתחתונים". כלומר, התורה מכוונת בעיקר לעניינים רוחניים עליונים, כמאמר חז"ל (שבת פח' ב) "חמודה גנוזה, שגנוזה לך", ומהעליונים הם משתלשלים לתחתונים, למשמעותם כפי שהם בעולם הגשמי. וכפי שכתב ב'תניא' (פ"ד) "התורה ירדה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו... עד שנתלבשה בדברים גשמיים".

ואם כן, גם הוראות התורה בעניני בריאות ורפואה, משמעותן העיקרית היא ברוחניות, אלא שנמשכו ונשתלשלו ומועילות גם בגשמיות. והרמב"ם שכתב הלכות אלו אף שהן מדברות על בריאות הגוף בגשמיות, הרי הן הוראות התורה שהן נצחיות במובנן הרוחני. ולכן, גם בזמן שחלק מהוראות אלו אינן פועלות על הגוף הגשמי, הרי הן פועלות פעולתן ברוחניות, בנפש האדם, והן עניינן האמיתי.

(לקוטי שיחות כג, עמ' 35)

~ יום שלישי י"א אייר ~

האם מותר לבייש את החוטא?

הלכות דעות פרק ו, הלכה ח: הַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ תְּחִלָּה – לֹא יְדַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת עַד שֶׁיַּכְלִימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא"... בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; אֲבָל בִּדְבָרֵי שָׁמַיִם – אִם לֹא חָזַר בּוֹ בַּסֵּתֶר – מַכְלִימִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים, וּמְפַרְסְמִין חֶטְאוֹ וּמְחָרְפִין אוֹתוֹ בְּפָנָיו וּמְבַזִּין וּמְקַלְלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְמוּטָב; כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל.

לגבי אופן קיום מצות תוכחה, הרמב"ם מחלק בין עבירות שבין אדם לחברו שבהן אסור להכלים את החוטא לעבירות שבין אדם למקום שבהן מותר אף להכלימו ברבים ולחרפו עד שיחזור למוטב, כשם שנהגו נביאי ישראל שהוכיחו את העם בפרהסיה.

ויש להבין: הלוא ספרי הנביאים מלאים בדברי תוכחה גם על עבירות שבין אדם לחברו ומדוע אוסר זאת הרמב"ם?

ויש לפרש כי אין כוונתו לשלול את התוכחה בפרהסיה על עבירות שבין אדם לחברו, שהרי אף הן עבירות גמורות גם כלפי שמים, אלא כלשונו "בדברים שבין אדם לחברו", היינו בדברים שאין בהם איסור גמור על פי דין תורה וכגון המונע טובה מחברו וכדומה ('מתן שכרן של מצוות' – להפרי מגדים, חקירה ה).

וה'מנחת חינוך' (מצוה רמ) מבאר:

טעם החילוק בין עבירות שבין אדם למקום לעבירות שבין אדם לחברו הוא, כי ההיתר לבייש את החוטא חל רק כאשר יש הכרח לכך כדי לקיים את חיוב התוכחה ולהביא לחזרתו למוטב, אולם בעבירות שבין אדם לחברו הרי מבואר להלן (הל' ט) שאם הנפגע מוחל לפוגע בליבו, שוב אין צריך להוכיחו ואדרבה זו מידת חסידות. ומאחר ובידו להימנע מהתוכחה על ידי שימחל בליבו, ממילא לא הותר לו להוכיח תוך שימוש באמצעי ביזיון.

אך אין הדברים אמורים אלא לגבי הנפגע בעצמו שאסור לו לבייש את הפוגע כדי להוכיחו, אולם אדם אחר שאין בידו למחול לחוטא, מוטלת עליו מצות התוכחה כמו על עבירות שבין אדם למקום, כולל לבייש את החוטא אם יש צורך בכך.

~ יום רביעי י"ב אייר ~

הכנת צרכי שבת – חובת הגוף

הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכה ד: הָיָה לְפָנָיו עֲשִׂיַּת מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה – אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה לְהֵעָשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים, לֹא יַפְסִיק תַּלְמוּדוֹ.

ומוסיף אדמו"ר הזקן (הל' תלמוד תורה פ"ד ה"ג): "אפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגין עכשיו" – לא יפסיק תלמודו לצורך מצווה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כי מצוות "תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצוות", ולא רק משום שהתלמוד מביא לידי מעשה (כי אם לא כן יש להפסיק את הלימוד אם הוא בקדשים וטהרות).

ויש מצוה אחת שחייב אדם לעשותה בעצמו ולהפסיק תלמודו בשבילה:

וכך כתב הרמב"ם בהלכות שבת (פרק ל הל' ו): "אף על פי שיהיה אדם חשוב ביותר... חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו, שזה הוא כבודו". ומוסיף (מגמרא שבת קיט, א): "חכמים הראשונים, מהם מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן (רבה ורב יוסף), ומהן, מי שהיה מבשל (ר' זירא) או מולח בשר (רבא)".

ומבאר אדמו"ר הזקן (או"ח סי' ר"נ קו"א ס"ק ב) שהוא דין מיוחד בשבת כי בשאר המצוות, אף ש"מצוה בו יותר מבשלוחו", הרי מי שתורתו אומנותו, עושה את המצווה שאפשר לעשותה על ידי אחרים על ידי שליח, כי אסור לו להתבטל מתורתו כדי לעשות מצווה כזו (שאפשר לעשותה ע"י אחרים), ובכל זאת בטלו אמוראים אלו את תורתן בכל שבת ושבת, כי "חובת הגוף היא להתעסק דווקא בעצמו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משום שזהו כבודו של השבת", כמו שכתב הרמב"ם ש"חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו".

אלא שמאחר וחובת האדם לעסוק בצרכי שבת בגופו היא משום כבוד השבת, די בתיקון דבר אחד, כי בזה ניכרת פעולתו לכבוד השבת, ובלשון ה'שולחן ערוך' (שם סע' א) "ישתדל להכין בעצמו שום דבר (כלומר, דבר מסוים) לצרכי שבת כדי לכבדו".

~ יום חמישי י"ג אייר ~

מתי יכול הרב למחול על כבודו?

הלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה יג: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לָהֶם לְנַדּוֹת לִכְבוֹדוֹ, אֵינוֹ שֶׁבַח לְתַלְמִיד חֲכָמִים לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה... וְכֵן הָיָה דֶּרֶךְ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים – שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָן, וְאֵינָן מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמּוֹחֲלִין לַמֶּחֱרֵף וְסוֹלְחִין לוֹ.

כתב **הריב"ש** (בשם הראב"ד, הובא בכס"מ): אף שאמרו(קידושין לב, א) 'הרב שמחל על כבודו – כבודו מחול', זהו רק בענינים שחייב אדם לנהוג בו כבוד, כגון לעמוד בפניו וכדומה, אבל על בזיונו, היינו להתיר לומר לו דברי חירופים וגידופים־אינו יכול למחול, ואדרבה אסור לו למחול כי זהו בזיון התורה. ועל זה אמרו חז"ל (יומא כג, א) שתלמיד חכם צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש, וכמו שהאב יכול למחול לבנו על כבודו (הל' ממרים פ"ו ה"ח) אך אינו יכול למחול על דברי חירופים וגידופים.

וה'טורי אבן'(מגילה כח, א ד"ה אל תקרי) הביא ראיה לזה מהמסופר בגמרא (סנהדרין פד, ב) שרב לא הניח לבנו להוציא לו קוץ מבשרו שמא יגרום לו חבלה ובנו יעבור על איסור (כיבוד אב), ואם האב יכול למחול על בזיונו מדוע לא הניח רב לבנו להוציא את הקוץ, הרי יכול היה למחול על כבודו? אלא מכאן שבפעולה הנעשית דרך בזיון אין כבוד האב נמחל. וכך גם החכם אינו יכול למחול על בזיונו.

ומוסיף ה'שיורי ברכה' (יור"ד סי' רמ סק"ח):

מסופר בגמרא (קידושין לב, א) שרב הונא קרע בגד משי של בנו כדי לנסותו אם מכבדו כראוי ולא יכעס עליו, ומבואר שרב הונא לא חשש שבנו יכעס עליו ויאמר לו דברים שלא בדרך כבוד ויעבור על מצות כיבוד אב, כי רב הונא מחל על כבודו. ולכאורה משמע שגם על בזיון יכול האב למחול!

אך סיים שיש לחלק בין דיבורים מתוך כעס (שיתכן ויהיו נגד כבודו) שעליהם יכול למחול לחבלה בגופו שעליה אינו יכול למחול.

~ יום שישי י"ד אייר ~

האם מותר להשתחוות לה' בבית עבודה זרה?

הלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ז: נִתְפַּזְּרוּ לוֹ מָעוֹת בְּפָנָיו – לֹא יָשׁוּחַ וְיִטָּלֵם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֶלָּא יֵשֵׁב, וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל.

בגמרא (ע"ז יב, א) נאמר: "נתפזרו לו מעותיו... לא ישחה ויטלם, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה – מותר". ופירש רש"י: "אם אינו נראה – כגון שפונה אחריו או צדו לצד עבודת כוכבים", והיינו שמכיוון הכריעה ניכר שאינה לעבודה זרה אלא לצורך איסוף המעות. ומדברי הרמב"ם נראה שמפרש "אם אינו נראה" היינו שמתיישב על הקרקע ואוסף את המעות (מרכבת המשנה).

וכתב ה'תרומת הדשן' (סי' קצו) כי על אף שעצם איסוף המעות מוכיח לכאורה שזוהי מטרת ההשתחוויה, מכל מקום אין די בכך להתיר אלא מותר רק כאשר יש שינוי בעצם הכריעה. ולפי זה יש לאסור להשתחוות בפני כומר או שר שעל גופו תלויה צורת עבודה זרה, אע"פ שידוע שאינו משתחווה לה אלא לכבודו, מאחר ואין שינוי בעצם צורת ההשתחוויה.

אולם יש המתירים להשתחוות לאדם כאשר ידוע לרואים שכוונתו לכבודו ולא לעבודה זרה שעל גופו, וטעם האיסור כאן הוא משום שהעומדים ממרחק רואים את העבודה זרה ואינם רואים את המעות ונראה בעיניהם שמשתחווה לעבודה זרה, אולם כאשר רואים שמשתחווה לאדם, אין בכך איסור (שו"ת מהר"ם אל אשקר סי' עו, וראה תרוה"ד שם).

וכתב הגר"מ פיינשטיין(דברות משה שבת סי' סד, כז)כי אדם שנקלע שלא מרצונו לבית עבודה זרה,אסור לו להשתחוות שם אפילו לשם ה' (כגון בתפילה) שכן כל השתחוויה במקום זה מתפרשת לעבודה זרה, ואף אם הוא מוחזק בעיני הרואים כירא שמים והם מבינים שמחשבתו לשמים, אין בכך כדי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להתיר כי 'דברים שבלב אינם דברים', וזה חמור יותר מהמקרה בהלכה זו שנאסר מדרבנן רק משום מראית העין, כי אינו משתחווה לגמרי אלא שוחה, אולם השתחוויה גמורה לפני עבודה זרה אסורה מדאורייתא אף אם כוונתו לשמים.

~ שבת קודש ט"ו אייר ~

מתי החיוב בהעברת זרעו למולך?

הלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ד: וְאֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר מִקְצָת זַרְעוֹ וְיִניחַ מִקְצָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ" – מִקְצָת זַרְעוֹ, לֹא כֻּלּוֹ.

את הפסוק "מזרעו נתן למולך" דרשו חז"ל "מזרעו ולא כל זרעו", ואם העביר את כל ילדיו למולך פטור מסקילה (סנהדרין סד,ב).

והקשו התוספות (שם ד"ה העביר): הרי כשהעביר האב למולך את בנו הראשון התחייב סקילה ואיך נפטר מחיוב זה כשהעביר את שאר ילדיו? ותירצו: דין זה (שבהעברת כל זרעו אינו חייב) נאמר במקרה שאין לו אלא בן יחיד (שהוא 'כל זרעו'), או כשהעביר את כל בניו בבת אחת.

וה'כסף משנה' תירץ: כשהעביר את בנו הראשון חיובו תלוי ועומד – אם לא העביר את שאר בניו חייב, ואם עדיין לא דנו אותו והעביר את כל בניו הרי הוא נפטר מחיובו.

והקשה ה'פרי חדש' (לשונות הרמב"ם): אם כן, כשהעביר את בנו הראשון, ההתראה היא התראת ספק (שמא יעביר את 'כל זרעו') ולפי הדעה שהתראת ספק לא שמה התראה אין אפשרות לחייב על העברת זרעו למולך!

ותירצו אחרונים (משנת חכמים סי לה, יבין שמועה סק"ג. ועוד) על פי דברי התוספות (גיטין לג, א ד"ה אפקינהו) לגבי נזיר ששתה יין, שאין לפטרו מטעם התראת ספק (שמא ישאל לחכם על נזירותו ויעקר הנדר) כי התראת ספק היא רק כשספק אם יעשה את המעשה האסור, אבל אם כבר עשה את מעשה האיסור אלא שיוכל לבטלו אחר כך, אין זו התראת ספק. וכך גם בהעברת בנו הראשון למולך, אין זו התראת ספק אף שיכול לבטלו אחר כך (בהעברת 'כל זרעו') – כי בפעולתו עכשיו עשה מעשה אסור.

וה'ערוך לנר' (סנהדרין שם) מבאר: אפשר לפרש שבהעברת 'כל זרעו' פטור במקרה שלא התרו בו כאשר העביר את בנו הראשון ולכן אינו חייב, וכשהעביר את בנו האחרון אף אם התרו בו – פטור, כיון שהעביר 'כל זרעו'.

המשך ביאור למס' סוטה ליום רביעי עמ' ב

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו בביאור 'על השל'. חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו – ו"של" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, 'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא עֻזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים', ולומדים את עוזא מהארון, מָה אֲרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, אַף עֻזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא.

עוד נאמר שם, "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לשון 'ויחר' הוא שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו של דוד כַּחֲרָדָה – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה לפי הביאור לעיל על 'ויחר', כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'וַיִּחַר' הָכִי נַמִּי – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, הָתָם – בשאר מקומות בתנ"ך כְּתִיב 'ויחר אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב 'אַף'.

עוד מענין מעשה עוזא, דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי", פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לדוד, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּתוֹב בָּהֶן "הַתָּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת, בתמידה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן חֲיֵישִׁינַן מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עליהם בכתף ישאו וְגוֹ'", שבני קהת נושאים את הארון והשלחן (והמנורה ומזבח הזהב) בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעַגְלָתָא – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאָרוֹן ה', ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, מַשּׁוּם דְּ'רָאוּ' – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'וַיַּךְ' (אֱלֹהִים) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמְשַׁתְּחֲוִים הָיוּ – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמֵּי אָמוּר – הם אף דיברו שלא כהוגן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום ראשון ט' אייר ~

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[1]

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) איזה אות יעשה הנביא כדי שיאמינו בו.

א. כָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד־לָנוּ וְיֹאמַר שֶׁה׳ שְׁלָחוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹת כְּאֶחָד מֵאוֹתוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹ כְּאוֹתוֹת אֵלִיָּהוּ וֶאֱלִישָׁע, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שִׁנּוּי מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם; אֶלָּא הָאוֹת שֶׁלּוֹ - שֶׁיֹּאמַר דְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת בָּעוֹלָם, וְיֹאמְנוּ דְּבָרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ, אֵיכָה נֵדַע אֶת הַדָּבָר וגו'". לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיָּבוֹא אָדָם הָרָאוּי לִנְבוּאָה[2] בְּמַלְאֲכוּת הַשֵּׁם, וְלֹא יָבוֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, אֶלָּא לַעֲבֹד אֶת ה׳ בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה - אֵין אוֹמְרִים לוֹ: קָרַע לָנוּ הַיָּם אוֹ הַחֲיֵה מֵת וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאַחַר־כָּךְ נַאֲמִין בְּךָ! אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: אִם נָבִיא אַתָּה, אֱמֹר דְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת! וְהוּא אוֹמֵר, וְאָנוּ מְחַכִּים לִרְאוֹת הֱיָבוֹאוּ דְּבָרָיו אִם לֹא יָבוֹאוּ. וַאֲפִלּוּ נָפַל דָּבָר קָטָן - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקֶר[3]; וְאִם בָּאוּ דְּבָרָיו כֻּלָּם - יְהֵיֶה בְּעֵינֵינוּ נֶאֱמָן.

2) איש סגולה מוכתר בכל המעלות וראוי לקבל שפע נבואה, כמפורש למעלה (פרק ז, הלכה א). 3) ירמיה אמר אל חנניה נביא השקר: לכן... השנה אתה מת (ירמיה כח, טז). וכתוב אחריו: וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחודש השביעי (שם, יז). הא כיצד? אם "בחודש השביעי", אין "בשנה ההיא", ואם "בשנה ההיא", אין "החודש השביעי", שהרי תשרי נמנה כבר לשנה אחרת החדשה? אלא מלמד שמת בערב ראש־השנה וציווה את בניו ואת בני ביתו להסתיר את הדבר ושיוציאוהו אחרי ראש־השנה, בשביל לעשות נבואתו של ירמיה שקר (ירושלמי, סנהדרין יא, הלכה ה). הא למדת, שאם נפל פרט אחד מדברי הנביא נקרא: "נביא שקר".

ב. וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה[4] - אִם נִמְצְאוּ דְּבָרָיו נֶאֱמָנִים כֻּלָּן, הֲרֵי זֶה נְבִיא אֱמֶת; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁמוּאֵל: "וַיֵּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע, כִּי נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַה׳".

4) סתם רבינו ולא פירש כמה פעמים; ולדעת בעל "טורי אבן"; שלוש פעמים, שכן משה רבינו בתחילת שליחותו למצרים נתן לו הקדוש־ברוך־הוא שלושה אותות לעשותם לפני פרעה ולפני בני ישראל שיהא מוחזק בעיניהם לנביא אמת ואיש אלוקים.

ג. וַהֲלֹא הַמְעוֹנָנִים וְהַקּוֹסְמִים אוֹמְרִים מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, וּמַה הֶּפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַנָּבִיא וּבֵינָם? אֶלָּא שֶׁהַמְעוֹנָנִים וְהַקּוֹסְמִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, מִקְצָת דְּבָרֵיהֶם מִתְקַיְּמִין וּמִקְצָתָן אֵין מִתְקַיְּמִין, בָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַמְדוּ נָא וְיוֹשִׁיעֲךָ הֹבְרֵי שָׁמַיִם הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים, מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עָלֶיךָ" - 'מֵאֲשֶׁר'[5] וְלֹא כָּל אֲשֶׁר; וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְקַיְּמוּ מִדְּבָרֵיהֶם כְּלוּם, אֶלָּא יִטְעוּ בַּכֹּל[6], בָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵפֵר אֹתוֹת בַּדִּים וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל"; אֲבָל הַנָּבִיא, כָּל דְּבָרָיו קַיָּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יִפֹּל מִדָּבָר ה׳ אַרְצָה"; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת, מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר נְאֻם ה׳"; כְּלוֹמַר, שֶׁדִּבְרֵי הַקּוֹסְמִים וְהַחֲלוֹמוֹת כְּתֶבֶן שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ מְעַט בָּר; וּדְבַר ה׳, בַּבָּר שֶׁאֵין בּוֹ תֶּבֶן כְּלָל. וּבַדָּבָר הַזֶּה הַכָּתוּב הִבְטִיחַ וְאָמַר, שֶׁאוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹדִיעִין הַמְעוֹנָנִים וְהַקּוֹסְמִים לָאֻמּוֹת וּמְכַזְּבִין, הַנָּבִיא יוֹדִיעַ לָכֶם דִּבְרֵי אֱמֶת, וְאֵין אַתֶּם צְרִיכִין לִמְעוֹנֵן וְקוֹסֵם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[7], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ וגו', כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה וגו'", וְאָמַר: "נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ וגו'". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַנָּבִיא עוֹמֵד לָנוּ, אֶלָּא לְהוֹדִיעֵנוּ דְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת בָּעוֹלָם מִשַּׁבָּע וְרָעָב, מִלְחָמָה וְשָׁלוֹם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וַאֲפִלּוּ צָרְכֵי יָחִיד מוֹדִיעַ לוֹ, כְּשָׁאוּל, שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה, וְהָלַךְ לַנָּבִיא לְהוֹדִיעוֹ מְקוֹמָהּ[8]. וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים הוּא שֶׁאָמַר הַנָּבִיא, לֹא שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּת אַחֶרֶת אוֹ יוֹסִיף מִצְוָה אוֹ יִגְרַע.

5) (בראשית־רבה, פה) מ־החלקי שבראש התיבה מגיד, כי רק חלק מדבריהם מתקיים ולא כולם. 6) כאותם האיצטגנינים המצפצפים והמהגים, שצופים ואינם יודעים מה צופים (סוטה יב:). 7) כמאמרם: "שמא תאמר: להם יש במה לשאול, ולי אין לי – תלמוד לומר: ואתה לא כן נתן ה'... נביא מקרבך... אקים לך" (ספרי, שופטים). 8) (שמואל־א, פרק ט).

ד. דִּבְרֵי הַפִּרְעָנוּת שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר, כְּגוֹן שֶׁאֹמַר: פְּלוֹנִי יָמוּת, אוֹ שָׁנָה פְּלוֹנִית רָעָב אוֹ מִלְחָמָה, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אִם לֹא עָמְדוּ דְּבָרָיו, אֵין בָּזֶה הַכָּחָשָׁה לִנְבוּאָתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים: הִנֵּה דִּבֵּר וְלֹא בָא! שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנִחָם עַל הָרָעָה; וְאֶפְשָׁר שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִסְלַח לָהֶם כְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה[9], אוֹ שֶׁתְּלָה לָהֶם בְּחִזְקִיָּה[10]. אֲבָל אִם הִבְטִיחַ עַל טוֹבָה וְאָמַר שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא בָאָה הַטּוֹבָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאָמַר - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקֶר; שֶׁכָּל דְּבַר טוֹבָה שְׁיִגְזֹר הָאֵל, אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי, אֵינוֹ חוֹזֵר[11]; וְלֹא מָצִינוּ[12] שֶׁחָזַר בְּדָבָר טוֹבָה, אֶלָּא בְּחֶרְפָּן רִאשׁוֹן, כְּשֶׁהִבְטִיחַ לַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא יָמוּתוּ עִם הָרְשָׁעִים, וְחָזַר בְּדָבָרְיוֹ[13]; וְזֶה מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת[14]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבְּדִבְרֵי הַטּוֹבָה בְּלִבַּד יִבָּחֵן הַנָּבִיא. הוּא שֶׁיִּרְמְיָהוּ אָמַר בִּתְשׁוּבָתוֹ לַחֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָה מִתְנַבֵּא לְרָעָה וַחֲנַנְיָה לְטוֹבָה, אָמַר לוֹ לַחֲנַנְיָה: אִם לֹא יַעַמְדוּ דְּבָרַי, אֵין בָּזֶה רְאָיָה שֶׁאֲנִי נְבִיא שֶׁקֶר[15]; אֲבָל אִם לֹא יַעַמְדוּ דְּבָרֶיךָ, יְוֻדַּע שֶׁאַתָּה נְבִיא שֶׁקֶר! שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ שְׁמַע נָא אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגוֹ', הַנָּבִיא אֲשֶׁר [יִנָּבֵא] (יִדַּבֵּר) שָׁלוֹם, בְּבֹא דְּבַר הַנָּבִיא יִוָּדַע הַנָּבִיא אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה' בֶּאֱמֶת".

9) (יונה, פרק ג). 10) שקיבל ארכה והוספה חמש־עשרה שנה, אחרי זה שאמר לו הנביא: צוו לביתך, כי מת אתה ולא תחיה (ישעיה, לח). 11) (ברכות ז.). ואין לשאול מיעקב אבינו שכתוב אצלו: "ויירא וייצר לו", אחרי שהבטיחו ה' ואמר לו: ושמרתיך בכל אשר תלך (בראשית כח, טו) – כי דברים שבין הקדוש־ברוך־הוא ובין הנביא בתור איש פרטי, ייתכן שה' יינחם גם לרעה, כדברי חז"ל: נתיירא יעקב שמא יגרום החטא (ברכות ד.); אבל כשהקדוש־ברוך־הוא אמר לנביא להבטיח את בני־אדם בבשורה טובה, אז לא יינחם שוב לרעה (הקדמת רבינו לספר המשנה). 12) פיסקה זו עד "וזה מפורש במסכת שבת", חסרה היא בכתבי־יד אברבנאל וברלין, ובנוסח אוקספורד גם כן איננה. כנראה שהיא השגת איזה משיג על הרמב"ם; והפיסקה האחרונה "וזה מפורש במסכת שבת" תוכיח, שהרי אין דרכו של רבינו לציין את המקורות לדבריו. ולדעת הרב הגאון ר' ראובן מרגליות יש כאן השגת הראב"ד, והיא מתחילה מן "אלא בחורבן ראשון". ראשי התיבות: א"א (אמר אברהם) שבהם מתחילות כל השגותיו של הראב"ד על הרמב"ם, נסתלפו ומהן נתהוותה המלה "אלא". ונהירים דבריו. 13) מפני שמידת הדין קטרגה עליהם על שלא מיחו ברשעים. 14) (נה.). 15) כי לפעמים יינחם ה' על הרעה שדיבר לעשות. וכן אמרו חז"ל: "אמר לו ירמיה לחנניה, אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדברי, שהקדוש־ברוך־הוא אומר להביא רעה ומתנחם; ואתה מתנבא לטובה, אתה הוא שצריך ליתן סימן לדבריך" (ירושלמי, סנהדרין יא, הלכה ה). ובמדרש תנחומא (וירא, אות יג), מפרשים הדברים באריכות.

ה. נָבִיא שֶׁהֵעִיד לוֹ נָבִיא אַחֵר שֶׁהוּא נָבִיא - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת נָבִיא, וְאֵין זֶה הַשֵּׁנִי צָרִיךְ חֲקִירָה; שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵעִיד לִיהוֹשֻׁעַ, וְהֶאֱמִינוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹת; וְכֵן לַדּוֹרוֹת. נָבִיא שֶׁנּוֹדָעָה נְבוּאָתוֹ, וְהֶאֱמִינוּ בִּדְבָרָיו פַּעַם אַחַר פַּעַם, אוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ נָבִיא, וְהָיָה הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנָּבוּאָה[16] - אָסוּר לְחַשֵּׁב אַחֲרָיו וּלְהַרְהֵר בִּנְבוּאָתוֹ שֶׁמָּא אֵינָהּ אֱמֶת, וְאָסוּר לְבַטֵּל יוֹתֵר מִדַּי[17], וְלֹא נִהְיֶה הוֹלְכִים וּמְנַסִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה", שֶׁאָמְרוּ: "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן"; אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁזֶּה נָבִיא, יַאֲמִינוּ וְיֵדְעוּ כִּי ה' בְּקִרְבָּם, וְלֹא יְהַרְהֲרוּ וְלֹא יַחְשְׁבוּ אַחֲרָיו, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם".

16) כמנהגם של הנביאים שהוחזקו לנביאי אמת. 17) כי אחרי שנתאמת כנביא ה', אז מי שמנסה אותו כאילו מנסה הוא את ה', ולא ייתכן לעבוד את ה' על דרך הספק והפקפוק ובבקשת אותות ומופתים (הרמב"ן על התורה, דברים ו, טז).

הִלְכוֹת דֵּעוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַדֵּמוֹת בִּדְרָכָיו. ב) לְהִדָּבֵק בְּיוֹדְעָיו. ג) לֶאֱהֹב אֶת רֵעִים. ד) לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּרִים. ה) שֶׁלֹּא לִשְׁנֹא אַחִים. ו) לְהוֹכִיחַ. ז) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנִים. ח) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת אַלְמָנוֹת. ט) שֶׁלֹּא לַהֲלֹךְ רָכִיל. י) שֶׁלֹּא לִנְקֹם. יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר.

~ נקודות משיחות קודש ~

הִלְכוֹת דֵּעוֹת.

בהלכות אלו נכתבו ענייני רפואה רבים ואם צריך אדם ל"רפא ירפא" יוצא ידי חובה בלימוד ענינים אלו בתורה.

ואף אם רק יקבל על עצמו החלטות טובות להוספה בלימוד תורה ובשיעורי תורה, הרי ש"ה' יראה ללבב" ויעניק לו ברכות בבני חיי ומזוני רוויחי בבריאות הגוף ובריאות הנשמה.

סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 502
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

וּבְאוֹר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שיש באדם דיעות מדיעות שונות, ושהממוצעת היא הטובה; כיצד להשיגה.

א. דֵּעוֹת[2] הַרְבֵּה יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי־אָדָם, וְזוֹ מְשֻׁנָּה מִזּוֹ[3], וּרְחוֹקָה מִמֶּנָּה בְּיוֹתֵר. יֵשׁ אָדָם, שֶׁהוּא בַּעַל חֵמָה, כּוֹעֵס תָּמִיד; וְיֵשׁ אָדָם, שֶׁדַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו וְאֵינוֹ כוֹעֵס כְּלָל; וְאִם יִכְעַס, יִכְעַס כַּעַס מְעַט בְּכַמָּה שָׁנִים. וְיֵשׁ אָדָם, שֶׁהוּא גַּבַּהּ־לֵב בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא שִׁפַּל־רוּחַ בְּיוֹתֵר. וְיֵשׁ שֶׁהוּא בַּעַל תַּאֲוָה; וְיֵשׁ שֶׁהוּא בַּעַל לֵב תִּשְׁבַּע נַפְשׁוֹ מֵהֲלֹךְ בְּתַאֲוָה; וְיֵשׁ שֶׁהוּא בַּעַל לֵב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טָהוֹר מִאַד, וְלֹא יִתְאַוֶּה אֲפִלּוּ לִדְבָרִים מְעַטִּים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן. וְיֵשׁ בַּעַל נֶפֶשׁ רְחָבָה[4], שֶׁלֹּא תִשְׂבַּע נַפְשׁוֹ מִכָּל מָמוֹן הָעוֹלָם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף"; וְיֵשׁ מְקַצֵּר נַפְשׁוֹ[5], שֶׁדַּיּוֹ אֲפִלּוּ דָּבָר מְעַט שֶׁלֹּא יַסְפִּיק לוֹ, וְלֹא יִרְדֹּף לְהַשִּׂיג כָּל צָרְכּוֹ. וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּרָעָב, וְקוֹבֵץ עַל יָדוֹ[6], וְאֵינוֹ אוֹכֵל פְּרוּטָה מֻשְׁלֶּמֶת, אֶלָּא בְּצַעַר גָּדוֹל; וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְאַבֵּד כָּל מָמוֹנוֹ בְּיָדוֹ לְרַעְתּוֹ. וְעַל דְּרָכִים אֵלּוּ שְׁאָר כָּל הַדֵּעוֹת, כְּגוֹן מְהוֹלָל[7] וְאוֹנֵן[8], וְכִילַי[9] וְשׁוֹעֵ[10], וְאַכְזָרִי וְרַחֲמָן, וְרַךְ־לֵבָב[11] וַאֲמִיץ־לֵב[12], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

2) מידות, תכונות נפש מוסריות, כלשון המשנה: ארבע מידות בדעות – נוח לכעוס וכו' (אבות פרק ה, יא). 3) כדברי חז"ל: כשם שאין פרצופיהם שוים זה לזה, כך אין דעתם שוה (תנחומא, פנחס י). וכעין זה גם במסכת ברכות נח, א. 4) השואפת לבלוע הכל. מלשון: לכן הרחיבה שאול נפשה (ישעיה ה, יד). 5) מחסר את נפשו, מצמצם צרכיו עד לאפס. מלשון: ותקצר נפשו (שופטים טז, טז). 6) חושך מפיו ומרעיב נפשו, ובלבד שיצרף פרוטה לפרוטה. 7) אוהב שחוק ומהתלות תמיד ורודף תענוגים והוללות, מלשון: לשחוק אמרתי – מהולל (קהלת ב, ב). 8) בעל מרה שחורה: עצוב רוח ומתאונן תמיד. 9) קמצן רע עין, שעינו צרה באחרים: וה"מסגף עצמו ברעב" דלעיל, עינו צרה גם בו בעצמו, ומקמץ אף לנפשו (לחם־משנה). 10) ההיפך של "כילי", כמו שנאמר: ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה לב, ה), ופירושו: ותרן בממונו המרבה לפזר יותר מכפי מיסת ידו, ולו גם לדברים שבצדקה, בעוד ש"המאבד כל ממונו" דלעיל הוא המבזבז ממונו לדברים שאין בם מועיל (לחם־משנה). 11) פחדן, מוג־לב. 12) המחרף נפשו ומוסר עצמו לסכנות.

ב. וְיֵשׁ בֵּין כָּל דֵּעָה וְדֵעָה הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה בַּקָּצֶה הָאַחֵר[13] דֵּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת[14], זוֹ רְחוֹקָה מִזּוֹ. וְכָל הַדֵּעוֹת, יֵשׁ מֵהֶן דֵּעוֹת שֶׁהֵן לָאָדָם מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ לְפִי טֶבַע גּוּפוֹ; וְיֵשׁ מֵהֶן דֵּעוֹת, שֶׁטִּבְעוֹ שֶׁל אָדָם זֶה מְכֻוָּן[15] וְעָתִיד לְקַבֵּל אוֹתָם בִּמְהֵרָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַדֵּעוֹת. וְיֵשׁ מֵהֶן, שֶׁאֵינָן לָאָדָם מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ, אֶלָּא לָמַד אוֹתָם מֵאֲחֵרִים[16], אוֹ שֶׁנִּפְנָה לָהֶן מַעַצְמוֹ לְפִי מַחֲשָׁבָה שֶׁעָלְתָה בְּלִבּוֹ; אוֹ שֶׁשָּׁמַע, שֶׁזּוֹ הַדֵּעָה טוֹבָה לוֹ וּבָהּ רָאוּי לֵילֵךְ, וְהִנְהִיג עַצְמוֹ בָּהּ עַד שֶׁנִּקְבְּעָה בְּלִבּוֹ.

13) כמו הדעות הקיצוניות האלה שמנה רבינו כאן בהלכה הקודמת. 14) ממוצעות, הנמצאות בין שני הקצוות האלה, שגם הן רחוקות אחת מחברתה לפי נטייתן לצד זה או לצד זה. 15) מותאם. 16) כמו שאמרו חכמינו: הרבה שכנים הרעים עושים (סוטה ז.).

ג. שְׁתֵּי קְצָווֹת הָרְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ שֶׁבְּכָל דֵּעָה וְדֵעָה אֵינָן דֶּרֶךְ טוֹבָה, וְאֵין רָאוּי לוֹ לָאָדָם לָלֶכֶת בָּהֶן וְלֹא לְלַמְּדָן לְעַצְמוֹ. וְאִם מָצָא טִבְעוֹ נוֹטֶה לְאַחַת מֵהֶן אוֹ מוּכָן לְאַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁקָּבָר לָמַד אַחַת מֵהֶן וְנָהַג בָּהּ - יַחֲזִיר עַצְמוֹ לְמוּטָב וְיֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבִים, וְהִיא הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

ד. הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה הִיא מִדָּה בֵּינוֹנִית שֶׁבְּכָל דֵּעָה וְדֵעָה מִכָּל הַדֵּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם, וְהִיא הַדֵּעָה שֶׁהִיא רְחוֹקָה מִשְּׁתֵּי הַקְּצָווֹת[17] רְחוֹק שָׁוֶה, וְאֵינָהּ קְרוֹבָה, לֹא לְזוֹ וְלֹא לָזוֹ. לְפִיכָךְ צִוּוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[18], שֶׁיְּהֵא אָדָם שָׁם[19] דֵּעוֹתָיו תָּמִיד וּמְשַׁעֵר אוֹתָם וּמְכַוֵּן אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִית, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם בְּגוּפוֹ[20]. כֵּיצַד? לֹא יְהֵא בַּעַל חֵמָה נוֹחַ לִכְעֹס, וְלֹא כְּמֵת שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ, אֶלָּא בֵּינוֹנִי. לֹא יִכְעַס, אֶלָּא עַל דָּבָר גָּדוֹל שֶׁרָאוּי לִכְעֹס עָלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְכֵן לֹא יִתְאַוֶּה אֶלָּא לְדְבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן וְאִי אֶפְשָׁר לְחָיוֹת בְּזוּלָתָן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ". וְכֵן לֹא יְהֵיֶה עָמֵל בְּעִסְקוֹ, אֶלָּא לְהַשִּׂיג דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְחַיֵּי־שָׁעָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק". וְלֹא יִקְפֹּץ יָדוֹ בְּיוֹתֵר, וְלֹא יְפַזֵּר מָמוֹנוֹ; אֶלָּא נוֹתֵן צְדָקָה כְּפִי מַסַּת יָדוֹ, וּמַלְוֶה כָּרָאוּי[21] לְמִי שֶׁצָּרִיךְ. וְלֹא יְהֵא מְהוֹלָל[22] וְשׂוֹחֵק, וְלֹא עָצֵב וְאוֹנֵן[23], אֶלָּא שָׂמֵחַ כָּל יָמָיו בִּנְחַת[24], בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. וְכֵן שֶׁאָר דֵּעוֹתָיו. וְדֶרֶךְ זוֹ הִיא דֶּרֶךְ הַחֲכָמִים[25]. כָּל אָדָם שֶׁדֵּעוֹתָיו דֵּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת, מְמֻצָּעוֹת, נִקְרָא חָכָם.

17) כלומר: שהיא נמצאת בתוך בדיוק, וזהו "שביל הזהב" ששיבחוהו החכמים בכל העתים. וכדברי חכמינו (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א): התורה הזו דומה לשני שבילים: אחד של אור ואחד של שלג. היטה בזה – מת באור, היטה בזו – מת בשלג. מה יעשה? – יהלך באמצע. לכל מידה שבאדם יש שתי קצוות: ראשון ואחרון. הראשון – הוא הצד החיובי, צד התוספת: והאחרון – הוא הצד השלילי, צד החסרון. למשל: הפזרנות־השועות היא – הקצה הראשון, הצד החיובי במידת נתינת הצדקה, כשהנותן נותן יותר מכפי יכלתו. והקמצנות־הכילות היא – הקצה האחרון, הצד השלילי והחסרון, כשהנותן קופץ ידו ללא רחמים. שתי קצוות אלה רעים הם גם יחד, ורק הדרך הממוצעת בין שתי הקצוות הללו, מידת הנדיבות – היא המשובחת ובה ידבק האדם. וכן בשאר כל המידות. (השווה שמונה פרקים להרמב"ם, פרק ד). קצוות – מן קָצָוָה שנסתעפה מן קָצֶה־קָצָו, ומשמש זכר ונקבה. 18) המתואר חסר ה־הידיעה, כדרך לשון המשנה, כמו: כנסת הגדולה. 19) מעריך דעותיו ושוקלן. מחשב דרכו (סוטה ה:). 20) בכתב־יד אברבנאל ובאוקספורד, המלה "בגופו" איננה. 21) בשטר ועדים (ב"מ עה:). 22) קיצוני לצד החיובי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

23) קיצוני לצד השלילי. 24) בינוני. 25) כאן סוף הלכה ד (על־פי דפוס קושטא, רסט).

ה. וּמִי שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ בְּיוֹתֵר, וְיִתְרַחֵק מִדֵּעָה בֵּינוֹנִית מְעַט לְצַד זֶה אוֹ לְצַד זֶה - נִקְרָא חָסִיד[26]. כֵּיצַד? מִי שֶׁיִּתְרַחֵק מִגֹּבַהּ הַלֵּב עַד הַקָּצֶה הָאַחֲרוֹן וְיִהְיֶה שְׁפַל־רוּחַ בְּיוֹתֵר, נִקְרָא חָסִיד, וְזוֹ הִיא מִדַּת חֲסִידוּת. וְאִם נִתְרַחֵק עַד הָאֶמְצַע בְּלִבַּד וְיִהְיֶה עָנָו - נִקְרָא חָכָם, וְזוֹ הִיא מִדַּת חָכְמָה. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שְׁאָר כָּל הַדֵּעוֹת. וַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַטִּין דֵּעוֹת שֶׁלָּהֶן מִדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִית כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַקְּצָווֹת[27]: יֵשׁ דֵּעָה שֶׁמַּטִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד הַקָּצֶה הָאַחֲרוֹן, וְיֵשׁ דֵּעָה שֶׁמַּטִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד הַקָּצֶה הָרִאשׁוֹן[28], וְזֶהוּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת־הַדִּין[29]. וּמְצוּיִן אָנוּ לָלֶכֶת בַּדְּרָכִים הָאֵלּוּ הַבֵּינוֹנִים, וְהֵם הַדְּרָכִים הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו".

26) שבת קכא, ב. 27) לשם סייג והרחקה. 28) כי לא כל המידות שוות: אצל האחת – הקצה הראשון, החיובי הוא יותר טוב מן האחרון. ואצל האחרת – טוב האחרון השלילי מן הראשון. למשל: במידת הנדיבות – טוב יותר הקצה הראשון: הפזרנות. השועות מן הקצה האחרון, הקמצנות והכילות: ובמידת אהבת־כבוד – טוב יותר הקצה האחרון. שפלות־הרוח מן הקצה הראשון, הגאוותנות. לפיכך החסידים המקפידים ומחמירים על עצמם להתנהג לפנים משורת הדין, עוזבים על־פי רוב את "שביל הזהב" ומטים עצמם פעם לקצה הראשון ופעם לקצה האחרון – הכל לפי מהות ה"דעה". וכן מספר לנו התלמוד (ב"מ ל:), שרבי ישמעאל ברבי יוסי היה עוסק במצות "פריקה וטעינה", אף־על־פי שמצד הדין היה פטור מזה משום "זקן ואינה לפי כבודו", אבל הוא עשה זאת לפנים משורת הדין.
29) כאן סוף הלכה ה (לפי נוסח קושטא, רסט).

ו. כָּךְ לִמְּדוּ בְּפֵרוּשׁ מִצְוָה זוֹ[30]: מַה הוּא נִקְרָא חַנּוּן, אַף אַתָּה הֱיֵה חַנּוּן; מַה הוּא נִקְרָא רַחוּם, אַף אַתָּה הֱיֵה רַחוּם; מַה הוּא נִקְרָא קָדוֹשׁ, אַף אַתָּה הֱיֵה קָדוֹשׁ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ קָרְאוּ הַנְּבִיאִים לָאֵל בְּכָל אוֹתָן הַכִּנּוּיִין: 'אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד', 'צַדִּיק וְיָשָׁר', 'תָּמִים', 'גִּבּוֹר וְחָזָק', וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵן דְּרָכִים טוֹבִים וְיְשָׁרִים, וְחַיָּב אָדָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בָּהֶן וּלְהִדַּמּוֹת אֵלָיו כְּפִי כֹּחוֹ.

30) של "והלכת בדרכיו" ('ספרי' עקב. שבת קלג, ב). (השווה גם מו"נ ח"א, נד).

ז. וְכֵיצַד יַרְגִּיל אָדָם עַצְמוֹ בְּדֵעוֹת אֵלּוּ עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ בּוֹ? יַעֲשֶׂה וְיִשְׁנֶה וְיִשְׁלַשׁ[31] בַּמַּעֲשִׂים שֶׁעוֹשֶׂה עַל־פִּי הַדֵּעוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת, וְיַחֲזֹר בָּהֶם תָּמִיד, עַד שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו קַלִּים עָלָיו, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם טֹרַח עָלָיו, וְיִקָּבְעוּ הַדֵּעוֹת בְּנַפְשׁוֹ. וּלְפִי שֶׁהַשְּׁמוֹת הָאֵלּוּ נִקְרָא בָּהֶן הַיּוֹצֵר, וְהֵם הַדֶּרֶךְ הַבֵּינוֹנִית שֶׁאָנוּ חַיָּבִין לָלֶכֶת בָּהּ - נִקְרֵאת דֶּרֶךְ זוֹ "דֶּרֶךְ ה'". וְהִיא שֶׁלִּמֵּד אַבְרָהָם אָבִינוּ לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה וְגוֹ'". וַהֲהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ, מֵבִיא טוֹבָה וּבְרָכָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו".

31) מקור הלכה זו (אבות פ"ג, יט) "והכל לפי רוב המעשה". לדעת רבינו (שם) בפירושו, נקנות המעלות לא לפי גודל המעשה אלא לפי רוב מספר המעשים, וכה דבריו בקירוב: כשיתן אדם אשר ידבנו לבו נדבה של אלף זהובים בבת אחת, לא תעלה בידו מידת הנדיבות במעשה הגדול היחידי הזה, כמו שתעלה בידי זה שהתנדב אלף זהובים באלף פעמים – מפני שזה האחרון כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו בזה קנין נפש חזק מאד, בעוד שהראשון נפשו התעוררה פעם אחת ולא יספה.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) לפעמים הדעה הקיצונית היא הטובה.

א. חוֹלֵי הַגּוּף טוֹעֲמִים הַמַּר מָתוֹק וּמָתוֹק מָר. וְיֵשׁ מִן הַחוֹלִים מִי שֶׁמִּתְאַוֶּה וְתָאֵב לְמַאֲכָלוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, כְּגוֹן הֶעָפָר וְהַפֶּחָם, וְשׁוֹנֵא מַאֲכָלוֹת הַטּוֹבִים, כְּגוֹן הַפַּת וְהַבָּשָׂר - הַכֹּל לְפִי רֹב הַחֹלִי. כָּךְ בְּנֵי־אָדָם שֶׁנַּפְשׁוֹתֵיהֶם חוֹלוֹת, מִתְאַוִּים וְאוֹהֲבִים הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת, וְשׁוֹנְאִים הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וּמִתְעַצְּלִים לָלֶכֶת בָּהּ, וְהִיא כְּבֵדָה עֲלֵיהֶם לְמִאֹד לְפִי חָלְיָם[2]. וְכֵן יְשַׁעְיָהוּ אוֹמֵר בָּאֲנָשִׁים הַלָּלוּ: "הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ, שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר"; וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "הַעֹזְבִים אָרְחוֹת יֹשֶׁר לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי חֹשֶׁךְ". וּמַה הִיא תַּקָּנַת חוֹלֵי הַנְּפָשׁוֹת? יֵלְכוּ אֵצֶל הַחֲכָמִים, שֶׁהֵן רוֹפְאֵי הַנְּפָשׁוֹת, וִירַפְּאוּ חָלְיָם בַּדֵּעוֹת שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתָם, עַד שֶׁיַּחֲזִירוּם לַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה[3]. וְהַמַּכִּירִים בְּדֵעוֹת הָרָעוֹת שֶׁלָּהֶם וְאֵינָם הוֹלְכִים אֵצֶל הַחֲכָמִים לְרַפֵּא אוֹתָם, עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה: "חָכְמָה וּמוּסָר אֱוִילִים בָּזוּ".

2) השווה דברי רבינו (ב"שמונה־פרקים", פ"ג).
3) כמסופר בירושלמי (תענית פרק א, הלכה א) על אחד שחטא בלשונו (ברכילות ולשון־הרע, כפירוש גליון הש"ס שם) ושלחוהו לרבי חנינא (שהיה רופא נפשות) לרפואתו. אמר לו רבי חנינא: חזור בך ועסוק בתורה – ורפא לך, שנאמר: מרפא לשון עץ החיים (משלי טו, ד), ואין עץ חיים – אלא תורה.

ב. וְכֵיצַד הִיא רְפוּאָתָם? מִי שֶׁהוּא בְּעַל חֵמָה, אוֹמְרִים לוֹ לְהַנְהִיג עַצְמוֹ, שֶׁאִם הֵבָּה וְקָלַל לֹא יַרְגִּישׁ כְּלָל; וְיֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ זְמַן מְרֻבֶּה, עַד שֶׁתִּתְעַקֵּר הַחֵמָה מִלִּבּוֹ. וְאִם הָיָה גַּבַּהּ־לֵב - יַנְהִיג עַצְמוֹ בִּבְזָיוֹן הַרְבֵּה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיֵשֵׁב לְמַטָּה מִן הַכֹּל, וְיִלְבַּשׁ בְּלוֹיֵי סְחָבוֹת הַמְבַזּוֹת אֶת לוֹבְשֵׁיהֶם, וְכֵיוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיַּעֲקֹר גַּבַּהּ הַלֵּב מִמֶּנּוּ וְיַחֲזֹר לַדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִית, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה[4]. וְלִכְשֶׁיַּחֲזֹר לַדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִית, יֵלֵךְ בָּהּ כָּל יָמָיו. וְעַל קַו זֶה[5] יַעֲשֶׂה בְּשְׂאָר כָּל הַדֵּעוֹת: אִם הָיָה רָחוֹק לַקָּצֶה הָאֶחָד - יַרְחִיק עַצְמוֹ לַקָּצֶה הַשֵּׁנִי[6] וְיִנְהַג בּוֹ זְמַן רַב, עַד שֶׁיַּחֲזֹר בּוֹ לַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה, וְהִיא מִדָּה בֵּינוֹנִית שֶׁבְּכָל דֵּעָה וְדֵעָה.

4) משל מה הדבר דומה? לחפץ שנתכופף ונתעקם, וכשרוצים לתקנו ולהעמידו על מתכונתו, כופפים אותו לצד שכנגד, ואז הוא מתיישר וחוזר לתיקונו. 5) על אופן זה, על־פי השיטה הזאת. 6) כמו שאמרו חכמינו על מלוי־בריבית: מאימתי היא חזרתם, (להיות כשרים לעדות)? — משיקרעו את שטריהם ולא ילוו עוד בריבית אפילו לנכרים (סנהדרין כה:).

ג. וְיֵשׁ דֵּעוֹת שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לִנְהֹג בָּהֶן בַּבֵּינוֹנִית, אֶלָּא יִתְרַחֵק מִן הַקָּצֶה הָאֶחָד עַד הַקָּצֶה הָאַחֵר, וְהוּא גַּבַּהּ לֵב, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם עָנָו בְּלִבַּד, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה שְׁפַל־רוּחַ וְתִהְיֶה רוּחוֹ נְמוּכָה לְמְאֹד. וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ "עָנָו מְאֹד", וְלֹא נֶאֱמַר "עָנָו" בִּלְבַד. וּלְפִיכָךְ צִוּוּ חֲכָמִים[7]: "מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל־רוּחַ". וְעוֹד אָמְרוּ[8], שֶׁכָּל הַמַּגְבִּיהַּ לִבּוֹ, כְּפֹר בָּעִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָם לְבָבֶךָ, וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְעוֹד אָמְרוּ: "בְּשַׁמְתָּא מָאן דְּאִית בֵּהּ גַּסּוּת הָרוּחַ"[9], וַאֲפִלּוּ מִקְצָתָהּ. וְכֵן הַכַּעַס - מִדָּה רָעָה הִיא עַד לִמְאֹד, וְרָאוּי לָאָדָם שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה עַד הַקָּצֶה הָאַחֵר, וְיַלְמֵד עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִכְעַס[10], וַאֲפִלּוּ עַל דָּבָר שֶׁרָאוּי לִכְעֹס עָלָיו. וְאִם רָצָה לְהָטִיל אֵימָה עַל בָּנָיו וּבְנֵי־בֵיתוֹ, אוֹ עַל הַצִּבּוּר אִם הָיָה פַּרְנָס, וְרָצָה לִכְעֹס עֲלֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּחֲזְרוּ לְמוּטָב - יַרְאֶה עַצְמוֹ בְּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא כּוֹעֵס, כְּדֵי לְיַסְּרָם, וְתִהְיֶה דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת בְּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, כְּאָדָם שֶׁהוּא מְדַמֶּה[11] כּוֹעֵס בְּשָׁעַת כַּעְסוֹ, וְהוּא אֵינוֹ כּוֹעֵס. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: "כָּל הַכּוֹעֵס, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים"[12]; וְאָמְרוּ, שֶׁכָּל הַכּוֹעֵס - אִם חָכָם הוּא, חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ[13], וְאִם נָבִיא הוּא, נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ. וּבַעֲלֵי כַּעַס אֵין חַייֵהֶם חַיִּים[14]. לְפִיכָךְ צִוּוּ לְהִתְרַחֵק מִן הַכַּעַס, עַד שֶׁיְּנַהֵג עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ אֲפִלּוּ לִדְבָרִים הַמַּכְעִיסִים, וְזוֹ הִיא הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה. וְדֶרֶךְ הַצַּדִּיקִים - הֵן עֲלוּבִין וְאֵינָן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵינָם מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים[15]; וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ"[16].

7) אבות פ"ד, ד. 8) סוטה ד, ב. 9) שם, ה, א. בחרם יהא מי שיש בו גאוה. 10) וכן אמרו (תענית ד.) על צורבא מרבנן העלול לכעוס, מפני שתורתו רותחת בו ומרתיחה אותו – שעליו להתרחק מן הכעס ולהרגיל את עצמו להתנהג בנחת ובמתינות, שנאמר: והסר כעס מלבך (קהלת יא, י). 11) מעמיד פנים של כועס ואינו כועס (שבת קה, ב). ויש סוברים: מדמה. 12) זוהר, בראשית ב, טז. וזה לשונו: "והא אוקמוה, שכל הכועס כאילו עובד עבודה־זרה. והגאון ר' חיים הלר מעיר שבתשובת הרשב"ש סימן ש"ע הובא מאמר זה כלשונו ממסכת נדרים כב, א. וכנראה היתה כך הנוסחה לפני רבותינו הראשונים ז"ל. הנוסחה בתלמוד שלפנינו היא: "כל הכועס – כל מיני גיהנום שולטים בו". 13) פסחים סו, ב. 14) שם, קיג, ב. 15) יומא כג, א. גיטין לו, ב. 16) גם השמש היה מן העלובים ואינם עולבים, כשהירח בא לפני הקב"ה והציע שיקטין אחד מהם, מפני שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד. ולבסוף יצא השמש בגבורתו כגבור מנצח באורו הגדול (מהרי"ף על "עין־יעקב", שם).

ד. לְעוֹלָם יַרְבֶּה אָדָם בִּשְׁתִּיקָה, וְלֹא יְדַבֵּר אֶלָּא אוֹ בִּדְבַר חָכְמָה[17], אוֹ בִּדְבָרִים שֶׁצָּרִיךְ לָהֶם לְחַייֵ גּוּפוֹ. אָמְרוּ עַל רַב, תַּלְמִיד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, שֶׁלֹּא שָׂח שִׂיחָה בְּטֵלָה כָּל יָמָיו[18] - וְזוֹ הִיא שִׂיחַת רֹב כָּל אָדָם. וַאֲפִלּוּ בְּצָרְכֵי הַגּוּף לֹא יְרַבֶּה אָדָם בִּדְבָרִים. וְעַל זֶה צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ[19]: "כָּל הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים מֵבִיא חֵטְא", וְאָמְרוּ: "לֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב, אֶלָּא שְׁתִיקָה". וְכֵן בְּדִבְרֵי תוֹרָה וּבְדִבְרֵי חָכְמָה יִהְיוּ דִּבְרֵי הָאָדָם מְעַטִּים וְעִנְיְנֵיהֶם[20] מְרֻבִּים. וְהוּא שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: "לְעוֹלָם יַשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידָיו דֶּרֶךְ קְצָרָה"[21]. אֲבָל אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מְרֻבִּין וְהָעִנְיָן מוּעָט - הֲרֵי זוֹ סִכְלוּת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים".

17) כמאמרם ז"ל: "כל פטטיא בישין, ופטטיא דאורייתא טבין" (ירושלמי, ברכות פ"ט, ה"ה) – כל הפטפוטים רעים הם, רק פטפוטים בדברי תורה טובים. 18) יומא יט, ב. ב"תשובות הגאונים" בסוף ספר "נהרות דמשק" קע"ח, מנויים עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם (הנהת הרד"ל). וראוי לציין שגם בפירושו למשנה (אבות פ"א, יז) מייחס רבינו ז"ל מידה זו לרב. 19) שם. 20) התוכן שלהם. 21) פסחים ג, ב – ולא באריכות לשון המטרידה ומבלבלת.

ה. סִיָּג לַחָכְמָה - שְׁתִיקָה[22]. לְפִיכָךְ לֹא יְמַהֵר לְהָשִׁיב וְלֹא יַרְבֶּה לְדַבֵּר; וְיַלְמֵד לַתַּלְמִידִים בְּשׁוּבָה וָנַחַת, בְּלֹא צְעָקָה וּבְלֹא אֲרִיכוּת לָשׁוֹן. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים".

22) אבות ג, יג.

ו. אָסוּר לָאָדָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי חֲלָקוֹת וּפִתּוּי. וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב[23], אֶלָּא תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ[24], וְהָעִנְיָן שֶׁבַּלֵּב הוּא הַדָּבָר שֶׁבַּפֶּה. וְאָסוּר לִגְנֹב דַּעַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַבְּרִיּוֹת, וַאֲפִלּוּ דַּעַת הַנָּכְרִי. כֵּיצַד? לֹא יִמְכֹּר לְנָכְרִי בְּשָׂר נְבֵלָה בִּמְקוֹם בְּשַׂר שְׁחוּטָה, וְלֹא מִנְעָל שֶׁל מֵתָה[25] בִּמְקוֹם מִנְעָל שֶׁל שְׁחוּטָה. וְלֹא יַסְרְהֵב[26] בַּחֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֻצְלוֹ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל; וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ בִּתְקִרְבֶת[27], וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל; וְלֹא יִפְתַּח לוֹ חֲבִיּוֹת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְפָתְחָן לְמָכְרָן, כְּדֵי לְפַתּוֹתוֹ, שֶׁשְּׁבִיל כְּבוֹדוֹ פָּתַח, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וַאֲפִלּוּ מִלָּה אַחַת שֶׁל פִּתּוּי וְשֶׁל גְּנֵבַת־דַּעַת - אָסוּר, אֶלָּא שְׂפַת אֱמֶת, וְרוּחַ נָכוֹן, וְלֵב טָהוֹר מִכָּל עָמָל וְהַוּוֹת[28].

23) כדברי חכמינו ז"ל: שלושה, הקב"ה שונאם: המדבר אחד בפה ואחד בלב וכו' (פסחים קיד:). 24) פנימיותו כחיצוניותו: כפיו כן לבו, (יומא עב:). וכן אמרו ב"אבות דרבי נתן", פרק כח: "יהא סתרך עליך כגלוי". 25) נעל מעור בהמה שמתה אינה כל־כך חזקה כנעל של בריאה שנשחטה. ועוד, משום חשש סכנה, שמא מחמת נשיכת נחש מתה והארס נבלע בעור (חולין צד.). 26) לא יפצר בו מאד, שיש בזה משום "גניבת דעת". 27) מנחה ודורון: "כיבוד" שמכבדים בו את האורחים (שם). 28) נכלים ומעשי תרמית.

ז. לֹא יְהֵא אָדָם בַּעַל שְׂחוֹק וּמַהֲתַלּוֹת, וְלֹא עָצֵל וְאוֹנֵן, אֶלָּא שָׂמֵחַ[29]. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[30]: "שְׂחוֹק וְקַלּוּת־רֹאשׁ מַרְגִּילִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה". וְצִוּוּ, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם פָּרוּץ בִּצְחוֹק, וְלֹא עָצֵב וּמִתְאַבֵּל, אֶלָּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת[31]. וְכֵן לֹא יִהְיֶה בַּעַל נֶפֶשׁ רְחָבָה[32], נִבְהָל לַהוֹן, וְלֹא עָצֵב וּבָטֵל מִמְּלָאכָה[33]; אֶלָּא בַּעַל עַיִן טוֹבָה, מְמַעֵט בְּעֵסֶק[34] וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וְאוֹתוֹ הַמַּעַט שֶׁהוּא חֶלְקוֹ, יִשְׂמַח בּוֹ[35]. וְלֹא יִהְיֶה בַּעַל קְטָטָה, וְלֹא בַּעַל קִנְאָה, וְלֹא בַּעַל תַּאֲוָה, וְלֹא רוֹדֵף אַחַר הַכָּבוֹד. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[36]: "הַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם". כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יֵלֵךְ בְּמִדָּה הַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּכָל דֵּעָה וְדֵעָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל דֵּעוֹתָיו מְכֻוָּנוֹת בְּאֶמְצָעוּת. וְהוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר: "פַּלֵּס[37] מַעְגַּל רַגְלֶךָ, וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ".

29) הוא "שביל הזהב", הדרך הממוצעת. 30) אבות פ"ג, יג. 31) שם א, טו. 32) מתלמידי בלעם הרשע: בעל תאוה ושואף בצע אשר לא ידע שבעה (שם פ"ה, יט). 33) שאינו דואג כלל לסיפוק צרכיו ומחסר נפשו מן הדברים ההכרחיים, כאילו אינו מן הישוב. "אין אדם מת אלא מתוך בטלה" (אדר"נ, יא). 34) ואינו אץ להעשיר (שם פ"ד, י). 35) זהו העושר האמיתי (אבות פ"ד, א). 36) שם, כא. 37) מלשון: פלס ומאזני משפט (משל טז, יא). שקול ומדוד דרכיך שתהיינה מכוונות באמצעותן בלי הכרע לכאן או לכאן – ואז תצליח.

~ יום שני י' אייר ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) שלא יהא האדם פרוש יותר ממה שהפרישתו התורה.

א. שֶׁמָּא יֹאמַר אָדָם: הוֹאִיל וְהַקְּנָאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, דֶּרֶךְ רָעָה הֵן, וּמוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם - אֶפְרֹשׁ מֵהֶן בְּיוֹתֵר וְאֶתְרַחֵק לַצַּד הָאַחֲרוֹן[2]! עַד שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, וְלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה, וְלֹא יֵשֵׁב בְּדִירָה נָאָה, וְלֹא יִלְבַּשׁ מַלְבּוּשׁ נָאֶה, אֶלָּא הַשַּׁק וְהַצֶּמֶר הַקָּשֶׁה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּגוֹן כֹּהֲנֵי עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים - גַּם זֶה דֶּרֶךְ רָעָה הִיא וְאָסוּר לֵילֵךְ בָּהּ. הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ נִקְרָא חוֹטֵא; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּנָזִיר: "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ" - אָמְרוּ חֲכָמִים[3]: וּמָה אִם נָזִיר, שֶׁלֹּא פָרַשׁ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, צָרִיךְ כַּפָּרָה; הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר וְדָבָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָךְ צִוּוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ, אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמְּנָעָתוּ הַתּוֹרָה בִּלְבַד; וְלֹא יְהֵא אוֹסֵר עַצְמוֹ בִּנְדָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת עַל דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[4]: "לֹא דַיְּךָ מַה שֶּׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא שָׁאַתָּה אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים אֲחֵרִים!" וּבִכְלָל הַזֶּה - אִלּוּ שֶׁמִּתְעַנִּין תָּמִיד, אֵינָן בִּדֶּרֶךְ טוֹבָה. וְאָסְרוּ חֲכָמִים[5] שֶׁיְּהֵא אָדָם מְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּתַעֲנִית. וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן צִוָּה שְׁלֹמֹה וְאָמַר: "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר, לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם"[6].

2) לצד הצמצום והשלילה, כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ה). 3) (תענית יא.). 4) (ירושלמי, נדרים פרק ט, הלכה א). 5) אמר שמואל: היושב בתענית נקרא: חוטא (תענית יא.). 6) למה תהיה כאיש משומם שעולמו חרב עליו?

ב. צָרִיךְ הָאָדָם, שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו כֻּלָּם לְיַדַּע אֶת הַשֵּׁם[7] בָּרוּךְ הוּא בִּלְבָד. וְיִהְיֶה שִׂבְתּוֹ וְקוּמוֹ וְדִבּוּרוֹ, הַכֹּל לְעֵמַת זֶה הַדָּבָר[8]. כֵּיצַד? כְּשֶׁיִּשָּׂא וְיִתֵּן, אוֹ יַעֲשֶׂה מְלָאכָה לְטֹל שָׂכָר - לֹא יִהְיֶה בִּלְבּוֹ לְקַבֵּץ מָמוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא יַעֲשֶׂה דְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא דְּבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶם, מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְיִשּׁוּבַת בַּיִת וּנְשִׂיאַת אִשָּׁה. וְכֵן כְּשֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִבְעַל, לֹא יָשִׂים בִּלְבּוֹ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּדֵי לְהָנוֹת בִּלְבַד, עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אֶלָּא הַמָּתוֹק לַחִךְ, וְיִבְעַל כְּדֵי לְהָנוֹת; אֶלָּא יָשִׂים עַל לִבּוֹ, שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה כְּדֵי לְהַבְרוֹת גּוּפּוֹ וְאֵיבָרָיו בִּלְבָד. לְפִיכָךְ לֹא יֹאכַל כֹּל שֶׁהַחִךְ מִתְאַוֶּה, כְּכֶלֶב וַחֲמוֹר, אֶלָּא יֹאכַל דְּבָרִים הַמּוֹעִילִים לַגּוּף, אֲם מָרִים אִם מְתוּקִים; וְלֹא יֹאכַל דְּבָרִים הָרָעִים לַגּוּף, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מְתוּקִים לַחִךְ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה בְּשָׂרוֹ חַם, לֹא יֹאכַל בָּשָׂר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא דְּבַשׁ, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "אָכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא טוֹב". וְשׁוֹתֶה מֵי הָעֲלָשִׁין[9], אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַר; שֶׁנִּמְצָא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה דֶּרֶךְ רִפּוּאָה בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁיַּבְרִיא וְיַעֲמֹד שָׁלֵם, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לִחְיוֹת אֶלָּא בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן כְּשֶׁיִּבְעַל, לֹא יִבְעַל אֶלָּא כְּדֵי לְהַבְרוֹת גּוּפוֹ, וּכְדֵי לְקַיֵּם אֶת הַזֶּרַע[10]. לְפִיכָךְ אֵינוֹ בוֹעֵל כָּל-זְמַן שֶׁיִּתְאַוֶּה, אֶלָּא כָּל עֵת שֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹצִיא שִׁכְבַת-זֶרַע, כְּמוֹ דֶּרֶךְ הָרְפוּאָה אוֹ לְקַיֵּם אֶת הַזֶּרַע.

7) בורא העולם ומנהיגו. 8) הכל מִכּוּוָן כאמצעי להשגת התכלית: ידיעת הבורא. 9) מין צמח שמשורשיו הקלויים באש יעשו מין חומר לשתייה ברותחים (ציקורי בלע"ז) ונזכר במשנה (כלאיים פרק א, משנה ב). 10) קיום המין האנושי.

ג. הַמַּנְהִיג עַצְמוֹ עַל-פִּי הָרְפוּאָה - אִם שָׂם עַל לִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה כָּל גּוּפוֹ וַאֲבָרָיו שְׁלֵמִים בִּלְבַד, וְשֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים עוֹשִׂין מְלַאכְתּוֹ וַעֲמֵלִין לְצָרְכּוֹ, אֵין זוֹ דֶּרֶךְ טוֹבָה; אֶלָּא יָשִׂים עַל לִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם וְחָזָק, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נַפְשׁוֹ יְשָׁרָה לָדַעַת אֶת ה'; שְׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבִין וְיַשְׂכִּיל[11] בְּחָכְמוֹת, וְהוּא רָעֵב וְחוֹלֶה אוֹ אֶחָד מֵאֲבָרָיו כּוֹאֵב; וְיָשִׂים עַל לִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בֵּן, אוּלַי יִהְיֶה חָכָם וְגָדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל. נִמְצָא הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ כָּל יָמָיו, עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם תָּמִיד, אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וַאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁבּוֹעֵל, מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ בַּכֹּל כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא צְרָכָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם לַעֲבֹד אֶת ה'. וַאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן - אִם יָשֵׁן לָדַעַת[12] כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְיָנוּחַ גּוּפוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵחָלֶה, וְלֹא יוּכַל לַעֲבֹד אֶת ה' וְהוּא חוֹלֶה - נִמְצֵאת שֵׁנָה שֶׁלּוֹ עֲבוֹדָה לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא. וְעַל עִנְיָן זֶה צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: "וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם"[13]; וְהוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ[14] וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ".

11) וישכיל. 12) בכוונה, במחשבה תחילה. 13) (אבות פרק ב, יב). וכך אמרו על הלל (ביצה טז). שכל מעשיו היו לשם-שמים. וכשהיה הולך למרחץ היה אומר לתלמידיו: הנני הולך לקיים מצוה (ויקרא-רבה, לד). על מאמר זה: "וכל מעשיך יהיו לשם-שמים", שהוא מועט המחזיק את המרובה יאמר רבינו בהקדמתו למסכת אבות ("שמונה פרקים" פרק ה): "כשתבחן מאמר זה, שבקוצר מלים הביע עניין גדול ועצום שחיבורים שלמים חיברו בו ולא השלימוהו – תדע שנאמר בכוח אלוקי בלי ספק". 14) איזוהי פרשה קטנה, שכל גופי תורה תלויים בה? – "בכל דרכיך דעהו" (ברכות סג.).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) באיזה דרך ישכון אור הבריאות; כמה דברים צריך שיהיו בעיר שידור בה תלמיד חכם.

א. הוֹאִיל וְהַיּוֹת הַגּוּף בָּרִיא וְשָׁלֵם, מְדַרְכֵי הַשֵּׁם הוּא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבִין אוֹ יֵדַע דָּבָר מִידִיעַת הַבּוֹרֵא וְהוּא חוֹלֶה - לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַרְחִיק אָדָם עַצְמוֹ מִדְּבָרִים הַמַּאֲבְּדִין אֶת הַגּוּף, וּלְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדִבָּרִים הַמַּבְרִין וְהַמַּחֲלִימִים, וְאֵלּוּ הֵן: לְעוֹלָם לֹא יֹאכַל אָדָם אֶלָּא כְּשֶׁהוּא רָעֵב[2], וְלֹא יִשְׁתֶּה אֶלָּא כְּשֶׁהוּא צָמֵא. וְאַל יַשְׁהֶה נְקָבָיו[3] אֲפִלּוּ רֶגַע אֶחָד, אֶלָּא כָּל-זְמַן שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁתִּין[4] אוֹ לְהָסֵךְ אֶת רַגְלָיו[5], יַעֲמֹד מִיָּד.

2) ברכות סב, ב. 3) כמאמרם ז"ל (מכות טז:) המשהה נקביו, עובר משום: "אל תשקצו את נפשותיכם" (ויקרא יא, מג). ונוסף על זה הוא מביא על עצמו חליים רעים ומתחייב בנפשו (הלכות מאכלות אסורות פרק יז, הלכה לא). וכן אמרו (שבת לג:): "מרובים ממותי חלי מעיים מנופחי רעב". 4) נקבים קטנים. 5) נקבים גדולים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הוֹאִיל וְהַיּוֹת הַגּוּף בָּרִיא וְשָׁלֵם, מְדַרְכֵי ה' הוּא".

כן הוא בכל דפוסי הרמב"ם המצויים, והלשון צ"ע שהרי אין לו גוף, ולכאורה ברור שיש כאן השמטת המדפיסים הראשונים ונמשכו אחריהם המו"ל המאוחרים מבלי שימת לב, ונראה שצ"ל "מדרכי עבודת ה' הוא" כי בא בהמשך להלכה הקודמת "ישים על לבו שיהיה גופו שלם וחזק כדי כו'" "נמצא המהלך בדרך זה כל ימיו עובד את ה' תמיד כו'" ובהמשך לזה כותב כאן ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת ה' הוא כו'" וגם דוחק גדול לומר שהוא על דרך מה שכתב בהל' דעות ספ"א: "נקראת דרך זו דרך ה'" כי שם מדבר על הנהגה בינונית (או רחום, חנון וכו') ואילו כאן מדבר בבריאות.

לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 541 הערה 12.
חלק ג' עמוד 806 הערה 9 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא כְּרֵסוֹ[6], אֶלָּא יִפְחֹת כְּמוֹ רְבִיעַ[7] מִשָּׂבְעָתוֹ. וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, אֶלָּא מְעַט, וּמָזוּג[8] בְּיַיִן. וּכְשֶׁיַּתְחִיל הַמָּזוֹן לְהִתְעַכֵּל[9] בְּמֵעָיו, שׁוֹתֶה מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לִשְׁתּוֹת. וְלֹא יַרְבֶּה לִשְׁתּוֹת[10] מַיִם, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן. וְלֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק עַצְמוֹ יָפֶה יָפֶה, שֶׁמָּא יִהְיֶה צָרִיךְ לְנַקְּבָיו[11]. לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁיֵּלֵךְ קֹדֶם אֲכִילָה[12], עַד שֶׁיַּתְחִיל גּוּפוֹ לָחֹם, אוֹ יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, אוֹ יִתְיַגַּע בְּיֶגַע[13] אַחֵר. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יַעֲנֶה גּוּפוֹ וְיֵיגַע כָּל יוֹם בַּבֹּקֶר, עַד שֶׁיַּתְחִיל גּוּפוֹ לָחֹם[14], וְיִשְׁקֹט מְעַט

עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשׁוֹ[15], וְאוֹכֵל. וְאִם רָחַץ בְּחַמִּין אַחַר שֶׁגָּעַג, חֲרֵי זֶה טוֹב[16], וַאֲחַר־כָּךְ שׁוֹהֶה מְעַט וְאוֹכֵל.

6) גיטין ע, א. 7) אמר אליהו לרבי נתן: אכול שליש ושתה שליש והנח שליש, ולכשתכעס תעמוד על מלואך (שם). וסבור רבינו, כי שליש מילוי הכרס הוא רביע משבעתו של אדם (עבודת המלך). 8) כדי לשרות את המאכל (ברכות מב:). ורש"י אומר שם: "ולא היו רגילים לשתות בתוך הסעודה אלא מעט". 9) וכמה שיעור עיכול? כל זמן שיצמא מחמת אכילתו (שם, נג:): ואמרו: כשתצמא – שתה! (שם, סב:). 10) שכן אמרו: כל מי ששתייתו מרובה על אכילתו – עצמותיו שרופות (נדה כד:). 11) (שבת פב.): "הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקוהו על גב אפרו – זוהי תחילת ריח זוהמא". 12) ברכות, כג, ב. 13) בדבר מייגע אחר, כגון: התעלמות. ונוסח דפוס קושטא: "עד שתייגע ואוכל", וכן גם בדפוס מנטובה. 14) שלוש זיעות יפות לגוף... וזיעת מלאכה אחת מהן (אבות דרבי נתן, פרק מא): וכרב ששת שהיה אומר: "גדולה מלאכה שמחממת את בעליה" (גיטין סז:). 15) ינוח ויינפש. 16) נכנס ומזיע, יוצא ומשתטף (שבת מ.). נמצא, שהשטיפה יפה אחר הזיעה.

ג. לְעוֹלָם כְּשֶׁיֹּאכַל אָדָם, יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ[17] אוֹ יִטֶּה עַל שְׂמֹאלוֹ[18]. וְלֹא יְהַלֵּךְ וְלֹא יִרְכַּב וְלֹא יִיגַע וְלֹא יִזְעָזַע גּוּפוֹ וְלֹא יִטָּיֵל, עַד שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו. וְכָל הַמְטַיֵּל אַחַר אֲכִילָתוֹ אוֹ שֶׁגִּיגַע, חֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל עַצְמוֹ חֳלָאִים[19] רָעִים וְקָשִׁים.

17) גיטין ע, א. 18) ברכות מו, ב "והסיבת ימין – לאו שמה הסיבה" (פסחים קח.). 19) תענית י, ב.

ד. הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה - עֶשְׂרִים־וְאַרְבַּע שָׁעוֹת. דַּי לוֹ לְאָדָם לִישֹׁן שְׁלִישָׁן, שֶׁהוּא שְׁמוֹנָה[20] שָׁעוֹת, וְיִהְיוּ בְּסוֹף[21] הַלַּיְלָה, כְּדֵי שֶׁתִּתְהֵיֶה מִתְחֲלַת שְׁנָתוֹ עַד שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ שְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת, וְנִמְצָא עוֹמֵד מִמִּטָּתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ.

20) וזכר לדבר: ישנתי אז ינוח לי (איוב ג, יג). "אז" בגימטריא: שמונה ("בית הבחירה" לרבי מנחם המאירי, מסכת אבות פ"ו, מ"ו: שו"ע או"ח, "מגן אברהם" סי' רלט). וב"מעשה רוקח" הספרדי מובא מאמר חז"ל, ששבע שעות הן שינת כל אדם, ואינו מציין מקורו. 21) לפי שהשינה בסוף הלילה יפה לגוף, כמבואר במסכת ברכות סב, ב: שינה בעמוד השחר כאיסטמא לפרזלא – כהשחזה לברזל שמחדדת אותו (פר"ח).

ה. לֹא יִישַׁן אָדָם, לֹא עַל פָּנָיו וְלֹא עַל עָרְפּוֹ, אֶלָּא עַל צִדּוֹ[22]; בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה עַל צַד שְׂמֹאל[23], וּבְסוֹף הַלַּיְלָה עַל צַד יָמִין. וְלֹא יִישַׁן סָמוּךְ לָאֲכִילָה, אֶלָּא יַמְתִּין אַחַר אֲכִילָה כְּמוֹ שָׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁעוֹת. וְלֹא יִישַׁן בַּיּוֹם[24].

22) ברכות יג, ב. 23) כדי שיהא הכבד שהוא בימין על האצטומכא, ויחממהו להחיש עיכול המזון (פר"ח). 24) כוונת רבינו לשינה קבועה (מעשה רוקח). ואמרו (סוכה כו:), שדוד המלך היה ישן ביום שינה ארעית, כדי ששים נשימות.

ו. דְּבָרִים הַמְשַׁלְשְׁלִין[25] אֶת בְּנֵי־מֵעַיִם, כְּגוֹן עֲנָבִים וּתְאֵנִים וְתוּתִים[26] וְאַגָּסִים וַאֲבַטִּיחִים[27] וּמֵינֵי הַקִּשּׁוּאִים וּמֵינֵי מְלָפְפוֹנוֹת[28] - אוֹכֵל אוֹתָם הָאָדָם בַּתְּחִלָּה קֹדֶם[29] אֲכִילָה, וְלֹא יַעֲרֹבֵם עִם הַמָּזוֹן, אֶלָּא שׁוֹהֶה מְעַט עַד שֶׁיֵּצְאוּ מִבֶּטֶן הָעֶלְיוֹן, וְאוֹכֵל מְזוֹנוֹ. וּדְבָרִים שֶׁמְּאַמְּצִין[30] אֶת בְּנֵי־מֵעַיִם, כְּגוֹן רִמּוֹנִים וּפְרִישִׁים[31] וְתַפּוּחִים וּקְרוּשְׁטוּמוֹלִין[32], אוֹכֵל אוֹתָן תֵּכֶף לְמְזוֹנוֹ, וְלֹא יַרְבֶּה לֶאֱכֹל מֵהֶן.

25) המרפים את הקיבה. 26) פרי עץ שעלים שלו ניתנים למאכל לתולעי המשי, ונקרא בלע"ז (מויל בעערבוים). 27) (וואסטער מעלאנע בלע"ז). 28) (צוקער מעלאנע). 29) כתובות י, ב. 30) ההיפך של משלשלים. 31) הם חבושים, ונקראים בערבית ספרגל, ובלע"ז: קיטען, ונזכרים במשנה (כלאים פ"א, מ"ד). 32) מין אגס קטן, ונזכר (שם).

ז. כְּשֶׁיִּרְצֶה אָדָם לֶאֱכֹל בְּשַׂר־עוֹף וּבְשַׂר־בְּהֵמָה כְּאֶחָד, אוֹכֵל בַּתְּחִלָּה בְּשַׂר הָעוֹף; וְכֵן בֵּיצִים וּבְשַׂר־עוֹף - אוֹכֵל בַּתְּחִלָּה בֵּיצִים; בְּשַׂר בְּהֵמָה דַּקָּה וּבְשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה - אוֹכֵל בַּתְּחִלָּה בְּשַׂר דַּקָּה. לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם דָּבָר הַקַּל, וּמְאַחֵר הַכָּבֵד[33].

33) כי הכבד מאחר להתעכל, בעוד שהקל מתעכל מיד – לפיכך יקדים את הקל שימהר לצאת מן הבטן העליון (פר"ח).

ח. בֵּימוֹת הַחַמָּה אוֹכֵל מַאֲכָלִים הַקָּרִים, וְלֹא יַרְבֶּה בִּתְבָלִים[34], וְאוֹכֵל אֶת הַחֹמֶץ[35]. וּבֵימוֹת הַגְּשָׁמִים אוֹכֵל מַאֲכָלִים הַחַמִּים[36], וּמַרְבֶּה בִּתְבָלִים, וְאוֹכֵל מְעַט מִן הַחַרְדָּל וּמִן הַחִלְתִּית[37]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה בַּמְּקוֹמוֹת הַקָּרִים וּבַמְּקוֹמוֹת הַחַמִּים, בְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם - הָרָאוּי לוֹ.

34) תבלין. מיני ירקות וסממנים אחרים לתיקון תבשילים ולהטבת טעם המאכלים, והם מחממים. 35) טובל בו את פתו. כתוב: וטבלת פתך בחומץ (רות ב, יד), ואמרו (שבת קיג:): "מכאן שהחומץ יפה לשרב". ודווקא "אוכל", אבל השתייה מזיקה. 36) עירובין נו, ב. 37) מיני תבלין חריפים ומחממים, ונזכרים במסכת ברכות מ, א ושבת קמ, א, ועל החרדל אמרו (ברכות שם): "הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום – מונע חליים מתוך ביתו. אבל לא בכל יום, מפני שהוא מחליש את הלב". את החלתית אוכלים רק בארצות הקרות.

ט. יֵשׁ מַאֲכָלוֹת שֶׁהֵם רָעִים בְּיוֹתֵר עַד מְאֹד, וְרָאוּי לָאָדָם שֶׁלֹּא לְאָכְלָן לְעוֹלָם, כְּגוֹן הַדָּגִים הַגְּדוֹלִים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמְּלוּחִים הַיְשָׁנִים, וְהַגְּבִינָה הַמְּלוּחָה הַיְשָׁנָה, וְהַכְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת, וְהַבָּשָׂר הַמָּלִיחַ[38] הַיָּשָׁן, וְיֵין מִגִּתּוֹ[39], וְתַבְשִׁיל שֶׁשָּׁהָה עַד שֶׁנָּדַף רֵיחוֹ, וְכֵן כָּל מַאֲכָל שֶׁרֵיחוֹ רַע אוֹ מַר בְּיוֹתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ לַגּוּף כְּמוֹ סַם־הַמָּוֶת. וְיֵשׁ מַאֲכָלוֹת שֶׁהֵן רָעִים, אֲבָל אֵינָן כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים לָרַע. לְפִיכָךְ רָאוּי לָאָדָם שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵהֶן אֶלָּא מְעַט, וְאַחַר יָמִים הַרְבֵּה; וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ לִהְיוֹת מְזוֹנוֹ מֵהֶם, אוֹ לְאָכְלָן עִם מְזוֹנוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן: דָּגִים גְּדוֹלִים, וּגְבִינָה, וְחָלָב שֶׁשָּׁהָא אַחַר שְׁנֶחֱלַב עֶשְׂרִים־וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[40], וּבְשַׂר שְׁוָרִים גְּדוֹלִים[41] וּתְיָשִׁים גְּדוֹלִים, וְהַפּוֹל וְהָעֲדָשִׁים וְהַסַּפִּיר[42], וְלֶחֶם שְׂעוֹרִים[43] וְלֶחֶם מַצּוֹת, וְהַכְּרוּב[44] וְהֶחָצִיר וְהַבְּצָלִים[45] וְהַשּׁוּמִים[46] וְהַחַרְדָּל וְהַצְּנוֹן - כָּל אֵלּוּ מַאֲכָלִים רָעִים הֵם, אֵין רָאוּי לָאָדָם לֶאֱכֹל מֵאֵלּוּ אֶלָּא מְעַט עַד מְאֹד, וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים; אֲבָל בִּימוֹת הַחַמָּה לֹא יֹאכַל מֵהֶן כְּלָל. וְהַפּוֹל וְהָעֲדָשִׁים בִּלְבַד, אֵין רָאוּי לְאָכְלָן, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְהַדְּלוּעִין[47], אוֹכְלִין מֵהֶן בִּימוֹת הַחַמָּה.

38) בבא בתרא עד, ב. 39) ששמריו עדיין מעורבים בתוכו. עד ארבעים ימים נקרא: יין מגיתו (עדויות פ"ו, מ"א). 40) כמו שאמרו (פסחים מב.): שכותח הבבלי מטמטם את הלב משום נסיוב החלב, כלומר: שנתיישן החלב ונתקלקל ונעשה נסיוב (מאלקין בלע"ז). 41) ע"ז כט, א. 42) מין קטנית הנקרא בלע"ז: נאהיט, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). 43) קידושין סב, א. 44) רבינו עוסק פה בכרוב חי, כי כרוב מבושל מנו חכמינו בין הדברים המרפאים את החולים (ע"ז כט.). 45) בצלים קשים לגוף כחרבות (קידושין סב.). 46) אמרו חז"ל (ספרי, בהעלותך): המן היה משתנה לכל דבר מאכל שהם רוצים, חוץ מחמשת המינים המנויים בפסוק: זכרנו את הדגה... את הקישואים, ואת האבטיחים, ואת החציר, ואת הבצלים, ואת השומים (במדבר יא, ה). 47) קירביס בלע"ז. בעודם רכים טובים הם, והחולים מתבלים בהם את פתם. וכשהם קשים, מזיקים הם כמלאך המוות (נדרים מט.).

י. וְיֵשׁ מַאֲכָלוֹת שֶׁהֵם רָעִים, וְאֵינָן כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם: עוֹף הַמַּיִם[48], וּבְנֵי־יוֹנָה הַקְּטַנִּים, וְהַתְּמָרִים, וְלֶחֶם קָלוּי[49] בְּשֶׁמֶן, אוֹ לֶחֶם שֶׁנִּלּוֹשׁ בְּשֶׁמֶן, וְהַסֹּלֶת שֶׁנִּפּוּ אוֹתָהּ כָּל־צָרְכָּהּ, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרָה בָהּ רֵיחַ מֶרְסָן[50], וְהַצִּיר[51] וְהַמּוּרְיָס[52] - אֵין רָאוּי לְהַרְבּוֹת מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ. וְאָדָם שֶׁהוּא חָכָם וְכוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, וְלֹא יְמַשֵּׁךְ אַחַר תַּאֲוָתוֹ, וְלֹא יֹאכַל מִן הַנִּזְקָרִים כְּלוּם, אֶלָּא אִם נִצְרָךְ לָהֶם לִרְפוּאָה - הֲרֵי זֶה גִּבּוֹר.

48) ברווזים וכיו"ב. 49) לחם אפוי מקמח שנעשה מקליות שנתייבשו בתנור (רש"י, ויקרא כג, יד). 50) סובים גסים, ונזכר במסכת פסחים פ"ב, מ"ז. ומתאים לתורת הרפואה החדשה שמתהללים בה בני הדור ולא הרגישו בדברים שיצאו מפי זקן (עבודת המלך). 51) מין היוצא מדגים או ממאכלים אחרים כבושים ומלוחים. 52) שמנונית היוצאת מדגים כבושים (נדרים נא:).

יא. לְעוֹלָם יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ מִפֵּירוֹת הָאִילָנוֹת; וְלֹא יַרְבֶּה מֵהֶן, וַאֲפִלּוּ יְבֵשִׁין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רְטֻבִּים. אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְבַּשְּׁלוּ כָּל־צָרְכָּן, הֲרֵי הֵן כַּחֲרָבוֹת לַגּוּף. וְכֵן הַחֲרוּבִים רָעִים לְעוֹלָם. וְכָל הַפֵּרוֹת הַחֲמוּצִין - רָעִים, וְאֵין אוֹכְלִין מֵהֶן אֶלָּא מְעַט בִּימוֹת הַחַמָּה, וּבִמְקוֹמוֹת הַחַמִּים. וְהַתְּאֵנִים[53] וְהָעֲנָבִים וְהַשְּׁקֵדִים, לְעוֹלָם טוֹבִים - בֵּין רְטֻבִּין, בֵּין יְבֵשִׁין; וְאוֹכֵל אָדָם מֵהֶם כָּל צָרְכּוֹ; וְלֹא יַתְמִיד אֲכִילָתָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טוֹבִים מִכָּל פְּרִי הָאִילָנוֹת.

53) ואמרו חז"ל (מדרש קהלת ה, י): "התאנה טובה למאכל ויפה לעינים ומוסיפה חכמה".

יב. הַדְּבַשׁ וְהַיַּיִן - רַע לְקַטַנִּים וְיָפֶה לִזְקֵנִים, וְכָל־שֶׁכֵּן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְצָרִיךְ אָדָם לֶאֱכֹל בִּימוֹת הַחַמָּה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

יג. לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם, שֶׁיִּהְיוּ מֵעָיו רָפִין[54] כָּל יָמָיו, וְיִהְיֶה קָרוֹב לְשִׁלְשׁוּל[55] מְעַט. וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל בָּרְפוּאָה: כָּל־זְמַן שֶׁהָרְעִי[56] נִמְנָע אוֹ יוֹצֵא בְּקֹשִׁי - חֳלָאִים רָעִים בָּאִים. וּבַמֶּה יִרָפֶּה אָדָם מֵעָיו אִם יִתְאַמְּצוּ מְעַט? אִם הָיָה בָּחוּר - יֹאכַל בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר מְלוּחִים[57] שְׁלוּקִים[58] מְתֻבָּלִין בְּשֶׁמֶן־זַיִת וּבְמוּרְיָס וּבְמֶלַח בְּלֹא פַּת; אוֹ יִשְׁתֶּה מֵי־שֶׁלֶק שֶׁל תְּרִדִין[59] אוֹ כְרוּב, בְּשֶׁמֶן־זַיִת וּמוּרְיָס וָמֶלַח. וְאִם הָיָה זָקֵן - יִשְׁתֶּה דִּבְשׁ מָזוּג בְּמַיִם חַמִּים בַּבֹּקֶר, וְיִשְׁהֶא כְּמוֹ אַרְבַּע שָׁעוֹת, וְאַחַר־כָּךְ יֹאכַל סְעוּדָתוֹ. וְיַעֲשֶׂה כֵּן יוֹם אֶחָד אוֹ שִׁלְשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים, אִם צָרִיךְ לְכָךְ, עַד שֶׁיִּרְפּוּ מֵעָיו.

54) ולפיכך אומרים בברכת "אשר יצר": רופא כל בשר, מפני שהיציאה היא רפואת כל הגוף (רש"י, ברכות ס:). 55) כתובות י, ב: דיברו חכמינו שם בשבחם של התמרים, מפני שהם מרפים את הקיבה. 56) צואה. 57) צמחים מלוחים בטעמם: הקוטפים מלוח עלי שיח (איוב ל, ד). ובלע"ז נקרא: מאלווע. 58) מבושלים הרבה. 59) תרד – ירק שקורין בלע"ז: שפינאט. ומים ששלקו בהם תרדין – יפים לקיבה שנתאמצה.

יד. וְעוֹד כְּלָל אַחֵר אָמְרוּ בִּבְרִיאוּת הַגּוּף: כָּל־זְמַן שֶׁאָדָם מִתְעַמֵּל וְיָגֵעַ הַרְבֵּה, וְאֵינוֹ שָׂבֵעַ[60], וּמֵעָיו רָפִין - אֵין חֹלִי בָּא עָלָיו וְכֹחוֹ מִתְחַזֵּק, וַאֲפִלּוּ אוֹכֵל מַאֲכָלוֹת הָרָעִים.

60) שאינו ממלא כרסו ופוחת רביע משבעתו, כמבואר למעלה בפרקנו (הלכה ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו. וְכָל מִי שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח וְאֵינוֹ מִתְעַמֵּל, אוֹ מִי שֶׁמַּשְׁהֶא נִקְבָיו, אוֹ מִי שֶׁמְּעָיו קָשִׁין - אֲפִלּוּ אָכַל מַאֲכָלוֹת טוֹבִים וְשָׂמַר עַצְמוֹ עַל־פִּי הָרְפוּאָה - כָּל יָמָיו יִהְיוּ מַכְאוֹבִים וְכֹחוֹ תָּשֵׁשׁ. וַאֲכִילָה גַּסָּה[61] לְגוּף כָּל אָדָם - כְּמוֹ סַם־הַמָּוֶת, וְהוּא עִקָּר לְכָל הַחֳלָאִים. וְרֹב הַחֳלָאִים שֶׁבָּאִים עַל הָאָדָם אֵינָם אֶלָּא אוֹ מִפְּנֵי מַאֲכָלִים רָעִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלֵּא[62] בִּטְנוֹ וְאוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה, אֲפִלּוּ מִמַּאֲכָלִים טוֹבִים. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: "שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ, שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ"; כְּלוֹמַר - שׁוֹמֵר פִּיו מִלֶּאֱכֹל מַאֲכָל רַע אוֹ מִלְּשָׁבְּעַ[63], וּלְשׁוֹנוֹ מִלְּדַבֵּר אֶלָּא בְּצָרְכָיו[64].

61) אכילה יותר מכדי שבעה. 62) "ממלא כריסו – מגדל חליים" (ברכות לב.). 63) באכילה גסה. וכן פירש גם הראב"ע שם. 64) החיוניים, ולא דברים בטלים.

טז. דֶּרֶךְ הָרְחִיצָה - שֶׁיְּכַנֵּס אָדָם לַמֶּרְחָץ מִשְּׁבְעָה יָמִים לְשִׁבְעָה יָמִים. וְלֹא יְכַנֵּס סָמוּךְ לָאֲכִילָה, וְלֹא כְּשֶׁהוּא רָעֵב, אֶלָּא כְּשֶׁיַּתְחִיל הַמָּזוֹן לְהִתְעַכֵּל. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין, שֶׁאֵין הַגּוּף נִכְוֶה בָּהֶן; וְרֹאשׁוֹ בִּלְבַד - בְּחַמִּין שֶׁהַגּוּף נִכְוֶה בָּהֶן. וְאַחַר־כָּךְ יִרְחַץ גּוּפוֹ בְּפוּשָׁרִין[65], וְאַחַר־כָּךְ בְּפוּשָׁרִין מִן הַפּוּשָׁרִין, עַד שֶׁיִּרְחַץ בְּצוֹנֵן[66]. וְלֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ מַיִם, לֹא פוּשָׁרִין וְלֹא צוֹנֵן. וְלֹא יִרְחַץ בְּצוֹנֵן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְלֹא יִרְחַץ עַד שֶׁיַּזִּיעַ וְיִפָּרֵךְ[67] כָּל גּוּפוֹ. וְלֹא יַאֲרִיךְ בַּמֶּרְחָץ, אֶלָּא כְּשֶׁיַּזִּיעַ וְיִפָּרֵךְ גּוּפוֹ, יִשְׁתַּטֵּף וְיֵצֵא. וּבוֹדֵק עַצְמוֹ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ וְאַחַר שֶׁיֵּצֵא, שֶׁמָּא יְהֵא צָרִיךְ לִנְקָבָיו. וְכֵן בּוֹדֵק אָדָם עַצְמוֹ תָּמִיד קֹדֶם אֲכִילָה וְאַחַר אֲכִילָה, וְקֹדֶם בְּעִילָה וְאַחַר בְּעִילָה, וְקֹדֶם שֶׁיִּיגַע וְיִתְעַמֵּל וְאַחַר שֶׁיִּיגַע וְיִתְעַמֵּל, וְקֹדֶם שֶׁיִּישַׁן (וְאַחַר שֶׁיִּישַׁן). וּבְשָׁעוּר[68] הַכֹּל - עֲשָׂרָה.

65) לא חמים ולא קרים. 66) קרים "רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן, דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן", ומפרש רש"י: שהם מחזיקים את הברזל (שבת מא.). 67) יעסה וישפשף. 68) מספר כל הבדיקות יחד. סימן בעלמא נקט לזכרון. ונוסח אוקספורד: "וקודם שיישן וּכְשֶׁיְּעוֹר – הכל עשרה".

יז. כְּשֶׁיֵּצֵא אָדָם מִן הַמֶּרְחָץ, יִלְבַּשׁ בִּגְדָיו וִיכַסֶּה רֹאשׁוֹ בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ רוּחַ קָרָה[69]; וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה צָרִיךְ לְהִזָּהֵר. וְיִשְׁהֶא[70] אַחַר שֶׁיָּצָא עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשׁוֹ וְיָנוּחַ גּוּפוֹ וְתָסוּר הַחַמִּימוּת, וְאַחַר־כָּךְ יֹאכַל. וְאִם יָשַׁן מְעַט כְּשֶׁיָּצָא מִן הַמֶּרְחָץ קֹדֶם אֲכִילָה - חֲרֵי זֶה יָפֶה מְאֹד. וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם קָרִים[71] בְּצֵאתוֹ מִן הַמֶּרְחָץ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה בַּמֶּרְחָץ. וְאִם צָמָא כְּשֶׁיָּצָא מִן הַמֶּרְחָץ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמָנַע עַצְמוֹ - יְעָרֵב הַמַּיִם בְּיַיִן אוֹ בִּדְבַשׁ[72] וְיִשְׁתֶּה. וְאִם סָךְ בְּשֶׁמֶן בַּמֶּרְחָץ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים אַחַר שֶׁיִּשְׁתַּטֵּף - חֲרֵי זֶה טוֹב[73].

69) שלא יצטנן. 70) ימתין. 71) אלא חמין, כמאמר חז"ל: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים" (שבת מא, א), שאינו מועיל כלום. 72) שם קמ, א. 73) "רחץ ולא סך דומה למים על גבי חבית" (שם, מא.).

יח. לֹא יַרְגִּיל אָדָם לְהַקִּיז[74] דָּם תָּמִיד, וְלֹא יַקִּיז אֶלָּא אִם יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹ בְּיוֹתֵר[75]. וְלֹא יַקִּיז, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֶלָּא מְעַט בִּימֵי נִיסָן וּמְעַט בִּימֵי תִשְׁרֵי. וּמֵאַחַר חֲמִשִּׁים שָׁנָה[76], לֹא יַקִּיז כְּלָל. וְלֹא יַקִּיז אָדָם דָּם, וְיִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ בּוֹ בַּיּוֹם[77], וְלֹא יַקִּיז וְיֵצֵא לַדֶּרֶךְ, וְלֹא בְּיוֹם שֶׁיָּבֹא מִן הַדֶּרֶךְ. וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה בְּיוֹם הַהַקָּזָה פָּחוֹת מִמַּה שֶׁהוּא רָגִיל. וְיָנוּחַ בְּיוֹם הַהַקָּזָה[78], וְלֹא יֵיגַע וְלֹא יִתְעַמֵּל וְלֹא יִטָּיֵל.

74) להוציא מותרות דם מן הגוף על ידי עלוקות או קרני דאומנא (באנקעס בלע"ז) שמהדקים על הצואר, או על הכתפיים לשם רפואה (גיטין ע.). 75) לפי שההקזה היא משמונת הדברים שאמרו עליהם חז"ל: מיעוטם יפה וריבויים קשה (שם). 76) "ובין הפרקים ימעט" – אמרו חכמינו (שבת קכט:), ופירש רבינו חננאל שם: הגיע לחמשים שנה – ימעט. 77) גיטין ע, א. 78) שם.

יט. שִׁכְבַת־זֶרַע הִיא כֹּחַ הַגּוּף וְחַיָּיו וּמְאוֹר הָעֵינַיִם. וְכָל זְמַן שֶׁתֵּצֵא בְּיוֹתֵר, הַגּוּף כָּלֶה וְכֹחוֹ כָּלֶה וְחַיָּיו אוֹבְדִים. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". כָּל הַשָּׁטוּף בְּבְעִילָה, זִקְנָה קוֹפֶצֶת[79] עָלָיו, וְכֹחוֹ תָּשֵׁשׁ[80], וְעֵינָיו כֵּהוֹת, וְרֵיחַ רַע נוֹדֵף מִפִּיו וּמִשְּׁחִיו[81], וּשְׂעַר רֹאשׁוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו וְרִיסֵי[82] עֵינָיו נוֹשְׁרוֹת, וּשְׂעַר זְקָנוֹ וְשָׂחְיוֹ וּשְׂעַר רַגְלָיו רָבֶה; שְׁנָיו נוֹפְלוֹת, וְהָרִבָּה כְּאֵבִים חוּץ מֵאֵלּוּ בָּאִים עָלָיו. אָמְרוּ חַכְמֵי הָרוֹפְאִים: אֶחָד מֵאֶלֶף מֵת בִּשְׁאָר חֳלָאִים, וְהָאֶלֶף - מֵרֹב הַמִּשְׁמִישׁ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּדָבָר זֶה, אִם רָצָה לִחְיוֹת בְּטוּבָה. וְלֹא יִבְעַל, אֶלָּא כְּשֶׁיִּמְצָא גּוּפוֹ בָּרִיא וְחָזָק בְּיוֹתֵר, וְהוּא מִתְקַשֶּׁה הַרְבֵּה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, וּמַסִּיחַ עַצְמוֹ לְדָבָר אַחֵר, וְהַקְּשׁוּי בּוֹ כְּשֶׁהָיָה, וְיִמְצָא כֹּבֶד מִמָּתְנָיו וּלְמַטָּה, וּכְאֵלּוּ חוּטֵי הַבֵּיצִים נִמְשָׁכִים וּבְשָׂרוֹ חַם - זֶה צָרִיךְ לִבְעֹל, וּרְפוּאָה לוֹ שֶׁיִּבְעַל. לֹא יִבְעַל אָדָם וְהוּא שָׂבֵעַ, וְלֹא רָעֵב, אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו[83]. וְיִבְדֹּק נִקְבָיו קֹדֶם בְּעִילָה וְלְאַחַר בְּעִילָה. וְלֹא יִבְעַל מְעֻמָּד וְלֹא מְיֻשָּׁב, וְלֹא בְּבֵית־הַמֶּרְחָץ, וְלֹא בַּיּוֹם שֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ, וְלֹא בְּיוֹם הַקָּזָה, וְלֹא בְּיוֹם יְצִיאָה לַדֶּרֶךְ אוֹ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ, לֹא לְפָנֶיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם[84].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

79) שבת קנב, א. 80) מתמעט, הולך הלוך וחלש. 81) השקע שמתחת לאצילי הידים. 82) עפעפי עיניו. 83) מקור הלכה זו נמצא במסכת נדרים כ, ב. ועיין לקמן (פ"ח, ה"ד). 84) מקור כל אלה במסכת גיטין ע, א.

כ. כָּל הַמַּנְהִיג עַצְמוֹ בִּדְרָכִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרִינוּ[85] - אֲנִי עָרֵב לוֹ, שֶׁאֵינוֹ בָּא לִידֵי חֹלִי כָּל יָמָיו, עַד שֶׁיִּזְקִין הַרְבֵּה וְיָמוּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְרוֹפֵא, וְיִהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם וְעוֹמֵד עַל בְּרִיוֹ כָּל יָמָיו. אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה גּוּפוֹ רַע[86] מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ, אוֹ אִם הָיָה רָגִיל בְּמִנְהָג מִן הַמִּנְהָגוֹת הָרָעִים[87] מִתְּחִלַּת מוֹלַדְתּוֹ, אוֹ אִם תָּבֹא מַכַּת דֶּבֶר אוֹ מַכַּת בַּצֹּרֶת[88] לָעוֹלָם.

85) עד כמה רפויה היתה ידיעת הדקדוק בדורו של הרמב"ם, מעידה השאלה התמימה שהביאו לפניו בדבר קריאת המילה: "הורינו", אם בחירק או בצירה. והוא בענוותנותו השיב להם, בלי הערה מצדו, שצריכים לקרוא: הוֹרִינוּ (תשובות הרמב"ם, פ"ג). 86) חלש מטבעו, מלידה. 87) המחלישים את כוחות האדם הנוהג בהם. 88) רעבון הבא מחוסר גשמים: ובשנת בצורת לא ידאג (ירמיה יז, ח).

כא. וְכָל הַמִּנְהָגוֹת הַטּוֹבִים הָאֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ, אֵין רָאוּי לִנְהֹג בָּהֶן אֶלָּא הַבָּרִיא; אֲבָל הַחוֹלֶה, אוֹ מִי שֶׁאֶחָד מֵאֲבָרָיו חוֹלֶה, אוֹ מִי שֶׁנָּהַג מִנְהָג רַע שָׁנִים רַבּוֹת - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם דְּרָכִים אֲחֵרִים וְהַנְהָגוֹת כְּפִי חָלְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הָרְפוּאוֹת. וְשָׁנוּי וָסֶת[89] - תְּחִלַּת חֹלִי.

89) אורח חיים, הרגל ומנהג קבוע. "שינוי וסת תחילת חולי מעיים" (כתובות קי:).

כב. כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ רוֹפֵא - אֶחָד הַבָּרִיא וְאֶחָד הַחוֹלֶה, אֵין רָאוּי לוֹ לָזוּז מִכָּל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לְאַחֲרִית טוֹבָה מֵבִיא.

כג. כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין תַּלְמִיד־חָכָם[90] רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ, וְאֵלּוּ הֵן: רוֹפֵא, וְאַמָּן[91], וּבֵית־הַמֶּרְחָץ, וּבֵית־הַכִּסֵּא, וּמַיִם מְצוּיִין, כְּגוֹן נָהָר וּמַעְיָן, וּבֵית־הַכְּנֶסֶת, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְלַבְלָר[92], וְגַבַּאי־צְדָקָה, וּבֵית־דִּין מַכִּים וְחוֹבְשִׁים[93].

90) סנהדרין יז, ב. 91) מקיז דם. 92) סופר לכתוב ספרים. 93) אוסרים את הפושעים בבית הסוהר. ראוי להעיר כי בגמרא שלנו, הנוסחא: "מכים ועונשים". אולם ב"דקדוקי סופרים" הנוסחא: "וחובשים" במקום "ועונשים".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) התנהגות תלמיד חכם; שיהא ניכר במעשיו, בדיבורו, ובמשאו ומתנו.

א. כְּשֵׁם שֶׁהֶחָכָם נִבְדָּל בְּחָכְמָתוֹ וּבְדֵעוֹתָיו, וְהוּא מֻבְדָּל בָּהֶם מִשְּׁאָר הָעָם, כָּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה נִבְדָּל בְּמַעֲשָׂיו - בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמַשְׁקֵהוּ, וּבִבְעִילָתוֹ, וּבַעֲשַׂת צַרְכָּיו[2], וּבְדִבּוּרוֹ[3], וּבְהִלּוּכוֹ, וּבְמַלְבּוּשׁוֹ, וּבְכָל־פּוֹל דְּבָרָיו[4], וּבְמַשָּׂאוֹ וּבְמַתָּנוֹ[5]. וְיִהְיוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ נָאִים וּמְתֻקָּנִים בְּיוֹתֵר. כֵּיצַד? תַּלְמִיד־חָכָם לֹא יְהֵיֶה גַּרְגְּרָן[6], אֶלָּא אוֹכֵל מַאֲכָל הָרָאוּי לְהַבְרוֹת גּוּפוֹ, וְלֹא יֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲכִילָה גַּסָּה[7], וְלֹא יְהֵא רוֹדֵף לְמַלֹּאת בִּטְנוֹ, כָּאֵלּוּ שֶׁמִּתְמַלְּאִין מִמַּאֲכָל וּמִשְׁתֶּה עַד שֶׁתִּפַּח כְּרֵסָם[8]; וַעֲלֵיהֶם מִפֹּרָשׁ בַּקַּבָּלָה[9]: "וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ[10] עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם" - אָמְרוּ חֲכָמִים[11]: אֵלּוּ בְּנֵי־אָדָם שֶׁאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין וְעוֹשִׂין כָּל יְמֵיהֶם כְּחַגִּים[12], וְהֵם הָאוֹמְרִים: "אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת", וְזֶהוּ מַאֲכַל הָרְשָׁעִים[13]. וְשֶׁלְחָנוֹת אֵלּוּ הֵם שֶׁגִּנָּה הַכָּתוּב וְאָמַר: "כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צוֹאָה[14], בְּלִי מָקוֹם"[15]. אֲבָל הֶחָכָם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא תַּבְשִׁיל אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּדֵי חַיָּיו וְדַיּוֹ. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ".

2) ביציאתו לנקביו (ברכות סב.). 3) שהיא בנחת ובמתינות. וכן אמרו: מעקימת שפתיך ניכר שתלמיד חכם אתה (מעילה יז:). 4) הנהלת ענייניו וסידורם, מלשון: יכלכל דבריו במשפט (תהלים קיב, ה). 5) בעסקיו ובמשלח ידו: בהליכותיו עם הבריות. 6) זולל וסובא הלהוט אחרי אכילה ושתייה, ואינו מבחין בין טוב לרע לבריאות גופו. 7) יותר מכדי שבעתו. 8) בטנם צבה ומתבקעת. 9) דברי נביאים וכתובים: בניגוד לחמשה חומשי תורה הנקראים: תורה, או "דברי תורה", כמו: "דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן" (ב"ק ב:). 10) מה שנפרש ויוצא מן המעיים, צואה. 11) שבת קנא, ב. 12) שאין להם תכלית אחרת בחיים, כאילו רק לכך נוצרו. 13) שאכילתם אינה אצלם אמצעי לאיזו מטרה חשובה, כמבואר למעלה (פ"ג, ה"ג) – אלא תכלית לעצמה. 14) קיא ממעל וצואה מתחת (ראב"ע). 15) לא יהא מלוכלך.

ב. כְּשֶׁהֶחָכָם אוֹכֵל מְעַט זֶה הָרָאוּי לוֹ, לֹא יֹאכְלֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵיתוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְלֹא יֹאכַל בַּחֲנֻיוֹת וְלֹא בַּשּׁוּק[16], אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּנֶּה בִּפְנֵי הַבְּרִיּוֹת[17]. וְלֹא יֹאכַל אֵצֶל עַמֵּי־הָאָרֶץ[18], וְלֹא עַל אוֹתָן הַשֻּׁלְחָנוֹת, הַמְּלֵאִים קִיא צוֹאָה. וְלֹא יַרְבֶּה סְעוּדוֹתָיו בְּכָל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ עִם הַחֲכָמִים[19]. וְלֹא יֹאכַל בִּסְעוּדוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קִבּוּץ הַרְבֵּה[20]. וְאֵין רָאוּי לוֹ לֶאֱכֹל מִשֶּׁל אֲחֵרִים. אֶלָּא בִּסְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה בִּלְבַד, כְּגוֹן סְעוּדַת אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין; וְהוּא[21], שֶׁיִּהְיֶה תַּלְמִיד־חָכָם שְׁנָשָׂא בַּת תַּלְמִיד־חָכָם. וְהַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים לֹא אָכְלוּ מִסְּעוּדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[22].

16) שאין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק (ירושלמי, מעשרות פ"ג, ה"ב). ואף־על־פי שחז"ל אמרו לגבי כל אדם: האוכל בשוק דומה לכלב (קידושין מ:), זהו רק בסעודת קבע, אבל אכילת ארעי אינה גנאי אלא לתלמיד חכם בלבד. (רבינו־תם, ב'תוספות' שם דיבור־המתחיל: ויש אומרים). 17) ולא יחלל כבוד התורה. 18) ברכות מג, ב. 19) פסחים מט, א. 20) שם, שאינו יודע מי הם המסובים ועם מי הוא יסב. 21) ואם אז רק... 22) אמרו על רבי פנחס בן יאיר, שמיום שעמד על דעתו לא בצע על פרוסה שאינה שלו (חולין ז:).

ג. כְּשֶׁהֶחָכָם שׁוֹתֶה יַיִן, אֵינוֹ שׁוֹתֶה אֶלָּא כְּדֵי לְשָׁרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו[23]. וְכָל הַמַּשְׁכִּיר, הֲרֵי זֶה חוֹטֵא[24] וּמְגֻנֶּה, וּמַפְסִיד חָכְמָתוֹ. וְאִם נִשְׁתַּכֵּר בִּפְנֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם[25]. וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן בַּצָּהֳרַיִם[26], וַאֲפִלּוּ מְעַט, אֶלָּא אִם הָיָה בִּכְלַל הָאֲכִילָה; שֶׁהַשְׁתִּיָּה שֶׁהִיא בִּכְלַל הָאֲכִילָה אֵינָהּ מְשַׁכֶּרֶת[27]. וְאֵין נִזְהָרִין אֶלָּא מִיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן.

23) לרככה שתהא נוחה להתעכל (כתובות ח:). 24) כי השכרות מביאה לידי חטא, כמאמרם: "לא תרווי ולא תחטא" (ברכות כט:). אמר רב יהודה: האי צורבא מרבנן דמרווי, קרינן ביה: נזם זהב באף חזיר (משלי יא, כב). ולא עוד, אלא שמחלל שם־שמים (זוהר, בראשית יט, לג). והשווה דברי רבינו (הלכות סנהדרין פרק כה, ה"ד). 25) כי מבזה הוא בזה כבוד התורה ולומדיה. 26) אבות פ"ג, י. 27) ירושלמי, פסחים פ"י, ה"ר.

ד. אַף־עַל־פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֻתֶּרֶת לוֹ תָּמִיד - רָאוּי לוֹ לְתַלְמִיד־חָכָם שֶׁיַּנְהִיג עַצְמוֹ בְּקִדָּשָׁה[28], וְלֹא יְהֵא מָצוּי אֵצֶל אִשְׁתּוֹ כַּתַּרְנְגוֹל[29], אֶלָּא מִלֵּילֵי־שַׁבָּת לְלֵילֵי־שַׁבָּת[30], אִם יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ. וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר עִמָּהּ - לֹא יְסַפֵּר בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, כְּשֶׁהוּא שָׁבֵעַ וּבְטֶנוֹ מָלֵא, וְלֹא בְּסוֹף הַלַּיְלָה כְּשֶׁהוּא רָעֵב, אֶלָּא בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה, כְּשֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו[31]. וְלֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ[32] בְּיוֹתֵר, וְלֹא יְנַבֵּל אֶת פִּיו בְּדִבְרֵי הַבַּאי, וַאֲפִלּוּ בִּינוֹ לְבֵינָהּ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּקַּבָּלָה[33]: "וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׂחוֹ" - אָמְרוּ חֲכָמִים[34]: אֲפִלּוּ שִׂיחָה קַלָּה שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עָתִיד לִתֵּן עָלֶיהָ אֶת הַדִּין. וְלֹא יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם, לֹא שְׁכוּרִים[35] וְלֹא עַצְלָנִים וְלֹא עַצְבָנִים[36], וְלֹא אֶחָד מֵהֶן. וְלֹא תִּהְיֶה יְשֵׁנָה[37]. וְלֹא יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה[38], אֶלָּא בִּרְצוֹן שְׁנֵיהֶם וּבְשִׂמְחָתָם. יְסַפֵּר וְיִשְׂחַק מְעַט עִמָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשָׁהּ[39], וְיִבְעַל בְּבוּשָׁה וְלֹא בְּעַזּוּת וְיִפְרֹשׁ מֵהָּ[40].

28) שבועות יח, ב. 29) ברכות כב, א. ובספרי אריסטו כתוב, שהתרנגול אינו משביע תאוותו לעולם (הגהות על ה"יד־החזקה", דפוס מנטובה). 30) "אשר פריו יתן בעתו" – זוהי עונת תלמיד־חכם מערב־שבת לערב־שבת (כתובות סב:). 31) נדרים כ, ב. עיין למעלה (פ"ד, הלכה יט). 32) לא יתנהג בקלות ראש. 33) מבואר למעלה (ה"א). 34) חגיגה ה, ב. 35) שמתוך שכרותם אין דעתו עליה, וכן אין דעתה עליו (נדרים כ:). 36) שכן אמרו: חייב אדם לשמח את אשתו לדבר מצוה (פסחים עב:). נוסחנו הוא על־פי אברבנאל ודפוס מנטובה. ובדפוסים אחרים: עצבנים. 37) מסכת כלה. ומדברי ה'תוספות' (נדה יב. ד"ה: "בין ישינות") נראה, שנוסחה זו היתה גם במסכת נדרים כ, ב. הערת הגאון ר' ישעיה פיק. 38) עירובין ק, ב. 39) חגיגה ה, ב. 40) נדרים כ, ב.

ה. כָּל הַנּוֹהֵג מִנְהָג זֶה - לֹא דַי לוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ נַפְשׁוֹ וְטִהֵר עַצְמוֹ וְתִקֵּן דֵּעוֹתָיו, אֶלָּא שֶׁאִם הָיוּ לוֹ בָּנִים, יִהְיוּ נָאִים וּבַיְשָׁנִים, רְאוּיִין לְחָכְמָה וְלַחֲסִידוּת[41]. וְכָל הַנּוֹהֵג מִנְהֲגוֹת שְׁאָר הָעָם הַהוֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ[42] - יִהְיוּ לוֹ בָּנִים כְּמוֹ אוֹתָם הָעָם.

41) ואינם יודעים דרך צניעות. 42) דרך ארץ זוטא פ"ה.

ו. צְנִיעוּת גְּדוֹלָה[43] נוֹהֲגִים תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים בְּעַצְמָן. לֹא יִתְבַּזּוּ, וְלֹא יִתְגַּלּוּ רֹאשָׁן[44] וְלֹא גּוּפָן. וַאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית־הַכִּסֵּא, יְהֵא צָנוּעַ, וְלֹא יָגֵלֶּה בִּגְדָיו עַד שֶׁיֵּשֵׁב[45]. וְלֹא יִקָּנַח בִּימִינוֹ[46]. וְיִתְרַחֵק מִכָּל אָדָם[47]. וְיִכָּנֵס חֶדֶר לִפְנִים מֵחֶדֶר, מְעָרָה לִפְנִים מִן הַמְּעָרָה[48], וְנִפְנֶה. וְאִם נִפְנָה אַחוֹרֵי הַגָּדֵר - יִתְרַחֵק כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע חֲבֵרוֹ קוֹלוֹ אִם נִתְעַטֵּשׁ. וְאִם נִפְנָה בִּבְקָעָה - יַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֲבֵרוֹ פְּרוּעוֹ[49]. וְלֹא יְדַבֵּר כְּשֶׁהוּא נִפְנֶה, אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גָּדוֹל[50]. וּכְדֶרֶךְ שֶׁנּוֹהֵג צְנִיעוּת בַּיּוֹם בְּבֵית־הַכִּסֵּא, כָּךְ נוֹהֵג בַּלַּיְלָה. וּלְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם עַצְמוֹ לְהִפָּנוֹת שַׁחֲרִית[51] וְעַרְבִית[52] בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[53].

43) קידושין ל, א. יסופר שם, שרבי חייא בר אבא מצא את רבי יהושע בן לוי מוליך את בנו לבית־הכנסת, ומפני שלא היה לו פנאי להתעטף בסודרו עטיפה הוגנת לו, שם על ראשו כיסוי ארעי ובלבד שלא ילך בגילוי ראש. 44) שב וגלה – כסה וקום (תמיד כז. 45) 46) ברכות סב, א. 47) שם. רש"י, הוריות יג, ב. 48) כמו שכתוב: ויבא אל־גדרות הצאן... ושם מערה ויבא שאול להסך (שמואל־א כד, ג). תנא: גדר לפנים מן גדר, ומערה לפנים מן מערה (ברכות סב:). 49) גופו המגולה (שם). 50) "קבלה דבית הכסא – צניעות ושתיקה" (שם, סב.). 51) בבוקר השכם לפני אור היום. 52) משחשכה. 53) שלא יצטרך להתרחק מן הדרך, כי בשעות אלה אין עוברים ושבים מצויים בשוק. ובעיר שאין שם בתי־כבוד, כמו בבבל שהיו שם חכמי הגמרא, ידובר פה. ויש גורסים: "שלא יתדחק", כלומר: צריך אדם לווסת את קיבתו ולהיפנות שחרית וערבית, כדי שלא יבוא ליד עצירות ויצטרך לדחוק את עצמו.

ז. תַּלְמִיד־חָכָם לֹא יְהֵא צוֹעֵק וְצוֹוֵחַ בְּשָׁעַת דִּבּוּרוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּבְהֵמוֹת וְחַיּוֹת. וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּיוֹתֵר, אֶלָּא דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם כָּל הַבְּרִיּוֹת[54]. וּכְשֶׁיְּדַבֵּר בְּנַחַת, יְזָהֵר שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[55] עַד שֶׁיֵּרָאֶה כְּדַבְּרֵי גַּסֵּי־הָרוּחַ[56]. וּמַקְדִּים שָׁלוֹם לְכָל הָאָדָם[57], כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רוּחָן נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְדָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף־זְכוּת. מְסַפֵּר בְּשֶׁבַח חֲבֵרוֹ[58], וְלֹא בְּגְנוּתוֹ כְּלָל[59]. אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם[60]. אִם רוֹאֶה שֶׁדְּבָרָיו מוֹעִילִים וְנִשְׁמָעִים - אוֹמֵר, וְאִם לָאו - שׁוֹתֵק[61]. כֵּיצַד? לֹא יְרָאֶה חֲבֵרוֹ בְּשָׁעַת מַעֲסֵהוּ[62]; וְלֹא יִשְׁאַל לוֹ עַל נִדְרוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר[63], עַד שֶׁתִּתְקָרֵר דַּעְתּוֹ וְיָנוּחַ; וְלֹא יְנַחֲמֶנּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהוּל עַד שֶׁיְּקַבְּרֵהוּ[64], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְלֹא יִרְאֶה לַחֲבֵרוֹ בְּשָׁעַת קַלְקָלָתוֹ[65], אֶלָּא יַעְלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ. וְלֹא יְשַׁנֶּה בְּדִבּוּרוֹ, וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע, אֶלָּא בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[66]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּדִבְרֵי חָכְמָה אוֹ בְּגְמִילוּת חֲסָדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְלֹא יְסַפֵּר עִם אִשָּׁה בַּשּׁוּק, וַאֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ אוֹ בִּתּוֹ[67].

54) יומא פו, א. 55) לקיצוניות, עד כדי כך שלא יישמע קולו כלל. 56) מסכת דרך ארץ, פ"ב). "אלה ההוגים כיונים והמהלכים בראשי אצבעותיהם, שעליהם הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאוה" (תהלים לו, יב). 57) אמרו על רבן יוחנן בן־זכאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז.). 58) שכן מצינו לחכמינו שהיו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (גיטין סז. קידושין כט:). 59) נדרים פא, א. 60) אבות פ"א, יב. 61) כי כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:). וכן אמרו במדרש־רבה (שמות, פ' מא): "כל מי שמוציא דברי תורה ואינם ערבים על שומעיהם, נוח לו שלא אמרם". 62) כי לא יתרצה אז, וטוב להמתין עד שתיישב דעתו (אבות פ"ד, יח). 63) (שם) כי על כל שאלה שישאלהו, יענה לו: "על מנת כן נדרתי". ולכשיתחרט – ימצא כל פתחי חרטה נעולים בפניו. 64) (שם). ואין התנחומים מקובלים עליו. 65) כשנכשל בדבר שאינו הגון, ובשתו מרובה (שם). 66) (יבמות סה:) "גדול השלום, שאף הקב"ה שינה בו" – שרה אמרה: "ואדוני זקן", וכשגילה הקב"ה הדבר לאברהם, אמר: "למה זה צחקה שרה... ואני זקנתי", ושינה הדבר מפני השלום (רש"י, שם). 67) שאין הכל בקיאים בקרבותיו וחושדים אותו (ברכות מג:).

ח. לֹא יֵלֵךְ תַּלְמִיד־חָכָם בְּקוֹמָה זְקוּפָה[68] וְגָרוֹן נָטוּי, בָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲלֹכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינָיִם". וְלֹא יְהַלֵּךְ עָקֵב בְּצַד גּוּדָל[69] בְּנַחַת, כְּמוֹ הַנְּשִׁים וְגַסֵּי־הָרוּחַ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "הָלוֹךְ וְטָפוֹף תְּלַכְנָה וּבְרַגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה". וְלֹא יָרוּץ בְּרִשּׁוּת־הָרַבִּים, כְּמְנַהֵג מְשֻׁגָּעִים[70]; וְלֹא יִכְפֹּף קוֹמָתוֹ כְּבַעֲלֵי חֲטוֹטֶרֶת[71]; אֶלָּא מִסְתַּכֵּל לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה[72], וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק כְּאָדָם שֶׁהוּא טָרוּד בַּעֲסָקָיו[73]. גַּם מִמַּהֲלָכוֹ שֶׁל אָדָם נִכָּר אִם חָכָם וּבַעַל־דֵּעָה הוּא אוֹ שׁוֹטֶה וְסָכָל־וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל הֹלֵךְ לִבּוֹ חָסֵר, וְאָמַר לַכֹּל סָכָל הוּא" - הוּא מוֹדִיעַ לַכֹּל עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא סָכָל.

68) שם. 69) האצבע הגדולה שברגל. הליכה בפסיעות קטנות מתוך מתינות של גאוה, עד שעקב רגלו האחת נוגע באגודל רגלו השנית. 70) וכן אמרו: רץ (ברשות־הרבים והזיק) – חייב, מפני שהוא משונה (ב"ק לב.). 71) כאילו הוא גבן. חטוטרת – הגבנון שעל גב הגבן (סוטה כב:). 72) "המתפלל, צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה" (יבמות קה:). 73) שפניו מביעים רצינות.

ט. מַלְבּוּשׁ תַּלְמִיד־חָכָם, מַלְבּוּשׁ נָאֶה וְנָקִי; וְאָסוּר לוֹ שֶׁיִּמָּצֵא בִּבְגָדוֹ כֶּתֶם אוֹ שְׁמְנוּנִית[74] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְלֹא יִלְבַּשׁ, לֹא מַלְבּוּשׁ מְלָכִים, כְּגוֹן בִּגְדֵי זָהָב וַאַרְגָּמָן[75], שֶׁהַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהֶם, וְלֹא מַלְבּוּשׁ עֲנִיִּים, שֶׁהוּא מְבַזֶּה אֶת לוֹבְשָׁיו, אֶלָּא בִּגְדִים בֵּינוֹנִים נָאִים. וְלֹא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נִרְאֶה מִתַּחַת מַדָּיו[76], כְּמוֹ בִּגְדֵי הַפִּשְׁתָּן הַקַּלִּים בְּיוֹתֵר שֶׁעוֹשִׂים בְּמִצְרַיִם. וְלֹא יִהְיוּ בְּגָדָיו סְחוֹבִין עַל הָאָרֶץ כְּמוֹ בִּגְדֵי גַּסֵּי־הָרוּחַ, אֶלָּא עַד עֲקֵבוֹ, וּבִית־יָד[77] שֶׁלּוֹ - עַד רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו[78]. וְלֹא יְשַׁלְשֵׁל טַלִּיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּגַסּוּת הָרוּחַ, אֶלָּא בְּשַׁבָּת בִּלְבַד אִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף[79]. וְלֹא יִנְעַל מִנְעָלִים מְטֻלָּאִים טְלָאֵי עַל־גַּבֵּי טְלָאֵי בִּימוֹת הַחַמָּה[80], אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים מֻתָּר, אִם הָיָה עָנִי. לֹא יֵצֵא מְבֻשָּׁם לַשּׁוּק, וְלֹא בִּבְגָדִים מְבֻשָּׂמִים; וְלֹא יָשִׂים בֹּשֶׂם בִּשְׂעָרוֹ; אֲבָל אִם מָשַׁח בְּשָׂרוֹ בְּבֹשֶׂם כְּדֵי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָא, מֻתָּר. וְכֵן לֹא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה לוֹ זְמַן קָבוּעַ לָצֵאת בּוֹ לְתַלְמוּדוֹ[81] - כָּל אֵלּוּ מִפְּנֵי הַחֻשָּׁד[82].

74) "כל תלמיד־חכם שנמצא רבב על בגדו – חייב מיתה" (שבת קיד.). מפני שהוא מבזה את התורה ומשניאה על הבריות. 75) שם, קמה, ב. 76) בבא־בתרא נז, ב. 77) שרוול. 78) ילקוט שמעוני, רמז קמג. נאמר שם: "אמרה לו מיכל בת שאול לדוד: משפחתו של אבא היתה נאה ממך: חלילה להם, שנראה מימיהם פיסת יד ופיסת רגל ועקב מגולים". (השווה גם ירושלמי, ביצה פ"ה, ה"ב). 79) דרך העשירים לשלשל בגדיהם כלפי מטה שיהיו נראים ארוכים, הואיל והם בטלים ממלאכה ואינם צריכים לסלקם מן הארץ. ולתלמיד־חכם אסור לעשות זאת שלא יהא נראה כגס רוח. אולם לכבוד שבת כשאין לו בגדים אחרים להחליף – מותר לו לשלשל בגדיו (שבת קיג.). 80) ברכות מג, ב. 81) שידוע לכל שהוא הולך לשיעור תלמודו ולא יחשדוהו. 82) של דבר עבירה, שלא ילעיזו עליו. מקור כל אלה, שם.

י. תַּלְמִיד־חָכָם מְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט[83]: אוֹכֵל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְשׁוֹתֶה וְזָן אֶת אַנְשֵׁי־בֵיתוֹ כְּפִי מָמוֹנוֹ וְהַצְלָחָתוֹ, וְלֹא יַטְרִיחַ עַל עַצְמוֹ יוֹתֵר מִדַּי[84]. צִוּוּ חֲכָמִים[85] בְּדֶרֶךְ־אֶרֶץ[86], שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם בָּשָׂר אֶלָּא לְתֵאָבוֹן[87], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר". דַּיּוֹ לַבָּרִיא לֶאֱכֹל בָּשָׂר מֵעֶרֶב־שַׁבָּת לְעֶרֶב־שַׁבָּת[88]. וְאִם הָיָה עָשִׁיר כְּדֵי לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל יוֹם - אוֹכֵל. צִוּוּ חֲכָמִים[89] וְאָמְרוּ: לְעוֹלָם יֹאכַל אָדָם פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לוֹ לְפִי מָמוֹנוֹ, וְיִלְבַּשׁ - כָּרָאוּי לוֹ, וִיכַבֵּד אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ[90].

83) מסדר ענייניו ומנהל הליכות ביתו כהוגן. 84) ואינו מכניס צוארו בעול של הוצאות מרובות, כמאמרם ז"ל: אכול בצל ושב בצל (פסחים קיד.), כלומר: הסתפק במועט ותשב במנוחה בצל קורתך, ונושים לא יטרידוך. 85) חולין פד, א. 86) באורח חיי אדם והנהגתו. 87) לא בתדירות, אלא לפרקים ובהזדמנות. 88) אולם חולה – לווה ואוכל עד שיבריא. 89) חולין פד, ב. 90) יותר מכפי יכלתו. והגמרא מסיימת שם: "שהם תלויים בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם".

יא. דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי־דֵעָה[91], שֶׁיִּקְבַּע לוֹ אָדָם מְלָאכָה הַמְפַרְנֶסֶת אוֹתוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ יִקְנֶה בֵּית־דִּירָה, וְאַחַר־כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ", "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ"[92], "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ". אֲבָל הַטִּפְּשִׁין, מַתְחִילִין לִשָּׂא אִשָּׁה, וְאַחַר־כָּךְ אִם תִּמְצָא יָדוֹ, יִקְנֶה בַּיִת, וְאַחַר־כָּךְ, בְּסוֹף יָמָיו, יַחֲזֹר לְבַקֵּשׁ אֻמָּנוּת, אוֹ יִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּקְּלָלוֹת: "אִשָּׁה תְאָרֵשׂ", "בַּיִת תִּבְנֶה", "כֶּרֶם תִּטַּע", כְּלוֹמַר: יִהְיוּ מַעֲשֶׂיךָ הֲפוּכִין[93], כְּדֵי שֶׁלֹּא תַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ. וּבַבְּרָכָה הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַה' עִמּוֹ".

91) בעלי שכל והגיון בריא. 92) רבינו מסתמך על הסדר שבדברי השוטרים אל העם היוצא למלחמה, ומביא משם ראיה לשיטתו ב"דרך החיים של בעלי דעה": כרם, בית, אשה – ותמוה הדבר, הלא השוטרים הקדימו בית לכרם? ליישב סתירה זו הביא בעל "מעשה רוקח" תירוץ חריף בשם מהר"י אדרבי, והוא: השוטרים מדברים על "חילול הכרם", שחל בשנה הרביעית לנטיעתו וכבר הגיעה שעתו לחללו, אבל "נטיעת הכרם" היתה באמת לפני בנין ביתו. 93) פסיקתא זוטרתא.

יב. וְאָסוּר לוֹ לְאָדָם לְהַפְקִיר אוֹ לְהַקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְיַטְרִיחַ עַל הַבְּרִיּוֹת[94]. וְלֹא יִמְכֹּר שָׂדֶה וְיִקְנֶה בַיִת[95], וְלֹא בַיִת וְיִקְנֶה מִטַּלְטְלִין, אוֹ יַעֲשֶׂה סְחוֹרָה בִּדְמֵי בֵיתוֹ. אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִטַּלְטְלִין וְקוֹנֶה שָׂדֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יָשִׂים מְגַמָּתוֹ לְהַצְלִיח נְכָסָיו וּלְהַחֲלִיף הַכָּלֶה בַּקַּיָּם[96]; וְלֹא תִהְיֶה כַוָּנָתוֹ לֵהָנוֹת מְעַט לְפִי שָׁעָה[97], אוֹ לֵהָנוֹת מְעַט וְיַפְסִיד הַרְבֵּה[98].

94) ויפול למשא על הבריות (ערכין פ"ח, מ"ד). 95) 'תורת כהנים', בהר). 96) כגון: מטלטלין בבית, ושניהם – בשדה, כי שדה הוא נכס הקיים ועומד: אינו נגנב, אינו נשרף ואינו נהרס (כתובות עט. גיטין נב.). 97) כדרך קלי דעת שאינם רואים את הנולד. 98) ולא להתקשט ולאבד הונו, כמאמרם: מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן – ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית לבנה (ב"מ כט:). נוסחתנו היא כנוסחת כתב־יד אברבנאל. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "או ליהנות מעט ויפסיד הרבה".

יג. מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ שֶׁל תַּלְמִיד־חָכָם - בֶּאֱמֶת וּבֶאֱמוּנָה[99]. אוֹמֵר עַל לָאו לַאו וְעַל הֵן הֵן. מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ בְּחֶשְׁבּוֹן, וְנוֹתֵן וּמְוַתֵּר לַאֲחֵרִים[100] כְּשֶׁיִּקַּח מֵהֶן, וְלֹא יְדַקְדֵּק עֲלֵיהֶן. וְנוֹתֵן דְּמֵי הַמִּקָּח לְאַלְתַּר[101]; וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה, לֹא עָרֵב[102] וְלֹא קַבְּלָן[103] וְלֹא יָבֹא בְּהַרְשָׁאָה[104] מְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא חִיְּבָה אוֹתוֹ תּוֹרָה[105], כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד בְּדִבּוּרוֹ וְלֹא יְשַׁנֵּהוּ. וְאִם נִתְחַיְּבוּ לוֹ אֲחֵרִים בַּדִּין - מַאֲרִיךְ וּמוֹחֵל לָהֶם, וּמַלְוֶה וְחוֹנֵן. וְלֹא יֵרֵד לְתוֹךְ אֻמָּנוּת חֲבֵרוֹ[106], וְלֹא יָצֵר לְאָדָם לְעוֹלָם[107] בְּחַיָּיו. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִהְיֶה מִן הַנִּרְדָּפִים וְלֹא מִן הָרוֹדְפִים, מִן הַנֶּעֱלָבִים וְלֹא מִן הָעוֹלְבִים, וְאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן עָלָיו[108] הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

99) יומא פו, א. 100) מחמיר על עצמו ומוותר משלו (מגילה כח.). אמרו על רבי נחוניא בן הקנה, שהאריך ימים בגלל מדותיו הטובות, ואחת מהן – שהיה "ותרן בממונו". 101) יומא פו, א ואינו לוקח בהקפה כשיש לו כסף לשלם. עיין (מ"ת, הלכות יסודי התורה פ"ה, הלכה יא). 102) כי רש ירוע כי ערב זר (משלי יא, ז). 103) המקבל פקדונות לשמירה (יבמות קט.). ויש מפרשים: "קבלן" הוא גם כן מסוג "ערב", וההבדל ביניהם: ערב – זה האומר למלוה: הלוהו – ואני אתן, אז אין רשות למלוה לתבוע ממנו אלא־אם־כן תבע קודם מן הלווה, וזה אינו פורע. וקבלן – הוא זה האומר: "תן לו – ואני אתן לך", ואז הרשות ביד המלוה להיפרע ממנו מלכתחילה (מ"ת, הלכות מלוה ולווה פרק כה, ה"ה). 104) שלא יופיע כמורשה מטעם המלוה לגבות חובו ולדון עם הלווה, וכן אמרו: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו (יחזקאל יח, יח) – זהו הבא בהרשאה (שבועות לא.), ופירש רש"י שם: כי הוא "מתעבר על ריב לא לו": ושמא הראשון נוח לו יותר לפשרה. והראב"ד העיד (מ"ת, הלכות שלוחין ושותפין פ"ג, ה"ה), שאם היה בעל דינו בעיר אחרת – מציל ממון חבירו הוא, ומצוה קעביד. וכן כתב הכסף־משנה שאם הלווה קשה ואינו רוצה לשלם – מותר למנות מורשה. 105) שמצד הדין, אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעשה "מקח וממכר" נגמר בדברים בעלמא, וכל אחד יכול לחזור בו. אבל תלמיד־חכם צריך לדקדק על עצמו ולעמוד בדיבורו (שאילתות של"ו, פ' ויחי). 106) סנהדרין פא, א להתחרות עמו במשלח ידו ולהסיג את גבולו. 107) מכילתא, פרשת משפטים. לא בגוף ולא בממון, וכל־שכן באונאת דברים (בבא־מציעא נט:): "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה" – הצועק על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו, לפי שצער הלב הוא וקרוב להוריד דמעות (רש"י), ורואה ה' בצרת נפשו ויריב ריבו. 108) יומא פו, א.

~ יום שלישי י"א אייר ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) להתרחק מאנשי רשע ולהתחבר לישרי־לב; אהבת הבריות; הזהירות ביתומים ובאלמנות.

א. דֶּרֶךְ בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם[2] לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּדֵעוֹתָיו וּבְמַעֲשָׂיו אַחַר רֵעָיו וַחֲבֵרָיו, וְנוֹהֵג כְּמִנְהָג אֲנָשֵׁי מְדִינָתוֹ[3]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִתְחַבֵּר לַצַּדִּיקִים וְלֵישֵׁב אֵצֶל הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם; וְיִתְרַחֵק מִן הָרְשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר: "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם[4], וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ"[5]; וְאוֹמֵר: "אַשְׁרֵי הָאִישׁ וגו'". וְכֵן אִם הָיָה בִּמְדִינָה שֶׁמִּנְהָגוֹתֶיהָ רָעִים וְאֵין אֲנָשֶׁיהָ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה - יֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֲנָשֶׁיהָ צַדִּיקִים וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ טוֹבִים. וְאִם הָיוּ כָּל הַמְּדִינוֹת שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וְשׁוֹמֵעַ שְׁמוּעָתָן נוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה, כְּמוֹ זְמַנֵּנוּ; אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָלֶכֶת לִמְדִינָה שֶׁמִּנְהָגוֹתֶיהָ טוֹבִים, מִפְּנֵי הַגֵּיסוֹת אוֹ מִפְּנֵי הַחֹלִי - יֵשֵׁב לְבַדּוֹ יְחִידִי, בָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם". וְאִם הָיוּ רָעִים וְחַטָּאִים, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֵישֵׁב בַּמְּדִינָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן נִתְעָרֵב עִמָּהֶן וְנוֹהֵג בְּמִנְהָגָם הָרַע - יֵצֵא לַמְּעָרוֹת וְלַחֲרָחִים[6] וְלַמִּדְבָּרוֹת, וְאַל יַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדֶרֶךְ חַטָּאִים, בָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי יִתְּנֵנִי בַּמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים".

2) מטבעו של אדם. 3) אנשי עירו, מדינה – פירושה אצל רבינו על פי רוב: עיר, כבלשון ערב. המשל אומר: "עלת לקרייה, הלך בנימוסיה" – כשנכנסת לאיזו עיר, עליך להתנהג כמנהג אנשי העיר (בראשית־רבה, מח). 4) למה הדבר דומה? למי שנכנס לבתי המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום לקח ריח טוב והוציא עימו – כך כל מי שהולך עם צדיקים לוקח מדרכיהם וממעשיהם הטובים (פרקי דרבי אליעזר, כה). 5) למה הדבר דומה? לאדם שנכנס לתוך הבורסקי (בית עיבוד עורות). אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח רע קלט והוציא עימו (שם). 6) כלשון הכתוב: ויתחבא העם במערות ובַּחֲרָחִים (שמואל־א יג, א). חֲרָחִים מן חוֹר, כמו שָׁרָשִׁים מן שׁוֹר. ופירוש חוחים – מקום קבוצת קוצים (רש"י, שם. וכן יאמר רבינו גם ב"אגרת השמד", שכל הדר בין הכופרים שהוא כמותם, ומסתמך על דברי דוד שאמר: כי גרשוני מהסתפח... לך עבוד אלוהים אחרים (שמואל־א כו, יט). וכי מי אמר לו לעבוד עבודה זרה? אלא שקולה דירתו בין נכרים כאילו עבד אלוהים אחרים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְהִתְחַבֵּר לַצַּדִּיקִים . . וְיִתְרַחֵק מִן הָרְשָׁעִים . . כו'".

והטעם לכך כפי שכתב בתחילת ההלכה ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו" אבל אם מחליט בכל התוקף שעליו לפעול על הסביבה ולשנותה לטוב – אמרו חז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, שניתן לו הכח מלמעלה שלא להיות נמשך כו' – ואדרבא לשנות אנשי המדינה.

ובפרט בזמננו זה שיכול אדם לבחור באחת מהשתים, להיות מושפע או להיות משפיע ואף שהבא למקום חדש יכול שיהיו כמה וכמה טענות בקושי עבודת ההשפעה, הרי שמכל התירוצים לא תבוא עבודה בפועל, וכיון שישראל מאמינים בני מאמינים בהשגחה פרטית ויודעים שמה' מצעדי גבר כוננו, ובוודאי ששליחותו של מקום היא להאיר את הסביבה בנר מצוה ותורה אור, ומכיון שאין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו הרי נתנו לו גם הכוחות לזה ואין הדבר תלוי אלא ברצונו.

לקוטי שיחות חלק י"ג עמוד 17 הע' 19 וחלק כ"ג עמוד 449
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִדָּבֵק בַּחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם כְּדֵי לִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, בָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבוֹ תִדְבָּק" - וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה? אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[7] בְּפֵרוּשׁ מִצְוָה זוֹ: הִדָּבֵק בַּחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל, שֶׁיִּשָּׂא בַּת תַּלְמִיד־חָכָם, וְיִשָּׂא בִתּוֹ לְתַלְמִיד־חָכָם, וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִם תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים[8], וְלַעֲשׂוֹת פְּרַקְמַטְיָא[9] לְתַלְמִיד־חָכָם, וּלְהִתְחַבֵּר לָהֶן בְּכָל מִינֵי חִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְדָבְקָה בוֹ"[10]. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: "וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וְשׁוֹתֶה בְצָמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם"[11].

7) (ספרי, עקב; כתובות קיא:). 8) כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד.). 9) מתעסק בממון תלמידי חכמים כדי להמציא להם שכר, והם פנויים לעסוק בתורה (כתובות קיא:, רש"י). 10) וכי אפשר לומר כן, והלא אש אוכלה הוא? אלא הידבק בחכמים ובתלמידים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו (ספרי, עקב מט). 11) (אבות פרק א, ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לֶאֱהֹב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ, וְלָחוּס עַל מָמוֹנוֹ, כַּאֲשֶׁר הוּא חָס עַל מָמוֹן עַצְמוֹ[12] וְרוֹצֶה בְּכָבוֹד עַצְמוֹ. וְהַמְתַּבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבֵרוֹ, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[13].

12) (שם פרק ב, משנה י־יב). 13) (ירושלמי, חגיגה פרק ב, הלכה א).

ד. אַהֲבַת הַגֵּר שֶׁבָּא וְנִכְנַס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה: אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בִּכְלַל רֵעִים[14], וְאַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גֵּר, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר" - צִוָּה עַל אַהֲבַת הַגֵּר כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה עַל אַהֲבַת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹהֵב גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹהֵב גֵּר".

14) והתורה ציוותה על אהבתם, כמבואר בהלכה הקודמת.

ה. כָּל הַשּׁוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ[15], עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ". וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[16]. וְלֹא הִזְהִירָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל שִׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב, אֲבָל הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ וְהַמְחָרְפוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[17], אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִשְׂנָא".

15) כלומר: שנאתו שמורה בליבו ולא באה לידי גילוי. 16) (מכות טז). 17) שהרי הזהירה התורה: ארבעים יכנו לא יוסיף (דברים כה, ב); וכן הזהירה: לא תקלל חרש (ויקרא יט, יד), אבל על "לא תשנא" אינו עובר, מפני ששנאתו גלוייה ואינה שנאה שבלב (ערכין טז:).

ו. כְּשֶׁיֵּחָטֵא אִישׁ לְאִישׁ, לֹא יִשְׂטְמֶנּוּ וְיִשְׂתּוֹק[18], כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּרְשָׁעִים: "וְלֹא דִבֵּר אַבְשָׁלוֹם אֶת אַמְנוֹן מֵאוּמָה לְמֵרָע וְעַד טוֹב, כִּי שָׂנֵא אַבְשָׁלוֹם אֶת אַמְנוֹן"; אֶלָּא מִצְוָה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לָמָּה עָשִׂיתָ לִי כָּךְ וְכָךְ, וְלָמָּה חָטָאתָ לִי בִּדְבָר פְּלוֹנִי? שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ". וְאִם חָזַר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִמְחֹל לוֹ, צָרִיךְ לִמְחֹל. וְלֹא יְהֵא הַמּוֹחֵל אַכְזָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים"[19].

18) משטמה חשאית, ויעמיד פנים כאילו לא נפל ביניהם. בהלכה הקודמת דיבר רבינו על שנאת חינם וכאן על שנאה הבאה בעקב החטא, שחבירו חטא כנגדו. 19) אף על פי שאבימלך חטא כנגדו לא נמנע למחול לו, וגם התפלל בעדו (בבא קמא צב.).

ז. הָרוֹאֶה חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא אוֹ שֶׁהָלַךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה - מִצְוָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב[20] וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטֵא עַל עַצְמוֹ בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ". הַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ - בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינוֹ[21], בֵּין בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם[22] - צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[23]. וְיַדַּבֵּר לוֹ בְּנַחַת וּבְלָשׁוֹן רַכָּה, וְיוֹדִיעוֹ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ אֶלָּא לְטוֹבָתוֹ, לְהַבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אִם קִבֵּל מִמֶּנּוּ - מוּטָב, וְאִם לָאו - יוֹכִיחֶנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. וְכֵן תָּמִיד, חַיָּב אָדָם לְהוֹכִיחוֹ עַד שֶׁיַּכֶּהוּ[24] הַחוֹטֵא וְיֹאמַר לוֹ: אֵינִי שׁוֹמֵעַ! וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לִמְחוֹת[25] וְאֵינוֹ מוֹחֶה, הוּא נִתְפָּשׂ[26] בַּעֲוֹן אֵלּוּ, כֵּיוָן שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִמְחוֹת בָּהֶם[27].

20) כגון: עלי הכהן שחשב את חנה לשיכורה הוכיחה ואמר: עד מתי תשתכרין? (שמואל־א א, יד). "מכאן לרואה בחבירו דבר שאינו הגון שצריך להוכיחו" (ברכות לא.). 21) בין המוכיח וזה שחטא כנגדו. 22) הקדוש־ברוך־הוא, ונקרא כן – כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. 23) שלא להלבין פניו בפני אחרים (ערכין טז:). 24) (שם). וכן אמרו (תנחומא, תזריע): שמידת הדין קטרגה לפני הקדוש־ברוך־הוא על הצדיקים שלא מיחו בבני דורם בזמן חורבן בית ראשון: "היה להם להתבזות ולסבול הכאות, כדברי הנביא: גֵּוִי נתתי למכים וּלְחָיַי למורטים" (ישעיה נ, ו). 25) שהוא בעל השפעה ודבריו נשמעים. 26) נענש, כמו שנענשו הצדיקים בימי חורבן בית ראשון על שלא מיחו באנשי דורם (שבת נה:). 27) ואפשר שהיה מחזירם למוטב אלמלי הוכיחם.

ח. הַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ תְּחִלָּה[28], לֹא יְדַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת עַד שֶׁיַּכְלִימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[29]: יָכוֹל אַתָּה מוֹכִיחוֹ וּפָנָיו מִשְׁתַּנּוֹת[30]? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא"[31]; מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכָל־שֶׁכֵּן בָּרַבִּים. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּכְלִים אֶת חֲבֵרוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה[32] עָלָיו - עָוֹן גָּדוֹל הוּא. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[33]: "הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא". לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, בֵּין קָטָן[34] בֵּין גָּדוֹל. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשֵׁם[35] שֶׁהוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ, וְלֹא יְסַפֵּר לְפָנָיו דָּבָר שֶׁהוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֲבָל בִּדְבָרֵי שָׁמַיִם, אִם לֹא חָזַר בּוֹ בַּסֵּתֶר - מַכְלִימִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים, וּמְפַרְסְמִים חֶטְאוֹ, וּמְחָרְפִים אוֹתוֹ בְּפָנָיו, וּמְבַזִּין וּמְקַלְלִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְמוּטָב, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַנְּבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל.

28) בפעם הראשונה. 29) (ערכין טז:). 30) מאדימות ומלבינות מתוך בושה שביישתו בדברי תוכחתך. 31) תוכחה כזו שלא תהא בה חטא של הלבנת פנים (שם). 32) שהרי לאו שאין בו מעשה הוא, כאמור לעיל (הלכה ה). 33) (אבות פרק ג, יא). 34) (בבא קמא פו.). 35) כינוי (בבא מציעא נח:). 36) כגון: אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים!

ט. מִי שֶׁחָטָא עָלָיו חֲבֵרוֹ, וְלֹא רָצָה לְהוֹכִיחוֹ וְלֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְדַבֵּר לוֹ כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַחוֹטֵא הֶדְיוֹט בְּיוֹתֵר[37], אוֹ שֶׁהָיְתָה דַעְתּוֹ מְשֻׁבָּשֶׁת[38] וּמָחַל לוֹ בְּלִבּוֹ וְלֹא שְׁטָמוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ - הֲרֵי זוֹ מִדַּת חֲסִידוּת[39]. לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַמַּשְׁטֵמָה[40].

37) ואין זה לפי כבודו לבוא איתו בדברים. 38) מטורפת ובלתי שפוייה, שאינו נתפס על מעשיו. 39) מר זוטרא כשהיה עולה על מיטתו בערב היה אומר: "יסלח ה' לכל אלה שציערוני" (מגילה כח.). 40) שהיא שנאה כבושה בלב. כמו שנאמר: וישטום עשיו את יעקב, וכתוב אחריו: ויאמר עשיו בליבו... (בראשית כז, מא).

י. חַיָּב אָדָם לְהִזָּהֵר בִּיתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשָׁן שְׁפָלָה לִמְאֹד וְרוּחָם נְמוּכָה, אַף-עַל-פִּי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מָמוֹן. אֲפִלּוּ אַלְמָנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ[41] וִיתוֹמָיו, מֻזְהָרִים אָנוּ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן". וְהֵיאַךְ נוֹהֲגִין עִמָּהֶן? לֹא יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶלָּא רַכּוֹת, וְלֹא יְנַהֵג בָּהֶן אֶלָּא מִנְהַג כָּבוֹד, וְלֹא יַכְאִיב גּוּפָם בַּעֲבוֹדָה, וְלִבָּם בִּדְבָרִים קָשִׁים[42], וְיָחוּס עַל מָמוֹנָם יוֹתֵר מִמָּמוֹן עַצְמוֹ[43]. כָּל הַמַּקְנִיטָן אוֹ מַכְעִיסָן, אוֹ הִכְאִיב לִבָּם, אוֹ רָדָה[44] בָּהֶן, אוֹ אִבֵּד מָמוֹנָן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; וְכָל-שֶׁכֵּן הַמַּכֶּה אוֹתָם אוֹ הַמְקַלְלָן. וְלָאו זֶה, אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו[45] - הֲרֵי עָנְשׁוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: "וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב" - בְּרִית כָּרַת לָהֶן מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל-זְמַן שֶׁהֵם צוֹעֲקִים מֵחָמָס הֵם נַעֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁעָנָה אוֹתָן לְצֹרֶךְ עַצְמוֹ, אֲבָל עִנָּה אוֹתָם הָרַב כְּדֵי לְלַמְּדָן תּוֹרָה אוֹ אֲמָנוּת, אוֹ לְהוֹלִיכָן בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[46]. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, לֹא יְנַהֵג בָּהֶן מִנְהַג כָּל אָדָם, אֶלָּא יַעֲשֶׂה לָהֶם הֶפְרֵשׁ, וְיַנְהֵלֵם בְּנַחַת וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים וְכָבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' יָרִיב רִיבָם"[47]. אֶחָד יָתוֹם מֵאָב, אֶחָד יָתוֹם מֵאֵם[48]. וְעַד אֵימָתַי נִקְרָאִים יְתוֹמִים לְעִנְיָן זֶה? עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ צְרִיכִין לְאָדָם גָּדוֹל לְהִסָּמֵךְ עָלָיו[49] וּלְאָמְנָן[50] וּלְהִתְפַּלֵּל בָּהֶן, אֶלָּא יִהְיֶה עוֹשֶׂה כָּל צָרְכֵי עַצְמוֹ לְעַצְמוֹ כְּשְׁאָר כָּל הַגְּדוֹלִים[51].

41) (מכילתא דרשב"י). 42) כי די להם קושי גורלם וצרת נפשם. 43) כמסופר (ברכת יח:), אבי שמואל היה שומר את כסף היתומים שהיו מפקידים בידו בתוך שלו, את שלו נתן ממעל ומתחת ואת של היתומים נתן באמצע – שאם יירקבו או ייגנבו, יירקבו וייגנבו משלו: העליונים והתחתונים, ולא משל היתומים אשר באמצע. 44) שיעבד אותם ושלט בהם בחזקה. 45) דברי רבינו בזה תמוהים: הלא בין הדברים הנמנים כאן שעוברים עליהם בלא-תעשה נמצא גם "המכה אותם" וזהו "לאו שיש בו מעשה", ומדוע אומר רבינו: "אף על פי שאין לוקים עליו"? ולכן מפרשים כאן: שאם היכה אותם לא די לו עונש מלקות, מפני שעונש יותר חמור צפוי לו, והוא המפורש בתורה: "וחרה אפי" וגו', וכמו שאמרו (מכות יג:): לאו הניתן לאזהרת מיתת בית-דין, אין לוקין עליו. וכן מפורשים הדברים (ב"ספר המצוות" לא-תעשה רנו). 46) (מכילתא דרשב"י). 47) ישנם דפוסים שבהם מובא הפסוק (משלי כג, יא) "כי גואלם חזק הוא-יריב את ריבם, ובפסוק שלפני זה כתוב: "ובשדי יתומים אל-תבוא". אך ברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: כי ה' יריב ריבם (משלי כב, כג); אבל שם לא ידובר כלל מיתומים. 48) (מכילתא דרשב"י). 49) בפרנסתם. 50) לגדלם ולחנכם, מלשון: ויהי אומן את הדסה (אסתר ב, ז). 51) (מכילתא דרשב"י).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) רכילות ולשון הרע; נקימה ונטירה.

א. הַמְרַגֵּל[2] בַּחֲבֵרוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל[3] בְּעַמֶּיךָ". וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל דָּבָר[4] זֶה - עָוֹן גָּדוֹל הוּא, וְגוֹרֵם לַהֲרֹג נְפָשׁוֹת רַבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ נִסְמַךְ לוֹ: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ"[5]. צֵא וּלְמַד מָה אֵרַע לְדוֹאֵג הָאֲדוֹמִי[6].

2) האורב לחבירו, לדבריו ולמעשיו, כדי להביא דיבתו רעה אל אחרים. לשון: וירגל בעבדך אל אדוני (שמואל-ב יט, יח). 3) כמו: רגיל בחילוף אותיות גיכ"ק. ופירוש הכתוב: לא תהיה מרגל הרוגל על לשונו ומביא דיבת איש אל רעהו, כאותו רוכל המטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). 4) מפני שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות טז.): וגם מפני שהוא לאו שבכללות: שאזהרות על כל מיני לשון-הרע כלולות בו כדלקמן – ואין לוקין על לאו שבכללות (פסחים מא:). 5) ללמדך שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים, וכל ההולך רכיל כאילו שופך דמים (מסכת דרך-ארץ, פרק א). 6) שעל-ידו חרבה נוב ונהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפוד בד (שמואל-א, כב). בהלכה זו מדבר רבינו על כל מיני לשון-הרע בדרך כלל וכוללם יחד בשתי המלים הראשונות: "המרגל בחבירו": מכאן ואילך הוא דן על כל אלה בפרוטרוט, והוא הולך ופורט ארבע מדריגות בלשון-הרע, אחת גרועה מחברתה, ואלו הן: א) רכיל. ב) מספר לשון הרע. ג) מוציא שם רע. ד) בעל לשון הרע.

ב. אֵי-זֶהוּ רָכִיל? זֶה שֶׁטּוֹעֵן דְּבָרִים, וְהוֹלֵךְ מִזֶּה לָזֶה[7] וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי! כָּךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עַל פְּלוֹנִי[8]! אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֱמֶת[9], הֲרֵי זֶה מַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם[10]. יֵשׁ עָוֹן גָּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד, וְהוּא בִּכְלָל לָאו זֶה[11], וְהוּא - לָשׁוֹן הָרָע; וְהוּא, הַמְסַפֵּר בְּגְנוּת חֲבֵרוֹ, אַף-עַל-פִּי שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת[12]. אֲבָל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר, נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ[13]. אֲבָל בַּעַל לָשׁוֹן הָרָע[14], זֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וְאוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה פְּלוֹנִי! וְכָךְ וְכָךְ הָיוּ אֲבוֹתָיו! וְכָךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עָלָיו! וְאָמַר דְּבָרִים שֶׁל גְּנַאי - עַל זֶה אָמַר הַכָּתוּב: "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת, לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

7) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. כרוכל המחזר בעיירות, קונה מזה ומוכר לזה. 8) שאמר עליך. 9) וגם אין בדברים משום גנות כלפי הנאמר עליו, אבל כיון שהדברים מכוונים כלפי המקבל, עלולים הם לפעמים לגרום שנאה ביניהם. 10) גם בדברי דואג האדומי לא היה דבר שקר ולא דבר גנאי כלפי אחימלך הכהן, שהרי אחימלך עצמו לא רק שהודה בכל, אלא גם חשב לו לצדקה כל מה שעשה לדוד, כי על כן חתן המלך הוא – ובכל זאת נחתם שמו לדראון, מפני שדבריו היו מכוונים כלפי שאול שהיה נוגע בדבר וגרם בזה לשפיכות דמים. 11) "לא תלך רכיל". 12) עוונו גדול מאד, וזהו הנקרא: "מספר לשון־הרע", שאין דרכו בכך ואין זאת קביעות אצלו, אלא מקרה של רפיון רוחני. 13) ועוונו גדול מעוון השניים הקודמים. 14) והוא הגרוע מכולם, מפני שקביעות היא אצלו ודרכו בכך: לישב ולדבר באחרים, לילך ולספר ולהזיק.

ג. אָמְרוּ חֲכָמִים[15]: שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נִפְרָעִין מִן הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְלָשׁוֹן הָרָע כְּנֶגֶד כֻּלָּם. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים[16]: כָּל הַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע, כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִקָּר[17], שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים[18]: שְׁלֹשָׁה לָשׁוֹן הָרָע הוֹרֶגֶת: הָאוֹמְרוֹ, וְהַמְקַבְּלוֹ, וְזֶה שֶׁאוֹמֵר עָלָיו[19]; וְהַמְקַבְּלוֹ - יוֹתֵר מִן הָאוֹמְרוֹ[20].

15) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. 16) שם. 17) בהקדוש־ברוך־הוא, שהוא עיקרו של עולם: בוראו ומקיימו. 18) ערכין טו, ב. 19) המקבל הורג את האומר: גואלי הדם של האומר ההורגים את המקבל: וגואלי דם שניהם הורגים את המספר (רש"י, שם). וכן מסופר במדרש־רבה (פ' אמור) על אחד שהיו לו שלוש בנות, ואחת מהן מספרת לשון־הרע היתה, ונהרגו על ידה שלש נפשות: אביה, חמיה, ולאחרונה גם היא בעצמה. 20) שכן אמרו (שבת נו.) "אלמלא קיבל דוד לשון־הרע (מציבא על מפיבושת) לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה־זרה ולא גלינו מארצנו" – הרי תלו חכמינו את הקולר בדוד המקבל ולא בציבא המספר. אמנם מתוך דברי רבינו (אבות פ"א, יז) נראה, שמאמר חז"ל זה היה לפניו כלשונו, אולם בגמרא שלנו הוא חסר.

ד. וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲבַק[21] לָשׁוֹן הָרָע. כֵּיצַד? מִי יֹאמַר לִפְלוֹנִי, שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא עָתָּה[22]! אוֹ שֶׁיֹּאמַר: שִׁתְקוּ מִפְּלוֹנִי - אֵינִי רוֹצֶה לְהוֹדִיעַ מָה אֵרַע וּמֶה הָיָה! וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ. וְכָל הַמְסַפֵּר בְּטוֹבַת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי שׂוֹנְאָיו[23], הֲרֵי זֶה אֲבַק לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁיְּסַפְּרוּ בִּגְנוּתוֹ. וְעַל זֶה הָעִנְיָן אָמַר שְׁלֹמֹה: "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם, קְלָלָה תֵּחָשֶׁב לוֹ", שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. וְכֵן הַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע דֶּרֶךְ שְׂחוֹק[24] וְדֶרֶךְ קַלּוּת־רֹאשׁ, כְּלוֹמַר, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׂנְאָה. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: "כְּמִתְלַהְלֵהַּ[25] הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים וָמָוֶת, וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי". וְכֵן הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע דֶּרֶךְ רַמָּאוּת[26]; וְהוּא, שֶׁיְּסַפֵּר לְתֻמּוֹ[27] כְּאִלּוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּבָר זֶה שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע הוּא; אֶלָּא כְּשֶׁמְּמַחִין[28] בְּיָדוֹ, אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁדָּבָר זֶה לָשׁוֹן הָרַע, אוֹ שֶׁאֵלּוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל פְּלוֹנִי!

21) מעין לשון־הרע ולא לשון־הרע ממש, כמו אבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. עד כאן דיבר רבינו באבות הנזיקין של לשון־הרע, ופה הוא מדבר על תולדותיהם. 22) מי פילל שפלוני יגיע למה שהוא כיום?! הדברים סתומים ומתפרשים בפנים שונים: לשבח ולגנאי. זהו מעין לשון־הרע. ולשון הרע־ממש הוא כשהמספר מדבר גלויות באופן ברור לכל, כמבואר בפירושו של רבינו (אבות פ"א, יז). 23) ב"ב קס, א: דווקא "בפני שונאיו", דאילו בפני אוהבים – מותר, שהרי מצינו שחכמינו היו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (אבות פ"ב, מ"ה. גיטין סו). ובגמרא (ב"ב, שם) אין המלים: "בפני שונאיו" והיא תוספת של רבינו. 24) כשרה אמנו שאמרה בדרך צחוק: ואדוני זקן", וכדי להטיל שלום בינה ובין אברהם, צריך היה הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, לשנות ואמר: "ואני זקנתי" (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). 25) משתטה (ראב"ע), עושה מעשים מתוך השתובבות וקלות ראש. 26) (שם) יסופר: חבורה של העיר ציפורי נתגייסה לעבודת המלך, ואיש ושמו יוחנן השתמט ולא בא לעבודה. אחד מן החבורה שעינו היתה צרה בו, התחכם ואמר לחבירו: לא נבקר היום את ר' יוחנן? מיד הרגישו ביוחנן הנעדר – זהו אבק לשון־הרע דרך רמאות. 27) מיתמם ומתחפש כמסיח לפי תומו בלי כל כוונה להרע למי שהוא. 28) כשמוכיחים אותו, או כשאין נותנים לו לדבר.

ה. אֶחָד הַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרַע בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ[29] אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו; וְהַמְסַפֵּר דְּבָרִים שֶׁגּוֹרְמִים[30], אִם נִשְׁמְעוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ, לְהַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ לְהָצֵר לוֹ אוֹ לְהַפְחִידוֹ - הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן הָרָע. וְאִם נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים אֵלּוּ[31] בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה - כְּבָר נִשְׁמַע הַדָּבָר וְנוֹדַע. וְאִם סִפֵּר הַדָּבָר אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה פַּעַם אַחֶרֶת, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם לָשׁוֹן הָרָע[32]; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר הַקּוֹל וּלְגַלּוֹתוֹ יוֹתֵר[33].

29) שנוסף על לשון־הרע, יש כאן משום עזות מצח (ערכין טו:). ואף־על־פי שרבא חולק שם על אביי, וסובר ש"כל דבר הנאמר בפני בעליו שאליו מכוון הדבר – אין בו משום לשון הרע", פסק רבינו כאביי משום שברייתא מפורשת מסייעתו, והיא: "ומה מרים שלא דיברה בגנותו של משה בפניו – נענשה, המדבר בגנותו של חבירו בפניו – על־אחת־כמה־וכמה!" ('תורת כהנים', ויקרא יד). 30) שהדברים כשהם לעצמם אין בהם משום גנות, אלא יכולים להיות גורמים לנזקים, כמו המעשה בר' יהודה בן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גרים שסיפר לפני תלמידיו דברי רבי שמעון בן־יוחאי כלפי מלכות רומי. הדברים הגיעו לאזני המלכות, ורבי שמעון בן־יוחאי ובנו אליעזר הוכרחו לברוח ולהתחבא שנים רבות. ור' יהודה בן גרים גם נענש על זה, אף־על־פי שכוונתו לא היתה לדבר בגנותו של רבי שמעון בן־יוחאי (שבת לג:). כבר אמרו חכמינו (יומא ד:): מנין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"בל יאמר" עד שיאמר לו: לך אמור! שנאמר: וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר (ויקרא א, א) – לא יאמר הדברים אלא־אם־כן נותן לו רשות (רש"י, שם). 31) שאין בהם דברי גנאי, אבל עלולים הם לפעמים לגרום היזק, ונאמרו על ידי בעליהם עצמם הנוגעים בדבר. 32) שהרי בזה שאמרם לפני שלשה, גילה דעתו שלא איכפת לו ואינו חושש לפרסומם. ואם האומר מזהיר שלא לומר – אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע, וכמו שסיפרו חז"ל (סנהדרין לא.): מעשה בתלמיד שסיפר שנאמר בבית־המדרש לפני עשרים ושתים שנה, והוציאהו רבי אמי מבית־המדרש, כי אמר: מגלה סוד הוא זה. וכתיב: הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא, יג). 33) כלומר: רק כשהוא מספר בדרך מקרה והזדמנות אין בזה משום לשון־הרע, אבל לא כשהוא מתכוון לתת פרסום לדבר. ואם יש בהם דברי גנות, אסור לשומעים לספרם לאחרים, למרות זאת שנאמרו על ידי הבעלים ולפני רבים (עבודת המלך).

ו. כָּל־אֵלּוּ הֵם בַּעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁאָסוּר לָדוּר בִּשְׁכוּנָתָם[34], וְכָל־שֶׁכֵּן לֵישֵׁב עִמָּהֶם וְלִשְׁמֹעַ דִּבְרֵיהֶם[35]. וְלֹא נֶחְתַּם גְּזַר־דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר[36], אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע לְבָד[37].

34) תנחומא, פרשת קרח ד. 35) המספר לשון־הרע, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ערכין טו:). 36) שיתמו כולם במדבר, ולא יזכו להיכנס לארץ (שם). 37) שהוציאו המרגלים דיבת הארץ, ובני־ישראל קיבלו אותה מהם. לא ניקדנו כאחרים "לשון־הרע" בסמיכות, כי אם בשם ותואר זכר: לשון הרע – מפני שכך הוא שגור בפי העם. ו"לשון" משמש זכר ונקבה, כמו: לשוני תהגה צדקך (תהלים לה, כח); ולשוני אם יהגה רמיה (איוב כז, ד). וכן עין הרע (אבות ב, טז), שכך הורגל בפי העם. ומה שנוגע לשם המתואר המחוסר ה־הידיעה – כך דרכה של לשון המשנה, שראשיתה אנו מוצאים כבר במקרא, כמו: יום הששי (בראשית א, לא); שבע פרות הטובות (שם מא, כו); ויבא עד בור הגדול (שמואל־א יט, כב).

ז. הַנּוֹקֵם מֵחֲבֵרוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקֹּם". וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו[38] - דֵּעָה רָעָה[39] הִיא עַד מְאֹד. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְאָדָם לִהְיוֹת מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו[40] עַל כָּל דִּבְרֵי הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל אֵצֶל הַמְּבִינִים[41] דִּבְרֵי הֶבֶל וַהֲבַאי[42], וְאֵינָן כְּדַי לִנְקֹם עֲלֵיהֶם. כֵּיצַד הִיא הַנְּקִימָה[43]? אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְךָ! אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ! לְמָחָר צָרִיךְ לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְךָ! אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי כְּשֶׁשָּׁאַלְתִּי מִמְּךָ! - הֲרֵי זֶה נוֹקֵם; אֶלָּא כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹ לִשְׁאֹל, יִתֵּן בְּלֵב שָׁלֵם, וְלֹא יִגְמֹל לוֹ כַּאֲשֶׁר גָּמְלוּ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן אָמַר דָּוִד בְּדֵעוֹתָיו הַטּוֹבוֹת: "אִם גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע[44] וָאֲחַלְּצָה וְגוֹ'".

38) מפני שלאו שאין בו מעשה הוא. 39) מידה רעה. 40) כמו: אין מעבירין על האוכלין (ב"מ, כג.). מניח את מידותיו והולך לו, כלומר: הוא מוותר על שלו ואינו מקפיד לשלם לחבירו המצערו כמעשהו: מידה כנגד מידה. (השווה רש"י, ר"ה יז.) 41) החכמים המבינים את העולם והחיים לאמיתם. 42) דברים בטלים. 43) יומא כג, א. 44) וכי שילמתי למרעים לי כמעשיהם? אדרבה, חילצתי מצרה את שונאי חנם.

ח. וְכֵן כָּל הַנּוֹטֵר לְאָחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ". כֵּיצַד הִיא הַנְּטִירָה[45]? רְאוּבֵן שָׁאַמַר לְשִׁמְעוֹן: הַשְׁכֵּר[46] לִי בֵּית זֶה, אוֹ הַשְׁאִילֵנִי שׁוֹר זֶה! וְלֹא רָצָה שִׁמְעוֹן. לְיָמִים בָּא שִׁמְעוֹן לְרְאוּבֵן לְשְׁאֹל מִמֶּנּוּ אוֹ לִשְׁכֹּר מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: הֵא לָךְ, הֲרֵינִי מַשְׁאִילְךָ! וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ, לֹא אַשְׁלֵם לְךָ כְּמַעֲשֶׂיךָ! - הָעוֹשֶׂה כָּזֶה, עוֹבֵר בְּ"לֹא תִטֹּר"; אֶלָּא יִמְחֶה הַדָּבָר מִלִּבּוֹ וְלֹא יִטְרֹנוּ, שֶׁכָּל־זְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵר אֶת הַדָּבָר וְזוֹכְרוֹ - שֶׁמָּא יָבֹא לִנְקֹם. לְפִיכָךְ הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל הַנְּטִירָה, עַד שֶׁיִּמְחֶה הֶעָוֹן מִלִּבּוֹ וְלֹא יִזְכְּרֶנּוּ כְּלָל. וְזוֹ הִיא הַדֵּעָה הַנְּכוֹנָה[47], שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיִּתְקַיֵּם בָּהּ יִשּׁוּב הָאָרֶץ וּמַשָּׂאָם וּמַתָּנָם שֶׁל בְּנֵי־אָדָם זֶה עִם זֶה.

45) יומא כג, א. 46) על־פי דפוס וילנא. והגירסא שברוב הדפוסים: "שכור לי" בלתי נכונה וגם בלתי מובנת. 47) המידה הנכונה של ויתור וסליחה ללא נקימה ונטירה, שבלעדיה אי־אפשר לחיים חברתיים הגונים.

הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִלְמֹד תּוֹרָה. ב) לְלַמֵּד מְלַמְּדֶיהָ וְיוֹדְעֶיהָ.
וּבְאוּר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מי הוא החייב ללמוד וללמד; אם מותר ללמד בשכר, לשלש זמן הלימוד.

א. נָשִׁים[2] וַעֲבָדִים[3] וּקְטַנִּים[4] פְּטוּרִים מִתַּלְמוּד תּוֹרָה. אֲבָל קָטָן, אָבִיו חַיָּב לְלַמְּדוֹ[5] תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם". וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לְלַמֵּד אֶת בִּנָּהּ; שֶׁכָּל הַחַיָּב לִלְמֹד, חַיָּב לְלַמֵּד[6].

2) שנאמר: ולמדתם אותם את "בניכם" – ולא בנותיכם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והואיל ואחרים אינם מצווים עליהן, פטורות גם הן מללמד את עצמן (קידושין כט:). 3) "אסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (כתובות כח.). 4) בכתב־יד אוקספרד, המלה "וקטנים" איננה, וגם בעל "מגדל עוז" אינו גורס אותה. והטעם מובן: שהרי "קטן" שאינו בר דעת פטור מכל המצוות, והוא־הדין מתלמוד תורה. 5) "כשהתינוק מתחיל לדבר – אביו מלמדו תורה" (ספרי, עקב). 6) ומכיון שהאשה פטורה מללמוד כמו שאמרנו למעלה, פטורה היא גם מללמד (קידושין כט:).

ב. כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ, כָּךְ הוּא חַיָּב לְלַמֵּד אֶת בֶּן־בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ". וְלֹא בְנוֹ וּבֶן־בְּנוֹ בִּלְבָד, אֶלָּא מִצְוָה עַל כָּל חָכָם וְחָכָם מִיִּשְׂרָאֵל לְלַמֵּד אֶת הַתַּלְמִידִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן בָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[7] לָמְדוּ: 'בָּנֶיךָ' אֵלּוּ תַּלְמִידֶיךָ[8], שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִין בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים". אִם־כֵּן, לָמָּה נִצְטַוָּה עַל בְּנוֹ וְעַל בֶּן־בְּנוֹ[9]? לְהַקְדִּים בְּנוֹ לִבֶּן־בְּנוֹ, וּבֶן־בְּנוֹ לְבֶן חֲבֵרוֹ.

7) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה, ויש לה אסמכתא בקרא. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). 8) 'ספרי', ואתחנן. 9) בצו מיוחד, הלא גם הם בכלל.

ג. וְחַיָּב לִשְׁכֹּר מְלַמֵּד לִבְנוֹ לְלַמְּדוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב[10] לְלַמֵּד בֶּן־חֲבֵרוֹ, אֶלָּא בְּחִנָּם[11]. מִי שֶׁלֹּא לִמְּדוֹ אָבִיו, חַיָּב לְלַמֵּד[12] אֶת עַצְמוֹ כְּשֶׁיַּגִּיר[13], שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם[14], שֶׁהַתַּלְמוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, מִפְּנֵי שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, וְאֵין הַמַּעֲשֶׂה מֵבִיא לִידֵי תַּלְמוּד[15].

10) כלומר: בשני דברים נבדל בן־חבירו מבנו ובן־בנו: א) בדין קדימה, ב) בתשלום שכר לימוד. כי ללמד את בן־חבירו נתחייב רק בגופו אבל לא בממונו. ואם הוא גופו, אינו יכול ללמד אותו אינו מחוייב לשכור לו מלמד, מה שאינו כן בבנו ובבן־בנו. 11) כאן סוף הלכה ב', לפי דפוס מנטובה. וכן הנוסחא גם ב"מעשה רוקח". 12) קידושין כט, ב. 13) כשיבוא לידי בינה והכרה. 14) אחר שלימד אותנו רבינו מן "ולמדתם אותם", שהבן חייב ללמד את עצמו, הוא חוזר ומלמד אותנו ממה שכתוב בסמוך אחריו: "ושמרתם לעשותם", ש"המעשה" הוא תמיד אחר ה"תלמוד", והוא אומר: וכן אתה מוצא בכל מקום ש"התלמוד קודם למעשה", ולאו דווקא כאן מתוך מקרא זה (קידושין מ:). ואחר שכבר גדל וחייב לעשות – חייב הוא ללמוד, ואינו יכול לומר: "כבר גדלתי ונתחייבתי במצוות, לכן אטפל רק במעשה ולא בלימוד" – אלא עליו ללמוד קודם כדי שידע מה לעשות, כמו שאמרו: ולא עם הארץ חסיד ("מרכבת המשנה, בשם רבי חיים ויטל). 15) קידושין מ, ב.

ד. הָיָה הוּא רוֹצֶה לְלַמֵּד תּוֹרָה, וְיֵשׁ־לוֹ בֵּן לְלַמֵּד תּוֹרָה[16] - הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ[17]. וְאִם הָיָה בְּנוֹ נָבוֹן וּמַשְׂכִּיל לְהָבִין מַה שֶּׁיִּלְמַד יוֹתֵר מִמֶּנּוּ - בְּנוֹ קוֹדֵם[18]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבְּנוֹ קוֹדֵם, לֹא יִבָּטֵל הוּא[19], שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ, כָּךְ הוּא מְצֻוֶּה לְלַמֵּד עַצְמוֹ.

16) ואחד מהם צריך לדאוג למזונות ולפרנסת שניהם. 17) שם, כט, ב. 18) "אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו – בנו קודמו" (שם). 19) וחייב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לְעוֹלָם[20] יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה וְאַחַר־כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה, שֶׁאִם נָשָׂא אִשָּׁה תְּחִלָּה, אֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לִלְמֹד. וְאִם הָיָה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לִבּוֹ פָּנוּי - יִשָּׂא וְאַחַר־כָּךְ יִלְמַד תּוֹרָה[21].

20) שם, ואפילו כשהוא למעלה משמונה־עשרה שנה ("מרכבת המשנה" בשם רבי חיים ויטל). 21) קידושין, שם.

ו. מֵאֵימָתַי אָבִיו חַיָּב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה? מִשֶּׁיַּתְחִיל לְדַבֵּר, מְלַמְּדוֹ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה" וּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"[22], וְאַחַר־כָּךְ מְלַמְּדוֹ מְעַט מְעַט, פְּסוּקִים פְּסוּקִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שֵׁשׁ אוֹ בֶּן שֶׁבַע, הַכֹּל לְפִי בֵּרְיוֹ[23], וּמוֹלִיכוֹ אֵצֶל מְלַמֵּד הַתִּינוֹקוֹת[24].

22) כנוסח אוקספורד. ובשאר הדפוסים: ו"שמע ישראל". ומקור הלכה זו (ספרי, עקב: סוכה מב.). 23) לפי בריאות גופו והתפתחות שכלו: הבריא כשהוא בן־שש, והחלש – בן־שבע (ב"ב כא.). ומה שאמרו (אבות פ"ה, כא): בן־חמש למקרא – הכוונה למה שהאב מלמדו בביתו. 24) בבא־בתרא כא, א.

ז. הָיָה מְנַהֵג[25] הַמְּדִינָה לִקַּח מְלַמֵּד הַתִּינוֹקוֹת שָׂכָר, נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ. וְחַיָּב לְלַמְּדוֹ בְּשָׂכָר, עַד שֶׁיִּקְרָא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב כֻּלָּהּ[26]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בְּשָׂכָר, מֻתָּר לְלַמֵּד בְּשָׂכָר[27]; אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, אָסוּר לְלַמְּדָהּ בְּשָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה' וְגוֹ'" - מָה אֲנִי בְּחִנָּם לִמַּדְתִּי, אַף אַתֶּם לְמַדְתֶּם בְּחִנָּם מִמֶּנִּי; וְכֵן כְּשֶׁתְּלַמְּדוּ לַדּוֹרוֹת, לַמְּדוּ בְּחִנָּם, כְּמוֹ שֶׁלִּמַּדְתֶּם מִמֶּנִּי[28]. לֹא מָצָא מִי שֶׁיְּלַמְּדוֹ בְּחִנָּם, יִלְמַד[29] בְּשָׂכָר[30], שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱמֶת קְנֵה"; יָכוֹל יִלְמַד לַאֲחֵרִים בְּשָׂכָר[31]? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאַל תִּמְכֹּר", הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאָסוּר לוֹ לְלַמֵּד בְּשָׂכָר, אַף־עַל־פִּי שֶׁלִּמְּדוֹ רַבּוֹ בְּשָׂכָר[32].

25) מן הדין, מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. 26) גם נביאים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכתובים בכלל. 27) נדרים לז, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה־שאין־כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל־פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמדם. 28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל־פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד התבטל משאר מלאכות שיתפרנס מהן, והתמסר למלאכת הוראה. 29) כנוסח אוקספורד ומנטובה. ונוסח רוב הדפוסים: "ילמדו", ודחוק הוא. 30) בכורות כט, א. 31) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר. 32) שם. וראוי להעיר בזה: אף־על־פי שכתב רבינו, שאין האב חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב בלבד, במה דברים אמורים? כשמצבו הכספי דחוק. אבל כשאפשר לו, חייב ללמדו בשכר גם משנה, תלמוד, הלכות ואגדות (הגהות מיימוניות. ושו"ע יו"ד סי' רמה, סעיף ו).

ח. כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב[33] בְּתַלְמוּד תּוֹרָה - בֵּין עָנִי בֵּין עָשִׁיר, בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יִסּוּרִין[34], בֵּין בָּחוּר בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גָּדוֹל שֶׁתְּשַׁשׁ[35] כֹּחוֹ; אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה וּמְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, וַאֲפִלּוּ בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים[36] - חַיָּב לִקְבַּע לוֹ זְמַן לְתַלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה[37], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה".

33) יומא לה, ב. 34) שסובל מפגעי הזמן: או ידוע חולי, כמאמרם ז"ל: "חש בכל גופו – יעסוק בתורה" (עירובין נד). 35) לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית־המדרש וכו' (שבת פג:). 36) ש"רחיים בצוארו", שנאמר: שחורות כעורב (שיר־השירים ה, י), ואמרו חז"ל: במי אתה מוצא דברי תורה? – במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ובני־ביתו כעורב (עירובין כב). 37) מנחות צט, ב.

ט. גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, הָיוּ מֵהֶן חוֹטְבֵי עֵצִים[38], וּמֵהֶן שׁוֹאֲבֵי[39] מַיִם, וּמֵהֶן סוּמִים[40], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהֵם מְקַבְּלִין מַעֲתִיקֵי הַשְּׁמוּעָה[41] אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

38) הכסף־משנה מפרש כאן: כגון הלל, ומציין מקורו (יומא לה): אולם לא נזכר שם שהלל היה חוטב עצים. גם רבינו ז"ל עצמו בפירוש המשנה (אבות פ"ד, ה) כותב: "וכבר ידעת שהלל היה חוטב עצים" וכו', אבל לא גילה את המקור של ידיעה זו. אכן באבות דרבי נתן (פרק ו) יסופר – לא על הלל, אלא על רבי עקיבא – שבכל יום היה מביא חבילה של עצים, חציה היה מוכר וכו'. 39) כגון רב הונא (כתובות קה.). 40) רב יוסף ורב ששת (פסחים קטז:). 41) בעלי המסורת שקיבלו את התורה שבעל־פה, ומסרוה לדורות הבאים. "מעתיקי השמועה", כמו: מקבלי השמועה (ר' שמואל אבן־תיבון בפירוש המילים). ואמנם כל אלה שמנינו כאן, היו בעלי קבלה: רבן יוחנן בן־זכאי קיבל מהלל, רבה ורב יוסף קיבלו מרב הונא, אביי ורבא קיבלו מרב יוסף.

י. עַד אֵימָתַי חַיָּב לִלְמֹד תּוֹרָה? עַד יוֹם מוֹתוֹ[42], שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". וְכָל־זְמַן שֶׁלֹּא יַעֲסֹק בִּלְמוּד, הוּא שׁוֹכֵחַ[43].

42) שבת פג, ב. 43) אבות דרבי נתן, פ' כד. וכך אמרו (חגיגה טו.): "דברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונוח לאבדם ככלי זכוכית".

יא. וְחַיָּב לְשַׁלֵּשׁ אֶת זְמַן[44] לְמִידָתוֹ: שְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וּשְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּשְׁלִישׁ - יָבִין וְיַשְׂכִּיל אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ, וְיוֹצִיא דָּבָר מִדָּבָר, וִידַמֶּה דָּבָר לְדָבָר, וְיָבִין בַּמִּדּוֹת[45] שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, עַד שֶׁיֵּדַע הֵיאַךְ הוּא עִקַּר הַמִּדּוֹת, וְהֵיאַךְ יוֹצִיא הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁלָּמַד מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; וְעִנְיָן זֶה הוּא הַנִּקְרָא גְּמָרָא[46].

44) בכל יום, כמבואר בסמוך הלכה יב. ולא כדעת רש"י המפרש (קידושין ל.): "לשלש לימודו" – לחלק אותו לימי השבוע: שני ימים למקרא, שני ימים למשנה, ושני ימים לגמרא. ור"ת פירוש (שם, ב'תוספות'): שאנו סומכים על אמרם (סנהדרין כד.): בבל – "בלולה במקרא, במשנה ובגמרא": ובלימוד ש"ס בבלי אנו יוצאים ידי חובתנו. 45) הם כללי ההגיון התלמודי: י"ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי. 46) נוסח אוקספורד. וברוב הדפוסים: גמרא.

יב. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל אֻמָּנוּת, וְהָיָה עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וּבַתּוֹרָה תֵּשַׁע - אוֹתָן הַתֵּשַׁע, קוֹרֵא בְּשָׁלֹשׁ מֵהֶן בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וּבְשָׁלֹשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּבְשָׁלֹשׁ[47] אֲחֵרוֹת מִתְבּוֹנֵן בְּדַעְתּוֹ לְהָבִין דָּבָר מִדָּבָר[48]. וְדִבְרֵי קַבָּלָה[49] - בִּכְלַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הֵן, וּפֵרוּשָׁן - בִּכְלַל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה; וְהָעִנְיָנִים הַנִּקְרָאִים 'פַּרְדֵּס'[50] - בִּכְלַל הַגְּמָרָא הֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[51]? בִּתְחִלַּת תַּלְמוּדוֹ שֶׁל אָדָם; אֲבָל כְּשֶׁיַּגְדִּיל בְּחָכְמָה, וְלֹא יְהֵא צָרִיךְ, לֹא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא לַעֲסֹק תָּמִיד בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה - יִקְרָא בְּעִתִּים[52] מְזֻמָּנִים תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְדִבְרֵי הַשְּׁמוּעָה[53], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח דָּבָר מִדִּבְרֵי דִּינֵי־תוֹרָה, וְיִפָּנֶה כָּל יָמָיו לַגְּמָרָא[54] בִּלְבַד, לְפִי רֹחַב שֵׂיחַ בְּלִבּוֹ וְיִשּׁוּב דַּעְתּוֹ.

47) כנוסח אוקספורד: וברוב הדפוסים: "שלש אחרות". 48) זהו עיקר לימוד הגמרא. 49) נביאים וכתובים (קידושין מט.). 50) חכמה אלהית ותורת הטבע, כמבואר למעלה (הל' יסודי התורה פ"ד, הל' יג). 51) שצריכים לשלש זמן הלימוד. 52) שעות מסוימות: מזמן לזמן. 53) תורה שבעל־פה, משנה ותוספתא וכיו"ב. 54) מפני שהוא מכיל מכל הלימודים וכוללם יחד.

יג. אִשָּׁה שֶׁלָּמְדָה תּוֹרָה, יֶשׁ־לָהּ שָׂכָר, אֲבָל אֵינוֹ כִּשְׂכַר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטַוְּיוּת[55]; וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, אֵין שְׂכָרוֹ כִּשְׂכַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמְצֻוֶּה שֶׁעָשָׂה, אֶלָּא פָּחוֹת מִמֶּנּוּ[56]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ־לָהּ שָׂכָר - צָווּי חֲכָמִים[57], שֶׁלֹּא יִלְמֹד אָדָם אֶת בְּתוֹ תּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁרֹב הַנָּשִׁים אֵין דַּעְתָּן מְכֻוֶּנֶת לְהִתְלַמֵּד[58], אֶלָּא הֵן מוֹצִיאוֹת דִּבְרֵי־תּוֹרָה לִדְבָרֵי הֲבַאי, לְפִי עֲנִיּוּת דַּעְתָּן. אָמְרוּ חֲכָמִים[59]: "כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּתוֹ תּוֹרָה, כְּאִלּוּ לִמְּדָהּ תִּפְלוּת"[60]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, לֹא יִלְמֹד אוֹתָהּ לְכַתְּחִלָּה; וְאִם לִמְּדָהּ, אֵינוֹ כְּמְלַמְּדָהּ תִּפְלוּת[61].

55) נצטוותה. על־דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה, כא). 56) קידושין לא, א. שהמצווה דואג ומצטער שמא לא יקיים חובתו כהלכה. לא כן מי שאינו מצווה, ולפום צערא – אגרא. 57) סוטה כ, א. 58) אין דעתן מסוגלת לדדת לסוף דעתם של עניני תורה ולהבינם לאמיתם, והן מבארות אותם לפי רוחן. 59) סוטה כא, ב. 60) דברים בטלים וחסרי טעם, מלשון: היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו, ו). רבינו פוסק כרבי אליעזר: אבל דעתו של בן עזאי היא, שחייב אדם ללמד את בתו תורה. 61) נדרים לה, ב: "אבל מלמד הוא את בניו ובנותיו (של המודר הנאה) מקרא" – הרי שהמלמד את האשה תורה שבכתב, אינו כמלמדה תפלות (הגר"א, יו"ד סי' רמו, ס"ק כה).

~ יום רביעי י"ב אייר ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מוֹשִׁיבִין[2] מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וּבְכָל פֶּלֶךְ[3] וָפֶלֶךְ, וּבְכָל עִיר וָעִיר. וְכָל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, מַחֲרִימִין[4] אֶת אַנְשֵׁי הָעִיר, עַד שֶׁמּוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת; וְאִם לֹא הוֹשִׁיבוּ - מַחֲרִימִין[5] אֶת הָעִיר; שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיְּמִים, אֶלָּא בַּהֶבֶל[6] פִּיהֶם שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן.

2) (בבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן־גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. 3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). 4) (שבת קיט:). מחרימין – לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. 5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. 6) בזכות האֶד היוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

ב. מַכְנִיסִין אֶת הַתִּינוֹקוֹת לְהִתְלַמֵּד, כְּבֶן שֵׁשׁ כְּבֶן שֶׁבַע, לְפִי כֹּחַ הַבֵּן וּבְנִין גּוּפוֹ[7]. וּפָחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ, אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ[8]. וּמַכֶּה אוֹתָן הַמְלַמֵּד לְהַטִּיל עֲלֵיהֶם אֵימָה[9]; וְאֵינוֹ מַכֶּה אוֹתָם מַכַּת אוֹיֵב, מַכַּת אַכְזָרִי. לְפִיכָךְ לֹא יַכֶּה אוֹתָם בְּשׁוֹטִים וְלֹא בְמַקְלוֹת[10], אֶלָּא בִּרְצוּעָה קְטַנָּה[11]. וְיוֹשֵׁב וּמְלַמְּדָן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ וּמִקְצָת מִן הַלַּיְלָה[12], כְּדֵי לְחַנְּכָן לִלְמֹד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יִבָּטְלוּ הַתִּינוֹקוֹת כְּלָל, חוּץ מֵעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בְּסוֹף[13] הַיָּמִים, וּבְיָמִים טוֹבִים[14]. אֲבָל בְּשַׁבָּת, אֵין קוֹרִין בַּתְּחִלָּה[15], אֲבָל שׁוֹנִין בָּרִאשׁוֹן[16]. וְאֵין מְבַטְּלִין הַתִּינוֹקוֹת, וַאֲפִלּוּ לִבְנַיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ[17].

7) (בבא בתרא כא.), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו). 8) (שם; כתובות נ.) ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן־חמש למקרא" – היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכוונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). 9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. 10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. 11) שיכהו מכה קלה שלא ייזוק. 12) (תענית לא.): "מכאן ואילך (מחמישה־עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות נעשים ארוכים) דמוסיף – יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש־רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך התקינו שיהיו הַמַּשְׁנִים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). 13) מאחר חצות היום (סוכה כח.). אמרו על רבן יוחנן בן־זכאי, שמימיו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית־המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). 14) שיתענגו וישמחו שמחת יום־טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). 15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לז.). 16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). 17) (שבת קיט:).

ג. מְלַמֵּד הַתִּינוֹקוֹת, שֶׁהוּא מַנִּיחַ הַתִּינוֹקוֹת[18] וְיוֹצֵא, אוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת עִמָּהֶן[19], אוֹ שֶׁהוּא מִתְרַשֵּׁל בְּלִמּוּדָן[20] - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל "אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה"[21]. לְפִיכָךְ אֵין רָאוּי לְהוֹשִׁיב מְלַמֵּד, אֶלָּא בַּעַל יִרְאָה[22], מָהִיר לִקְרוֹת[23] וּלְדַקְדֵּק[24].

18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). 19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין עיניו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר – אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור – מלאכתו של הקדוש־ברוך־הוא לא כל שכן! 20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. 21) (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים־א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מָחֹה תמחה זָכָר עמלק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זָכָר כתוב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמייה"! 22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. 23) מרבה בקריאה עמהם. 24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[25], מִפְּנֵי אִמּוֹתֵיהֶם, הַבָּאוֹת אֶצֶל בְּנֵיהֶם. וְכָל[26] אִשָּׁה לֹא תְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[27], מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁהֵם בָּאִים אֶצֶל הַבָּנִים.

25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת. 26) בנוסחת אוקספורד "וכן". 27) במעונה הפרטי.

ה. עֶשְׂרִים־וַחֲמִשָּׁה תִּינוֹקוֹת לְמֵדִים אֶצֶל מְלַמֵּד אֶחָד. הָיוּ יוֹתֵר עַל עֶשְׂרִים־וַחֲמִשָּׁה, עַד אַרְבָּעִים - מוֹשִׁיבִין עִמּוֹ אַחֵר לְסַיְּעוֹ[28] בִּלְמוּדָם; הָיוּ יוֹתֵר עַל אַרְבָּעִים[29] - מַעֲמִידִין לָהֶם שְׁנֵי מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת.

28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (בבא בתרא כא.). 29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים – מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוֹלִיכִין אֶת הַקָּטָן מִמְּלַמֵּד לְמְלַמֵּד אַחֵר, שֶׁהוּא מָהִיר[30] מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בִּדְקְדּוּק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּעִיר אַחַת, וְלֹא הָיָה הַנָּהָר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם; אֲבָל מֵעִיר לְעִיר, אוֹ מִצַּד הַנָּהָר לְצַדּוֹ אֲפִלּוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקָּטָן, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה בִּנְיָן בָּרִיא[31] עַל־גַּבֵּי הַנָּהָר, בִּנְיַן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי[32] לִפֹּל בְּמְהֵרָה.

30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישרונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. 31) גשר רחב וחזק. 32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

ז. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי[33] שֶׁבִּקֵּשׁ לְהֵעָשׂוֹת מְלַמֵּד, אֲפִלּוּ אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר - אֵין יְכוֹלִין שֶׁכְּנֶיוָ לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[34]. וְכֵן מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, שֶׁבָּא חֲבֵרוֹ וּפָתַח בַּיִת לְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת בְּצִדּוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ תִּינוֹקוֹת אֲחֵרִים לוֹ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ מִתִּינוֹקוֹת שֶׁל זֶה אֵצֶל זֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[35], שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר"[36].

33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. 34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. 35) בטענה של הסגת גבול. 36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חבירו ולהפוך בחררתו (שם).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתרה.

א. בִּשְׁלֹשָׁה כְתָרִים[2] נִכְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל: כֶּתֶר תּוֹרָה, וְכֶתֶר כְּהֻנָּה, וְכֶתֶר מַלְכוּת. כֶּתֶר כְּהֻנָּה - זָכָה בּוֹ אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם". כֶּתֶר מַלְכוּת - זָכָה בּוֹ דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "זַרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי". כֶּתֶר תּוֹרָה - הֲרֵי מֻנָּח וְעוֹמֵד וּמוּכָן לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" - כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה, יָבוֹא וְיִטֹּל. שֶׁמָּא תֹּאמַר, שֶׁאוֹתָם הַכְּתָרִים גְּדוֹלִים מִכֶּתֶר תּוֹרָה - הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ[3] וְרוֹזְנִים יְחוֹקְקוּ צֶדֶק, בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ"; הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכֶּתֶר תּוֹרָה גָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶם[4].

2) (אבדר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה זֵרים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח – זכה דוד אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) – זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר־תורה) – עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח – יבוא ויקח". 3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). 4) וכן הובא בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתרים הללו: כתר־כהונה וכתר־מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: מַמְזֵר תַּלְמִיד־חָכָם קוֹדֵם[5] לְכֹהֵן גָּדוֹל עַם־הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים" - מִפֹּהֲנִ גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים[6].

5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג.; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). 6) לקודש הקדשים ביוה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח)".

ג. אֵין לְךָ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה[7] כְּנֶגֶד תַּלְמוּד תּוֹרָה, אֶלָּא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן[8], שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[9]; לְפִיכָךְ הַתַּלְמוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם[10].

7) שתוכל להשתוות. 8) (פאה פ"א, מ"א). 9) (קידושין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מ:). 10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו: למד תחילה – לפי שאין עם־הארץ חסיד (תוספות, שם).

ד. הָיָה לְפָנָיו עֲשִׂיַּת מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה - אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה לְהֵעָשׂוֹת עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, לֹא יַפְסִיק תַּלְמוּדוֹ[11]; וְאִם לָאו[12] - יַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה וְיַחֲזֹר לְתַלְמוּדוֹ.

11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז). 12) כגון קבורת מת מצוה – יעשה ואחר כך ילמד (שם; מ"ק ט:).

ה. תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדּוֹן אֶלָּא עַל הַתַּלְמוּד[13], וְאַחַר־כָּךְ עַל שְׁאָר מַעֲשָׂיו. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[14]: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, בֵּין לִשְׁמָהּ[15], בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[16], שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ[17].

13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). 14) (פסחים נ:). 15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. 16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. 17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו – נוח לו שלא נברא (ברכות יז.).

ו. מִי שֶׁנִּשָּׂאוֹ לִבּוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה[18] זוֹ כָּרָאוּי וְלִהְיוֹת מֻכְתָּר בְּכֶתֶר־תּוֹרָה - לֹא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ[19] לְדִבְרִים אֲחֵרִים, וְלֹא יָשִׂים עַל לִבּוֹ שֶׁיִּקְנֶה תּוֹרָה עִם הָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד כְּאֶחָת[20]. כָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה[21]: פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכֵל, וּמַיִם בַּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה - וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל. וְלֹא עָלֶיךָ הַדָּבָר לִגְמֹר[22], וְלֹא אַתָּה בֶּן־חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה. וְאִם הִרְבֵּיתָ תּוֹרָה, הִרְבֵּיתָ שָׂכָר, וְהַשָּׂכָר לְפִי הַצַּעַר[23].

18) של לימוד התורה. 19) מלימוד התורה והתעסקות בה. 20) (עירובין נה.): "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים". 21) (אבות פ"ו, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רווחה – זוכה לכתר תורה. 22) (שם פ"ב. טז). כי "לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. 23) לפום צערא – אגרא (שם פ"ה, כג).

ז. שֶׁמָּא תֹּאמַר: עַד שֶׁאֶקְבֹּץ מָמוֹן אֵחֵזֹר וְאֶקְרָא[24]! עַד שֶׁאֶקְנֶה מַה שֶּׁאֲנִי צָרִיךְ וְאִפָּנֶה מֵעֲסָקַי, וְאֵחֵזֹר וְאֶקְרָא! - אִם תַּעֲלֶה מַחְשָׁבָה זוֹ עַל לִבְּךָ, אֵין אַתָּה זוֹכֶה לְכָתְּרָהּ שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם[25]; אֶלָּא עֲשֵׂה תּוֹרָתְךָ קֶבַע[26] וּמְלַאכְתְּךָ עֲרַאי, וְלֹא תֹּאמַר: לְכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה! שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה[27].

24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר. 25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. 26) בכל העתים ובכל המצבים. 27) (שם פ"ב, ד).

ח. כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", "וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא"; "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא" - לֹא בְּגַסֵּי הָרוּחַ הִיא מְצוּיָה, וְלֹא בְּמְהַלְּכֵי מֵעֵבֶר לַיָּם[28] הִיא. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[29]: לֹא כָל הַמַּרְבֶּה בְּחָכְמָה וְצִוּוּי חֲכָמִים[30]: הֱוֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק[31], וַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.

28) בתגרים היודעים באניות סוחר (עירובין נה.). 29) (שם פ"ב, ה). 30) (שם פ"ד, י). 31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

ט. דִּבְרֵי־תוֹרָה נִמְשָׁלוּ כְּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם", לוֹמַר לָךְ: מַה מַּיִם אֵינָם מִתְקַבְּצִין בְּמָקוֹם מִדְרוֹן[32], אֶלָּא נִזְחָלִין מֵעָלָיו וּמִתְקַבְּצִים בְּמָקוֹם אֶשְׁבָּרֶן[33]; כָּךְ דִּבְרֵי־תוֹרָה אֵינָם נִמְצָאִים בְּגַסֵּי־הָרוּחַ[34], וְלֹא בְּלֵב כָּל גְּבַהּ־לֵב, אֶלָּא בְּדַכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ, שֶׁמִּתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵי הַחֲכָמִים, וּמֵסִיר הַתַּאֲוֹת וְתַעֲנוּגֵי הַזְּמַן[35] מִלִּבּוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל יוֹם מְעַט כְּדֵי חַיָּיו[36], אִם לֹא הָיָה לוֹ מַה יֹּאכַל, וּשְׂאָר יוֹמוֹ וְלֵילוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

32) (תענית ז.) מדרון – מורד, שיפוע. 33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערוך"). 34) גאוותנים. 35) (עירובין נד.) "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת – תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר ענוגים". 36) (ברכות לה:) "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי – זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי – זו וזו לא נתקיימו בידם".

י. כָּל הַמֵּשִׂים עַל לִבּוֹ שֶׁיַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וְיִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּבָזָה אֶת הַתּוֹרָה, וְכִבָּה מְאוֹר הַדָּת, וְגָרַם רָעָה לְעַצְמוֹ, וְנָטַל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם הַבָּא[37], לְפִי שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת מִדִּבְרֵי־תוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה[38]. אָמְרוּ חֲכָמִים[39]: "כָּל הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי־תוֹרָה, נָטַל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם". וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ[40]: "אַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶן וְלֹא קַרְדֹּם לַחְפֹּר בָּהֶן". וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ[41]: "אֲהַב אֶת הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת"; "וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה[42], סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן", וְסוֹף אָדָם זֶה, שֶׁיִּהְיֶה מְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת[43].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה. 38) (נדרים סב.). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקרדום לחפור בה – שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כסף משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי־חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל – שאם אין גדיים אין תיישים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת – אז תשתכח חס־ושלום תורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבני־ישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבזה התורה בפני ההמון. 39) (אבות פ"ד, ה). 40) (שם). 41) (שם פ"א, י). 42) (אבות פ"ב, ב). 43) (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות".

יא. מַעֲלָה גְּדוֹלָה הִיא לְמִי שֶׁהוּא מְתַפַּרְנֵס מִמַּעֲשֵׂה יָדָיו[44], וּמִדַּת חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הִיא; וּבָזֶה זוֹכֶה לְכָל כָּבוֹד וְטוֹבָה שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל, אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ" - "אַשְׁרֶיךָ" בָּעוֹלָם הַזֶּה, "וְטוֹב לָךְ" לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב[45].

44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא־שמים". 45) (שם).

יב. אֵין דִּבְרֵי־תוֹרָה מִתְקַיְּמִין בְּמִי שֶׁמַּרְפֶּה[46] עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן, וְלֹא בְּאֵלּוּ שֶׁלּוֹמְדִין מִתּוֹךְ עִדּוּן[47] וּמִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה; אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן[48], וּמְצַעֵר גּוּפוֹ תָּמִיד[49], וְלֹא יִתֵּן שֵׁנָה לְעֵינָיו[50] וּלְעַפְעַפָּיו תְּנוּמָה. אָמְרוּ חֲכָמִים[51] דֶּרֶךְ רֶמֶז: "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל" - אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּמִית עַצְמוֹ בְּאָהֳלֵי חֲכָמִים[52]. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "הִתְרַפִּיתָ, בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה"[53]; וְעוֹד אָמַר: "אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִי" - חָכְמָה שֶׁלָּמַדְתִּי בְּאַף[54], הִיא עָמְדָה לִי. אָמְרוּ חֲכָמִים[55]: בְּרִית כְּרוּתָה, שֶׁכָּל הַיָּגֵעַ בְּתוֹרָתוֹ בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ[56], לֹא בִּמְהֵרָה הוּא מְשַׁכֵּחַ; וְכָל הַיָּגֵעַ בְּתַלְמוּדוֹ בְּצִנְעָה[57], מַחְכִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת צְנוּעִים חָכְמָה"; וְכָל הַמַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בְּשָׁעַת תַּלְמוּדוֹ, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ; אֲבָל הַקּוֹרֵא בְּלַחַשׁ, בִּמְהֵרָה הוּא שׁוֹכֵחַ[58].

46) מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? – אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בני־אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) – תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. 47) פינוק והתענגות. "לא תימצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא תימצא תורה שבעל־פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג). וכי בארץ המתים תימצא? – אלא במי שמחיה עצמו עליה". 48) (ברכות סג:). 49) (שם) כי מין חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? – במי שמקיא חלב שינק משדי אמו". 50) (כתובות סב.). 51) (ברכות סג:). 52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". 53) (שם, סג.) אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". 54) בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת־רבה פ"ב). 55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). 56) וכל־שכן בבית־המדרש המיוחד לתלמוד־תורה, בעוד שבית־הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית־המדרש". 57) לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.). 58) (עירובין נד.).

יג. אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּצְוָה לִלְמֹד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - אֵין אָדָם לָמֵד רֹב חָכְמָתוֹ, אֶלָּא בַּלַּיְלָה[59]. לְפִיכָךְ מִי שֶׁרָצָה לִזְכּוֹת בְּכֶתֶר הַתּוֹרָה, יְזַהֵר בְּכָל לֵילוֹתָיו, וְלֹא יַאֲבֵד אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶן בְּשֵׁנָה וַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְשִׂיחָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶלָּא בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְדִבְרֵי חָכְמָה. אָמְרוּ חֲכָמִים[60]: אֵין רְנָה שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה". וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, חוּט שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם[61], שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ, וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי". וְכָל בַּיִת, שֶׁאֵין נִשְׁמָעִים בּוֹ דִּבְרֵי־תוֹרָה בַּלַּיְלָה, אֵשׁ אוֹכַלְתּוּ[62], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו, תֹּאכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נֻפָּח"[63]. "כִּי דְבַר ה' בָּזָה" - זֶה שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיחַ עַל דִּבְרֵי־תוֹרָה כָּל עִקָּר[64]. וְכֵן כֹּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, אוֹ שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וּפָרַשׁ[65] לְהַבְלֵי עוֹלָם, וְהִנִּיחַ תַּלְמוּדוֹ וּזְנָחוֹ - הֲרֵי זֶה בְּכְלַל "בּוֹזֶה דְּבַר ה'". אָמְרוּ חֲכָמִים[66]: כָּל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר, סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי; וְכָל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי, סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר. וְעִנְיָן זֶה מְפֹרָשׁ הוּא בַּתּוֹרָה - הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל, וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ"; וְאוֹמֵר: "לִמְעַן עַנֹּתְךָ[67] לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ".

59) (שם, סה.) "לא איברא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. 60) (שמות־רבה, פ' מז). 61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג:). 62) (סנהדרין צב.). 63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית – בגלל זה תאכלהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. 64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט.). 65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל־פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי ה'. 66) (אבות פ"ד, ט). 67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני – סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

א. אֵין מְלַמְּדִין תּוֹרָה, אֶלָּא לְתַלְמִיד הָגוּן[2], נָאֶה בְּמַעֲשָׂיו, אוֹ לְתָם[3]. אֲבָל אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמוּטָב, וּמַנְהִיגִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וּבוֹדְקִין[4] אוֹתוֹ, וְאַחַר־כָּךְ מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים[5]: כָּל הַשׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, כְּאִלּוּ זָרַק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס[6], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה[7], כֵּן נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד" - אֵין כָּבוֹד אֶלָּא תּוֹרָה[8], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּבוֹד חֲכָמִים יְנְחָלוּ". וְכֵן הָרַב שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁחָכָם גָּדוֹל הוּא וְכָל הָעָם צְרִיכִין לוֹ, אֵין מִתְלַמְּדִין[9] מִמֶּנּוּ, עַד שׁוּבוֹ לְמוּטָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ, כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא" - אָמְרוּ חֲכָמִים[10]: אִם הָרַב דּוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, תּוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ; אִם לָאו, אַל יְבַקְשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ.

2) (תענית ז.). 3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח.), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כברו, אל ייכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית־המדרש לבדוק את התלמידים – אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית־המדרש. 4) לדעת אם היטיב דרכו. 5) (חולין קלג.). 6) מרקוריוס או מרקור – שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז נ.). 7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. 8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צרור אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"ז מרקוליס. 9) (מ"ק יז.). 10) (שם).

ב. כֵּיצַד מְלַמְּדִים? הָרַב יוֹשֵׁב בָּרֹאשׁ, וְהַתַּלְמִידִים מֻקָּפִים לְפָנָיו כַּעֲטָרָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם רוֹאִים הָרַב[11] וְשׁוֹמְעִים דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב הָרַב עַל הַכִּסֵּא וְתַלְמִידָיו עַל הַקַּרְקַע, אֶלָּא אוֹ הַכֹּל עַל הָאָרֶץ, אוֹ הַכֹּל עַל הַכִּסְאוֹת[12]. וּבְרֹאשׁוֹנָה הָיָה הָרַב יוֹשֵׁב[13], וְהַתַּלְמִידִים עוֹמְדִים. וּמִקֹּדֶם חָרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי[14], נָהֲגוּ הַכֹּל לְלַמֵּד לַתַּלְמִידִים וְהֵם יוֹשְׁבִים.

11) (כריתות ו.): כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ). 12) (מגילה כא.) "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח). 13) (שם) "מימות משה רבינו עד רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:): "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ק טז:). 14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט, מ"טו): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" – שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד: ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

ג. אִם הָיָה מְלַמֵּד מִפִּיו לַתַּלְמִידִים, מְלַמֵּד; וְאִם הָיָה מְלַמֵּד עַל־פִּי מְתַרְגֵּם[15] - [הַמְתַרְגֵּם] עוֹמֵד בֵּינוֹ וּבֵין הַתַּלְמִידִים, וְהָרַב אוֹמֵר לַמְתַרְגֵּם, וְהַמְתַרְגֵּם מַשְׁמִיעַ לְכָל הַתַּלְמִידִים. וּכְשֶׁהֵן שׁוֹאֲלִין לַמְתַרְגֵּם, הוּא שׁוֹאֵל לָרַב, וְהָרַב מֵשִׁיב לַמְתַרְגֵּם, וְהַמְתַרְגֵּם מֵשִׁיב לַשּׁוֹאֵל. וְלֹא יַגְבִּיהַּ הָרַב קוֹלוֹ[16] יוֹתֵר מִקּוֹל הַמְתַרְגֵּם, וְלֹא יַגְבִּיהַּ הַמְתַרְגֵּם קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁשּׁוֹאֵל[17] אֶת הָרַב יוֹתֵר מִקּוֹל הָרַב. אֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי, לֹא לִפְחוֹת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה הַמְתַרְגְּמָן אָבִיו[18] שֶׁל חָכָם אוֹ רַבּוֹ. אוֹמֵר[19] הָרַב לַמְתַרְגְּמָן: 'כָּךְ אָמַר לִי רַבִּי!' אוֹ 'כָּךְ אָמַר לִי אַבָּא מָרִי!' וּכְשֶׁאוֹמֵר[20] הַמְתַרְגְּמָן הַדְּבָרִים לָעָם, אוֹמֵר בְּשֵׁם הֶחָכָם, וּמַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל אֲבִי הָרַב אוֹ שֶׁל רַבּוֹ, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמַר רַבֵּנָא פְּלוֹנִי! אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הָרַב שְׁמוֹ שֶׁל חָכָם, שֶׁאָסוּר לְקָרוֹת לְרַבּוֹ אוֹ לְאָבִיו בִּשְׁמוֹ[21].

15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). 16) (ברכות מה.). 17) אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחישה ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושאין הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם – כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה רוקח). 18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). 19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. 20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשאומר. 21) (קידושין לא:).

ד. הָרַב שֶׁלִּמֵּד וְלֹא הֵבִינוּ הַתַּלְמִידִים - לֹא יִכְעַס[22] עֲלֵיהֶם וְיִרְגַּז, אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדָּבָר אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים[23], עַד שֶׁיְּבִינוּ עִמֹּק הַהֲלָכָה. וְכֵן לֹא יֹאמַר הַתַּלְמִיד: הֲבַנְתִּי! וְהוּא לֹא הֵבִין[24], אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹאֵל אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים[25]. וְאִם כָּעַס עָלָיו רַבּוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְרָגַז, יֹאמַר לוֹ: רַבִּי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמֹד אֲנִי צָרִיךְ[26], וְדַעְתִּי קְצָרָה!

22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות לאגדה". 23) (עירובין נד:) רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? – שנאמר: ולמדה את בני־ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפיהם? – שנאמר: שימה בפיהם (שם). 24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). 25) (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי"! 26) (מגילה כח.) מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן־קרחה: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי?! אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רוגזו של הרב.

ה. לֹא יִהְיֶה הַתַּלְמִיד בּוֹשׁ מֵחַבְרָיו, שֶׁלָּמְדוּ מִפַּעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ שְׁנִיָּה, וְהוּא לֹא לָמַד אֶלָּא אַחַר כַּמָּה פְּעָמִים[27]; שֶׁאִם נִתְבַּיֵּשׁ מִדָּבָר זֶה, נִמְצָא נִכְנָס וְיוֹצֵא לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ וְהוּא אֵינוֹ לָמֵד כְּלוּם. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[28]: "אֵין הַבַּיְשָׁן לָמֵד, וְלֹא הַקַּפְדָּן מְלַמֵּד". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא הֵבִינוּ הַתַּלְמִידִים הַדָּבָר מִפִּי עָמְקוֹ, אוֹ מִפִּי דַעְתָּן שֶׁהִיא קְצָרָה; אֲבָל אִם נִכָּר לָרַב, שֶׁהֵם מִתְרַשְּׁלִין בְּדִבְרֵי־תוֹרָה וּמִתְרַפִּין עַלֵּיהֶן, וּלְפִיכָךְ לֹא הֵבִינוּ - חַיָּב לִרְגֹּז עֲלֵיהֶן וּלְהַכְלִימָן בִּדְבָרִים כְּדֵי לְחַדְּדָם[29]. וּכְעִנְיָן זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים[30]: זְרֹק מָרָה[31] בַּתַּלְמִידִים. לְפִיכָךְ אֵין רָאוּי לָרַב לִנְהֹג קַלּוּת־רֹאשׁ[32] לִפְנֵי הַתַּלְמִידִים, וְלֹא לִשְׂחֹק בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן[33] וְיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּמְהֵרָה.

27) (ברכות סג:) "כל המנבל עצמו על דברי תורה – סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. 28) (אבות פ"ב, ה). 29) כלומר: לעוררם ולזרזם. 30) (כתובות קג:). 31) הטל עליהם אימה. 32) זלזול בעצמו. 33) "כל תלמיד־חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) – תכוינה" (שבת ל:).

ו. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב בְּשֶׁיִּכָּנֵס לַמִּדְרָשׁ, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו[34]. וְאֵין הַתַּלְמִיד שׁוֹאֵל כְּשֶׁיִּכָּנֵס, עַד שֶׁיִּתְיַשֵּׁב וְיָנוּחַ[35]. וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד[36]. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב מֵעִנְיָן אַחֵר, אֶלָּא מֵאוֹתוֹ הָעִנְיָן שֶׁהֵן עֲסוּקִין בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ[37]. וְיֵשׁ לָרַב לְהַטְעוֹת[38] אֶת הַתַּלְמִידִים בְּשֶׁאֲלוֹתָיו וּבְמַעֲשִׂים[39] שֶׁעוֹשֶׂה בִּפְנֵיהֶם, כְּדֵי לְחַדְּדָן, וּכְדֵי שֶׁיֵּדַע אִם זוֹכְרִים הֵם מַה שֶּׁלִּמְּדָם אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ־לוֹ רְשׁוּת לִשְׁאֹל אוֹתָם בְּעִנְיָן אַחֵר שֶׁאֵין עוֹסְקִין בּוֹ, כְּדֵי לְזָרְזָם[40].

34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). 35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. 36) שאין בזה משום נימוס ודרך־ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. 37) (שבת ג:). 38) להוליך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג.), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישימו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". 39) כגון רבה, שבדק בפני אביי תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביי בדבר (חולין מג:). 40) לעורר התעניינותם.

ז. אֵין שׁוֹאֲלִין[41] מְעֻמָּד וְאֵין מְשִׁיבִין מְעֻמָּד[42], וְלֹא מִגְּבוֹהַּ וְלֹא מֵרָחוֹק, וְלֹא מֵאֲחוֹרֵי[43] הַזְּקֵנִים. וְאֵין שׁוֹאֲלִין הָרַב, אֶלָּא בָּעִנְיָן שֶׁהֵן קוֹרִין[44] בּוֹ. וְאֵין שׁוֹאֲלִין, אֶלָּא מִיִּרְאָה[45]. וְלֹא יִשְׁאַל בָּעִנְיָן יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ הֲלָכוֹת.

41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). 42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. 43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפניהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדיון. 44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום־טוב: ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף־משנה). 45) ולא בקלות־ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

ח. שְׁנַיִם שֶׁשָּׁאֲלוּ - שָׁאַל אֶחָד בָּעִנְיָן[46], וְשָׁאַל אֶחָד שֶׁלֹּא בָּעִנְיָן - נִזְקָקִין לָעִנְיָן; מַעֲשֶׂה[47] וְשֶׁאֵינוֹ מַעֲשֶׂה - נִזְקָקִין לַמַּעֲשֶׂה; הֲלָכָה[48] וּמִדְרָשׁ[49] - נִזְקָקִין לַהֲלָכָה; מִדְרָשׁ וְאַגָּדָה[50] - נִזְקָקִין לַמִּדְרָשׁ; אַגָּדָה וְקַל־וָחֹמֶר[51] - נִזְקָקִין לְקַל־וָחֹמֶר; קַל־וָחֹמֶר וּגְזֵרָה[52] שָׁוָה - נִזְקָקִין לְקַל־וָחֹמֶר. הָיוּ הַשּׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם, אֶחָד חָכָם וְאֶחָד תַּלְמִיד - נִזְקָקִין לֶחָכָם; תַּלְמִיד וְעַם־הָאָרֶץ - נִזְקָקִין לַתַּלְמִיד; שְׁנֵיהֶם חֲכָמִים, שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידִים, שְׁנֵיהֶם עַמֵּי־הָאָרֶץ; שָׁאֲלוּ שְׁנֵיהֶם בִּשְׁתֵּי הֲלָכוֹת אוֹ בִּשְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת[53] אוֹ בִּשְׁתֵּי שְׁאֵלוֹת[54] שְׁנֵי מַעֲשִׂים - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמִּתְרַגֵּם מֵעָתָּה[55].

46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח – זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). 47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להלכה, תיאורטית. 48) שנאמרה למשה מסיני. 49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. 50) שיחות אמרי חכמה, והגיוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (נדרים לו:). 51) אחת מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. 52) גם היא מי"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא., רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמא ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה – לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). 53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בביקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). 54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). 55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

ט. אֵין יְשָׁנִים[56] בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ. וְכָל הַמִּתְנַמְנֵם בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ, חָכְמָתוֹ נַעֲשֵׂית קְרָעִים קְרָעִים[57]; וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה". וְאֵין מְשִׂיחִין בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ, אֶלָּא בְּדִבְרֵי־תוֹרָה בִּלְבָד. אֲפִלּוּ מִי שֶׁנִּתְעַטֵּשׁ, אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'רְפוּאָה'[58] בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר הַדְּבָרִים[59]. וּקְדֻשַּׁת בֵּית־הַמִּדְרָשׁ חֲמוּרָה[60] מִקְּדֻשַּׁת בָּתֵּי־כְּנֵסִיּוֹת.

56) (סוכה כח.). 57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. 58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך־ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית־המדרש – משום ביטול בית־המדרש" (ברכות נג.). 59) שאין בהם לא תורה ולא דרך־ארץ. 60) בית־המדרש, עיקר יסודו ותעדותו היה להרביץ בו תורה – כאשר יעיד עליו שמו – אבל היו גם מתפללים בו: ובית־הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) – ולכן אומרים בבית־הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית־המדרש.

~ יום חמישי י"ג אייר ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

א. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם מְצֻוֶּה בִּכְבוֹד אָבִיו וְיִרְאָתוֹ, כָּךְ הוּא חַיָּב בִּכְבוֹד רַבּוֹ[2] וְיִרְאָתוֹ יָתֵר מֵאָבִיו[3]; שֶׁאָבִיו מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ, שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה, מְבִאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[4]. רָאָה אֲבֵדַת אָבִיו וַאֲבֵדַת רַבּוֹ - שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִים בְּמַשָּׂא - מַנִּיחַ אֶת שֶׁל רַבּוֹ, וְאַחַר־כָּךְ שֶׁל אָבִיו[5]. אָבִיו וְרַבּוֹ שְׁבוּיִים בַּשְּׁבִיָּה - פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ[6], וְאַחַר־כָּךְ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו. וְאִם הָיָה אָבִיו תַּלְמִיד־חָכָם - פּוֹדֶה אֶת אָבִיו תְּחִלָּה[7]; וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו תַּלְמִיד־חָכָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ[8] - מֵשִׁיב אֲבֵדָתוֹ, וְאַחַר־כָּךְ מֵשִׁיב אֲבֵדַת רַבּוֹ. וְאֵין לְךָ כָּבוֹד גָּדוֹל מִכָּבוֹד הָרַב, וְלֹא מוֹרָא מִמּוֹרָא הָרַב. אָמְרוּ חֲכָמִים[9]: מוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם; לְפִיכָךְ אָמְרוּ[10]: כָּל הַחוֹלֵק[11] עַל רַבּוֹ, כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהַצֹּתָם עַל ה'"[12]; וְכָל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה[13] עִם רַבּוֹ, כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקָּדֵשׁ בָּם"; וְכָל הַמִּתְרָעֵם[14] עַל רַבּוֹ, כְּמִתְרָעֵם עַל ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל ה'"; וְכָל הַמְהַרְהֵר[15] אַחַר רַבּוֹ, כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה"[16].

2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. 3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסח אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו ....". 4) (בבא מציעא לג.). 5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו – של אביו קודמת. 6) (שם). 7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבי חייו בסכנה. 8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלוייה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו – של אביו קודמת; ואם לאו – של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: – בפדיון שבויים שחייהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד־חכם אף אם אינו שקול – הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או יגיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול – רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? – כשמלמד אותו חינם; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו – אביו קודם לכל דבר. 9) (אבות פרק ד, יב). 10) (סנהדרין קי.). 11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). 12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. 13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). 14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). 15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. 16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? – ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. אֵיזֶהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שֶׁקּוֹבֵעַ לוֹ מִדְרָשׁ, וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת רַבּוֹ[17], וְרַבּוֹ קָיָם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרַבּוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת. וְאָסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בִּפְנֵי רַבּוֹ לְעוֹלָם[18]; וְכָל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, חַיָּב מִיתָה[19].

17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור – שלא יתנהג בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד.): "כל שנותיו של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. 18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" – אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. 19) (עירובין סג.).

ג. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנֵים־עָשָׂר[20] מִיל, וְשָׁאַל לוֹ אָדָם דָּבָר הֲלָכָה - מֻתָּר לְהָשִׁיב[21]. וּלְהַפְרִישׁ מִן הָאִסּוּר[22] - אֲפִלּוּ בִּפְנֵי רַבּוֹ מֻתָּר לְהוֹרוֹת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דָּבָר הָאָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע בְּאִסּוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - יֶשׁ־לוֹ לְהַפְרִישׁוֹ וְלוֹמַר לוֹ: דָּבָר זֶה אָסוּר; וַאֲפִלּוּ בִּפְנֵי רַבּוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב[23]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[24]? בְּדָבָר שֶׁנִּקְרָה מִקְרֶה[25]; אֲבָל לִקְבֹּעַ עַצְמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלֵישֵׁב וּלְהוֹרוֹת לְכָל שׁוֹאֵל, אֲפִלּוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם - אָסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שֶׁיָּמוּת רַבּוֹ[26], אֶלָּא־אִם־כֵּן נָטַל רְשׁוּת מֵרַבּוֹ. וְלֹא[27] כָּל מִי שֶׁמֵּת רַבּוֹ, מֻתָּר לוֹ לֵישֵׁב וּלְהוֹרוֹת בַּתּוֹרָה; אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה[28].

20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים־עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). 21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. 22) להרחיק אדם מן העבירה. 23) (עירובין סג.), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). 24) שמותר לו להשיב בריחוק שנים־עשר מיל ממקום מגורי רבו? 25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. 26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמותר לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. 27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). 28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה־זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה־זרה ה:): "שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושיה כתובים ומונחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם – אין ההוראה תלוייה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא־חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו – עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

ד. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה - הֲרֵי זֶה רָשָׁע, שׁוֹטֶה וְגַס הָרוּחַ[29], וְעָלָיו נֶאֱמַר: "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה[30] וְגוֹ'". וְכֵן חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה - הֲרֵי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מִכְשׁוֹלוֹת לִפְנֵי הָעִוְרִים, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "וַעֲצֵמִים[31] כָּל הֲרֵגֶיהָ" - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים הַקְּטַנִּים, שֶׁלֹּא הִרְבּוּ תּוֹרָה כָּרָאוּי, וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהִתְגַּדֵּל בִּפְנֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ וּבֵין אַנְשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בָּרֹאשׁ לָדִין וּלְהוֹרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל; הֵם הַמַּרְבִּים הַמַּחֲלֹקֶת, וְהֵם הַמַּחֲרִיבִים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְכַבִּין נֵרוֹ שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמְחַבְּלִים כֶּרֶם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים, שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים".

29) (אבות פרק ד, ז). רשע – שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה – שמרבה עליו איבת בעל־הדין שיצא חייב; וגס־רוח – שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). 30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה – ומורה, ולכן רבים חללין. 31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. וְאָסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לְקָרוֹת לְרַבּוֹ בִּשְׁמוֹ, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[32]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁם פֶּלְאִי, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יַזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו; וַאֲפִלּוּ לִקְרוֹת לַאֲחֵרִים שֶׁשְּׁמָם כְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אֲבִיו[33]; אֶלָּא יְשַׁנֶּה אֶת שְׁמָם[34], אֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתָם[35]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁם פֶּלְאִי[36], שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי[37]. וְלֹא יִתֵּן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יַחְזִיר לוֹ שָׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתְנִים לְרֵעִים וּמַחֲזִירִים זֶה לָזֶה[38]; אֶלָּא שׁוֹחֶה[39] לְפָנָיו וְאוֹמֵר לוֹ בְּיִרְאָה וְכָבוֹד: שָׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! וְאִם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שָׁלוֹם, יַחְזִיר לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי[40]!

32) (סנהדרין ק.) ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים־ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). 33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אבייי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" – מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אבייי, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. 34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. 35) של אביו ורבו, מצינו שאביי קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). 36) מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומובדל משאר שמות בני־אדם. 37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים – מותר לקרוא שם אחרים ששמם כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג:) את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני – חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. 38) (ברכות כז:) "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". 39) כורע לפניו ושואל בשלומו (תנחומא, בהעלותך אות יא). 40) (ברכות ג.).

ו. וְכֵן לֹא יַחֲלֹץ תְּפִלָּיו[41] לִפְנֵי רַבּוֹ, וְלֹא יָסֵב[42], אֶלָּא יוֹשֵׁב כְּיוֹשֵׁב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ[43]. וְלֹא יִתְפַּלֵּל, לֹא לִפְנֵי[44] רַבּוֹ וְלֹא לְאַחַר רַבּוֹ וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ בְּצִדּוֹ; אֶלָּא יִתְרַחֵק לְאַחַר רַבּוֹ, וְלֹא יְהֵא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד אֲחוֹרָיו, וְאַחַר־כָּךְ יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יְכַנֵּס עִם רַבּוֹ בַּמֶּרְחָץ[45], וְלֹא יֵשֵׁב[46] בִּמְקוֹם רַבּוֹ, וְלֹא יַכְרִיעַ[47] דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתֹּר[48] אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב לְפָנָיו, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: שֵׁב[49], וְלֹא יַעֲמֹד מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: עֲמֹד, אוֹ עַד שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת[50] לַעֲמֹד. וּכְשֶׁיִּפָּטֵר מֵרַבּוֹ, לֹא יַחֲזֹר לוֹ לַאֲחוֹרָיו[51], אֶלָּא נִרְתָּע לַאֲחוֹרָיו[52], וּפָנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו.

41) (סנהדרין קא:) ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג.): "חכם קודם למלך: חכם שמת – אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת – כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב.) שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. 42) (פסחים קח.), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". 43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). 44) הכל במסכת ברכות כז:. וטעם כל אלה, משום יהירות (כפירוש רש"י, שם). 45) (פסחים נא.), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשהו – מותר. 46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. 47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. 48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! 49) (מדרש־רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שייתן לו רבו רשות. 50) (עבודה זרה יט.) אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". 51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". 52) ילך אחורנית (יומא נג.).

ז. וְחַיָּב לַעֲמֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ - מִשֶּׁיִּרְאֶנּוּ מֵרָחוֹק מִלֹּא עֵינָיו[53], עַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה מִמֶּנּוּ[54] וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ, וְאַחַר־כָּךְ יֵשֵׁב. וְחַיָּב אָדָם לְהַקְבִּיל[55] פְּנֵי רַבּוֹ בָּרֶגֶל.

53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. 54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג.). 55) (סוכה כז:) לקדם את פניו, להירואות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמחת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף־משנה).

ח. אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן דֶּרֶךְ רַבּוֹ לַחֲלֹק[56] לוֹ כָּבוֹד. וְכָל הַמְּלָאכוֹת שֶׁהָעֶבֶד[57] עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, תַּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ. וְאִם הָיָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיוּ לוֹ תְּפִלִּין[58], וְחָשׁ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ עֶבֶד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְעָלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמּוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשַׁמְּשׁוֹ, מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד[59] וּפוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁמְּזַלְזֵל דָּבָר מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק[60] מִיִּשְׂרָאֵל.

56) (בבא בתרא קיט:) שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. 57) (כתובות צו.) עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. 58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. 59) (שם). 60) (ברכות כז:).

ט. רָאָה רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי־תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ: לִמַּדְתָּנוּ[61] רַבֵּנוּ כָּךְ וְכָךְ! וְכָל־זְמַן שֶׁמַּזְכִּיר שְׁמוּעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כָּךְ לִמַּדְתָּנוּ[62] רַבֵּנוּ! וְאַל יֹאמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵרַבּוֹ, עַד שֶׁיַּזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ[63]. וּכְשֶׁיָּמוּת רַבּוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ[64], וְאֵינוֹ מְאַחֶה[65] לְעוֹלָם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתַלְמִיד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּרַבּוֹ מֵהֶבְהֵק[66], שֶׁלָּמַד מִמֶּנּוּ רַב חָכְמָתוֹ; אֲבָל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חָכְמָתוֹ, הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָבֵר[67], וְאֵינוֹ חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים; אֲבָל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו[68], וְקוֹרֵעַ עָלָיו, כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם[69]. אֲפִלּוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֶלָּא דָּבָר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גָּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עָלָיו.

61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב.) אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" – וקל וחומר לרב (כסף־משנה). 62) (מועד קטן ז:). 63) (ברכות כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א). 64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו.), וסובר רבינו: כשם שהושווה רבו לאביו ואמו לעניין "איחוי", כך הושוו לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). 65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בְּשֶׁלֶל: תפירה גסה וארעית (שם, כו.). 66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבהיק, הפועל ולא הפעול (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). 67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג.). 68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. 69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאַל יֹאמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵרַבּוֹ, עַד שֶׁיְּזַכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ".

אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה, כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו (נדרים פ"ק).

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם, כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו ומדוע לא חש לזה שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בידיעת תורת רבו אלא בוודאי התייגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין את הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניהם יומם . . הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי' הוא ותורה דילי' היא מחיל לי', הכא תורה דילי' היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי' היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ופרש"י: ". . בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל פי זה מובנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה, ומגלה שהכל כבר נאמר למשה מסיני ונמצא בתורה בהעלם, והאומר דבר בשם אומרו "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.

לקוטי שיחות חלק לו עמוד 180
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

י. וְכָל תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁדֵּעוֹתָיו מְכֻוָּנוֹת[70], אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[71], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא לָמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

70) נכונות וישרות. 71) (אבות פרק ה, ז).

יא. הָרַב הַמֻּבְהָק, שֶׁרָצָה לְמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידָיו אוֹ לְאֶחָד מֵהֶן - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[72]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּחַל, חַיָּב הַתַּלְמִיד לְהַדְּרוֹ[73], וַאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמָּחַל[74].

72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). 73) כגון: לקום מפניו (שם). 74) על ההידור גופו – אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" – שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

יב. כְּשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חַיָּבִין בִּכְבוֹד הָרַב, כָּךְ הָרַב צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידָיו וּלְקָרְבָן. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[75]: "יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ". וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּתַלְמִידָיו וּלְאָהֲבָם, שֶׁהֵם הַבָּנִים, הַמְהַנִּים[76] לָעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא.

75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) – עשאו שווה לו (אבות דרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נתן, פרק כז). 76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייא בר אדא קיבל ריש־לקיש רבו תנחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

יג. הַתַּלְמִידִים מוֹסִיפִין חָכְמַת הָרַב וּמַרְחִיבִין לִבּוֹ[77]. אָמְרוּ חֲכָמִים: הָרַבֵּה חָכְמָה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְיוֹתֵר - מֵחֲבֵרַי, וּמִתַּלְמִידַי - יוֹתֵר מִכֻּלָּם[78]. וּכְשֵׁם שֶׁעֵץ קָטָן מַדְלִיק אֶת הַגָּדוֹל, כָּךְ תַּלְמִיד קָטָן מְחַדֵּד הָרַב, עַד שֶׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ בִּשְׁאֵלוֹתָיו חָכְמָה מִפְּאָרָה.

77) "וחכם חרשים" – זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). 78) (תענית ז.).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

א. כָּל תַּלְמִיד־חָכָם, מִצְוָה לְהַדְּרוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רַבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" - זָקֵן[2], זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה. וּמֵאֵימָתַי חַיָּבִין לַעֲמֹד מִפָּנָיו? מִשֶּׁיִּקְרַב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת[3], עַד שֶׁיַּעֲבֹר מִכְּנֶגֶד פָּנָיו.

2) נוטריקון: זה קנה – "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:) ואפילו כשהוא רך בשנים. 3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק – משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

ב. אֵין עוֹמְדִין מִפָּנָיו, לֹא בְּבֵית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא בְּבֵית־הַכִּסֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" - קִימָה שֶׁיֵּשׁ־בָּהּ הִדּוּר[4]. וְאֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת חַיָּבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִין בְּמְלַאכְתָּן[5], שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" - מַה הִדּוּר, שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן־כִּיס[6], אַף קִימָה, שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן־כִּיס. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יַעֲצִים עֵינָיו מִן הֶחָכָם[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ[8] עַד שֶׁלֹּא יַעֲמֹד מִפָּנָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" - הָא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב[9], נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ"[10].

4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית־המרחץ – דווקא בחדרים הפנימיים שבני־אדם עומדים שם ערומים, ושאפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף־משנה). 5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר – רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים – אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). 6) הפסד ממון. 7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב – כבר נתחייב בקימה. 8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. 9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. 10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיך, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

ג. אֵין רָאוּי לֶחָכָם, שֶׁיִּטָּרִיחַ אֶת הָעָם וְיכַוֵּן עַצְמוֹ לָהֶם[11], כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ מִפָּנָיו; אֶלָּא יֵלֵךְ בְּדַרְכּוֹ קָצָרָה, וּמִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַן לַעֲמֹד. וְהַחֲכָמִים הָיוּ מַקִּיפִין[12] וְהוֹלְכִין בַּדֶּרֶךְ הַחִיצוֹנָה, שֶׁאֵין מַפְרִיחֵהֶן מְצוּיִין שָׁם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּם.

11) לעבור לפניהם בכוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב:). 12) היו מסבבים והולכים סחור סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בידינו) אם מקיף – יחיה" (שם, לג.).

ד. רוֹכֵב חֲרֵי הוּא כְּמְהַלֵּךְ; וּכְשֵׁם שֶׁעוֹמְדִים מִפְּנֵי הַמְהַלֵּךְ, כָּךְ עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב[13].

13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו רוכב על החמור – מיד קם (שם).

ה. שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בַּדֶּרֶךְ - הָרַב בְּאֶמְצַע[14], גָּדוֹל מִימִינוֹ[15], וְקָטָן מִשְּׂמאלוֹ.

14) (יומא לז.). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" – ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). 15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו – הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף־משנה).

ו. הָרוֹאֶה חָכָם[16] - אֵינוֹ עוֹמֵד מִפָּנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכֵיוָן שֶׁעָבַר, יוֹשֵׁב. רָאָה אַב־בֵּית־דִּין - עוֹמֵד מִלִּפָּנָיו, מִשֶּׁיִּרְאֶנּוּ מֵרָחוֹק מְלֹא עֵינָיו; וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב, עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. רָאָה אֶת הַנָּשִׂיא - עוֹמֵד מִלִּפָּנָיו מְלֹא עֵינָיו; וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב, עַד שֶׁיֵּשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה מֵעֵינָיו[17]. וְהַנָּשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מָחוּל[18]. כְּשֶׁהַנָּשִׂיא נִכְנָס[19], כָּל הָעָם עוֹמְדִים; וְאֵינָן יוֹשְׁבִין, עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶם: שְׁבוּ! כְּשֶׁאַב־בֵּית־דִּין נִכְנָס, עוֹשִׂין לוֹ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת[20] וְעוֹמְדִין מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וּשְׁאָר הָעָם[21] יוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמָן.

16) (קידושין לג:) אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם – נשיא; משנהו – אב בית־דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). 17) שנאמר: והביטו אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) – ומשה נשיא היה. 18) (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט:)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– שתהא אימתו עליך. 19) לבית־המדרש (הוריות יג:), ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. 20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. 21) שאר כל השורות שבבית־המדרש.

ז. חָכָם שֶׁנִּכְנָס - כֹּל שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב[22], עַד שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים[23] וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים[24], בִּזְמַן שֶׁהָרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם[25], מְקַפְּצִין עַל רָאשֵׁי הָעָם וְנִכְנָסִים לִמְקוֹמָם[26]. וְאֵין שֵׁבַח לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיִּכָּנְסוּ לְאַחֲרוֹנָה[27]. יָצָא לְצַרְכּוֹ[28], חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים - בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת לִשְׁמֹעַ, הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלַפֵּי אֲבִיהֶן[29]; אֵין בָּהֶן דַּעַת לִשְׁמֹעַ - הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלַפֵּי הָעָם.

22) ואין עושים לו שורה כלל. 23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). 24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". 25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, יו"ד רמד, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתכם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש – יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). 26) לשבת במקומם הקבוע להם. 27) משום דקרו ליה: "פושע" (ברכות מג:) – לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בחידושי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). 28) לנקבים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי העם אלא יושב לו במקום הפנוי. 29) כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע – נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע – נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

ח. תַּלְמִיד שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ תָּמִיד, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲמֹד מִפָּנָיו, אֶלָּא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבַד; שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבֶּה מִכְּבוֹד שָׁמָיִם[30].

30) שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים אמורים? – בבית־המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף־משנה, בשם התוספות).

ט. מִי שֶׁהוּא זָקֵן מֻפְלָג[31] בְּזִקְנָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם, עוֹמְדִין לְפָנָיו. וַאֲפִלּוּ הֶחָכָם שֶׁהוּא יֶלֶד[32], עוֹמֵד בִּפְנֵי הַזָּקֵן הַמֻּפְלָג בְּזִקְנָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לַעֲמֹד מִלֹּא קוֹמָתוֹ[33], אֶלָּא כְּדֵי לְהַדְּרוֹ[34]. וַאֲפִלּוּ זָקֵן כּוּתִי, מְהַדְּרִין אוֹתוֹ בִּדְבָרִים[35] וְנוֹתְנִין לוֹ יָד לְסָמְכוֹ[36], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" - כָּל שֵׂיבָה[37] בְּמַשְׁמָע.

31) זקן למאד. 32) צעיר לימים. 33) מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. 34) הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור יו"ד, סימן רמד). 35) (קידושין לג.). 36) בחולשתו. 37) אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי בהידור של קימה, ולשאינו יהודי – בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף־משנה).

י. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָם יוֹצְאִין בְּעַצְמָן[38] לַעֲשׂוֹת עִם כָּל הַקָּהָל בְּבִנְיָן וַחֲפִירָה שֶׁל מְדִינָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ בִּפְנֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ[39]. וְאֵין גּוֹבִין מֵהֶן לִבְנְיַן הַחוֹמָה וְתִקּוּן הַשָּׁעָרִים וּשְׂכַר הַשּׁוֹמְרִים[40] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, וְלֹא לְתִשּׁוּרַת הַמֶּלֶךְ[41]. וְאֵין מְחַיְּבִים אוֹתָן לְתֵת הַמַּס - בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל בְּנֵי הָעִיר[42], בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל כָּל אִישׁ[43] וְאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם כִּי יִתְּנוּ[44] בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם, וַיָּחֵלּוּ מְעָט מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ וְשָׂרִים"[45]. וְכֵן אִם הָיְתָה סְחוֹרָה לְתַלְמִיד־חָכָם, מַנִּיחִים אוֹתוֹ לִמְכֹּר תְּחִלָּה, וְאֵין מַנִּיחִים אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוּק לִמְכֹּר עַד שֶׁיִּמְכֹּר[46] הוּא. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ דִּין, וְהָיָה עוֹמֵד בִּכְלַל בַּעֲלֵי־דִינִים הָרַבֵּה - מַקְדִּימִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין[47] אוֹתוֹ.

38) (ב"ב ח.). 39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. 40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא מְשַׁמַּרְתָּם. 41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל־א ט, ז). ותלמידי־חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שציוה המלך דריוש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מִנְדָּה (מס אדמה), בְּלוֹ (מס אוכל) וַהֲלָךְ (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת־הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת־שמים בבנין בית המקדש – והוא הדין לתלמידי־חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). 42) מס ציבורי. 43) מס גולגולת. 44) וכך פירשוהו חז"ל (שם): אם יִתְּנו (יִשָּׁנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם – עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. 45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ח.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "ו" החיבור. 46) (ב"ב כב.). 47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות־עשה של כבוד התורה: את ה'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלהיך תירא – לרבות תלמיד־חכם (פסחים כב:) – עדיפה (שבועות ל:).

יא. עָוֹן גָּדוֹל הוּא לְבַזּוֹת אֶת הַחֲכָמִים אוֹ לִשְׂנֹאתָן. לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁבִּזּוּ[48] בָהּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו", כְּלוֹמַר: בּוֹזִים מְלַמְּדֵי דְּבָרָיו; וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרָה תוֹרָה: "אִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" - מְלַמְּדֵי[49] חֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ. וְכָל הַמְבַזֶּה אֶת הַחֲכָמִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[50], וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל "כִּי דְבַר ה' בָּזָה".

48) (שבת קיט:). 49) (ת"כ, בחוקותי). 50) (סנה' צ.) שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט:); אפיקורוס – זה המבזה תלמידי חכמים.

יב. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמְבַזֶּה אֶת הַחֲכָמִים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא - אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁבִּזָּהוּ, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים, חַיָּב נִדּוּי[51], וּמְנַדִּים אוֹתוֹ בֵּית־דִּין בָּרַבִּים[52], וְקוֹנְסִין אוֹתוֹ לִיטְרָא[53] זָהָב בְּכָל מָקוֹם[54], וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לָהֶם. וְהַמְבַזֶּה אֶת הֶחָכָם בִּדְבָרִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה[55] - מְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית־דִּין, וְהֵם מַתִּירִין אוֹתוֹ כְּשֶׁיֶּחֱזַר בִּתְשׁוּבָה. אֲבָל אִם הָיָה הֶחָכָם חַי, אֵין מַתִּירִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּרַצֶּה[56] זֶה שֶׁנִּדּוּהוּ בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן הֶחָכָם עַצְמוֹ[57] מְנַדֶּה לְכְבוֹדוֹ לְעַם־הָאָרֶץ שֶׁהִפְקִירוּ[58] בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ, לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה[59]; וְאֵין מַתִּירִין לוֹ עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת הֶחָכָם. וְאִם מֵת הֶחָכָם, בְּאֵין שְׁלֹשָׁה וּמַתִּירִין לוֹ. וְאִם רָצָה הֶחָכָם לְמְחֹל לוֹ וְלֹא נִדָּהוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[60].

51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד). 52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. 53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). 54) בין בארץ ובין בחוץ־לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבשו"ע (יו"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזקן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). 55) (ברכות יט.). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזהו בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). 56) (מ"ק טז.). ואם לא נתרצה לו החכם, בית־דין מתירין לו – הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף־משנה). (עיין הלכות דעות פ"ו, ה"ו). 57) בלי בית־דין. 58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. 59) (מ"ק, יז.): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. 60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומיי – תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז.), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא – אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

יג. הָרַב שֶׁנִּדָּה לְכְבוֹדוֹ - כָּל תַּלְמִידָיו חַיָּבִין לְנַהֵג נִדּוּי בַּמְנֻדֶּה. אֲבָל תַּלְמִיד שֶׁנִּדָּה לְכְבוֹד עַצְמוֹ[61], אֵין הָרַב חַיָּב לְנַהֵג בּוֹ נִדּוּי, אֲבָל כָּל הָעָם חַיָּבִין לְנַהֵג בּוֹ נִדּוּי. וְכֵן מְנֻדֶּה לַנָּשִׂיא - מְנֻדֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל; מְנֻדֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ מְנֻדֶּה לַנָּשִׂיא. מְנֻדֶּה לְעִירוֹ - מְנֻדֶּה לְעִיר אַחֶרֶת; מְנֻדֶּה לְעִיר אַחֶרֶת - אֵינוֹ מְנֻדֶּה לְעִירוֹ[62].

61) דווקא. אבל כשנידהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. 62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית־יוסף", יו"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א.).

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בְּמִי שֶׁנִּדּוּהוּ עַל שֶׁבִּזָּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים; אֲבָל מִי שֶׁנִּדּוּהוּ עַל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם נִדּוּי[64], אֲפִלּוּ נִדָּהוּ קָטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - חַיָּב הַנָּשִׂיא וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנַהֵג בּוֹ נִדּוּי, עַד שֶׁיְּחַזֵּר בִּתְשׁוּבָה מִדָּבָר שֶׁנִּדּוּהוּ בִּשְׁבִילוֹ, וְיַתִּירוּ לוֹ. עַל עֶשְׂרִים־וְאַרְבָּעָה[65] דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם, בֵּין אִישׁ, בֵּין אִשָּׁה, וְאֵלּוּ הֵן:

63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? 64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. 65) (ברכות יט.).

א). הַמְבַזֶּה אֶת הֶחָכָם, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ[66]. ב) הַמְבַזֶּה שְׁלִיחַ בֵּית־דִּין[67]. ג) הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ עֶבֶד[68]. ד) מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית־דִּין וְקָבְעוּ לוֹ זְמַן וְלֹא בָא[69]. ה) הַמְזַלְזֵל בְּדָבָר אֶחָד מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[70], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּדִבְרֵי־תוֹרָה. ו) מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אֶת הַדִּין, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן[71]. ז) מִי שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק, כְּגוֹן כֶּלֶב רַע אוֹ סֻלָּם רָעוּעַ[72], מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּסִירֶנּוּ הֶזֵּקוֹ. ח) הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, מְנַדִּין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס[73] שֶׁיָּבֹא מִן הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ בַּעַל הַמָּצָר. ט) הַמְּעִיד עַל יִשְׂרָאֵל בְּעַרְכָּאוֹת[74] שֶׁל עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, וְהוֹצִיא מְמֶנּוּ בְּעִדּוּתוֹ מָמוֹן שֶׁלֹּא כְדִין יִשְׂרָאֵל[75], מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם[76]. י) טַבָּח כֹּהֵן, שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת[77] וְנוֹתְנָן לְכֹהֵן אַחֵר, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן. יא) הַמְחַלֵּל יוֹם־טוֹב שֶׁנִּי שֶׁל גָּלֻיּוֹת[78], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְנֻהָג[79]. יב) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת[80]. יג) הַמַּזְכִּיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֵׁם־שָׁמַיִם לְבַטָּלָה[81] אוֹ לִשְׁבוּעָה בְּדִבְרֵי הַבַּאי[82]. יד) הַמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם[83]. טו) הַמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּחוּץ[84]. טז) הַמְחַשֵּׁב שָׁנִים[85] וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים[86] בְּחוּצָה־לָאָרֶץ[87]. יז) הַמַּכְשִׁיל אֶת הָעִוֵּר[88]. יח) הַמְעַכֵּב הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה[89]. יט) טָבַח שֶׁיָּצְאָה טְרֵפָה[90] מִתַּחַת יָדוֹ. כ) טָבַח שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ סַכִּינוֹ[91] לִפְנֵי חָכָם. כא) הַמַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לָדַעַת[92]. כב) מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעָשָׂה בֵּינוֹ וּבֵינָהּ שֻׁתָּפוּת אוֹ מַשָּׂא־וּמַתָּן, הַמְּבִיאִין לָהֶן לְהִזָּקֵק[93] זֶה לָזֶה - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית־דִּין[94], מְנַדִּין אוֹתָם[95]. כג) חָכָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה[96]. כד) הַמְנַדֶּה מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב[97] נִדּוּי.

66) (שם). 67) (קידושין ע:). 68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקללים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח., ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). 69) כתבינן פתיחא עילויה (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; וירושלמי, שם). 70) כגון: המזלזל בנטילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). 71) (ב"ק קיג.) "עד שיקבל" צריך היה לומר? – אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו – התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף־משנה). 72) (כתובות מא:). 73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי – מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד.). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? – כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא – אין למוכר להפסיד משום כך (כסף־משנה). 74) בבתי המשפט. 75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בדיני ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. 76) דמי היזקו (ב"ק קיד.). 77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן־ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט – פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליז, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפרישן – חייב נידוי (חולין קלב:). 78) (פסחים נב.) חוץ מראש־השנה שעשאוהו יום־טוב שני ימים גם בזמן שבית־המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ־ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששליחי בית־דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש־חודש, היו עושים שני ימים יום־טוב מספק – ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". 79) כי מאחר שבית־הדין הגדול שבארץ־ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראיה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז – בני חוץ־לארץ ככבני ארץ־ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום־טוב אלא יום אחד ככבני ארץ־ישראל – אלא תקנת חכמים היא שייזהרו ביום־טוב שני, משום מנהג אבותיהם בידיהם (ביצה ד:). 80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). 81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד.), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם־שמים לבטלה. 82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. 83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן־שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם?! וכל המביא רבים לידי חילול השם – חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). 84) (פסחים נג.): תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. 86) מלא, או חסר. 87) בעוד שכל אלה מסורים לבית־דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות סג:). 88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חבירו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז:): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגז ויבעט באביו, רש"י). 89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש – ושבת היתה – ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה – ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ח). 90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה.). 91) (חולין יח.) שעל השוחט להראות סכינו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז:). וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף־משנה). 92) מגרה במתכוון את יצרו המביאו לידי עבירות חמורות (נדה יג:). 93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. 94) לדין. 95) (כתובות כח.) על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזו. 96) שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז.). 97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן הפירות, נער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית־המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי – הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן־ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כלולים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

א. חָכָם זָקֵן[2] בְּחָכְמָה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אַב־בֵּית־דִּין[3], שֶׁפָּרַח[4] - אֵין מְנַדִּין[5] אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא[6] לְעוֹלָם[7]; אֶלָּא־אִם־כֵּן עָשָׂה כְּיֶרֶבְעָם[8] בֶּן־נְבָט וַחֲבֵרָיו. אֲבָל כְּשֶׁחָטָא שְׁאָר[9] חַטָּאוֹת, מַלְקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה[10], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לָיְלָה" - אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּשַׁל, כַּסֵּהוּ כַּלָּיְלָה[11]; וְאוֹמְרִים לוֹ[12]: הֻכְבַּד[13] וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ! וְכֵן כָּל תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁנִּתְחַיֵּב נִדּוּי, אָסוּר לְבֵית־דִּין לְקַפֵּץ[14] וּלְנַדּוֹתוֹ בְּמְהֵרָה[15], אֶלָּא בּוֹרְחִין מִדָּבָר זֶה וְנִשְׁמָטִין[16] מִמֶּנּוּ. וַחֲסִידֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מִשְׁתַּבְּחִים, שֶׁלֹּא נִמְנוּ מֵעוֹלָם[17] לְנַדּוֹת תַּלְמִיד־חָכָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּמְנִין לְהַלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מַלְקוּת[18]; וַאֲפִלּוּ מַכַּת־מַרְדּוּת[19] נִמְנִין עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ.

2) מופלג בחכמה 3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"יג). 4) שחטא. 5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה). מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. 6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. 7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז.). 8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). 9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. 10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדין הנשיא – כדי להעלים קלונו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן – נמצאת עלייתו ירידתו (שם, סנה' פ"ב, ה"א). 11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" – וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. 12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. 13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, י), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". 14) בחפזון ובזריזות יתירה. 15) בלי שהיות. 16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצערו של המנודה. 17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתי צורבא מרבנן מימי (שם). 18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. 19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

ב. וְכֵיצַד הוּא הַנִּדּוּי? אוֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשַׁמְתָּא[20]! וְאִם נִדּוּהוּ בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשַׁמְתָּא! וְהַחֵרֶם[21] - אוֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מָחֳרָם! וְאָרוּר - בּוֹ[22] אָלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נִדּוּי!

20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם – נידוי: חמור ממנה – שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידוי: ארור אתה! וחרם – החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" – זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. 21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. 22) כלומר: לשון "ארור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כבמנודה: ואם השביע איש חבירו ואמר לו: ארור אם... והלה קיבלה בעניית אמן – הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארור" – הרי זו קללה וחייב משום "המקלל את חבירו" (שבועות לו.).

ג. וְכֵיצַד מַתִּירִין[23] הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם? אוֹמֵר לוֹ: שָׁרוּי[24] לָךְ וּמָחוּל לָךְ! וְאִם הִתִּירוּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שָׁרוּי לוֹ וּמָחוּל לוֹ!

23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. 24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידויו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

ד. מַהוּ הַמִּנְהָג שֶׁינָּהֲגוּ הַמְנֻדֶּה בְּעַצְמוֹ, וְשֶׁנּוֹהֲגִין עִמּוֹ? מְנֻדֶּה אָסוּר לְסַפֵּר[25] וּלְכַבֵּס כְּאָבֵל, כָּל יְמֵי נִדּוּיוֹ; וְאֵין מְזַמְּנִין[26] עָלָיו, וְלֹא כּוֹלְלִין אוֹתוֹ בַּעֲשָׂרָה לְכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ עֲשָׂרָה[27]; וְלֹא יוֹשְׁבִין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת[28]; אֲבָל שׁוֹנֶה[29] הוּא לַאֲחֵרִים, וְשׁוֹנִין[30] לוֹ, וְנִשְׁפָּר[31], וְשׁוֹכֵר[32]. וְאִם מֵת נְנַדּוּי - בֵּית־דִּין שׁוֹלְחִין וּמַנִּיחִין אֶבֶן עַל אֲרוֹנוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁהֵן רוֹגְמִין[33] אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מֻבְדָּל מִן הַצִּבּוּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ וְאֵין מְלַוִּין אֶת מִטָּתוֹ.

25) להסתפר (מ"ק טו.). 26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. 27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפוהו עמהם – היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב-יד רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טז.) והיא: "ומנלן דמנזרינן ליה מן ציבורא? – דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. 28) (ב"מ נט:). 29) מלמד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לאחרים. 30) ומלמדים אותו. 31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. 32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). 33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו).

ה. יוֹתֵר עָלָיו הַמָּחֳרָם[34], שֶׁאֵינוֹ שׁוֹנֶה לַאֲחֵרִים וְאֵין שׁוֹנִין לוֹ; אֲבָל שׁוֹנֶה הוּא לְעַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח תַּלְמוּדוֹ. וְאֵינוֹ נִשְׂכָּר, וְאֵין נִשְׂכָּרִין לוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ; וְאֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ, אֶלָּא מְעַט עֵסֶק כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ[35].

34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. 35) להחיות נפשו ונפש בני־ביתו (מ"ק טו.).

ו. מִי שֶׁיָּשַׁב בְּנִדּוּי שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא בִקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ, מְנַדִּין אוֹתוֹ שְׁנָיָה. יָשַׁב שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲחֵרִים וְלֹא בִקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ, מַחֲרִימִין אוֹתוֹ[36].

36) (שם, טז.).

ז. בְּכַמָּה מַתִּירִין הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם? בִּשְׁלֹשָׁה[37], אֲפִלּוּ הֶדְיוֹטוֹת[38]. וְיָחִיד מֻמְחֶה[39] מַתִּיר הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם לְבַדּוֹ[40]. וְיֵשׁ לְתַלְמִיד לְהַתִּיר הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם, וַאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם הָרַב[41].

37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). 38) שאינם תלמידי חכמים. 39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. 40) (נדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קיח, הערה ה). 41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב – אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

ט[42]. שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּדּוּהוּ וְהָלְכוּ לָהֶן, וְחָזַר זֶה[43] מִדְּבָר שֶׁנִּדָּהוּ בִּגְלָלוֹ - בָּאֵין שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים[44] וּמַתִּירִין לוֹ.

42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה – יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות – יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. 43) בתשובה שלימה. 44) ואפילו כשאינם חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שיודעים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעוונו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביזהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

י. מִי שֶׁלֹּא יָדַע מִי נִדָּהוּ, יֵלֵךְ לוֹ אֵצֶל הַנָּשִׂיא[45] וְיַתִּיר לוֹ נִדּוּיוֹ.

45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

יא. נִדּוּי עַל תְּנַאי[46], אֲפִלּוּ עַל־פִּי עַצְמוֹ[47], צָרִיךְ הֲפָרָה[48]. תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁנִּדָּה עַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ נִדָּה עַצְמוֹ עַל דַּעַת[49] פְּלוֹנִי, וַאֲפִלּוּ עַל דָּבָר שֶׁחַיָּב[50] עָלָיו נִדּוּי - הֲרֵי זֶה מֻפֵּר לְעַצְמוֹ[51].

46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה – יהא בנידוי. 47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. 48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו־תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" – זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו – אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. 49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת – אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסיא). 50) ולא רק כנידויו של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדרים ז:). 51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" – מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

יב. מִי שֶׁנִּדּוּהוּ בַּחֲלוֹם, אֲפִלּוּ יָדַע מִי נִדָּהוּ - צָרִיךְ עֲשָׂרָה[52] בְּנֵי־אָדָם שֶׁשּׁוֹנִין הֲלָכוֹת[53] לְהַתִּירוֹ מִנִּדּוּיוֹ. וְאִם לֹא מָצָא, טוֹרֵחַ אַחֲרֵיהֶם עַד פַּרְסָא[54]. לֹא מָצָא - מַתִּירִין לוֹ אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה שֶׁשּׁוֹנִין מִשְׁנָה. לֹא מָצָא - מַתִּירִין לוֹ עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹדְעִין לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. לֹא מָצָא - מַתִּירִין לוֹ אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לִקְרוֹת. לֹא מָצָא בִּמְקוֹמוֹ עֲשָׂרָה - מַתִּירִין לוֹ אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה[55].

52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה, לפיכך צריך להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.). 53) שבקיאים בדיני התרה. 54) היא ארבעה מיל. והמיל – אלפיים אמה (פסחים צג:). "וטורח עד פרסא". שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף־משנה" – מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא – ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני־אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאילתות" דרבי אחא גאון, סימן שכט. 55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאילתות" הנ"ל.

יג. מִי שֶׁנִּדּוּהוּ בְּפָנָיו, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו[56]. נִדּוּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - מַתִּירִין לוֹ בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו[57].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֵין בֵּין נִדּוּי לַהֲפָרָה כְּלוּם, אֶלָּא מְנַדִּין וּמַתִּירִין בְּרֶגַע אֶחָד[58], כְּשֶׁחָזַר הַמְנֻדֶּה לְמוּטָב. וְאִם רָאוּ בֵּית־דִּין לְהַנִּיחַ זֶה בְּנִדּוּי כַּמָּה שָׁנִים - מַנִּיחִין[59] כְּפִי רְשָׁעוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית־דִּין לְהַחֲרִים לָזֶה לְכַתְּחִלָּה[60], וּלְהַחֲרִים מִי שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ וְשׁוֹתֶה[61] עִמּוֹ, אוֹ מִי שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - מַחֲרִימִין כְּדֵי לְיַסְּרוֹ וּכְדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, עַד שֶׁלֹּא יִפְרְצוּ[62] הַחוֹטְאִים. אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לֶחָכָם לְנַדּוֹת לִכְבוֹדוֹ - אֵינוֹ שֶׁבַח לְתַלְמִיד־חָכָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, אֶלָּא מַעֲלִים[63] אָזְנָיו מִדִּבְרֵי עַם־הָאָרֶץ וְלֹא יָשִׁית לִבּוֹ לָהֶן, כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבְּרוּ אַל תִּתֵּן לִבֶּךָ". וְכֵן הָיָה דֶּרֶךְ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵינָן מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמּוֹחֲלִים לַמְחָרֵף וְסוֹלְחִים[64] לוֹ. וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים[65] הָיוּ מִשְׁתַּבְּחִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנָּאִים וְאוֹמְרִים, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִדּוּ אָדָם וְלֹא הֶחֱרִימוּהוּ לִכְבוֹדָן; וְזוֹ הִיא דַּרְכָּן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁרָאוּי לֵילֵךְ בָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[66]? כְּשֶׁבִּזָּהוּ אוֹ חֵרְפוּהוּ בַּסֵּתֶר; אֲבָל תַּלְמִיד־חָכָם, שֶׁבִּזָּהוּ אוֹ חֵרְפוּ אָדָם בְּפַרְהֶסְיָא[67], אָסוּר לוֹ לִמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ; וְאִם מָחַל, נֶעֱנָשׁ, שֶׁזֶּה בִּזָּיוֹן תּוֹרָה[68]; אֶלָּא נוֹקֵם וְנוֹטֵר הַדָּבָר כְּנָחָשׁ[69], עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד – שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנודה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנודה – כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התירוהו שלא בפניו – מותר הוא. 57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני – כך התירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). 58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקר וביזה תלמיד חכם – אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). 59) מפני שבית־דין רשאין לעשות סייג לתורה (כסף־משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז.) "שלא נהגו חכמים קלות־ראש בנידויה", והחזיקו את המנודה על ידה שלש שנים בנידויו. 60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" – "בתחילה" במקום "לכתחילה". 61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז.). 62) שלא ירבו. 63) אוטם אזניו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. 64) כמו רבי נחוניא בן־הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמר זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שציערוהו (שם). 65) כמו רבי יהושע בן־לוי ששלח לקרוא לבן־אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים – וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד־קטן פרק ג, הלכה א). 66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. 67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. 68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. 69) (יומא כג.) השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם משנת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש – שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו: מדרש־רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס – ואוכל: זאב טורף – ואוכל: אתה – מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטוויתי מלמעלה?! (חנוכת התורה, אות קעט).

~ יום שישי י"ד אייר ~

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְחֻקּוֹת עוֹבְדֵיהֶן

יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמִשִּׁים וְאַחַת מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבָּעִים וְתִשַּׁע מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פָּרָטָן: א) שֶׁלֹּא לְפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הָרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם. ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף. ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים. ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֲפִלּוּ לְנוֹי. ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ. י) לְשָׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת. יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ. יב) שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ. יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית יָחִיד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעָבְדָהּ. יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית. טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שִׂנְאָתוֹ. טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ. יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. יח) שֶׁלֹּא יְמָנֵע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה. יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁמָּהּ. כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בְּשֶׁמָּהּ. כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם הַשֵּׁם. כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהֲרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר. כג) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב. כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי. כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ. כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה. כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית. כט) שֶׁלֹּא לְטַע אֲשֵׁרָה. ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ. לא) שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ. לב) שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד. לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּרִית לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים. לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶם. לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ. לו) שֶׁלֹּא לְהַדֵּמוֹת בְּמִנְהָגוֹתָם וּבְמַלְבּוּשָׁם. לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ. לח) שֶׁלֹּא לְקַסֵּם. לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן. מ) שֶׁלֹּא לַחֲבֹר חֶבֶר. מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים. מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב. מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בִּידִעוֹנִי. מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף. מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ. מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן. מז) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אִישׁ עַדֵי אִשָּׁה. מח) שֶׁלֹּא תַעֲבֹד אִשָּׁה כְּלִי זַיִן וַעֲדֵי אִישׁ. מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע. נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד. נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת.
וּבְאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

א. בִּימֵי אֱנוֹשׁ[2] טָעוּ בְּנֵי הָאָדָם[3] טָעוּת גְּדוֹלָה[4], וְנִבְעָרָה[5] עֲצַת חַכְמֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר, וֶאֱנוֹשׁ עַצְמוֹ[6] מִן הַטּוֹעִים הָיָה. וְזוֹ הָיְתָה טָעוּתָם - אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהָאֱלֹהִים בָּרָא כּוֹכָבִים אֵלּוּ וְגַלְגַּלִּים לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם[7], וְנָתַנָם בַּמָּרוֹם, וְחָלַק לָהֶם כָּבוֹד[8], וְהֵם שַׁמָּשִׁים הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנָיו - רְאוּיִין הֵם לְשַׁבְּחָם וּלְפָאֳרָם וְלַחֲלֹק לָהֶם כָּבוֹד; וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל, בָּרוּךְ הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד מִי[9] שֶׁגְּדָלוֹ וְכִבְּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֶה לְכַבֵּד הָעוֹמְדִים לְפָנָיו, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה דָּבָר זֶה עַל לִבָּם, הִתְחִילוּ לִבְנוֹת לַכּוֹכָבִים הֵיכָלוֹת, וּלְהַקְרִיב לָהֶם קָרְבָּנוֹת, וּלְשַׁבְּחָם וּלְפָאֳרָם בִּדְבָרִים[10] וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמוּלָם, כְּדֵי לְהַשִּׂיג[11] רְצוֹן הַבּוֹרֵא בְּדַעְתָּם הָרָעָה[12]. וְזֶה הָיָה עִקַּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[13]. וְכָךְ הָיוּ אוֹמְרִים עוֹבְדֵיהֶ, הַיּוֹדְעִים עִקָּרָהּ; לֹא שֶׁהֵן אוֹמְרִים, שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא כּוֹכָב זֶה. הוּא שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר: "מִי לֹא יְרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לְךָ יָאָתָה, כִּי בְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ. וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְּסָלוּ, מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא". כְּלוֹמַר: הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאַתָּה הוּא לְבַדֶּךָ, אֲבָל טָעוּתָם וּכְסִילוּתָם, שֶׁמְּדַמִּים שֶׁזֶּה הַהֶבֶל רְצוֹנְךָ הוּא[14].

2) בן־שת, בן־בנו של אדם הראשון. 3) כמו שנאמר: אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון חולין – לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש והכעיסו אותו בצלמם – אז הוחל לקרוא בשם ה'". 4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". 5) נכסלה וניטפשה, מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) – עצת כסילים. 6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת קיח:). 7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א).

8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". 9) את מי. 10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים גלגל חמה ואומרים: הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים דמות חמה – לפי שהיו משתחווים לה – והם אומרים לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים! (בראשית־רבה, פרק כו). 11) באמצעותם. 12) לפי דעתם המשובשת. 13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום עבודת־כוכבים – עבודה־זרה. 14) כלומר: רצונך שבני־אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

ב. וְאַחַר שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, עָמְדוּ בְּבְנֵי הָאָדָם נְבִיאֵי שֶׁקֶר וְאָמְרוּ, שֶׁהָאֵל צִוָּה וְאָמַר לָהֶם: עִבְדוּ כּוֹכָב פְּלוֹנִי אוֹ כָּל הַכּוֹכָבִים, וְהַקְרִיבוּ לוֹ וְנַסְּכוּ לוֹ כָּךְ וְכָךְ, וּבְנוּ לוֹ הֵיכָל וַעֲשׂוּ צוּרָתוֹ, כְּדֵי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ כָּל הָעָם, הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וּשְׁאָר עַמֵּי הָאָרֶץ! וּמוֹדִיעַ[15] לָהֶם צוּרָה שֶׁבָּדָה מִלִּבּוֹ, וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא צוּרַת הַכּוֹכָב פְּלוֹנִי, שֶׁהוֹדִיעוּהוּ[16] בִּנְבוּאָתוֹ. וְהִתְחִילוּ עַל דֶּרֶךְ זוֹ לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת בַּהֵיכָלוֹת וְתַחַת הָאֵילָנוֹת וּבְרָאשֵׁי הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת[17], וּמִתְקַבְּצִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לָהֶם, וְאוֹמְרִים לְכָל הָעָם, שֶׁזּוּ הַצּוּרָה מִטִּיבָה[18] וּמַרַעָה[19], וְרָאוּי לְעָבְדָהּ וּלְיִרְאָה מִמֶּנָּה. וְכֹהֲנֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם, שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ תִּרְבּוּ וְתַצְלִיחוּ, וַעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ! וְהִתְחִילוּ כּוֹזְבִים[20] אֲחֵרִים לַעֲמֹד וְלוֹמַר, שֶׁהַכּוֹכָב עַצְמוֹ אוֹ הַגַּלְגַּל אוֹ הַמַּלְאָךְ דִּבֵּר עִמָּהֶם וְאָמַר לָהֶם: עִבְדוּנִי בְּכָךְ וְכָךְ! וְהוֹדִיעַ לָהֶם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ; וַעֲשׂוּ כָּךְ וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ! וּפָשַׁט דָּבָר זֶה בְּכָל הָעוֹלָם, לַעֲבֹד אֶת הַצּוּרוֹת בַּעֲבוֹדוֹת מְשֻׁנּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וּלְהַקְרִיב לָהֶם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת. וְכֵיוָן שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, נִשְׁתַּכַּח הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מִפִּי כָּל הַיְקוּם וּמִדַּעְתָּם וְלֹא הִכִּירוּהוּ, וְנִמְצְאוּ כָּל עַם הָאָרֶץ, הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים, אֵינָם יוֹדְעִים אֶלָּא הַצּוּרָה שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֶבֶן וְהַהֵיכָל שֶׁל אֲבָנִים שֶׁנִּתְחַנְּכוּ מִקְּטַנוּתָם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וּלְעָבְדָהּ וּלְהִשָּׁבַע בִּשְׁמָהּ[21]. וְהַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בָהֶם, כְּגוֹן כֹּהֲנֶיהֶם וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, מְדַמִּין שֶׁאֵין שָׁם[22] אֱלוֹהַּ אֶלָּא הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, שֶׁנַּעֲשׂוּ הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ[23] בִּגְלָלָם[24] וְלִדְמוּתָן[25]. אֲבָל צוּר[26] הָעוֹלָמִים, לֹא הָיָה שׁוּם אָדָם שֶׁהָיָה מַכִּירוֹ וְלֹא יוֹדְעוֹ, אֶלָּא יְחִידִים בָּעוֹלָם, כְּגוֹן חֲנוֹךְ וּמְתוּשֶׁלַח, נֹחַ שֵׁם וְעֵבֶר[27]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה הָעוֹלָם הוֹלֵךְ וּמִתְגַּלְגֵּל[28], עַד שֶׁנּוֹלַד עַמּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם[29] וְהוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ.

15) כל אחד מאותם הנביאים. 16) מן השמים. 17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. 18) למכבדיה. 19) לבוזיה. 20) נביאי שקר. 21) כמבואר במדרש־רבה (סוף פרשת נח). 22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב, כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). 23) הנתונות בהיכלות לעבדן. 24) לשמם. 25) לפי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דמות תבניתם. 26) הקדוש־ברוך־הוא. 27) חמישה אלה מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך – עליו מעידה התורה; ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח:) אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור המבול, והם ימי אבלו של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח – מעידה התורה: נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר – ידועים כמרביצי תורה בבתי־מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שהלכה לבית־מדרשם של שם ועבר (בראשית־רבה, פרק סג). וכן אמרו (עבודה־זרה לו:): בבית־דינו של שם ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית־דינו של עבר, בית־דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח – כולם, עליהם השלום, היו נביאים" וכו'. 28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29) שהעולם הרוחני עומד עליו.

ג. כֵּיוָן שֶׁנִּגְמַל[30] אִיתָן[31] זֶה, הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט[32] בְּדַעְתּוֹ וְהוּא קָטָן, וְהִתְחִיל לַחְשֹׁב בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה תָּמֵהַּ: הֵיאַךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַגַּלְגַּל הַזֶּה נוֹהֵג תָּמִיד וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מַנְהִיג[33]? וּמִי יְסַבֵּב אוֹתוֹ, כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּסַבֵּב אֶת עַצְמוֹ? וְלֹא הָיָה לוֹ מְלַמֵּד וְלֹא מוֹדִיעַ דָּבָר, אֶלָּא מֻשְׁקָע[34] בְּאוּר־כַּשְׂדִּים בֵּין עוֹבְדֵי כוֹכָבִים הַטִּפְּשִׁים, וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעָם עוֹבְדֵי כוֹכָבִים, וְהוּא עוֹבֵד עִמָּהֶם[35]. וְלִבּוֹ מְשׁוֹטֵט וּמֵבִין[36], עַד שֶׁהִשִּׂיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהֵבִין קַו הַצֶּדֶק מִתְּבוּנָתוֹ הַנְּכוֹנָה[37], וְיָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אֶחָד וְהוּא מַנְהִיג הַגַּלְגַּל, וְהוּא בָּרָא הַכֹּל, וְאֵין בְּכָל הַנִּמְצָא[38] אֱלוֹהַּ חוּץ מִמֶּנּוּ. וְיָדַע שֶׁכָּל הָעוֹלָם טוֹעִים. וְדָבָר[39] שֶׁגָּרַם לָהֶם לְטָעוּת זֶה, שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַצּוּרוֹת עַד שֶׁאָבַד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם. וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִכִּיר וְיָדַע, הִתְחִיל לְהָשִׁיב תְּשׁוּבוֹת[40] עַל בְּנֵי אוּר־כַּשְׂדִּים[41] וְלַעֲרֹךְ דִּין[42] עִמָּהֶם וְלוֹמַר, שֶׁאֵין זוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ; וְשִׁבֵּר הַצְּלָמִים[43], וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שֶׁאֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶלָּא לֵאלוֹהַּ הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהַקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים הַבָּאִים; וְרָאוּי לְאַבֵּד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהֶן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁהֵם מְדַמִּים שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא אֵלּוּ. כֵּיוָן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בִּרְאָיוֹתָיו, בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ[44] לְהָרְגוֹ, וַנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס וְיָצָא לְחָרָן. וְהִתְחִיל לַעֲמֹד וְלִקְרֹא בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעָם, שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רָאוּי לַעֲבֹד. וְהָיָה מְהַלֵּךְ וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעָם מֵעִיר לְעִיר וּמִמַּמְלָכָה לְמַמְלָכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְהוּא קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא[45] שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם". וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁיַּחֲזִירֵהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, וְהֵם אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם[46]. וְשָׁתַל בְּלִבָּם הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה[47], וְחִבֵּר בּוֹ סְפָרִים[48], וְהוֹדִיעוֹ לְיִצְחָק בְּנוֹ. וְיָשַׁב יִצְחָק מְלַמֵּד וּמַזְהִיר[49]. וְיִצְחָק הוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב[50] וּמִנָּהוּ לְלַמֵּד, וְיָשַׁב מְלַמֵּד וּמַחֲזִיק כָּל הַנִּלְוִים אֵלָיו[51]. וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לִמֵּד בָּנָיו כֻּלָּם, וְהִבְדִּיל לֵוִי וּמִנָּהוּ[52] רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה[53], לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וְצִוָּה אֶת בָּנָיו, שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּ מִבְּנֵי לֵוִי מְמֻנֶּה אַחַר מְמֻנֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכַח הַלִּמּוּד. וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בִּבְנֵי יַעֲקֹב וּבַנִּלְוִים אֲלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית[54] בָּעוֹלָם אֻמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת ה'. עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לִלְמֹד מַעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד כּוֹכָבִים[55] כְּמוֹתָן, חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמֵעוֹלָם לֹא עָבַד שֵׁבֶט לֵוִי[56] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכִמְעַט־קָט[57] הָיָה הָעִקָּר[58] שֶׁשָּׁתַל אַבְרָהָם נֶעֱקָר, וְחוֹזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטָעוּת הָעוֹלָם[59] וּתְעִיּוֹתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ, וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם[60] אָבִינוּ, עָשָׂה[61] מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלָחוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּבָחַר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, הִכְתִּירָן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וּמַה יִּהְיֶה מִשֶּׁפֵּט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ.

30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים. 31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא – אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי – זה אברהם (בבא בתרא טו.). ואמרו (ראש השנה יא.): ירח איתנים – הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם – האבות. איתן – פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) – שמימיו אינם פוסקים. 32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד). 33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג?! הציץ עליו הקדוש־ברוך־הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית־רבה, פרק לט). 34) שקוע ונתון בתוכם. 35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה־זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) – מה טל זה פורח, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית־רבה, פרק סד). 36) ומתבונן. 37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? – זימן לו הקדוש־ברוך־הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית־רבה, פרק סא). 38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. 39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה־זרה בדמות צורות ותמונות. 40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין – יש תשובה". 41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית־רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. 42) להתווכח. 43) (שם). 44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). 45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא – אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש־ברוך־הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י.). 46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) – שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאום (בראשית־רבה, לט). 47) שורש האמונה בא־ל עולם אחד ואפסות האלילים. 48) גמירי, דעבודה־זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה־זרה יד:) – קבלה בידינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה־זרה היה בידי אברהם. 49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". 50) (שמות־רבה, פרשה א). 51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. 52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" – הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם"... התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה'" וברכו, שיהיו בני־לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). 53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים – הייתה ישיבה עימהם; היו במדבר – ישיבה עימהם וכו' (יומא כח:). 54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. 55) (שמות־רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה־זרה". 56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" – זו עבודה־זרה, "ובריתך ינצורו" – זו ברית־מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבטו של לוי לא עבד עבודה־זרה. 57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט – תמונה מקוצרת מן קטן, שהנון יסוד נופל במילה. 58) שורש האמונה שנזכר למעלה. 59) נוסח אוקספורד: "העמים". 60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. 61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה־זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

א. עִקַּר הַצִּוּוּי בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרוּאִים - לֹא מַלְאָךְ[2] וְלֹא גַּלְגַּל[3] וְלֹא כוֹכָב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת[4], וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנִּבְרָאִים מֵהֶן[5]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָעוֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִּבְרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד אֱנוֹשׁ וַאֲנָשִׁי דּוֹרוֹ תְּחִלָּה[6] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְעִנְיָן זֶה[7] הוּא שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְגוֹ', אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים"; כְּלוֹמַר: שֶׁמָּא תָּשׁוּט[8] בְּעֵין לִבְּךָ[9], תִּרְאֶה שֶׁאֵלּוּ הֵן הַמַּנְהִיגִים[10] אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לִהְיוֹת חַיִּים וְהוֹוִים[11] וְאֵינָם נִפְסָדִים[12] כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם[13], וְתֹאמַר, שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעָבְדָן[14]. וּבָעִנְיָן הַזֶּה צִוָּה וְאָמַר: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם"; כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא תִּטְעוּ בְּהִרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֵלּוּ, לִהְיוֹת סַרְסוּר[15] בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבּוֹרֵא.

2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיין הלכות יסודי התורה, פרק ב). 3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת – שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם – הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם – הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג). 4) אש, רוח, מים, עפר. 5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד:): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד). "אשר בשמים" – לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" – לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" – לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" – לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". 6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). 7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. 8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי־הימים־ב טז, ט). 9) בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך. 10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. 11) הויה מתמדת. 12) כלים ועוברים. 13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד). 14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. 15) המתווך. וכן אמרו חז"ל (סנה' לח:) ביחס למטטרון: "הימנותא בידינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בידינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים – בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּעֲבוֹדָתָהּ, הֵיאַךְ עִקַּר עֲבוֹדָתָהּ וּמָה מַעֲשֶׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ - צִוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלֹּא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כְּלָל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהּ וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וַאֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בִּדְמוּת הַצּוּרָה[16] אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם". וּבָעִנְיָן הַזֶּה נֶאֱמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ" - שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הֵיאַךְ הִיא, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין אַתָּה עוֹבְדָהּ, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְהַפְּנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין[17], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָעֲשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי".

16) שנעשתה לשם עבודה־זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). 17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" – אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם – סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה "ספר המצוות" ל"ת, י).

ג. וְכָל הַלָּאוִין הָאֵלּוּ[18] בְּעִנְיָן אֶחָד הֵן, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִפָּנֶה[19] אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכָל הַנִּפְנֶה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה[20] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְלֹא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא כָּל מַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא גּוֹרֵם[21] לוֹ לָאָדָם לַעֲקֹר עִקָּר[22] מֵעִקְּרֵי הַתּוֹרָה, מְזָהָרִין אָנוּ שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבֵּנוּ, וְלֹא נַסִּיחַ דַּעְתֵּנוּ[23] לְכָךְ וְנַחְשֹׁב וְנִמְשֹׁךְ אַחַר הִרְהוּרֵי[24] הַלֵּב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְצָרָה[25], וְלֹא כָּל הַדֵּעוֹת יְכוֹלִין לְהַשִּׂיג הָאֱמֶת עַל בְּרִיוֹ[26]. וְאִם יִמְשֹׁךְ כָּל אָדָם אַחַר מַחְשָׁבוֹת לִבּוֹ, נִמְצָא מַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם[27], לְפִי קִצֶּר דַּעְתּוֹ. כֵּיצַד[28]? פְּעָמִים יָתוּר אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[29], וּפְעָמִים יַחְשֹׁב בִּיחוּד[30] הַבּוֹרֵא, שֶׁמָּא הוּא[31] שֶׁמָּא אֵינוֹ; מַה לְמַעְלָה[32] וּמַה לְמַטָּה[33]; מַה לְפָנִים[34] וּמַה לְאָחוֹר[35]; וּפְעָמִים בַּגְּבוּאָה, שֶׁמָּא הִיא אֱמֶת[36] שֶׁמָּא הִיא אֵינָהּ[37]; וּפְעָמִים בַּתּוֹרָה, שֶׁמָּא הִיא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁמָּא אֵינָהּ. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַמְּדוֹת[38] שֶׁיִּדְּיָן בָּהֶן עַד שֶׁיֵּדַע הָאֱמֶת עַל בְּרִיוֹ, וְנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינוּת[39]. וְעַל עִנְיָן זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה וְנֶאֱמַר בָּהּ: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים"; כְּלוֹמַר: לֹא יִמְשֹׁךְ כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחַר דַּעְתּוֹ הַקְּצָרָה, וִידַמֶּה שֶׁמַּסְתַּבְּרוֹת מַשָּׂגַת הָאֱמֶת. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[40]: "אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" - זוֹ מִינוּת, "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" - זוֹ זְנוּת. וְלָאו זֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גּוֹרֵם לָאָדָם לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מַלְקוּת[41].

18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתה" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" – אינו אלא ל"ת" (עירובין צו.). 19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש דרך עבודתה. 20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו – הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). 21) שסופה להיות גורמת. 22) לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה, כאלישע בן־אבויה (חגיגה יד:). 23) ולא נרכז כל כח מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... – פירושו: חדול מחשוב על זה; היסח דעת ל... – להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו כתמיד. 24) ספיקות ופקפוקים המנקרים בלב.

25) מוגבלת. 26) הבהירה, את האמת לאמיתה. 27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. 28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות? 29) שמא יש בה ממש. 30) באחדותו. 31) אחד ואין שני לו, או רבים הם האלוהות. 32) משמי השמים. 33) מתחת לארץ. 34) קודם שנברא העולם. 35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים – מעבר הרקיע למזרח; לאחור – למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). 36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. 37) אלא חזון לבו ידבר. 38) הנכונות, מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. 39) אפיקורסות: דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. 40) (ספרי, שלח; ברכות יב:). 41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.).

ד. מִצְוַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּנֶגֶד הַמִּצְוֹת כֻּלָּן הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת" וְגוֹ'. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[42], שֶׁבַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שֶּׁנִּצְטַוּוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם[43] וְעַד סוֹף הָעוֹלָם[44], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם". וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מוֹדֶה[45] בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שֶּׁנִּצְטַוּוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא עִקַּר כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן.

42) (ספרי, שלח; הוריות ח.): איזוהי מצוה השקולה כנגד כל המצוות? – הוי אומר: זו עבודה־זרה. 43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). 44) וכך לשון (ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם – כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוה משה והנביאים, ובמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם" וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ד, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום – כך המגדף ועובד עבודה־זרה, אינו משייר אחריו מצוה". 45) (חולין ה.).

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[46], הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד־כּוֹכָבִים לְכָל דְּבָרָיו[47], וְאֵינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבֵר עֲבֵרָה שֵׁשׁ בָּהּ סְקִילָה[48]. מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲרֵי הוּא מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ[49]. וְכֵן הַמִּינִים[50] מִיִּשְׂרָאֵל אֵינָן כְּיִשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם בִּתְשׁוּבָה לְעוֹלָם[51], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים"[52]. וְהַמִּינִים - הֵם הַתָּרִים אַחַר מַחְשָׁבוֹת לִבָּם בְּסִכְלוּת דְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ[53], עַד שֶׁנִּמְצְאוּ עוֹבְרִים עַל גּוּפֵי[54] תּוֹרָה לְהַכְעִיס[55], בְּשָׁאט נֶפֶשׁ[56], בְּיָד רָמָה[57], וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין בָּזֶה עָוֹן. וְאָסוּר לְסַפֵּר[58] עִמָּהֶן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן תְּשׁוּבָה[59] כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ"; וּמַחֲשָׁבָה[60] שֶׁל אֶפִּיקוֹרוֹס - לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

46) אפילו רק פעם אחת. 47) שחיטתו פסולה, יינו – יין־נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. 48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. 49) כלומר: ישראל שעבד עבודה־זרה רק פעם אחת – הריהו עכו"ם גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה־זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). 50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" – כוזבים ובעלי דעות כוזבות. 51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"יד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה – מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה – אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף תי"ח). 52) אמרו (עבודה־זרה יז.): "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו – לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות – מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז.). 53) למעלה (הלכה ג). 54) מצוות עיקריות. 55) את השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה לה. 56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבז עשו את הבכורה (בראשית כה, לד) תרגומו: וְשָׁט עֵשָׂו יַת בְּכֹרוּתָא. 57) בעזות מצח ובזדון. 58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז:). 59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" – אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקר עוד יותר (סנהדרין לח:). 60) (חולין יג:) הוא כורך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה – אסורה היא כתקרובת לעבודה־זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה – תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

ו. כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִיא אֱמֶת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבָדָהּ, הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד[61] הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֶחָד הַמְגַדֵּף אֶת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף"[62]. לְפִיכָךְ[63] תּוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[64], כְּמוֹ שֶׁתּוֹלִין אֶת הַמְגַדֵּף[65] וּשְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלַלְתִּי[66] דִּין הַמְגַדֵּף[67] בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם כּוֹפְרִים בְּעִקָּר הֵם.

61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם. 62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד למגדף. 63) הואיל והם שוים. 64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים (סנהדרין מה:). 65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. 66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה־זרה. 67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה־זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת־אברהם" תשובה ד).

ז. וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמְגַדֵּף: אֵין הַמְגַדֵּף חַיָּב סְקִילָה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[68] אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, שֶׁהוּא אָלֶ"ף דָּלֶ"ת נוּ"ן יוּ"ד[69], וְיִבָּרֵךְ[70] אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשָּׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים[71], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֹקֵב שֵׁם ה'"[72] - עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חַיָּב סְקִילָה, וְעַל שְׁאָר הַכִּנּוּיִים[73] בְּאַזְהָרָה[74]. וְיֵשׁ מִי[75] שֶׁמְּפָרֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם יוּ"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א[76]. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם[77] הוּא נִסְקָל.

68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו – פטור. 69) "אדני", ומכל־שכן שם הויה. 70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. 71) ושבעה שמות הם: הוי"ה ואדני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 72) אמרו (סנהדרין נו.): נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת (ויקרא כד, טז) – אינו חייב עד שיברך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. 73) שאינם נמחקים. 74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. 75) דעה זו הובאה ב"כסף־משנה" בשם רבי מאיר הלוי. 76) אבל לא על שם אדנות. 77) מפני שאמרו (סנהדרין ס.): "אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" – ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מְגַדֵּף מְנַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים[78] לֹא תְקַלֵּל". כָּל יוֹם וָיוֹם בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים בִּכְנוּיִים[79]: "יַכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי". נִגְמַר הַדִּין[80] - מוֹצִיאִין אֶת כָּל אָדָם לַחוּץ[81], וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ בְּפֵרוּשׁ[82]! וְהוּא אוֹמֵר, וְהַדַּיָּנִים עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם[83] וְקוֹרְעִין[84], וְלֹא מְאַחִין. וְהָעֵד הַשֵּׁנִי אוֹמֵר: אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ[85] שָׁמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ עֵדִים רַבִּים - צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד[86] מֵהֶן לוֹמַר: כָּזֶה שָׁמַעְתִּי!

78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודש מחול (סנהדרין סו.). 79) כדי שלא להזכיר שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמא יצא הנידון זכאי, ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה – לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי־חול, למשל: במקום לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? – מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים". 80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה השעה לחרוץ את המשפט. 81) כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. 82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. 83) (סנהדרין ס.). 84) כחזקיה מלך יהודה, שכתוב אצלו: "ויקרע את־בגדיו" (ישעיה לז, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. 85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. 86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות – על כן אין לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

ט. מְגַדֵּף שֶׁחָזַר וּבָא בְּתוֹךְ־כְּדֵי־דִבּוּר[87], אֵינוֹ כְלוּם[88]; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים[89], נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - קַנָּאִים[90] פּוֹגְעִים[91] בּוֹ וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הֲרָגוּהוּ קַנָּאִים, וּבָא לְבֵית־דִּין - אֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים[92].

87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88) אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" – שאני, מפני שעוון חמור כזה שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת ובהסכמה גמורה מראש – ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז.). 89) אפילו בלא התראה – סובר בעל ה"כסף־משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית־דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו – כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. 90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן־סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן־אלעזר בן־אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאליהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנוא קנאתי לה'... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים־א יט, י). 91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים־א ב, מו). 92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם – אין ברשות בית־הדין להמיתו.

י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת הַשֵּׁם, חַיָּב לִקְרֹעַ. וַאֲפִלּוּ עַל בִּרְכַּת הַכְּנוּיִין[93] חַיָּב לִקְרֹעַ. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמָעֶנָּה מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ, חַיָּב לִקְרֹעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא[94], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁרַבְשָׁקֵה[95] הָיָה יִשְׂרְאֵל מוּמָר[96]. כָּל הָעֵדִים וְהַדַּיָּנִים סוֹתְמִים[97] אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְגַדֵּף, וְאוֹמֵר לוֹ: דָּמְךָ בְּרֹאשֶׁךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ! וְאֵין בְּכָל הֲרוּגֵי בֵּית־דִּין מִי שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו, אֶלָּא מְגַדֵּף בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָמְכוּ כָל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם"[98].

93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן־משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חבירו בשם. 94) (ישעיה לו, כב). 95) המגדף. 96) (סנהדרין ס.). 97) (ספרא, אמור). 98) על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) דין העובד עבודה־זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה־זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

א. כָּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּרְצוֹנוֹ[2] בְּזָדוֹן[3], חַיָּב כָּרֵת[4]. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה[5] - נִסְקָל. וְאִם עָבַד בִּשְׁגָגָה[6] - מֵבִיא קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[7].

2) פרט לאנוס. 3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"טו). 4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א); ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). 5) שהעדים מתרים את עובר העבירה – קודם עשותו אותה – על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שענשה "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). 7) שעירת עזים הבאה על עוון עבודה־זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב.: סנה' נג.).

ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל צֶלֶם[8] וְצֶלֶם וּלְכָל צוּרָה[9] וְצוּרָה, וַעֲבוֹדַת זֶה אֵינָהּ כַּעֲבוֹדַת זֶה. כְּגוֹן פְּעוֹר[10], שֶׁעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁפּוֹעֵר[11] אָדָם עַצְמוֹ לוֹ; וּמַרְקוּלִיס[12], שֶׁעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁיִּזְרֹק לוֹ אֲבָנִים אוֹ יְסַקֵּל[13] מִלְפָנָיו אֲבָנִים[14]; וְהָרְבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ תִּקְּנוּ לִשְׂאֵר צְלָמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְמַרְקוּלִיס, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִפְעוֹר, פָּטוּר[15], עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם[16] וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי"[17]. וּמִפְּנֵי זֶה הֶעְנִין, צְרִיכִין בֵּית־דִּין לֵידַע דַּרְכֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעֲבוֹדוֹת[18], שֶׁאֵין סוֹקְלִין עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ.

8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת – מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. 9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציור מעשי ידי צייר. 10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא.): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופערה פיה (ישעיה ה, יד). 11) ומתריז רעי לפניו. 12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספיא ב"ערוך" ערך זה). 13) מלשון: ויסקלהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינוים, כמו: דשן – לפנות את הדשן: שרש – לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. 14) (סנהדרין סד.): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) – חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. 15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא.). 16) כדרך עבודתם הם. 17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. 18) של כל האלילים למיניהם.

ג. וְאַזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ[19] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב: "וְלֹא תַעֲבְדֵם"[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? בְּשֶׁאָר עֲבוֹדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוֶה וְזוֹבֵחַ וּמַקְטִיר וּמְנַסֵּךְ[22]; אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, חַיָּב, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּסֵּךְ לְפָעוֹר אוֹ שֶׁזָּבַח לְמַרְקוּלִיס, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים[23] יָחֳרָם[24], בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ" - זְבִיחָה בִּכְלַל עֲבוֹדָה הָיְתָה, וְלָמָּה יָצָאת? לוֹמַר לְךָ: מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁעוֹבְדִין בָּהּ לַשֵּׁם[26], וְחַיָּב הַזּוֹבֵחַ לְאֵל אַחֵר סְקִילָה עָלָיו, בֵּין הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בִּזְבִיחָה אוֹ אֵינָהּ בִּזְבִיחָה - אַף כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת לַשֵּׁם[27], אִם עָבַד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּכָךְ, חַיָּב עָלֶיהָ. לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר"[28], לְחַיֵּב עַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה[29] אֲפִלּוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ; וְהוּא הַדִּין[30] לְמַקְטֵר וּמְנַסֵּךְ. וְזוֹרֵק וּמְנַסֵּךְ[31] אֶחָד הוּא.

19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאון כדרך עבודתן. כלומר: את העונש של עובדי עבודה־זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מנין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? 20) כל עבודות אלילים למיניהן. 21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? 22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. 23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). 24) יומת. 25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). 26) בבית־המקדש, עבודת פנים. 27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש־עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) – לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). 28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאון לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות – אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר?" 29) אף שהיא אינה עבודת פנים. 30) חוזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' – אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. 31) ניסוך – כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): בל אסיך נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. סָפֵת[32] לָהּ צוֹאָה אוֹ שֶׁנִּפַּךְ לָהּ עָבִיט[33] שֶׁל מֵי־רַגְלַיִם - חַיָּב[34]. שָׁחַט לָהּ חָגָב - פָּטוּר[35], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מְחֻסֶּרֶת אֵבֶר, פָּטוּר[36], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה דֶּרֶךְ

~ נקודות משיחות קודש ~

"צְרִיכִין בֵּית דִּין לֵידַע דַּרְכֵי הָעֲבוֹדוֹת".

על ידי שמגיעים לדרגא נעלית בלימוד התורה נפעל באדם ביטול ושלילת ע"ז וכך גם בב"ד הנמצאים בדרגא נעלית של לימוד התורה נעשה על ידם ביטול לע"ז גם מפני זה שכל מטרת קריאתם בספרים אלו (ש"צריכים . . לידע דרכי העבודות") היא לבער מהעולם עובדי הע"ז.

יתרה מכך מצינו ביתרו ש"הי' מכיר כל ע"ז שבעולם שלא הניח ע"ז שלא עבדה" ולכן אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" ועל ידי זה פעל לא רק ביטול הע"ז אלא גם ש"אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא, ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ויש לומר שזהו הטעם לקביעת מעשה העגל בפרשת כי תשא, שבאה לרמז על דרגא נישאת ונעלית בלימוד התורה "תשא את ראש" המשגת שורש ה"עגל" דקדושה, ק"ג פנים לתורה שעי"ז נעשה הביטול והשלילה של ע"ז – גם מצד דרגת הראש (שכל).

ספר השיחות תשנ"א ח"א עמוד 363
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ בְּמַקֵּל[37] - שָׁבַר מַקֵּל בְּפָנֶיהָ, חַיָּב[38], וְנֶאֱסֶרֶת[39]; זָרַק מַקֵּל בְּפָנֶיהָ, חַיָּב[40], וְאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת[41], שֶׁאֵין זְרִיקַת הַמַּקֵּל כְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם, שֶׁהֲרֵי הַמַּקֵּל כְּמוֹ שֶׁהוּא[42], וְהַדָּם מִתְפַּזֵּר. הַמְקַבֵּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[43] בֶּאֱלוֹהַּ, חַיָּב סְקִילָה[44]. וַאֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ לְבֵנָה[45] וְאָמַר לָהּ: אֵלִי אַתָּה! וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּדִבּוּר זֶה, חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ־כְּדֵי־דִבּוּר וְאָמַר: אֵין זֶה אֵלִי! - אֵין חֲזָרָתוֹ כְּלוּם[46], אֶלָּא נִסְקָל.

32) (ע"ז נ:) האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף־משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד.). 33) כלי מיוחד לכך. 34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. 35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה. 36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקרבה אצל בני נח – נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה־זרה – חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא.). 37) שמקשקשים לפניה במקל. 38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). 39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה־זרה – נאסרת (רש"י, ע"ז נא.). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה־זרה: שעבודה־זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). 40) משום זורק לעבודה־זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף־משנה). 41) העבודה־זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י). שאין עבודה־זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים – וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. 42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא.) 43) כשזה היה כבר לעבודה־זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. 44) (סנהדרין ס.) כעובד עבודה־זרה. 45) שלא היתה עוד לעבודה־זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם־משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג.): אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" –שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם־משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבינה נאסרת כעבודה־זרה עד שייעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). 46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור – חוץ מעבודה־זרה (נדרים פז.). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

ה. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּדַרְכָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָשָׂה דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן[47] - חַיָּב[48]. כֵּיצַד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לַפְּעוֹר כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ, אוֹ זָרַק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ[49] - הוֹאִיל וַעֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ, חַיָּב, וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ[50].

47) שכוונתו לבזותה. 48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. 49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה־זרה חושקת לביזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כסף־משנה", בשם הרמ"ך). 50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד – הואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך בזיון – הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת־כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

ו. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחָשַׁק בְּצוּרָה זוֹ מִפְּנֵי מְלַאכְתָּהּ שֶׁהָיְתָה נָאָה בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁעַבָדָהּ מִיִּרְאָתוֹ לָהּ שֶׁמָּא תְּרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֶיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה[51] וּמְרֵעָה[52] - אִם קִבְּלָהּ עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ[53], חַיָּב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[54], מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה[55] - פָּטוּר[56]. הַמְנַפֵּף[57] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד[58] וְהַמְרַבֵּץ[59] לְפָנֶיהָ, וְהַמַּרְחִיץ לָהּ וְהַסָּךְ[60] וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּדִבְרֵי כָּבוֹד הָאֲלוּהּ[61] - עוֹבֵר בִּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם", וּדְבָרִים אֵלּוּ בִּכְלָל עֲבוֹדָה[62] הֵן. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵינָן בִּפְרוּשׁ[63]. וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעָשָׂהוּ לְעָבְדָהּ - חַיָּב[64].

51) לעובדיה. 52) לכופרים בה. 53) ועבדה לשם אלוהות. 54) שהיו בבית־המקדש: השתחויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנזכר לעיל. 55) ולא בתור אלוהות. 56) כרבא (סנהדרין, סא:) האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה – פטור. כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה־זרה או מתוך יראה מפניה, שמא תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה־זרה אינם עובדים לאלילים אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כסף־משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה־זרה" – הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). 57) המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו: וגפף ליה. 58) במטאטא. 59) מזלף מים להשכיב את האבק. 60) בשמן ובמיני בשמים. 61) אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. 62) עבודות כבוד הן מעין השתחויה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומוזהרים עליהן. 63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדם", והלכה היא: אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). 64) שכל "שכדרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

ז. יָשַׁב לוֹ קוֹץ[65] בִּרְגְלוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לֹא יָשׁוּחַ[66] וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ[67]. נִתְפַּזְּרוּ לוֹ מָעוֹת בְּפָנֶיהָ, לֹא יָשׁוּחַ וְיִטְלֵם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֶלָּא יֵשֵׁב, וְאַחַר־כָּךְ יִטֹּל.

65) נתחב לו קוץ ברגלו. 66) יכופף. 67) (ע"ז יב.). ואם אינו נראה כמשתחווה לה, כגון שמפנה אחוריו או צדו לעבודה־זרה – מותר.

ח. פַּרְצוּפוֹת הַמְקֻלְקָלוֹת[68] מַיִם בְּפָנֶיו[69] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - לֹא יַנִּיחַ פִּיו עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתֶּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמְנַשֵּׁק לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[70].

68) פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). 69) כלומר: שהן עצמן אינן עבודה־זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה־זרה. 70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה־זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה־זרה (שם).

ט. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעַצְמוֹ[71] - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ בְּיָדוֹ וְלֹא עָבְדָהּ, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ[72] פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"[73]. לְפִיכָךְ הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

71) שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. 72) אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידיו, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" – מלמד שכל העושה עבודה־זרה לעצמו עובר משום שתים: משום – "לא תעשה", ומשום – "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. 73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה – אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? – תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת[74] לְנוֹי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי"; כְּלוֹמַר: צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁאֵינָם אֶלָּא לְנוֹי[75] - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהֶן הַטּוֹעִים וִידַמּוּ שֶׁהֵם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאֵין אָסוּר לָצוּר לְנוֹי, אֶלָּא צוּרַת הָאָדָם בִּלְבָד[76]. לְפִיכָךְ אֵין מְצַיְּרִים, לֹא בְּעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם. וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, כְּגוֹן הַצִּיּוּר וְהַכִּיּוּר[77] שֶׁבְּטַרְקְלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאִם צָר - לוֹקֶה[78]. אֲבָל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה מֻשְׁקַעַת אוֹ צוּרָה שֶׁל סַמָּנִין[79], כְּגוֹן הַצּוּרוֹת שֶׁעַל־גַּבֵּי הַלּוּחוֹת וְהַטַּבְלִיּוֹת[80], אוֹ צוּרוֹת שֶׁרוֹקְמִין בְּאָרִיג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת[81].

74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. 75) (מכילתא, יתדו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות" וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה־זרה, כי לצורות כחות". 76) (ע"ז מג:) תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" – לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש – אין בה איסור (טור, שם). 77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. 78) שעבר על "לא תעשון אתי". 79) צבעים. 80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. 81) (ע"ז מג:).

יא. טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם - אִם הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, אָסוּר לְהַנִּיחָהּ[82], וּמֻתָּר לַחְתֹּם בָּהּ[83]; וְאִם הָיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקַעַת - מֻתָּר לְהַנִּיחָהּ, וְאָסוּר לַחְתֹּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנַּחְתָּם תֹּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת[84]. וְכֵן אָסוּר לָצוּר דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים מַזָּלוֹת וּמַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" - לֹא תַעֲשׂוּ דְּמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי בַּמָּרוֹם[85] וַאֲפִלּוּ עַל הַלּוּחַ[86]; צוּרוֹת הַבְּהֵמוֹת וּשְׂאָר נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוּרוֹת הָאֵילָנוֹת וּדְשָׁאִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לָצוּר אוֹתָם[87], וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת[88].

82) באצבעו, או להשהותה בביתו – מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה־זרה. 83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת – ומשוקעת מותר. 84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה – אסור גם כן לישראל לעשותה. 85) (ע"ז מג.). 86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות – לא בולטות ולא שוקעות – אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת – מותר. והטעם – מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף־משנה). 87) (ב"ב נד.) "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" – רב לא קנה את הגינה שלפני בית־מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). 88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת – שזו היא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צורת המשמשים במרום (כסף־משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד – מותר ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) – "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח.).

~ שבת קודש ט"ו אייר ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

א. מַדִּיחֵי[2] עִיר מִישְׂרָאֵל, הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין[3], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[4], אֶלָּא הִדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם עַד שֶׁעָבְדוּ אוֹתָהּ. וְאַנְשֵׁי הָעִיר הַמֻּדַּחִין נֶהֱרָגִין בְּסַיִף[5]. וְהוּא, שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּהָ[6] עֲלֵיהֶם בֶּאֱלוֹהַּ. וְאַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ מְנַיִן[7]? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ"[8].

2) שהדיחו את יושביה לעבודה־זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג־יט). 3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "וידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) – מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית – כשהוא מדיח את היחיד לעבודה־זרה; מדיח – כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. 4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה – הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. 5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את־יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי – "הרג", אחת מארבע מיתות בית־דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). 6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא־לוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א־לי אתה"! ולא עבדה – חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוקיך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). 7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). 8) (סנהדרין סג:).

ב. אֵין הָעִיר נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מִתּוֹכָהּ[9] וּמֵאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט[10], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקִּרְבֶּךָ[11] וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ שְׁנַיִם[12] אוֹ יָתֵר עַל שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים[13] בְּנֵי בְלִיַּעַל, וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם"[14]; וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּ רֻבָּהּ[15], וְיִהְיוּ הַמַּדִּחִין מִמְּאָה וְעַד[16] רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט. אֲבָל אִם הֵדַּח רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט[17], דָּנִין אוֹתָם כִּיחִידִים[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "יֹשְׁבֵי הָעִיר" - לֹא כְּפָר קָטָן וְלֹא כֶרֶךְ גָּדוֹל[19]; וְכָל פָּחוֹת מִמְּאָה - כְּפָר קָטָן[20], וְרֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט - כֶּרֶךְ גָּדוֹל. וְכֵן אִם הִדִּיחוּהָ נָשִׁים[21] אוֹ קְטַנִּים, אוֹ שֶׁהִדִּיחָהּ יָחִיד, אוֹ שֶׁהֵדַּח מְעוּטָהּ[22], אוֹ שֶׁהֵדִּיחוּ מֵאֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ מַדִּיחֶיהָ מְחוּצָה לָהּ[23] - אֵין דָּנִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת; אֶלָּא חֲרֵי הֵן כִּיחִידִים שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין כָּל מִי שֶׁעָבַר, וּמָמוֹנָן לְיוֹרְשֵׁיהֶן, כְּשְׁאָר חֲרוּגֵי בֵּית־דִּין[24].

9) מאותה העיר. 10) ושמא תאמר: איך אפשר שיהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? – ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). 11) מקרב שבטך ומתוכו. 12) על פי נוסח אוקספורד. 13) ואין אנשים פחות משניים. 14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). 15) "יושבי עירם" – משמע: ישובה של העיר – וזהו רובה (רש"י, שם). 16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. 17) כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. 18) שעבדו עבודה־זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת – נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. 19) (סנהדרין טו:). 20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאיר מאה (עמוס ה' ג). 21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים – ולא נשים; אנשים – ולא קטנים; אנשים – ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). 22) של העיר. 23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. 24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח:).

ג. אֵין דָּנִין עִיר הַנִּדַּחַת אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁל אֶחָד וְשִׁבְעִים[25], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ" - יְחִידִים נֶהֱרָגִים בְּבֵית־דִּין שֶׁל כָּל שַׁעַר[26] וְשַׁעַר, וְאֵין הַמְּרֻבִּים נֶהֱרָגִין אֶלָּא בְּבֵית־דִּין הַגָּדוֹל[27].

25) הוא בית־הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב.). 26) הוא בית־דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם). 27) (שם טז.).

ד. אֵין אַחַת מֵעָרֵי מִקְלָט נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "[בְּאַחַת עָרֶיךָ[28]] (בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ)". וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לְשִׁבָטִים[29]. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת בַּסָּפָר[30], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל[31]. וְאֵין בֵּית־דִּין אֶחָד[32] עוֹשֶׂה שָׁלֹשׁ עֲיָרוֹת הַנִּדָּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ[33]; אֲבָל אִם הָיוּ מְרֻחָקוֹת, עוֹשֶׂה[34].

28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ילקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה – בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנידחת" ולא תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". 29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). 30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. 31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). 32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית־דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו – עושה. 33) אפילו בפנים הארץ – משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. 34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית־דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות – אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).

ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ מַדִּיחֵיהָ בִּלְשׁוֹן רַבִּים[35], וְיֹאמְרוּ לָהֶן: נֵלֵךְ וְנַעַבְדֵ[36]! אוֹ נֵלֵךְ וְנִזְבַּחַ[37]! אוֹ נֵלֵךְ וְנַקְטֵיר! אוֹ נֵלֵךְ וְנִנַּסֵּךְ. אוֹ נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה! אוֹ נֵלֵךְ וְנְקַבֵּל פָּאֲלוֹהַּ! וְהֵם שׁוֹמְעִים, וְעָבְדוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּהָ[38] בְּאֱלוֹהַּ. עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ בָהּ וּבְמַדִּיחֶיהָ כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ[39], הֵיאַךְ עוֹשִׂים לָהֶם? מַתִּירִין וּמְעִידִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם כְּיָחִידִים שֶׁעָבְדוּ, וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם[40].

35) (סנהדרין סז.). שנאמר: "נלכה ונעבדה" – מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנידחת עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). 36) עבודה־זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה – היא עבודה שדרכה בכך. 37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "נלך ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה, וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ). 38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש – אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "וידיחו את יושבי עירם", שמשמעו – שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי ביקש להדיחך", שמשמעו – שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). 39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. 40) (סנהדרין קיא:) "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) – לפיכך ממונם פלט; והמרובים בסייף (מיתה קלה) – ולפיכך ממונם אבד".

ו. וְהֵיאַךְ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת, בִּזְמַן שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֶעָשׂוֹת עִיר הַנִּדַּחַת? בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל שׁוֹלְחִין וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, עַד שֶׁיִּדְעוּ בְּרְאָיָה בְּרוּרָה[41] שֶׁהַדָּחָה כָּל הָעִיר אוֹ רֻבָּהּ וְחָזְרוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אַחַר־כָּךְ שׁוֹלְחִים לָהֶם שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהַזְהִירָם וּלְהַחֲזִירָם[42]. אִם חָזְרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה - מוּטָב[43]; וְאִם יַעַמְדוּ בְּאִוַּלְתָּן - בֵּית־דִּין מְצַוִּין לְכָל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת עֲלֵיהֶן לַצָּבָא. וְהֵן צָרִין עֲלֵיהֶן וְעוֹרְכִין עִמָּהֶן מִלְחָמָה עַד שֶׁתִּבָּקַע הָעִיר. כְּשֶׁתִּבָּקַע, מֵיָּד מַרְבִּין[44] לָהֶם בָּתֵּי־דִינִין וְדָנִים אוֹתָם. כָּל מִי שֶׁבָּאוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁהִתְרוּ אוֹתוֹ, מַפְרִישִׁין[45] אוֹתוֹ. נִמְצְאוּ כָּל הָעוֹבְדִים מְעוּטָה - סוֹקְלִין אוֹתָן[46], וּשְׁאָר הָעִיר נְצוֹל. נִמְצְאוּ רֻבָּהּ - מַעֲלִין אוֹתָן לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל[47] וְגוֹמְרִין שָׁם דִּינָם, וְהוֹרְגִין כָּל אֵלּוּ שֶׁעָבְדוּ בְּסַיִף. וּמַכִּין אֶת כָּל נֶפֶשׁ אָדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי חֶרֶב, טַף וְנָשִׁים[48], אִם הַדָּחָה כֻּלָּהּ. וְאִם נִמְצְאוּ הָעוֹבְדִים רֻבָּהּ - מַכִּים אֶת כָּל הַטַּף וְנָשִׁים שֶׁל עוֹבְדִים לְפִי חָרֶב. וּבֵין שֶׁהַדָּחָה כֻּלָּהּ, בֵּין שֶׁהַדָּחָה רֻבָּהּ, סוֹקְלִין אֶת מַדִּיחֶיהָ[49], וּמְקַבְּצִין כָּל שְׁלָלָהּ[50] אֶל תּוֹךְ[51] רְחוֹבָהּ. אֵין לָהּ רְחוֹב - עוֹשִׂין לָהּ רְחוֹב. הָיָה רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ - בּוֹנִין חוֹמָה חוּץ מִמְּנוּ עַד שֶׁיִּכָּנֵס לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל תּוֹךְ[52] רְחֹבָהּ". וְהוֹרְגִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר בָּהּ[53], וְשׂוֹרְפִין אֶת כָּל שְׁלָלָהּ עִם הַמְּדִינָה בָּאֵשׁ. וּשְׂרֵפָתָהּ[54] - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ".

41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:) בדברי רבינו. 42) המקור לדברי רבינו אלה – אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה־זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). 43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? – אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת – אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). 44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי־הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא – ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). 45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. 46) כדין יחידים שעבדו עבודה־זרה. 47) שבירושלים, "שאין דנים עיר הנידחת אלא בבית־הדין הגדול שבירושלים". 48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב"? וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" – מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים";

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים – לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא־יב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו ויראון ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה־נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עוון אבות על בנים" – אין זה אלא בעוון עבודה־זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב.) – אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושלא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם – ולא ביונקי שדיים – שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה – נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת – גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" – לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר"! עיין לקמן (הלכה ט"ו בביאורנו). 49) אבל אם לא הודחה רובה – אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם – אינם חייבים מיתה (כסף משנה). 50) רכושה. 51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. 52) (סנהדרין קיא:). 53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י', הלכה ו). "היו שם ביברין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" – למה נאמר? – לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה – תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונית אלא בסייף – אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. 54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

ז. נִכְסֵי הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאָר יוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא הֻדְּחוּ עִם רֻבָּהּ - נִשְׂרָפִין בְּכְלַל שְׁלָלָהּ הוֹאִיל וְיָשְׁבוּ שָׁם[55], מָמוֹן אָבֵד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה בְּכָל־שֶׁהוּא[56], לוֹקֶה אַחַת[57], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה[58] מִן הַחֵרֶם".

55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? – ממונם. לפיכך ממונם אבד. 56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת צ.). 57) לא כאותו הנהנה מעבודת־כוכבים ומתקרובתה שלוקה שתיים: משום – "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום – "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) – אלא לוקה אחת: משום – "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה־זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שונצינה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא־תעשה, כד). 58) משמעו: כל שהוא.

ח. וְעִיר הַנִּדַּחַת שֶׁהוּזְמוּ[59] עֲדֶיהָ - כָּל הַמַּחֲזִיק בִּנְכָסֶיהָ זָכָה[60], וּמַתָּר לֶהָנוֹת בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּזְּמוּ[61]. וְלָמָּה זָכָה בָהּ? שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּבָר הִפְקִיר מָמוֹנוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[62]. וְאֵינָהּ נִבְנֵית לְעוֹלָם. וְכָל הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד". וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד" - לֹא תִבָּנֶה מְדִינָה[63] כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה[64].

59) שנתבדו. שנתברר, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. 60) כזוכה מן ההפקר. 61) והחרם כבר הותר ונתבטל. 62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף – שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים – ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). 63) עיר בלשון ערב. 64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

ט. שַׁיָּרָא[65] הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם עָבְרָה בָּעִיר הַנִּדַּחַת וְהֻדְּחָה עִמָּהּ - אִם שָׁהֲתָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, נֶהֱרָגִין בְּסַיִף וּמָמוֹנָם אָבֵד[66]; וְאִם לָאו - הֵן בִּסְקִילָה, וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶן[67].

65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לז, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). 66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים – אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. 67) כיחידים.

י. נִכְסֵי אַנְשֵׁי מְדִינָה[68] אַחֶרֶת שֶׁהָיוּ מַפְקְדִין בְּתוֹכָהּ[69] - אַף־עַל־פִּי שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן אַחֲרָיוּת[70], אֵין נִשְׂרָפִין[71], אֶלָּא יַחֲזִרוּ לְבַעֲלֵיהֶן[72], שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלָלָהּ", וְלֹא שְׁלַל חֲבֵרְתָּהּ. נִכְסֵי הָרְשָׁעִים שֶׁהֻדְּחוּ שֶׁהָיוּ מַפְקְדִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - אִם נִקְּבְצוּ עִמָּהּ[73], נִשְׂרָפִין בְּכְלָלָהּ; וְאִם לָאוּ - אֵין מְאַבְּדִים אוֹתָם[74], אֶלָּא יִנָּתְנוּ לְיוֹרְשֵׁיהֶם.

68) עיר אחרת. 69) בתורת פיקדון. 70) שאם יאבדו או

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. 71) יחד עם שלל העיר. 72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב.). 73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. 74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה – נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

יא. בְּהֵמָה, חֵצְיָהּ שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְחֵצְיָהּ שֶׁל עִיר אַחֶרֶת[75], שֶׁהָיְתָה בְתוֹכָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[76]. וְעִסָּה שֶׁהִיא כֻּלָּן[77], מֻתֶּרֶת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְחַלְּקָהּ[78].

75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר אחרת. 76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה – אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה – שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). 77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. 78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

יב. בְּהֵמָה שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁנִּשְׁחֲטָה[79], אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, כַּשּׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחָט[80]. שְׂעַר רֹאשׁ[81] - בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין שֶׁל נָשִׁים שֶׁגָּבַּהּ - מֵאָה בַּהֲנָאָה[82]; אֲבָל שֶׁל פֵּאָה נָכְרִית[83], הֲרֵי הוּא מִכְּלַל שְׁלָלָהּ וְאָסוּר[84].

79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. 80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו – שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנידחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה – בהמה הרוגה שחט. 81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין. 82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" – מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). 83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. 84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

יג. פֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין[85] שֶׁבְּתוֹכָהּ, מֻתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְבֹּץ וְשָׂרַפְתָּ" - מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא קִבּוּץ וּשְׂרֵפָה; יָצְאוּ פֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין, שֶׁהֵן מְחֻסָּרִין תְּלִישָׁה וְקִבּוּץ וּשְׂרֵפָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁעַר רֹאשׁ[86]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָאֵילָנוֹת עַצְמָן, שֶׁהֵן מֻתָּרִים[87], וַהֲרֵי הֵן שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶם[88]. הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ[89]: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ יָמוּתוּ[90] - "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה"; קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת יִפָּדוּ[91], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹרְפִין אוֹתָן[92], שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלָלָהּ", וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם[93].

85) לאילן. 86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה (כסף־משנה). 87) (סנהדרין קיג.). 88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. 89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח – בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית – כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישום לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. 90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" – אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). 91) על ידי בית־הדין. 92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" – נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. 93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיהרג יחד עם שלל העיר.

יד. הַבְּכוֹר[94] וְהַמַּעֲשֵׂר[95] שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִים, הֲרֵי הֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְיָמוּתוּ[96]; וּבַעֲלֵי מוּמִים, הֲרֵי הֵן בְּכְלַל בְּהֶמְתָּהּ, וְנֶהֱרָגִין[97]. הַתְּרוּמוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ לְיַד כֹּהֵן, יֵרָקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכָסָיו[98]; וְאִם עֲדַיִן הֵן בְּיַד יִשְׂרָאֵל, יִנָּתְנוּ לְכֹהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת[99], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שָׁמַיִם, וּקְדֻשָּׁתָן קְדֻשַּׁת הַגּוּף[100].

94) בכור בהמה. 95) מעשר בהמה. 96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. 97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). 98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. 99) של עיר אחרת. 100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

טו. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[101] וְכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102] וְכִתְבֵי־הַקֹּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ יִגָּנְזוּ[103].

101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. 102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר – פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. 103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? – כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי־הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנידחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנידחת, שנאמר בה: "ושרפת" – והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כך – כתבי־הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

טז. כָּל הָעוֹשֶׂה[104] דִּין בְּעִיר הַנִּדַּחַת, הֲרֵי זֶה כְּמַקְרִיב עוֹלָה כָּלִיל[105], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמְּסַלֵּק חֲרוֹן־אַף[106] מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ"; וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה וְרַחֲמִים[107], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ"[108].

104) כל המסייע בחורבנה. 105) הנקטרת כולה על המזבח. 106) שכל זמן שרשעים בעולם – חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם – נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). 107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית־דין: הרי אנו עושים עיר הנידחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בליבם עלינו! אמר הקדוש־ברוך־הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמטעים את העם אחרי ההבל – רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). 108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבך" ("מדרש תנאים").

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

א. הַמֵּסִית[2] אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ[3] בֵּין אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[4]; אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבַד הַמֵּסִית וְלֹא הַמּוּסָת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוֹרָהוּ[5] לַעֲבֹד. בֵּין שֶׁהָיָה הַמֵּסִית הֶדְיוֹט[6], בֵּין שֶׁהָיָה נָבִיא[7]; בֵּין שֶׁהָיָה הַמּוּסָת יָחִיד, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ יְחִידִים[8] - מִיתָתוֹ[9] בִּסְקִילָה[10].

2) או: הַמסית, כמו: ברוך בן־נריה מֵסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה־זרה. 3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז). "אחיך – זה איש; בתך – זו אשה. 4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). 5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). 6) איש פשוט שאינו נביא. 7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה־זרה. 8) (שם, סא:) רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". 9) מוסב אל המסית. 10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב:) – למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" – מה מסית הדיוט – בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית – בסקילה (סנהדרין פט:).

ב. הַמֵּסִית אֶת רֹב אַנְשֵׁי הָעִיר, הֲרֵי זֶה מַדִּיחַ, וְאֵינוֹ נִקְרָא מֵסִית[11]. הָיָה זֶה שֶׁהִדִּיחַ רֹב הָעִיר נָבִיא - מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה; וְהַנִּדָּחִים - הֲרֵי הֵן כִּיחִידִים[12], וְאֵינָם כְּאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיְּהִיוּ הַמַּדִּיחִים שְׁנַיִם. וְאֶחָד הָאוֹמֵר: "אָמְרָה לִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: עִבְדוּנִי!" אוֹ שֶׁאָמַר: "אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: עִבְדוּנִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים!" - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ. וְאִם הֵדִּיחוּ אַחֲרָיו רֹב הָעִיר - נִסְקָל[13]. הַמֵּסִית שֶׁהֵסִית - בֵּין בִּלְשׁוֹן רַבִּים, בֵּין בִּלְשׁוֹן יָחִיד - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אֶעֱבֹד[14] כּוֹכָבִים! אֱלֵךְ[15] וְאֶעֱבֹד! נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד[16] בַּעֲבוֹדָה פְּלוֹנִית, שָׁדֵרֵךְ אוֹתָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְהֵעָבֵד בָּהּ; אֶזְבַּח! אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח! נֵלֵךְ וְנִזְבַּח! אֲקַטֵּר. אֵלֵךְ וַאֲקַטֵּר. נֵלֵךְ וּנְקַטֵּר! אֲנַסֵּךְ! אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ! נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ. אֶשְׁתַּחֲוֶה. אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה. נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה[17]! - הֲרֵי זֶה מֵסִית. הֵסִית[18] לְשָׁנַיִם[19] - הֲרֵי הֵן עֵדָיו[20], וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית־דִּין וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁכָּךְ אָמַר לָהֶן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין סז.). ומה בין מדיח למסית? – מסית אינו צריך התראה, ומדיח – צריך התראה; מסית – חייב אפילו כשהמוסת לא עבד, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא – כשהמודחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח – אין מכמינים לו. 12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא – הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנידחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה־זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). 13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר – הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר – נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא – אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). 14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן – אין פה הסתה (כס"מ). 15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה, ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. 16) אם הסית באחת מלשונות הללו המנויות כאן. 17) על ארבע עבודות אלה המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של עבודה־זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. 18) כאן תחילת ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים. 19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. 20) הניסתים עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

ג. וְאֵין הַמֵּסִית צָרִיךְ הַתְרָאָה. אָמַר לְאֶחָד[21] - הוּא אוֹמֵר[22]: יֶשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ! וּמַעֲרִים[23] עָלָיו, עַד שֶׁיָּסִית בִּפְנֵי שְׁנַיִם, כְּדֵי לְהָרְגוֹ[24]. אִם לֹא רָצָה הַמֵּסִית לְהָסִית לִשְׁנַיִם[25] - מְצַוֶּה לְהַכְמִין[26] לוֹ. כָּל חַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶן, חוּץ מִזֶּה. כֵּיצַד מַכְמִינִין לוֹ? הַמּוֹסֶת מֵבִיא שְׁנַיִם[27] וּמַעֲמִידָן בְּמָקוֹם אָפֵל, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַמֵּסִית וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לַמֵּסִית: אֱמֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בְּיִחוּד[28]! וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַמּוֹסֶת מְשִׁיבוֹ: הֵיאַךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְנֵלֵךְ וְנַעֲבֹד אֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים?! אִם חָזַר בּוֹ אוֹ שָׁתַק - פָּטוּר. וְאִם אָמַר לוֹ: כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ וְכָךְ יָפֶה לָנוּ! - הָעוֹמְדִים שָׁם בְּרָחוֹק מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית־דִּין וְסוֹקְלִים אוֹתוֹ[29].

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים כהקודמים. 22) זה האחד המוסת. 23) מתחכם לו. מתנהג בו בערמה. 24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו שיהרגוהו. 25) מיראתו פן יעידו עליו. 26) לשים לו מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה. ומנין שמצוה להכמין לו? – מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד 56): "בסתר לאמר" – למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך? (כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) – מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). 27) ואם תאמר: למה שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? – אולם כבר הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואים זה את זה – מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים. ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו רואהו ואינם מצטרפים – ולכן על המוסת להכמין שני עדים מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). 28) ביחידות, בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין סז.). 29) (סנהדרין סז.).

ד. מִצְוָה בְּיַד הַמּוֹסֶת לְהָרְגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ" וְגוֹ'. וְאָסוּר לַמּוֹסֶת לֶאֱהֹב אֶת הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה[30] לוֹ". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׂוֹנֵא: "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" - יָכוֹל אַתָּה עוֹזֵב[31] לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו".

וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ" - יָכוֹל אִי אַתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו". וְאָסוּר לַמּוֹסֶת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחְמֹל". וְאִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק מִמֶּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה[32] עָלָיו". וְאַזְהָרָה לְהֶדְיוֹט הַמֵּסִית מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ"[33].

30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה). 31) עזור לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב עמו". 32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). 33) (סנהדרין סג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

ה. הַמֵּסִית אֲחֵרִים לַעֲבֹדוֹ[34] וְאָמַר לָהֶם: עִבְדוּנִי! - אִם עֲבָדוּהוּ, נִסְקָל. וְאִם לֹא עֲבָדוּהוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ הֵן - אֵינוֹ נִסְקָל[35]. אֲבָל אִם הֵסִית לַעֲבוֹדַת אִישׁ אַחֵר אוֹ לִשְׁאָר מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִם קִבֵּל מִמֶּנּוּ וְאָמַר: הֵן, נִלְךְ וְנַעֲבֹד! אַף־עַל־פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא עָבַד - שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין, הַמֵּסִית וְהַמּוֹסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו", הָא אִם שָׁמַע וְאָבָה, חַיָּב[36].

34) אותו עצמו, את המסית. 35) שהם רק משטים בו ומגלגלים עליו באמרם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). 36) אף על פי שלא עבד.

ו. נָבִיא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד? זֶה הָאוֹמֵר: אָמְרָה לִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית אוֹ כּוֹכָב פְּלוֹנִי, שֶׁמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֲפִלּוּ כְּוִן אֶת הַהֲלָכָה, לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר[37], אִם הִתְרוּ בּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, הֲרֵי זֶה נֶחֱנָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וּמֵת[38] הַנָּבִיא הַהוּא". וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִכְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ"[39].

37) (סנהדרין פט.). 38) וסתם מיתה האמורה בתורה – היא חנק (סנהדרין נב:). 39) (מכילתא דרבי שמעון בן־יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" – זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה־זרה.

ז. וְאָסוּר לַעֲרֹךְ דִּין וּתְשׁוּבָה[40] עִם הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֵין שׁוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפֵת[41]. וְאִם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ - אֵין מַשְׁגִּיחִין עָלָיו וְאֵין מְהַרְהֲרִין בּוֹ[42]. וְכָל הַמְחַשֵּׁב בְּאוֹתוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁמָּא אֱמֶת הֵן, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא[43] הַהוּא". וְכֵן נָבִיא הַשֶּׁקֶר[44], מֵיתָתוֹ בְּחֶנֶק, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף[45] וְלֹא גָרַע[46], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וּמֵת[47] הַנָּבִיא הַהוּא".

40) ויכוחי דברים. 41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להווכח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). 42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמרו: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ.), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיזת עינים. 43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה־זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה־זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). 44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). 45) על מצוות התורה. 46) ממצוותיה. 47) וסתם מיתה – בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו – מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"יא, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה[48], אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵי נָבִיא חֲבֵרוֹ, וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לוֹ[49] נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בּוֹ - חֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקָּר[50], וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק.

48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ). 49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) – אותו לא צויתי, אבל את חבירו צויתי. 50) (סנהדרין פט.).

ט. כָּל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מֵהֲרִיגַת נְבִיא הַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ, שֶׁחֲרֵי הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה[51] - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּר[52] מִמֶּנּוּ". וְכֵן הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיָרֵא מִדְּבָרָיו, חֲרֵי הוּא בִּכְלַל "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ"[53]. וְאֵין דָּנִין נְבִיא הַשֶּׁקֶר, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[54].

51) ושאר רוח לו. 52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף־משנה"; וב"ספרי" שלנו – אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" – אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". 53) (ספרי, שם). 54) (סנהדרין ב.). ולמדוה מ'גזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) – מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית־דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית־דין הגדול (סנהדרין טז.).

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[55] וְהַנִּשְׁבָּע[56] בָּהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ" - אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּהּ לְעַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[57]. וְאָסוּר לְהַשְׁבִּיעַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[58] בְּיִרְאָתוֹ. אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה, אָסוּר[59], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַזְכִּירוּ".

55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם – בשם עבודה־זרה פלונית – אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:). 56) שאמר: הריני נשבע בשמה. 57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. 58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו באלילו שלא מעל בו. ורבינו־תם אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור־המתחיל: "אסר לאדם"): "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממונו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". 59) (סנהדרין, שם).

יא. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית[60]! וְכֵיוֹצֵא בָהּ. וְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכְּתוּבָה בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מֻתָּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ[61], כְּגוֹן פְּעוֹר וּבֵל וּנְבוֹ וְגָד[62] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[63]. וְאָסוּר לִגְרֹם לַאֲחֵרִים[64] שֶׁיִּדְּרוּ וְשֶׁיַּקְרִיבוּ[65] בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא הַנּוֹדֵר בְּשְׁמָהּ וְהַמַּקְרִיב בְּשְׁמָהּ[66], וְהוּא הַנִּשְׁבָּע בְּשְׁמָהּ[67].

60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". 61) שאין זה כמזכיר שם עבודה־זרה, אלא כקורא בתורה. 62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). 63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. 64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג.). 65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: – קַיֵּם לי. 66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. 67) (סנהדרין סג.). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג.): "כל לא־תעשה שבתורה: עשה בו מעשה – לוקה; לא עשה בו מעשה – פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף־משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה – הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הָעוֹשֶׂה[2] אוֹב[3] אוֹ יִדְּעוֹנִי[4] בִּרְצוֹנוֹ[5] בְּזָדוֹן[6], חַיָּב כָּרֵת[7]. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה - נִסְקָל[8]. הָיָה שׁוֹגֵג[9] - מֵבִיא חַטָּאת[10] קְבוּעָה[11]. כֵּיצַד הוּא מַעֲשֶׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמַקְטִיר קְטֹרֶת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שַׁרְבִיט שֶׁל חֲדַס בְּיָדוֹ וּמְנִיפוֹ[12], וְהוּא מְדַבֵּר בַּלָּאט בְּדָבָרִים יְדוּעִים אֶצְלָם[13], עַד שֶׁיִּשְׁמַע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשּׁוֹאֵל[14] כְּאִלּוּ אֶחָד מִדַּבֵּר עִמּוֹ[15], וּמְשִׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדִבָּרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ[16] בְּקוֹל נָמוּךְ עַד מְאֹד, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ נִכָּר לְאָזֶן, אֶלָּא בַּמַּחֲשָׁבָה מַרְגִּישׁ[17] בּוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ גֻּלְגֹּלֶת הַמֵּת וּמַקְטִיר לָהּ וּמְנַחֵשׁ[18] בָּהּ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כְּאִלּוּ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת שְׁחִיּוֹ[19] שָׁפֵל עַד מְאֹד, וּמְשִׁיבוֹ - כָּל אֵלּוּ מַעֲשֵׂה אוֹב הֵן[20], וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֶן נִסְקָל.

2) מעשה אוב וידעוני. 3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשת בעלת אוב של שאול (שמואל־א כח, ז). 4) מכשף המתיימר ליודע תעלומות ומגיד עתידות. 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). 8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). 9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). 10) כמבואר (סנהדרין סה.): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. 11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). 12) מניע אותו הנה והנה. 13) מיני לחש. 14) זה שבא לשאול באוב. 15) עם בעל האוב. 16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). 17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" – היא שמועה כוזבת, כפי מה שישים במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. 18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. 19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל־א כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחרית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר געה ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומנויות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". 20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

ב. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַיִּדְּעוֹנִי? מַנִּיחַ עֶצֶם עוֹף[21], שֶׁשְּׁמוֹ יַדּוּעַ, בְּפִיו, וּמַקְטִיר[22], וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים אֲחֵרִים[23], עַד שֶׁיִּפֹּל כְּנִכְפֶּה[24] וִידַבֵּר בְּפִיו דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִים לִהְיוֹת. וְכָל אֵלּוּ, מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן. וְאַזְהָרָה שֶׁלָּהֶן מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ[25] אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים".

21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן־צפור" – שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? – ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". 22) (שם, סה.): וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. 23) מוזרים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. 24) החולה במחלת הנופלים. 25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"יא ה"יד).

ג. הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ[26] בִּרְצוֹנוֹ וּבְזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; בִּשּׁוּגג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, נִסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת" וְגוֹ'. וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ", וּלְהַלָּן[27] הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂים? מַדְלִיק אֵשׁ גְּדוֹלָה, וְלוֹקֵחַ מִקְצָת[28] זַרְעוֹ וּמוֹסְרוֹ לְכֹהֲנֵיהֶם עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַכֹּהֲנִים נוֹתְנִין[29] הַבֵּן לְאָבִיו אַחַר שֶׁנִּמְסַר בְּיָדָן לְהַעֲבִירוֹ בָּאֵשׁ בִּרְשׁוּתוֹ[30]; וַאֲבִי הַבֵּן הוּא[31] שֶׁמַּעֲבִיר בְּנוֹ עַל הָאֵשׁ בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים, וּמַעֲבִירוֹ בְּרַגְלָיו[32] מִצַּד זֶה לְצַד אַחֵר בְּתוֹךְ הַשַּׁלְהֶבֶת[33]. לֹא שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ לַמֹּלֶךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹרְפִין בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֶרֶת[34], אֶלָּא בְּהַעֲבָרָה בִּלְבַד[35] הָיְתָה עֲבוֹדָה זוֹ שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ. לְפִיכָךְ[36] הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֶרֶת חוּץ מִמֹּלֶךְ, פָּטוּר[37].

26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקוץ בני עמון (מלכים־א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקוץ עמונים (שם, ה). 27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה – ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). 28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" – ולא כל זרעך. 29) בחזרה. 30) כנוסח אוקספורד. 31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירנו". 32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוחז בנו בידו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומעבירו ברגליו של הבן – פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם־משנה" ו"תפארת־ישראל" בפירוש דברי רבינו). 33) בקפיצה, שלא יישרף. 34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים־ב יז, לא). 35) השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה' אינה שריפה – כמו שחשב המון רב למאד – אבל עיקרו הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך. 36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו באש בלבד. 37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר – אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף־משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא) מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לוהטו ולובנו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

ד. אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[38] אוֹ סְקִילָה[39], עַד שֶׁיִּמְסֹר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִירוֹ בְּרַגְלָיו בְּאֵשׁ דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה[40]. מָסַר[41] וְלֹא הֶעֱבִיר, הֶעֱבִיר וְלֹא מָסַר, אוֹ שֶׁמָּסַר וְהֶעֱבִיר שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ[42] הַעֲבָרָה - פָּטוּר. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר מִקְצָת זַרְעוֹ וְיִנָּיחַ מִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ" - מִקְצָתוֹ וְלֹא כֻלּוֹ[43].

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה. 40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ – שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף־משנה). 43) (סנהדרין סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית־דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עוונו כל כך גדול שאין לו כפרה – ולפיכך לא רצה הקדוש־ברוך־הוא שימות מיתת בית־דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור־המתחיל: "העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותירצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אֶחָד זֶרַע כָּשֵׁר וְאֶחָד זֶרַע פָּסוּל[44]; אֶחָד בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ הוּא חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זַרְעוֹ. אֲבָל אִם הֶעֱבִיר אֶחָיו אוֹ אַחְיוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר עַצְמוֹ, פָּטוּר. הֶעֱבִיר אֶחָד מִזַּרְעוֹ וְהוּא יָשָׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא[45] - פָּטוּר.

44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה. 45) (שם).

ו. מַצֵּבָה שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה הִיא בִּנְיַן שֶׁהַכֹּל מִתְקַבְּצִין אֶצְלָהּ, וַאֲפִלּוּ לַעֲבֹד אֶת ה'[46], שֶׁכֵּן הָיָה[47] דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה". וְכָל הַמְּקוֹם מַצֵּבָה, לוֹקֶה. וְכֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית[48] הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עָלֶיהָ לַה'[49], לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים לְהַנִּיחַ אֶבֶן לְפָנֶיהָ[50] לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ, לְפִיכָךְ אֵין עוֹשִׂין כֵּן לַה'. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו עַל הָאֶבֶן וְנִמְצָא כֻּלּוֹ מוּטָל עָלֶיהָ, שֶׁזּוֹ הִיא הִשְׁתַּחֲוָיָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[51].

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף־משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליליהם, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). 48) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית – משורש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:). 50) לפני עבודה־זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, י), מכאן שהשתחוויה – זו פישוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת (נ"א הַמְּקוֹמוֹת[52]); אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ מֻתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל הָאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאַרְצְכֶם" - בְּאַרְצְכֶם[53] אִי אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים הַמְפֻצָּלוֹת[54] בַּמִּקְדָּשׁ[55]. וּמִפְּנֵי זֶה[56] נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַצִּיעַ[57] מַחֲצָלָאוֹת[58] בְּבָתֵּי־כְנֵסִיּוֹת הָרְצוּפוֹת בַּאֲבָנִים, אוֹ מִינֵי קַשׁ וָתֶבֶן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין הָאֲבָנִים[59]. וְאִם לֹא מָצָא דָּבָר מַבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין הָאֶבֶן, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[60] וּמִשְׁתַּחֲוֶה, אוֹ שׁוֹחֶה עַל צִדּוֹ וּמַטֶּה[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַדְבִּיק פָּנָיו בָּאֶבֶן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגוררות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים־ב ז, ג): ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים. 59) וכן אנו נוהגים כיום בראש־השנה ויום־הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אביי ורבא (מגילה כג.).

ח. כָּל הַמְּשֻׁתָּוֶה לְהּ׳ עַל הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אֵינוֹ לוֹקֶה[62], אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[63]. אֲבָל לָעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶחָד הַשְׁתַּחֲוָיָה בְּפָשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם אוֹ בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם - מְשָׁעָה שֶׁיִּכְבֹּשׁ פָּנָיו[64] בַּקַּרְקַע, נִסְקָל[65].

62) שאין זו השתחוויה האמורה בתורה. 63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה – מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף־משנה" בדעת הרמב"ם). 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. 65) (הוריות ד.). כי לעניין השתחוויה לעכו"ם – כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הַנּוֹטֵעַ אִילָן אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ אוֹ בְּכָל הָעֲזָרָה[66] - בֵּין אִילָן סָרָק[67], בֵּין אִילָן מַאֲכָל, אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲשָׂאוֹ לְנוֹי לַמִּקְדָּשׁ וְיֹפִי לוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ, אֵצֶל[68] מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה זֶה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, נוֹטְעִין אִילָנוֹת בְּצַד מִזְבֵּחַ שֶׁלָּהֶ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שָׁם הָעָם.

66) שהכילה את ההיכל והמזבח – היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלשים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). 67) אילן שאינו עושה פירות. 68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת אַכְסַדְרָאוֹת[69] שֶׁל עֵץ בַּמִּקְדָּשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בַּבִּנְיָן וְאֵינוֹ עֵץ נָטוּעַ - הֲרֵי זֶה יִתֵּץ הֵיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל עֵץ". אֶלָּא כָּל הָאַכְסַדְרָאוֹת וְהַסֻּכָּכוֹת[70] הֵיוֹצְאוֹת מִן הַכְּתָלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל אֶבֶן הָיוּ, לֹא שֶׁל עֵץ.

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. 70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסבכות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ט' אייר ~

מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה

(קכג) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת". (קכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שְׁרֵי מְנָחוֹת חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, חֶלְקָם". (קכה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל". (קכו) שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר פֶּסַח לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל בּוֹ". (קכז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הֶעָרֵל בְּשַׂר פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל, לֹא יֹאכַל בּוֹ". (קכח) שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בֶּן נֵכָר, לֹא יֹאכַל בּוֹ"; כְּלוֹמַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּלְוָה לִבְנֵי נֵכָר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָם, לֹא יֹאכַל בּוֹ. (קכט) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שְׁנִטְמָא קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה', וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו". (קל) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִן הַקָּדָשִׁים שְׁנִטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל". (קלא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נוֹתָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא". (קלב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ, פִּגּוּל יִהְיֶה; וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ, עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא"; וְהוּא בְּכָרֵת. (קלג) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר תְּרוּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל זָר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ". (קלד) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשָׁב כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ". (קלה) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים. וְדָבָר זֶה לִמְּדוּ הַכָּתוּב מִן הַפֶּסַח בְּגִזְרָה שָׁוָה, וְאֵינוֹ בְּפֵרוּשׁ מִן הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר עָרֵל בַּקָּדָשִׁים - מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְאֵינוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. (קלו) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טָמֵא תִּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בְּקָדָשִׁים לֹא יֹאכַל". (קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֻלָּה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חֻזֶּה וְשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". (קלח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה, לֹא תֵאָכֵל". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם בְּכָוָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמַדְנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּירֹשְׁךָ". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ". (קמד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּכוֹר תְּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּבְכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' בְּקִרְבֶּךָ וְצָאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֹּאכַל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בּוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוֹעֵל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן הַקֳּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לֵיהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל. (קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שִׁיִּזָּרֵק דָּמָם. (קמח) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָזָר לֹא יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בִּכּוּרִים קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי בְּטָמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שִׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ". (קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשַׂר שְׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בּוֹ. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל; וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'"; כְּלוֹמַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בְּקָדָשִׁים לֹא יֹאכַל". (קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֻלָּה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חֻזֶּה וְשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". (קלח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה, לֹא תֵאָכֵל". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם בְּכָוָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמַדְנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּירֹשְׁךָ". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ". (קמד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּכוֹר תְּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּבְכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' בְּקִרְבֶּךָ וְצֹאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֹּאכַל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בּוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוֹעֵל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן הַקֳּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לֵיהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל. (קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שִׁיִּזָּרֵק דָּמָם. (קמח) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָזָר לֹא יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בִּכּוּרִים קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי בְּטָמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שִׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ". (קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשַׂר שְׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בּוֹ. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל; וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'"; כְּלוֹמַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בְּקָדָשִׁים לֹא יֹאכַל". (קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֻלָּה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חֻזֶּה וְשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". (קלח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה, לֹא תֵאָכֵל". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם בְּכָוָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמַדְנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּירֹשְׁךָ". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ". (קמד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּכוֹר תְּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּבְכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' בְּקִרְבֶּךָ וְצֹאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֹּאכַל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בּוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוֹעֵל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן הַקֳּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לֵיהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל. (קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שִׁיִּזָּרֵק דָּמָם. (קמח) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָזָר לֹא יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בִּכּוּרִים קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי בְּטָמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שִׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ". (קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשַׂר שְׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בּוֹ. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל; וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'"; כְּלוֹמַר, לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתָן חֹל וְיֹאכְלוּ אוֹתָן בְּטָבְלָן. (קנד) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּים תְּרוּמָה לִבְכוּרִים, וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לִתְרוּמָה, וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֶלָּא מוֹצִיאִין עַל הַסֵּדֶר: בִּכּוּרִים תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר", לֹא תְּאַחֵר דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ. (קנה) שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁנָּדַר וְשֶׁנִּדֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ". (קנו) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לֶחָג בְּלֹא קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם". (קנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל דְּבָרִים שֶׁאָסַר אָדָם עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". (קנח) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ". (קנט) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן חֲלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ". (קס) שֶׁלֹּא יִקַּח גְּרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ". (קסא) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח". (קסב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ"; חֲרֵי הוּא מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְחַלֵּל כְּשֵׁרָה. (קסג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ". (קסד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ". (קסה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הָעֲזָרָה בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ". (קסו) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לִשְׁאָר מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא". (קסז) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן גָּדוֹל וַאֲפִלּוּ לִקְרוֹבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". (קסח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֹא"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהוּא חַיָּב בְּכָל יָבוֹא וְחַיָּב בְּכָל יִטַּמָּא. (קסט) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לְוִי חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ". (קע) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לְוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה בְּשָׁעַת כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם חֵלֶק וְנַחֲלָה". (קעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם - לָמֵת". (קעב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה". (קעג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּג טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ". (קעד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ". (קעה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא לָכֶם, לֹא יֵאָכֵלוּ". (קעו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא, לֹא יֵאָכֵל". (קעז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, בְּכָל הַשֶּׂרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ". (קעח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתִּצָּא לָאֲוִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֹא תֹאכְלוּם". (קעט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׂרֶץ הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֹּׁרֵץ". (קפ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה". (קפא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ". (קפב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". (קפג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה". (קפד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל דָּם, לֹא תֹאכְלוּ". (קפה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז - לֹא תֹאכֵלוּ". (קפו) שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ". (קפז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי" פַּעַם שְׁנִיָּה; כְּךָ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאֶחָד לְאִסּוּר בְּשׁוּל וְאֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה. (קפח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר שׁוֹר הַנִּסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֹאכְלוּ אֶת בְּשָׂרוֹ". (קפט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶחֶם וְגוֹ' לֹא תֹאכְלוּ". (קצ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָלִי לֹא תֹאכְלוּ". (קצא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ". (קצב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל". (קצג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכָּרֶם"; זֶה הוּא אִסּוּר אֲכִילָה. (קצד) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חֵלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, וְיִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכֶם". (קצה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנֵנוּ זֶה זוֹלֵל וְסֹבֵא". (קצו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה". (קצז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ". (קצח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת, לֹא תֹאכְלוּ". (קצט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". (ר) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". (רא) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאוֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם". (רב) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן, וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ יַיִן וְטַעֲמוֹ כְּטַעַם יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים"; וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיץ הַיַּיִן אוֹ דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן, הֲרֵי זֶה אָסוּר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה". (רג) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲנָבִים לַחִים". (רד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים יְבֵשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּיבֵשִׁים לֹא יֹאכַל". (רה) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵחַרְצַנִּים לֹא יֹאכֵל". (רו) שֶׁלֹּא יֹאכַל זוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַד זָג - לֹא יֹאכֵל". (רז) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא הַנָּזִיר לַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". (רח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּאֹהֶל הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֹא". (רט) שֶׁלֹּא יְגַלֵּחַ הַנָּזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ". (ריִ) שֶׁלֹּא לִקְצֹר כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לְקֻצֹּר". (ריא) שֶׁלֹּא לִלְקֹט הַשִּׁבֳּלִים הַנּוֹפְלוֹת בִּשְׁעַת קְצִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶקֶט קְצִירְךָ, לֹא תְלַקֵּט". (ריב) שֶׁלֹּא לִבְצֹר עוֹלְלוֹת הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל". (ריג) שֶׁלֹּא לִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט". (ריד) שֶׁלֹּא לִקַּח עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ"; וְכֵן כָּל הָאִילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ". (רטו) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם". (רטז) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם". (ריז) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם". (ריח) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". (ריט) שֶׁלֹּא לַחְסֹם בְּהֵמָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה בְּדָבָר שֶׁאוֹכֶלֶת מִמְּנוּ וְנֶהֱנֵית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". (רכ) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֲדָמָה בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע". (רכא) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אִילָן בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר". (רכב) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תְקַצּוֹר". (רכג) שֶׁלֹּא לֶאֱסֹף פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסְפִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת עִנְּבִי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר". (רכד) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בִּשְׁנַת יוֹבֵל בֵּין אַדְמָה בֵּין אִילָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרְעוּ". (רכה) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי יוֹבֵל כִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ". (רכו) שֶׁלֹּא לֶאֱסֹף פֵּרוֹת יוֹבֵל כַּאֲסֻפַּת שְׁאָר שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נְזִירֶיהָ". (רכז) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצְמִיתוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאָרֶץ, לֹא תִמָּכֵר לְצְמִיתוּת". (רכח) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת מִגְרַשׁ הַלְוִיִּם וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, לֹא יִמָּכֵר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אֲזָהָרָה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה. (רכט) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב אֶת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי"; אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם מַתְּנוֹתֵיהֶם וּמְשַׂמְּחִים אוֹתָם בָּהֶן בְּכָל רֶגֶל וָרֶגֶל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(רל) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הַלְוָאָה שֶׁעָבְרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ". (רלא) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְהַלְוֹת לְעָנִי מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן יִהְיֶה דָּבָר". זֶה הַכְּלָל - כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשָּׁמֶר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה. (רלב) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְהַחֲיוֹת לְעָנִי וּמִלְתֵּן לוֹ מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ". נִמְצָא: הַנּוֹתֵן צְדָקָה - עוֹשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְהַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - יָתֵר עַל שֶׁבִּטֵּל עֲשֵׂה, עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. (רלג) שֶׁלֹּא לִשְׁלֹחַ עֶבֶד עִבְרִי רֵיקָם כְּשֶׁיֵּצֵא חָפְשִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם". (רלד) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הֶעָנִי בְּחוֹבוֹ כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא עָנִי, וְלֹא יָצַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". (רלה) שֶׁלֹּא לְהַלְוֹת בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כַּסְפְּךָ - לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ". (רלו) שֶׁלֹּא לְלְוֹת בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלָּוֶה, שֶׁלֹּא יְנַשֵּׁךְ לַמַּלְוֶה. (רלז) שֶׁלֹּא לְהָשִׁית יָד בֵּין לוֶּה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא לִהְיוֹת עָרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לִכְתֹּב שְׁטָר בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". (רלח) שֶׁלֹּא לְאַחַר פְּעֻלַּת שָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ". (רלט) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹבוֹ בְּזָרוֹעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". (רמ) שֶׁלֹּא לִמְנוֹעַ הָעֲבוֹט מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמְּךָ, אֶלָּא הָשֵׁב הָשִׁיבֶנּוּ לוֹ בַּלַּיְלָה. הוֹאִיל וְהוּא צָרִיךְ לוֹ בַּלַּיְלָה. (רמא) שֶׁלֹּא לְמַשְׁכֵּן הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה". (רמב) שֶׁלֹּא לַחְבֹּל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחְבֹּל רֵחַיִם וָרָכֶב". (רמג) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹב"; זוֹ גְּנֵבַת נֶפֶשׁ. (רמד) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹבוּ"; זוֹ גְּנֵבַת מָמוֹן.

~ יום שני י' אייר ~

(רמה) שֶׁלֹּא לִגְזֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל". (רמו) שֶׁלֹּא לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ". (רמז) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ". (רמח) שֶׁלֹּא לְכַחֵשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַחֲשׁוּ". (רמט) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְשַׁקְּרוּ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרְךָ בְּיָדְךָ. (רנ) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אֲחִיו". (רנא) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"; זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. (רנב) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר לֹא תוֹנֶה". (רנג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ". (רנד) שֶׁלֹּא לְהַחְזִיר עֶבֶד שָׁבָרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַאֲדוֹנָיו שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו". (רנה) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תוֹנֶנּוּ". (רנו) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת יָתוֹם וְאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם, לֹא תְעַנּוּן". (רנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי עֲבוֹדַת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד". (רנח) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אוֹתוֹ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד". (רנט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּפָרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ". (רס) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לוֹ בְּפָרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ". (רסא) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אָמָה עִבְרִיָּה לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ". (רסב) שֶׁלֹּא לִמְנֹעַ מֵאָמָה עִבְרִיָּה הַיְעוּדָה שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ, לֹא יִגְרָע"; וְהוּא הַדִּין לְשְׁאָר הַנָּשִׁים. (רסג) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר לְהִיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִמְכְּרֶנָּה". (רסד) שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ". (רסה) שֶׁלֹּא לַחְמֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ". (רסו) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ". (רסז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה מִן הַמֻּחְבָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף". (רסח) שֶׁלֹּא יִקַּח הַשָּׂכִיר יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ; וְאֶל כֶּלְיְךָ, לֹא תִתֵּן". (רסט) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם". (רע) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בְּהֵמָה רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְאֶה חֲמוֹר אָחִיךָ". (רעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עָוֶל בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב מַזְהִיר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה. (רעב) שֶׁלֹּא לִהְיוֹת אֶצְלֵנוּ אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ וְגוֹ'". (רעג) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל הַמִּשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט". (רעד) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֹׁחַד, לֹא תִקָּח". (רעה) שֶׁלֹּא לְכַבֵּד גָּדוֹל בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". (רעו) שֶׁלֹּא יִירָא הַדַּיָּן בַּדִּין מֵאָדָם רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ". (רעז) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל עָנִי בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַל, לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ". (רעח) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט אָדָם חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶבְיוֹנְךָ"; זֶה אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת. (רעט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַמַּזִּיק בְּדִינֵי קְנָסוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ". (רפ) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּרִים וְיתוֹמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם". (רפא) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מֵאֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין וְאֵין חֲבֵרוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא". (רפב) שֶׁלֹּא לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים בְּדִבְרֵי נְפָשׁוֹת, אִם הָיוּ הַמְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת". (רפג) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת תְּחִלָּה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב, לִנְטֹת". (רפד) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת בַּדַּיָּנִין אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָכָם בְּדִינֵי תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם בְּחָכְמוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט". (רפה) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר". (רפו) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע, לִהְיֹת עֵד חָמָס". (רפז) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֲדוּת בָּנִים, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים. (רפח) שֶׁלֹּא לְכָרֵת הַדִּין עַל פִּי עֵד אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ". (רפט) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְצַח". (רצ) שֶׁלֹּא לַחְתֹּךְ הַדִּין בְּאֹמֶד הַדַּעַת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵי עֵדִים גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג". (רצא) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בַּדִּין שֶׁהֵעִיד בּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֵד אֶחָד, לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ". (רצב) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג מְחַיֵּב הֲרִיגָה קֹדֶם שֶׁיַּעֲמֹד בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ, עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה". (רצג) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף, אֶלָּא הוֹרְגִין אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לַנִּרְדָּף וְיַהֲרְגֶנּוּ אוֹ יִגְלֶה עֶרְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ, לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". (רצד) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ הָאָנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר". (רצה) שֶׁלֹּא לְקַח כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ". (רצו) שֶׁלֹּא לְקַח כֹּפֶר בְּגָלוּת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר, לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". (רצז) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". (רצח) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ מְכשׁוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". (רצט) שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל תָּם בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". (ש) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף בְּמַלְקוּת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוֹסִיף; פֶּן יוֹסִיף". (שא) שֶׁלֹּא לְרַגֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ". (שב) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא בַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ". (שג) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פְּנֵי אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". (שד) שֶׁלֹּא לִנְקֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקֹּם". (שה) שֶׁלֹּא לִנְטֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִטֹּר". (שו) שֶׁלֹּא לִקַּח אֵם עַל הַבָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים". (שז) שֶׁלֹּא לְגַלַּח שֵׂעָר הַנֶּתֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ". (שח) שֶׁלֹּא לְתָלֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת". (שט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד וְלִזְרֹעַ בְּנַחַל אֵיתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ, וְלֹא יִזָּרֵעַ". (שי) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה". (שיא) שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב חֶתֶן בְּדָבָר מִצָּרְכֵי צִבּוּר כָּל שֶׁנָּתוֹ, כְּגוֹן צָבָא וּשְׁמִירַת הַחוֹמָה וְכיוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר". (שיב) שֶׁלֹּא לְהַמְרוֹת עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ". (שיג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל מִצְוֹות הַתּוֹרָה, בֵּין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בְּפֵרוּשָׁהּ שֶׁקִּבְּלוּ עַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו". (שיד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִכָּל מִצְוֹות הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ". (שטו) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל". (שטז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא, וְהוּא הַמֶּלֶךְ אוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ, לֹא תָאֹר". (שיז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". (שיח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת". (שיט) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת". (שכ) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה". (שכא) שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לִתְחוּם מְדִינָה כְּהוֹלְכֵי דְרָכִים בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ". (שכב) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". (שכג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּרֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם". (שכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם". (שכה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ". (שכו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ". (שכז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ". (שכח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרֹאשׁוֹן שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ". (שכט) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ". (של) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵמְךָ הִיא, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". (שלא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ לֹא תְגַלֶּה". (שלב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שלג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב אוֹ מִן הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ, אֲחוֹתְךָ הִיא - לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". (שלד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ". (שלה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבַּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ בַּת בִּתְּךָ, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן". (שלו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הַבַּת; וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה? מִפְּנֵי שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת, שָׁתַק מִן הַבַּת; וּמִפֵּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר הַבַּת מְגוּפֵי תּוֹרָה, כְּשְׁאָר עֲרָיוֹת. (שלז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה". (שלח) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בִּנָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בַּת בִּנָּהּ". (שלט) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח". (שמ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב, דָּדָתְךָ הִיא". (שמג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ, לֹא תְגַלֶּה". (שמד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח". (שמו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת נִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ - לֹא תִקְרַב". (שמז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ - לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמח) שֶׁלֹּא לְשָׁכַב עִם בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמט) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ". (שנ) שֶׁלֹּא לְשָׁכַב עִם זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר - לֹא תִשְׁכַּב". (שנא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנג) שֶׁלֹּא לִקְרַב לָעֲרָיוֹת בְּדְבָרִים הַמְבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה"; מִפֵּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לִקְרֵבָה הַמְבִיאָה לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה. (שנד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא מַמְזֵר בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'". (שנה) שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְדֵשָׁה, וְהִיא הַנִּבְעֶלֶת בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה". (שנו) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמְגֹרָשׁ גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ". (שנז) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא הַיְבָמָה לְאִישׁ זָר חוּץ מִיבָמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת". (שנח) שֶׁלֹּא יִגְרֹשׁ הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו". (שנט) שֶׁלֹּא יִגְרֹשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו". (שס) שֶׁלֹּא יִקַּח סָרִיס בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּא". (שסא) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר מִכָּל הַמִּינִין, לֹא אָדָם וְלֹא בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". (שסב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִקְהַל גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי". (שסג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים". (שסד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים". (שסה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֶסֶף וְזָהָב, לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד".

אֵלּוּ הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, הֵן וּכְלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן; וְכָל אוֹתָן הַכְּלָלוֹת וְהַדִּקְדּוּקִין וְהַבְּאוּרִין שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁקִּבְּלוּ בֵּית דִּין מִפִּי בֵּית דִּין. וְיֵשׁ מִצְוֹות אֲחֵרוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְקִבְּעוּ אוֹתָן נְבִיאִים וַחֲכָמִים, וּפָשְׁטוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, וְנֵר חֲנֻכָּה, וְתַעֲנִית תִּשְׁעָה בְּאָב, וְיָדַיִם, וְעֵרוּבִין. וְיֵשׁ לְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵאֵלּוּ פֵּרוּשִׁין וְדִקְדּוּקִין; וְהַכֹּל יִתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה.

כָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹות שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ - חַיָּבִין אָנוּ לְקַבְּלָם וּלְשָׁמְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר וכו'"; וְאֵינָן תּוֹסֶפֶת עַל מִצְוֹות הַתּוֹרָה. וְעַל מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"? שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּהוּ בְּמִצְוָה זוֹ לְהוֹסִיפָהּ לְמִצְוֹות הַתּוֹרָה, אוֹ לְחַסֵּר אַחַת מֵאֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ בֵּית דִּין עִם נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן מִצְוָה דֶּרֶךְ תַּקָּנָה, אוֹ דֶּרֶךְ הוֹרָאָה, אוֹ דֶּרֶךְ גְּזֵרָה - אֵין זוֹ תּוֹסֶפֶת; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמְרוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת עֵרוּב אוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ. וְאֵלּוּ אָמְרוּ כֵּן, הָיוּ מוֹסִיפִין עַל הַתּוֹרָה. אֶלָּא כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים, שֶׁהַנְּבִיאִים עִם בֵּית דִּין תִּקְּנוּ וְצִוּוּ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ כְּדֵי לְהַזְכִּיר שִׁבְחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ, וְהָיָה קָרוֹב לִשְׁעָנוּ כְּדֵי לְבָרְכוֹ וּלְהַלְלוֹ, וּכְדֵי לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁאֱמֶת מַה שֶּׁהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִי גּוֹי גָּדוֹל, אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הִיא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא תַעֲשֶׂה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי י"א אייר ~

וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר סְפָרִים:

סֵפֶר רִאשׁוֹן - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁהֵן עִקַּר דַּת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אוֹתָם תְּחִלַּת הַכֹּל - כְּגוֹן יִחוּד שְׁמוֹ בָּרוּךְ הוּא, וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַמַּדָּע'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה".

על אף האמור לעיל בענין גדרה של עבודה־זרה ששלילתה צריכה להיות מבוססת על שכלו והבנתו של אדם, מכל מקום, כדי להמנע לחלוטין מאיסור עבודה־זרה אין מספיק להסתמך רק על השכל וכמו שממשיך שם שאף שהיו בני יעקב "אומה שהיא יודעת את ה' . . חזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד ע"ז כמותן כו' וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר" וכשם שישראל פרשו מעבודה־זרה של מצרים רק לאחר ש"בחר ה' ישראל לנחלה הכתירן במצוות והודיעם דרך עבודתו כו'" כך אין לאדם לסמוך על שלילת השכל בעבודה־זרה, ועליו לדבוק באמונה בה' ובקיום כל המצוות כולן.

לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 103
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

סֵפֶר שֵׁנִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹות שֶׁהֵן תְּדִירוֹת, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן כְּדֵי לֶאֱהֹב אֶת הַמָּקוֹם וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד - כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּתְפִלִּין, וּבְרָכוֹת; וּמִילָה בִּכְלָל, לְפִי שֶׁהוּא אוֹת בִּבְשָׂרֵנוּ לְהַזְכִּיר תָּמִיד בְּשָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם לֹא תְּפִלִּין וְלֹא צִיצִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר אַהֲבָה'.

סֵפֶר שְׁלִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁהֵן בִּזְמַנִּים יְדוּעִים - כְּגוֹן שַׁבָּת, וּמוֹעֲדוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְמַנִּים'.

סֵפֶר רְבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹות שֶׁל בְּעִילָה - כְּגוֹן קִדּוּשִׁין וְגֵרוּשִׁין, וְיִבּוּם וַחֲלִיצָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נָשִׁים'.

סֵפֶר חֲמִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, וּמִצְוֹות שֶׁל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הָאֵלּוּ קִדְּשָׁנוּ הַמָּקוֹם וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָאֻמּוֹת, בַּעֲרָיוֹת וּבְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וּבִשְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר: "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", "אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קְדֻשָּׁה'.

סֵפֶר שִׁשִּׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם בָּהֶן מִי שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּדְבָרִים - כְּגוֹן שְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַפְלָאָה'.

סֵפֶר שְׁבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁהֵם בְּזֶרַע הָאָרֶץ - כְּגוֹן שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, וּמַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת, וּשְׁאָר מִצְוֹות הַנִּגְלָלִין עִמָּהֶן מֵעִנְיָנָם. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְרָעִים'.

סֵפֶר שְׁמִינִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁהֵם בְּכִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקָרְבָּנוֹת צִבּוּר הַתְּמִידִין. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר עֲבוֹדָה'.

סֵפֶר תְּשִׁיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁהֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַיָּחִיד. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קָרְבָּנוֹת'.

סֵפֶר עֲשִׂירִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁהֵן בְּטָהֳרוֹת וְטֻמְאוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר טָהֳרָה'.

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶן חֶזֶק תְּחִלָּה בַּמָּמוֹן אוֹ בַּגּוּף. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נְזִיקִין'.

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות מְכִירָה וּקְנָיָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קִנְיָן'.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, בְּשָׂאָר דִּינִין שֶׁאֵין בִּתְחִלָּתָן חֶזֶק - כְּגוֹן שׁוֹמְרִין, וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת, וּטְעָנוֹת וּכְפִירוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר מִשְׁפָּטִים'.

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹות שֶׁהֵן מְסוּרִין לְסַנְהֶדְרִין - כְּגוֹן מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְקַבָּלַת עֵדוּת, וְדִין הַמֶּלֶךְ וּמִלְחָמוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר שׁוֹפְטִים'.

וְזֶה הוּא חִלּוּק הֲלָכוֹת שֶׁל חִבּוּר זֶה לְפִי עִנְיְנֵי הַסְּפָרִים, וְחִלּוּק הַמִּצְוֹות לְפִי עִנְיְנֵי הֲהֲלָכוֹת.

וַעֲתָה אַתְחִיל לְבָאֵר כָּל מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה וּמִצְוָה וְכָל הַדִּינִים הַנִּכְלָלִים עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הֲהֲלָכוֹת בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי.

סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, הִלְכוֹת דֵּעוֹת, הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחַקּוֹת הַגּוֹיִם, הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹות - שֵׁשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה'; (ג) לְיַחֲדוֹ; (ד) לְאַהֲבוֹ; (ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדְּשׁוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ; (ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בְּשֵׁמוֹ; (י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת דֵּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִדַּמּוֹת בִּדְרָכָיו; (ב) לְהִדָּבֵק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּיוֹדְעָיו; (ג) לֶאֱהֹב אֶת הָרֵעִים; (ד) לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּרִים; (ה) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא אַחִים; (ו) לְהוֹכִיחַ; (ז) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנִים; (ח) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת אַלְמָנוֹת; (ט) שֶׁלֹּא לֵילֵךְ רָכִיל; (י) שֶׁלֹּא לִנְקֹם; (יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר.

הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות - (א) לִלְמֹד תּוֹרָה; (ב) לְכַבֵּד מְלַמְּדֵיהָ וְיוֹדְעֶיהָ.

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְתִשַּׁע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; (ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הָרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם; (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ; (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאי; (ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ; (יב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ; (יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית לְעָבְדָהּ; (יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית; (טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שִׂנְאָתוֹ; (טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשִׁמָהּ; (כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בְּשִׁמָהּ; (כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהֲרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר; (כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי; (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ; (כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה; (כח) שֶׁלֹּא לְהַשְׁתַּחֲוֹות עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית; (כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה; (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ; (לא) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; (לב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד; (לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; (לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶם; (לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שֶׁלֹּא לִנְהוֹג בְּמִנְהָגוֹתֵיהֶם וּבְמַלְבּוּשָׁם; (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ; (לח) שֶׁלֹּא לְקַסֵּם; (לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן; (מ) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חֶבֶר; (מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים; (מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב; (מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בִּידִּעוֹנִי; (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף; (מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ; (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן; (מז) שֶׁלֹּא יַעְדֶּה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה; (מח) שֶׁלֹּא תַּעֲדֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ; (מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע; (נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד; (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קְרֻחָה עַל מֵת.

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מֵהֶם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְתִשַּׁע וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר אַהֲבָה

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיַּת שְׁמַע, הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת מִילָה.

הִלְכוֹת קְרִיַּת שְׁמַע. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה: (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם; (ב) לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִהְיוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ; (ב) לְקָשְׁרָן עַל הַיָּד; (ג) לִקְבַּע מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ; (ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

הִלְכוֹת צִיצִית. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְפֵי הַבְּסָוּת.

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שְׁמוֹ אַחַר אֲכִילָה.

הִלְכוֹת מִילָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה.

סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׂ בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה.

הִלְכוֹת עֵרוּבִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְווֹת - שֵׁשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בְּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ט) לִשְׁבֹּת בְּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג; (י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג; (יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה מִצְווֹת - שָׁלֹשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה; (ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב. יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁלֹשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי; (ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג; (ג) לְטֹל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב וְלֵידַע וְלִקְבֹּעַ חֳדָשִׁים בְּאֵיזֶה יוֹם הוּא תְּחִלַּת כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעֹק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר.

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְווֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְווֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים - תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מֵהֶן מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ מִצְווֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׁוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְווֹת - שְׁתֵּי מִצְווֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבָּעֵל אִשָּׁה בִּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לְפָרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה.

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְווֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שֶׁיְּגָרֵשׁ הַמְגֹרָשׁ בְּסֵפֶר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת.

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁלֹשׁ מִצְווֹת - שְׁתֵּי מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְיַבֵּם; (ב) לַחְלֹץ; (ג) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתֵּסוּר רְשׁוּת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ.

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן חָמֵשׁ מִצְווֹת - שָׁלֹשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְקַנֵּס הַמְפַתֶּה; (ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס; (ד) שֶׁתִּשֵּׁב אֶשֶׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם; (ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הִלְכוֹת שׁוֹטָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁלֹשׁ מִצְווֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשׁוֹטָה כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֵׂכֶל עַל קָרְבָּנָהּ; (ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְווֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעָה עָשָׂר - מֵהֶן תֵּשַׁע מִצְווֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

~ יום רביעי י"ב אייר ~

סֵפֶר קְדֻשָּׁה

הִלְכוֹתָיו שָׁלֹשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שִׁבְעִים וּשְׁלֹשִׁים מִצְווֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל הָאֵם; (ב) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל אֵשֶׁת אָב; (ג) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אָחוֹת; (ד) שֶׁלֹּא לְבַעֵל בַּת אֵשֶׁת אָב; (ה) שֶׁלֹּא לְבַעֵל בַּת הַבֵּן; (ו) שֶׁלֹּא לְבַעֵל בַּת; (ז) שֶׁלֹּא לְבַעֵל בַּת הַבַּת; (ח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ; (ט) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּנָּהּ; (י) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ; (יא) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אֲחוֹת אָב; (יב) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אֲחוֹת אֵם; (יג) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב; (יד) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אֵשֶׁת הַבֵּן; (טו) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אֵשֶׁת אָח; (טז) שֶׁלֹּא לְבַעֵל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה; (יח) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ; (יט) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זָכָר; (כ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָב; (כא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב; (כב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אִישׁ; (כג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל נִדָּה; (כד) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (כה) שֶׁלֹּא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּקָּהָל; (כו) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְּרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כז) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כח) שֶׁלֹּא יָבוֹא מַמְזֵר בַּקָּהָל; (כט) שֶׁלֹּא יָבוֹא סָרִיס בַּקָּהָל; (ל) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר, אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (לא) שֶׁלֹּא יִשָּׁא כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה; (לב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, אֲפִלּוּ בִּלֹּא קִדּוּשִׁין; (לג) שֶׁיִּשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוּתָהּ; (לד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גְּרוּשָׁה; (לה) שֶׁלֹּא יִשָּׂא זוֹנָה; (לו) שֶׁלֹּא יִשָּׂא חֲלָלָה; (לז) שֶׁלֹּא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בָּעַל.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְבַדֵּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לְטְהוֹרָה; (ב) לְבַדֵּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ג) לְבַדֵּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לְבַדֵּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; (יד) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּשׁוּר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; (יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ; (כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִישָּׁבַע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לְשָׁא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לְכַפֵּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִישָּׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִישָּׁבַע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת.

הִלְכוֹת נְדָרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - שְׁתַּיִם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ; (ג) שֶׁיּוּפַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, וְזֶה הוּא הַפֵּר נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָבָם.

הִלְכוֹת נְזִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹות - שְׁתַּיִם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע; (ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כָּל יְמֵי נִזְרוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִין; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֹהֶל הַמֵּת; (ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים; (י) שֶׁיְּגַלַּח עַל הַקָּרְבָּנוֹת, כְּשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמָּא.

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹות - חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לָדוּן בְּעֶרְכֵי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְזֶה הוּא דִּין עֶרְכֵי אָדָם; (ב) דִּין עֶרְכֵי בְּהֵמָה; (ג) דִּין עֶרְכֵי בָּתִּים; (ד) דִּין עֶרְכֵי שָׂדוֹת; (ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו; (ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם; (ז) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל חֵרֶם.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים - עֶשֶׂר מֵהֶן מִצְוֹות עֲשֵׂה, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת כִּלְאַיִם, הִלְכוֹת מַתָּנוֹת עֲנִיִּים, הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשְׂרוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה, הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם; (ב) שֶׁלֹּא תִּבּוֹאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם.

הִלְכוֹת מַתָּנוֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מִצְווֹת - שֵׁבַע מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַנִּיחַ פֵּאָה; (ב) שֶׁלֹּא יָכֶלֶה הַפֵּאָה; (ג) לְהַנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט הַלֶּקֶט; (ה) לַעֲזֹב עוֹלֵלוֹת בַּכֶּרֶם; (ו) שֶׁלֹּא יְעוֹלֵל הַכֶּרֶם; (ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ח) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ט) לְהַנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שֶׁלֹּא יָשׁוּב לָקַחַת הַשִּׁכְחָה; (יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לֶעָנִיִּים; (יב) לִתֵּן צְדָקָה בְּמִסַּת יָד; (יג) שֶׁלֹּא יְאַמֵּץ לִבּוֹ עַל הֶעָנִי.

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְווֹת - שְׁתַּיִם מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת זֶה לָזֶה, אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר תְּרוּמָה; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשָׁב כֹּהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חַלָּלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מִן הַמּוּרָם מִן הַקָּדָשִׁים.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַזְּרִיעָה, וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְווֹת - שֶׁלֹּשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; (ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָּמָיו בִּשְׂאָר צָרְכֵי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה; (ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה; (ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לִהְיוֹת נֶטַע רְבָעִי כֶּלוּ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לֶהֱאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לִבְעָלָיו כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי מַעֲשֵׂר.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְווֹת - שְׁמוֹנֶה מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן; (ה) לָתֵת זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה לַכֹּהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז; (ז) לְפָדוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ח) לְפָדוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם מִצְווֹת - תֵּשַׁע מִצְווֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלָאכָה בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ; (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שֶׁיַּשְׁמִיט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שֶׁיַּשְׁמִיט כָּל הַלְוָאָתוֹ; (ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוֶה; (ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֶאֱבֵד מָמוֹנוֹ; (י) לִסְפֹּר שָׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁים; (יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אַדְמָה בְּשָׁנָה זוֹ; (יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְהוּא דִּין שֶׁדֶּה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה; (יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לְצְמִיתוּת; (יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹּא יִנָּחֵל כָּל שֵׁבֶט לִוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִים לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהּ; (כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לִוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה; (כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם; (כב) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם בֵּין לִקְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְווֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁבַע וְשִׁשִּׁים - מֵהֶם שִׁלֹּשִׁים מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר עֲבוֹדָה

הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין, הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִלְכוֹת מְעִילָה.

הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְווֹת - שָׁלֹשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְנוֹת מִקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת עָלָיו; (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ה) לִשְׁמֹר אֶת הַמִּקְדָּשׁ סָבִיב; (ו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ.

הִלְכוֹת כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְווֹת - שֵׁשׁ מִצְווֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ; (ג) שֶׁלֹּא לָסוּךְ מִמֶּנּוּ; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכֻּנֶת הַקְּטֹרֶת; (ה) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת; (ו) לָשֶׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף; (ז) שֶׁלֹּא יָסוּרוּ הַבַּדִּים מִמֶּנּוּ; (ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלֵּוִי בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ; (י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן לָעֲבוֹדָה; (יא) שִׁיְּהִיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בָּרְגָלִים; (יב) לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי כְהֻנָּה לָעֲבוֹדָה; (יג) שֶׁלֹּא יִקְרַע הַמְעִיל; (יד) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד.

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן שִׁכּוֹר לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן קָרוּעַ בְּגָדִים; (ד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בְּכָל עֵת אֶל הַהֵיכָל; (ה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׁעַת עֲבוֹדָה; (ו) לְשַׁלֵּחַ טְמֵאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְהַר הַבַּיִת; (ט) שֶׁלֹּא יִשַּׁמֵּשׁ טָמֵא; (י) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טְבוּל יוֹם; (יא) לְקַדֵּשׁ הָעוֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו; (יב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּעַל מוּם לַהֵיכָל וְלַמִּזְבֵּחַ; (יג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם; (יד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (טו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זָר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט; (ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם, אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם; (ח) שֶׁלֹּא יָטִיל מוּם בַּקָּדָשִׁים; (ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים; (י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְחֻסַּר זְמַן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; (יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנַן וּמְחִיר; (יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ; (יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה; (ג) סֵדֶר הַחֲטָאת; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר הַחֲטָאת הַפְּנִימִית; (ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף; (ו) סֵדֶר הָאָשָׁם; (ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים; (י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסִדֶּר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה; (יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא; (יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (טו) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן; (טז) שֶׁלֹּא תֵּאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ; (יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שִׁיְּרֵי מְנָחוֹת; (יח) שֶׁיָּבִיא כָּל נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפִּגַּע בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן; (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה; (כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה; (כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תִּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת; (ב) לְהַדְלִיק אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם; (ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ; (ד) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם; (ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; (ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם; (ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'חֲבִתִּין'; (ח) לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת; (ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם הַפָּנִים; (י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; (יא) מוּסַף הַפֶּסַח; (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה; (יג) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וְאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת מִיּוֹם הַקְרֶבֶת הָעֹמֶר; (יד) מוּסַף עֲצֶרֶת; (טו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בִּגְלַל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת; (טז) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה; (יז) מוּסַף יוֹם צוֹם; (יח) מוּסַף הֶחָג; (יט) מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁחִסַּל בָּהֶם מוּם; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל; (ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקָּדָשִׁים; (ז) לִשְׂרֹף אֶת הַנּוֹתָר; (ח) לִשְׂרֹף אֶת הַטָּמֵא.

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כֻּלָּן עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר וּשְׁאָר הָעֲבוֹדָה.

הִלְכוֹת מְעִילָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן, וְזֶה הוּא דִּין הַמּוֹעֵל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדְשִׁים; (ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז הַקָּדָשִׁים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, מֵאָה וְשָׁלֹשׁ - מֵהֶן שֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַקְּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, הִלְכוֹת חֲגִיגָה, הִלְכוֹת בִּכּוּרוֹת, הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, הִלְכוֹת מְחִסְרֵי כַּפָּרָה, הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. יֵשׁ בְּכֻלָּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוות - אַרְבַּע מִצְוות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ; (ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ; (ג) שֶׁלֹּא תָלִין אֲמוּרָיו; (ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי; (ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; (ו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל; (ח) שֶׁלֹּא יוֹצִא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מְשֻׁמָּד; (י) שֶׁלֹּא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; (יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל; (יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם; (יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי; (יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ לַבֹּקֶר; (טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר; (טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.

הִלְכוֹת חֲגִיגָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שֵׁשׁ מִצְוות - אַרְבַּע מִצְוות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחֹג בִּשְׁלֹשָׁה רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְשַׁמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.

הִלְכוֹת בִּכּוּרוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן חָמֵשׁ מִצְוות - שְׁתֵּי מִצְוות עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בִּכּוּר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפְּדֶה הַבִּכּוּר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכָלְלוּתֵי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבִּכּוּר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשַׂר וְדַם בִּכּוּר.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן חָמֵשׁ מִצְוות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שְׁגָגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'; (ג) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה אוֹ בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפְקָדוֹן, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי עוֹף אוֹ עֶשְׂרִית הָאֵיפָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד'; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

הִלְכוֹת מְחִסְרֵי כַּפָּרָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַמְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגָּמֵר טָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת תְּמוּרָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁלֹשׁ מִצְוות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא יָמִיר; (ב) שֶׁתְּהֶיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, אִם הֵמִיר; (ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַמֻּקְדָּשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לְקְדֻשָּׁה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים - עֶשְׂרִים מִצְוות עֲשֵׂה, וּתְשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה.

~ יום חמישי י"ג אייר ~

סֵפֶר טָהֳרָה

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנָה, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין, הִלְכוֹת כֵּלִים, הִלְכוֹת מִקְוָוֹת.

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנָה מִצְוות - שֵׁשׁ מִצְוות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא יְקַיֵּץ סִימָנֵי טֻמְאָה; (ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק; (ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְצֹרָע מְפֹרָסָם בְּקִרְיַעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם; (ה) טָהֳרַת צָרַעַת; (ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר; (ז) דִּין צָרַעַת הַבָּגֶד; (ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נְדָה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִבְלָה; (ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ; (ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּשֶׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טֻמְאַת מַשְׁקִין וְאָכָלִין וְהֶכְשֵׁרָן.

הִלְכוֹת כֵּלִים. וְזֶה הוּא פְּרָטָן: עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת, לְיַדַּע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת, וְכֵלִים שֶׁאֵינָם מִטַּמְּאִין, וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין הַכֵּלִים וּמְטַמְּאִין.

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, עֶשְׂרִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר נָזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה.

הִלְכוֹת גְּנֵבָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגַּנָּב; (ג) לְצַדֵּד הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָלוֹת; (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶם; (ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל; (ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק; (ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד; (ד) שֶׁלֹּא לְהִתְעַוֵּת; (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה; (ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה; (ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁבְעָה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ; (ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ; (ג) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְמְחַיֵּב גָּלוּת; (ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצֶה, קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין; (ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדְפוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם; (ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְהָכִין לָהֶן הַדֶּרֶךְ; (י) לַעֲרֹךְ אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל; (יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד אוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִּזָּרַע; (יב) שֶׁלֹּא תָּשִׂים דְּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה; (יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר; (טו) לְפָרֵק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ; (טז) לִטְעֹן עִמּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים - מֵהֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, עֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת מְכִירָה, הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, הִלְכוֹת עֲבָדִים.

הִלְכוֹת מְכִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין מֵקַח וּמִמְכָּר; (ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמֵקַח וּמִמְכָּר; (ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים; (ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לְיַדַּע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה, וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל, וְאֵיזוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵיזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לְיַדַּע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין, וְהַרְחָקַת נִזְקֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְּׁכֵנוֹ וּמִבַּעַל הַמָּצָר שֶׁלּוֹ, וְדִין בַּעַל הַמָּצָר.

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לְיַדַּע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בִּמְקָחָן וּמִמְכָּרָן וּבְהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

הִלְכוֹת עֲבָדִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי; (ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְכֶּרֶת עֶבֶד; (ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֻנוּ בְּפֶרֶךְ; (ד) שֶׁלֹּא נַנִּיחַ גֵּר תּוֹשָׁב לְרִדּוֹת בּוֹ בְּפֶרֶךְ; (ה) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי; (ז) שֶׁלֹּא יֵצֵא רֵיקָם; (ח) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָהּ; (י) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר; (יא) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֲבָל אִם הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרֹאשֵׁי אֵיבָרָיו; (יב) שֶׁלֹּא לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; (יג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנָּצוֹל אֵלֵינוּ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה - שֵׁשׁ מֵהֶן מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שֶׁבַע מִצְוֹות - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמֻּחְבָּר שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמֻּחְבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלַאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׂאָר בְּהֵמָה.

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ; (ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ אוֹתוֹ; (ג) לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי; (ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בְּזָרוֹעַ; (ה) לְהַחְזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לְבְעָלָיו בְּזְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה; (ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית; (י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלְוֶה בְּרִבִּית; (יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב; (יב) לִלְווֹת מִן הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית.

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

הִלְכוֹת נְחָלוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁלֹּשׁ וְעֶשְׂרִים - מֵהֶן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֳנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם, הִלְכוֹת עֵדוּת, הִלְכוֹת מַמְרִים, הִלְכוֹת אֵבֶל, הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֳנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. יֵשׁ בְּכֻלָּן שִׁבְעָה עָשָׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים; (ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט; (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים; (ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִים בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם; (ה) שֶׁלֹּא יִלַּמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ו) לַהֲרֹג בְּסִקִילָה; (ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה; (ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף; (ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק; (י) לִתְלוֹת; (יא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ; (יב) שֶׁלֹּא תֵּלִין נִבְלָתוֹ; (יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף; (יד) לְהַלְקוֹת לָרָשָׁע; (טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּאַת הַלּוֹקֶה; (טז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי בְּאֻמְדָּן הַדַּעַת; (יז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס; (יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַדַּל בַּדִּין; (כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין; (כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעַל עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֶא; (כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל מִשְׁפָּט; (כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם; (כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק; (כה) שֶׁלֹּא לִירְאָה בַּדִּין מֵאִישׁ זָרוֹעַ; (כו) שֶׁלֹּא לְקַח שֹׁחַד; (כז) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ שָׁוְא; (כח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן; (כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא; (ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

הִלְכוֹת עֵדוּת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנָה מִצְוֹות - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת; (ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים; (ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵדוּת אֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה; (ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב; (ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר; (ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת.

הִלְכוֹת מַמְרִים. יֵשׁ בְּכֻלָּן תֵּשַׁע מִצְוֹות - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹות שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלְּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; (ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל; (ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם; (ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם; (ז) לְכַבֵּד אָב וָאֵם; (ח) לִירְאָה מֵאָב וָאֵם; (ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

הִלְכוֹת אֵבֶל. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים; וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁהֵם מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה;

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) שֶׁלֹּא יִטָּמֵא כֹּהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִפָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטָּמֵא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם, אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד.

הִלְכוֹת מִלָּכִים וּמִלְחָמוֹת. יֵשׁ בְּכְלָלָן שֶׁל עֲשָׂרִים מִצְוֹות - עֲשֵׂה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֲשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחְרִים שִׁבְעָה עַמְמִין; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת מֵהֶן נְשָׁמָה; (ח) לְמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מִפֹּרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶן; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בּוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפּוֹר בּוֹ; (יז) לְמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאֹרָשׂ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבוֹנֶה בְּנָיִן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמֵחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת מִלְחָמָה; (כא) דִּין יְפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר יְפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַרְבַּע וְשִׁבְעִים - מֵהֶן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

וְנִמְצְאוּ כָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר סֵפֶר, שְׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת.

וַעֲתָה אַתְחִיל לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי בָּרוּךְ הוּא.

~ יום שישי י"ד אייר ~

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[1]

מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב סֵפֶר רִאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמַּדָּע הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. ב. הִלְכוֹת דֵּעוֹת. ג. הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. ד. הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְחֻקּוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. ה. הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

1) המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ, וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי לֵב".

בהדרן על הש"ס שאמר האדמו"ר המהר"ש מציין לשתי נקודות:

שתחילתו במ"ם פתוחה – "מאימתי קורין את שמע כו'" וסיומו במ"ם סתומה – "ה' יברך את עמו בשלום" ובנוסף, גם תוכן פתיחתו וסיומו זהים; מתחיל בכהנים שתפקידם לברך את ישראל **בשלום** ומסיים **בשלום** – ". . ה' יברך את עמו בשלום".

על דרך זה י"ל שגם הרמב"ם פתח את חיבורו במ"ם פתוחה – "משוך חסדך ליודעיך" וסיימו במ"ם סתומה "כמים לים מכסים", וגם תוכן הפתיחה – "לידע שיש שם מצוי ראשון כו'", זהה לתוכן הסיום – "לא יהיה עסק כל העולם אלא את ה' בלבד . . ישיגו דעת בוראם . . מלאה הארץ דעה את ה' . . כו'".

לעתיד־לבוא תהיה ידיעת אמיתות המצאו גם אצל מי שאינם יהודים כמשמעות הפסוק "כי מלאה הארץ דעה את ה' כו'" שכוונתו לכל הבריאה כולה כולל המלאכים שימלאו דעה את ה'. אלא שאצל עם ישראל יהיה ענין ידיעת ה' באופן נעלה יותר ש"יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו'".

יין מלכות ספר המדע סימן א'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

יֵשׁ בְּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת: שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אַחֵר זוּלָתִי ה'. ג) לְיַחֲדוֹ. ד) לְאָהֲבוֹ. ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ. ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ. ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שְׁנִקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם. ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בְּשְׁמוֹ. י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שיש מצוי ראשון, הוא אלוקי עולם אדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

א. יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת[2] - לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם[3] מָצוּי רִאשׁוֹן[4], וְהוּא מַמְצִיא[5] כָּל נִמְצָא. וְכָל הַנִּמְצָאִים מִשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם, לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הֲמְצָאוֹ[6].

2) המחקריות. רבינו ז"ל התכוון להתחיל חיבורו בשם המיוחד על דרך: "שויתי ה' לנגדי תמיד", ורמזו בארבעת ראשי התיבות הראשונות. 3) אין פירושו כאן כיחס המקום: שם ולא פה, אלא שימוש־לשון רגיל בערבית הוא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם; ורבינו העביר אותו מלשון ערב ללשון עֵבֶר (רבי שמואל אבן־תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). 4) נמצא ראשון שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לַזְּמָן, כלומר: שאין לו תחילה וראשית. 5) בורא הכל יש מאין. 6) ממקור מציאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת כל המציאות.

ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מָצוּי - אֵין דָּבָר אַחֵר יָכוֹל לְהַמְצִאוֹת[7].

7) כי המצוי הראשון אינו רק ממציא הנמצאים ובוראם, אלא גם מחיה את כולם ומקיימם, הוא סיבת קיומם – ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת, שֶׁאֵין כָּל הַנִּמְצָאִים מְלַבַּדּוֹ מְצוּיִים - הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה מָצוּי, וְלֹא יִבָּטֵל הוּא לְבִטּוֹלָם[8]; שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים צְרִיכִין לוֹ, וְהוּא, בָּרוּךְ הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶם, לְפִיכָךְ אֵין אֲמִתָּתוֹ כַּאֲמִתַּת[9] אֶחָד מֵהֶם.

8) שהרי מציאותו היא מציאות עצמית, בלתי תלוייה באחרים כמציאות שאר הנמצאים שהיא תלוייה בו, במצוי הראשון – ולכן קיומו נצחי ולא יחדל מהיות אפילו כשכל הנמצאים ייבטלו והיו כלא היו. 9) מציאותם של שאר הנמצאים אינה מוכרחת, שהרי תלויים הם באחרים, בסיבה שסיבבה למציאותם – ולפיכך הם רק אפשרי המציאות: אפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו; אבל המצוי הראשון והקדמון לכל דבר שאין סיבה למציאותו, אמיתת מציאותו היא הכרחית – ולפיכך הוא מחוייב המציאות, ואי־אפשר שלא יימצא.

ד. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת"[10] - הוּא לְבַדּוֹ הָאֱמֶת, וְאֵין לְאַחֵר אֱמֶת כַּאֲמִתָּתוֹ. וְהוּא שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ", כְּלוֹמַר: אֵין שָׁם מָצוּי אֱמֶת מִלְבַדּוֹ כְּמוֹתוֹ[11].

10) וכדברי חז"ל על הפסוק הזה: "מהו 'אמת'? שהוא אלוקים חיים ומלך עולם" (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 11) זולתו אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

ה. הַמָּצוּי הַזֶּה הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְהוּא הַמַּנְהִיג הַגַּלְגַּל[12] בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ קֵץ וְתַכְלִית[13], בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק[14]; שֶׁהַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּסֹּב בְּלֹא מְסַבֵּב[15]; וְהוּא, בָּרוּךְ הוּא, הַמְסַבֵּב אוֹתוֹ בְּלֹא יָד וּבְלֹא גוּף[16].

12) כמו: המנהיג את הגלגל. חסרה פה מלת הפעול "את", כמנהג לשון המשנה וסגנונה, הוא הגלגל העליון המקיף את כל שאר הגלגלים, ובסיבובו התמידי מסבב הוא גם אותם והם מקיימים בזה את העולם. על הגלגלים ידובר להלן בפרק ג. 13) בחוזק. 14) בזמן והתמדה. 15) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח מניע אחר זולתו. 16) שאלמלי היה גוף שיש לו קץ ותכלית, לא היה הגלגל סובב תמיד בלי קץ וסוף. ועוד: אלמלי היה מניע הגלגל גוף, היה מתנועע גם הוא יחד עם הגלגל המונע על ידו, שהרי כלל הוא שאין גוף מניע מבלי שיתנועע גם הוא (מורה־נבוכים חלק ב, הקדמה ט). והיות שכל מתנועע צריך למניע אשר יסבב תנועתו – אם כן אין לדבר סוף! אלא על כורחך אתה אומר: שהמצוי הראשון המניע את הגלגל – אינו גוף (השווה מורה־נבוכים חלק ב, א).

ו. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ"[17]. וְכָל הַמַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אַחֵר חוּץ מִזֶּה, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי", וְכוֹפֵר בָּעִקָּר[18], שֶׁזֶּהוּ הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל[19] תָּלוּי בּוֹ.

17) (מכות כד.), כלומר: אנוכי ה' מחוייב המציאות, ולפיכך – אנוכי גם "אלוקיך", ועליך להכיר באלקותי ולעבדני. 18) בעיקרו של עולם, בהקדוש־ברוך־הוא. 19) מציאות אלוקים ואחדותו הוא עיקר גדול, והכופר בו – כופר בכול.

ז. אֱלוֹהַּ זֶה אֶחָד הוּא וְאֵינוֹ שְׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ אֶחָד מִן הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֲחָדִים הַרְבֵּה[20]. וְלֹא אֶחָד כְּגוּף, שֶׁהוּא נֶחֱלָק לְמַחֲלָקוֹת וְלִקְצָווֹת[21]; אֶלָּא יָחִיד, שֶׁאֵין יִחוּד אַחֵר כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם. אִלּוּ הָיוּ אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה, הָיוּ גוּפִין וּגְוִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַנִּמְנִים[22] הַשָּׁוִין בִּמְצִיאוּתָן נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, אֶלָּא בַּמְאָרָעִין שֶׁיֵּאָרְעוּ בַּגּוּפוֹת וְהַגְּוִיּוֹת. וְאִלּוּ הָיָה הַיּוֹצֵר גּוּף וּגְוִיָּה, הָיָה לוֹ קֵץ וְתַכְלִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גּוּף שֶׁאֵין לוֹ קֵץ; וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לְגוּפוֹ קֵץ וְתַכְלִית, יֵשׁ לְכֹחוֹ קֵץ וָסוֹף. וֵאלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ שְׁמוֹ, הוֹאִיל וְכֹחוֹ אֵין לוֹ קֵץ וְאֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁהֲרֵי הַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד - אֵין כֹּחוֹ כֹּחַ גּוּף; וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ גּוּף, לֹא יֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרָעוֹת הַגּוּפוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא אֶחָד[23]. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"[24].

20) מין האדם, למשל, כולל אישים רבים. 21) גוף האדם מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק. 22) דברים הניתנים להימנות. 23) בהלכה זו הוכיח הרמב"ם ז"ל במופת הגיוני את אחדותו המוחלטת של המצוי הראשון, הקדוש־ברוך־הוא: שהרי אם נאמר [=ח"ו], למשל, שיש שני אלוקות שווים במציאות ובמעלה ואין אחד עילה לשני – אז בהכרח יתחייב שהם גופים; שאם לא כן, במה יהיו נפרדים זה מזה להימנות בתור **שניים**? הלא כל הדברים הנמנים נבדלים זה מזה על ידי איזה שינוי, על ידי איזה מאורע ומקרה שיש בזה מה שאין בזה. למשל, שתי מטבעות יצוקות ביציקה אחת והן שוות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכל זו לזו, בכל זאת נפרדות הן אחת מחברתה על ידי מקרה המקום, שכל אחת תופסת לעצמה מקום מיוחד. ויש בהן, איפוא, שינוי מקומי המבדיל ביניהן – ושינויים או מקרים כאלה יחולו רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח למעלה (הלכה ה) על ידי תנועת הגלגל הנצחית, שמניעו ומסבבו בלי קץ ותכלית אינו גוף ואין בו, איפוא, משיגי הגוף, שינויים ומקרים גופניים – ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד ואין שני לו. 24) השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י', היסוד השני).

ח. חֲרִי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים[25], שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוּף וּגְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת", וְהַגּוּף לֹא יִהְיֶה בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת; וְנֶאֱמַר: "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה". וְנֶאֱמַר: "וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה"; וְאִלּוּ הָיָה גּוּף, הָיָה דּוֹמֶה לִשְׁאָר גּוּפִים.

25) אחרי שהוכיח במופת הגיוני שהקדוש־ברוך־הוא אינו גוף, הוא מחזר כאן להביא ראייה להוכחתו גם מהתנ"ך.

ט. אִם־כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְתַחַת רַגְלָיו"; "כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים"; "יַד ה'"; "עֵינֵי ה'"; "אָזְנֵי ה'", וְכֵיוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ[26]? הַכֹּל לְפִי דַּעְתָּן שֶׁל בְּנֵי־אָדָם הוּא, שֶׁאֵינָן מַכִּירִין אֶלָּא הַגּוּפוֹת[27], וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם[28]. וְהַכֹּל כִּנּוּיִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שָׁנוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי" - וְכִי חֶרֶב יֶשׁ־לוֹ, וּבַחֶרֶב הוּא הוֹרֵג? אֶלָּא מָשָׁל, וְהַכֹּל מָשָׁל. רְאֵיָה לַדָּבָר זֶה שֶׁנָּבִיא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "לְבוּשֵׁהּ כִּתְלַג חִוַּר", וְאֶחָד רָאָהוּ חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ רָאָהוּ עַל הַיָּם כְּגִבּוֹר עוֹשֶׂה מִלְחָמָה[29], וּבְסִינַי - כְּשֶׁלִּיחַ־צִבּוּר עָטוּף[30]. לוֹמַר, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת וְצוּרָה[31], אֶלָּא הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וּבַמַּחֲזֶה. וַאֲמִתַּת הַדָּבָר[32] אֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מֵבִין, וְלֹא יְכוֹלָה לְהַשִּׂיגוֹ וּלְחָקְרוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא, אִם עַד תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא".

26) הלא כל אלה אברי גוף הם? 27) כדברי רבינו (מורה־נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף; וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף – אינו לדעתם נמצא. 28) (ברכות לא.) כדי שיבינו לדבריה מדברת התורה בכינויים ובציורי דיבור הלקוחים מתוך חיי האדם וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים הנביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה, אלא אין משמיעים לאוזן – אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין – אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א). 29) (מכילתא בשלח). 30) (ראש השנה יז:). 31) מכיוון שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. 32) מהותו האמיתית של הקדוש־ברוך־הוא תעלומה היא, ולא יגיע האדם לעולם לחקר תכליתה.

י. מַהוּ זֶה שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהַשִּׂיג כְּשֶׁאָמַר: "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ" ? - בִּקֵּשׁ לֵידַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁיִּהְיֶה יָדוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים, שֶׁרָאָה פָּנָיו וְנֶחְקְקָה צוּרָתוֹ בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים. כָּךְ בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרֶדֶת בְּלִבּוֹ מִשְּׁאָר מְצִיאוֹת הַנִּמְצָאִים, עַד שֶׁיֵּדַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ כַּאֲשֶׁר הִיא. וְהֶשִּׂיבוֹ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּדַעַת הָאָדָם הַחַי, שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגּוּף וְנֶפֶשׁ, לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת דָּבָר זֶה עַל בֵּרְיוֹ. וְהוֹדִיעוֹ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אָדָם לְפָנָיו וְלֹא יֵדַע לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁהִשִּׂיג מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ דָּבָר, שֶׁנִּפְרָד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הַנִּמְצָאִים, כְּמוֹ שֶׁיִּפָּרֵד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה אֲחוֹרָיו וְהִשִּׂיג כָּל גּוּפוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר גּוּפֵי הָאֲנָשִׁים. וְעַל דָּבָר זֶה רָמַז הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ[33]".

33) תוכן הלכה זו הוא: ביקש משה רבינו להכיר לדעת את מהותו של הקדוש־ברוך־הוא לאמיתה כאשר היא, עד כדי כך שיוכל להבדיל בין מציאותו למציאות שאר הנמצאים, כמו שיכיר אדם את רעהו שהסתכל בפניו ונתרשמה צורתו בזיכרונו היטב שלא יחליפהו באיש אחר. על זה קיבל משה רבינו תשובה: "וראית את אחורי, ופני לא ייראו", כלומר: הקשית לשאול. אמנם, תשיג את מהותי יותר מהקודמים לפניך והבאים אחריך, אבל גם כן אך את מקצתה ולא כולה – "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש, אין כוח בדעתו להשיג מהותי כאשר היא (עיין שמונה פרקים פרק ז; מורה נבוכים חלק א, נד).

יא. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר שֶׁאֵינוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, יִתְבָּרֵר שֶׁלֹּא יֵאָרַע לוֹ אֶחָד מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּפוֹת - לֹא חִבּוּר וְלֹא פֵּרוּד[34], לֹא מָקוֹם וְלֹא מִדָּה, לֹא עֲלִיָּה וְלֹא יְרִידָה, וְלֹא יָמִין וְלֹא שְׂמֹאל, וְלֹא פָּנִים וְלֹא אָחוֹר, וְלֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה; וְאֵינוֹ מָצוּי בַּזְּמַן[35] עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמִנְיַן שָׁנִים; וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, שֶׁאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם לוֹ שִׁנּוּי; וְאֵין לוֹ לֹא מָוֶת וְלֹא חַיִּים, כְּחַיֵּי הַגּוּף הֶחָי[36]; וְלֹא סִכְלוּת וְלֹא חָכְמָה, כְּחָכְמַת הָאִישׁ הֶחָכָם[37]; לֹא שֵׁנָה וְלֹא הַקִיצָה[38], וְלֹא כַּעַס וְלֹא שְׂחוֹק, וְלֹא שִׂמְחָה וְלֹא עַצְבוּת, וְלֹא שְׁתִיקָה וְלֹא דִּבּוּר כְּדִבּוּר בְּנֵי־אָדָם. וְכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[39]: אֵין לְמַעְלָה, לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה[40], וְלֹא עֹרֶף וְלֹא עִפּוּי[41].

34) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המנויים כאן הם משיגי הגוף. ולא ישיגו, איפוא, את המצוי הראשון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאינו גוף. 35) שהרי קדמון הוא לכל דבר וגם לזמן, כאשר כבר אמרנו; וכמו שאין לו תחילה וראשית, כך אין לו סוף ותכלית. 36) שהם תוספת לגוף האדם; והמצוי הראשון שאינו גוף ואינו מורכב אין לו שום תוספת – אלא הוא והחיים מהות אחת היא. 37) שהיא תוספת על מהותו; אבל הוא לא כן: הוא – החכמה, והחכמה – הוא. 38) לפי נוסח אוכספורד. שם פעולה בהפעיל משורש קוץ אחי יָקוּץ, והוראתו: יקיצה משינה. ברוב הדפוסים הנוסח: הֶקִיצה – שם פעולה שנגזר בטעות משם הפועל הֶקִיץ: אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז, א). עיין בדברי רש"י (בבא בתרא י.). 39) (חגיגה טו.). 40) בגמרא שלנו חסר "ולא עמידה". ורש"י בפירושו מעיר: "ולא עמידה" לא גרסינן. 41) הרמב"ם בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש: "לא ערף ולא עפוי" – לא פירוד ולא חיבור. "עורף" הוא סמל הפירוד, ו"עפוי" מלשון: ועפו בכתף פלשתים (ישעיה יא, יד), שפירושו: יתחברו (עיין שם). ויש מפרשים: "עפוי" משורש: עפה. שפירושו: סבוב והתגלגל, אופנים לא עפו (מדרש־רבה, יתרו), וכה פירושו: לא עורף – דבכל צדדיהם יש רק פנים (רש"י, חגיגה טו.) ולא עפוי – ולא סבוב, על דרך: לא יסבו בלכתן, איש אל עבר פניו ילכו (יחזקאל א, ט), ולדעת רש"י: עיפוי – לשון עייפות.

יב. וְהוּאִיל וְהַדָּבָר כֵּן הוּא - כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, הַכֹּל מָשָׁל וּמְלִיצָה הֵן; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק", "כְּעַסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם", "כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה'", וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; עַל הַכֹּל אָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַאתִי הֵם מַכְעִיסִים", חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", וְאִלּוּ הָיָה פְּעָמִים פּוֹעֵס וּפְעָמִים שָׂמֵחַ, הָיָה מִשְׁתַּנֶּה[42]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵינָן מְצוּיִין אֶלָּא לַגּוּפִים הָאֲפֵלִים, הַשְּׁפָלִים, שֹׁכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר, אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדָם[43]. אֲבָל הוּא, בָּרוּךְ הוּא, יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמֵם עַל כָּל זֶה.

42) "מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון; אבל הקדוש־ברוך־הוא אינו כן, אלא גם כשהוא בכעס הוא ברצון" (מדרש שוחר טוב, פרק ב). 43) (איוב ד, יט).

~ שבת קודש ט"ו אייר ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שמצוה לאהוב את ה'; שכל הברואים מחולקים לשלושה חלקים; ראשי פרקים על מעשה מרכבה.

א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, מִצְוָה לְאָהֳבוֹ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר: אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא".

ב. וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ? בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים וְהַגְּדוֹלִים, וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ, שֶׁאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְלֹא קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי". וּכְשֶׁמִּתְבַּשֵּׁב בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַצְמָן[2], מִיָּד הוּא נִרְתָּע לַאֲחוֹרָיו וְיָרֵא וְיִפְחַד, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטַנָּה, שְׁפָלָה, אֲפֵלָה, עוֹמֶדֶת בְּדַעַת קַלָּה, מְעוּטָה לִפְנֵי תְּמִים דֵּעוֹת[3], כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ - מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ". וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[4], אֲנִי מְבָאֵר כָּלִלִים גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂה רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פֶּתַח לַמֵּבִין לֶאֱהֹב אֶת הַשֵּׁם; כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[5] בְּעִנְיַן אַהֲבָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ[6] אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

2) ומעריך לעומתם את אפסות האדם ומך ערכו. מיד הוא נסוג אחור מתוך רגש של נחיתות ופחיתות, כמו שהוא הולך ומבאר. 3) הכוונה לאלהים, סמל שלימות הדעת. ובמקרא: תמים דעים (איוב לז, טז). 4) האמורים בענין, שמתוך הסתכלות והתבוננות בנפלאות תמים דעים, באים לידי אהבתו ויראתו. 5) 'ספרי', ואתחנן. 6) מתוך עיון והתבוננות בתורת ה' ומצוותיה.

ג. כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ נֶחֱלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[7]: מֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מִגֹּלֶם[8] וְצוּרָה[9], וְהֵם הוֹיִם וְנִפְסָדִים[10] תָּמִיד, כְּמוֹ גּוּפוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצְּמָחִים וְהַמַּתָּכוֹת[11]. וּמֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מִגֹּלֶם וְצוּרָה, אֲבָל אֵינָן מִשְׁתַּנִּין מִגּוּף לְגוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא צוּרָתָן קְבוּעָה לְעוֹלָם בְּגָלְמָם וְאֵינָן מִשְׁתַּנִּין כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבָּהֶן. וְאֵין גָּלְמָם כְּשְׁאָר גְּלָמִים[12] וְלֹא צוּרָתָם כְּשְׁאָר צוּרוֹת. וּמֵהֶן בְּרוּאִים - צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם כְּלָל, וְהֵם הַמַּלְאָכִים, שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָם גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא צוּרוֹת נִפְרָדוֹת זוֹ מִזּוֹ[13].

7) עולם השפל, זהו העולם שלנו. עולם הגלגלים והכוכבים. ועולם המלאכים, כמו שהוא הולך ומבאר. 8) חומר, כמו: גולמי כלי עץ (כלים יב, ז), חומר מחוסר צורה ותבנית. 9) היא נפש החומר ועצמותו, אשר בה יתעצם החומר וייבדל משאינו מינו. למשל: השכל הוא צורת האדם, כי בו יתעצם ויתייחד למין מיוחד, מין "מדבר", ונבדל בזה משאר בעלי החיים. ולפיכך נקרא אדם המחוסר שכל – גולם. ונבדלת "צורה" מ"תבנית", שזו האחרונה היא צורה גשמית, חיצונית ונראית לעינים, כמו: תבנית יד, בעוד ש"צורה" היא רוחנית מופשטת, ומושגת רק בשכל. 10) מתהווים, ונפרדים תמיד ליסודות שמהם נתהוו. 11) הם ארבעת סוגי היצורים שעל כדור הארץ: דומם, צומח, חי, מדבר. ומנויים פה בסדר מהופך, מלמעלה למטה. 12) שהם בני חלוף, ההווים ונפסדים תמיד – אלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בני־קיימא הם ואינם משתנים. 13) נפרדות ונפשטות מכל חומר, ונבדלות הן אחת מחברתה ע"י מעלתן (עיין להלן, הלכה ה). ורבינו ז"ל בספרו (מו"נ ח"ב, י) מבאר את מאמר המדרש (ב"ר פרק סח), ש"המלאך הוא שלישו של עולם", על־פי שיטתו כאן, שהעולם נחלק לשלושה חלקים – ועולם המלאכים הוא, איפוא, שליש העולם.

ד. וּמַהוּ זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שֶׁרָאוּ הַמַּלְאָךְ אֵשׁ וּבַעַל כְּנָפַיִם?[14] הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וְדֶרֶךְ חִידָה, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ גוּף, וְאֵינוֹ כָּבֵד כַּגּוּפוֹת הַכְּבֵדִים[15]; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", וְאֵינוֹ אֵשׁ, אֶלָּא מָשָׁל; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת"[16].

14) והלא המלאך הוא צורה בלי גולם, אי־גופני, ואיך יתואר כאש ובעל כנפים שהם גופים מורכבים? 15) כמים או עפר, אלא קלים הם כאש ורוח. אבל כל זה הוא רק דרך משל וחידה לשבר את האוזן, ולאמיתו של דבר – הם צורות נפרדות ואינם גופנים כל עיקר (השווה מו"נ ח"א, מט). 16) וסופו של הפסוק: "משרתיו אש לוהט": פעם אש, ופעם רוח – לומר לך: שאינם לא זה ולא זה, אלא הכל לפי כח הדמיון של הנבואה (מעשה רוקח).

ה. וּבַמֶּה יִפָּרְדוּ[17] הַצּוּרוֹת זוֹ מִזּוֹ, וַהֲרֵי אֵינָן גּוּפִין?[18] לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּמְצִיאוּתָן, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מָצוּי מִכֹּחוֹ, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה[19], וְהַכֹּל נִמְצָאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְטוּבוֹ. וְזֶהוּ שֶׁרָמַז שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ וְאָמַר: "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר"[20].

17) במקום: תִּפָּרַדְנָה, על־דרך לשון המשנה: הנשואות יתארסו והארוסות יינשאו (יבמות מא.). ואולי, מפני שהמכוון ב"צורות" הם המלאכים, על כן משמשים בהן זכר ונקבה בערובויא. 18) ושינויים גופניים לא יחולו בהם – במה, איפוא, ייפרדו המלאכים שיהיו ניכרים ונבדלים זה מזה? 19) הם נפרדים במציאותם ובטיב מעלתם: שכל אחד הוא עלול לשני שממעל לו ומצוי מכוחו (עיין למעלה פ"א, ה"ז): וכולם יחד נמצאים מכוח אמיתות מציאותו של המצוי הראשון. 20) כלומר: עולם הגלגלים שומר על העולם השפל, עולם היסודות שיסודותיו יתקיימו: עליהם, על הגלגלים, שומר עולם המלאכים שהם עילתם וצורתם. וממעל לכולם – הקדוש־ברוך־הוא, שהוא עילת העילות וצורת העולם.

ו. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ: 'לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ', אֵינָהּ מַעֲלַת מָקוֹם, כְּמוֹ אָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לְמַעְלָה מֵחֲבֵרוֹ; אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִין בִּשְׁנֵי חֲכָמִים שֶׁאֶחָד גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל זֶה; וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּעִלָּה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הֶעָלוּל.

ז. שְׁנוּי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים - עַל שֵׁם מַעֲלָתָם הוּא. וּלְפִיכָךְ נִקְרָאִים 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעְלָה מִן הַכֹּל, וְאוֹפַנִּים וְאֶרְאֶלִּים וְחַשְׁמַלִּים וּשְׂרָפִים וּמַלְאָכִים וֵאלֹהִים וּבְנֵי אֱלֹהִים וּכְרוּבִים וְאִישִׁים - כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשֵּׁמוֹת[21] שֶׁנִּקְרְאוּ בָּהֶן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֶשֶׂר מַעֲלוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, אֶלָּא מַעֲלַת הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת חַיּוֹת; לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁהֵן תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וּמַעֲלָה עֲשִׂירִית הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַמְדַבְּרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִים לָהֶם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה; לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ אִישִׁים, שֶׁמַּעֲלָתָם קְרוֹבָה לְמַעֲלַת בְּנֵי־אָדָם.

21) עשרת המלאכים הללו לשמותם בצוותא חדא, נזכרים גם בזוהר (שמות, בא) ורק בשינוי סדר.

ח. וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמַכִּירִין אֶת הַבּוֹרֵא וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ דֵּעָה גְּדוֹלָה עַד לִמְאֹד - כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעֲלָתָהּ, לֹא לְפִי גָּדְלוֹ[22]. אֲפִלּוּ מַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה[23] אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֶלָּא דַּעְתָּהּ קְצָרָה לְהַשִּׂיג וְלֵידַע; אֲבָל מַשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמַּשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת צוּרָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְכֵן כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה, עַד מַעֲלָה עֲשִׂירִית, גַּם הִיא יוֹדַעַת הַבּוֹרֵא דֵּעָה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַמְחֻבָּרִים מִגֶּלֶם וְצוּרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג וְלֵידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַכֹּל אֵינָן יוֹדְעִין הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ[24].

22) כל אחת מהצורות, מכירה את הבורא לא לפי גדלו האמיתי, אלא לפי מעלתה היא ולפי כח השגתה בלבד. ויש סוברים שהנוסח הנכון הוא: "לפי מעלתה ולפי גדלה". וכן מוכח הדבר לקמן בפרק ג, ה"ט (הגהות האדר"ת). 23) חיות הקודש. ואמרו חז"ל: "והחיות עומדות אצל כסא כבודו, ואינן יודעות מקום כבודו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק ד). כמו כן: "לא יראני האדם וחי". מהו וחי? אמר רבי עקיבא: אף החיות הנושאות את הכסא, אינן רואות את הכבוד (במדבר רבה, סוף פרשת נשא). 24) כמו: את עצמו, שרק ידיעתו שלימה ואמיתית.

ט. כָּל הַנִּמְצָאִים חוּץ מִן הַבּוֹרֵא, מִצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה[25] עַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ[26] - הַכֹּל מִכֹּחַ אֲמִתָּתוֹ נִמְצָאוּ. וּלְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ וּמַכִּיר גְּדֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ וַאֲמִתָּתוֹ, הוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, וְאֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ[27].

25) חיות הקודש. 26) בכדור הארץ. כל נקודה שבכדור, הוא טבורו ומרכזו. 27) גם הבנאי יודע על־פי התכנית שתיכנן ברוחו – עוד בטרם גשתו אל המלאכה – את צורת הבנין לכל מוצאיו ומובאיו, ומכל־שכן הבורא יתברך.

י. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַכִּיר אֲמִתּוֹ וְיוֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין; שֶׁאֵין אָנוּ וְדַעְתֵּנוּ אֶחָד[28]. אֲבָל הַבּוֹרֵא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִתְבָּרַךְ, הוּא וְדַעְתּוֹ וְחַיָּיו אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פְּנָה וּבְכָל דֶּרֶךְ יְחוּד. שֶׁאִלְמָלֵי הָיָה חַי בְּחַיִּים וְיוֹדֵעַ בְּדֵעָה חוּץ מִמֶּנּוּ - הָיוּ שָׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה: הוּא וְחַיָּיו וְדַעְתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פְּנָה וּבְכָל דֶּרֶךְ יְחוּד. נִמְצָאתָ אַתָּה אוֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ - הַכֹּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בֻּרְיוֹ[29]**. וּלְפִיכָךְ אוֹמֵר: "חֵי פַּרְעֹה"**[30] **"וְחֵי נַפְשְׁךָ", וְאֵין אוֹמֵר "חֵי ה'", אֶלָּא "חַי ה'"**[31] **- שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא וְחַיָּיו שְׁנַיִם, כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוּפִים הַחַיִּים אוֹ כְּחַיֵּי הַמַּלְאָכִים. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מַכִּיר הַבְּרוּאִים וְיוֹדָעָם מֵחָמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֶלָּא מֵחָמַת עַצְמוֹ יֶדַע. לְפִיכָךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ, יוֹדֵעַ הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ לוֹ בַּהֲוָיָתוֹ**[32]**.**

28) לא הרי ידיעת הבורא כהרי ידיעת האדם. ידיעת האדם באה אליו מחוצה לו על־ידי נסיונות חיים, לימוד והתבוננות. ועל־ידי תוספת של ידיעות חדשות שהוא רוכש לו בכל פעם. עצמותו מתחדשת ומשתנית, ואינה היום מה שהיתה אתמול. נמצא, כי האדם היודע, והידוע – היא הידיעה שרכש לו, והדעה – הוא השכל שאמצעותו רכש לו ידיעתו – שלושה המה. לא כן הבורא, שידיעתו אינה באה מחוצה לו, אלא מחמת עצמו היא, ולפיכך – הוא הידוע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה. 29) שכשם שמהות מציאותו בלתי מושגת, כך גם חייו ודעתו בלתי מושגים. 30) בסמיכות, כמו: בחיי־פרעה, סומך ונסמך, כי פרעה וחייו – שנים הם: גווייתו וחייו. 31) כמו: אלהים חיים, כלומר: הוא החיים, והחיים הוא. הוא מקור החיים. ולכן אין לנו אלא שֶׁנאֱמַר: הוא חי ולא בחיים, ויודע ולא בדעה, כלומר: לא בחיים ולא בדעת שהם נוספים על מהותו (הריטב"א). 32) סדר הכרתנו הוא מן העלול אל העילה: אברהם אבינו הכיר את הבורא על ידי הסתכלות בנפלאות הבריאה, וקרא: בירה נפלאה כזו – אדון יש לה! אבל הקב"ה שהוא העילה הראשונה, הוא יודע הכל מחמת עצמו, ולכן אין דבר נעלם ממנו. משל למה הדבר דומה? לאומן שיצר כלי עם מנגנון פלאים. כל העובר עליו מסתכל ומתבונן בו עד שבא עד תכונתו ויודע אותו. ומה בין ידיעת המסתכל בכלי לידיעת האומן העושה את הכלי? בעוד שהמסתכל נמשך אחר הכלי, האומן – הכלי נמשך אחריו, שהוא יודע אותו מעצמו עוד בטרם שעשהו (השווה מו"נ ח"ג, בא).

יא. דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - כְּמוֹ טִפָּה מִן הַיָּם הֵם מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ לָבֹאר בְּעִנְיָן זֶה. וּבֵאוּר כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא "מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה"[33]**.**

33) על שם המרכבה שראה יחזקאל כשנגלו לו מראות אלוקים (יחזקאל א). ואף־על־פי שהשם "מרכבה" לא נזכר בפירוש בכל המראה, אולם נקרא כך בפי חכמינו, מפני שראה במראה מתחת לכסא הכבוד ארבע חיות – וזוהי דמות מרכבה, כמו שנאמר: ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה (מלכים־א י', כט). ללמדך, שסתם שם "מרכבה" נאמר על קיבוץ של ארבעה אישים (מו"נ ח"א, ע).

יב. צִוּוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[34]**, שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ בְּדָבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ; וְאַחַר־כָּךְ מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁמֶץ**[35] **מִן הַדָּבָר, וְהוּא מֵבִין מִדַּעְתּוֹ וְיוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעָמְקוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים עֲמֻקִּים הֵם עַד לְמְאֹד, וְאֵין כָּל דַּעַת וַדַּעַת רְאוּיָה לְסָבְלָן**[36]**. וַעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כְּבָשִׁים לִלְבוּשֶׁךָ" - כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים**[37] **בְּפֵרוּשׁ מָשָׁל זֶה: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּבְשׁוֹנוֹ**[38] **שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ לִלְבוּשֶׁךָ, כְּלוֹמַר: לְךָ לְבַדְּךָ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בָּרַבִּים; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ"; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ" - כָּךְ פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים**[39] **הָרִאשׁוֹנִים: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּדְבַשׁ וְחָלָב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ**[40]**.**

34) חגיגה יא:. 35) מעט מזעיר, קצת. 36) כמסופר (חגיגה יד:) שמארבעה חכמים שנכנסו ל"פרדס" – רק אחד, רבי עקיבא, יצא בשלום – והשאר נפגעו וניזוקו. 37) שם, יג. 38) דברי סוד כבושים ונסתרים, כגון: המסתורין האלוהי ורזי הבריאה. "כבשים ללבושך" – בשין ימנית. 39) שם. 40) מ"מ ומ"ב המתוקים כדבש ליודעי חן, יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ט' אייר ~

מצות לא תעשה סד.

מצות עשה ח. ו. רו.

הַמִּצְוָה הַס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְנַסּוֹת הַבְטָחוֹתָיו וְאִיּוּמָיו יִתְעַלֶּה, שֶׁנִּבְיאָיו מַבְטִיחִים לָנוּ אוֹ מְאַיְמִים בָּהֶם עָלֵינוּ, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנַּטִּיל בָּהֶם סָפֵק אַחַר שֶׁיְּדַעְנוּ אֲמִתַּת נְבוּאַת הַמּוֹדִיעָם (כלומר אחרי שהוברר אצלינו שהוא נביא אמיתי). וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תְנַסּוּ אֶת־ה' אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה" (דברים ו, טז).

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לְהִדַּמּוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּפִי יְכָלְתֵּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו" (דברים כח, ט), וּכְבָר כָּפַל צִוּוּי זֶה וְאָמַר: "לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו" (שם יא, כב) וּבָא בְּפֵרוּשׁ עִנְיָן זֶה: "מָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא רַחוּם — אַף אַתָּה הֱיֵה רַחוּם; הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא חַנּוּן — אַף אַתָּה הֱיֵה חַנּוּן; הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא צַדִּיק — אַף אַתָּה הֱיֵה צַדִּיק; הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא חָסִיד — אַף אַתָּה הֱיֵה חָסִיד" — זֶהוּ לְשׁוֹן סִפְרֵי (שם). וּכְבָר כָּפַל צִוּוּי זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ" (שם יג, ה), וְגַם בְּפֵרוּשׁוֹ בָּא (בסוטה יד.), שֶׁעִנְיָנוֹ לְהִתְדַּמּוֹת לַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְלַמִּדּוֹת הַנִּכְבָּדוֹת שֶׁבָּהֶם מְתֹאָר יִתְעַלֶּה עַל דֶּרֶךְ הַמָּשָׁל — יִתְעַלֶּה עַל הַכֹּל עִלְּוּי רָב (שהקדוש ברוך הוא מרומם מכל התארים האמורים, ואין משתמשים בכל התוארים האלו אלא דרך משל).

הַמִּצְוָה הַשִּׁשִּׁית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לְהִתְעָרֵב בֵּין הַחֲכָמִים וּלְהִתְחַבֵּר אִתָּם וּלְהַתְמִיד וְלָשֶׁבֶת עִמָּהֶם וּלְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם בְּכָל־דֶּרֶךְ מִדַּרְכֵי הַהִשְׁתַּתְּפוּת: בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמַקָּח וּמִמְכָּר, כְּדֵי שֶׁנִּגִּיעַ בְּכָךְ לְהִדַּמּוֹת לְמַעֲשֵׂיהֶם וּלְהַאֲמִין בַּדֵּעוֹת הָאֲמִתִּיּוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּלְדָבְקָה־בוֹ" (דברים יא, כב) וּכְבָר נִכְפַּל גַּם הַצִּוּוּי הַזֶּה, וְאָמַר: "וּבוֹ תִדְבָּק" (שם י, כ). וּבָא הַפֵּרוּשׁ: "וּלְדָבְקָה בּוֹ" — הִדַּבֵּק בַּחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם. זֶהוּ לְשׁוֹן הַסִּפְרִי (שם). וְכֵן הֵבִיאוּ רְאָיָה עַל הַחוֹבָה לְשָׂא בַּת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּלְהַשִּׂיא בְּתוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וּלְהָנוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּלְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶם מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר "וּבוֹ תִדְבָּק". אָמְרוּ (כתובות קיא:): "וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה, וְהָא כְּתִיב: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא" (שם ד, כד)? אֶלָּא כָּל־הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם" וְכוּ'.

הַמִּצְוָה הָר"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לֶאֱהֹב זֶה־אֶת־זֶה כְּמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹהֲבִים אֶת־עַצְמֵנוּ, שֶׁתִּהְיֶה חֶמְלָתִי וְאַהֲבָתִי (לכל אחד ואחד מישראל) כְּאַהֲבָתִי וְחֶמְלָתִי לְעַצְמִי בְּמָמוֹנוֹ וְגוּפוֹ וְכָל־מַה־שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וּמַה־שֶּׁהוּא חֶפְצֵן. וְכֹל מַה־שֶּׁאֶרְצֶה לְעַצְמִי, אֶרְצֶה לוֹ כָּמוֹהוּ; וְכָל־מַה־שֶּׁלֹּא אֶרְצֶה לְעַצְמִי אוֹ לִידִידַי, לֹא אֶרְצֶה בִּשְׁבִילוֹ כָּמוֹהוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (שם, יח).

~ יום שני י' אייר ~

מצות עשה רז. מצות לא תעשה שב.

מצות עשה רה. מצות לא תעשה שג.

הַמִּצְוָה הָר"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לֶאֱהֹב אֶת־הַגֵּרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר" (דברים י, יט). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נִכְלָל בְּעִנְיָן זֶה בְּמַה־שֶּׁכְּוֹלֵל כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָמְרוֹ "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", לְפִי שֶׁהַגֵּר הַזֶּה הוּא גֵּר צֶדֶק (שהוא כישראל לכל דבר) — אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס לַדָּת הוֹסִיף לוֹ ה' אַהֲבָה, וְיִחֵד לוֹ מִצְוָה נוֹסֶפֶת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּאַזְהָרָה עַל אוֹנָאָתוֹ (לצערו), שֶׁאָמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" (ויקרא כה, יז). וְאָמַר אַחַר־כָּךְ: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שמות כב, כ). וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא (בבא מציעא נט:) שֶׁחַיָּבִים עַל אוֹנָאַת הַגֵּר מִשּׁוּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא תוֹנֶה". כָּךְ גַּם־כֵּן נִתְחַיַּבְנוּ לְאָהֳבוֹ מִשּׁוּם "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" וּמִשּׁוּם "וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר". וְזֶה פָּשׁוּט וְאֵין בּוֹ נִסָּתָר (דברים נסתרים), וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֶחָד מִמִּי שֶׁמָּנָה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁזֶּה נֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וּבְרוֹב הַמִּדְרָשׁוֹת בְּאֵרוּ שֶׁה' צִוָּנוּ עַל הַגֵּר כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ עַל עַצְמוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ "וַאֲהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ו, ה), וְאָמַר "וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר".

הַמִּצְוָה הַשנ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁנוֹא זֶה־אֶת־זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ" (ויקרא יט, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ד, ח): "לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא שִׂנְאָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, אֲבָל אִם גָּלָה לוֹ אֶת הַשִּׂנְאָה, וְיָדַע זֶה שֶׁהוּא שׂוֹנְאוֹ — אֵינוֹ עוֹבֵר עַל לָאו זֶה; אֲבָל עוֹבֵר הוּא עַל 'לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר'" (שם, יח). וְעוֹבֵר גַּם עַל עֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (שם). אֲבָל שִׂנְאַת הַלֵּב — עָוֹן חָמוּר מִן־הַכֹּל.

הַמִּצְוָה הָר"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לִמְחוֹת בְּעוֹשֶׂה עֲבֵרָה אוֹ בְּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹתָהּ, וּלְהַזְהִירוֹ עַל כָּךְ בִּדְבָרִים וּלְהוֹכִיחוֹ. וְאַל יֹאמַר אָדָם: "אֲנִי לֹא אֶחֱטָא: וְאִם יֶחֱטָא זוּלָתִי — זֶה עִנְיָנוֹ עִם ה'", — זֶה נֶגֶד הַתּוֹרָה, אֶלָּא אָנוּ מְצֻוִּים שֶׁלֹּא לַעֲבוֹר וְלֹא נַנִּיחַ לְזוּלָתֵנוּ מֵאֲמָתְנוּ לַעֲבוֹר. וּמִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲבוֹר — חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם לְהוֹכִיחוֹ וּלְמָנְעוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה עָלָיו עֵדוּת הַמְחַיֶּבֶת לְקַיֵּם עֹנֶשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲמִיתֶךָ" (ויקרא יט, יז). גַּם נִכְלָל בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁנִּתְרַעֵם זֶה עַל זֶה, אִם הֲרֵעָנוּ זֶה לָזֶה, וְאַל נִטּוֹר לוֹ אוֹ נִשְׁמוֹר לוֹ חֵטְא, אֶלָּא נִצְטַוִּינוּ לְהִתְרַעֵם עָלָיו בִּדְבָרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר בַּלֵּב כְּלוּם, וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "מִנַּיִן אִם הוֹכִיחוֹ אַפִּלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, חָזוֹר וְהוֹכֵחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ. יָכוֹל אַף אַתָּה מוֹכִיחוֹ וּפָנָיו מִשְׁתַּנּוֹת? (כלומר, שמותר לך להוכיח אותו אפילו באופן שהוא מתבייש, כגון בפני רבים וכדו') תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". (שאם תעשה כן תשא אתה חטא בסבתו). וּכְבָר בֵּאֲרוּ חֲכָמִים, שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם אֲפִלּוּ מִן־הַקָּטָן לַגָּדוֹל הֲרֵי הוּא חַיָּב לְהוֹכִיחַ, וַאֲפִלּוּ קַלַּל וְזָלְזַל אַל יִרְפּוּ יָדָיו וְאַל יִסְתַּלֵּק מִלְּהוֹכִיחַ עַד אֲשֶׁר יָבֹה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ מַעְתִּיקֵי הַשְּׁמוּעָה (מוסרי התורה שבעל פה) וְאָמְרוּ (ערכין טז): עַד הַכָּאָה. וְיֵשׁ לְמִצְוָה זוֹ תְּנָאִים וַהֲלָכוֹת, וְנִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ זֶה־אֶת־זֶה, וְעָוֹן זֶה הוּא שֶׁקּוֹרְאִים אוֹתוֹ: מַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהָאַזְהָרָה שֶׁבָּאָה בָּזֶה הוּא אָמְרוֹ: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא" (שם, יז). וּבְסִפְרָא (שם) אָמְרוּ: "מִנַּיִן אִם הוֹכָחוֹ אֲפִלּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים, חָזוֹר וְהוֹכֵחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא'". אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב חֲרֵי הוּא מַזְהִיר, שֶׁלֹּא תַּחְשׁוֹב לוֹ עָוֹן בְּלִבְּךָ, וְשֶׁלֹּא תִּזְכְּרֶהוּ.

~ יום שלישי י"א אייר ~

מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.

הַמִּצְוָה הָרְנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַכְבִּיד (להתאכזר) עַל הַיְתוֹמִים וְהָאַלְמָנוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן" (שמות כב, כא). לָאו זֶה כּוֹלֵל שֶׁלֹּא יַכְבִּיד עֲלֵיהֶם לֹא בְּדִבּוּר וּלֹא בְּמַעֲשֶׂה, אֶלָּא יְדַבֵּר עִמָּהֶם דְּבָרִים רַכִּים וְנוֹחִים בְּיוֹתֵר, וְיִתְעַסֵּק עִמָּהֶם בְּרֶוַח הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר, וְיִתְיַחֵס אֲלֵיהֶם בְּיַחַס טוֹב בְּיוֹתֵר וְיִתְפַּוֵּן לְהַפְלִיג (להרבות) בְּכָל־זֶה. וּמִי שֶׁלֹּא נִזְהַר בְּאֶחָד מִכָּל־אֵלּוּ — חֲרֵי עָבַר עַל לָאו זֶה. וּכְבָר בֵּאֵר יִתְעַלֶּה עִנְיַן הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם וְגוֹ'" (שם, כג).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עַל הָרְכִילוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ" (ויקרא יט, טז). אָמְרוּ (ספרא קדושים ד, ה): לֹא תְּהֵא רַךְ דְּבָרִים לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה. דָּבָר אַחֵר: לֹא תְּהֵא כְּרוֹכֵל מַטְעִין דְּבָרִים וְהוֹלֵךְ. וּבְכְלָל לָאו זֶה הָאַזְהָרָה עַל הוֹצָאַת שֵׁם רָע (כתובות מו.).

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּנָקוֹם זֶה מִזֶּה, וְהוּא: כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הוּא מִקֹּדֶם אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, וְאָז לֹא נָחַדֵּל מִלְּבַקְּשׁוֹ עַד שֶׁנִּגְמְלֵהוּ כְּפָעֳלוֹ הָרַע, אוֹ נְצַעֲרֵנוּ כְּמוֹ שֶׁצִּעֵר אוֹתָנוּ. הַזְהִיר ה' מִכָּךְ וְאָמַר: "לֹא־תִקֹּם" (שם, יח). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם, י): "עַד הֵיכָן כֹּחָהּ שֶׁל נְקִימָה? אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, וְלֹא הִשְׁאִילוֹ. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּדֵרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאָלַתְנִי מַגָּלְךָ — לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא־תִקֹּם". וְעַל הַמָּשָׁל הַזֶּה חֻקַּשׁ בְּכָל־הָעִנְיָנִים.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּנָטוֹר וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִנְקוֹם, וְהוּא: שֶׁנִּשְׁמוֹר אֶת הַחֵטְא שֶׁחָטָא לָנוּ הַחוֹטֵא וְנִזְכְּרֶנּוּ לוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם, יא): "עַד הֵיכָן כֹּחָהּ שֶׁל נְטִירָה? אָמַר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, וְלֹא הִשְׁאִילוֹ. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ, אָמַר לוֹ: הֵילָךְ (הנה לך), אֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי מַגָּלְךָ — לְכָךְ נֶאֱמַר: 'לֹא־תִטֹּר'".

~ יום רביעי י"ב אייר ~

מצות עשה יא.

הַמִּצְוָה הַיְּא — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְלַמֵּד (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חָכְמַת הַתּוֹרָה וּלְלָמְדָהּ (בעצמו) — וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ" (דברים ו, ז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (על הפסוק שם): "'וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ — אֵלּוּ תַּלְמִידֶיךָ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל־מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִם בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיֵּצְאוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים'" (מלכים־ב ב, ג). וְשָׁם (בספרי) אָמְרוּ: "וְשִׁנַּנְתָּם — שֶׁיִּהְיוּ מְחֻדָּדִים (מסודרים) בְּתוֹךְ פִּיךָ, כְּשֶׁאָדָם שׁוֹאֵל דָּבָר, לֹא תְּהֵא מְגַמְגֵּם לוֹ, אֶלָּא תְּהֵא אוֹמֵר לוֹ מִיָּד". וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה כַּמָּה פְּעָמִים: "וּלְמַדְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) וּלְמַעַן יִלְמְדוּ" (שם לא, יב). וּכְבָר הִרְבּוּ לְהַדְגִּישׁ מִצְוָה זוֹ וּלְזָרְזָהּ עֲלֵיהָ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם", אָמְרוּ: "בְּנֵיכֶם — וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא קִדּוּשִׁין (לו.).

~ יום חמישי י"ג אייר ~

מצות עשה רט.

הַמִּצְוָה הָר"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְלַעֲמֹד מִפְּנֵיהֶם כְּדֵי לְהַדְּרָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" (ויקרא יט, לב — וזקן הוא זה שקנה הרבה חכמה). וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ — קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר" (אבל במקום שאין בו הידור כגון בבית המרחץ אין עומדין מפניו). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִקְּדוּשִׁין (לב:). וְדַע שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם בְּאֹפֶן כְּלָלִי — כְּלוֹמַר: לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וַאֲפִלּוּ לְחָכָם הַשָּׁוֶה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרוּ בְּאָמְרָם (בבא מציעא לג.): "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁבְּבָבֶל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה" — יֵשׁ בָּהּ עוֹד יְחוּד וְתוֹסֶפֶת עַל הַתַּלְמִיד, וְהוּא: שֶׁכְּבוֹד הַתַּלְמִיד לְרַבּוֹ יֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת גְּדוֹלָה עַל הַכָּבוֹד שֶׁהוּא חוֹבָה לְכָל־חָכָם, וְעִם הַכָּבוֹד חַיָּב בְּמוֹרָא, לְפִי שֶׁכְּבָר בֵּאֲרוּ שֶׁחוֹבָתוֹ כְּלַפֵּי רַבּוֹ גְּדוֹלָה מֵחוֹבָתוֹ כְּלַפֵּי אָבִיו, אֲשֶׁר חִיְּבוֹ הַכָּתוּב בְּכִבּוּדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבבא מציעא שם): אָבִיו וְרַבּוֹ — רַבּוֹ קוֹדֵם (כגון אביו ורבו שבויים בשביה פודה את רבו, ואחר כך פודה את אביו). וּכְבָר בֵּאֲרוּ (סנהדרין ה:) שֶׁאָסוּר לַתַּלְמִיד לַחֲלוֹק עַל רַבּוֹ — כַּנָּתְתִּי בְּמַחֲלֶקֶת: שֶׁיֵּצֵא נָגֶד פְּסַק דִּינוֹ וְיָפֵרֵד בִּסְבָרָתוֹ וְיִלְמַד אוֹ יוֹרֶה בְּלִי שֶׁיִּרְשֶׁהוּ. וְאָסוּר לוֹ לָרִיב עִמּוֹ וּלְהִתְרַעֵם עָלָיו וְלֹא לָדוּן אוֹתוֹ לְכַף חוֹבָה, כְּלוֹמַר: שֶׁיְּסַבִּיר אֵיזוֹ פְּעֻלָּה מִפְּעֻלּוֹתָיו אוֹ אֵיזֶה דִּבּוּר בְּסוּג מִסּוּגֵי הַהֶסְבָּרוֹת (שמפרש דבריו שלא כפשוטם) — לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְכָךְ. וּבְפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין קי.) אָמְרוּ: "כָּל־הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'בְּהַצֹּתָם עַל־ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט), כָּל־הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־ה'' וְגוֹ' (אף על פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'") (שם כ, יג), וְכָל־הַמִּתְרַעֵם עַל רַבּוֹ כְּמִתְרַעֵם עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן — כִּי עַל־ה'' (שמות טז, ח). וְכָל־הַמְהָרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּמִהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה'" (במדבר כא, ה). וְכָל־זֶה בָּרוּר, לְפִי שֶׁמַּחֲלֶקֶת קֹרַח וְרִיב יִשְׂרָאֵל וְתַרְעֳמָתָם וּמַחֲשַׁבְתָּם הָרָעָה לֹא הָיְתָה אֶלָּא עִם מֹשֶׁה וְעָלָיו שֶׁהוּא רַבָּן שֶׁל כָּל־יִשְׂרָאֵל, וְעָשָׂה הַכָּתוּב כָּל־דָּבָר מֵהֶם כְּלַפֵּי ה'. ("בהצותם על ה'") וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (אבות פרק ד משנה יב): "מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם". וְכָל־זֶה (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נִלְמַד מִמַּה שֶּׁמָּצִאנוּ שֶׁהַכָּתוּב צִוָּה לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְהַהוֹרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּלְשׁוֹנוֹת הַתַּלְמוּד, לֹא שֶׁהִיא (מורא חכמים) מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְהָבֵן זֹאת.

~ יום שישי י"ד אייר ~

מצות לא תעשה י. מו. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו. מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּפָנוֹת אֶל עֲבוֹדָה זָרָה וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיָנֶיהָ, כְּלוֹמַר: לְעַיֵּן וְלִלְמוֹד אוֹתָן הַהֶזְיוֹת וְהַהֶבְלִים שֶׁאוֹמְרִים מְיַסְּדֶיהָ, שֶׁרּוֹחָנִית פְּלוֹנִית (כוח עליון מסויים) מוֹרִידִים אוֹתָהּ בְּאֹפֶן כָּךְ וָכָךְ, וְהִיא עוֹשָׂה כָּךְ וָכָךְ; וְהַכּוֹכָב הַפְּלוֹנִי מְקַטְּרִים לוֹ וְעוֹמְדִים לְפָנָיו כָּךְ וָכָךְ, וְהוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְהָעִיּוּן בְּאוֹתָם הַדְּמְיוֹנוֹת הוּא מִמַּה שֶּׁמְּעוֹרֵר אֶת־הַפֻּתִּי לִדְרֹשׁ בָּהֶם וּלְעָבְדָם. וְהַפָּסוּק שֶׁבּוֹ הֻזְהַרְנוּ עַל עִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ: "אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם" (ויקרא יט, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת קדושים, י): "אִם פּוֹנֶה אַתָּה אַחֲרֵיהֶן אַתָּה עוֹשֶׂה אוֹתָן אֱלָהוּת". וְשָׁם אָמְרוּ: "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַל־תִּפְנֶה לִרְאוֹתָן", כְּלוֹמַר: אֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּצוּרַת הַפֶּסֶל הַחִיצוֹנִית וּלְהִתְבּוֹנֵן בַּעֲשִׂיָּתוֹ אָסוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲסִיק חֶלֶק מִן־הַזְּמַן בְּמַשֶּׂהוּ מֵהֶם. וּבְפֶרֶק "שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵרוֹ" (שבת קמט.): "כְּתָב הַמְהַלֵּךְ (הכתוב) תַּחַת הַצּוּרָה (צורת אדם) וְתַחַת הַדְּיוֹקָנָאוֹת (של שאר עצמים) אָסוּר לְקָרוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת; וּדְיוֹקָנִי (של עבודה זרה) עַצְמָהּ אַף בְּחֹל אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים'. מַאי תַּלְמוּדָא? (איך נלמד פסוק זה) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'אַל־תִּפְנוּ אֶל' — מִדַּעְתְּכֶם" (הבלים אשר אתם בודים) וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ, כְּלוֹמַר בְּאִסּוּר הַמַּחֲשָׁבָה עַל עֲבוֹדָה זָרָה וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם" (דברים יא, טז), כְּלוֹמַר: אִם תּוֹעֶה לִבְּךָ לַחְשֹׁב בָּהּ, זֶה יִגְרֹם לְךָ לָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּלְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדָתָהּ. וְאָמַר עוֹד בְּעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ: "וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְגוֹ'" (שם ד, יט), כִּי לֹא הִזְהִיר לְבַל יָרִים אָדָם אֶת־רֹאשׁוֹ לִרְאוֹתָם בְּעֵינָיו, אֶלָּא הִזְהִיר מִלְּהִסְתַּכֵּל בְּעֵין הַלֵּב בְּמַה־שֶּׁמְּיַחֲסִים לָהֶם עוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוֹ: "וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי" (שם יב, ל) — שֶׁהִזְהִיר מִלְּשָׁאוֹל עַל אֵיכוּת עֲבוֹדָתָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנָּהּ, לְפִי שֶׁכָּל־זֶה גּוֹרֵם לִטְעוֹת אַחֲרֶיהָ. וְדַע שֶׁהָעוֹבֵר עַל עִנְיָן זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר זֶה בְּסוֹף פֶּרֶק א׳ מֵעֲרוּבִין (יז:), כְּשֶׁאָמְרוּ: "לוֹקִין עַל עֲרוּבֵי תְחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה" וְהֶבִיאוּ רְאָיָה מֵאָמְרוֹ: "אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" (שמות טז, כט); וְהִקְשׁוּ וְאָמְרוּ: הֵיאַךְ יִלְקֶה עַל לָאו שֶׁבָּא בִּלְשׁוֹן "אַל" וְלֹא בָּא בִּלְשׁוֹן לֹא? וְהֵשִׁיבוּ בְּדֶרֶךְ קֻשְׁיָא וְאָמְרוּ: אִם כָּל־מַה שֶּׁבָּא בִּלְשׁוֹן 'אַל' אֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא מַעֲתָּה "אַל תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים" הָכֵי נַמִּי (האמנם כך) דְּלֹא לָאקֵי?! הֲרֵי מַשְׁמַע מִכָּאן שֶׁעִנְיָן זֶה לוֹקִין עָלָיו.

הַמִּצְוָה הַמ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּהְיוֹת חָפְשִׁיִּים בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ, עַד שֶׁנֵּאָמִין דֵּעוֹת הַמְנַגְּדוֹת לַדֵּעוֹת שֶׁהֵבִיאָה הַתּוֹרָה, אֶלָּא נַגְבִּיל אֶת־מַחְשַׁבְתֵּנוּ וְנַעֲשֶׂה לָהּ סְיָג שֶׁתַּעֲמוֹד אֶצְלוֹ — וְהֵן מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" (במדבר טו, לט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" — זוֹ מִינוּת כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת" וְגוֹ' (קהלת ז, כו); "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" — זוֹ זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל־אָבִיו" וְגוֹ' (שופטים יד, ג). הַכַּוָּנָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּאָמְרָם זוֹ זְנוּת — רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגוֹת וְהַתַּאֲוֹת הַגּוּפָנִיּוֹת וְהַעֲסָקַת הַמַּחְשָׁבָה בָּהֶן תָּמִיד.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִירָנוּ מִלְּקוֹב (לקלל) אֶת־הַשֵּׁם הַגָּדוֹל — יִתְעַלֶּה עַל מַה שֶּׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים לְעִילָּא לְעִילָּא — וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁמְּכַנִּים אוֹתוֹ (בלשון סגי־נהור) "בִּרְכַּת הַשֵּׁם". וְעִנְיַן הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה הוּא מְפֹרָשׁ בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא נִסְקָל, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנֹקֵב שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה" (ויקרא כד, טז). אֲבָל הָאַזְהָרָה, לֹא בָּאָה בַּפָּתוּב אַזְהָרָה מְיֻחֶדֶת עַל חִטְא זֶה לְבַדּוֹ, אֶלָּא בָּאָה אַזְהָרָה הַכּוֹלֶלֶת עִנְיַן זֶה וְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" (שמות כב, כז). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְנֹקֵב שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת' עָנְשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ — תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל'". וּבְסִפְרָא (פרשת אמור שם): "עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד (שם המפורש בן ד' אותיות: אלף־דלת־נון־יוד, יוד־הא־ואו־הא (הלכות עבו"ם פרק ב הלכה ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שְׁאָר הַכִּנּוּיִין (שאר שמות שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) — בְּאַזְהָרָה (לאו (בלבד)). וְעוֹד בַּמְּכִלְתָּא (דרבי שמעון בן יוחאי): "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין. וְדַע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה איסורים שונים, הרי) שֶׁסּוּג זֶה מִן־הָאַזְהָרוֹת הַכּוֹלֵל שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים — אֵינוֹ מִסּוּג לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת (לאו אחד הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל (השורש) התשיעי —) לְפִי שֶׁבְּאֵר הַכָּתוּב אֶת־הָעִנְיָן בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵהֶם וְהוֹדִיעָנוּ בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁכָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵזְהָרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא מִצְוָת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת שֶׁעָשִׂינוּ לְמַאֲמָר זֶה (בהקדמת הספר שאחר י"ד הכללים (השורשים)). וְכֵיוָן שֶׁהַכְּלָל הוּא: לֹא עָנַשׁ אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר — חוֹקְרִים אָנוּ עַל הָאַזְהָרָה בְּהֶכְרֵחַ. וְיֵשׁ שֶׁהִיא נִלְמֶדֶת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בִּכְלַל עִנְיָן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יְהֵא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת אֶלָּא אִם לֹא קָדְמָה לָנוּ יְדִיעָה כְּלָל, שֶׁעִנְיָן מֵאוֹתָם הָעִנְיָנִים מֵזְהָרִים עָלָיו (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אֶלָּא מֻחְמֶצֶת אוֹתוֹ הַלָּאו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קָדְמָה יְדִיעָה שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מֵזְהָרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאָמְרוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ יֵעָשֶׂה בּוֹ כָּךְ — אֵין לָחֹשׁ (להבדיל) אִם הָאַזְהָרָה הִיא בְּפֵרוּשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בִּפְרָט אוֹ בִּכְלָל. וְדַע זֹאת, וְיָבוֹאוּ לְךָ מֵעִנְיָן זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

הַמִּצְוָה הַשִּׁשִּׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִירָנוּ מִלַּעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ בְּזוּלַת אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (במצות לא תעשה ה) — אַף בְּתַנְאֵי שֶׁיִּהְיֶה זֶה כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר: שֶׁיַּעַבְדֶנָּה בְּמַה שֶּׁדַּרְכָּהּ אוֹתוֹ הַנַּעֲבָד לְהֵעָבֵד, כְּגוֹן שֶׁיִּפְעוֹר (יגלה) עַצְמוֹ לַפָּעוֹר אוֹ יִזְרוֹק אֶבֶן לַמֶּרְקוּלִיס (שם אליל). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "וְלֹא תַעֲבְדֵם" (שמות כ, ג). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם" — לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְפִיכָךְ מִי שֶׁזּוֹרֵק אֶבֶן לַפָּעוֹר אוֹ פּוֹעֵר עַצְמוֹ לַמֶּרְקוּלִיס — אֵינוֹ חַיָּב לְפִי שֶׁאֵין זוֹ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁחֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה: "אֵיכָה (באותו אופן ש)יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי" (דברים יב, ל). הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמִזִיד — חַיָּב סְקִילָה וְכָרֵת, וּבְשׁוֹגֵג קָרְבָּן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין. וְשָׁם (סד:) אָמְרוּ: "שָׁלֹשׁ כְּרֻתוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה לָמָּה? אַחַת לִכְדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְמֹלֶךְ". כְּלוֹמַר: שֶׁהָעוֹבֵד לְאֵיזֶה דָּבָר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֵיזֶה מִין שֶׁיִּהְיֶה מִמִּינֵי הָעֲבוֹדָה — הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, בְּתְנַאי שֶׁיַּעַבֹד כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר: בְּדָבָר שֶׁדַּרְכָּהּ לְהֵעָבֵד בּוֹ, כְּגוֹן פּוֹעֵר לַפָּעוֹר וְזוֹרֵק אֶבֶן לַמֶּרְקוּלִיס, וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לַכְּמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעָבַד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת לְאֵיזֶה נֶעֱבָד שֶׁיִּהְיֶה — הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ, כְּגוֹן אִם הִקְרִיב לַפָּעוֹר אוֹ הִשְׁתַּחֲוָה לַמֶּרְקוּלִיס — וְזֶהוּ 'שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ'. וְהַכָּרֵת הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּ'מַעֲבִיר בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ' כְּמוֹ שֶׁאָבֹאר (במצוות לא־תעשה ז — סוף שיעור יד).

הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהִירָנוּ מִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה. וּבְרוּר, שֶׁמַּה־שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים, עֲבוֹדָה זָרָה, — הַכַּוָּנָה בּוֹ: כָּל־מַה שֶּׁנַּעֲבָד זוּלַת ה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם" (שם, ה). וְאֵין הַכַּוָּנָה אִסּוּר הַהִשְׁתַּחֲוָיָה לְבַדָּהּ — לְהוֹצִיא (ולמעט) זוּלָתָהּ — אֶלָּא הִזְכִּיר (כדוגמה) דֶּרֶךְ מִדְרְכֵי הָעֲבוֹדָה, כְּלוֹמַר הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, וְכֵן מֵזְהָרִים מִלְּהַקְרִיב לָהּ וּמִלְּקַטֵּר; וְהָעוֹבֵר עַל אַחַת מֵאֵלּוּ וְהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ הִקְרִיב אוֹ נִסֵּךְ אוֹ הִקְטִיר — חַיָּב סְקִילָה. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (שמות כב, יט): "זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם (שם) — עִנְשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם". וְבֵיתָהּ בִּכְלָל הָיְתָה וְיָצְאת לְלַמֵּד: מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁכַּיּוֹצֵא בָּהּ עוֹבְדִין לַשָּׁמַיִם וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ (בין שהיא דרך עבודתה) בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ (בין שאינה דרך עבודתה), אַף כָּל־שֶׁכַּיּוֹצֵא בּוֹ עוֹבְדִין לַשֵּׁם — חַיָּב עָלָיו, בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ". וְעִנְיַן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁאַרְבַּעַת מִינֵי עֲבוֹדָה אֵלּוּ, וְהֵם: הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, וְהַזְּבִיחָה, וְהַקִּטּוּר, וְהַנְּסוּךְ שֶׁכֻּלָּם נִתְחַיְּבוּ לַעֲבוֹד אֶת ה' יִתְעַלֶּה — כָּל־מִי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַחַד מֵהֶם — חַיָּב סְקִילָה, אֲפִלּוּ אוֹתוֹ הַנַּעֲבָד אֵין דַּרְכּוֹ לְעָבְדוֹ בְּאַחַת מֵאֵלּוּ. וְזוֹהִי שֶׁקּוֹרְאִים לָהּ: "שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ", כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַד אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ עֲבוֹדָתָהּ, כֵּיוָן שֶׁעָבַד בְּאַחַת מֵאֵלּוּ חַיָּב סְקִילָה אִם הוּא מֻזְהָר, וְהוּא בְּכָרֵת אִם לֹא נוֹדַע (לבית דין) עָלָיו, אוֹ לֹא נֶעֱנַשׁ (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אַף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִם הוּא שׁוֹגֵג, יַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה. וְכֵן אִם קִבֵּל עָלָיו בְּאָלוֹהַ (אמר לו "אלי אתה") אֱוִיל דָּבָר שֶׁקִּבְּלוֹ עָלָיו — חֲרֵי זֶה חַיָּב (סקילה). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוֹמַר: בְּאִסּוּר עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מֵאַרְבַּעַת מִינִים אֵלּוּ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם"" (ויקרא יז, ז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "אֵין שְׂעִירִים אֶלָּא שֵׁדִים". וּבְגְמָרָא זְבָחִים (קו.) נִתְבָּאֵר, שֶׁלָּאו זֶה הוּא דָּוְקָא בְּשׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ אִם אֵין דַּרְכָּהּ בִּשְׁחִיטָה. אָמְרוּ: מְנַיִן לְזוֹבֵחַ בְּהֵמָה לַמַּרְקוּלִיס שֶׁהוּא חַיָּב? שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם". אִם אֵינוֹ עִנְיָן (אין המקרא משמש) לְכַוָּנָה, דִּכְתִיב (כי כבר ישנו על־כך הפסוק) "אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם" (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תְּנֵהוּ עִנְיָן (השתמש בו) לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אִם כֵּן, הָעוֹבֵר עַל זֶה אִם הוּא מֵזִיד — חֲרֵיהוּ בְּכָרֵת וּבְסִקִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וּבְשׁוֹגֵג — יַקְרִיב קָרְבָּן. וּלְשׁוֹן הַכָּתוּב: "וּלְבֵית לֵאלֹהִים יֶחֱרָם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז׳ מִסַּנְהֶדְרִין (ס:).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת פְּסִילִים אֲשֶׁר יֵעָבְדוּ. וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּין שֶׁיַּעֲשֶׂם בְּיָדוֹ אוֹ יְבַקֵּשׁ (לאחר) לַעֲשׂוֹתָם לוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה" (שמות כג, ד). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת, כְּלוֹמַר: עַל עֲשִׂיַּת עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ בַּקָּשָׁה (לאחר) לַעֲשׂוֹת לוֹ (כדי לעבדה) אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה — אֲפִלּוּ לְזוּלָתֵנוּ — לְעָבְדָהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה הַמְבַקֵּשׁ אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹתָהּ הוּא גּוֹי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ — לָכֶם" (ויקרא יט, ד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ — אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים. וְשָׁם אָמְרוּ: הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה לְעַצְמוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת, כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשִׂיָּתָהּ בְּיָדוֹ — וַאֲפִלּוּ הִיא לַאֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוָה שְׁלִישִׁית זוֹ — וְגַם עוֹבֵר עַל שֶׁרָכַשׁ עֲבוֹדָה זָרָה וַהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּתוֹ, אַף אִם זֶה שֶׁעָשָׂאהּ לוֹ הוּא אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁקָּדַם בְּמִצְוָה ב — לְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּין הַמִּצְוָה הַזֹּאת עִם מַה־שֶּׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (מג.).

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת צוּרַת הָאָדָם מִן־הַמַּתָּכוֹת, הָאֲבָנִים, הָעֵצִים וְדוֹמֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ כְּדֵי לְעָבְדָם, וְזֹאת כְּדֵי לְהַרְחִיק מִלַּעֲשׂוֹת הַצּוּרוֹת בְּכָלָל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁבוּ עֲלֵיהֶם מַה־שֶּׁחוֹשְׁבִים הַהֲמוֹנִים, כְּלוֹמַר עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ לַצּוּרוֹת הַשָּׁפָעָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו") אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שמות כ, כג). וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (סוף פרשת יתרו) בְּעִנְיָן לָאו זֶה עַל דֶּרֶךְ הַפְּרוּשׁ: "אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" — שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה לְנוֹי כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים עוֹשִׂים בַּמְּדִינוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֵיזוֹ צוּרָה מֻתָּר לְפַתֵּחַ וְאֵיזוֹ אָסוּר וְאֵיךְ יִהְיֶה אֹפֶן הַפְּתִיחָה, וְזוּלַת זֶה, בְּפֶרֶק ג׳ מֵעֲבוֹדָה זָרָה. וְנִתְבָּאֵר בְּסַנְהֶדְרִין (ז:) שֶׁלָּאו זֶה, כְּלוֹמַר, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף" כּוֹלֵל גַּם עִנְיָנִים אֲחֵרִים חוּץ מֵעִנְיַן מִצְוֹת אֵלּוּ; אֲבָל פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא מְדַבֵּר בְּמַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּכְלְתָּא.

הַמִּצְוָה הַט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקָרוֹא לַעֲבוֹדָה זָרָה, כְּלוֹמַר: לִקְרוֹא בְּנֵי אָדָם לַעֲבוֹדָתָהּ וּלְזָרְזָם לְכָךְ, כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַקּוֹרֵא הַזֶּה אֵינוֹ עוֹבֵד, וְלֹא עָשָׂה שׁוּם מַעֲשֶׂה מִן־הַמַּעֲשִׂים זוּלַת הַקְּרִיאָה אֵלֶיהָ. וְזֶה אִם קָרָא רַבִּים (רוב העיר), נִקְרָא: מַדִּיחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָּ וַיַּדִּיחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר" (דברים יג, יד); וְאִם קָרָא לְאֶחָד (ליחידים) מִבְּנֵי אָדָם — חֲרֵי זֶה נִקְרָא: מֵסִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן־אִמֶּךָ וְגוֹ'" (שם, ז), וּדְבָרֵנוּ בְּמִצְוָה זוֹ הוּא בְּמַדִּיחַ בִּלְבָד, וְהָאַזְהָרָה שֶׁבָּאָה עַל זֶה הִיא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ" (שמות כג, יג). וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג:) אָמְרוּ: "וְלֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ" — אַזְהָרָה לַמֵּסִית, מֵסִית בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּהּ (כתוב בו, במסית, במפורש): "וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת" (דברים יג, יב)?! אֶלָּא אַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ". וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּכְלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ" — אַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ". הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב סְקִילָה. וּלְשׁוֹן סַנְהֶדְרִין (סז.): מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת — בִּסְקִילָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י׳ מִסַּנְהֶדְרִין (קיא.).

הַמִּצְוָה הַקפ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרֹג אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת כֻּלָּם וְלִשְׂרוֹף אֶת־הָעִיר עַל כָּל־מַה־שֶּׁבְּתוֹכָהּ, וְזֶהוּ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ" (שם יז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קיא.).

הַמִּצְוָה הַכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּבְנוֹת עִיר הַנִּדַּחַת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד" (שם) וְכָל־הַבּוֹנֶה מִמֶּנָּה אֵיזֶה דָּבָר חַיָּב מַלְקוּת, כְּלוֹמַר: שֶׁיִּיֵּשֵׁב אוֹתָהּ עִיר כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י׳ מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ וּמִלֶּהָנוֹת בְּאֵיזֶה דָּבָר מִנִּכְסֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם" (שם, יח),

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנָּה כָּל־שֶׁהוּא — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י׳ מִסַּנְהֶדְרִין (קיא.).

~ שבת קודש ט"ו אייר ~

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא. כו. כח. כו. כט. יד. ח. ט. ז.

הַמִּצְוָה הַט״ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהָסִית, הֵינוּ שֶׁיִּקְרָא אֶחָד מִישְׂרָאֵל לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מֵסִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות לא תעשה טו). וּלְשׁוֹן אַזְהָרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בַּמֵּסִית: ״וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ״ (דברים יג, יב); הָעוֹבֵר עַל זֶה, וְהוּא הַמֻּפְתֶּה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חַיָּב סְקִילָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: ״כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ״ (שם, י). וְהָאָדָם אֲשֶׁר הַמֵּסִית רָצָה שֶׁיּוּסַת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁיַּהַרְגֶנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר יִתְעַלֶּה וְאָמַר: ״יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ״ (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): מִצְוָה בְּיַד הַמּוּסָת לְהָרְגוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז׳ מִסַּנְהֶדְרִין (סז.).

הַמִּצְוָה הַי״ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת מִלְּאֲהֹב אֶת־הַמֵּסִית, וְשֶׁלֹּא יֹאבֶה לִדְבָרָיו, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״לֹא תֹאבֶה לוֹ״ (שם, ט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): ״מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ׳וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ׳ (ויקרא יט, יח) יָכוֹל אַתָּה אוֹהֵב לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳לֹא־תֹאבֶה לוֹ׳״.

הַמִּצְוָה הַי״ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת שֶׁלֹּא יָקֵל בַּנְּטִירָה (בשנאה) לַמֵּסִית, אֶלָּא חַיָּב לִנְטוֹר לוֹ בְּהֶכְרֵחַ; וּכְשֶׁאֵינוֹ נוֹטֵר לוֹ — עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: ״וְלֹא תִשְׂמַע אֶלָיו״ (דברים יג, ט), וּבָא הַפֵּרוּשׁ (המשך דברי הספרי שם): מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ״עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ״ (שמות כג, ה) יָכוֹל אַתָּה עוֹזֵב (עוזר ומסייע) לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא תִשְׂמַע אֶלָיו״.

הַמִּצְוָה הַי״ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת מִלְּהַצִּיל אֶת־הַמֵּסִית, אִם יִרְאֶהוּ בְּמַצָּב שֶׁל אֲבִידָה וּכְלָיָה, וְהוּא אָמְרוֹ: ״וְלֹא־תָחֹס עֵינְךָ עָלָיו״ (דברים יג, ט). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (המשך הספרי שם): מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ״לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ״ (ויקרא יט, טז) יָכוֹל אִי אַתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה (המסית)? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ״.

הַמִּצְוָה הָעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת מִלְּלַמֵּד זְכוּת עַל הַמֵּסִית: וַאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ לוֹ זְכוּת — אָסוּר לוֹ לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא יְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְלֹא־תַחְמֹל״ (דברים שם). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחְמֹל, לֹא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת.

הַמִּצְוָה הַכ״א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַמּוּסָת מִלְּשְׁתֹּק מִלּוֹמַר חוֹבָה הַיְדוּעָה לוֹ עַל הַמֵּסִית מִמַּה שֶּׁמֻּבְיָא (לפסק דין לחובתו עד) לִידֵי קִיּוּם הָעֹנֶשׁ עָלָיו, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְלֹא־תַחְמוֹל עָלָיו״ (שם). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחְמוֹל — לֹא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת.

הַמִּצְוָה הַכ״ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר אָדָם מִלְּהִתְנַבֵּא בְּשֵׁמָהּ (של עבודה זרה), וְהוּא, שֶׁיֹּאמַר שֶׁה׳ צִוָּהוּ לְעָבְדָהּ אוֹ שֶׁהָיָה עֵצָמָהּ צִוּתָה עַל עֲבוֹדָתָהּ וְהִבְטִיחָה גְּמוּל וָעֹנֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּדַמִּים נְבִיאֵי הַבַּעַל וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה. וְלֹא בָּא בַּכָּתוּב לָאו מְפֹרָשׁ מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוֹמַר: אַזְהָרַת מִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; אֲבָל נִתְבָּאֵר בַּכָּתוּב הָעֹנֶשׁ, שֶׁכֵּן נִדּוֹן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ בְּמִיתָה, וְהוּא אָמְרוֹ: ״וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא״ (שם יח, כ). וּמִיתָה זוֹ בְּחֶנֶק, כְּפִי הַכְּלָל שֶׁאֲצָלֵנוּ שֶׁמִּיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם — חֶנֶק. וּכְבָר יָדוּעַ לְךָ הַיְסוֹד שֶׁבְּאַרְתִּי לְךָ בְּכָלַל י״ד מִן הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ לְמַאֲמָר זֶה, וְהוּא אָמְרָם: לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר; וְהִנֵּה אַזְהָרָתוֹ מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר: ״וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ״ (שמות כג, יג). כִּי אֵינוֹ מִן־הַנִּמְנָע שֶׁלָּאו אֶחָד מַזְהִיר עַל עִנְיָנִים רַבִּים וְאֵין דִּינוֹ דִּין לָאו שֶׁבִּכְלוּלוֹת, כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר הָעֹנֶשׁ בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן. וּמִזֶּה יָבוֹאוּ דֻּגְמָאוֹת בִּמְקוֹמָן. וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּין מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י״א מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַכ״ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁמוֹעַ נְבוּאַת מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא נִדּוֹן עִמּוֹ וְלֹא נִשְׁאָלֵהוּ וְנֹאמַר לוֹ; מָה הָאוֹת שֶׁלְּךָ וּמָה רַאֲיָתְךָ עַל דָּבָר זֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשָׂה עִם מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה׳ (נביא אמת) — אֶלָּא כְּשֶׁנִּשְׁמְעֵהוּ מִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ נִתָּרֶה בּוֹ עַל כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים בְּכָל־חוֹטֵא; וְאִם יַתְמִיד בְּטַעֲנָתוֹ — נַעֲנִישֵׁהוּ כָּרָאוּי לְפִי דִּינֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא נָחוּשׂ לְאוֹתוֹתָיו וְלֹא לְרַאֲיוֹתָיו. וְעַל זֶה הִזְהִירָנוּ בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא״ (דברים יג, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י״א מִסַּנְהֶדְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַכ״ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עַל נְבוּאַת שֶׁקֶר, וְהוּא שֶׁיִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה׳ אֶלָּא שֶׁיֹּאמַר מַה שֶּׁלֹּא אָמַרוֹ ה׳, אוֹ מַה שֶּׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְזוּלָתוֹ וּמְיַחֵס זֹאת לְעַצְמוֹ וְיֹאמַר שֶׁה׳ אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהוּא לֹא אָמָרָם לוֹ. וּלְשׁוֹן הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ: ״אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר״ (שם יח, כ). (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי״ד). וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה חַיָּב חֶנֶק; וּכְשֶׁמָּנוּ אֶת־הַנֶּחֱנָקִים אָמְרוּ (סנהדרין פט.): ״וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר״. וְשֵׁם אָמְרוֹ: שְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בִּידֵי אָדָם: ״אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי״ — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע; ״אֶת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, הָא לַחֲבֵרוֹ צִוִּיתִי״ — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ; ״וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים״ — זֶה הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבְכֻלָּן נֶאֱמַר: "וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא" — וְכָל־מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם הֲרֵי הִיא חֶנֶק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי נְבִיא שֶׁקֶר זֶה בְּפֶרֶק י"א מִסַּנְהֶדְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִירָא מִנְּבִיא הַשֶּׁקֶר אוֹ לְהָמֵנַע מִלְּהָרְגוֹ כֵּיוָן שֶׁהוּא מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה', אֶלָּא לֹא נִירָא מֵעֹנֶשׁ כְּלָל כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁקָּרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ" (שם יח, כב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ — אַל תִּמְנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּאֲרִיכוּת הֵיטֵב בְּהַקְדָּמַת חִבּוּרֵנוּ לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַמִּצְוָה הַי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִשָּׁבַע בַּעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֶיהָ. וְכֵן לֹא יַשְׁבִּיעֵם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרוּ לָנוּ בְּאָמְרָם (מכילתא פרשת שופטים): לֹא תַשְׁבִּיעַ לְגוֹי בְּיִרְאָתוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ" (שמות כג, יג), שֶׁלֹּא תַשְׁבִּיעַ לְגוֹי בְּיִרְאָתוֹ, וְשָׁם אָמְרוּ (במכילתא) עוֹד: "לֹא תַזְכִּירוּ" — שֶׁלֹּא יִדּוֹר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה. וּבְסַנְהֶדְרִין (סג:): "לֹא תַזְכִּירוּ — שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: שְׁמוֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הַנִּשְׁבָּע דֶּרֶךְ רוֹמְמוּת בְּדָבָר מִכָּל־הַנִּבְרָאִים שֶׁמַּאֲמִינִים בּוֹ הַתּוֹעִים שֶׁהוּא אֱלָהוּת — חַיָּב מַלְקוּת. אָמְרוּ בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין, כְּשֶׁהֻזְהִירוּ מִלְּחַבֵּק עֲבוֹדָה זָרָה וּלְנַשְּׁקָהּ וּלְכַבֵּד לְפָנֶיהָ וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה מִמַּעֲשֶׂה הַפָּבוּד וְהָאַהֲבָה: עַל כֻּלָּם אֵינוֹ לוֹקֶה חוּץ מִן־הַנּוֹדֵר בִּשְׁמָהּ וְהַמְקַיֵּם (הנשבע) בִּשְׁמָהּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֵׂה הָאוֹב, וְהוּא שֶׁמַּקְטִיר קְטֹרֶת יְדוּעָה וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים מְסֻיָּמִים, וְנִדְמֶה לוֹ שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ דִּבּוּר מִתַּחַת שֶׁחִיּוֹ (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שֶׁעוֹנֶה לְמַה שֶּׁיִּשְׁאַל עָלָיו — וְזֶה מִין מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת" (ויקרא יט, לא). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אוֹב — זֶה פִּיתוֹם (שם מכשף) הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיּוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — נִסְקָל; וְאִם לֹא נִסְקַל הֲרֵי זֶה בְּכָרֵת; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (דוקא זה) הָעוֹשֶׂה אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בְּיָדוֹ וּמִתְעַסֵּק בָּהֶם בְּעַצְמוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִמַּעֲשֵׂה הַיִּדְּעוֹנִי וְגַם הוּא מִן מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא: שֶׁיִּקַּח עֶצֶם עוֹף שֶׁשְּׁמוֹ יִדּוֹעַ וְיָשִׂים אוֹתוֹ בְּפִיו וְיַקְטֵר בִּקְטֹרֶת וְיֹאמַר דְּבָרִים וְיַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמַצָּב הַדּוֹמֶה לְמַצָּב הַמִּתְעַלֵּף וּתְבוֹאֵהוּ תַּרְדֵּמָה וִידַבֵּר עֲתִידוֹת. אָמְרוּ (סנהדרין סה:): "יִדְּעוֹנִי — מַנִּיחַ עֶצֶם יִדּוֹעַ בְּפִיו וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֲלָיו". וּבָא הַלָּאו עַל עִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן זֶה: "אַל תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים" (ויקרא שם). וְאַל תַּחְשׁוֹב שֶׁזֶּה לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — לְפִי שֶׁכְּבָר חִלְּקָם כְּשֶׁהִזְכִּיר אֶת הָעֹנֶשׁ וְאָמַר: אוֹב אוֹ יִדְּעוֹנִי, וְחִיֵּב בְּכָל־אֶחָד מֵהֶם סְקִילָה וְכָרֵת לַמֵּזִיד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ" (שם כ, כז). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעוֹנִי", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ — תַּלְמוּד לוֹמַר אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעוֹנִים" (שם יט, לא); וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סה.).

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמְסוֹר מִקְצָת בָּנֵינוּ לַעֲבֹד (עבודה זרה) שֶׁהָיָה מְפֻרָסָם בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיָה שְׁמוֹ מֹלֶךְ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ" (שם יח, כא). עֲבוֹדַת עֲבוֹדָה זָרָה זוֹ הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סד:), שֶׁמַּעֲבִיר אֵשׁ וּמְלַבֶּה אוֹתָהּ וְלוֹקֵחַ מִקְצָת בָּנָיו וּמוֹסְרוֹ בִּידֵי הַמִּתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), וּמַעֲבִירוֹ (האב) עַל אוֹתָהּ הָאֵשׁ (על גבה) מִצַּד לְצַד (ולא בתוכה ממש), וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו עַל מַעֲשֶׂה זֶה וְאָמַר: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ" (דברים יח, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב סְקִילָה, וְכָרֵת אִם לֹא נִסְקַל; וּבְשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

העניין המיוחד דיום השבת צריך להיות נמשך בכל ימי השבוע
משיחת י"ד אייר, ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

ב"ה, ח' אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מב' וה' אייר עם המצורף להם.

ב) מ"ש אודות הדפיציט בשנה זו שהוא יותר מארבע אלף דאלאר, הנה בכלל אין ממה להתפעל, ואפשר הי' כדאי לעשות מגבית מיוחדה בשביל סילוק החובות, ובמילא לא יבלבל זה להמגבית השנתית והכנסות הרגילות, ועכ"פ לא יבלבל אלא במדה פעוטה ביותר, שגם אז כדאי הדבר. וזה מכבר כתבתי לכמה ממוסדותינו, שהענין דהכנסה והוצאה של מוסד כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הם לא כמו שהם חושבים, שכיון שיש הוצאה מרובה יש למעט במספר התלמידים וכו', אלא שהעצה לזה הוא להרבות צנורות ההכנסה, וכיון שקודם שנמשך בגשמיות נמשך ברוחניות, וצנורות הכנסה ברוחניות הם התלמידים והלימודים של קדש עמהם, הרי לכל לראש צריכים להרבות השפעה בהמקור ע"י הגדלת כמות ואיכות הלימוד וכמות ואיכות התלמידים, ואח"כ להשתדל להמשיך גם בגשמיות למטה, והפועל יוצא מובן ופשוט.

ג) מ"ש אודות זמן עסק הרמי"ם במסחרים, הנה אין בזה מענה על הטענה.

שהטענה היתה, לא שבזמן שצריכים ללמוד בהישיבה הולכים ברגליהם ברחוב, אלא שבמחשבתם משוטטים בשוקים ורחובות וראי' לזה שכבר מוכנים המלתחות כו' הנצרכים להמסחר ותיכף לזמן סיום הלימודים ע"פ התכנית, הרי כהרף עין נסגרים הספרים, ועומד כבר מוכן עם המלתחה שלו וכיו"ב, ומתהפכים בהרף עין זה מיושבי בית המדרש ליושבי קרנות ורצים למקום שמדמים שדוקא שם נמצאה פרנסתם ופרנסת ב"ב שיחיו, אשר במילא אי אפשר שגם במשך זמן הלימוד לא יכינו את מחשבתם ואופן דבורם להמסחר לשם פונים תומ"י לסיום השיעור.

ד) רבוי הזמן דלימודי חול וההתעמלות על הזמן דלמודי קודש - מבהיל. והגם לכבוש את המלכה עמי בבית?!

והשי"ת יעזור את כאו"א מאתנו שלא להחליף את עיקר העיקרים בטפל דטפל, שחילוף כזה מצ"ע מופרך הוא, ונוסף ע"ז עוד מקלקל את הענינים הטפלים, וכמובן.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

נ.ב. מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לל"ג בעומר הבע"ל, אשר בטח יזכו בו את הרבים.

ובהמשך לתוכן מכתבי, הנה גם במאמר זה מבואר גודל ענין השימת לב, שדוקא ע"י בא דבר בפועל, עי"ש. וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם החסיד ר' בנימין קלעצקער, שכאשר באחד חשבוני המסחר, כתב הס"ה אין עוד מלבדו, ועל השאלה מאתו איך אפשר שבעת עסקו במסחר יתעסק בעניני דא"ח. ענה ע"ז שהוא במכש"כ וק"ו, ומה בשעה שעומדים לפני הקב"ה, נופלים מח"ז של קלעצער, הרי עאכו"כ בשעה שעוסקים בקלעצער יש מקום שיפלו מחשבות טהורות וקדושות.

וכדאי הי' להסביר לכל אנ"ש בעלי מסחר סיפור זה, ועאכו"כ לאנ"ש שע"פ רצון כ"ק מו"ח אדמו"ר צריכים היו להיות יושבי אהל, וחדשות מקרוב עשו - שנתהפכו לבעלי עסק. והאריכות בכל הנ"ל אך למותר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, כל אלה ניתן שנשואות באיסור, **לֹא שׁוֹתוֹת** שנאמר "כי תשטה אשתו" דוקא שראויה להיות אשתו, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** שהפסידו לעצמן על ידי שנסתרו, וכדלעיל. וגרועות הן מסתם נשואות באיסור שנוטלות כתובתן.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שותות, אך יש מהן שנוטלות כתובה ויש מהן שלא, **וְאֵלּוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי** – שהודתה אחרי הקינוי והסתירה שהיא טמאה, **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה,** שאת שתיהן כבר אין צורך להשקות, **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** לפני שנמחקה מגילתה, כל אלה לא שותות ולא נוטלות כתובה, וכמבואר לעיל שהן גרמו לעצמן להפסיד כתובתן. אבל **אָמַר בַּעְלָהּ אֵינִי מַשְׁקֶהָ** והוא גרם לה שלא תשתה, שהרי היא יכולה לטעון טהורה אני והשקיני, **וְשָׁכַב עָלֶיהָ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** שגם כן כבר אין משקים אותה משום שנאמר "ונקה האיש מעון" והוא בא עליה באיסור שנאסרה עליו בקינוי וסתירה, אלה **נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת.** וכל אלו שדינן לשתות, אם **מֵתוּ בַּעְלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת** שנאמר "והביא האיש את אשתו", וכעת הוא אינו קיים, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּתָן** כלומר מתוך שלא שותות, כמו שנתבאר מהפסוק הנ"ל, גם לא נוטלות כתובה, שמא אכן נטמאו ואיננו יכולים להוכיח זאת.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שותות, **מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ** – שגזרו חכמים שאסור לישאנה וכדלהלן, **וּמֵנִיקַת חֲבֵירוֹ** שאסרו חכמים לישאנה עד שימלאו שנתיים ללידתה, **לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** כיון שאסורות עליו וסובר רבי מאיר שחייב לגרשן אם כן אינן ראויות לאישות ואינן שותות, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ** – לגרשה, **וּלְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן** שנסתיימו השנתיים האסורות, ואם כן נחשבת ראויה לאישות ומשקים אותה.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שיש בהן דעות האם שותות או לא, **אַיְלוֹנִית** שנולדה עם טבע שאינה יכולה ללדת **וּזְקֵנָה** בגיל שאינה יכולה ללדת **וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיֹלֶד** ששתתה סם המעקר אותה, שכל אלו אסורות על אדם החייב בפריה ורביה, **לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** אין אלו נחשבות אסורות עליו, **מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל הוּא לִישָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. וְשֶׁאַר כָּל הַנָּשִׁים** שמותרות על בעליהן, **אוֹ שׁוֹתוֹת** כרוב הנשים, **אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** כאותן שנמנו קודם, שאמרה איני שותה או טמאה אני או שעדים מעידים שטמאה.

וממשיכה המשנה לפרט עוד כמה סוגי נשים ודיניהן, **אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמוּתֶרֶת לְבַעְלָהּ. אֵשֶׁת סָרִיס** שנסתרס לאחר נישואיהם **שׁוֹתָה.**

בעת מבארת המשנה ממי יכול הבעל לקנא לה, דהיינו לאסור אותה להיסתר עמו ואם תסתר ישקנה, **עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מָקָנִין** – יכול בעלה לקנא לה שלא תיסתר עם כל קרוביה, כולל אביה ואחיה, אף שהיתה אסורה עליהם גם בלי הזנות, **חוּץ מִן הַקָּטָן** שנתמעט מהפסוק "ושכב איש אותה" **וּמִמְּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ** כגון בהמה.

מביאה המשנה שיש נשים שאין הבעל יכול לקנא להם, **וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּאִין לָהֶן** אם רואים שמתנהגות בפריצות. **מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה** לאחר נישואיהן, **אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין** ולא היה יכול לקנא לה. אמנם **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ** – שיוכלו בית דין להשקותה, שהרי נאמר "והביא האיש את אשתו", **אֶלָּא** בית דין מקנין אותה רק כדי **לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ** אפשרי, **לְכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין** או יבריא מחרשותו או שטותו **יַשְׁקֶנָּה.**

גמרא. שנינו במשנה שארוסה ושומרת יבם אינן שותות. מדייקת הגמרא מלשון המשנה, **מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שַׁתְיָא** – דוקא אינן שותות, **הָא קִנּוּי מְקַנֵּי לָהּ** – אבל הוא מקנא להן ואוסר אותן, שהרי שנינו במשנה "לא נוטלות כתובה", הרי שאסורה עליו. מבררת הגמרא, **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין לנו שאכן מקנא להן ונאסרות. עונה הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** כתוב בתורה **"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ",** ייתור 'ואמרת' בא **לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִינּוּי** שאף על פי שאינן שותות, אך הבעל מקנא להן ונאסרות כשנסתרו. מבררת הגמרא, **וּמַתְנִיתִין מַנִּי** – ומי התנא ששנה את משנתנו שארוסה ושומרת יבם אינן שותות, **רַבִּי יוֹנָתָן הִיא, דְּתַנְיָא,** נאמר בפסוק "ואם לא נשטית טומאה **תַּחַת אִישֵׁךְ** הנקי ממי המרים", **פָּרַט לָאֲרוּסָה** שאינה שותה שהרי אינה תחתיו, **יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף שׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, שגם היא אינה תחתיו, **תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ** כי תשטה אשתו" לרבות ששומרת יבם שותה, שכבר נחשבת תחתיו במדת מה וכדלהלן, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, "תַּחַת אִישֵׁךְ" פָּרַט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, שסובר רבי יונתן, אדרבה היא נחשבת פחות תחתיו וכדלהלן. ואם תחשוב לומר **אוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת אֲרוּסָה** ונוכל להשקותה, שכבר נחשבת תחתיו במקצת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפרשה של סוטה, **"אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ" פָּרַט לַאֲרוּסָה** שגם היא נתמעטה, ושתיהן אינן שותות. ומבארת הגמרא את המחלוקת, **מַר** – רבי יונתן **אַלִּימָא לֵיהּ** – נחשבת לו יותר כאשתו כשהיא **אֲרוּסָה, דְּקִידּוּשֵׁי דִּידֵיהּ** – שהוא עצמו קידש אותה, **וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ** אם זינתה נסקלת מחמת שהיא נחשבת אשתו, לכן הוא קודם ממעט שומרת יבם, **וּמַר** – רבי יאשיה **אַלִּימָא לֵיהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלָא מִיחַסְּרָא מִסִּירָה לְחוּפָּה** שהיבמה נקנית בביאה להיות כאשתו לכל דבר, ונחשבת כתחתיו יותר מארוסה, לכן הוא ממעט ארוסה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יוֹנָתָן הַאי "אִישׁ אִישׁ"** שרבי יאשיה למד מהייתור ששומרת יבם שותה, **מַאי עָבִיד לֵיהּ** לשיטתו שאין שומרת יבם שותה. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת** נשים שאין בעליהן יכול לקנות להן, שבית דין מקנין להן, ואלו הן, **אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת**

לא קיים מושג של דבר אבוד, "ניטא קיין פארפאלן"

משיחת י"ד אייר, ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כד עמוד א

רש״י

נְתִינָה. מִן הַגִּבְעוֹנִים, וַאֲסוּרִין לָבֹא בְּיִשְׂרָאֵל כִּדְאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת (דף עח:) דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶן: **לֹא שׁוֹתוֹת.** דְּלֹא נֶאֶמְרָה פָּרָשָׁה אֶלָּא בִּרְאוּיָה לְקַיְּמָהּ, וְהָכֵי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ בִּרְאוּיָה לְאִישׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר פְּרָט לְאַלְמָנָה לְכ״ג וְכו׳: **וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ.** וְאע״ג דִּשְׁאָר אַלְמָנָה לְכ״ג לֹא קְנָסוּהָ רַבָּנָן כְּתֻבָּה כִּדְאַמְרִינָן בִּכְתֻבּוֹת בְּפֶרֶק אַלְמָנָה נִזּוֹנֵית (דף ק:), זוֹ אֵין לָהּ, דִּסְתִירָתָהּ גָּרְמָה לָהּ לֵיאָסֵר עָלָיו וַאֲפִי׳ הִיא רְאוּיָה לוֹ, הִלְכָּךְ לָאו בַּת כְּתֻבָּה הִיא דְּלֹא עֲדִיפָא מִכְּשֵׁרָה: **אָמַר בַּעֲלָהּ אֵינִי מַשְׁקָהּ וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** שֶׁהוּא גָּרַם לָהּ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ: **מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן.** שֶׁל כָּל סוֹטוֹת הַנִּסְתָּרוֹת וּרְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת וְלֹא הִסְפִּיקוּ לְהַשְׁקוֹתָן כּו׳: **וְלֹא שׁוֹתוֹת.** דְּבָעִינָן וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְגוֹ׳: **וּב״ה אוֹמְרִים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.** כְּלוֹמַר מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא שׁוֹתוֹת לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה, וּבַגמ׳ מְפָרֵשׁ פְּלוּגְתַּיְיהוּ: **מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ.** שֶׁמֵּת וְהִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת וּמֵנִיקָה אוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ וְהִיא מְעֻבֶּרֶת אוֹ מֵנִיקָה, וַאֲסָרוּהָ חֲכָמִים לִנָּשֵׂא עַד שֶׁיְּהֵא הַוָּלָד בֶּן ב׳ שָׁנִים שֶׁכָּךְ זְמַן יְנִיקָתוֹ, וְהָלַךְ זֶה וּנְשָׂאָהּ וְקִנֵּא לָהּ, לֹא שׁוֹתָה שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לוֹ לְקַיְּמָהּ: **יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ.** עַד כ״ד חֹדֶשׁ וּלְהַחֲזִירָהּ, הִלְכָּךְ רְאוּיָה לְאִישׁוּת קָרֵינָא בֵּיהּ: **אַיְילוֹנִית.** דּוּכְרָנַיְתָא דְּלֹא יָלְדָה, שֶׁמִּמְּעִי אִמָּהּ נִבְרֵאת כָּךְ וְאֵין לָהּ סִימָנֵי אִשָּׁה לֹא דַּדִּים וְלֹא שְׂעָרוֹת וְקוֹלָהּ עָבֶה: **וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד.** שֶׁשָּׁתַת כּוֹס עִקָּרִין וַאֲסוּרוֹת לְקַיְּמָהּ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, שֶׁהֲרֵי נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה: **אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ.** אִם נִמְצֵאת נְקִיָּה. וּבַגמ׳ פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **אֵשֶׁת סָרִים.** כְּגוֹן שֶׁנִּסְתָּרֵס לְאַחַר שֶׁנְּשָׂאָהּ, דְּקָדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל: **שׁוֹתָה.** וּבַגמ׳ פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **ע״י כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנִּין.** אִם קִנֵּא לָהּ מֵאָבִיהָ וּמֵאָחֶיהָ וּמֵאֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְנִסְתְּרָה הָוֵי קִנּוּיוֹ קִנּוּי וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו וְשׁוֹתָה. וּבַגמ׳ פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **חוּץ מִן הַקָּטָן.** דִּכְתִיב וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ: **וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ.** וּבַגמ׳ מְפָרֵשׁ לָהּ: **וְאֵלּוּ שֶׁב״ד מְקַנִּין לָהֶן.** אִם רוֹאִין אוֹתָם מִתְנַהֲגוֹת בִּפְרִיצוּת: **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ.** הֵם לֹא יַשְׁקוּהָ, דְּבָעֵינָן וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּבַעֲלָה נַמֵּי לֹא יַשְׁקֶנָּה בְּקִנּוּי זֶה לִכְשֶׁיִּרְצֶה [לִכְשֶׁיֵּצֵא] דְּבָעֵינָן וְקִנֵּא וְהֵבִיא, וְרַבִּי יוֹסִי לֹא בָּעֵי וְקִנֵּא וְהֵבִיא: **גמ׳ הָא קִנּוּי מְקַנֵּי לָהּ.** לֵיאָסֵר עָלָיו, מִדְּקָתָנֵי לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה: **ה״נ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִנּוּי.** וְלֹא גָּרַס אִישׁ אִישׁ, דְּלִדְרָשָׁא אַחֲרִינָא דַּרְשִׁינָן לֵיהּ לְקַמָּן (דף כז.), אֶלָּא רִבּוּיָא מִוְּאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, וְה״נ אָמַר לְקַמָּן בְּפִירְקִין וְאָמַרְתָּ רִבּוּיָא הוּא: **יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא כּו׳.** דְּמִמַּשְׁמָעוּת קְרָא מַשְׁמַע לָן אֲרוּסָה לְמַעוּטֵי דְּלֹא קָרִינָן בָּהּ תַּחַת אִישֵׁךְ, אֲבָל שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרִינָן בָּהּ תַּחַת אִישֵׁךְ כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמֵּי׳ דְּלֹא מִיחַסְּרָא מְסִירָה לְחֻפָּה: **וְרַבִּי יוֹנָתָן.** מַשְׁמַע לֵיהּ מִעוּטָא קַמָּא לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם אֲבָל אֲרוּסָה קָרֵינָא בָּהּ אִישׁוּת אִי לָאו דְּהָדַר מַעֲטֵיהּ קְרָא אַחֲרִינָא כְּדִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן מִשּׁוּם דְּהוּא קִדְּשָׁהּ וְאֵינָהּ בָּאָה לוֹ מִכֹּחַ קִדּוּשֵׁי אֲחֵרִים, וְעוֹד שֶׁנִּסְקֶלֶת עַל יָדוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם: **מַר אַלִּימָא לֵיהּ אֲרוּסָה.** רַבִּי יוֹנָתָן חֲשִׁיבָה לֵיהּ אֲרוּסָה אִשָּׁה גְּמוּרָה טְפֵי מִשּׁוֹמֶרֶת יָבָם: **דְּקִדּוּשֵׁי דִּידֵיהּ.** שֶׁע״י קִדּוּשֵׁי עַצְמוֹ בָּאָה לוֹ: **וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ.** אִם זִנְּתָה נִסְקֶלֶת בִּשְׁבִילוֹ: **דְּלֹא מִחַסְּרָא מְסִירָה לְחֻפָּה.** דְּנִקְנֵית לַיָּבָם בְּבִיאָה גְּרֵידָתָא וַאֲפִי׳ בִּזְנוּת לִהְיוֹת כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר כְּדִתְנַן בִּיבָמוֹת (דף נג:) וּמַיְיתִי׳ לָהּ לְקַמָּן בְּפִירְקָא: **לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ [וְאֵשֶׁת] שׁוֹטֶה.** שֶׁב״ד מְקַנִּין לָהֶן. וּבָרַיְיתָא הִיא בְּשִׁלְהֵי פִּירְקִין:

שעמום

תוספות

שאינה ראויה לילד. רש״י פי׳ שתת כוס עיקרין אבל בפ׳ אע״פ (כתובות דף ס:) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שהיתה היא עקרה זקינה ואיילונית ושאינה ראויה לילד אלמא דשאינה ראויה לילד לאו עקרה ולפרש״י שתת כוס עיקרין היינו עקרה וזה לשון ר״ח התם איכא למישאל היינו איילונית היינו עקרה היינו שאינה ראויה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יש נוחלין (ב״ב דף קיט:) ניסת לכ׳ יולדת עד מ׳ ניסת למ׳ שוב אינה יולדת וה״ה שנוכל לפרש שאינה ראויה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינשא דאמר בסוף פרק ד׳ אחים (יבמות דף לד:) אמר רב נחמן אמר שמואל כל ששהתה אחר בעלה י׳ שנים שוב אינה מתעברת כי אתא רבין אר״י ל״ש אלא שאין דעתה לינשא ואע״ג דאמר בגמ׳ בעקרה וזקינה ולפי׳ ר״ח לא הזכיר עקרה במשנה י״ל דלא דק בלישנא מיהו תימה אמאי לא תנא נמי במתני׳ עקרה: **ושאר** כל הנשים או שותות. תימה הא משנה יתירא מאי קמ״ל הא שמעינן ליה מרישא והאומרת איני שותה אינה נוטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות דף מב:) אבל ניסת בתוך ג׳ חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקרינן בה אשתו הראויה לו ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ׳ החולץ (שם לז.) אפילו לרבנן יוציא בגט:

ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו׳ תימה והא איהו דאמר בפ׳ אלו הנחנקין (סנהדרין דף פה:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בנ״א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכ״ת היכא דאיכא למדרש אפי׳ מאן דאית ליה ד״ת מודה הוא דדרשינן א״כ מאי פריך בריש פרק השואל (ב״מ דף לד:) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני׳ אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת״ל גנוב יגנב מ״מ הניחא למ״ד לא ד״ת אלא למ״ד אמרי׳ מא״ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד״ת והכא אמאי דריש לה ואמרי׳ בפ׳ השוחט והמעלה (זבחים קח:) נמי ורבי יוסי מדההוא איש איש דברה האי איש איש נמי דברה אלא השוחט להדיוט דחייב מנא ליה ולא אמרת כיון דמצי למדרש מודה הוא דלא אמר דברה וקשה ליישב שמועות דד״ת דקשי׳ דר״מ אדר״מ ודר׳ יהודה אדר׳ יהודה ודרבי יוסי אדר׳ יוסי ודר״ש אדר״ש דר״מ דאמר בפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין דף נו.) לרבנן גבי איש איש דכתיב גבי ברכת השם ד״ת ור״מ דריש ליה לרבות כינויים ובפ״ב דמסכת ע״ז (דף כז.) נמי פליג ר׳ יהודה ור׳ יוסי דא״ר יהודה כותי לא ימול ישראל מפני שהוא מל לשם הר גריזים אמר לו ר׳ יוסי וכי היכן מצינו מילה בתורה לשמה ומפרש טעמא דר׳ יהודה משום דכתיב לה׳ המול ורבי יוסי המול ימול כתיב ואידך נמי הכתיב המול ימול ד״ת כלשון בני אדם [אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו׳] והתם בההוא שמעתתא גופיה פלוגתא ר״מ ור׳ יהודה ואמרינן ימול כותי ולא ימול ארמאי דברי ר״מ והיינו כר׳ יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד״ת ובפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יח.) אמרינן לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה דקסבר ד״ת ואחרים היינו ר״מ כדאיתא בסוף מס׳ הוריות (דף יג:) דר׳ יהודה מהא דהמול ימול דקא אמר ד״ת ובפ׳ מציאת האשה (כתובות דף סז:) מייתי ברייתא העבט תעביטנו זה שאין לו ואין רוצה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וכו׳ דברי רבי יהודה וחכ״א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אלא מה אני מקיים תעביטנו ד״ת אבל ר׳ יהודה דריש ליה וכן בפ׳ בנות כותים (נדה לב:) ובפ׳ יוצא דופן (שם דף מד:) איש איש מה ת״ל איש איש לרבות תינוק בן יום א׳ שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר א״צ הרי הוא אומר והזב את זובו וגו׳ א״כ מה ת״ל איש איש ד״ת דר׳ יוסי מההיא דהשוחט והמעלה (זבחים דף קח:) דאייתינן לעיל דקאמר איש איש ד״ת וההיא דהמול ימול דאיהו דדריש לה ופליג אדר׳ יהודה דאמר ד״ת דר״ש ההוא איש איש דקא״ר יוסי בפ׳ השוחט (גם זה שם) ד״ת פליג עליה ר״ש ואמר ודריש לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין ובפ׳ אלו מציאות (ב״מ לא:) אמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו א״כ מה ת״ל תעביטנו ד״ת ונראה דמאן דס״ל דאמר ד״ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דרשינן לי׳ וכל הני תנאי סברי להו ד״ת

וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה. וְאֵלּוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה: הָאוֹמֶרֶת "טְמֵאָה אֲנִי", וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה". אָמַר בַּעְלָהּ "אֵינִי מַשְׁקָהּ", וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ, נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה לֹא שׁוֹתוֹת. מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן עַד לֹא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּתָן. מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ, וּמֵנֵיקֶת חֲבֵירוֹ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי ר׳ מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ וּלְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן. אַיְילוֹנִית, וּזְקֵינָה, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת. ר׳ אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לִישָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה. אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה, ומוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֵשֶׁת סָרִים שׁוֹתָה. עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנִּין, חוּץ מִן הַקָּטָן, וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ. וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ אֶלָּא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ, לִכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין יַשְׁקֶנָּה: גמ׳ מִישְׁתָּא הוּא דְלֹא שָׁתְיָיה הָא קִנּוּי מְקַנֵּי לָהּ, מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ "לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִינּוּי. וּמַתְנִיתִין מַנִּי ר׳ יוֹנָתָן הִיא. דְּתַנְיָא, "תַּחַת אִישֵׁךְ" פְּרָט לַאֲרוּסָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף שׁוֹמֶרֶת יָבָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ" דִּבְרֵי ר׳ יאשִׁיָּה. ר׳ יוֹנָתָן אוֹמֵר: "תַּחַת אִישֵׁךְ" פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. אוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם וְלֹא אוֹצִיא אֶת אֲרוּסָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ" פְּרָט לַאֲרוּסָה. מָר, אַלִּימָא לֵיהּ אֲרוּסָה, דְּקִידּוּשֵׁי דִּידֵיהּ וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ. וּמָר, אַלִּימָא לֵיהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלֹא מִיחַסְּרָא מְסִירָה לַחוּפָּה, וְר׳ יוֹנָתָן הַאי "אִישׁ אִישׁ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת

שעמום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כד עמוד ב

רש״י

ד״ת מיהו היכא דמצי למידרשיה להעמיד קבלתם או סברתם דרשינן ליה ובהא פליגי מאן דאית ליה דאמר דברה ומאן דלית ליה דברה מאן דאית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם אינו ענין לגופו אלא כיון דמצינו למימר דברה תורה אמר ד״ת ולא נוציאנו ממשמעותו דלאו קרא יתירא הוה להכי פריך בפ׳ השואל (ב״מ דף צד:) הניחא למ״ד לא ד״ת אם כן יגנב קרא יתירא הוא ואם אינו ענין לגניבה תנהו ענין לאבידה דיגנב גניבה משמע ולא אבידה אלא למ״ד דברה תורה א״כ לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קח:) אע״ג דאמרינן מדא״ר יוסי האי איש איש דברה תורה ההוא איש איש נמי דברה תורה הוה מצי למידרשיה שפיר חדא לדברה תורה ואידך לרבויא דאיש איש משמע שפיר כל ריבויי כרבי יונתן דהכא דדריש האי איש איש דכי תשטה לרבויא ואיש איש כי יקלל לדברה תורה הוה רבי יוסי מצי למידרשיה איש איש דשחוטי חוץ לרבות שוחט אלא משום דכתיב איש איש דשחוטי חוץ ואיש איש דמעלה בחוץ בחד עניינא מהדר למדרשינהו בחד עניינא וסוגיא דריש נדרים (דף ג.) צריך לפרושי הכי דמרבינן מנזיר להזיר לעשות כינויי נזירות כנזירות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים לנזירות דכתיב לנדור נדר נזיר להזיר וקא דייק מ״ש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי לנדור נדר היקשא למה לי אי כתב נדר לנדור כדכתיב נזיר להזיר כדקאמרת ולא צריך היקשא השתא דכתיב לנדור נדר ד״ת ופי׳ כיון דלא שינה קרא בדיבוריה א״כ דברה כלשון בני אדם ולאו קרא יתירא הוא למדרש מיניה לרבות כינוין וידות דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר לרבויינהו ולמימר דליחייב קונם וקונס כמו שיאמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אהא כמו שיאמר הריני נזיר הלכך צריך קרא יתירא ולא דמי לכינוי השם דמרבינן איש איש אפילו למ״ד ד״ת דאותן כינויין אשכחן דכתיבי בקרא כמו אל צבאות אהיה שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) ועוד דכינוי כתיב בההוא קרא דמברך השם איש איש כי יקלל אלהיו (ויקרא כד) והיינו דאמרי׳ התם בריש נדרים הניחא למ״ד ד״ת דאליביה לא צריך למידרשיה וכו׳ והכי אמר בפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דאמר ליה ר״א ב״ע לרבי ישמעאל בעלמא כוותיך סבירא לי׳ דדברה תורה והכא שאני מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי ש״מ לחציה שפחה וחציה בת חורין אלמא אפילו למאן דאית ליה ד״ת דרשינן ליה משום עניינא דקרא הואיל וניתן לידרש ה״ה דדרשינן ליה נמי להעמיד קבלתן או סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגנב דכתיב בהדיא גניבה ודרשינן מיניה אבידה משום כפל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מציאות (ב״מ דף לא.) דהשב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עזוב תעזוב הקים תקים מות יומת השב תשיב חבל תחבול פתח תפתח נתון תתן כולי עלמא מודו בהו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה והא דאמרינן הניחא למ״ד לא אמרי׳ ד״ת היינו ר״ע דלא אשכחיניה דקאמר ד״ת דדריש בפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) והפדה לא נפדתה לפדויה ואינה פדויה ובפרק הערל (יבמות דף ע.) בשמעתתא קמייתא דא״ר אליעזר איש איש ד״ת ודריש ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף צ:) ובפ׳ ד׳ מיתות (שם דף סד:) הכרת תכרת דא״ר עקיבא הכרת בעוה״ז תכרת לעוה״ב והכי משמע נמי סוגיין בפ׳ אין עומדין (ברכות דף לא:) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דאמר ד״ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר׳ ישמעאל אומר בכל דוכתי ד״ת כגון הני דפליג אדר״ע ובפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) נמי וכן ר׳ אלעזר ב״ע בפרק קמא דקידושין (דף יז:) ובפרק אלו מציאות (ב״מ דף לא:) גבי הענק תעניק לבד מההיא דכריתות כדמפרש התם טעמא ולר׳ אלעזר בר׳ יוסי בריש חלק (סנהדרין דף צ:) והא דאמר בפ׳ אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם יצא יצא הא כמ״ד ד״ת הא כמ״ד לא דברה מ״ד התם דברה מסברא קאמר לה כדמפרש אביי התם מסתברא כמאן דאמר דברה וכו׳: **ורבי** יונתן האי איש איש מאי עביד ליה וכו׳. תימה האי ריבוי לרבי יאשיה מנליה והיקישא דאיש לאשה לר׳ יונתן מנא ליה וכי אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר׳ יאשיה לית ליה דאשת חרש שותה ור׳ יונתן לית ליה דסומא אינה שותה: **דהאמר** רב קנה לכל. הני לישני דפליגי בהבא על יבמתו (יבמות דף נח.) בשומרת יבם שנפלה מן הנשואין או מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליורשה ולטמא לה לא: **בספרים** גרס. אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ולא א״ש אי הכי ובפרש״י לא גרס והוא לא שבש הגירסא אלא בסתם פי׳ לימא רב דאמר וכו׳ ושמא בספרו לא היה כתוב אי הכי:

כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים כו׳. תימה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט דכיון שבא עליה הרי היא כאשתו לאותן דברים א״כ מ״ט דרבי יונתן דאלימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דארוסה קידושין דידיה שומרת יבם נמי ביאה דידיה היא ונחנקה על ידו וכ״ש דתקשה לרב דאמר אנא דאמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי דוחקיה למימר כשמואל והא מסיק דאפילו רב הוה אתי מלתייהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נח.) מוקי לה נמי הא דתנן [אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה] שומרת יבם וכנוסה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו׳ כי הכא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב קנה לכל ולא מתרץ גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות:

אמר לך אנא דאמרי אפי׳ לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרבה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאיצטריך לרבויי משום דכתיב הכא תחת אישך דמשמע שבא עליה לשם אישות וכו׳ לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמו שפירש רש״י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאיצטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעלמא הוא תימה נהי דלאו אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה״נ גבי קינוי כתיב וקינא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפי׳ מקצת אשתו ר׳ יודן בעי כמה דתימר תמן וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקצת אשתו דכוותה תחת אישך תחת אישך אפי׳ מקצת אישך היך עבידה קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה עודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה (קינא לה ועודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה) לא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקינא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו הראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו: **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. וא״ת הני דבעי למפשט מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו נינהו י״ל אפ״ה אית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן.

שמע

תוספות

שְׁעֲמוּם. וְר׳ יאשִׁיָּה, הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. אֶלָּא טַעֲמָא דִּכְתִיבֵי הָנֵי קְרָאֵי, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמִינָא אֲרוּסָה שָׁתְיָא? וְהָא כִּי אֲתָא ר׳ אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדָּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" מִשֶּׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לַבּוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל? אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ. דִּכְוָוֹתָהּ גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ, הָא שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ? אִשְׁתּוֹ מַעַלְיְיתָא הִיא, דְּהָאָמַר רַב: קָנָה לַכֹּל? כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה אִי הָכִי לֵימָא רַב אָמַר כְּרַבִּי יאשִׁיָּה, וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹנָתָן? אָמַר לָךְ רַב: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִילּוּ לְר׳ יוֹנָתָן, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטָהּ, מִכְּלָל דְּאִשְׁתּוֹ מַעַלְיְיתָא הִיא

ושמואל

שְׁעֲמוּם. לָקוּי בְּתִמְהוֹן לֵב: הַאי תַּחַת אִישָׁהּ. בַּתְרָאָה הָאָמוּר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת וְגוֹ׳: לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ. בָּרַיְיתָא הִיא בְּשִׁלְהֵי פִּרְקִין, וְהָתָם מְפָרֵשׁ לְמַאי הִלְכְתָא: הָנֵי קְרָאֵי. דִּמְמַעֲטֵי אֲרוּסָה: מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ. מַשְׁמַע שֶׁבַּעֲלָהּ נָתַן בָּהּ אֶת שְׁכָבְתּוֹ קֹדֶם לִסְתִירָה זוֹ: מַשְׁכַּחַת לָהּ. דְּאִיצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי אֲרוּסָה מִקְּרָא אַחֲרִינָא וְלֹא מְמַעֲטָא מֵהָתָם: כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ. בִּזְנוּת: בְּבֵית חָמִיהָ. לְאַחַר שֶׁמֵּת אָחִיו: שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ. דְּקָאָמְרַתְּ דְּלֹא תִּשְׁתֶּה, הָא אִשְׁתּוֹ מְעַלְיְיתָא הִיא בְּבִיאַת זְנוּת: דְּהָא אָמַר רַב. בִּיבָמוֹת קָנָה לַכֹּל, דִּתְנַן הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד דְּהַיְינוּ בִּזְנוּת קָנָה, וְאָמַר רַב קָנָה דְּקָתָנֵי מַתְנִי׳ קָנָה לַכֹּל, אִם כֹּהֵן הוּא מַאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה וְיוֹרְשָׁהּ וּמִטַּמֵּא לָהּ וּמַשְׁקָהּ וּפוֹטְרָהּ בְּגֵט בְּלֹא חֲלִיצָה: כִּשְׁמוּאֵל. הָא דְּאָתָא קְרָא לְמַעוּטֵי כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לֹא קָנָה אֶלָּא לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת יְבָמָה, לָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו בְּנַחֲלָתוֹ וּלְפָטְרָהּ בְּגֵט, דְּהָא דְּקָנֵי לָהּ יָבָם בְּבִיאָה כָּל דְּהוּ מִיבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ נַפְקָא לָן, דְּלֹא כְּתִיב יְבָמָהּ יִקָּחֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה אֶלָּא יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְאַשְׁמְעִינָן דְּבִיאָתוֹ עָלֶיהָ הֵן הֵן לִקּוּחֵי הָאִישׁוּת שֶׁלּוֹ, הִלְכָּךְ לְמִידֵי דְּאִיתְּמַר בְּהַךְ פַּרְשְׁתָא רַבִּינְהוּ קְרָא נִשּׂוּאִין הַלָּלוּ, אֲבָל לְמִידֵי אַחֲרִינָא לָאו נִשּׂוּאִין נִינְהוּ, וּמָה אָמוּר בְּפָרָשָׁה פְּטוֹר חֲלִיצָה ע״י יִבּוּם וְיָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו שֶׁיּוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אָחִיו וְאֵין אֶחָיו חוֹלְקִין עִמּוֹ: לֵימָא רַב. דְּאָמַר קָנָה לַכֹּל כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר שׁוֹמֶרֶת יָבָם שׁוֹתָה וְאוּקִימְנָא בְּבָא עָלֶיהָ: אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִלּוּ כְּרַבִּי יוֹנָתָן כּוֹ׳. וְכָל שֶׁכֵּן כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לְרַבּוּיֵי מֵאִישׁ אִישׁ, לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, וְעִקַּר קְרָא לְאֵשֶׁת חֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה:

ושמואל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שֶׁעָמוּם – שהוא אדם שלקוי בתמהון לב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְאוֹשֻׁעַ הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ"** שממנו מיעט רבי יונתן ארוסה שאינה שותה, **מַאי עָבִיד לֵיהּ** לשיטתו שכבר מיעט ארוסה מפסוק אחר, מ"תחת אישך". מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ** כמו שדורשת הגמרא בסוף הפרק.

שואלת הגמרא, ממה שבארנו שיש פסוקים המלמדים שארוסה אינה שותה, יש לדייק **אֶלָּא מֵעַתָּה** דארוסה אינה שותה, הוא משום **דִּכְתִיבִי הָנֵי קְרָאֵי** – רק בגלל שכתובים פסוקים אלו, **הָא לָאו הָכֵי** – לולא פסוקים אלו, **הָוֶה אָמֵינָא** מהסברא הפשוטה **שַׁאֲרוּסָה שָׁתְיָא,** וקשה, **וְהָא כִּי אָתָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מְדָרוֹמָא** – והרי כשהגיע רבי אחא בר חנינא מן הדרום, **אָתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – הביא ברייתא בידיו ללמדה, שיש לדייק מלשון הפסוק כשמשביע הכהן את האשה "ויתן איש בך את שכבתו **מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ**", משמע שבעלה נתן בה את שכבתו לפני שנסתרה, דהיינו **מִשֶּׁקְּדָמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקְּדָמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבַעַל,** ואם כן קשה, שפשיטא שארוסה, שעדיין בעולה לא בא עליה, לא תשתה, ולמה לי הפסוקים "תחת אישך" ו"תחת אישה" של רבי יאשיה ורבי יונתן למעטה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, מַשְׁבַּעַת לָהּ** – יתכן אופן שקדמה שכיבת הבעל אף כשהיא ארוסה, **כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס** בזנות **בְּבֵית אָבִיהָ** ואחר כך נסתרה. שואלת הגמרא, **דִּכְוָותָהּ** – צריך לומר שמדובר במקרה דומה גם **גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם,** כדי שתקדם בעילת הבעל לבעילת הבועל, ואם כן מדובר **כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם** לאחר מיתת אחיו, **בְּבֵית חָמִיהָ,** וקשה **הָא "שׁוֹמֶרֶת יָבָם"** **קָרֵית לָהּ** – וכי זו "שומרת יבם" קוראים לה, ואמרת שאינה שותה, **וְהרי אִשְׁתּוֹ מְעַלְייָתָא** – גמורה **הִיא, דְּהָאָמַר רַב** במסכת יבמות, על המשנה שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה, פירוש שבא עליה בזנות, ופירש רב **קָנָה לַכֹּל** – לכל הדינים הוא בעלה, שאם היה כהן היא אוכלת בתרומה והוא יורש אותה ומיטמא לה ופוטרה בגט, ואם כן גם כאן הוא משקה אותה כאשה רגילה, ולמה קראת לה "שומרת יבם" ואמרנו שאינה שותה. מתרצת הגמרא, משנתינו שמיעטה שומרת יבם מן הפסוק אינה כשיטת רב, אלא **כְּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** יבם שבא בזנות **לֹא קָנָה** אותה כאשתו גמורה **אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה** של יבום, שהם לקום על שם אחיו בנחלתו ולפוטרה בגט, אבל לשאר הדברים, , אינה נחשבת אשתו, ולכן ממעט רבי יונתן מהפסוק, שאינה שותה.

שואלת הגמרא, **אִי הָכִי לֵימָא רַב דְּאָמַר** שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה לכל, סובר שומרת יבם שותה, **כְּרַבִּי יְאוֹשֻׁעַ,** שהגמרא אמרה לעיל שמדובר כשבא יבם עליה בבית חמיה, ולא כרבי יונתן, **וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, סובר שומרת יבם אינה שותה, **כְּרַבִּי יוֹנָתָן** ולא כרבי יאשיה. דוחה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַב** אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יאשיה, **אֲנָא דְּאָמְרִי** – דברי הם **אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹנָתָן, מֵהַאי צִיטְרִיךְ קְרָא לְמֵעוּטָהּ** – ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יונתן למעט ששומרת יבם אינה שותה, **מִכְּלָל** – משמע דלולא הפסוק, הייתי אומר ששותה, משום **דְּאִשְׁתּוֹ מְעַלְייָתָא** – גמורה **הִיא.**

המשך ביאור למס' סוטה ליום חמישי עמ' ב

זֵרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו, לבן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד עשר אצבעותיו, **וְאַף עַל פִּי כֵן, יָצְאוּ** אותם עשרה שהפסיד **מִבְּנְיָמִין אֶחָיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ** של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין, בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל** גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים וארד וגו'", **'בֶּלַע' שֶׁנִּבְלַע** יוסף **בֵּין הָאוּמּוֹת, 'וָבֶכֶר' בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, 'וְאַשְׁבֵּל' שֶׁשָּׁבָאוּ אֵל, 'גֵּרָא' שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת** – בארץ נכריה, **'וְנַעֲמָן' שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, 'אֲחִי' 'רֹאשׁ' אָחִי הוּא וְרֹאשׁ הוּא, 'מוּפִּים' 'וְחוּפִּים' הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, 'וְאֶרֶד' שֶׁיָּרַד לִבְנֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אִיכָּא דְּאָמְרִי, 'וְאֶרֶד' שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶורֶד.**

אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף, 'וּבְלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", שהשליטו על ארץ מצרים, **אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה** – חכמים החוזים בכוכבים ויודעים חכמת המזלות, לפרעה, **וכִי עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף** – שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, **תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶן** פרעה, **גְּנוּנֵי** – גוונים **מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ,** בחכמה וגבורה ויופי. **אָמְרוּ לוֹ, אִם בֵּן שֶׁראוּי לְמלוכה, יְהֵא יוֹדֵעַ בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן, בָּא גַּבְרִיאֵל, וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, לֹא הָוֶה קָנְמַר** – לא עלה ביד יוסף ללמדם, **הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר, "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ** – שם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, **בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, (שִׂפָה לֹא יָדָעְתִּי אֶשְׁמָע)",** שבתחילה לא ידע להבין שפות, **וּלְבָסוֹף, כָּל לְשׁוֹנָא דְּאִישְׁתָּעִי** – שסיפר **פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהְדַּר לֵיהּ** – בכל לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. **אִישְׁתָּעִי** סיפר **אִיהוּ** – יוסף **בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ** אל פרעה, **לֹא הָוֶה קָא יָדַע** פרעה **מַאי הָוֶה אָמַר, אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף – למדני שפה זו, **אַגְמְרֵיהּ** – למדו יוסף לשון הקדש, **וְלֹא גָּמַר** – לא עלה ביד פרעה ללומדה, **אָמַר לֵיהּ** ליוסף, **אִישְׁתַּבַּע לִי, דְּלֹא מְנַלֵּית** – הישבע לי שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, **אִישְׁתַּבַּע לוֹ** – נשבע לו יוסף.

לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, **כִּי אָמַר לֵיהּ** יוסף לפרעה, **"אֲבִי הִשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר,** בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני". **אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף, **זִיל אִיתְּשִׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ** – לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. **אָמַר לֵיהּ** יוסף לפרעה, **וְאֵיתְּשְׁלִי נַמִּי אַדִּידָךְ** – אם כן, אשאל גם על שלך, שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה. ולכך, **וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ** לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו **אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף, **'עֲלֵה וְקְבוֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ'.**

חוזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים בפרהסיא, מבארת הגמרא, **יְהוּדָה מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, חָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים** – מריבים **זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ**

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וּשְׁמוּאֵל אָמַר אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יונתן, אֲנָא דְּאָמְרִי – דברי הם אֲפִילּוּ לְרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה, מְדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי – ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יאשיה לרבות ששומרת יבם שותה, מִכְּלָל – משמע שלולי הפסוק הייתי אומר שאינה שותה, משום דְּלָאו אֶשְׁתּוֹ הִיא כְּלָל לכל הדינים, אלא לאותם שנאמרו בפרשה, ובדלעיל.

שואלת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, עוֹבֶרֶת עַל דָּת יהודית, והיא אשה שאינה צנועה, יוצאה וראשה פרוע, טווה בשוק ומדברת עם כל אדם, כמו שאמרו במשנה בכתובות שיוצאת מבעלה ללא כתובה, האם צְרִיכָה הַתְרָאָה שמא תחזור בה, ורק אם לא תחזור בה דינה לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה התראה, ומפסדת מיד כשעברה על דת. וצדדי הספק, מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא וכבר יודעת שהדבר אסור, לֹא בָּעְיָא הַתְרָאָה, אוֹ דִּלְמָא, תִּיבָּעֵי הַתְרָאָה – תצטרך התראה, לתת לה הזדמנות דְּאִי הַדְרָה בָּהּ תֵּיהַדַּר בָּהּ – שאם תרצה לחזור בה תוכל לחזור בה.

תָּא שְׁמַע להוכיח מרישא דמשנתנו, אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, ומדייקת הגמרא, מֵישְׁתָּא הוּא דְּלֹא שַׁתְיָא – משמע שרק לא שותה, הָא קָנְיוֵי מְקַנֵּי לָהּ – אבל בעלה מקנא לה, לְמַאי – לשם מה מקנא לה, והרי יודע שלא יוכל להשקותה, האם לָאו לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ, ומשמע שאם לא יקנא לה לא תפסיד כתובתה, וראיה מכאן שעוברת על דת כזו, שנסתרה עם אנשים, צריכה התראה. דוחה הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, לֹא – אינו מקנא לה כדי להפסיד כתובתה, שאותה היא מפסידה גם בלי קינוי, אלא מקנא לה לְאוֹסְרָהּ עָלָיו – כדי שאם תסתר תהא אסורה עליו. עוד דוחה הגמרא, רַב פָּפָּא אָמַר, לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוֹאָה – שמקנא לה כשהיא ארוסה כדי שיוכל להשקותה אם תסתר לאחר נישואיהם, כְּדְתַנְיָא, אֵין מְקַנְּאִין לַאֲרוּסָתָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שהרי ארוסה אינה שותה ובדלעיל, אֲבָל מְקַנְּאִין לַאֲרוּסָתָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוֹאָה.

מנסה הגמרא עוד לפשוט הספק, אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע מהמשך משנתנו, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, בַּת יִשְׂרְאֵל לְמַמְזֵר וְלָנָתִין, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה. ומדייק רבא, מֵישְׁתָּא הוּא דְּלֹא שַׁתְיָא – משמע שרק לא שותות, הָא קָנְיוֵי מְקַנֵּי לְהוּ – אבל בעליהן מקנא להן, וּלְמַאי – לשם מה מקנא להן, והרי יודע שלא יוכל להשקותן, אִי לְאוֹסְרָן עָלָיו כמו שביאר אביי לעיל על רישא דמשנתנו, הָא אֲסִירָן וְקַיְימָן – הרי ממילא כל נשים אלו אסורות עליו, וכמו שביארנו לעיל במשנה, אֶלָּא לָאו לְהַפְסִידָן כְּתוּבָּתָן, ומשמע שאם לא יקנא להן לא יפסידו כתובתן, ונפשוט הספק שעוברת על דת צריכה התראה. דוחה הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה מְדִיסְקַרְתָּא, לֹא, אין סיבת הקינוי כדי להפסידן כתובתן, אלא כדי לְאוֹסְרָהּ לַבּוֹעֵל שנסתרה עמו כְּבַעַל שנאסרה עליו, ואם יעמדו בעלה או יגרשנה לא תוכל לינשא לבועל, דִּתְנַן להלן בפרקנו, כָּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כל זמן שלא שתתה, כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, אם גירשה בעלה או מת לפני ששתתה.

מנסה הגמרא שוב לפשוט את הספק, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִפּוּרָא, תָּא שְׁמַע מהמשך המשנה, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. ומוכיחה הגמרא, וְאִי אָמְרַתְּ בהצד הראשון דלעיל, שאם רָצָה בָּעַל לְקַנּוֹיֵי מְקַנֵּי, וכי יתכן שֶׁעֲבְדֵי בֵּית דִּין – שייעשו בית דין שלוחים לצורך מִידֵי דְּהִלְכָא לֹא נִיחָא לֵיהּ לַבַּעַל – דבר שיתכן שלא יהיה נח לבעל ואינו חפץ בו, והרי למדנו שאין חבין לאדם שלא בפניו, אם כן איך מקנין לה בית דין, אולי הבעל רוצה לוותר לה, אלא ודאי שאף אם ירצה אינו יכול לקיימה. דוחה הגמרא, שאף אם ירצה יכול לקיימה, בכל אופן סָתְמָא דְּמִילְּתָא – רגילות הדבר שבְּיָנוֹן דְּעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא, מֵינָח נִיחָא לֵיהּ – נח לבעל שיקנאו לה.

עוד מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, אף אם נפשוט הספק דלעיל שעוברת על דת מותר לבעלה לקיימה, זהו דוקא כשלא קינא לה, אבל כשיש קינוי וסתירה, האם בַּעַל שָׁמַחַל עַל קִינּוּיוֹ, קִינּוּיוֹ מָחוּל ומותרת לו, אוֹ אֵינוֹ מָחוּל. וצדדי הספק, מִי אָמְרִינַן בְּקִינּוּי דְּבַעַל תָּלָא רַחֲמָנָא – האם נאמר שהתורה תלתה הדבר בקינוי הבעל, וּבַעַל הָא מָחִיל לֵיהּ לְקִינּוּיוֹ. אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקַנֵּי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא – כיון שכבר קינא לה הבעל בתחילה, לֹא מָצֵי מָחִיל לֵיהּ – כבר אינו יכול למחול לה.

תָּא שְׁמַע לפשוט הספק ממשנתנו, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. ומוכיחה הגמרא, וְאִי אָמְרַתְּ כהצד הראשון דלעיל, שבַּעַל שָׁמַחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, וכי יתכן שֶׁעֲבְדִינַן מִידֵי דְּאָתֵי בַּעַל מָחִיל לֵיהּ – שייעשו בית דין דבר שאחרי כן יבוא הבעל וימחול, ויהיה זלזול לבית דין. . דוחה הגמרא, סָתְמָא דְּמִילְּתָא – רגילות הדבר שאָדָם מַסְכִּים עַל דַּעַת בֵּית דִּין, ולכן בית דין מקנין לה, וסומכים על הרגילות שלא ימחול, ואכן אם יבוא הבעל וימחול יהיה מחול.

עוד מנסה הגמרא לפשוט הספק מהמשנה בתחילת המסכת, תָּא שְׁמַע, וּמוֹסְרִין, בית דין שבמקומו של הבעל, לוֹ – לבעלה בשמעלה אותה לבית דין הגדול, שֶׁנֵּי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שישמרו עליו שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. ומוכיחה הגמרא, וְאִי אָמְרַתְּ כהצד הראשון דלעיל שבַּעַל שָׁמַחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, אם כן למה אסור לו לבוא עליה בדרך, והרי יכול לְחַלּוֹתֵי לְקִינּוּיֵהּ – למחול את קינויו וְלִבְעוֹל, אלא רואים שאינו יכול למחול. דוחה הגמרא, באמת יכול למחול, ותדייק מהמשנה מַאי שְׁנָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים – למה שולחים עמו דוקא תלמידי חכמים, משום דְּגָמְרִי – שהם למדו ויודעים שאסורה עליו אם לא ימחול, ולכן דְּאִי בָּעֵי לְמֵיבְעַל – אם יראו המשנה, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמְרִי מַהָא – למה לא הביאו את הראיה כרבי חנינא. עונה הגמרא, שסברו דְּלִמָּא שַׁאנֵי הָתָם – שמא שונה שם בנשים שבעליהן חרש או שוטה או בבית האסורים, דְּלֵית לָהּ אֵימְתָא דְּבַעַל כְּלָל – שאין עליהן אימת הבעל, ואם לא יתרו בה בית הדין אין לקונסה כיון שאינה מרגישה שעשתה מעשה פריצות גדול, אבל בשאר המקרים שבעליהן בפניהן ואינן יראות ממנו ועוברות על דת, פריצות גדולה היא ואינן צריכות התראה.

עוד מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, עוֹבֶרֶת עַל דָּת וְרָצָה בַּעַל לְקַיְימָהּ ומוחל לה על עוונה, מְקַיְימָהּ אצלו וחי עמה, אוֹ אֵינוֹ מְקַיְימָהּ וחייב לגרשה. וצדדי הספק, מִי אָמְרִינַן בְּקִדֵּידָא דְּבַעַל תָּלָא רַחֲמָנָא – האם נאמר שהתורה תלתה הדבר בקפידת הבעל, שנאמר "וקנא את אשתו", וְהָא לֹא קָפֵיד – והרי אינו מקפיד, ויכול לקיימה. אוֹ דִּלְמָא אין הדבר תלוי בבעל אלא בְּיָנוֹן דְּקָפֵיד – שדרך הבעלים להקפיד בכך, על כרחו של בעל זה גם כן נקרא שהוא קָפֵיד.

תָּא שְׁמַע לפשוט הספק ממשנתנו, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. ומוכיחה הגמרא, וְאִי אָמְרַתְּ בהצד הראשון דלעיל, שאם רָצָה בָּעַל לְקַיְימָהּ מְקַיְימָהּ, וכי יתכן שֶׁעֲבְדֵי בֵּית דִּין – שייעשו בית דין שלוחים לצורך מִידֵי דְּהִלְכָא לֹא נִיחָא לֵיהּ לַבַּעַל – דבר שיתכן שלא יהיה נח לבעל ואינו חפץ בו, והרי למדנו שאין חבין לאדם שלא בפניו, אם כן איך מקנין לה בית דין, אולי הבעל רוצה לוותר לה, אלא ודאי שאף אם ירצה אינו יכול לקיימה. דוחה הגמרא, שאף אם ירצה יכול לקיימה, בכל אופן סָתְמָא דְּמִילְּתָא – רגילות הדבר שבְּיָנוֹן דְּעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא, מֵינָח נִיחָא לֵיהּ – נח לבעל שיקנאו לה.

עוד מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, אף אם נפשוט הספק דלעיל שעוברת על דת מותר לבעלה לקיימה, זהו דוקא כשלא קינא לה, אבל כשיש קינוי וסתירה, האם בַּעַל שָׁמַחַל עַל קִינּוּיוֹ, קִינּוּיוֹ מָחוּל ומותרת לו, אוֹ אֵינוֹ מָחוּל. וצדדי הספק, מִי אָמְרִינַן בְּקִינּוּי דְּבַעַל תָּלָא רַחֲמָנָא – האם נאמר שהתורה תלתה הדבר בקינוי הבעל, וּבַעַל הָא מָחִיל לֵיהּ לְקִינּוּיוֹ. אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקַנֵּי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא – כיון שכבר קינא לה הבעל בתחילה, לֹא מָצֵי מָחִיל לֵיהּ – כבר אינו יכול למחול לה.

תָּא שְׁמַע לפשוט הספק ממשנתנו, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. ומוכיחה הגמרא, וְאִי אָמְרַתְּ כהצד הראשון דלעיל, שבַּעַל שָׁמַחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, וכי יתכן שֶׁעֲבְדִינַן מִידֵי דְּאָתֵי בַּעַל מָחִיל לֵיהּ – שייעשו בית דין דבר שאחרי כן יבוא הבעל וימחול, ויהיה זלזול לבית דין. . דוחה הגמרא, סָתְמָא דְּמִילְּתָא – רגילות הדבר שאָדָם מַסְכִּים עַל דַּעַת בֵּית דִּין, ולכן בית דין מקנין לה, וסומכים על הרגילות שלא ימחול, ואכן אם יבוא הבעל וימחול יהיה מחול.

עוד מנסה הגמרא לפשוט הספק מהמשנה בתחילת המסכת, תָּא שְׁמַע, וּמוֹסְרִין, בית דין שבמקומו של הבעל, לוֹ – לבעלה בשמעלה אותה לבית דין הגדול, שֶׁנֵּי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שישמרו עליו שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. ומוכיחה הגמרא, וְאִי אָמְרַתְּ כהצד הראשון דלעיל שבַּעַל שָׁמַחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, אם כן למה אסור לו לבוא עליה בדרך, והרי יכול לְחַלּוֹתֵי לְקִינּוּיֵהּ – למחול את קינויו וְלִבְעוֹל, אלא רואים שאינו יכול למחול. דוחה הגמרא, באמת יכול למחול, ותדייק מהמשנה מַאי שְׁנָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים – למה שולחים עמו דוקא תלמידי חכמים, משום דְּגָמְרִי – שהם למדו ויודעים שאסורה עליו אם לא ימחול, ולכן דְּאִי בָּעֵי לְמֵיבְעַל – אם יראו

המשך בעמוד 185

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִי' לְרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. דְּאָמַר שׁוֹתָה, דִּמְדַאִיצְטְרִיךְ לְרַבּוּיֵי לִשְׁתִיָּה ש"מ לָאו אִשְׁתּוֹ הִיא לְיָרְשָׁה וְלִטָּמֵא לָהּ וּלְהַאֲכִילָהּ תְּרוּמָה, וְכ"ש לְרַבִּי יוֹנָתָן דְּאָמַר אֵינָהּ שׁוֹתָה מִשּׁוּם דְּלָאו אִשְׁתּוֹ הִיא וְהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵעוּטֵי אֲסֵמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא וְלָאו דְּקְרָא לְהֶכֵי אָתָא אֶלָּא לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ כִּדְשָׁנֵי לְעֵיל: עוֹבֶרֶת עַל דָּת. יְהוּדִית שֶׁאֵינָהּ צְנוּעָה, יוֹצְאָה וְרוֹאִשָּׁהּ פְּרוּעָה וְטוֹוָה בַּשּׁוּק וּמְדֻבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם, דְּאָמַר בִּכְתֻבּוֹת בְּפֶרֶק הַמְּדִיר (קף טכ.) דְּיוֹצְאָה שֹׁלֹא בִכְתֻבָּה: צָרִיכָה הֶתְרָאָה. שְׁמָא תַּחֲזוֹר וְאִם תַּחֲזוֹר לֹא תִּפְסֵיד כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה הֶתְרָאָה דִּבְלָאו הֶתְרָאָה מִפְסֶדְתָּ: לְמָאי. בְּיוֹן דְּלָא שְׁתֵיָא קְנוּי לְמַאי אַהֲנֵי: לְאַפּוֹדֵי כְּתֻבָּתָהּ. וְאִי לָאו דְּקָנֵי לֹא מַפְסֶדְתָּ, אֶלְמָא צְרִיכָה הֶתְרָאָה וְזוֹ עוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא שֶׁנִּסְתְּרָה עִם אֲנָשִׁים: לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה.

וְאִם תִּסְתָּר לְאַחַר נְשׂוּאִין שׁוֹתָה עַל יְדֵי קְנוּי שֶׁל אֵירוּסִין, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה דְּבָעֵינַן תַּחַת אִישָׁהּ: לְאַפְקָהּ אֲבוֹעֵל. קְנוּי לֹא מַהֲנֵי אֶלָּא לְאִסְרָהּ עַל בּוֹעֲלָהּ אִם יָמוּת זֶה אוֹ יִגָּרְשֶׁנָּה וְלֹא שְׁתֵיהּ: אֶלָּא לְפַסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ. מִכְּלָל דְּאִי לָא אַתְרוּ בָּהּ לֹא מַפְסֶדְתָּ: דִּתְנַן. לְקַמָּן בְּפֶרֶק כֵּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (קף כז:): שְׁאנִי הָתָם. הָא דְּבָעֵי הֶתְרָאָה: דִּלְיֹת לָהּ אִימָתָא דְּבַעל. וְאִי לָאו דְּאַתְרוּ בָּהּ בֵּי דִּינָא לֹא הֲוָה לָן לְמִקְנְסָהּ, דְּכֵיוָן דְּלֵית לָהּ אִימָתָא אֵין תַּיְמָהּ בְּדָבָר אִם עוֹבֶרֶת עַל דָּת וְאֵין זֶה פְּרִיצוּתָהּ יְתֵרָתָא, אֲבָל מִי שֶׁבַּעְלָהּ אֶצְלָהּ וְאֵינָהּ יְרֵאָה מִמֶּנּוּ וְעוֹבֶרֶת עַל דָּת פְּרִיצוּתָהּ יְתֵירָתָא אִית בָּהּ וְאֵיכָא לְמֵימַר דִּבְלָאו הֶתְרָאָה נַמִּי מִפְסְדָא כְּתֻבָּתָהּ: תְּלָא רַחֲמָנָא. דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ: אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָפִיד קָפִיד. כְּלוֹמַר כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ דִּבְעל לְמִיקְפַּד בְּהָכֵי עַל כָּרְחֵיהּ דְּהָאי נַמִּי הָוֵי קְפִידָא לְגַבֵּיהּ: עֲבַדִינַן מִלְּתָא דִּדְלָמָא לֹא נֵיחָא לֵיהּ. וְהָאֹרַח אָנוּ נַעֲשִׂים שְׁלוּחִים לוֹ בְּדָבָר שֶׁהוּא חוֹבוֹ לוֹ שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ בּוֹ, וְקַיְימָא לָן (ע"ז ע"ו:) דְּאֵין חָבִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: שֶׁמָּחַל עַל קְנוּיוֹ. וְהַשְׁתָּא ס"ד דְּקִבְּעֵי בֵּין שֶׁמָּחַל קֹדֶם סְתִירָה בֵּין שֶׁמָּחַל לְאַחַר הַסְּתִירָה, וְאִם תֵּימְצֵי לוֹמַר עוֹבֶרֶת עַל דָּת שֶׁרָצָה לְקַיְּמָהּ מְקַיְּמָהּ, הָנֵי מִלֵּי בְּלֹא קְנוּי, אֲבָל הֵיכָא דְּאֵיכָּא קְנוּי וְסִתְירָה וְרָצָה לְמָחֹל מַהוּ, מִי עָקַר קְנוּי וְשָׁרֵיא לֵיהּ אוֹ לָאו: עֲבַדִינַן מִידֵּי דְּאִתֵּי בַּעַל וּמָחֵיל. וְאֵיכָא דְּאוֹתְבָהּ דְּבֵי דִּינָא: סְתָמָא דְּמִלְּתָא אָדָם מַסְפִּיק בּוֹ. וְסַמְכִינַן אִסְתָּם דְּעִדִּיתֵיהּ דְּאִינִישֵׁי וּמְקַנְיָן לָהּ וְאִי אָתֵי וּמָחֵיל מָחֵיל: מַאי שְׁנָא תְּלָמִידֵי חֲכָמִים. תַּרְוָיְיהוּ הוּא וְהָכֵי קָאָמַר, לְעוֹלָם מָחֵיל וְדַיְקֵיהּ לֵיהּ מִמַּתְנִי' מַאי שְׁנָא דְּבָעֵינַן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִשּׁוּם דְּגָמִירִי דְּאַסּוּרָה לֵיהּ בְּדִלָּא מָחֵיל קְנוּי וְאִי אָתֵי לְמִיבְעַל אָמְרִין לֵיהּ אַחֵלִי לְקִנּוּיָךְ: סָח לִי זְעִירָא. שֶׁהִיָּה מְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: וְקָן מַמְרֶה. עַל ב"ד שֶׁל לִשְׁכַּת הַגָּזִית וּמִיתְּתוּ בְּחָנָק: שֶׁהִיא בְּלָאו. אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמְאָה לְרִבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה בְּפ"ק דִּיבָמוֹת (קף י"ח:): בְּמַאי קְמִיפַּלְגִי. אֵיזֶה טַעַם נוֹתְנִין לִדְבָרֵיהֶם: ב"ש סָבְרֵי שְׁטָר הֶעוֹמֵד לִגְבוֹת בְּגִבּוּי דָּמֵי. מִשּׁוּם שֶׁאֵין יָרוֹשׁ לוֹ שְׁטָר חוֹב עַל חֲבֵירוֹ וְשֶׁעִבּוּד לוֹ בּוֹ נָכְסִיו, מֻחְזָק בְּעַל הַשְּׁטָר בַּנְּכָסִים יוֹתֵר מִן הַלּוֹוֶה, וְהִלְכָךְ כֵּיוָן דִּנְכָסֵי בִּרְשׁוּתֵיהּ קַיְימֵי הֲוֵי לֵהּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעל תּוֹבְעִין וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, וְעַלַיְיהוּ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁזּוּפָתָה בְּסִתְירָה זוֹ וְאִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ: ובית

שמע מינה בעל שמחל על קינויו קינויו מחול. ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה.

בית שמאי אומרים נוטלת כתובתה. ואם תאמר מ"ש דאמרי ב"ש נוטלת כתובתה ובפרק מי שמת (ב"ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה וכו' דאמרי ב"ש יחלוקו ואיל וספק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף לח:) ובכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ:) גבי שומרת יבם שמתה מה יעשו בנכסים הנכנסין והיוצאין עמה בית שמאי אומרים יחלוקו ומפרש בגמרא בפ' החולץ (יבמות דף לח:) משום

וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִילּוּ לְרַ' יאשִׁיָּה, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵיהּ, מִכְּלָל דְּלָאו אִשְׁתּוֹ הִיא כְּלָל. אִיבַּעְיָא לְהוּ, עוֹבֶרֶת עַל דָּת צְרִיכָה הַתְרָאָה לְהַפְסִידָהּ כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא לֹא בָּעֵיָא הַתְרָאָה, אוֹ דִלְמָא תֵּיבָּעֵי הַתְרָאָה, תָּא שְׁמַע, אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קְנוּיֵי מְקַנְּיָא לָהּ. לְמַאי? לְאוֹ לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ? אָמַר אַבַּיֵי: לֹא, לְאוֹסְרָהּ עָלָיו. רַב פָּפָּא אָמַר: לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, כְּדְתַנְיָא אֵין מְקַנְּין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, אֲבָל מְקַנְּין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה. אָמַר רָבָא: תָּא שְׁמַע, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מְמַזֶּרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה. מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קְנוּיֵי מְקַנְּי לְהוּ. וּלְמַאי, אִי לְאוֹסְרָן עָלָיו, הָא אֵסְרָן וְקַיְימָן? אֶלָּא לָאו לְהַפְסִידָן כְּתוּבָּתָן? אָמַר רַב יְהוּדָה מְדִיסְקַרְתָּא: לֹא, לְאוֹסְרָהּ אֲבוֹעֵל בְּבַעַל. דִּתְנַן כֵּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא: תָּא שְׁמַע, וְאִלּוּ שֶׁבְּיַת דִּין מְקַנְּין לָהֶן, מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אוֹ שֶׁהָיָה בַּדָּרֶךְ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, עֲבְדֵי בֵּית דִּין מִידֵּי דִּדְלָמָא לָא נֵיחָא לֵיהּ לְבַעְלָהּ? סְתָמָא דְּמִלְּתָא כֵּיוָן שֶׁעוֹבֶרֶת עַל דָּת הִיא, מֵינָח נֵיחָא לֵיהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ, קִינּוּיוֹ מָחוּל אוֹ אֵינוֹ מָחוּל? מִי אָמְרִינַן בְּקִינּוּי דְּבַעַל תְּלָא רַחֲמָנָא וּבַעַל הָא מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיוֹ, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא, לָא מָצֵי מָחֵיל לֵיהּ? תָּא שְׁמַע, וְאִלּוּ שֶׁבְּיַת דִּין מְקַנְּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעֲלָה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, עֲבְדִינַן מִידֵּי דְּאִתֵּי בַּעַל מָחֵיל לֵיהּ? סְתָמָא דְּמִלְּתָא אָדָם מַסְפִּיק עַל דַּעַת בֵּית דִּין. תָּא שְׁמַע, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, לְחַלְיֵהּ לְקִינּוּיֵהּ וְלִבְעוֹל? מַאי שְׁנָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דְּגָמְרִי, דְּאִי בָּעֵי לְמִיבְעַל, אָמְרִי לֵיהּ: אַחֲלֵיהּ לְקִינּוּיֵהּ וּבְעוֹלָה. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר ר' יאשִׁיָּה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעֵירָא מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, וְזֶקֶן מַמְרֶא שֶׁרָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֵל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁרָצוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ לְמַחֵל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵירַי שֶׁבַּדָּרוֹם עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לִי, וְעַל זָקֵן מַמְרֶא לֹא הוֹדוּ לִי, שֶׁלֹּא יַרְבּוּ מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. שְׁמַע מִינָּהּ, בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, שְׁמַע מִינָּהּ: פְּלִינִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא; חַד אָמַר: קוֹדֶם סְתִירָה מָחוּל, לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל. וְחַד אָמַר: לְאַחַר סְתִירָה נַמִּי מָחוּל. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מָחוּל, מִמַּאי? מִדְּקָא מְהַדְּרִי רַבָּנַן לְרַ' יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקֹּל וָחוֹמֶר; וּמָה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלֹא כָּל שֶׁכֵּן? אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר. וְאִי אָמַרְתָּ לְאַחַר סְתִירָה מָחוּל לָהּ, מְשַׁכַּחְתְּ לָהּ דְּיֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, דְּאִי בָּעֵי מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיֵהּ וּבְעֵיל? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל, שְׁמַע מִינָּהּ: מַתְנִי בְּעָלֶיהָ עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי כו': בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בֵּית שַׁמַּאי סָבְרִי: שְׁטָר הָעוֹמֵד לִגְבוֹת בְּגִבּוּי דָּמֵי, ובית

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כה עמוד ב

רש״י תוספות

משום דזיקת נשואה עושה ספק נשואה אלמא דמספיקא אמרי ב״ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נכסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות כגבוי דמי י״ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לבן נכסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת וירש הבן וישתעבדו לכתובתה התם ודאי נכסי האב לא עמדו מעולם בכח האשה ואעפ״כ כיון דאמר כגבוי דמי הרי הוא ספק אם האב מת ראשון ועמדו הנכסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה באותם נכסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם עמד שטר שלה לגבות מאותן נכסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל שלא ניתנה לגבות מחיים אי נמי איפכא ויורשיה באין מכחה וכן גבי שומרת יבם שמתה אמר הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים והכתובה ניתן לגבות לאחר מיתת הבעל דכיון דדמיא כגבויה על היורשין להביא ראיה שזינתה וכה״ג אומר בפרק החולץ (יבמות דף לח:) רישא דאיתא לדידה הויא לה איהי ודאי ואינהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי סיפא מתה הללו באין לירש והללו באין לירש. **בית** הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובתן. בפ׳ החולץ (גז״ש) מפרש מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובתן ולא ידענא בנכסי צאן ברזל מאי קא סבר ב״ה דבפ׳ מי שמת (ב״ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב״ה הנכסים בחזקתן עומדות ופי׳ נכסי צאן ברזל ופליגי אמוראי בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי הבעל או בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דאחריותם היו על הבעל היו בחזקתו ול״ש ושייכא בפלוגתא דהתם ובנכסי מלוג לא פליג ב״ה דאפי׳ גבי ספק מוקי להו בחזקת יורשי האשה וכ״ש הכא דאפי׳ ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף קא.) היוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה ופי׳ נכסי מלוג ואם תאמר מ״ש מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור׳ יוחנן דפליגי בפ״ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה״נ היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי תיובתא דרב הונא י״ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני׳ התם הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים לא שייכא להכא דהתם אפילו ב״ש מודו דשמא אותו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב״ה העמד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים [לדבר] שקינא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מאותה חזקה ועשאה ספק.

בית הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי. אי קשיא מהא דאמר בפ׳ המקבל (ב״מ דף קי.) יתומים אמרו אנו השבחנו וב״ח אומר אביכם השביח על מי להביא ראיה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב״ח להביא ראיה אמר ליה ההוא סבא הכי אמר ר׳ יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי נייתי ראיה ונשקול וכי ר׳ יוחנן שבק בית הלל ועביד כב״ש יש לתרץ הכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב״ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מודו לב״ח בקרקע עצמו שהוא משועבד לו ואינם מעכבין לפניו הקרקע הלכך אפילו בית הלל מודו דבכה״ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראיה מן השבח דומיא דעיר ואילן דמייתי עלה ספק זה קודם ספק זה קודם קוצץ ונותן דמים אלמא כיון דלמיקץ קאי דבין אם קדם האילן בין אם קדם העיר קוצץ אלא שאם קדם האילן קוצץ ונותן דמים אמרי ליה זיל קוץ ודמי אייתי ראיה ושקול גבי הא ארעא נמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב״ח דהא לגוביינא קיימא ושבח אייתו ראיה ושקילו מפי מורי״ה. **לאו** כגבוי דמי . הכא לא שייכא כל הני פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב״מ דף ק:) דכל העומד לבצור כבצור דמי ופלוגתא דר׳ שמעון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו.) ובפרק השולח (גיטין דף לט.) בכל העומד לגזוז ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשרוף דלאו בחדא מחיתא נחות להו דהכא כ״ע מודו דאמרי׳ לאו כגבוי דמי והעמד ממון בחזקת בעליו שהרי צריך דיינין ולאו בידו הוא כדאמר גבי גר מי יימר דמזדקקין ליה בי דינא וטעמא דר׳ מאיר כבצורות דמיין משום דבידו ואין צריכין לגופן הלכך לא חשיב להו כקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) גבי ידות הכלים דאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין ליקצץ וגבי שערו העומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו.) דמודה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשבוחי אשבח כל מה דקאי ומיהו רבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עביד איניש דשביק ליה והני דרבי שמעון טעמא אחרינא אית בהו ולא אמר אלא במקום מצוה כגון זריקת דם ופדיית פרה כשמצא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בהני דרבי מאיר ורשב״ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראוהו בית דין (ר״ה דף כח.) וגבי לולב של אשירה (סוכה דף לא:) ומנעל בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג:) כתותי מכתת שיעוריה אפי׳ רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיבת הקדש מהני וצריך עיון כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כתותי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדדי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא.) כל העומד לקצור כקצור דמי התם טעמא דלא תקנו לב״ח לגבות אלא דבר הצריך לקרקע קצת וכן פירש רש״י (ב״מ טו:) שבח המגיע לכתפים שעומד בקרוב לקצור וצריך עדיין קצת לקרקע. **מיתיבי** המקנא לארוסתו. כך ברייתא זו שנויה בתוספתא (פ״ה) המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם משכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה הרובא שנשא עקרה או זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובתה [מעוברת עצמו או מניקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה] כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן ללוי וישראל ממזרת לממזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילונית או שותה או לא נוטלת כתובתה רבי שמעון בן אלעזר אמר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנא׳ ונקתה ונזרעה זרע שראוי ליזרע פרט לאיילונית שאינה ראויה להזרע אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שותות ולא נוטלות כתובתה הרובא [שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים לא שותות ולא נוטלת כתובה מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה] רבי אליעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן.

[שנשא

וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: שְׁטָר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי: מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ כו׳: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַחֲלוֹקֶת בַּעֲקָרָה וּזְקֵינָה, אֲבָל אַיְילוֹנִית דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, יָצְאָה זוֹ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, מֵיתִיבֵי, הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָהּ נִסְתְּרָה, לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ.

מעוברת

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי. וְהַוְיָא לָהּ הִיא תּוֹבַעַת מִסָּפֵק דְּדִלְמָא זַנַּאי, הִלְכָּךְ אִינְהוּ וַדַּאי וְהִיא סָפֵק וְאֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי וְעָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא זִנְּתָה: מַחֲלוֹקֶת. דְּפָלִיג ר״א וְאָמַר יָכוֹל לִשָּׂא אַחֶרֶת כו׳: בַּעֲקָרָה וּזְקֵנָה. דְּלֵיכָא לְמֵימַר אֵינָהּ שׁוֹתָה אֶלָּא טַעְמָא מִשּׁוּם דְּלֹא חַזְיָא לְקַיְּמָהּ, עֲלָהּ פָּלִיג ר״א וְאָמַר רְאוּיָה לְקַיְּמָהּ הִיא דְּיָכוֹל לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת: אֲבָל אַיְילוֹנִית. נְהִי נַמֵּי דִּרְאוּיָה לְקַיְּמָהּ, מִיהוּ לֹא שַׁתְיָא מַהַאי טַעְמָא דִּרְאוּיָה לְהַרְיוֹן בָּעֵינָן, וַעֲקָרָה עַל יְדֵי מַכָּה וּזְקֵנָה מִינָא דְּבַת הַרְיוֹן הִיא קֹדֶם לָכֵן, אֲבָל אַיְילוֹנִית מִבֶּטֶן אִמָּהּ לְקוּיָה הִיא וְלֹא חַזְיָא:

לא

כל אחד מאיתנו, לא בודד הוא ועזרתו של הקדוש-ברוך-הוא איתו
ממכתב י״א אייר, תשי״ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי, שְׁטַר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי, והנכסים הם בחזקת היורשים, והיא התובעת מספק, שאם זינתה אין לה כתובה, ועליה להביא ראיה שהיא טהורה.

שנינו במשנה, מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ כו׳ איילונית וזקנה ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות, רבי אליעזר יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, מַחֲלוֹקֶת רבי אליעזר על חכמים, רק בַּעֲקָרָה וּזְקֵינָה, שרבי אליעזר סובר ששותות מי סוטה, שאין הן אסורות עליו כיון שיכול לישא אחרת הראויה ללדת, וחכמים סוברים שאסורות עליו ואינן שותות, אֲבָל אַיְילוֹנִית דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ, וגם רבי אליעזר מודה בזה, אף שמותר לקיימה ולישא אחרת, מכל מקום כיון שֶׁנֶּאֱמַר בתורה על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", מבואר שדוקא מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ – שראויה להריון, היא שותה ממי הסוטה, יָצְאָה זוֹ – האיילונית שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, שלקויה היא מבטן אמה, ואינה ראויה להריון. ולא נחלק רבי אליעזר אלא בעקרה של חולי, ובזקנה, שהיו ראויות להריון קודם לכן, והן ממין הנשים שראויות ללדת.

מקשה הגמרא, מֵיתִיבֵי, הַמְּקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָהּ – לפני שלקחה בנישואין נִסְתְּרָה, לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ, וכמו ששנינו לעיל במשנתנו.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ועשרים לעומר עמ׳ א

שרוצה לבעול, אָמְרִי לֵיהּ אַחְלֵיהּ לְקִינּוּיֵיךְ – יאמרו לו למחול קינויו, וּבְעָלָהּ בהיתר.

תָּא שְׁמַע לנסות עוד לפשוט הספק, דְּאָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעֵירָא שהיה מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, וְזָקֵן מַמְרֵא שחלק על בית דין של לשכת הגזית ודינו מיתה בחנק, אך כֹּשֶׁרָצוּ בֵּית דִּין לִמְחוֹל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שדינו בסקילה, אך כֹּשֶׁרָצוּ אָבִיו וְאִמּוֹ לִמְחוֹל לוֹ אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל, מוֹחֲלִין לוֹ, שהכתוב תלה בהם "ותפשו בו", וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵירַי שֶׁבַּדָּרוֹם, עַל שְׁנַיִם – הדין הראשון והשלישי הוֹדוּ לִי, וְעַל זָקֵן מַמְרֵא לֹא הוֹדוּ לִי, שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וכשידע הזקן שלא יכולים למחול לו, יפחד לחלוק על בית דין הגדול. ומסיקה הגמרא לפשוט הספק, שְׁמַע מִינָּהּ מהדין הראשון שאמר, שבַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, שְׁמַע מִינָּהּ.

ובעיקר פשיטות זו שבעל שמחל על קינויו קינויו מחול, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, באיזה אופן מחול. חַד מהם אָמַר, קוֹדֶם סְתִירָה מָחוּל, לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל. וְחַד מהם אָמַר, לְאַחַר סְתִירָה נַמִּי מָחוּל. ופוסקת הגמרא, וּמִסְתַּבְּרָא שהדין כְּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מָחוּל, מִמַּאי – מהיכן ההוכחה, מִדְּקָא מְהַדְּרֵי – ממה שענו רַבָּנָן להלן לְרַבִּי יוֹסִי, דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ של הנסתרת ההולך עמה לבית דין נֶאֱמָן עָלֶיהָ שלא יבוא עליה בדרך, ואין צריך תלמידי חכמים שילוהו, מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ שלא יבוא עליה, ומותר להם להתייחד, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו כמו שלמדו מהפסוק "אחרי אשר הוטמאה" לרבות סוטה שנסתרה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שבעלה נאמן. אָמְרוּ לוֹ רבנן לרבי יוסי, לֹא – אינו דומה, שהרי אִם אָמְרַתְּ בְּנִדָּה שבעלה נאמן עליה, שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר שתהיה מותרת לו בשתטהר, ואין יצרו תוקפו בדבר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה, אם נטמאה, שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר עולמית. ומוכיחה הגמרא מתשובת רבנן כהסובר שלאחר סתירה אינו מחול, שהרי וְאִי אָמְרַתְּ לְאַחַר סְתִירָה מָחוּל לָהּ, מַשְׁכַּחַת לָהּ – מצוי אופן דְּיֵשׁ לָהּ לסוטה הֶיתֵּר, דְּאִי בָּעֵי מָחִיל לֵיהּ לְקִינּוּיֵהּ וּבָעִיל – שאם ירצה ימחל לקינויו ויוכל להתיר איסורה ולבעול אותה, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל ולכן אמרנו שהיא אסורה עולמית, שְׁמַע מִינָּהּ.

שנינו במשנה, כל אלו שדינן לשתות, אם מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ – לפני ששתו, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נוטלות כתובה ולא שותות, ובית הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובה כו׳.

שואלת הגמרא, בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי – מה הטעם שמחמתו חולקים בית שמאי ובית הלל. ומשיבה, בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי, שְׁטַר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת – מי שיש לו שטר חוב על חבירו, וחבירו שעבד לו בשטר כל נכסיו, כְּגָבוּי דָּמֵי – מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלוה, כאילו הוא כבר גבוי, והוא הדין כאן הנכסים המשועבדים לכתובה הם בחזקת האשה, ואם טוענים היורשים שהיא טמאה, עליהם להביא ראיה שזינתה ואבדה כתובתה, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ועשרים לעומר עמ׳ א

אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, קָא מַשְׁמַע לָן, שמה שמתנוונת דרך איברים אינו משום שזינתה באונס, אלא הוא חולי אחר, ומותרת.

שנינו במשנה, אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה.

שואלת הגמרא, פְּשִׁיטָא שאשתו שותה, שהרי נישואין גמורים יש להם.

מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר כיון שהתורה כתבה שהכהן משביע את האשה "ויתן איש בך את שכבתו מִבִּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ", הרי שאָמַר רַחֲמָנָא דוקא שגם בעלה הוא בר שכבת זרע, וְהַאי – הסריס, לָאו בַּר הָכִי הוּא – שאינו בר זריעה, קָא מַשְׁמַע לָן שגם אשת סריס שותה.

שנינו במשנה, עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנִּין – שהבעל מקנא לאשתו גם אם נסתרה עם אחד מקרוביה, כגון אביה ואחיה, או שאר עריות שבתורה.

שואלת הגמרא, פְּשִׁיטָא שנחשבת סתירה, ומה בכך שהם קרוביה או שאר עריות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וממשיכה הברייתא, **מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר לֹא יִשָּׂא אָדָם מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ** שאסרו חכמים לישא אותן עד שימלאו שנתיים ללידתן, **וְאִם נָשָׂא יוֹצִיא** בגט **וְלֹא יַחְזִיר עוֹלָמִית**, וכיון שאסורות עליו ואינן ראויות לאישות, אינן שותות, כמבואר במשנה לעיל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יוֹצִיא וּכְשֶׁיִּנִּיעַ זְמַנּוֹ לְכָנּוֹס** – לאחר השנתיים שגזרו חכמים שלא ישאנה, אז **יִכָּנוֹס**, ואם כן נחשבת ראויה לאישות, ומשקים אותה, כמבואר במשנה. **וְהָרוֹבֶא** – הבחור **שְׁנָשָׂא עֲקָרָה וּזְקִינָה וְאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים מֵעִקָּרָא** – מלפני כן, **לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה**, כיון שאסורות עליו כיון שחייב בפריה ורביה. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר**, אין אלו נחשבות אסורות עליו, כיון שֶׁיָּכוֹל הוּא לִישָּׂא אַחֶרֶת **וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת חַיֶּמֶנָּה. אֲבָל הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ וּמְשֻׁכְּנָתָהּ נִסְתְּרָה** – שלא נסתרה אלא לאחר הנישואין, אז דינה **אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. מְעוּבֶּרֶת וּמֵינֶקֶת עַצְמוֹ** – שהיתה אשתו מעוברת או מניקה וקינא לה, **אוֹ שׁוֹתָה** אף על פי שיתכן שתמות וימות ולדה עמה, **אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ. הָרוֹבֶא** – הבחור **שְׁנָשָׂא עֲקָרָה וּזְקִינָה וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים**, שכבר קיים פריה ורביה, **אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. אִשָּׁה מַמְזֵר לְמַמְזֵר, וְאִשָּׁה נָתִין לְנָתִין, וְאִשָּׁה גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר**, שכן אלו נשואות בהיתר גמור, **וְאַיילוֹנִית** – נשא איילונית, ויש לו אשה ובנים, כל אלו דינן **אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה**. עד כאן דברי הברייתא. ומדייקת הגמרא, **קָתָנֵי מֵיהָא** – על כל פנים כתוב בברייתא, **שַׁאַיילוֹנִית** שותה, **תִּיובְתֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – וקשה על רב נחמן שאמר שאיילונית לדברי הכל אינה שותה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ רַב נַחְמָן, תַּנָּאֵי הִיא** – זו מחלוקת תנאים האם איילונית שותה או לא, והברייתא שהובאה אמנם סוברת שאיילונית שותה, **וַאֲנָא דְּאָמְרִי כִּי הָאי תַּנָּא** – ואני סובר כהתנא דלהלן שאף לרבי אליעזר איילונית אינה שותה, **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַיילוֹנִית לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה על האשה ששתתה מי סוטה ״ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא **וְנִקְּתָה וְנִוְרְעָה זָרַע״**, ודורשים, דוקא **מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ** – שראויה להריון, היא שותה ממי הסוטה, **יָצְאָתָה זוֹ** – האיילונית **שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ**, וכדלעיל בדרשת רב נחמן בשם רבה בר אבוה.

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** שסוברים שאיילונית שותה, **הַאי ״וְנִקְּתָה וְנִוְרְעָה זָרַע״** שרבי שמעון בן אלעזר למד ממנו שאיילונית אינה שותה, **מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה ילמדו רבנן מן הפסוק ההוא.

מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לְהוּ** – רבנן צריכים את הפסוק, **לְכִדְתַנְיָא**, נאמר על האשה ששתתה מי סוטה ״ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא **וְנִקְּתָה וְנִוְרְעָה [זָרַע]״**, משמע שהתורה מבטיחה שיהיה לה זרע, **שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה לפני כן, נִפְקְדָה** כעת, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** לרבי עקיבא, **אִם כֵּן יִסְתְּרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת** לבעליהן, **וְיִפָּקְדוּ** בהבטחת התורה, **וְזוֹ** – אשה צנועה עקרה, שאינה רוצה להסתר, **הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה. אֶלָּא**, סובר רבי ישמעאל, **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְנִקְּתָה וְנִוְרְעָה זָרַע״**, לא לומר שאם היתה עקרה גמורה תפקד, אלא לומר **שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת** עד היום **בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת** מכעת **בְּרִיוַח**, ואם היתה יולדת עד היום **נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת** מכעת **זְכָרִים**, וכן אם היתה יולדת עד היום ילדים **קְצָרִים, יוֹלֶדֶת** מכעת ילדים **אֲרוּכִים**, או אם היתה יולדת ילדים **שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת** מכעת ילדים **לְבָנִים**.

שנינו בברייתא לעיל, **אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר** או שותה או לא נוטלת כתובתה.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** ששותה, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבת אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שלא נשקה אותה, שמא טהורה היא ועל ידי ההשקיה נתיר אותה לבעלה, **וַאֲפוּשֵׁי פְּסוּלִין לֹא לֵיפּוֹשׁ** – לא נרבה פסולים בישראל, שהרי כל ולד מהם הוא ממזר, ועדיף יותר שתשאר בספק סוטה ותאסר לבעלה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שכיון שמותרת עליו ונקראת אשתו, משקים אותה ככל אשה.

עוד למדנו בברייתא לעיל, **שֵׁאֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְאַיילוֹנִית** או שותות או לא נוטלות כתובה: שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שאשת גר ואשת עבד משוחרר שותות, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבות אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שלא נשקה אותן, כי כתוב בתחילת פרשת סוטה **״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״**, ונדייק דוקא ״בני ישראל״ ממש, **וְלֹא גֵּרִים** ועבדים משוחררים, שהם אינם משקים את נשותיהן, **קָא מַשְׁמַע לָן** שנשותיהם שותות.

שואלת הגמרא, **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – אולי באמת אין נשותיהן שותות, שהרי כתוב ״דבר אל בני ישראל״ דוקא, כמו שדרשנו לעיל.

מתרצת הגמרא, כתוב בפסוק ״דבר אל בני ישראל **וְאָמַרְתָּ״**, ותוספת ״ואמרת״ **רַבִּיָּא הוּא** – לרבות גם נשות גרים ועבדים משוחררים, ששותות.

שנינו במשנה, **אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה כו׳** וומותרת לבעלה).

שואלת הגמרא, **(אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה) פְּשִׁיטָא** ששותה, מדוע יהיה שינוי בינה לבין אשת ישראל.

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שפרשת סוטה אמורה רק לגבי ישראל, כיון שכתוב בפרשת סוטה **״וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה״**, פירוש שלא נאנסה, והדגישה התורה בתיבת ״היא״ שדוקא זאת **שֶׁאֲסוּרָה** רק כשלא נאנסה, **הָא נִתְפָּשָׂה** באונס **מוּתֶּרֶת**, עליה אמרה התורה שאם קינא לה בעלה, ויש ספק אם נטמאה הרי היא שותה, אבל **וְזוֹ** – אשת כהן **הוֹאִיל וְנִתְפָּשָׂה, אֲסוּרָה**, שגם אם נאנסה היא אסורה, שהרי אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, **אֵימָא לֹא תִּשְׁתֶּה**, ותהיה אסורה על בעלה, **קָא מַשְׁמַע לָן** ששותה.

שנינו במשנה ששאת כהן שותה **וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.**

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שמותרת לבעלה, שהרי שתתה ובדקוה המים שטהורה היא.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב הוּנָא**, החידוש שמותרת לבעלה הוא **בְּמִתְנַוְּונָה** – שלא מתה מחמת המים, אבל מתנוונת, פירוש מכחישה והולכת, שלא תאמר שאסורה לבעלה שהרי בדקוה המים.

שואלת הגמרא, אם היא **מִתְנַוְּונָה**, היא באמת אסורה לבעלה, **דְּהָא בְּדִקוּהָ מַיָּא** – שהרי בדקוה המים והוכיחו שטמאה היא, אלא שתלה לה זכות שלא מתה מיד.

מתרצת הגמרא, מה שמותרת כאן במתנוונת, משום שמדובר שלא מתנוונת במעיים ובירכים מעין סוטה הטמאה, אלא **בְּמִתְנַוְּונָה דֶּרֶךְ אֲבָרִים** – ראשה ושאר אבריה כבדים עליה, ובכל אופן יש חידוש מה שמותרת לכהן, מכיון **שַׁמְּהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר, **הָא זְנוּיֵי זָנֵאי** – שהיא ודאי זינתה, ולכן מתנוונת, **וְהָא דְּלֹא בְּדִקוּהָ מַיָּא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ** – ומה שלא מתנוונת דרך בדיקת המים, דהיינו במעיה ובירכיה, אלא רק בשאר אבריה, הוא **מִשּׁוּם דְּבָאוֹנֶס זָנֵאי** – כיון שלא זינתה ברצון, רק באונס, **וּלְגַבֵּי כֹּהֵן** על כל פנים **אֲסִירָא**, שהרי

המשך בעמוד 185

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כו עמוד א

רש״י

לֹא שׁוֹתוֹת. דִּכְתִיב תַּחַת אִישָׁהּ: **וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית.** קְנָסָא קְנָסוּהוּ רַבָּנָן: **לִכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ.** לְאַחַר כ״ד חֹדֶשׁ לְלֵידַת הַוָּלָד: **וְהָרוֹבֶא.** בָּחוּר, כְּמוֹ יֶלֶד (בְּרֵאשִׁית כלו) רַבְיָא: **מְעֻבֶּרֶת עַצְמוֹ.** שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת וְקִנֵּא לָהּ: **אוֹ שׁוֹתוֹת.** וְלֹא אַמְרִינָן לֹא לִיקְטְלֵיהּ לַוָּלָד: **אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר.** כְּלוֹמַר אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְמַמְזֵר וְנִיסַּת לְמַמְזֵר וְקִנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה: **אוֹ שׁוֹתָה כוּ׳.** וּלְקַמָּן פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **אֲנָא דְּאָמְרִי כִּי הַאי תַּנָּא.** דְּאִית לֵיהּ עֲקָרָה וּזְקֵנָה שׁוֹתוֹת, מִדְּלֹא נָקֵט אֶלָּא אַיְילוֹנִית וְנָסִיב תַּלְמוּדָא מִוְּנִקְתָּה וְנִזְרְעָה זָרַע וְלֹא מִשּׁוּם דְּאֵינָהּ רְאוּיָה לְקַיְּמָהּ, אֶלְמָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר ס״ל דְּיָכוֹל לִשָּׂא אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת וְאַפ״ה אַיְילוֹנִית לֹא: **וְזוֹ.** כָּל אִשָּׁה צְנוּעָה עֲקָרָה מִשּׁוּם דְּלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה: **לֹא לֵיפּוּשׁ פְּסוּלִין.** לֹא נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, הַלְוַאי לֹא יִפְרֶה וְלֹא יִרְבֶּה הוֹאִיל וְכָל דּוֹרוֹתָיו מַמְזֵרִין: **וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה כוּ׳.** כְּלוֹמַר מַהוּ דְּתֵימָא פָּרָשַׁת סוֹטָה עַל כָּרְחָךְ בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל קַיְּימָא מִדִּכְתִיב וְהִיא, מִיעוּטָא מַשְׁמַע זוֹ הִיא דְּכִי לֹא נִתְפָּשָׂה אֲסוּרָה הָא נִתְפָּשָׂה כוּ׳, וַעֲלֵהּ קָאֵי קְרָא דְּבַתְרֵיהּ וְעָבַר עָלָיו רוּחַ וְגוֹ׳, דְּהֵיכָא דִּמְסַפְּקָא לָן בְּהַךְ אִם נִטְמְאָה וְאִם לֹא נִטְמְאָה שׁוֹתָה, אֲבָל אֵשֶׁת כֹּהֵן דְּלֵיתָהּ בִּכְלַל וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה לֵיתָהּ נַמֵּי בִּכְלַל הַשְׁקָאָה, קמ״ל: **בְּמִתְנַוְּונָה.** לְאַחַר שֶׁשָּׁתְתָה אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּמֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, דְּלֹא תֵּימָא זוֹנָה הִיא שֶׁהֲרֵי בְּדָקוּהָ הַמַּיִם: **מִתְנַוְּונָה.** הָא וַדַּאי בְּדָקוּהָ הַמַּיִם וְזוֹנָה הִיא אֶלָּא שֶׁתָּלָה לָהּ זְכוּת וְאַמַּאי מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ: **בְּמִתְנַוְּונָה דֶּרֶךְ אֲבָרִים.** שֶׁאֵינָהּ מִתְנַוְּונָה בַּמַּעַיִם וּבַיְרֵכַיִם אֶלָּא רֹאשָׁהּ וּשְׁאָר אֲבָרֶיהָ כְּבֵדִים עָלֶיהָ. מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָאו זְכוּת תָּלָה לָהּ, דְּאִם כֵּן הֲוָה לָהּ לְהִתְנַוְּונָה דֶּרֶךְ בְּדִיקַת הַמַּיִם, אֶלָּא בְּאֹנֶס זִנְתָה לְפִיכָךְ מִתְנַוְּונָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וּלְכֹהֵן מִיהָא תִּיתְסַר: **מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ.** מִשְׁמַע דְּאִישָׁהּ בַּר הָכִי הוּא: **קָא מַשְׁמַע לָן.** דִּלְמִיקְדַּם שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל הוּא דְּאָתָא, וְסָרִיס בַּר שְׁכִיבָה הוּא וְאַף עַל גַּב דְּלָאו בַּר זְרִיעָה הוּא. וּבִסְרִיס חַמָּה קָאָמַר, דְּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ, וְלֹא בִּסְרִיס אָדָם שֶׁאָסוּר לְקַיְּמָהּ מִשּׁוּם לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא (קְדָרִים כג):

מהו

מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יִשָּׂא אָדָם מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, וְאִם נָשָׂא, יוֹצִיא וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יוֹצִיא וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לִכְנוֹס יִכְנוֹס. וְהָרוֹבֶא שֶׁנָּשָׂא עֲקָרָה וּזְקֵינָה, וְאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים מֵעִיקָּרָא, לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. ר׳ אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לִישָּׂא אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. אֲבָל הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, וּמִשֶּׁכְּנָסָהּ נִסְתְּרָה, אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. מְעוּבֶּרֶת וּמֵינֶקֶת עַצְמוֹ, אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ. הָרוֹבֶא שֶׁנָּשָׂא עֲקָרָה וּזְקֵינָה, וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר, וְאֵשֶׁת נָתִין לְנָתִין, וְאֵשֶׁת גֵּר עֶבֶד מְשׁוּחְרָר, וְאַיְילוֹנִית אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. קָתָנֵי מִיהָא אַיְילוֹנִית, תְּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמַר לָךְ רַב נַחְמָן: תַּנָּאֵי הִיא, וַאֲנָא דַּאֲמַרִי כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַיְילוֹנִית לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, יָצְאתָה זוֹ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ. וְרַבָּנָן הַאי "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ לְכִדְתַנְיָא: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה", שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקֶדֶת, דִּבְרֵי ר׳ עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ ר׳ יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן יִסָּתְרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת, וְיִפָּקְדוּ, וְזוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה, הִפְסִידָה?! אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת בְּרֶיוַח. נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת זְכָרִים. קְצָרִים, יוֹלֶדֶת אֲרוּכִים. שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים. אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: אַפּוּשֵׁי פְּסוּלִין לֹא לֵיפּוּשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר, וְאַיְילוֹנִית: פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְלֹא גֵּרִים, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִי? "וְאָמַרְתָּ" רִבּוּיָא הוּא: אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה כוּ׳: אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה, הָא נִתְפָּשָׂה מוּתֶּרֶת, וְזוֹ הוֹאִיל וְנִתְפְּשָׂה אֲסוּרָה, אֵימָא לֹא תִּשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן: וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ: פְּשִׁיטָא? אָמַר רַב הוּנָא: בְּמִתְנַוְּונָה. מִתְנַוְּונָה? הָא בְּדָקוּהָ מַיָּא? בְּמִתְנַוְּונָה דֶּרֶךְ אֲבָרִים, מַהוּ דְּתֵימָא: הָא זַנּוּיֵי זְנַאי, וְהָא דְּלֹא בְּדָקוּהָ מַיָּא כִּי אוֹרְחֵיהּ, מִשּׁוּם דְּבְאוֹנֶס זְנַאי וּלְגַבֵּי כֹּהֵן אֲסִירָא, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן: שֶׁעַל יְדֵי כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנִּין: פְּשִׁיטָא

מהו

תוספות

[שנשא עקרה וזקינה וכו׳]. ותימה אמאי לא תנא איילונית בהדי עקרה וזקינה: **לא** ישא אדם מעוברת חבירו. בירושלמי עליו הכתוב אומר (משלי כג) אל תשיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא ומודים חכמים לרבי אלעזר שאם היו לו בנים ואשה [שהיא שותה או לא נוטלת כתובה היו לו אשה ובנים] ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות:

מעוברת עצמו או שותה וכו׳. רש״י פי׳ ולא אמרינן דלא לקטליה לולד ותימה אמאי אית לן למקטליה מה איכפת לן נמתין עד שתלד הא תנן בפ״ק דערכין (דף ז.) האשה היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד והתם גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את הולד והתם משמע טעמא דרבי קרא הא לא רבי קרא לא קטליניה ליה משום דממונא דבעל הוא כדכתיב (שמות כא) כאשר ישית עליו בעל האשה והכא הכי פירושא מעוברת עצמו אע״ג דקינא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתלד ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דאי קינא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפ״ה אינה שותה דלאו בת קינוי היתה דממעט לה בספרי מכי תשטה אשתו וכדאמרינן בירושלמי לא היו [לו] אשה ובנים וכו׳ כבר [נראית] שלא לשתות: **אמר** לו רבי ישמעאל א״כ יסתרו כל עקרות ויפקדו. תימה ור׳ ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה:

ואמרת ריבויא הוא. תימה והא אפיקתיה לעיל (דף כד.) לרבות הארוסה ושומרת יבם לקינוי: **וזו** הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה כלל קמ״ל. תימה לר״י אמאי לא פריך הכא ואימא הכי נמי כדפריך לעיל ונראה כל היכא דקרא דמסיק אדעתיה מתוכו למדרש הכי ומדריש לדרשא אחריתי לא פריך ואימא ה״נ דקמ״ל דכך ניתן למדרש למשה בסיני ולא בע״א כגון והיא נתפשה לאסור אשת כהן מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל אבל לעיל בני ישראל משמע בהדיא למעוטי גרים וכן בפרק שני דיבמות (דף כב.) בגמרא דמי שיש לו אח מ״מ זוקק את אשת אחיו ליבום דקא פריך פשיטא אחיו הוא מהו דתימא לילף אחוה אחוה מבני יעקב קמ״ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין גזרה שוה למחצה וצריך טעמא להוציא מאותה סברא או קרא וכן לענין ליורשו (שם:) וליטמא לו פשיטא אחיו הוא סד״א לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש שאינו מטמא הא כיצד מטמא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה״נ קמ״ל ואימא הכי נמי דהא קרא ממעט פסולין והאי פסול הוא וכן בפ״ק דערכין (דף ז.) גבי האשה שיוצאת ליהרג אין ממתינים לה עד שתלד פשיטא גופה היא מהו דתימא (כי) כאשר ישית עליו בעל האשה כתיב והאי ממונא דבעל הוא קמ״ל ואימא ה״נ דמאי [דהא] נפקא לן מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמועינן דעיקר קרא לדרשא אחריתי תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מידי וכן פר״י: **אשת** סריס . רש״י פי׳ בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידעינן מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ:) ובפרק הערל (שם דף פט:) פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן וכו׳ עד אסור לקיימה הא קתני נמי זקן וכי זקן אסור לקיים אלא על כרחיך אפצוע דכא וכרות שפכה קאי כדקתני טעמא משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה אבל אסריס דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה:

אבל

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כו עמוד ב

רש״י

אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן. תימה הא שמעינן לה מאלמנה לכהן גדול דאסירה וקיימא לבעל ואפי׳ הכי איצטריך קרא דכי תשטה אשתו למעוטי הא לאו הכי הוה שותה וכן על מה שאמר איש אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא משתית ממעט לה קרא אבל נאסרה על ידי בן תשע שנים ויום אחד אע״פ שאינו איש שהרי ביאתו פוסלת בתרומה כדאיתא בפרק אלמנה (יבמות דף סח.) ונסקלת הערוה על ידו כדאיתא בפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין דף נה:) ומקומו בפרק יוצא דופן (נדה דף מה.) דומיא דכל עריות מקנא על ידן דלא איצטריך לאשמועינן אלא דשותות אבל דנאסרו פשיטא וכי משום דעריות נינהו גריעי:

שחוף . פירש רבינו חננאל שאינו בועל בדרכו ואינו מוריע דתניא איזהו מרוח אשך זה הקלישים שנבנס רוח באשכיו דברי ר״ע רבי ישמעאל אומר זה השחוף תימה אמאי נקט שמואל שחוף ולא נקט סריס ושמא שחוף הוי רבותא טפי:

אבל הא הואיל ואסירא וקיימא. תימא מאי קמ״ל רב הונא והא מתני׳ היא ע״י כל עריות מקנין וי״ל דהכי פירושו מי שנאסר בכל בת ישראל ע״י בעילת זנות אפילו אינה קרובתו יצא עובד כוכבים דבלאו הכי כל בת ישראל מתאסרא וקיימא לגביה: **יצא** עובד כוכבים שאין לו אלמנות וגירושין בה. פירש רש״י דנפקא לן מדכתיב אשר ינאף את אשת רעהו פרט לאשת אחרים תימה והא נפקא לן בקידושין בפרק האומר מלא תתחתן בם ובמדומה דלא אתי קרא פרט לאשת אחרים אלא למעוטי ישראל הבא על העובדת כוכבים אשת עובד כוכבים וקמ״ל אע״ג דבעולת בעל יש להן ישראל בעובדת כוכבים פטור:

למעוטי בהמה. תימה דהכא משמע דבזנות תליא מילתא אם כן רבא דאמר בפ׳ הבא על יבמתו (יבמות דף נד.) דיש זנות לבהמה מתני׳ למעוטי מאי וכי איתי לן למימר דל״ל דשמואל או דרב [והמנונא] הונא:

מנא הא מילתא דאמרי רבנן אין זנות לבהמה. ה״ג בפ׳ כל האסורין (תמורה ל:) מנא הא מילתא דאין זנות לבהמה אמר ליה לא נישתמיט קרא ונכתוב אתן זונה ובלב א״נ הכי אתנן כלב וכו׳: **אלא** למאן דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר. והיינו שמואל בפ׳ הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) והכא אליביה דשמואל נמי מסקינן ותימה אדרבה איפכא מסתברא למאן דאמר העראה זו נשיקה וחשיבה ביאה גבי שאר עריות היינו דאיצטריך קרא הבא למעוטי אלא למ״ד העראה זו הכנסת עטרה ולא חשיבה נשיקה גבי שאר עריות הבא מאי איצטריך למעוטה:

דומה

תוספות

מהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים. אמורים בפרשה, ודרשינן ליה לקמן (קף כ:) אחד לבעל ואחד לבועל, היכא דמיתסרא אבועל בהא סתירה משתעי קרא דנוהג בה דין סוטה, אבל הא דאסורה כו׳: קמ״ל. דכי אתא קרא לגופיה אתא, דהיכא דאינו קרוב לה נאסר עליה על ידי קנוי זה, ולאו למעוטי קרובים אתא: **איש אמר רחמנא.** ושכב איש אותה: **שחוף.** שבשרו נשתחף ורבלה וקבש ואין בו כח, ובתורת כהנים בקלקלות שנינו דוגמתו, יש לך אדם שהוא חולה ומקיל במטה אבל בשרו שמור עליו, תלמוד לומר את השתחפת מלמד שבשרו נשתחף: **מקנין על ידו כו׳.** כמו׳ והיינו בה מקנין על ידו פשיטא. **ופוסל בתרומה פשיטא.** אם הוא אחד מן הפסולים המתלילין את האשה בגון עובד כוכבים עבד חלל נתין וממזר דקיימא לן בקדושין וביבמות דפוסלין האשה בביאתן מובת כהן כי תהיה לאיש זר, ביון שנבעלה למי שזר אצלה פסקה: **לא יחלל זרעו.** מדלא כתיב לא יחל דרשינן שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה: **דאית ליה זרע מחלל.** את האשה בביאתו, דלית ליה זרע לא יחלל: **קא משמע לן.** שמואל דפוסל שמעינן ליה מהא דאמר מקנין על ידי שחוף: **ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו׳.** ומנינה נפקא לן דפסולין פסלי לאשה בביאתן, ומדאפקיה בלשון הויה נדרוש דאית ליה הויה מי שקדושין תופסין בה בגון ממזר נתין וחלל פסלי, אבל עובד כוכבים ועבד הרי הן בהכלל וכיון דלית ליה הויה לא נפסלו. עובד כוכבים אין לו קדושין בישראל, דכתיב (ויקרא כ) אישה אשר יגאף את אשת רעהו, ותניא בסנהדרין (קף כ:) פרט לאשת [ובני] אחרים, אלמא ליית להו אישות. עבד עם החמור כתיב בהו, עם הדומה לחמור: **מי שיש לו אלמנות וגירושין בה.** הוא דכי אין לה זרע מפנו ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל, דלא פסלה בביאתו, יצא עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה, שלא תפסו לו בה קדושין וכשמת אין שם אלמנות עליה. ובימות פריך אימא לקלקל, דמי ששיש לו אלמנות וגירושין הוא דכי אית לה זרע לא תיבול, אבל עובד כוכבים ועבד אפי׳ אית לה זרע מניה תיבול, והתם משני לה בהבא על יבמתו (באלמנה לכ״ג). ומיהו שמעינן דליה מהאי דמקנין ע״י עובד כוכבים: **ואלא.** מי שאינו אישי דמתני׳ למעוטי בהמה: **דאין זנות לבהמה.** אינה נעשית זונה בבעילת בהמה ואינה נאסרת על בעלה: **אתנן זונה.** נתן טלה באתננה: **מחיר כלב.** שאם אדם אומר לזונה היליך טלה והבעלי לכלבי: **מחיר זונה.** היתה לו שפחה זונה והחליפה בטלה, ומדקאמר אתנן כלב מתר מכלל דלאו זנות הוא, דאי זנות הוא הויה ליה עלה שם אתנן: **ואלא שבבת זרע לבה לי.** כיון דאמרת מקנין ע״י שחוף: **לשקנא לה שלא בדרכה.** אל תסתרי עמו להבעל שלא בדרכה: **משכבי אשה כתיב.** הקשו שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאמרת עליו אמאי לא חזי קנוי: **דרך אבירים פריצותא בעלמא הוא.** שוכב עמה בקרוב בשר: **פריצותא מי קאמר רחמנא.** אשה על בעלה בהכי, וכיון דלא מתפרש עליה בהכי פשיטא דלאו קנוי הוא: **בנשיקה.** משיק השפוש באותו מקום: **חיינו דאתא**

1 מַהוּ דְּתֵימָא, "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד
2 לַבַּעַל וְאֶחָד לְבוֹעֵל, הֵיכָא דְּקָא מִיתַּסְּרָא בְּהָא זְנוּת.
3 אֲבָל הָא הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְימָא, אֵימָא לֹא, קָא
4 מַשְׁמַע לָן: חוּץ מִן הַקָּטָן וְכוּ׳: אִישׁ אֲמַר רַחֲמָנָא
5 וְלֹא קָטָן, וְשֶׁאֵינוֹ אִישׁ. לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי
6 שָׁחוּף, וְהָאֲמַר שְׁמוּאֵל: שָׁחוּף מְקַנֵּין עַל יָדוֹ, וּפוֹסֵל
7 בִּתְרוּמָה! מְקַנֵּין עַל יָדוֹ, פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא:
8 "וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא
9 לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן. "וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה"
10 פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא,
11 דְּאִית לֵיהּ זֶרַע לְיַחֵלֵּל, דְּלֵית לֵיהּ זֶרַע לֹא לְיַחֵלֵּל, קָא
12 מַשְׁמַע לָן. וְאֶלָּא לְמַעוּטֵי גּוֹ׳, וְהָאֲמַר רַב הַמְנוּנָא:
13 גּוֹ׳ מְקַנֵּין עַל יָדוֹ וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. מְקַנֵּין עַל יָדוֹ,
14 פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" שְׁתֵּי
15 פְּעָמִים, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, הֵיכָא דְּקָמְיתַּסְּרָא
16 בְּהָא זְנוּת. אֲבָל הָא הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְימָא, אֵימָא
17 לֹא, קָמַשְׁמַע לָן. וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, פְּשִׁיטָא? מַהוּ
18 דְּתֵימָא: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" אָמַר רַחֲמָנָא,
19 דְּבַר הֲוָיָה אִין, דְּלָאו בַּר הֲוָיָה לֹא, קָמַשְׁמַע לָן
20 דְּפָסֵיל מִדְּר׳ יוֹחָנָן, דְּאָמַר ר׳ יוֹחָנָן מְשׁוּם ר׳ יִשְׁמָעֵאל:
21 מִנַּיִן לְגוֹי, וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת, וְעַל הַלְוִיָּה,
22 וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפְּסָלוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן כִּי
23 תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵירוּשִׁין
24 בָּהּ, יָצְאוּ גּוֹי וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵירוּשִׁין
25 בָּהּ. וְאֶלָּא לְמַעוּטֵי מַאי? אִמַּר רַב פַּפָּא: לְמַעוּטֵי
26 בְּהֵמָה, שֶׁאֵין זְנוּת בִּבְהֵמָה. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפַּרְזְקָיָא
27 לְרַב אָשֵׁי: מְנָא הָא מִילְתָא דַּאֲמוּר רַבָּנָן אֵין זְנוּת
28 בִּבְהֵמָה? דִּכְתִיב: "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב"
29 וְתַנְיָא: "אֶתְנַן כֶּלֶב" וּמְחִיר זוֹנָה מוּתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר:
30 "גַּם שְׁנֵיהֶם", שְׁנַיִם וְלֹא אַרְבָּעָה. וְאֶלָּא "שִׁכְבַת זֶרַע"
31 לָמָּה לִי? מֵיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "שִׁכְבַת זֶרַע" פְּרָט
32 לְרָבָר אַחֵר. מַאי "דָּבָר אַחֵר"? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת:
33 פְּרָט לְשֶׁקְּנָאוֹ לָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא:
34 שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב? אֶלָּא אָמַר
35 רָבָא: פְּרָט לְשֶׁקְּנָאוֹ לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי:
36 פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הִיא, וּפְרִיצוּתָא מִי אָמַר רַחֲמָנָא?
37 אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: פְּרָט לְשֶׁקְּנָאוֹ לָהּ בִּנְשִׁיקָה, הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת
38 עֲטָרָה, אֶבָל נְשִׁיקָה, וְלֹא כְּלוּם הִיא, הַיְינוּ דְּאָתֵי קְרָא לְמַעוּטֵי נְשִׁיקָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר
39 הַעֲרָאָה זוֹ נְשִׁיקָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? לְעוֹלָם לְשֶׁקְּנָאוֹ לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים, וּמַהוּ דְּתֵימָא,
40 בְּקִפֵּידָא דְּבַעַל תַּלְיָא רַחֲמָנָא וּבַעַל הָא קָא קָפֵיד, קָמַשְׁמַע לָן. אָמַר שְׁמוּאֵל: יִשָּׂא אָדָם

דומה

קְרָא לְמַעוּטֵיהּ. דְּלֹא תֵּימָא הַעֲרָאָה הֵיכִי מָצֵית לְמֵימַר דְּאָתָא קְרָא לְמַעוּטָהּ, הָלֵא כִּגְמַר בֵּיאָה הֵיא לְכָל דָּבָר חוּץ מִשְּׁפִיחָה חֲרוּפָה: **בְּקִפֵּידָא דְּבַעַל תַּלְיָא.** דִּכְתִיב וְקִנָּא, וּבַעַל הָא חָזְיָן לֵיהּ דְּקָפֵיד שֶׁהֲרֵי קִנֵּא לָהּ עַל כָּךְ:

דומה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר, כיון שכתוב בפרשת סוטה **"נִטְמָאָה" "נִטְמָאָה" שְׁנֵי פְּעָמִים**, ודורשים את שני הפסוקים, **אֶחָד** שאסורה **לַבַּעַל, וְאֶחָד** שאסורה **לַבּוֹעֵל**, והייתי סובר שהתורה אומרת לקיים דין סוטה רק **הֵיכָא דְּקָא מִיתַּסְרָא בְּהָא זְנוּת** – במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבועל, **אֲבָל הָא** – זו שקינא לה בעלה שנסתרה עם אחד העריות, **הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְימָא** – כבר אסורה על הבועל לפני הזנות הזו, **אֵימָא לֹא** – הייתי אומר שלא שותה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שכל מה שבא הפסוק הוא רק כדי לאסור אותה על ידי זנות זו כשלא היתה אסורה לפני כן, אך גם כשאסורה לפני כן בגון בקרובים ועריות, יש בה דין סוטה להשקותה וכו׳.

שנינו במשנה, על ידי כל העריות מקנין **חוּץ מִן הַקָּטָן** [**וְכוּ׳**] וממי שאינו איש]. מבארת הגמרא, מה שמיעטנו קטן מקינוי, שאין הבעל מקנא לאשתו אם נסתרה עם קטן, למדנו מהפסוק ״ושכב **אִישׁ** אותה״ **אֲמַר רַחֲמָנָא**, ומדייקים, דוקא ״איש״ **וְלֹא קָטָן**.

שואלת הגמרא, מה ששנינו במשנה **וְשֶׁאֵינוֹ אִישׁ** – שאין הבעל מקנא לאשתו אם נסתרה עם מי שאינו איש, **לְמַעוּטֵי מַאי** – מי הוא זה שאינו איש. מנסה הגמרא לתרץ, **אִילֵּימָא לְמַעוּטֵי שָׁחוּף** – אם נאמר שבא למעט אדם שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין לו כח, וזהו מה שכתוב בקללות שבתורה ״את השחפת״. דוחה הגמרא, **וְהָאֲמַר שְׁמוּאֵל שָׁחוּף כֹּהֵן מְקַנְּנִין עָלָיו יָדוֹ, וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה** שאם היה השחוף מהפסולים בקהל, ובא על בת כהן פוסל אותה מלאכול בתרומה, ויבואר להלן. על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו כשנסתרה עם שחוף, ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה ׳שאינו איש׳.

ומבררת הגמרא את עצם דברי שמואל, לפני שתמשיך לברר מה כוונת המשנה ׳שאינו איש׳. מה שאמר שמואל ששחוף **מְקַנְּנִין עָלָיו יָדוֹ**, שואלת הגמרא **פְּשִׁיטָא**, למה שלא יקנא הבעל. ומתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר כיון שהפסוק אומר בפרשת סוטה **"וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע" אֲמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָאו בַּר הָכִי הוּא** – והרי שחוף אינו ראוי להזריע, אם כן לא יקנא הבעל על ידו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שמקנין על ידו, והלימוד של ״שכבת זרע״ בא ללמד דבר אחר שיבואר להלן.

עוד מבררת הגמרא, מה שאמר שמואל על שחוף **וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה**, שואלת הגמרא והרי זה **פְּשִׁיטָא**, שהרי בת כהן שבא עליה אחד מן הפסולים, כגון גוי או עבד או חלל או נתין או ממזר, נפסלה מלאכול יותר בתרומה, ומה החידוש אם הפסול הוא שחוף.

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר כיון שכתוב בדיני כהן **"וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אֲמַר רַחֲמָנָא**, והיתה התורה יכולה לכתוב ״לא יחל״, ומהכפילות ״לא יחלל״ דורשים שני חילולים, אחד שמחלל את האשה ואחד שמחלל את זרעה, אם כן דוקא **דְּאִית לֵיהּ זֶרַע לְיַחֵלֵּל** – מי שיכול שיכול להביא זרע מחלל אשה מכהונה בביאתו, **דְּלֵית לֵיהּ זֶרַע לֹא לְיַחֵלֵּל** – אבל מי שאינו יכול להביא זרע, כגון השחוף, לא יחלל אשה מכהונה בביאתו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שפוסל אותה מכהונה.

חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי ׳שאינו איש׳ אין מקנין על ידו, **וְאֶלָּא** ׳שאינו איש׳ **לְמַעוּטֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים**, שאם האשה נסתרה עם גוי, אין בעלה מקנא לה, שואלת הגמרא, **וְהָאֲמַר רַב הַמְנוּנָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים** כן **מְקַנְּנִין עָלָיו יָדוֹ, וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה** וכדלעיל. על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו כשנסתרה עם גוי, ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה ׳שאינו איש׳.

ושוב מבררת הגמרא את עצם דברי רב המנונא, לפני שתמשיך לברר מה כוונת המשנה ׳שאינו איש׳. מה שאמר רב המנונא שגוי **מְקַנְּנִין עָלָיו יָדוֹ**, שואלת הגמרא **פְּשִׁיטָא**, למה שלא יקנא הבעל. ומתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר כיון שאומרת התורה בפרשת סוטה **"נִטְמָאָה" "נִטְמָאָה" שְׁתֵּי פְּעָמִים** כדלעיל, ולמדנו שבא לרבות **אֶחָד** שאסורה **לַבַּעַל, וְאֶחָד** שאסורה **לַבּוֹעֵל**, והייתי סובר שהתורה אומרת לקיים דין סוטה רק **הֵיכָא דְּקָמִיתַּסְרָא בְּהָא זְנוּת** – במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבועל, **אֲבָל הָא** – שקינא לה בעלה שנסתרה עם גוי, **הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְימָא** – כבר אסורה על הגוי הבועל לפני הזנות הזו, **אֵימָא לֹא** – הייתי אומר שלא שותה, **קָמַשְׁמַע לָן** שמקנין על ידו.

עוד מבררת הגמרא, מה שאמר רב המנונא על גוי **וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה**, שואלת הגמרא והרי זה **פְּשִׁיטָא**, שבת כהן שבא עליה גוי נפסלה מלאכול בתרומה, כמו כל הפסולים, ובדלעיל.

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר **"וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר** היא בתרומת הקדשים לא תאכל", **אֲמַר רַחֲמָנָא**, – נאמר בתורה בדיני כהונה, ומפסוק זה דורשים שאם נבעלה האשה למי שהוא ׳זר׳ אצלה בנישואין, דהיינו הפסולים בחיתון, פוסלים אותה בתרומה, כמו שכתוב בהמשך הפסוק, ׳היא בתרומת הקדשים לא תאכל׳, והייתי חושב שמלשון התורה ״תהיה״ נדייק **דְּבַר הֲוָיָה** – שרק מי שתופסים בו קידושין, יהודי, אלא שהוא פסול, כגון ממזר או נתין או חלל, **אִין** – כן פוסל אותה בביאתו מלאכול בתרומה, אבל **דְּלָאו בַּר הֲוָיָה** – שאינו בתורת הויה כלל, שאין תופסים בו קידושין, כגון גוי ועבד, **לֹא** פוסל אותה בביאתו, **קָמַשְׁמַע לָן** רב המנונא, **דְּפָסֵיל** גוי את האשה בביאתו, **מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִנַּיִן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפְּסָלוּהָ** מן הכהונה כדלעיל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה** וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל", הרי שבת כהן שאין לה זרע ונתאלמנה או נתגרשה, חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה, ומדייקים, דוקא כשהיתה נשואה **לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵירוּשִׁין בָּהּ**, כל יהודי, שיש לו דיני אלמנות וגירושין ביון שקידושיו תפסו, **יָצְאוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ דיני אַלְמָנוּת וְגֵירוּשִׁין בָּהּ**, שהרי אין קידושין תופסים בו, פוסלים את האשה בביאתם מן הכהונה.

חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי ׳שאינו איש׳ אין מקנין על ידו, ושואלת **וְאֶלָּא** ׳שאינו איש׳ **לְמַעוּטֵי מַאי**. ומתרצת הגמרא, **אֲמַר רַב פָּפָּא**, ׳שאינו איש **לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה**, שאם נסתרה האשה עם בהמה אין בעלה מקנא לה, **דְּאֵין זְנוּת בַּבְּהֵמָה** – שאין האשה נחשבת זונה בביאת בהמה, ואינה נאסרת על בעלה.

מבררת הגמרא באותו ענין, **אֲמַר לֵיהּ רָבָא מְפָרְזָקְיָא** [– שם מקום,] **לְרַב אַשִׁי, מָנָא הָא מִילְתָא דְּאָמוֹר רַבָּנָן** – מהיכן למדו רבנן את הדין **שֵׁאֵין זְנוּת בִּבְהֵמָה**.

מהא **דְּכָתַיב** בדיני הבאת קרבנות לבית המקדש **"לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב** בית ה׳ אלהיך **וְגוֹ׳** כי תועבת ה׳ גם שניהם", **וְתַנְיָא** דייקו מלשון הפסוק שרק ״אתנן זונה ומחיר כלב״ אסורים, אבל **אֶתְנַן כֶּלֶב** – אדם אמר לזונה קחי טלה והבעלי לכלבי, **וּמְחִיר זוֹנָה** – שהיתה לו שפחה זונה, והחליף אותה בטלה, **מוּתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר** בסוף הפסוק **"גַּם שְׁנֵיהֶם"**, ומדייקים, **שְׁנַיִם** אסורים, **וְלֹא אַרְבָּעָה.** ואם כן ממה שהתירו אתנן כלב, רואים שביאת כלב אינה נחשבת

המשך בעמוד 197

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דּוּמָה – אשה שכולם מדברים על ניאופיה, **וְאַל יִשָּׂא בַּת דּוּמָה, שֶׁזּוֹ** – הדומה, **בָּאָה מִטִּיפָּה כְּשֵׁרָה**, שהרי אמהּ כשרה היתה, **וְזוֹ** – בת הדומה, **בָּאָה מִטִּיפָּה פְּסוּלָה**, שכיון שמלעיזים על אמהּ, יתכן שאכן היא בת ממזר או גוי. **וְרַבִּי יוֹחָנָן** חלק על שמואל **וְאָמַר**, עדיף **שִׁישָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה, שֶׁזּוֹ** – בת הדומה בעצמה **עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת**, שהרי עליה אין שום רינונים, ומותרת לבעלה כיון שרוב בעילות אחר הבעל וחזקה שאמהּ התעברה מבעלה שהוא אביה של זו, **וְזוֹ** – הדומה, **אֵינָהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת**, שהרי כולם מרננים עליה שמזנה תחת בעלה, ואסורה עליו ואינו יודע ובא עליה באיסור.

שואלת הגמרא, **מֵיתִיבֵי, נוֹשֵׂא אָדָם דּוּמָה**, ומשמע שעדיף מבת דומה, וקשה על רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, יש לברר הענין, **וְתִסְבְּרָא נוֹשֵׂא לְכַתְּחִלָּה** – וכי תעלה על דעתך שכוונת הברייתא היא שמותר לישאנה לכתחילה, והרי תזנה תחתיו. **אֶלָּא** ודאי חייבים לתקן את דברי הברייתא ולִשְׁנוֹת בה, **אִם נָשָׂא** בדיעבד דומה מותר בה, ואם כבר שבשנו הברייתא והוספנו בה שמדובר בדיעבד, **תְּנִי נַמִּי** – אפשר גם להוסיף שאם נשא **בַּת דּוּמָה** מותר.

ופוסקת הגמרא, **וְהִלְכְתָא, יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה**, כרבי יוחנן, **דְּתָנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא** – שהיה מארץ ישראל, **קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אִשָּׁה** שהיא **מְזַנָּה, בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִין** ולא חוששים שמא אינם מבעלה והם ממזרים, כיון שחזקה **שרוֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל**. לכן עדיף לישא בת דומה, כיון שהיא כשרה, ותהיה תחתיו בחזקת היתר, מאשר לישא דומה עצמה שמחטיאה אותו שחי עמה באיסור כיון שמזנה עם אחרים מרצונה.

שואלת הגמרא, **בָּעֵי רַב עַמְרָם**, הכלל שאמרנו שרוב בעילות אחר הבעל, ואשה מזנה בניה כשרים, מה הדין באשה **שהָיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר**, שיש לחשוש שרוב בעילותיה אינן על ידי בעלה אלא מאחרים, **מַהוּ**, האם בניה כשרים. ומבארת הגמרא, **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְוִוסְתָּהּ** – שהאשה מתעברת בדרך כלל יום אחד לפני שווסתה צריך להופיע, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לנו שאלה, ופשוט שבניה אינם כשרים, **דְּלֹא יָדַע בָּהּ וְלֹא מַנְטַר לָהּ** – שהרי בעלה לא יכול לדעת מתי יגיע ווסתה כדי לשמרה ביום שלפני כן שלא תזנה עם אחרים כדי שלא תתעבר. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – אמנם יש לנו שאלה **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לִטְבִילָתָהּ** – לפי הדעה החולקת, וסוברת שהאשה מתעברת בדרך כלל בליל טבילתה או למחרת, נסתפקנו **מַאי**, האם **כֵּיוָן דְּיָדַע בָּהּ** בעלה מתי ליל טבילתה, **נָטוֹרֵי מַנְטַר לָהּ** – הוא שומר אותה ביום יומיים שאחר הטבילה שלא תזנה כדי שלא תתעבר מאחרים, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דִּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר לֹא** מצליח בעלה לשמור עליה אפילו יום יומיים אלו, שבורחת ממנו לפתע. **תֵּיקוּ**.

שנינו במשנה, **וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין כוּ'** [מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או נשטתה, או שהיה חבוש בבית האסורין].

למדנו בברייתא, **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה בפרשת סוטה **"אִישׁ** איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ומבררת הברייתא, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"** פעמיים, ועונה, בא **לְרַבּוֹת** כמו ששנינו לעיל, **אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת שַׁעֲמוּם** שהוא אדם שלקוי בתמהון לב, **וְשֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן** אם רואים שמתנהגות בפריצות, **לְפוֹסְלָן מִכְּתוּבָּתָן**, שיצאו מבעליהן בלי לקבל כתובתן. מבררת הברייתא, **יָכוֹל** – הייתי חושב שבית דין מקנין להן **אַף** כדי **לְהַשְׁקוֹתָן** – שבית דין ישקו אותה מי הסוטה שיבדקום כשאר סוטות, ועונה, **תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** אל הכהן", ואין בית דין מביאים אותה אל הכהן להשקותה, ואף אם הבריא בעלה, אינו יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין, כפי שמבארת הגמרא בהמשך. **רַבִּי יוֹסֵי** חולק **ואוֹמֵר**, בית דין מקנין לה **אַף** כדי **לְהַשְׁקוֹתָהּ**, אמנם הם עצמם אינם יכולים להשקותה, שהרי נאמר 'והביא האיש את אשתו', אלא **וְלִכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין** הוא **יַשְׁקֶנָּה**.

שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי** – במה חולקים רבנן ורבי יוסי.

עונה הגמרא, **רַבָּנָן סָבְרֵי** שאין הבעל יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין משום **דִּבְעֵינָן "וְקִינֵּא וְהֵבִיא"** – שנאמר "וקינא את אשתו", "והביא האיש את אשתו", דורשים הסמיכות שדוקא אם הבעל קינא לה, הוא יכול להביאה להשקייה, **וְרַבִּי יוֹסִי סָבַר לֹא בְּעֵינָן "וְקִינֵּא וְהֵבִיא"** – אין לדרוש הסמיכות, והבעל יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין, לכן כשיצא הבעל מבית האסורים ישקנה, אף על פי שבית דין קינאו לה.

למדנו בברייתא, **תָּנוּ רַבָּנָן**, כתוב בתורה בסוף פרשת סוטה "זאת תורת הקנאות, **אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ** ונטמאה", ופסוק זה מיותר, ובא כדי **לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה** שדיני אשה כאיש, **וְאִשָּׁה לְאִישׁ** שדיני איש כאשה.

שואלת הגמרא, **לְמַאי הִלְכְתָא** – לענין מה הוקשו, מה למדו אשה מאיש ומה למדו איש מאשה.

עונה הגמרא, **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, אשה מאיש לומדים, **שכְּשֵׁם שֶׁאִם הוּא סוּמָא** – עיור, **לֹא הָיָה מַשְׁקָהּ, דִּכְתִיב** בתורה בפרשת סוטה **"וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ"**, תיבת "עיני" מיותרת ובאה ללמדנו דוקא מי שרואה בעיניו, **כָּךְ הִיא אִם הָיְתָה סוּמָא לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**.

רַב אַשִּׁי אָמַר, איש מאשה לומדים, **כְּשֵׁם שֶׁחִיגֶּרֶת** – שאין לה רגל **וְגִידֶּמֶת** – שאין לה יד **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דִּכְתִיב** בתורה בפרשת סוטה

עיקר עבודת האדם צריך להיות באופן דעמל דווקא

ממאמר י"ז אייר ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דומה. נִטְעֶנֶת וְנִדְבֶּרֶת בְּפִי כֹּל עַל נִיאוּפָהּ. דּוּמָה לְשׁוֹן קְלָלָה וְדִבּוּר, כְּדַאֲמְרִי׳ בְּנִדָּה (דף סו.) דּוּמַת עִירָךְ עָלְתָה בִּיךְ, וְהַהוּא לָאו אֶלָּא דִּבּוּר יֶתֶר שֶׁהָיוּ נִדְבָּרִים בָּהּ עַל חֲבִיבוּתָהּ שֶׁל בְּעָלָהּ, וְאַף קְלָלָה לְשׁוֹן דִּבּוּר יֶתֶר הוּא, לְפִיכָךְ הוּא נֶהֱפָךְ לְלְשׁוֹן שֶׁבַח וְלִלְשׁוֹן גְּנַאי כְּדַאֲמַר [שְׁמוֹת רַבָּה יא, ו] בָּאָה מְבִיאָה פְּסוֹלָה. שֶׁמָּא מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִמְזֵר: [שָׁוְוא]. הַבַּת עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת וּמְהֻגֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וּלְטִפָּה פְּסוֹלָה לֹא חִיְּישִׁינַן, דְּרֵב בְּעִילוֹת אַחַר הַבְּעִל וּמְבַעֲלָה נִתְעַבְּרָה: וְזוֹ אִיָּהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת. שְׁמוּנָּה תְּחִתָּיו וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה וְאֵינוֹ מְגָרְשָׁהּ וּבָא עָלֶיהָ בְּאִסּוּר: וְתִסְבְּרָא נוֹשֵׂא לְכַתְּחִלָּה. הָא וַדַּאי מְקַלְקֶלֶת לִיהּ, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ מִשְׁבַּשְׁתָּא הִיא וּבְעִית לְתָרוֹצֵי וּלְמֵתְנֵי אִם נָשָׂא אָדָם דּוּמָה מֻתָּר, וְכֵיוָן דְּבָעִית לְתָרוֹצֵי אַלְמָא תְּנָא לָאו דַּוְקָא וְלֹא מוֹתְבִינַן מִנָּהּ, דְּאֵיכָא לְמֵימַר בְּהָא נַמִּי טָעָה וְתָנֵי נַמִּי בַּת דּוּמָה, וְאָנֵן נַמִּי כִּי אָמְרִינַן יִשָּׂא אָדָם זוֹ וְלֹא יִשָּׂא זוֹ לָאו לְכַתְּחִלָּה אִם יִמְצָא אַחֶרֶת, אֲבָל [אֶלָּא דְּ]מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא אֶלָּא שְׁתַּיִם אֲלוּ יִשָּׂא זוֹ וְאַל יִשָּׂא זוֹ; דְּתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא כּוֹ׳. הִלְכָךְ בַּת דּוּמָה בֵּין דִּכְשֵׁרָה הִיא טוֹב לוֹ שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה שֶׁתִּהֵא תַּחְתָּיו בְּחֶזְקַת הֶתֵּר, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה שֶׁמְּקַלְקֶלְתּוֹ לְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ מִשֶּׁנֶּאֱסְרָה לוֹ: הֵיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר. דְּאֵיכָא לְמֵימַר דְּרֵב בְּעִילוֹתֶיהָ מְשֻׁל אֲחֵרִים: מַהוּ. שֶׁיְּהֵא בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִים: אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא מִטִּפַּת לְפָנֶיהָ. וְסָפֵק נִדּוֹתָהּ יוֹם אֶחָד, דְּלֹא יָדַע הַבְּעִל אֶת וֶסֶת נִדָּתָהּ דִּלְמָא מִלְּזוֹנוֹת שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר בְּזִנּוּת: כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ כּוֹ׳. פְּלוּגְתָּא בְּמס׳ נִדָּה (דף לא.): מִטִּפַּת לְמַבּוּל הָיְתָה. לְאַחַר שֶׁקִּלְקְלָה בְּיוֹם טְבִילָתָהּ אוֹ לְיוֹם מָחָר: אוֹ דִלְמָא בֵּין דִּפְרוּצָה הִיא בְּיוֹתֵר. לֹא מְצִי מִינָּטְרָה, שֶׁנִּשְׁמֶטֶת מֵאֶצְלוֹ פִּתְאוֹם: וְקָנָא וְחָבֵיא. הַמְקַנֵּא לָהּ יַשְׁקֶנָּה. וְאִי קָשְׁיָא בְּקִנּוּי נַמִּי הָא כְּתִיב אֶת אִשְׁתּוֹ דְּמַשְׁמַע דְּבַעְלָהּ מְקַנֵּא לָהּ וְלֹא אַחֵר, הָא מִתְּרֵבִּי מֵאִישׁ אִישׁ: אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ. קְרֵא יְתִירָא הוּא לְדָרְשָׁה בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה, זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת וְגוֹ׳: לְחִקְרֵי אִישׁ לְאִשָּׁה. כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל לְמַאי הִלְכְתָא: רַב אָשֵׁי אָמַר כּוֹ׳. מַר מְפָרֵשׁ הֶקְישָׁא דְּאִישׁ לְאִשָּׁה, וּמַר מְפָרֵשׁ הֶקְישָׁא דְּאִשָּׁה לְאִישׁ וְלֹא פְּלִיגִי:

והעמיד

לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. רַב אַשִׁי אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁחִוְּּרָת וְגִידֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, דִּכְתִיב: "והעמיד"

דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא בַּת דּוּמָה. שָׁוְוא, בָּאָה מִטִּפָּה כְּשֵׁרָה, וְזוֹ, בָּאָה מִטִּפָּה פְּסוֹלָה. וְרִ׳ יוֹחָנָן אָמַר, יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה. שָׁוְוא, עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, וְזוֹ, אֵינָהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת. מֵיתִיבִי, נוֹשֵׂא אָדָם דּוּמָה! אָמַר רָבָא: וְתִסְבְּרָא "נוֹשֵׂא" לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא, "אִם נָשָׂא", תְּנֵי נַמִּי "בַּת דּוּמָה". וְהִלְכְתָא: יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה. דְּתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר סַמְּיָיה קַמֵּיהּ דְּרַ׳ אַבָּהוּ: אִשָּׁה מְזֻנָּה בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִין, רוֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל. בָּעֵי רַב עַמְרָם: הָיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר, מַהוּ? אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא מִטִּפָּה לְוּוסְתָהּ לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, לֹא יָדַע בָּהּ וְלֹא מִנְטַר לָהּ. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא מִטִּפָּה לְטִבְילָתָהּ, מַאי? כֵּיוָן דְּיָדַע בָּהּ נָטְרֵי מַנְטַר לָהּ אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דִּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר לֹא, תֵּיקוּ: וְאִלּוּ שֶׁבִּית דִּין כּוֹ׳: תָּנוּ רַבָּנָן: "אִישׁ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת שְׁעָמוּם, וְשֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לְמְדִינַת הַיָּם, וְשֶׁהָיָה חָכוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, שֶׁבִּית דִּין מְקַנְּאִין לָהֶן לִפּוֹלְטָן מִפְּתוּבָּתָן. יָכוֹל אַף לְהַשְׁקוֹתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ". ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְלִכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין יַשְׁקֶנָּה. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבָּנָן סָבְרִי: בָּעֵינַן "וְקִנֵּא וְהֵבִיא", וְר׳ יוֹסֵי סָבַר: לָא בָּעֵינַן "וְקִנֵּא... וְהֵבִיא". תָּנוּ רַבָּנָן: "אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ", לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. לְמַאי הִלְכְתָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּשֵׁם שֶׁאִם הוּא סוֹמֵא לֹא הָיָה מְשַׁקֶּה, דִּכְתִיב: "וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", כָּךְ הִיא, אִם הָיְתָה סוֹמֵא

דומה . פירש ר״ח שמלעיזין עליה בני אדם שהיא מזנה כדגרסינן (ביבמות דף כה.) [אמר אביי אמרה לי אם] דומי דמתא יומא ופלגא והוא עד שישאו ויתנו בה מוחרות בלבנה פי׳ מוחרות נשים שטוות פשתן משזר כך מפרש בגמרא א״י. מה שהביא רבינו חננאל דומי דמתא יומא ופלגא לא הביא אלא לראיה דלשון דומה לזות שפתים הוא ומיהו הכא לא מיירי בדומה כה״ג דא״כ אפי׳ כנס יוציא דהא פסקינן התם בפ״ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא דלא פסיק היכא דדומי מתא יומא ופלגא דקאמר הואיל ומכוער הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי הכא אם כנס דלא יוציא: **רוב** בעילות אחר הבעל. לא איירי אלא בקלא דפסק דפסקינן כרב (ביבמות כה.) דלא תצא דרוב בעילות אחר הבעל ואע״ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף סט:) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממזר ומוקי בגמרא בדדיימא מיניה ומעלמא ולא שדינן לה בתר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל בבעל שכנסה מודי ולשמואל ל״ש דלעולם הולד שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישיילה אבל איתא קמן ואמרה לכשר נבעלתי נאמנת דאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עה.) גבי ארוסה שעיברה אע״ג דמוקמינן לה בפרק אלמנה לכ״ג (יבמות סט:) כגון דדיימא מעלמא מאי שתוקי דאמר שמואל בדוקי שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל דאמר היא נאמנת דאפילו ברוב פסולין אצלה והוא הדין האי דקאמר הכא אל ישא בת דומה כגון דליתא לדומה קמן דנישיילה אבל איכא למתמה לליישנא בתרא דאמר בפרק אלמנה בבא עליה דכ״ע לא פליגי דבתר דידיה שדינן והא הכא דבעלה קבוע אצלה כל שעה לא שדי ליה שמואל בתריה דבעל בתר ארוס לא כל שכן ואפי׳ אם תמצא לומר דשאני התם דידעינן בברור דבא עליה ארוס אבל הכא גבי בעל לא ידעינן ביאה ודאית דבא עליה מ״מ לרבא תקשה דאמר אפי׳ בארוסה שעיברה אמר מסתברא דלא דיימא מיניה בהא קאמר רב הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי אבל דיימא מיניה בתר דידיה שדינן ליה ואפי׳ לרב וכ״ש לשמואל והא הכא אע״ג דאית לה בעל קבוע והוה לן למימר רוב בעילות אחר הבעל ולא שדי ליה בדידיה כ״ש התם: **אליבא** דמ״ד אין אשה מתעברת אלא מטוך לווסתה וכו׳. ר״ל כגון שלא קבעה ווסת וה״ה דהמ״ל וכגון דלא קבעה ווסת לא תבעי לך כי תבעי לך היכא דקבעה ווסת אלא מילתא דפסיקא נקט תימה לרבי והא אמרי׳ התם בפ׳ המפלת (נדה דף כה:) ההוא שפירא דאתא לקמיה דמר שמואל אמר האי בר מ״א יומא הוא וחשיב מיום דאזלה לטבילה עד ההוא יומא ולא הוה אלא מ׳ יומא אמר האי בנדותה בעל ובכפיתה ואודי ותקשה למ״ד סמוך לווסתה ונראה דמ״ד סמוך לווסתה רוב עיבורין קאמר מיהו מודי דזימנין מיקרי דמיעברה נמי סמוך לטבילתה או באחד מאותן הימים שבין טבילתה לווסתה וכן למ״ד סמוך לטבילתה: **איש** איש לרבות אשת חרש וכו׳. נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאוסרה לבעל ולבועל ע״י קינוי זה אבל משום לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא דהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל דאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קי:) כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא אית ליה סמך מדאורייתא כדאמרינן התם בפ״ק (דף י.) מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה אלא תנא דנקט כתובה מילתא אגב אורחיה קמ״ל דעוברת על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה: **רב** אשי אמר כשם שחיגרת וגידמת אינה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה. תימה לר״י מאי שנא הכא דממעט מוהעמיד חיגרת וגבי ערכין דכתיב והעמיד והערך לא ממעט אלא גוסס בפ״ק דערכין (דף ד.) וכן בעמדה דכתיב בקדשים בעלי מומין דאמרי׳ בפרק השוחט (חולין ל.) שחטה ועדיין מפרכסת דבת העמדה והערכה היא וגבי יבם כתיב (דברים כה) ועמד ואמר ואפ״ה חליץ נחתכו רגליו [למטה] מן הארכובה מיהו מחליצה לא תקשי דהתם מפרש טעמא משום דכתיב בה מעל רגלו ועיקר קרא דועמד ואמר כדדריש ליה בספרי מלמד שאינו אומר דבריו אלא בעמידה ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש לערכין ש״מ דאהעמדה ממש לא קפיד רחמנא וכן בהמה בעלת מום עיקרה לפדיון עומדת ולא חילק בה הכתוב בין בעלת מום אפי׳ נשברו או נחתכו רגליה דלא עדיפא מאדם דלא קפיד קרא אעמידתו: **דכתיב** והעמיד הכהן את האשה ונתן על כפיה. אי קשיא דהכא משמע דרב אשי בעי קרא כדכתיב ובפרק נגמר הדין (סנהדרין מה:) אמרי׳ אמר ליה מר קשיא בריה דרב חסדא לרב אשי ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן היה אחד מהם גידם או חיגר וכו׳ מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לא משום דכולה קרא יתירא הוא דמשמע אי לאו דהוי יתירא דלא בעינן קרא כדכתיב בשלמא דרב ששת דממעט סומא מעיני איכא למימר קרא יתירא דהוה מצי למימר ונעלם מאישה וכן והעמיד דאמר רב אשי איכא למימר קרא יתירא הוא דהא כתיב והעמידה לפני

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כז עמוד ב

רש״י

1 לפני ה׳ וכן הא דאמר מר בר רב אשי דאילמת אינה שותה משום דכתיב ואמרה ואפי׳ למ״ד
2 (סנהדרין דף מה:) לא בעינן קרא כדכתיב מודה דאילמת אינה שותה משום דלא מציא
3 לקבולי שבועה ואפי׳ גבי חליצה דקרייה לא מעבבא אילם ואילמת שחלצו חליצתן פסולה
4 משום דר׳ זירא כל הראוי לבילה אלא ונתן על כפיה אע״ג דלאו קרא יתירא הוא בעי קרא
5 כדכתיב והכי משמע בפרק שלשה מינין בנזיר (דף
6 מו:) דמאן דבעי קרא כדכתיב דנזיר ממורט או
7 אין לו כפים אין לו תקנה משום דכתיב ונתן על
8 כפי הנזיר וכן אין לו בהן יד משום דכתיב על בהן
9 ידו תריץ דרב אשי מהדר למר קשישא לפום
10 סברתו דבעי למידק ממתני׳ דבעינן קרא כדכתיב
11 וא״ל רב אשי מהכא ליכא למידק מידי דהתם
12 קרא יתירא מיהו רב אשי ס״ל דבעינן
13 קרא כדכתיב:

הדרן עלך ארוסה

14 **כשם** שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו.
15 ירושלמי המאררים אמר רבי תנחומא
16 מנין המאררים נגד רמ״ח אברים שיש בה ונגד
17 רמ״ח אברים שיש בו כשם שהמים בודקין אותה
18 על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר
19 הבועל כך הן בודקין אותו וכשם שהיא אסורה
20 לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בועל
21 היא על ידי שדרכה ליאסר בין לו בין לאחר היא
22 נבדקת אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק בדקו
23 אותו ולא אותה אני אומר הזכות תולה ניחא
24 כמאן דאמר הזכות תולה לה ואינו ניכרת ברם
25 כמאן דאמר הזכות תולה וניכרת הרי לא הוכרה
26 אלא אני אומר מים מגולים שתה ונצבה הכין לא
27 הוון בעייא מבדקוניה אלא כדין אלא אני אומר
28 עם אחרים נסתרה ולא כן סברינן מינמר
29 לכשתשתה הוא נבדק תיפתר שהיה הוא מזיד
30 והיא שוגגת ובדקו אותו ולא בדקו אותה בדקו
31 אותה ולא בדקו אותו אני אומר הזכות תלה ליה
32 ניחא כמ״ד הזכות תולה ואינו ניכרת ברם כמ״ד
33 הזכות תולה וניכרת הרי הוא לא הוכר אלא אני
34 אומר מים מגולים שתת ונצבת הכין לא הוה בעי
35 מבדקונה אלא כדין אלא אני אומר עם אחרים
36 נסתרה מעתה גרש יהא מותר בה תיפתר שהיה
37 הוא שוגג והיא מזידה ובדקו אותה ולא אותו הוא
38 מזיד והיא שוגגת פשיטא מותרת לביתה
39 גירש מהו שיהא מותר בה אפשר לומר מזיד בה
40 ואת אמרת הכין הוא שוגג והיא מזידה פשיטא
41 שהיא אסורה לביתה גירש מהו שיהא מותר בה
42 אפשר לומר יצאה מתחת ידו ואת אמר הכין
43 ומנין שהדבר תלוי בה שמעון ב״ר אבא בשם ר׳
44 יוחנן אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך
45 לזרע לטמאה בה בה הדבר תלוי אם היתה מזידה
46 אסורה שוגגת מותרת:
ההוא

תוספות

1 וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳... וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ״. וְלֹא חִגְּרַת: וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ. וְלֹא גִּדְּמַת קְטוּעַת יָדַיִם:
2

הַדְרָן עֲלָךְ אֲרוּסָה

3 **כְּשֵׁם.** כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ. בגמ׳ מְפֹרָשׁ לָהּ:
4 שֶׁנֶּאֱמַר וּבָאוּ. בגמ׳ מְפֹרָשׁ אִי וְיָ״ו
5 יִתְיַרְא דְּרִישׁ אוֹ וּבָאוּ וּבָאוּ יִתְיְרֵי דִּכְתִיבֵי
6 בְּעִנְיָנָא: נִטְמְאָה וְנִטְמָאָה. וְיָ״ו יִתְיַרְא דָּרִישׁ, אֲשֶׁר
7 תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה: וְכָךְ הָיָה ר׳
8 זְכַרְיָה דּוֹרֵשׁ. וְיָ״ו יִתְיְרֵא: שְׁתֵּי פְּעָמִים. וְנִסְתְּרָה
9 וְהִיא נִטְמְאָה לֹא מִמְּנִיָּנָא הוּא, דְּאוֹקִימְנָא
10 לְטִמְאָה וְדָאִית בְּעֵד אֶחָד בְּפ״ק (לְעֵיל ב:), אֶלָּא
11 וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְהָיְתָה אִם
12 נִטְמְאָה. וְעוֹד כְּתִיב אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת
13 אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה, וּבְגְמָרָא דְּרִישׁ לָהּ ר״ע לְתַרְוֻמָּה
14 וְרַבִּי נְמִי מוֹדֶה, וְהַאי דְּנָקֵט הָכָא תְּרֵי מְנַיֵּיהוּ וְתוּ
15 לֹא, מְשׁוּם דִּשְׁמַעְיָנָן לֵ״ע דְּדָרִישׁ בְּעַל וּבוֹעֵל
16 מִנְּטִמְאָה דְּיָ״ו יִתְיְרֵא, וּקְא״ל לְרַבִּי בְּעַל וּבוֹעֵל
17 מִנְּטִמְאָה וְנִטְמְאָה נִפְקָךְ, וְלֹא דָּרְשֵׁי וָ״ו: בּוֹ בַּיּוֹם
18 דָּרַשׁ. בְּמס׳ בְּרָכוֹת (דף כח.) אָמְרִינַן דְּכָל הַיְכָא
19 דְּתָנֵי בּוֹ בַּיּוֹם הוּא יוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת ר״א בֶּן
20 עֲזַרְיָה לְנָשִׂיאוּת, שֶׁנִּתְרַבּוּ תַּלְמִידִים שֶׁנָּתְנוּ רְשׁוּת
21 לְבָנָם לָכֹל, שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל ת״ח
22 שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כִּבְרוֹ אֵל יִכָּנֵס לְבֵהמ״ד, וְרִבְּתָה תּוֹרָה
23 בּוֹ בַּיּוֹם וְלֹא הָיְתָה הֲלָכָה תְּלוּיָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ
24 שְׁלֹא פֹּרְשׁוּהָ. וְהָא דְּקָתָנֵי לָהּ הָכָא, נִרְאָה בְּעִינֵי
25 דְּהַך דְּרָשָׁה דְּנִטְמְאָה וְנִטְמְאָה דִּלְעֵיל נְמֵי בּוֹ בַּיּוֹם
26 הֲוָאי: כְּלֵי חֶרֶשׂ הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁנִּטְמָא מִן הַשֶּׁרֶץ,
27 וְהָאכַל שִׁבְתּוֹכוֹ שֵׁנִי, שֶׁנִּטְמָא בִּכְלִי: אֵינוֹ אוֹמֵר
28 טָמֵא. כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ טָמֵא, אֶלָּא יִטְמָא, לְמִדְרָשׁ
29 נְמִי יִטְמֵא שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחֵרִים: לַמַּד עַל בְּכַר שֵׁנִי.
30 לְהַכִּי נָקֵט כִּבְר, לְפִי שֶׁהוּא מְצוּי בְּתַנּוּר שֶׁהוּא
31 כְּלִי חֶרֶשׂ: שֶׁנִּטְמְאוּ אֶת הַשְּׁלִישִׁי. בְּתַרְוֻמָּה וְאָפֵי
32 בְּחֻלִּין, דִּקְרָא סְתָמָא כְּתִיב: עָתִיד דּוֹר אַחֵר.
33 הָעֲתִידִין לָבֹא שִׁיְּטַהֵר אֶת הַשְּׁלִישִׁי אַף בְּתַרְוֻמָּה,
34 שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה, וְאֵנוּ הוּא דְּמִטַּמְּאִינַן
35 לֵיהּ בְּתַרְוֻמָּה מק״ו בְּדִמְפֹרָשׁ בְּגְמָרָא, וְדוֹר אַחֵר
36 פָּרִיךְ לֵיהּ לק״ו בְּדִלְקַמָּן בְּגְמָרָא: וְר״ע תַּלְמִידוֹ
37 מֵבִיא מִקְרָא שֶׁהוּא טָמֵא. אַף בְּחֻלִּין: מְגָרֵשׁ. רְחָבָה
38 פְּנוּיָה מְזֹרֶעֶת וּמְבֻתֶּים וּמְאִילָנוֹת לְנוֹי הָעִיר
39 לִהְיוֹת לָהּ לְאָוִיר, וְאֵלְפַּיִם לֹא הִזְכִּירוּ לְתִתָּן
40 לַלְוִיִּם, וְלֹא נֶאֶמְרוּ אֶלָּא לְיִצִיאַת תְּחוּם שַׁבָּת:
41 שָׂדוֹת וּכְרָמִים. וְאֵלְפַּיִם סָבִיב נָתְנוּ לַלְוִיִּם, מֵהֶם
42 הִנִּיחוּ אַלְפַּיִם סָבִיב הָעִיר לְמִגְרָשׁ, וְהַשְּׁאָר שָׂדוֹת
43 וּכְרָמִים: שְׁאֵין ת״ל לֵאמֹר. שְׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָר
44 לֵאמֹר שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהַשְּׁכִינָה מְדַבֶּרֶת הַדִּבּוּר לְמֹשֶׁה
45 לְחַזֵּר הוּא וּלְאָמְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל כָּאן אֵין לוֹמַר
46 כֵּן: בְּקוֹרֵא אֶת הַהַלֵּל. בגמ׳ מְפֹרָשׁ: בְּקוֹרִין אֶת
47 שְׁמַע. בְּגְמָרָא מְפֹרָשׁ: מַאֲהֲבָה. שְׁאוֹהֵב אֶת
48 הַמָּקוֹם: שָׁקוּל. מִשְׁקָלוֹ שָׁוֶה מִכְרִיעַ לְכָאן וּלְכָאן:
49 לוֹ אֲנִי מְיַיחֵל אוֹ אֵינִי מְיַיחֵל. וְה״ק הֵן יִקְטְלֵנִי
50 הֲלָא הוּא הוֹרְגֵנִי לֹא אֲיַיחֵל לוֹ עוֹד, דַּיִּשׁ לֹא
51 שֶׁהוּא נִדְרָשׁ כְּמוֹ לוֹ בִּלְמ״ד וְי״ו כְּדִמְפֹרָשׁ
52 בְּגְמָרָא: מֵרֵיאָה. מֵרֵאָגֶת הַמּוּרְעֶנֶת שֶׁלֹּא תְּבֹא
53 עָלָיו: יְרֵא אֱלֹהִים. וְלֹא אוֹהֵב אֱלֹהִים: תַּלְמִיד
54 תַּלְמִידָךְ. תַּלְמִידוֹ שֶׁל ר״ע הָיָה: **גמ׳** דאי

1 ״וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳... וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ״.
2 כָּךְ הוּא, אִם הָיָה חִגֵּר אוֹ גִּידֵּם, לֹא הָיָה מַשְׁקֶה. מָר
3 בַּר רַב אַשִׁי אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁאִילֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה,
4 דִּכְתִיב ״וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן״. כָּךְ הוּא, אִם הָיָה
5 אִילֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה:

הדרן עלך ארוסה

6 **כְּשֵׁם** שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתָהּ, כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִים
7 אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וּבָאוּ״, ״וּבָאוּ״. כְּשֵׁם
8 שֶׁאָסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אָסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנִטְמְאָה״
9 ״וְנִטְמָאָה״, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ
10 הָיָה דּוֹרֵשׁ וְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב. רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים
11 הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה״ נִטְמְאָה וְנִטְמָאָה, אֶחָד לַבַּעַל
12 וְאֶחָד לַבּוֹעֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא ״וּכְלִי חֶרֶשׂ
13 אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא״,
14 אֵינוֹ אוֹמֵר ״טָמֵא״ אֶלָּא ״יִטְמָא״, לְמַטָּא אֲחֵרִים.
15 לְמַד עַל בְּכָר שֵׁנִי, שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי. אָמַר ר׳
16 יְהוֹשֻׁעַ: מִי יִגָּלֶה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי
17 שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר: עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֵר בְּכָר שְׁלִישִׁי,
18 שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וַהֲלֹא ר׳
19 עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מְבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא
20 טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא״: בּוֹ בַּיּוֹם
21 דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, ״וּמִדֹּתָם מְחוּץ לָעִיר אֶת פְּאַת
22 קְדָמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה...״ וּמִקְרָא אַחֵר אָמַר: מִקְיר
23 הָעִיר וְחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב״, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר
24 אֶלֶף אַמָּה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, וְאִי אֶפְשָׁר
25 לוֹמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אֶלֶף אַמָּה, הָא
26 כֵּיצַד, אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה תְּחוּם הַשַּׁבָּת.
27 ר׳ אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֶלֶף
28 אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים: בּוֹ בַּיּוֹם
29 דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, ״אֹז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
30 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה׳ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד
31 לוֹמַר ״לֵאמֹר״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״? מְלַמֵּד
32 שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל
33 דָּבָר וְדָבָר בְּקוֹרְאִין אֶת הַהַלֵּל, ״אָשִׁירָה לַה׳ כִּי גָאֹה
34 גָּאָה״ לְכָךְ נֶאֱמַר ״לֵאמֹר״. ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: בְּקוֹרִין
35 אֶת שְׁמַע, וְלֹא בְּקוֹרִין אֶת הַלֵּל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוֹרְקָנוֹס: לֹא עָבַד אִיּוֹב
36 אֶת הָקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל״. וְעַדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל
37 לוֹ אֲנִי מְצַפֶּה, אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עַד אֶגְוָע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי״, מְלַמֵּד
38 שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה. אָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ: מִי יִגָּלֶה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ
39 כָּל יָמֶיךָ לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יָרֵא אֱלֹהִים
40 וְסָר מֵרָע״, וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ לִמֵּד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה: **גמ׳** ״אוֹתוֹ״ לְמַאן? אִילֵימָא לַבַּעַל, בַּעַל מַאי עָבִיד? וְכִי תֵּימָא דאי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד ב מתוך ״ש״ס לובלין - מכון המאור״

״וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳ וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ״, ותיבת ״והעמיד״ מיותרת ובאה ללמד שצריך שיהיו לה רגליים ולא חיגרת, ומתיבת ״כפיה״ רואים שצריך שיהיו לה ידים, ולא גידמת, **כְּדִ׳ הוּא אִם הָיָה חִיגֵּר אוֹ גִּידֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה.**

עוד מוסיפה הגמרא דין הנלמד מהיקש אשה לאיש, **מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר, כְּשֵׁם שֶׁאִילֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דִּכְתִיב** בתורה בפרשת סוטה ״וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן״ הרי שהצריך שתוכל לומר בפיה, ולא אילמת, **כְּדִ׳ הוּא אִם הָיָה אִילֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה.**

הדרן עלך ארוסה

כשם שהמים פרק חמישי

בפרק זה יתבאר שהמים בודקין גם את הבועל והוא נענש בעונש המים המרים גם כן, ושהיא אסורה לו. ועל ידי שהזכיר שכך דרש רבי זכריה בן הקצב, נתגלגלו בענינים אחרים שנאמרו בדרשותיהם בעניני טומאה וטהרה, ועניני איסורי תחומין, ועוד.

משנה. כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ לידע אם חטאה על ידי ׳לצבוט בטן ולנפיל ירך׳, **כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ** – את הבועל, שגם בטנו צבה וירכו נופלת, **שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּבָאוּ׳ ׳וּבָאוּ׳,** הוי״ו מיותרת לדרשה. **כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה** האשה **לַבַּעַל** אם לא שתתה את המים, **כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל** אם התגרשה או התאלמנה מבעלה הראשון, **שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְנִטְמָאָה׳ ׳וְנִטְמָאָה׳,** הוי״ו מיותרת לדרשה, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּךְ הָיָה הוֹרֵשׁ וְכָרְיָה בֶּן הַקָּצָב** כרבי עקיבא. **רַבִּי אוֹמֵר, מִשְּׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה ׳וְנִטְמָאָה׳ ׳וְנִטְמָאָה׳** – ממה שנכפל בתורה פעמיים ׳נטמאה׳, נלמדים שני הטומאות, **אֶחָד לַבַּעַל,** ולא מדרשת וי״ו יתירא.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, ״[וְכָל] כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפּוֹל מֵהֶם – מהשרצים במותם, **אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא״,** דהיינו שהכלי חרס נטמא משרץ מת ונעשה ראשון לטומאה, והאוכל שבתוכו נטמא מהכלי ונעשה שני. הפסוק **אֵינוֹ אוֹמֵר** ׳כל אשר בתוכו **טָמֵא׳ אֶלָּא ׳יִטְמָא׳,** ונדרוש **יִטְמָא** שמשמעו **לְטַמֵּא אֲחֵרִים, לְמֵד עַל כְּבָר** שנטמא מהכלי חרס שהוא **שֵׁנִי** לטומאה, **שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי** אפילו בחולין. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִי יַגֶּלֶה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע״, וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ** בן הורקנוס, **תַּלְמִיד** רבי עקיבא שהיה **תַּלְמִידְךָ לְמַד שֶׁמַּאֲהֲבָה עָשָׂה.**

גמרא. שנינו במשנה, ׳כך המים בודקין אותו׳. מבררת הגמרא, **׳אוֹתוֹ׳ לְמָאן, אִילֵּימָא** שבודקים **לְבַעַל, בַּעַל מַאי עָבִיד** – והלא הבעל לא חטא כלל, **וְכִי תֵּימָא** שהכוונה היא

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, ״אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה׳ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לֵאמֹר׳, שהרי בכל מקום שכתוב בתורה ׳לאמר׳ הכוונה שהשכינה מדברת הדיבור למשה שיאמר לבני ישראל, **וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר** כאן **׳לֵאמֹר׳,** הרי פה אי אפשר להסביר כך, אלא **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּקוֹרְאִין אֶת הַלֵּל,** שאומרים הציבור את ראשי הפרקים, **(אֲשִׁירָה לַה׳ כִּי גָאֹה גָּאָה), לְכָךְ נֶאֱמַר ׳לֵאמֹר׳. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע** שאחרי שהשליח ציבור פותח תחילה, כולם קוראים ביחד, כך אמר משה אשירה לה׳, ושרתה רוח הקודש על כל בני ישראל וכוונו למה שהוא אומר, ואמרו כולם ביחד, **וְלֹא בְּקוֹרִין אֶת הַלֵּל.**

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס, לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל״, וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל, ׳לוֹ׳ אֲנִי מְצַפֶּה – האם כתוב ׳לו׳ בוי״ו שמשמע, גם אם יעניש אותי וידרגני, ׳לו׳ אני מצפה לעולם הבא, הרי שעבד מאהבה, **אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה** – שכתוב ׳לא׳ באל״ף שמשמע, אני מצפה לו כיון שאני מפחד שמא יהרגני, אבל ׳הן יקטלני שוב ׳לא איחל׳ ולא אצפה לו לעולם הבא, **תַּלְמוּד לוֹמַר ״עַד אֶגְוָע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי״, מְלַמֵּד שֶׁמַּאֲהֲבָה עָשָׂה,** כיון שמי שיש לו מידה כזאת שלא מסיר תומתו עד יום מיתתו, מידה זו היא מידת העובדים מאהבה. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע״, וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ** בן הורקנוס, **תַּלְמִיד** רבי עקיבא שהיה **תַּלְמִידְךָ לְמַד שֶׁמַּאֲהֲבָה עָשָׂה.**

גמרא. שנינו במשנה, ׳כך המים בודקין אותו׳. מבררת הגמרא, **׳אוֹתוֹ׳ לְמָאן, אִילֵּימָא** שבודקים **לְבַעַל, בַּעַל מַאי עָבִיד** – והלא הבעל לא חטא כלל, **וְכִי תֵּימָא** שהכוונה היא

יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המעיקים ומצירים
ממכתב ט״ז אייר, תשי״ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דְּאִי אִית בֵּיהּ בבעל עָוֹן, שבא עליה אחרי שנסתרה, בָּדְקֵי אַף לֵיהּ מַיָּא, לא יתכן לומר כן, כיון שֶׁכִּי אִית בֵּיהּ עָוֹן בְּדִידֵיהּ – בבעל, מִי בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא לְדִידָהּ – לאשה, וְהָא תַּנְיָא, ״וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ״, ודורשים, בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן, שלא בא עליה לאחר שנסתרה, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אבל אם אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, הרי שלא יתכן שהמשנה מדברת בבעל.

ממשיכה הגמרא לברר, וְאֶלָּא כוונת המשנה שהמים בודקים לְבוֹעֵל, מקשה הגמרא, אם כן לֵיתָנֵי כך המים בודקין את הבועל בפירוש, כְּדָקָתָנֵי סֵיפָא ׳כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל׳, ומפני מה כתוב ׳כך המים בודקין אותו׳. מתרצת הגמרא, לְעוֹלָם לְבוֹעֵל, וְרֵישָׁא, אַיידֵי דְּתָנָא ׳כשם שהמים בודקין אוֹתָהּ׳, לכך תָּנֵי ׳כך המים בודקין אוֹתוֹ׳, וּבְסֵיפָא, אַיידֵי דְּתָנָא ׳כשם שאסורה לַבַּעַל׳, לכך תָּנָא ׳כך אסורה לבּוֹעֵל׳.

שנינו במשנה, כך המים בודקין אותה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּבָאוּ׳ ׳וּבָאוּ׳. שואלת הגמרא, אִיבָּעְיָא לְהוּ, ׳בָּאוּ וּבָאוּ׳ קָאָמַר והלימוד הוא מייתור הוי״ו, אוֹ ׳וּבָאוּ׳ ׳וּבָאוּ׳ קָאָמַר והלימוד הוא ממה שנכפל בפרשה כמה פעמים ׳ובאו׳.

מוכיחה הגמרא, תָּא שְׁמַע ששנינו במשנתינו, כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְטָמְאָה וְנִטְמְאָה׳ דברי רבי עקיבא, הרי שרבי עקיבא דורש וי״ו יתירה. דוחה הגמרא, וַעֲדַיִין תֵּיבָּעֵי לָךְ אף שם כמו ששאלנו ברישא, האם ׳וְנִטְמְאָה׳ ׳וְנִטְמְאָה׳ קָאָמַר והלימוד הוא מכפילות המילים, אוֹ ׳וְנִטְמְאָה וְנִטְמְאָה׳ קָאָמַר והלימוד הוא מייתור הוי״ו. מוכיחה הגמרא, תָּא שְׁמַע, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אוֹמֵר שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה ׳וְנִטְמְאָה׳ ׳וְנִטְמְאָה׳, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, אם כן רבי לומד מכפילות המילים, מִכְּלָל דְּרַבִּי עֲקִיבָא שנחלק עליו וָיו קָדְרִישׁ.

מבארת הגמרא, הִלְכָךְ לְרַבִּי עֲקִיבָא שִׁיתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְצַוּאָה דִּידָהּ – שהקדוש ברוך הוא גוזר שיבואו בה המים המאררים ויהיו למרים, וְחַד לְצַוּאָה דִּידֵיהּ – שהמים יבדקו גם את הבועל, חַד לַעֲשָׂיָיה דִּידָהּ – שהקדוש ברוך הוא מודיע לבני ישראל שייעשה כך לאשה זו, וְחַד לַעֲשָׂיָיה דִּידֵיהּ – שייעשה כך לבועל, חַד לִידִיעָה דִּידָהּ – שהכהן מודיעה שבטנה תצבה קודם ואחר כך יריכה, וְחַד לִידִיעָה דִּידֵיהּ. וְרַבִּי שלא את ייתור הוי״ם, תֵּילְתָא קְרָאֵי ׳ובאו׳ כְּתִיבִי, חַד לְצַוּאָה וְחַד לַעֲשָׂיָיה וְחַד לִידִיעָה, וכולם באשה.

שואלת הגמרא, וְרַבִּי שלא דורש וי״ו יתירה, והפסוקים מדברים רק על האשה, אם כן הלכה זו שכְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, מְנָא לֵיהּ. משיבה הגמרא, נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק ״לְצַבּוֹת בִּטְנוֹ וְלִנְפִּיל יָרֵךְ״, מבארת הברייתא שהכוונה לִבְטָנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נְבוּעֵלֶת, ומבארת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְצָבְתָה בִּטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵיכָהּ״ חֲרֵי בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נְבוּעֵלֶת כבר אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים ״לְצַבּוֹת בִּטְנוֹ וְלִנְפִּיל יָרֵךְ״, חייבים לומר שהכוונה לִבְטָנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, ומכאן לומד רבי שהמים בודקים גם את הבועל.

שואלת הגמרא, וְאִידָךְ, רבי עקיבא שלומד שהמים בודקים אותו מהייתור של הוי״ו, מפני מה אינו לומד את זה מכאן. משיבה הגמרא, הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ – פסוק זה בא לומר שהכהן מודיע לה שקודם תצבה הבטן ואחר כך תנפול הירך, ולא יהיה כמו שכתוב לפני כן, ׳את יריכך נופלת ואת בטנך צבה׳, כדי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם הַמָּרִים, שיאמרו שהמים לא עשו כסדר הכתוב בתורה.

מקשה הגמרא, וְאִידָךְ, כיצד לומד רבי שהמים בודקים לבועל, והרי מפסוק זה לומדים להודעת הכהן. מתרצת הגמרא, אִם כֵּן שלומדים מפסוק זה רק את הודעת הכהן ולא שהמים בודקים לבועל, לְכְתּוֹב קְרָא בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ של האשה, מַאי ׳בֶּטֶן וְיָרֵךְ׳, שְׁמַע מִינָּהּ שהמים בודקים גם לְבוֹעֵל. מקשה הגמרא, וְאִימָא כּוּלֵּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – אולי הפסוק בא ללמד רק שהמים בודקים לבועל, מנין לרבי שאפשר ללמוד מהפסוק גם את הודעת הכהן. מתרצת הגמרא, אִם כֵּן לְכְתּוֹב בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שמשמע רק לבועל, מַאי ׳בֶּטֶן וְיָרֵךְ׳ סתם, שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי – שאפשר לדרוש מכך גם הודעת הכהן, וגם שהמים בודקים לבועל.

שנינו במשנה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה בן הקצב, רבי אומר וכו׳. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת שבמשנה, תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה, ׳והיתה אִם נִטְמְאָה׳, ׳וקנא את אשתו והיא נִטְמְאָה׳, ׳תחת אישה וְנִטְמְאָה׳ לָמָּה, ומבארת הברייתא, אֶחָד לומר שהאשה אסורה לַבַּעַל, וְאֶחָד לומר שאם התגרשה מהבעל או התאלמנה אסורה להנשא לַבּוֹעֵל, וְאֶחָד לְתִרּוּמָה – שאפילו אם היא בת כהן ובעלה כהן, נפסלת מלאכול בתרומה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אין צריך ללמוד שאסורה לכהונה מפסוק, כיון שאפשר ללמדו מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה בת כהן גְּרוּשָׁה – שהתגרשה מישראל שֶׁמּוּתֶּרֶת בבית אביה לְתִרּוּמָה, בכל זאת אֲסוּרָה לְכְהוּנָּה כדין גרושה שאסורה לכהן, זוֹ – בת כהן סוטה שֶׁאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֲסוּרָה לְכְהוּנָּה. הגמרא דורשת את הפסוקים המדברים בסוטה, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וקנא את אשתו וְהִיא נִטְמְאָה, או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו וְהִיא לֹא נִטְמְאָה״, אִם ברור לבעל שנִּטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָהּ, וְאִם ברור לבעל שלֹּא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקֶה, אלא מִגִּיד לָךְ הַכָּתוּב שֶׁהַפָּפֵק אֲסוּרָה – שאסורה עליו כשספק אם נטמאה. ופירוש הפסוק הוא כך, אשה זו ספק אם נטמאה או לא, לכך משקה אותה לברר הספק, ואם לא ישקה אותה אסורה עליו.

מוסיפה הגמרא, מִכָּאן – מסוטה, אַתָּה דָּן קל וחומר לְשֵׁרִץ מת, שספק אם נגע בטהרות, שמחזיקים את הטהרות בטומאה מספק, בדרך זו, וּמָה סוֹטָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֵס כְּרָצוֹן – שאם נטמאה בשוגג או באונס, אין דינה כמזיד ורצון ואינה אסורה על בעלה, בכל זאת עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי – שגם כשספק אם נטמאה אסורה על בעלה כודאי, שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֵס כְּרָצוֹן – שאף אם נגע שרץ בטהרות בשוגג או באונס נטמאים, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ סָפֵק

השם יתברך משגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית

ממכתב ט״ו אייר, תשי״ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף כח עמוד א

רש"י

דְּאִי אִית בֵּיהּ עָוֹן. שֶׁבָּא עָלֶיהָ לְאַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה: **בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן.** שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁנֶּאֶסְרָה עָלָיו, הָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא עֲוֹנָהּ שֶׁיִּבְדְּקוּהָ הַמַּיִם: **אֶלָּא לְבוֹעֵל לִיתְנֵי.** כָּךְ בּוֹדְקִין אֶת הַבּוֹעֵל בְּהֶדְיָא כִּדְתָנֵי סֵיפָא בְּהֶדְיָא, כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, וְלֹא תָּנָא כָּךְ אֲסוּרָה לוֹ: **בָּאוּ וּבָאוּ קָאָמַר.** מַרְבּוּיָא דְּוָי"ו: **אוֹ וּבָאוּ וּבָאוּ.** הַכְּפוּלִים בַּפָּרָשָׁה דָּרִישׁ: **שֶׁנֶּאֱמַר נִטְמְאָה וְנִטְמְאָה.** ש"מ רַבִּי עֲקִיבָא וָו"י דָּרִישׁ: **וַעֲדַיִין.** בְּהָא גּוּפָא מִיבָּעְיָא לִי, נִטְמְאָה וְנִטְמְאָה דָּרִישׁ מַרְבּוּיָא וָו"י, אוֹ חַד נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה קָדָרִישׁ: **שִׁתָּא קְרָאֵי.** שְׁלֹשָׁה וּבָאוּ כְּתוּבִים שָׁם, וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרֲרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן, לְהוֹדִיעַ לָנוּ דְּבֶטֶן וְהֲדַר יָרֵךְ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז כִּדְאַמְרִי' בְּפ"ק (גְּמִיל טו:), וְחַד וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מֵי הַמָּרִים הַמְאָרֲרִים וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם וְגוֹ' לְצַוָּאָה שֶׁהַקָּבָּ"ה גּוֹזֵר שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהּ הַמַּיִם לְמָרִים, וְחַד (לַעֲשִׂיָּה) וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וְגוֹ' לַעֲשִׂיָּה, כָּאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב אֶת יִשְׂרָאֵל דְּמַבְטִיחַ לָהֶן שֶׁיִּבְדְּקוּהָ הַמַּיִם, וּבְכֻלָּם כְּתִיב וָו"י יְתֵירֵי, הֲרֵי שִׁית: **דִּידֵיהּ.** דְּבוֹעֵל: **דִּידֵהּ.** דְּאִשָּׁה, יְדִיעָה וְצַוָּאָה וַעֲשִׂיָּה כְּדִפְרִישִׁית: **וְרַבִּי.** דְּלֹא דָּרִישׁ וָו"י, תְּלָתָא קְרָאֵי הוּא דִּכְתִיבֵי וְכֻלְּהוּ לְדִידֵהּ, יְדִיעָה וַעֲשִׂיָּה וְצַוָּאָה: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** מִשּׁוּם דְּהוּא אָמַר לָהּ בַּקְּלָלָה בְּרֵישָׁא אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וְגוֹ', וְסוֹף הַמַּיִם לִבְדּוֹק כְּדֶרֶךְ כְּנִיסָתָן דִּכְתִיב וְצָבְתָה בִּטְנָהּ וְהֲדַר וְנָפְלָה יְרֵכָהּ, לְכָךְ הֻצְרַךְ לְהוֹדִיעַ תְּחִלָּה שֶׁהַמַּיִם כְּדֶרֶךְ כְּנִיסָתָן יִבְדְּקוּהָ: **וְאֵימָא כֻּלֵּיהּ לְהָכֵי הוּא דְּאָתָא.** לַבּוֹעֵל, לְהוֹדִיעַ דְּבֶטֶן לוֹקָה בְּרֵישָׁא מְנָלָן: **מַאי בֶּטֶן וְיָרֵךְ.** סְתָם הָכָא וְהָכָא דָּרִישׁ לֵיהּ: **שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.** וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה: **וְאֶחָד לִתְרוּמָה.** שֶׁאֲפִלּוּ הִיא בַּת כֹּהֵן וּבַעֲלָהּ כֹּהֵן נִפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה: **קַל וָחֹמֶר.** אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא מִן הַמִּקְרָא לְפָסְלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה מִלְּנָשֵׂא לְכֹהֵן, דְּמִקַּל וָחֹמֶר אָתֵי: **מַה גְּרוּשָׁה.** בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מִיִּשְׂרָאֵל וְזֶרַע אֵין לָהּ שֶׁמֻּתֶּרֶת בִּתְרוּמָה כְּדִכְתִיב מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל (וַיִּקְרָא כב) פְּסוּלָה לִכְהֻנָּה: **זוֹ שֶׁפְּסוּלָה מִתְּרוּמָה.** מַרְבּוּיָא דְּנִטְמְאָה כִּדְקָאָמְרַתְּ, אֵינוֹ דִּין שֶׁפְּסוּלָה לִכְהֻנָּה. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ וְהָא לֹא אַיְירֵי רַבִּי עֲקִיבָא בִּפְסוּל כְּהֻנָּה כְּלָל, דְּלֹא אַצְרְכָהּ קְרָא, וּמַאי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: **מַה ת"ל וְהִיא נִטְמְאָה כו'.** גַּרְסִינָן, וְלֹא גָּרַס א"כ, דְּמִלְּתָא בְּאַנְפֵי נַפְשָׁהּ הִיא, וְלֹא נִטְמְאָה יְתֵירָא קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ דְּהָא דַּרְשִׁינָן. וְלָאו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְחוּדֵיהּ קָאָמַר לָהּ, אֶלָּא סְתָמָא הִיא, וּקְרָאֵי דְּעִנְיָינָא קָדָרִישׁ וְאָזִיל: **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה.** דְּמִשְׁמַע דְּוַדַּאי נִטְמְאָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ עָבַר עָלָיו וְגוֹ' וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, אִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּנִטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָה, וְאִי פְּשִׁיטָא דְּלֹא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקֶה: **מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁעַל הַסָּפֵק אֲסוּרָה.** וְהָכֵי קָאָמַר קְרָא, אִשָּׁה זוֹ שֶׁמָּא נִטְמְאָה וְשֶׁמָּא לֹא נִטְמְאָה, וְקָאָמַר לָךְ דְּיִשְׁקֵנָּה לְבָרֵר הַסְּפֵקָא, וְאִי לֹא מַשְׁקֶה לָהּ אֲסוּרָה: **וּמִכָּאן אַתָּה.** לָמֵד ק"ו לְשֶׁרֶץ, סָפֵק נָגַע בְּטָהֳרוֹת סָפֵק לֹא נָגַע דְּמַחְזְקִינָן לָהּ בְּטֻמְאָה מִסָּפֵק: **סוֹטָה לֹא עָשָׂה בָּהּ כו'.** דִּכְתִיב וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה אֲסוּרָה, הָא נִתְפָּשָׂה מֻתֶּרֶת, וְהוּא הַדִּין לְשׁוֹגֵג, אִשְׁתּוֹ וְאֵשֶׁת אִישׁ עִמּוֹ בַּבַּיִת וְנִתְכַּוֵּן לְאִשְׁתּוֹ וְנִזְדַּמְּנָה לוֹ זוֹ, וְאַף הִיא שֶׁגְּגָה כַּסְּבוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ:

וממקום

תוספות

ההוא דמודע לה כהן. פירוש הכהן צריך להודיע שלא להוציא לעז וכיון דגלי לן קרא דהוא נבדק כמותה וכתיב בה צואה ידיעה ועשייה לא צריך למכתב תו ביה: **זו** שאסורה בתרומה אינה דין שאסורה לכהונה. וליכא למימר בת ישראל יוכיח שאסורה בתרומה ומותרת לכהונה דה"פ ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה ע"י מעשה שנעשה בה דהיינו גירושין זו וכו' אינו דין שאסורה לכהונה ע"י זנות שנעשה בה אבל בת ישראל מה שפסולה בתרומה אינו ע"י מעשה ועוד אם תנשא בת ישראל לכהן תהא מותרת לתרומה מה שאין כן באלו שאין להם היתר לעולם בספרי מתני הכי ומה גרושה קלה שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שפסולה מן הכהונה:

מה ת"ל היא נטמאה וכו'. בגירסת רש"י וכך סיומא ללמדך שלעולם אין משקין אלא על הספק וא"ת וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא יש לומר הכתוב אוסרה קודם שתיה כאילו היא ודאי ואע"ג דליכא מלקות כדמוכח בפ"ק דיבמות (דף יא:) מיהו לאו הבא מכלל עשה איכא ואפי' אם היא טהורה נענש בב"ד של מעלה אם בא עליה כמו על חייבי עשה ולא כשאר ספיקות כגון ספק חלב ספק שומן ואכלו ונודע שהוא שומן אע"ג דצריך כפרה וסליחה מיהו לא חמיר כחייבי עשה:

אינו דין שעשה בו ספק כודאי. ליכא למיפרך נזיר ועושה פסח יוכיחו שעשה בהן אונס כרצון דנפקא לן מכי ימות מת עליו בפתע פתאום בספרי ובפרק ב' דכריתות (דף ט.) ואפ"ה לא עשה בהן ספק טומאת התהום כודאי לפי שטומאת התהום הלכה הוא ולא סתרינן ק"ו מהלכה וה"ה דאין להוכיח משם דהכי אמר בהוכחה אף אני אביא זה והלא אין ללמוד הימנו אבל הא איכא למתמה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כדפרכינן לעיל בריש פ"ק (דף ב:) ואין לומר משום דלעיל מיירי בטומאה דבתר קינוי וסתירה דמהימן עד א' התם ודאי איכא רגלים אבל הכא ילפינן מסתירה דבתר קנויא גרידא דליכא למיפרך שכן קינא לה דקנויא לא חשיב רגלים בלא סתירה דהא בריש מסכת נדה (דף ב:) דמייתי התם מקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו בין ברה"ר בין ברה"י טמא ר"ש אומר ברה"ר טהור ברה"י תולין ושניהם לא למדוה אלא מסוטה רבנן סברי בסוטה מה סוטה ספק הוא ועשאוה כודאי אף כו' ופריך אי מסוטה נימא מה סוטה ברה"י טמא ודאי הכא נמי טמא ודאי הכי השתא התם יש רגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא אלמא אע"ג דמסתירה דבתר קנויא יליף כי הכא פריך והכא אמאי לא פריך הכי ויש לומר דסתירה על ידי קנויא בסוטה הוי כספק מגע שרץ שהרי בלא קנויא לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשדו על העריות הלכך הקנויא גורם הספק וה"פ במס' נדה התם גבי סוטה וספק שרץ הרי ריעותא דהיינו השרץ והבועל קמן אצל הטהרות והאשה אבל גבי מקוה קודם טבילה לא ראינו שום ריעותא דאיכא לספוקי על ידה ולעיל בפ"ק קודם העדאת עדים לא הואי שום ריעותא:

מכאן

דְּאִי אִית בֵּיהּ עָוֹן בָּדְקִי לֵיהּ מַיָּא, כִּי אִית בֵּיהּ עָוֹן בְּדִידֵיהּ מִי בָּדְקִי לָהּ מַיָּא לְדִידָהּ? וְהָא תַּנְיָא, "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ" בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶּה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ! וְאֶלָּא לַבּוֹעֵל, לִיתְנֵי כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל? לְעוֹלָם לַבּוֹעֵל, וְרֵישָׁא אַיְידֵי דְּתָנָא "אוֹתָהּ" תָּנֵי "אוֹתוֹ". סֵיפָא, אַיְידֵי דְּתָנָא "בַּעַל" תָּנָא "בּוֹעֵל": שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ" "וּבָאוּ": אִיבַּעֲיָא לְהוּ, "בָּאוּ" "וּבָאוּ" קָאָמַר אוֹ "וּבָאוּ" "וּבָאוּ" קָאָמַר? תָּא שְׁמַע, כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה". וַעֲדַיִין תִּיבָּעֵי, "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" קָאָמַר אוֹ "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה" קָאָמַר? תָּא שְׁמַע מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה "וְנִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה" אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל. מִכְּלָל דְּרַבִּי עֲקִיבָא וָ"וֵי קָדָרֵישׁ הִלְכָּךְ לְרַבִּי עֲקִיבָא שִׁיתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי. חַד לְצַוָּאָה דִּידָהּ, וְחַד לְצַוָּאָה דִּידֵיהּ, חַד לַעֲשִׂיָּיה דִּידָהּ וְחַד לַעֲשִׂיָּיה דִּידֵיהּ, חַד לִידִיעָה דִּידָהּ וְחַד לִידִיעָה דִּידֵיהּ. וְרַבִּי תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְצַוָּאָה וְחַד לַעֲשִׂיָּיה וְחַד לִידִיעָה. וְרַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתָהּ כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא "לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ" בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אַתָּה אוֹמֵר בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ" הֲרֵי בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ"? בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. וְאִידָךְ, הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם הַמָּרִים. וְאִידָךְ, אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא "בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ", מַאי "בֶּטֶן" וְ"יָרֵךְ"? שְׁמַע מִינָּהּ לַבּוֹעֵל. וְאֵימָא כּוּלֵּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא? אִם כֵּן לִכְתּוֹב "בִּטְנוֹ וִירֵיכוֹ", מַאי "בֶּטֶן" וְ"יָרֵךְ"? שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי: אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ, הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה כו': תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה, "אִם נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה", לָמָּה? אֶחָד לַבַּעַל, וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, וְאֶחָד לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי ר' עֲקִיבָא. אָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל: קַל וָחוֹמֶר, וּמַה גְּרוּשָׁה שֶׁמּוּתֶּרֶת לִתְרוּמָה אֲסוּרָה לִכְהוּנָּה, זוֹ, שֶׁאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין שֶׁאֲסוּרָה לִכְהוּנָּה? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִיא נִטְמְאָה" "וְהִיא לֹא נִטְמְאָה" אִם נִטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָה, אִם לֹא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקָהּ? מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַסָּפֵק אֲסוּרָה, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְשֶׁרֶץ. וּמַה סּוֹטָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן, עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי. שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ סָפֵק כודאי?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף כה עמוד ב

רש״י תוספות

מכאן אמרו וכו׳ ברשות הרבים ספיקו טהור. בפ״ק דשחיטת חולין (דף ט:) ובפרק אין מעמידין (ע״ז דף לז:) אמר דספק טומאה ברשות הרבים הלכתא גמירי לה מסוטה דמשמע דדוקא במקום סתירה טמא אבל שלא במקום סתירה גמירי דטהור ודאי הוא ותימה למאי איצטריך הלכתא לימא העמד טהור על חזקתו ואימור לא נטמא והכי אמר בהדיא נמי ברישׂ מסכת נדה (דף ג.) דרבי שמעון גמר לה מספק טומאה ברה״ר ואמר ורבנן הכי השתא התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינא ליה טומאה וי״ל אי לאו הלכתא דגמרינן דברה״ר טהור הוה אמינא סתירה דנקט קרא לא דבר הכתוב אלא בהווה וה״ה לכל ספק טומאה בכל מקום שנולדה דמסברא אין לטהר זו יותר מזו וסד״א דגזירת מלך כך היא בכל ספק טומאה הלכך איצטריך הלכתא להעמיד ספק טומאה ברשות הרבים אחזקתה דלא מחתינן ליה טומאה מספק ירושלמי דפירקין קמא מ״מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות אפילות ביום שאלו את בן זומא מפני מה ספק רה״י טמא אמר לון סוטה מה היא לבעלה ודאי או ספק אמרו ליה ספק אמר להו מצינו שהיא אסורה לבעלה ומכאן אתה דן לשרץ מה כאן רשות היחיד אף להלן ומה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף וכו׳ מכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל וכו׳ מילתיהון דרבנן פליגין דמר רבי זעירא ור׳ יוחנן קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה והא תנינן כל דבר שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ברם הכא אע״פ שיש בו דעת לישאל ספיקו טהור דמפני מה ספק רה״ר טהור אמר להו מצינו שהציבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של ציבור טמאים אם טומאה ודאית הותרה לציבור ק״ו לספק טומאה וסיום הברייתא בתוספתא דמסכת טהרות פרק הנבילות השחוטות רשב״ג אומר מפני מה ספק רה״י טמא וספק רה״ר טהור מפני שאפשר לישאל ליחיד ואי אפשר לישאל לרבים: **ברשות** הרבים ספיקו טהור. מקשי׳ מפרק שני נזירין (נזיר דף נז.) דתנן שני נזירין שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם הוא שניהן מביאין קרבן טומאה וקדייק בגמרא ואמאי כל ספק טומאה מהיכא גמירי מסוטה מה סוטה בועל ונבעלת אף כל ספק טומאה ברה״י כגון דאיכא בי תרי אבל הכא שני נזירין והאי דקאים גביהון הא תלתא הוי ליה ספק טומאה ברה״ר אלמא כל היכא דאיכא תלת חשיב ליה כרה״ר א״כ הא דתנן בפרק האשה שהיא עושה צרכיה (נדה ס:) שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות אמאי כיון דאיכא שלש הוה ליה כרה״ר מיהו מהתם לא קשיא מידי דלא דמי לשרץ דשרץ אפשר שלא נגע וטהור אבל התם אחת מהן ודאי טמאה שיצא הדם מגופה והיאך נטהר כולם ולא דמי אלא לשני שבילין (טהרות פ״ה מ״ח) אבל מפרק קמא דנדה (דף ב.) מקשינן דתנן כיצד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה היא טומאה וכולן טהורות ודייק בגמרא (דף ה:) טעמא דדיה שעתה הא מעת לעת מטה נמי מטמא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור תרגמא כשחברותיה נושאות אותה במטה דהויא לה יד חברותיה סוף סוף חברותיה והיא הויא שלש והה ליה ספק טומאה ברה״ר ואמאי מטמינן לה ונראה דלא חשבינן טומאה ברה״ר אלא היכא דספיקא היתה יכולה להיות גלויה לכל כגון דהיא דנזיר ותשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהם (כתובות דף טו.) אבל הדיא דנדה המגע ודאי הוא שנגעה במטה ואין שום ספק אלא אם ראתה או לאו ומקום המקור מקום סתר הוא ולא שייך למימר ביה רה״ר אפילו אם נולד ספק ראייתה ברשות הרבים אבל בהא איכא למתמה אמאי משוינן מטה בספק טומאה ברשות היחיד והא לא דמיא לסוטה דסוטה ודאי שרץ וספק מגע בגון בועל הוא השרץ וספק אם בעל אבל התם ודאי מגע וספק מעת לעת הוא שרץ דשמא לא ראתה ואנן לא ילפינן מסוטה אלא דדמי לסוטה דהא דבר שאין בו דעת לישאל ממעטינן הואיל ולא דמי לסוטה ועוד תניא בהדיא בתוספתא דטהרות פרק [הנבילות] השחוטות (פ״ו) נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת למחר עומד ונמצא מת רבי מאיר מטהר שספק רשות הרבים טהור אלמא דמטומאה גמירי אע״ג דהוי ודאי מגע וספק שרץ ותימה מאי שנא דמטהרינן דבר שאין בו דעת לישאל הואיל ולא דמי לסוטה ובבי האי גוונא לא מטהרינן וי״ל דהכי הלכתא גמירי לה א״נ עיקר הדבר שאין בו דעת לישאל נפקא לן מוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל כדלקמן בשמעתין וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי בין דבר שיש בו דעת לישאל לשאין בו דעת דדבר שיש בו דעת ספיקו טמא ולא פירש טומאתו היכן נלמוד סתום מן המפורש מסוטה דמפרש בי דוקא מקום סתירה ואע״ג דמסיק אי מסוטה הוה אמינא דעת נוגע ומגיע אגב שיטפיה נקט ליה אי נמי הכי פירושו ואי הוה גלי לן קרא בסוטה דבעינן דבר שיש בו דעת לישאל הוה אמינא דעת נוגע ומגיע. סיום הברייתא דנגע באחד בלילה וחכמים מטמאין שכל הטומאות בשעת מציאתן ומודים חכמים לרבי מאיר שאם ראוהו חי מבערב אע״פ שבא שחרית ומצאו מת טהור מפני שזה ספק רה״ר אלמא דבין לרבנן בין לרבי מאיר אפילו בלילה חשבינן ליה רשות הרבים וקשיא מהא דתנן במסכת טהרות פרק שמיני (מ״ג) המאבד ביום ומצא ביום טהור ביום ומצא בלילה ביום ומצא ביום של אחריו ספיקו טמא זה הכלל כל שעבר עליו הלילה או מקצתו ספיקו טמא אלמא דלילה חשיב לעולם כרשות היחיד ולעיל אייתינן נמי מירושלמי מ״מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות אפילים ביום אלמא דפלטיא בלילה חשיב רה״י. בתוספתא דטהרות פרק ז׳ יש דברים ברה״ר ועשאום כרה״י קופה ברה״י גבוה י׳ טפחים והטומאה בתוכו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היתה כפושה על כתיפו וככר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתן בתוכו ספק נגע ספק לא נגע טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא חמור ברה״ר גבוה י׳ טפחים וטומאה נתונה על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור פשט ידו על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא סלע ברה״ר גבוה י׳ טפחים וטומאה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עלה לראשו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו אחד טמא ואחד טהור ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר׳ יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר בנו של זה רוכב על כתיפו ובנו של זה רוכב על כתף [כתיפיו] אחד טהור ואחד טמא ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר׳ יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר היתה חבילה על כתיפו והרוח מדובק בכותל למעלה מי׳ טפחים ספק הסיט ספק לא הסיט ר׳ יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר שהיה ר׳ יעקב אומר כל שהוא למעלה מעשרה טפחים ברה״ר הרי הוא כרה״י ורבי יוסי אומר כל שדרך הילוכו ברה״ר טהור ועוד מפרש התם דין בקעה בימות החמה ובימות הגשמים אלו הן ימות החמה משתעקר תבואה ואלו הן ימות הגשמים משתרד רביעה שניה ובפרק מי שמת (ב״ב דף קנג:) מפרש הא דאמרינן בימות החמה רה״ר לטומאה לא שנו אלא שלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רשות היחיד לבאן ולבאן:

ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה. רש״י פי׳ דמקל וחומר לא יליף דאם כן היינו רבי ישמעאל ותימה אי ליח ליה קל וחומר דרבי ישמעאל א״כ כיון שנבעלה לפסול לה בעילה ודאית מנא ליה דפסולה לכהונה והא ביבמות בפרק אלמנה (דף סח:) ילפינן ליה מהאי קל וחומר ועוד הא ליכא למיפרך עליה מידי יש לומר הבא ליח ליה קל וחומר משום דאי לא הוו כתיבי אלא תלתא קראי הוה אמינא חד לבועל וחד לבעל וחד לכהונה דחמיר טפי כדפריך לרבי ישמעאל אבל גבי בעילת פסולין כתיבה תרומה בהדיא:

שכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד ב מתוך ״ש״ס לובלין - מכון המאור״

כְּוָותֵי – שאף בספק אם נגעו הטהרות בשרץ, הרי הם טמאים כודאי.
מוסיפה הגמרא עוד, **וּמְקוֹם שֶׁבָּאתָ** – כיון שלמדת ששרץ מטמא מספק מסוטה, כמו כן נלמד שרק באופן שסוטה טמאה מספק, מטמא גם השרץ בספק, **מַה סּוֹטָה** שייך בה ספק טומאה רק **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** שהוא מקום הראוי להסתר, **אַף** שֶׁרֶץ אינו מטמא בספק אלא **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**, אבל ברשות הרבים אין השרץ מטמא אלא בודאי.
וכמו כן נלמד, **וּמַה סּוֹטָה** היא **דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** – שאפשר לשאול אותה אם נטמאה או לא, **אַף** שֶׁרֶץ מטמא בספק רק **בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל**, כגון באדם המתעסק בטהרות שאפשר לשאול אותו אם השרץ נגע בהם, אם אינו יודע נטמאים הטהרות מספק, אך אם אין אדם לשאול אין הטהרות נטמאים אלא בודאי.
מסיימת הגמרא, **וּמִכָּאן אָמְרוּ, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** כגון ספק אם נטמא אדם משרץ, או אדם המתעסק בטהרות, ספק אם נטמאו הטהרות משרץ, הדין הוא, אם הוא **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סָפֵיקוֹ טָמֵא,** אבל **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סָפֵיקוֹ טָהוֹר. וְשָׁאנִי בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל,** כגון שרץ מת שספק אם נגע בטהרות שאינם ביד אדם, **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סָפֵיקוֹ טָהוֹר.**
שנינו בברייתא, שלש פעמים 'נטמאה' למה, אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא, אמר רבי ישמעאל, קל וחומר, ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה, זו שאסורה בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה. מקשה הגמרא על רבי ישמעאל, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** הרי **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שלומדים מפסוק רק שאסורה לאכול **תְּרוּמָה** מספק, **וּמַהֲדַר לֵיהּ אֵיהוּ כְּהוּנָּה** – והוא השיב לו שאין צריך פסוק שאסורה בכהונה, והרי רבי עקיבא לא דיבר על כך. **וְתוּ, לְרַבִּי עֲקִיבָא,** שאסורה ל**כְּהוּנָּה** אם מת בעלה **מָנָא לֵיהּ,** ואי אפשר לומר שסובר שמותרת לכהונה, כיון שיש קל וחומר, וכן אי אפשר לומר שלומד מהקל וחומר, שזה שיטת רבי ישמעאל.
וְכִי תֵּימָא כְּהוּנָּה לֹא צְרִיכָא קָרָא, ואסורה ממילא

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ועשרים לעומר עמ' ב

זנות, כי אם היתה נחשבת זנות היה אסור האתנן שניתן בעבורה.
חוזרת הגמרא לברר את תחילת דבריה, ושואלת, **וְאֶלָּא** לפי דברי שמואל דלעיל, שאשה שנסתרה עם שחוף בעלה מקנא לה, וביארה הגמרא שלא תלמד מ״ושכב איש אותה שכבת זרע״ שצריך דוקא מי שהוא מזריע, אם כן מה שאמר הפסוק **״שְׁכֻבַת זֶרַע״ לָמָּה לִי** – מה בא למעט. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא,** כתוב בפסוק דלעיל ״ושכב איש אותה שכבת **שְׁכֻבַת זֶרַע״, פָּרַט לְדָבָר אַחֵר,** שיש קינוי של הבעל שהתרתה בה שלא תסתר עם פלוני, אך לא לביאה ממש בהוצאת זרע, אלא לדבר אחר, והוא לא נחשב קינוי.
שואלת הגמרא, **מַאי דָּבָר אַחֵר,** שאמרת עליו שאינו נקרא קינוי. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, פָּרַט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ** – שלא קינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה רגילה, אלא לביאה שלא כדרך איש ואשה, שאין לזה דין קינוי להחשיבה סוטה.
מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רָבָא,** והרי ביאה **שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ** אוסרת אשה כמו ביאה כדרכה, שהרי **״מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה״ כְּתִיב** בתורה, ״משכבי״ בלשון רבים, לדמות משכב שלא כדרכה למשכב כדרכה, שבשניהם נאסרת, ואיך אמרת שאינו נקרא קינוי. מתרצת הגמרא **אֶלָּא** מהו 'דבר אחר', **אָמַר רָבָא,** מה שכתוב בתורה ״ושכב איש אותה שכבת זרע״ בא למעט **פָּרַט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ בְּנָשִׁיקָה** – שקינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה שאינו מכניס בה את האבר, אלא רק נוגע האבר באותו מקום.
שואלת הגמרא, **הָנִיחָא** – מובן מה שהוצרכה התורה למעט שאינו נקרא קינוי כשהתרתה בה על נשיקת אבר, רק **לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה** הכתובה בכל מקום שנקראת ביאה **זוֹ הַכְנָסַת עַטָּרָה**, וסובר **אֲבָל נְשִׁיקָה וְלֹא כְּלוּם הִיא, הַיְינוּ דְּאָתֵי קְרָא לְמַעוּטֵי נְשִׁיקָה** – לכן הוצרך הפסוק כדלעיל למעט נשיקת אבר שלא תאמר שהיא כהעראה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר (דְּאָמַר) הַעֲרָאָה** הכתובה בכל מקום שנקראת ביאה **זוֹ** אפילו **נְשִׁיקָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – למה מיעט הכתוב שאינו נקרא קינוי, והרי היא העראה ונחשבת ביאה גמורה.
מתרצת הגמרא, **לְעוֹלָם** כמו שתירץ רבא לעיל ש'דבר אחר' זהו **לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים,** ומה שהקשה אביי והרי אין צריך לזה פסוק שודאי אינו נחשב קינוי כי זו פריצות בלבד שאינה אוסרת אשה על בעלה, נענה ונאמר, **וּמַהוּ דִּתֵימָא** – הייתי אומר, כיון **שִׁבְקֵיפְדָא דְּבַעַל תַּלְיָא רַחֲמָנָא** – כתוב בתורה ״ועבר עליו רוח קנאה וקינא את אשתו״, הרי שתלו זאת בהקפדת הבעל, **וּבַעַל הָא קָא קָפֵיד** שלא תשכב עם איש זר בקירוב אברים, **קַמַשְׁמַע לָן** כיון שאינה נאסרת בכך אינו נחשב קינוי.
אָמַר שְׁמוּאֵל, עדיף **שִׁשָּׁא אָדָם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הכתוב בסוטה שתהיה סָפֵק זוֹנָה אסורה על בעלה כְּזוֹנָה ודאי, וכיון שהיא בחזקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה, ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִיכְעֵי קָרָא, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה, ואם היא בחזקת זונה אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאוסרה להינשא לכהן.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי – ׳נטמאה׳, ׳נטמאה׳, ׳ונטמאה׳, וו״ן יתירא של ׳ונטמאה׳, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לְכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. וכיון שאמר רבי עקיבא שלומדים כהונה מהוי״ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר ללמדו מקל וחומר. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לא לומד מייתור הוי״ו, משום כך רק תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר.

מקשה הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה הקלה, וּכְהוּנָּה החמורה אָתְיָא ממילא בְּקַל וָחוֹמֶר, הרי לא כתוב במפורש בפסוק תרומה, ואם כן הֵיכָא כִּי אִצְטְרִיךְ את הפסוק לְכְהוּנָּה כיון שהיא חמורה, וְתִרוּמָה הקלה שָׁרְיָא. מתרצת הגמרא, אָמַר לָךְ רבי ישמעאל, מְסָתַּבְּרָא שהפסוק השלישי הוא דְּוִמְיָא דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל אסורה עליהם גם מַחַיִּים של הבעל, אַף הפסוק השלישי מדבר על תְּרוּמָה שהיא נאסרת נַמִּי מֵחַיִּים של הבעל ולא רק לאחר מיתה, לְאַפּוֹקֵי כְּהוּנָּה דִּלְאַחַר מִיתָה – מה שאין כן אם נעמיד את הפסוק בכהונה תיאסר לכהן מהפסוק רק לאחר מיתת בעלה, כיון שגרושה אסורה לכהן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבועל ונבעל, ואת כהונה הוא לומד מקל וחומר.

מקשה הגמרא, וְרַבִּי עֲקִיבָא שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה, מפני מה אינו לומד מקל וחומר וכדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא, ׳דְּוִמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל׳ לַיִת לֵיהּ, ולכך אם לא ילמד מפסוק, נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה מותרת. וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ ׳דומיא דבעל ובועל׳ ואפשר ללמוד תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב וי״ו יתירא לכהונה, כיון שמִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר, טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.

לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק, ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד נוסף להלכה זו.

אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, דין זה שֶׁהָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל נטמא מספק, וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל לא נטמא מספק, מֵהַאי קְרָא נַפְקָא, ״וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל״, משמע שרק וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלָא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל, הרי שספק טומאה אינו כודאי. אִימָא סֵיפָא של הפסוק, ״וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר״, משמע שרק אדם שהוא וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא אדם שהוא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר, לֹא יֹאכַל, הרי שספק טומאה הוא כודאי טומאה. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן – ׳כל טהור יאכל בשר׳ מדבר באדם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל ולכן נטמא בספק, כָּאן – ׳והבשר אשר יגע׳, מדבר בבשר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל ולכן לא נטמא בספק.

מבארת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר מִסּוֹטָה, דְּאִי רק מִדְּרַב, הָווּ אֲמִינָא, שכשיש דעת לישאל טמא בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, לכן אִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר מִסּוֹטָה, לומר שנטמא רק ברשות היחיד בסוטה. וְאִי רק מִסּוֹטָה, הָווּ אֲמִינָא, אין טומאה בספק עַד דְּאִיכָּא דַּעַת בנוֹגֵעַ – השרץ המטמא, וּמַגָּע הנטמא, בסוטה שיש דעת באשה ובבועל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא מספק, לכן צְרִיכָא את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, ׳טהור ודאי׳ יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.

שנינו במשנה, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׂ כּוֹ׳, אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, וּמַאַחַר דְּאֵין לוֹ לשני מקרא מן התורה שמטמא שלישי, לָמָּה עכשיו הוא טָמֵא עד שיטהרו דור אחר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אמנם מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ מקרא לטמאו, אבל מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, וּמָה טְבוּל יוֹם שלא הֶעֱרִיב שמשו, שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין – שאם יגע בחולין אינו מטמאו, בכל זאת פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה עד שיעריב שמשו, כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל אף בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה ויפסלנו.

דוחה הגמרא, אִיכָּא לְמֵיפְרָךְ, מָה לְטְבוּל יוֹם של טמא מת או זב או מצורע, שֶׁכֵּן בשעת טומאתו היה אַב הַטּוּמְאָה ומשום כך פוסל תרומה, מה שאין כן בכבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, תֵּיתֵי – תלמד בכבר שני שמטמא שלישי בקל וחומר

על האדם לדאוג איך לשפר דרכיו להיות מתאים לתכלית בריאתו

ממכתב ט״ו אייר, תשי״ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אי הָכִי לִתְרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קָרָא. וְנִילַף מֵהָהוּא טַעֲמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סָפֵק זוֹנָה בְּוַדַּאי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יַדְעִינַן דְּזוֹנָה אֲסוּרָה דִּכְתִיב (ויקרא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִבָּעֵל לְזָר אֲצָלָהּ, הֵיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, וְאֵין לָךְ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ וְנִבְעֶלָה לְאַחֵר. וּלְר' עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נִפְקָא לֵן בִּיבָמוֹת (ד' פח.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנָךְ נַמִּי דְּלֹא תְּפַסֵּי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דְּבִיזְיוֹן דִּלְר' עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פָּסוּל, לֹא מֵשְׁמַע לַיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה אֶלָּא כִּי תִבָּעֵל: אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: יְתִירֵי, ב' נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וּרְבִי עֲקִיבָא דָּרִישׁ וָו"י הֲרֵי אַרְבָּעָה: וּכְתָנָה אֹתָיו מִפְּקֵל וְחָמֵר. וְלֹא דָּרִישׁ וָו"י, וּפְרָכִינַן לְר' יִשְׁמָעֵאל כֵּיוָן דִּלְא דָּרִישׁ וָו"י מִמַּאי דְּקָרֵא לְתְרוּמָה מְדָרִישׁ וּכְתָנָה אֹתָיו בְּקַל וְחֹמֶר וְאֹתוֹ בִּלְהוּ, דִּילְמָא קְרָא לְכְתָנָה אֹתָיו, דְּכֵיוָן דִּלְא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהֶדְיָא אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבְּאִי לְאִסּוּרָא אֶלָּא כְּתָנָה הוּא דְּאִתְרַבְּאִי דְּחָמְרָא מִנַּיהּ, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא: אֲמַר לָךְ מַסְתַּבְּרָא. דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוֹמְיָא דִּתְרֵין נִטְמְאָה דְּרַבִּי בְּהֶן בָּעֵל וּבוֹעֵל דְּמֻחַיִּים דְּבָעֵל קְמִיתַסְרָא לְהוּ, דְּגוּן אִם יִגְרְשֶׁנָּה אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, הִלְכָךְ מִקְרָא שְׁלִישִׁי נַמִּי לְמִידֵי דְּמִיתְסַר בֵּיהּ מֻחַיִּים וְדִלְבָעֵל אִתֵּי, וְהֵיינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוטֵי בְּהֶנָּה, שֶׁאִין פָּסוּק זֶה בָּא לְאַסְרָהּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, דְּמֻחַיִּים הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לָהּ וְהִיא גְּרוּשָׁה וְאָסוּרָה לְכְהֻנָּה: וְרַבִּי עֲקִיבָא. דְּמַצְרֵיךְ קְרָא לִכְהֻנָּה, דּוֹמְיָא דְּבָעֵל וּבוֹעֵל לַית לַיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יִתֵּירָא לֹא הֲוָה מְרַבֵּינַן אֶלָּא בִּכְהֻנָּה דְּחָמְרָא, דִּכְלָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשַׁיהּ הוּא, וְלֹא אֲמַרִינַן הָא לֹא מְרַבֵּי אֶלָּא דּוֹמְיָא דִּכְהֻנָּה: וְאִי נַמִּי אִית לַיהּ. וּמִיתּוֹקֶם קְרָא לְתְרוּמָה, אֲפִילּוּ הָכֵי אֹתָיו ו"י יִתֵּירָא לְכְהֻנָּה, וְאע"ג דְּאֵינָא לְמִילְפָּה בְּקַל וְחֹמֶר טָרֵף וְכָתַב לָהּ קְרָא: אֶלָּא לְאו שְׁמַע מִינָּהּ. הַכְּשֵׁר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל הוּא, דְּכְשֵׁר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָךְ סְפֵקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בְּשֵׁר דְּאֵיירֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, בְּהֶהוּא קָאָמַר לָךְ סְפֵקוֹ טָמֵא: דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ. בְּמִטְמֵא וְנִטְמָא, בְּי סוֹטָה דְּיֵשׁ בָּהּ דַּעַת וְיֵשׁ דַּעַת בְּבוֹעֵל הַמִּטְמֵאָה, קַמְשְׁמַע לַן דְּדֶרֶךְ גֶּבֶר דְּנַפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת בָּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בְּמִטְמֵא לֹא בָּעֵינַן דַּעַת: וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ. מִקְּרָא מִן הַתּוֹרָה דְּקָאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחַר לְטַהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מְטַמְּאוֹ: וּמַה טָּבוּל יוֹם. שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְּשׁוֹ: שֶׁמָּתַר בָּחֹלִין. דִּבְאֲמַרִינַן בִּיבָמוֹת בְּהֶעֱרֵל (דף עה.): תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, טָבֵל וְעָלָה מֻתָּר לְחֹלִין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְּשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֶבִיא כִּפָּרָתוֹ בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: כֹּבֶד שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחֹלִין. דִּכְתִיב (ויקרא יז) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֹלִין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמַשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדִיוֹ לְיָכִיא לְמִימַר דְּאִם כֵּן בְּטֵל לַיהּ קַל וְחֹמֶר דְּהָא שְׁנֵי בִּתְרוּמָה מִקְּרָא מִשְׁתַּמַּע כִּי חֹלִין, וְקַיְימָא לַן (נְכ"ק קְף כה.) דְּהֵיכָא דְּמִיפָּרֵךְ קַל וְחֹמֶר לֹא אָמְרִינַן דַּיּוֹ: שֶׁכֵּן אִב הַטֻּמְאָה. כְּגוֹן טְמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אָבוֹת:

ממכוב

אי הָכִי לִתְרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קָרָא. וְנִילַף מֵהָהוּא טַעֲמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סָפֵק זוֹנָה בְּוַדַּאי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יַדְעִינַן דְּזוֹנָה אֲסוּרָה דִּכְתִיב (ויקרא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִבָּעֵל לְזָר אֲצָלָהּ, הֵיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, וְאֵין לָךְ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ וְנִבְעֶלָה לְאַחֵר. וּלְר' עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נִפְקָא לֵן בִּיבָמוֹת (ד' פח.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנָךְ נַמִּי דְּלֹא תְּפַסֵּי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דְּבִיזְיוֹן דִּלְר' עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פָּסוּל, לֹא מֵשְׁמַע לַיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה בְּשׁוּם פָּסוּל: אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: יְתִירֵי, ב' נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וּרְבִי עֲקִיבָא דָּרִישׁ וָו"י הֲרֵי אַרְבָּעָה: וּכְתָנָה אֹתָיו מִפְּקֵל וְחָמֵר. וְלֹא דָּרִישׁ וָו"י, וּפְרָכִינַן לְר' יִשְׁמָעֵאל כֵּיוָן דִּלְא דָּרִישׁ וָו"י מִמַּאי דְּקָרֵא לְתְרוּמָה מְדָרִישׁ וּכְתָנָה אֹתָיו בְּקַל וְחֹמֶר וְאֹתוֹ בִּלְהוּ, דִּילְמָא קְרָא לְכְתָנָה אֹתָיו, דְּכֵיוָן דִּלְא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהֶדְיָא אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבְּאִי לְאִסּוּרָא אֶלָּא כְּתָנָה הוּא דְּאִתְרַבְּאִי דְּחָמְרָא מִנַּיהּ, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא: אֲמַר לָךְ מַסְתַּבְּרָא. דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוֹמְיָא דִּתְרֵין נִטְמְאָה דְּרַבִּי בְּהֶן בָּעֵל וּבוֹעֵל דְּמֻחַיִּים דְּבָעֵל קְמִיתַסְרָא לְהוּ, דְּגוּן אִם יִגְרְשֶׁנָּה אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, הִלְכָךְ מִקְּרָא שְׁלִישִׁי נַמִּי לְמִידֵי דְּמִיתְסַר בֵּיהּ מֻחַיִּים וְדִלְבָעֵל אִתֵּי, וְהֵיינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוטֵי בְּהֶנָּה, שֶׁאִין פָּסוּק זֶה בָּא לְאַסְרָהּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, דְּמֻחַיִּים הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לָהּ וְהִיא גְּרוּשָׁה וְאָסוּרָה לְכְהֻנָּה: וְרַבִּי עֲקִיבָא. דְּמַצְרֵיךְ קְרָא לִכְהֻנָּה, דּוֹמְיָא דְּבָעֵל וּבוֹעֵל לַית לַיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יִתֵּירָא לֹא הֲוָה מְרַבֵּינַן אֶלָּא בִּכְהֻנָּה דְּחָמְרָא, דִּכְלָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשַׁיהּ הוּא, וְלֹא אֲמַרִינַן הָא לֹא מְרַבֵּי אֶלָּא דּוֹמְיָא דִּכְהֻנָּה: וְאִי נַמִּי אִית לַיהּ. וּמִיתּוֹקֶם קְרָא לְתְרוּמָה, אֲפִילּוּ הָכֵי אֹתָיו ו"י יִתֵּירָא לְכְהֻנָּה, וְאע"ג דְּאֵינָא לְמִילְפָּה בְּקַל וְחֹמֶר טָרֵף וְכָתַב לָהּ קְרָא: אֶלָּא לְאו שְׁמַע מִינָּהּ. הַכְּשֵׁר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל הוּא, דְּכְשֵׁר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָךְ סְפֵקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בְּשֵׁר דְּאֵיירֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, בְּהֶהוּא קָאָמַר לָךְ סְפֵקוֹ טָמֵא: דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ. בְּמִטְמֵא וְנִטְמָא, בְּי סוֹטָה דְּיֵשׁ בָּהּ דַּעַת וְיֵשׁ דַּעַת בְּבוֹעֵל הַמִּטְמֵאָה, קַמְשְׁמַע לַן דְּדֶרֶךְ גֶּבֶר דְּנַפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת בָּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בְּמִטְמֵא לֹא בָּעֵינַן דַּעַת: וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ. מִקְּרָא מִן הַתּוֹרָה דְּקָאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחַר לְטַהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מְטַמְּאוֹ: וּמַה טָּבוּל יוֹם. שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְּשׁוֹ: שֶׁמָּתַר בָּחֹלִין. דִּבְאֲמַרִינַן בִּיבָמוֹת בְּהֶעֱרֵל (דף עה.): תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, טָבֵל וְעָלָה מֻתָּר לְחֹלִין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְּשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֶבִיא כִּפָּרָתוֹ בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: כֹּבֶד שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחֹלִין. דִּכְתִיב (ויקרא יז) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֹלִין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמַשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדִיוֹ לְיָכִיא לְמִימַר דְּאִם כֵּן בְּטֵל לַיהּ קַל וְחֹמֶר דְּהָא שְׁנֵי בִּתְרוּמָה מִקְּרָא מִשְׁתַּמַּע כִּי חֹלִין, וְקַיְימָא לַן (נְכ"ק קְף כה.) דְּהֵיכָא דְּמִיפָּרֵךְ קַל וְחֹמֶר לֹא אָמְרִינַן דַּיּוֹ: שֶׁכֵּן אִב הַטֻּמְאָה. כְּגוֹן טְמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אָבוֹת:

ממכוב

שכן עשה בה ספק זונה כזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אלא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי איתתא אחזקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם והכי איתא התם תני ר' מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה שמא אינה מותרת לביתה ואסורה לאכול בתרומה לא מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה אמר ר' אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק חמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ' אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה שזר אצלה פסלה ומרבינן גר עמוני ומואבי וכו' וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי שנא דלא תני לה לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואשת איש איהי נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש"י שיבש שם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה שמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משתעי קרא ואפ"ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו' והוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן בו' ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו' וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם דף לג:) אם היו כהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קדושין דף עז:) כהן הבא על אחותו וזונה משוי לה וביון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא:

שלישי

כששוכחים על **עיקרי** האמונה אפשר שתתעורר דאגה

ממכתב ט"ו אייר, תשי"ח

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף כט עמוד ב

רש״י

תוספות

מַטְבּוֹל יוֹם דְּשָׁרֵץ. אָדָם שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה הוּא וְלֹא אַב הַטֻּמְאָה, וְכִי טָבַל הַתֹּר לְחֻלִּין וְאָסוּר לִתְרוּמָה וְאַפִּי׳ לִנְגִיעָה דִּכְתִיב נַמִּי יִטְבֹּל בַּמַּיִם וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר (ויקרא יא) וְהָא לִנְגִיעָה הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּרוּמָה, וְאִשְׁמְעִינַן דִּכְלִי טְבוּל יוֹם פָּסֵל לִיהּ: שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה. אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי זֶה אוֹ אָדָם זֶה בְּמֵת נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטֻמְאָה אָדָם וְכֵלִים, תֹּאמַר בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה אַפִּי׳ ע״י מֵת דִּכְתִיב (במדבר יט) וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמַהֲכָא נַפְקָא לָן טְמֵא מֵת דְּמִטַּמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בְּטֻמְאָה מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנִּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְיִרְחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה וְכִבְמִקְוֶה) נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגָּע טֻמְאָה מֵת עַל יְדֵי מַגָּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֲבָלִים וּמְשַׁקִּין וּכְלֵי חֶרֶשׂ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה וּבְמִקְוֶה: כְּלֵי חֶרֶשׂ יוֹצִיא. שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמִטַּמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ״ש שְׁפוֹסְלִין, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכַּר שְׂעֹרִים שֶׁאִישׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יְפַסּוֹל, דְּטַעֲמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלִי: מַה לִּכְלֵי חֶרֶס כֵּן טְבוּל יוֹם יוֹצִיא. שֶׁאֵין בִּכְלֵי שְׁטָף הָרְאוּי לִטְבִילָה מִטַּמֵּא מְאֲוִירוֹ וּפוֹסֵל תְּרוּמָה: לֹא רְאִי. טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלֵי חֶרֶס לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תְּלוּי מִשּׁוּם שְׁמִטַּמֵּא מְאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מִטַּמֵּא מְאֲוִירוֹ וּפוֹסֵל, וְלֹא רְאִי כְּלֵי חֶרֶס לְהִיּוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טְבוּל יוֹם דְּפָסֵיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיכָּא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלֵי חֶרֶס וּפְסִילִי: הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן. צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֻמָּר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לְהִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמֵהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמִּטַּמְּאִין, טְבוּל יוֹם אֵיקְרֵי טָמֵא מֵת דִּכְתִיב (ויקרא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלַל דְּעַד הַשְּׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶס כְּתִיב (במדבר יט) תְּנוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ״ש כִּכַּר שְׁנֵי דְּפָסֵיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמִּתָּר בְּחֻלִּין וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, וּלְהָךְ לִשְׁנָא אֵין אָדָם יָכוֹל לְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלִי חֶרֶס שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפָסוּל בִּתְרוּמָה. וּבְדִקְדֵּק גָּדוֹל יֵשׁ לִפְרֹשׁ כְּלִי חֶרֶס הַמֻּקָּף צֶמִיד פָּתִיל שֶׁמִּצִּיל עַל חֻלִּין שֶׁבְּתוֹכוֹ וְאֵין מַצִּיל עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְהָרַבֵּה גְּמָגְמִין וּתְשׁוּבוֹת וּבְטוּל שִׁיטַת הַגְּמָרָא יֵשׁ בְּדָבָר, חֲדָא דְּלֹא אִשְׁכְּחַן דְּאֵינוּ מַצִּיל בִּתְרוּמָה, דִּבְחַגִּיגָה (דף כה.) אָמַר אֵין חִסָּפוֹת נִצָּלוֹת בְּצֶמֶד פָּתִיל, אֲבָל תְּרוּמָה לֹא תָּנֵן בָּהּ, וְעוֹד אֵין זֶה פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה דְּהָא לֹא פָּסֵיל מִידֵּי אֶלָּא אֵינוֹ מְגַן וּמְאֶלְיָה הִיא נִטְמֵאת מֵאֹהֶל הַמֵּת, וְעוֹד כָּל הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּא לְלַמֵּד חֻמָּר יָצָא בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמַהֲכָא נַפְקָא לָן טָמֵא מֵת דְּמִטַּמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בְּטֻמְאָה מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנִּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְיִרְחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה וּבְמִקְוֶה) נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגָּע טֻמְאָה מֵת עַל יְדֵי מַגָּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֲבָלִים וּמְשַׁקִּין וּכְלֵי חֶרֶס שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה וּבְמִקְוֶה: כְּלֵי חֶרֶס יוֹצִיא. שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמִטַּמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ״ש שְׁפוֹסְלִין, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכַּר שְׂעֹרִים שֶׁאִישׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יְפַסּוֹל, דְּטַעֲמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלִי: מַה לִּכְלֵי חֶרֶס כֵּן טְבוּל יוֹם יוֹצִיא. שֶׁאֵין בִּכְלֵי שְׁטָף הָרְאוּי לִטְבִילָה מִטַּמֵּא מְאֲוִירוֹ וּפוֹסֵל תְּרוּמָה: לֹא רְאִי. טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלֵי חֶרֶס לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תְּלוּי מִשּׁוּם שְׁמִטַּמֵּא מְאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מִטַּמֵּא מְאֲוִירוֹ וּפוֹסֵל, וְלֹא רְאִי כְּלֵי חֶרֶס לְהִיּוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טְבוּל יוֹם דְּפָסֵיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיכָּא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלֵי חֶרֶס וּפְסִילִי: הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן. צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֻמָּר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לְהִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמֵהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמִּטַּמְּאִין, טְבוּל יוֹם אֵיקְרֵי טָמֵא מֵת דִּכְתִיב (ויקרא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלַל דְּעַד הַשְּׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶס כְּתִיב (במדבר יט) תְּנוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ״ש כִּכַּר שְׁנֵי דְּפָסֵיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻ

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 **מְטַבּוֹל יוֹם דְּשֵׁרֵץ**, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא
2 ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.
3 דוחה הגמרא, **מַה לְּטַבּוֹל יוֹם דְּשֵׁרֵץ שֶׁכֵּן** יש **בְּמִינוֹ** – באדם או
4 **בכלים אַב הַטּוּמְאָה** – שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין
5 כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא,
6 **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ** שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את
7 התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו
8 אב הטומאה, יפסול את התרומה.
9 דוחה הגמרא, **מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ** שיש בו חומרא **שֶׁכֵּן מְטַמֵּא** אוכלין
10 ומשקין **מֵאֲוִירוֹ** – אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר
11 הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שמטמא רק
12 בנגיעה. ומתרצת הגמרא, **טְבוּל יוֹם** בכלי שנטהר במים **יוֹכִיחַ**, שאף
13 שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. **וְחוֹזֵר חַלִּילָה, לֹא רְאִי**
14 **זֶה כִּרְאִי זֶה** – אין חומרתו של כלי שהוא טבול יום כחומרתו של כלי
15 חרס שמטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה,
16 שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, **וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – ואין
17 חומרתו של כלי חרס, כחומרתו של כלי טבול יום שיש במינו אב
18 הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי
19 חרס גם פוסל בתרומה, **תַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – בטבול יום ובכלי חרס,
20 [שטמאים] **שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּבְר שֵׁנִי**
21 שחמור יותר מטבול יום **שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין**, אם כן ודאי **דְּפוֹסֵל**
22 **בִּתְרוּמָה.**
23 הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר
24 שיתירו את כבר שני. **וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן,**
25 **שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן** – בכל אחד מהם **צַד חֲמוּר**, טבול יום שיש במינו אב
26 הטומאה, וכלי חרס שמטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא
27 כלל. **וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חֲמוּר לֹא פָּרִיךְ**, אלא רק כשיש צד
28 שוה לשניהם.
29 **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִנַּיִן לְרִבְיעִי בְּקוֹדֶשׁ** שנגע בשלישי לטומאה
30 **שֶׁפָּסוּל**, ולא טהור כתרומה, **וְדִין הוּא** – יש ללמוד זאת מדין קל
31 וחומר, **מַה מְּחוּסָּר כְּפּוּרִים** – דהיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא
32 הקריבו, **שֶׁמּוּתָּר** לאבול **בִּתְרוּמָה**, בכל זאת **פָּסוּל בְּקוֹדֶשׁ** – אם
33 נגע בקודש פוסלו, **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה**
34 **רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות כניזון,
35 שיהיה בקדשים רק שלישי כתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל
36 וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד
37 מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי **וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי**
38 **לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה** בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל
39 וחומר, ולכן **וּרְבִיעִי** בקודש נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** כמו שכתבה הגמרא.
40 שואלת הגמרא, **וּשְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ** שאמרנו שנלמד **מִן הַתּוֹרָה מְנָלָן.**
41 משיבה הגמרא, **דִּכְתִיב** "**וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֹאכַל**",
42 **מִי לֹא עָסְקִינַן** – האם לא מדובר בפסוק, **דְּנָגַע** הבשר **בְּשֵׁנִי**
43 לטומאה, **וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֹאכַל**, משמע ששלישי בקודש טמא,
44 ואם כן **רְבִיעִי** נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** ממחוסר כיפורים, **כְּדַאֲמָרַן.**
45 **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעַם בְּרִיבִּי** – טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול
46 הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, **אִינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי**
47 **תְּשׁוּבָתוֹ** – פירכתו של הקל וחומר **בְּצִדּוֹ**, כיון **שֶׁאוֹכֵל הַבָּא** –
48 שנטמא **מֵחֲמַת** נגיעה **בְּטְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ**, שאף **שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה,**
49 בכל זאת **וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר
50 גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר
51 כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול
52 יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי
53 יוסי אינו דורש קל וחומר זה.
54 הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול
55 יום אינו פוסל בקודש, **דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, שאף שטבול יום
56 הוא שני לטומאה, החמירו חכמים **שְׁטְבוּל יוֹם** יהיה **תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ**
57 – ראשון לגבי קדשים, ויוכל **לְמַאֲכַל שְׁנַיִם** – אם יגע בקודש יעשה
58 אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושניהם נקראים טמאים
59 ויכולים לטמא אחרים, **וְלִפְסוֹל אֶחָד** – והשלישי יכול לפסול עוד
60 קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול
61 לטמא אחרים. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, טבול יום נחשב לשני גם לגבי
62 קדשים **וּמְטַמֵּא אֶחָד** ועושהו שלישי, **וּפוֹסֵל** השלישי **אֶחָד** אחר
63 ועושהו רביעי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, טבול יום אינו מטמא אחרים אלא
64 רק פוסלם, **וּכְשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה** לאכילה **וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה**
65 לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, **כָּךְ** טבול יום **פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ**
66 **וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ** אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי
67 שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקדש,
68 והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.
69 דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, **מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא,**
70 **מַמַּאי דְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ, דֵּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא**
71 **לֵיהּ דְּאָמַר** שטבול יום נחשב מדרבנן לראשון כשנגע בקדש, **לְמַאֲכַל**
72 **שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד**, כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, אז
73 לא החמירו לעשותו בראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא
74 פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי
75 יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון
76 **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי יוסי **כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ**, ולומד קל
77 וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו
78 שלישי, ויפסול את הרביעי בקדש, אם כן **לֵיתֵיהּ** – ילמד ששלישי
79 פוסל **לְרִבְיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, מקל וחומר **מֵאוֹכֵל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם**
80 ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, **וּמָה אוֹכֵל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם**
81 אף **דְּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין** ואינו פוסל אותו, בכל זאת
82 **אָמְרַתְּ** שאוכל הבא מחמתו **עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכֵל**

מכל מאורע צריך יהודי לקחת הוראה בעבודת ה'
משיחות ל"ג בעומר וט"ו אייר ה'תשמ"ח

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שָׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי יוחנן.

וְכִי תֵּימָא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול יום, הִיא מִשּׁוּם דְּאֵיכָּא לְמֵימַר דְּ את הקל וחומר ולומר מַה לְּטָבוּל יוֹם שֶׁכֵּן הִיא אַב הַטּוּמְאָה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא רבעיי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי הבא מחמתו יכול לעשות רבעיי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול. דוחה הגמרא, הָא אַיְיתְינָהּ – למדה רבי יוסי מִמָּחוֹסָר כִּפּוּרִים, וגם שם אפשר לפרוך מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת וְלֹא פָּרֵכִינַן, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי אפשר לפרוך בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבָּה בַּר אִיסִי אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי אֶלְעָזָר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ואינם סוברים כרבי עקיבא שדרש במשנתינו שני עושה שלישי אפילו בחולין.

רַבִּי מֵאִיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דְּתָנַן, כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כל מי שהוא טהור מהתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים, דינו מדרבנן כשני לטומאה, וּמְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר באכילה בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר שני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין אכילה בְּמַעֲשֵׂר שני. הרי שרבי מאיר ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.

רַבִּי יוֹסֵי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מַהָא דַּאֲמָרַן – ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו', כיון דְּאִם אִיתֵיהּ – אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא מהתורה, לֵייתֵיהּ לְרַבִיעִי בִּתְרוּמָה – שילמד שגם רביעי בתרומה טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה, ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם וַחֲמִישִׁי בְּקוֹדֶשׁ בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע שהוא סובר שאין שלישי בחולין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דְּתָנַן, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָאוֹכֵל שיעור חצי פרס מֵאוֹכֶל שהוא רִאשׁוֹן לטומאה, נעשה גופו רִאשׁוֹן מדרבנן, ומה שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם נגע בתרומה עשאה שלישי, ואם אוכל שְׁלִישִׁי נעשה שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֵל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם ואם אכל אוכל שְׁלִישִׁי נעשה הוא בעצמו שֵׁנִי בְּקוֹדֶשׁ – שאם יגע בקודש יטמא אותו, ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, וְאֵין גופו נעשה שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע, באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי והוא נעשה שני לקודש, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה – שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור את חוליו בטהרה כתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי. מדייקת הגמרא, עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אִין – יש בחולין שלישי כתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין בכל חולין רגילים שאין בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אַלְמָא קָסָבַר רבי יהושע, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין סתם.

רַבִּי אֶלְעָזָר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהברייתא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁתָן – אלה המבוארים מיד, שָׁוִין בדינם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּחוּלִּין וְשֶׁבִּתְרוּמָה, מְטַמֵּא שְׁנַיִם – הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, וּפוֹסֵל אֶחָד – והשלישי פוסל את הרביעי בְּקוֹדֶשׁ, וּמְטַמֵּא אֶחָד – הראשון מטמא את השני, וּפוֹסֵל אֶחָד – השני פוסל את השלישי בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד – הראשון פוסל את השני בְּחוּלִּין, הרי שלרבי אלעזר אין למעלה משני לטומאה בחולין.

רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דְּתָנַן, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עיסה שנטמאה במזיד אין מפרישין ממנה חלה, אלא חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה – שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כֵּיצַד יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה הטמאה, עושה כך, הרי שְׁתֵּי עִיסּוֹת יש, אַחַת טְהוֹרָה, וְאַחַת הַטְּמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי שיעור חַלָּה שהוא אמור להפריש על העיסה הטמאה, מֵעִיסָּה הטהורה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, ונוטל עוד חתיכה מהעיסה הטהורה, וְנוֹתֵן ממנה בשיעור של פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה שיעמוד בָּאֶמְצַע ויגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה חלה, וכל זה הוא כְּדֵי לִיטּוֹל את החלה מִן הַמּוּקָף.

חוזק הגוף כפשוטו תלוי במצב הרוח וחיזוק הרוח
ממכתב כ"א אייר, תשי"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף ל עמוד א

רש"י

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי כו'. דְּשַׁמְעִינָן מִנֵּיהּ תַּרְתֵּי, ש"מ אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּסְבִירָא לֵיהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל, וּש"מ שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי נְהִי דַּחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אָמַר דְּנֵייתֵי מִנָּהּ כִּדְקָעָבִיד בִּטְבוּל יוֹם, דְּהָתָם מַעֲלָה דְּרַבָּנָן הִיא, וּבְקֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ מַיְירִי וְרַבִּי יוֹסִי מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, אֲבָל רְבִיעִי מִיהָא אַיְיתִי מִנָּהּ: **וְכ"ת כו' הָא אַיְיתִינָהּ.** ר' יוֹסִי מִק"ו מִמְּחֻסָּר כִּפּוּרִים, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ נַמֵּי מַה לִּמְחֻסָּר כִּפּוּרִים שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה וְלֹא פָּרִיךְ, דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ ר' יוֹסִי פִּירְכָא, דְּהַשְׁתָּא דְּטָבַל לָהּ אָזְלָה לָהּ הַהִיא טֻמְאָה: **כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.** כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וַחֲכָמִים הִזְקִיקוּהוּ לָבֹא בַּמַּיִם וְלִטָּהֵר, כְּגוֹן הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהָאוֹכֵל חֲצִי פְּרָס אֳכָלִין טְמֵאִין וְהַיָּדַיִם שֶׁהִצְרִיכוּם טְבִילָה, כֻּלָּם בְּתוֹרַת שְׁנִיִּם הִטְעִינוּם: **מְטַמְּאִין אֶת הַקֹּדֶשׁ.** לִהְיוֹת שְׁלִישִׁי וְיַעֲשֶׂה רְבִיעִי וּפוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר.** בַּאֲכִילָה אֲבָל נְגִיעָה שָׁרֵי, וְחֻלִּין אַף לֶאֱכוֹל, וְהָכֵי אָמַר בַּחֲגִיגָה (דַּף יח:), וְהוּא הַדִּין נַמֵּי דִּלְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּלֹא חָשִׁיב לְהוּ לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְר"מ וּמַחְלוֹקָתוֹ קָאָמַר: **דְּאִם אִיתָא.** דִּשְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה, לֵיְיתֵיהּ רְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִטְּבוּל יוֹם כִּדְאַיְיתֵי לִשְׁלִישִׁי לְעֵיל מִשֵּׁנִי בְּחֻלִּין: **וַחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ.** מֵרְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִמְּחֻסָּר כִּפּוּרִים, כִּדְאַיְיתֵי לִרְבִיעִי לְעֵיל מִשְּׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה: **הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן.** חֲצִי פְּרָס מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי. וּבִשְׁחִיטַת חֻלִּין מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין ד' לד.): **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי.** מַאֲכָל רִאשׁוֹן לֹא עָבִיד לֵיהּ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֵׁנִי, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, אֲבָל מַאֲכָל שֵׁנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֵׁנִי, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא, מָצִינוּ שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי עַל יְדֵי מַשְׁקִין: **שְׁלִישִׁי שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ.** הָאוֹכֵל אֹכֶל שְׁלִישִׁי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, שֶׁאִם יִגַּע בְּקֹדֶשׁ יְטַמְּאֶנּוּ לִפְסוֹל עוֹד אֶחָד, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא. וְכָל הָנַךְ טֻמְאוֹת מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ: **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.** בְּאֵיזוֹ חֻלִּין אָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁלָּהֵן נַעֲשֶׂה שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶם כֹּהֵן וְרָגִיל בִּתְרוּמָה וְקִבֵּל עָלָיו לֶאֱכוֹל חֻלִּין שֶׁלּוֹ בְּטָהֳרַת תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָגִיל לִתְרוּמוֹתָיו בְּטָהֳרָה הַזְּקוּקָה לָהֵן, הִלְכָּךְ מַשְׁכַּחַת בְּהוּ שְׁלִישִׁי, דִּבְחֻלִּין אֲחֵרִים לֹא מַשְׁכַּחַת שְׁלִישִׁי: **ה"ג עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה אִין חֻלִּין גְּרֵידֵי לֹא.** וּמַאן דְּגָרֵיס עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא הָכֵי מְפָרֵשׁ לָהּ, עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא דַּהֲווֹ לְהוּ חֻלִּין גְּרֵידֵי, שֶׁהַמַּתְפִּיס חֻלִּין לְטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ בָּטְלָה דַּעְתּוֹ וְאֵין בִּדְבָרָיו כְּלוּם: **שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין.** הָנַךְ דִּמְפָרֵשׁ לְהוּ, רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין, וְרִאשׁוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ: **מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בְּקֹדֶשׁ.** דְּהַיְינוּ רְבִיעִי: **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה.** דַּהֲוָה לֵיהּ שְׁלִישִׁי: **וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחֻלִּין.** דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁנִי. וְתַנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ סָבַר רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין לֹא אָזִיל בְּקֹדֶשׁ עַד רְבִיעִי, שֶׁאֵין קֹדֶשׁ בָּא לִידֵי רְבִיעִי אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ. וּמִיהוּ שַׁמְעִינָן מִנָּהּ דְּאֵין שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין: **ר"א אוֹמֵר חַלָּה נִטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה.** רֵישָׁא דְּמַתְנִי' בְּמַסֶּכֶת חַלָּה (פ"ב מ"ז) הָכֵי, שִׁעוּר חַלָּה אֶחָד מִכ"ד, נִטְמְאָה עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אֶחָד מִמ"ח, נִטְמֵאת בְּמֵזִיד אֶחָד מִכ"ד, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. ר"א אוֹמֵר הֵיכָא דְּנִטְמֵאת מְזִידָה תָּלוּשׁ אַחֶרֶת בְּטָהֳרָה וְתִטּוֹל מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. כֵּיצַד תַּעֲשֶׂה שֶׁיְּהֵא מִן הַמֻּקָּף וּטְהוֹרָה, נוֹטֶלֶת כְּדֵי חַלַּת הַטְּמֵאָה מֵעִסָּה הַטְּהוֹרָה עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, דְּאִי הוּרְמָה חַלָּתָהּ דִּטְהוֹרָה תּוּ לֹא מָצֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב וְלֹא חָיֵיל עֲלֵיהּ תּוּ שֵׁם חַלָּה, וְנוֹתֶנֶת: **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע כְּדֵי לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף.** מֻקָּף לְשׁוֹן מְחֻבָּר וּמְקוֹרָב, כְּמוֹ אֵין מַקִּיפִין שְׁתֵּי חָבִיּוֹת בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף לב:), וּמִקְרָא נַפְקָא לָן וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ מִן הַמֻּקָּף לוֹ, בְּסִפְרֵי, הִלְכָּךְ צְרִיכָה

להקיף

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו' תימה כיון דיליף ק"ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א"כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק"ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי' הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק"ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק"ו דטבול יום דפסול בתרומה אע"ג דבין כך ובין כך הוי ק"ו בן ק"ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש"י פי' משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא אמאי פי' הכי הא ע"כ אית לן למימר דר' יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ"ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו' הקשה ריב"א הלוי זצ"ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי' כביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י"ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח"כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי נמי לא נחוש אפי' בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א"כ טהורין הן בכביצה אפי' בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצריך יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא"ת היה להן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ"מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א"כ אינו רביעי וא"ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי' טמא אפי' במגע וא"ת גזרה שלישית היא מ"מ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגזרה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע"כ לשון ספר הישר:

מר

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? הָא אַיְיתִינָהּ מִמְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים, וְלֹא פַּרְכֵיהּ? אָמַר רַב אַסִי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בֶּן אִיסִי אָמַר רַב: ר' מֵאִיר, וְר' יוֹסֵי, וְר' יְהוֹשֻׁעַ, וְר' אֶלְעָזָר, וְר' אֱלִיעֶזֶר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' מֵאִיר, דִּתְנַן כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר, דִּבְרֵי ר' מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר. ר' יוֹסֵי, הָא דַּאֲמָרַן, דְּאִם אִיתֵיהּ לֵיְיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה וְחֲמִישִׁי בַּקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שֵׁנִי בַּקּוֹדֶשׁ וְאֵין שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה. עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אִין, עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא, אַלְמָא קָסָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא, ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּקּוֹדֶשׁ וְשֶׁבַּחוּלִּין וְשֶׁבַּתְּרוּמָה מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקּוֹדֶשׁ, מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחוּלִּין. ר' אֱלִיעֶזֶר דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, כֵּיצַד? שְׁתֵּי עִיסּוֹת אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִיסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע, כְּדֵי לִיטּוֹל מִן הַמּוּקָּף,

וחכמים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוטה. פרק חמישי - כשם שהמים דף ל עמוד ב

רש"י

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג"ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו' א"כ אפי' הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג"ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחוצה אע"ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ"ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ"ו) ר' נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה' משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו:

רבי מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ' שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו' רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א"ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' וקדייק עליה בגמ' (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר"י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר' מאיר וכו' ואידך

**וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה, סַבְרוּהָ: אִידִי וְאִידִי, בְּעִיסָּה רִאשׁוֹנָה וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וּמָר סָבַר שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, אָמַר רַב מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר כְּחַלָּה דָּמוּ, וּמָר סָבַר לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר דְּרַבָּנָן, תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר' עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְרָקִים. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַּה'" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַּה'", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַּה'". ר' אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַּה'" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַּה'", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה גָּאָה". ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? ר' עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר" אַמִּילְתָא קַמָּיְיתָא. וְר' אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" אַכָּל מִילְּתָא וּמִילְּתָא. וְר' נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, "לֵאמֹר" דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? עוֹלָל מוּטָּל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלָל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבִּמְעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר "במקהלות"

תוספות

לְהַקִּיף הַחַלָּה אֵצֶל הָעִסָּה קֹדֶם שֶׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם, וְהָכֵי מַקִּיפָה לָהּ נוֹתֶנֶת בָּעֲרֵיבָה לְצַד אֶחָד וְנוֹתֶנֶת מִן הָעִסָּה הַטְּהוֹרָה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בֵּין הַחַלָּה הַטְּהוֹרָה וּבֵין הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְהָאֶמְצָעִית נוֹגַעַת בִּשְׁתֵּיהֶן וּמְצָרַפְתָּן, וְקוֹרֵא שֵׁם עַל הַחַלָּה וּמְסַלֶּקֶת עִם קְרִיאַת הַשֵּׁם, וּפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחַלָּה וְאע"פ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כִּדְתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל מְלַמֵּד שֶׁהוּא מִטַּמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יְטַמֵּא לַאֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא ת"ל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְדַרְשִׁינָן לֵיהּ בְּפֶרֶק בַּתְרָא דְּיוֹמָא (דַּף פ.) אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגוֹלֶת: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.** כִּדְבָעֵינָן לְפָרוֹשֵׁי טַעְמָא: **וְתַנְיָא כְּבֵיצָה.** וְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא דְּאַלִּבָּא דְּר' אֱלִיעֶזֶר, וְנוֹתֶנֶת אַף כְּבֵיצָה בָּאֶמְצַע וַאפ"ה לא מְטַמֵּא לָהּ לַחַלָּה עַד שֶׁלֹּא נִקְרָא עָלֶיהָ שֵׁם: **סַבְרוּהָ רַבָּנָן.** הָנֵי דְּבֵי מִדְרָשָׁא דְּבָעוּ לְמִשְׁמַע מִנָּהּ דְּר' אֱלִיעֶזֶר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין ס"ל, אִידִי וְאִידִי – הַךְ בָּרַיְיתָא נַמִּי אַלִּבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי כְּבֵיצָה, וּמַתְנִי' דְּאָמַר פָּחוֹת – תַּרְוַוְיְיהוּ בְּעִסָּה רִאשׁוֹנָה הָעִסָּה הַטְּמֵאָה רִאשׁוֹנָה לְטֻמְאָה הִיא וַאפ"ה קָאָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר בְּבָרַיְיתָא כְּבֵיצָה וְאע"ג דְּמִיטַּמְּאָה אֶמְצָעִית מֵחֲמַת רִאשׁוֹנָה וְהַוְיָא לָהּ שְׁנִיָּה לא הַדְרָא וְעַבְדָא לָהּ לְחַלָּה עַד שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם שְׁלִישִׁי, וְאע"ג דְּמֵעִסַּת חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה הוּא, דְּכ"ע בֵּין לְר' אֱלִיעֶזֶר בֵּין לְרַבָּנָן לָאו כְּחַלָּה דַּמְיָא לְמֵיהֱוֵי עֲלָהּ תּוֹרַת תְּרוּמָה: **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגֵי.** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנָן, דְּר' אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְרַבָּנָן דְּאָסְרֵי סָבְרֵי שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין וְאִיטְּמָא לָהּ חַלָּה לִפְנֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם וְאע"ג דְּחֻלִּין הוּא וְאִשְׁתְּכַח דְּסָפִינָן לְכֹהֵן חַלָּה טְמֵאָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִי' דְּאָמַר לְר' אֱלִיעֶזֶר פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְמַעוּטֵי טֻמְאָה דְּאֶמְצָעִית מְמַעֲטִינָן, דְּאָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין, אֶלָּא מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה הוּא דְּשָׁרֵי, וְהָא אֶפְשָׁר בְּהָכֵי. אִי נַמִּי מִשּׁוּם דִּילְמָא לא מִיזְדַּהַר בָּהּ שֶׁלֹּא תִּגַּע חַלָּה בְּאֶמְצָעִית זוֹ אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין דִּילְמָא אָתֵי לְמֶיעֱבַד כְּבֵיצָה וּמְטַמֵּא אֶמְצָעִית וְהַדְרָא וּמִטַּמְיָא לְחַלָּה: **לֹא דְּכ"ע.** וַאֲפִלּוּ לְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּקָאָסְרֵי רַבָּנָן מִשּׁוּם דְּקָסָבְרֵי חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה כְּחַלָּה דָּמוּ וּמִיפַּסְלֵי מִשּׁוּם שֵׁם שְׁלִישִׁי: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכ"ע לָאו כְּחַלָּה דָּמֵי וּדְכ"ע אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהָכָא בְּמֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין כוּ'.** טַעְמָא דְּרַבָּנָן דְּאָסְרֵי מִשּׁוּם אֶמְצָעִית הוּא, דְּמִיטַּמֵּא מֵחֲמַת הָעִסָּה שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה, וְקָסָבְרֵי אָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה, וְר' אֱלִיעֶזֶר סָבַר מֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לָאֶמְצָעִית כְּדֵי לְתַקֵּן חַלָּה בְּטָהֳרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִיתִין וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא אַלִּבָּא דְּר' אֱלִיעֶזֶר נַמִּי בְּהָא פְּלִיגֵי, דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין סָבַר אע"ג דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לָהּ טֻמְאָה מִיהוּ כָּל כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְמַעוּטֵי לָהּ לִגְרוֹם לָהֵן טֻמְאָה בְּחִנָּם, וְהָא אֶפְשָׁר בְּהָכֵי, הִלְכָּךְ כְּבֵיצָה לא דְּחָשִׁיב, וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא סָבַר כֵּיוָן דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לא שְׁנָא שִׁיעוּרָא רַבָּא וְלא שְׁנָא שִׁיעוּרָא זוּטְרָא, דַּאֲפִלּוּ בִּכְדֵי בֵּיצָה נַמִּי מֻתָּר לִגְרוֹם, אִי נַמִּי תַּנָּא דְּמַתְנִי' סָבַר דִּילְמָא נָגַע חַלָּה בָּאֶמְצָעִית אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם וְתַנָּא בָּרָא לא חָיֵשׁ: **בְּמַאי קָמִיפְּלְגֵי.** ר"ע וְר' אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי: **כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַהַלֵּל.** מַקְרֵהוּ לַצִּבּוּר לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן: **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְרָקִים הַלְלוּיָהּ.** שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפָּרָשָׁה, עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹמֵר עוֹנִין אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דַּף לח.) מִי שֶׁהָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מַקְרִין אוֹתוֹ הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, וְאִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֵא אוֹתוֹ עוֹנֶה אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ: **כְּסוֹפֵר.** מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהוּא תָּדִיר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע לַעֲשָׂרָה הַנּוֹעָדִים. פּוֹרֵס לְשׁוֹן פְּרוֹס הֶחָג לִפְנֵי הֶחָג (שְׁקָלִים דַּף ה). מַתְחִיל בִּבְרָכוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו וְקוֹרִין כֻּלָּן יַחַד, וְכָךְ שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כֻּלָּם וְכִוְּונוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה כִּכְתָבָהּ: **לֵאמֹר אַמִּילְתָא קַמָּיְיתָא קָאֵי.** שֶׁעוֹנִין תָּמִיד אָשִׁירָה לַה': **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר וַיֹּאמְרוּ.** אַמֹּשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קָאִי, וּמַשְׁמַע דְּאָמוּר כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי: **לֵאמֹר דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.** הָכֵי קָאָמַר, וַיֹּאמְרוּ כֻּלָּם אַחַר שֶׁנִּרְשׁוּ לֵאמֹר, דְּהַיְינוּ אַחַר שֶׁפָּתַח חָכָם: **עוֹלָל.** גָּדוֹל מִיּוֹנֵק כְּדִכְתִיב (שְׁמוּאֵל א טו) מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לוֹמַר כֵּן, כְּלוֹמַר כָּלָה הַכֹּל מִן הֶחָשׁוּב עַד הַגָּרוּעַ כְּמוֹ מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שָׁם):

במקהלות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך ״ש״ס לובלין - מכון המאור״

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא יפריש מהטמאה על עצמה. וְתַנְיָא בברייתא, שלדברי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור כַּבֵּיצָה, ובכל אופן אין האמצעית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.

סְבָרוּהָ – רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין סברו, שאִידֵי וְאִידֵי – בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו כביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, עוסקות בְּעֵיפָּה שהיא רְאשׁוֹנָה לטומאה, שמטמאת את האמצעית, ועושה אותה שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות וְחוּלִּין הַמְּטֻבָּלִין לְחַלָּה – חולין שלא הופרש מהם חלה, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ ודינם כחולין. ולפי זה רצו החכמים לומר, מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַר – רבי אליעזר סָבַר, אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישֵׁי בְּחוּלִּין ולכן אפשר להניח באמצע גם חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. וּמַר סָבַר – חכמים סוברים, שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישֵׁי בְּחוּלִּין, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני שיקרא עליה שם חלה, והכהן יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה ויכשל באכילת חלה טמאה.

דוחה הגמרא, אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין לרבנן ובין לרבי אליעזר, אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישֵׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַמְּטֻבָּלִין לְחַלָּה – חולין שלא הופרש מהם חלה קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר – רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה כְּחַלָּה דָּמוּ, ויש בחלה דין שלישי כתרומה, והחתיכה האמצעית תפסול את החלה בשלישי. וּמַר – רבי אליעזר סָבַר, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, ולכן עד שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַמְּטֻבָּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישֵׁי בְּחוּלִּין, ולכולי עלמא אף אם יהיה בחתיכה האמצעית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, וְהָכָא בִּמְּוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפַּלְגִי – והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעית, מַר – רבי אליעזר סָבַר, מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כדי לתקן חלה בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה אף שהיא עצמה נטמאת. וּמַר סָבַר – רבנן סברו, אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וכיון שהחתיכה האמצעית נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.

שנינו במשנה, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבארת הגמרא בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי, מַר – רבי עקיבא סָבַר, תְּחוּמִין – מה שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא כמו שנרמז בפסוק, וּמַר – רבי אליעזר סָבַר, תחומין דְּרַבָּנָן ולא הוזכרו בפסוק.

שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא ״אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר״ שאין תלמוד לומר ׳לאמר׳, ומה תלמוד לומר ׳לאמר׳, מלמד, שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר בקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, בקורין את שמע, ולא בקורין את הלל. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מחלוקתם, תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּנָדוֹל הַמַּקְרֶא אֶת הַלֵּל כדי להוציא את הציבור ידי חובתם, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים – על כל דבר שהוא אומר הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳״, וְהֵן אוֹמְרִים אחריו ׳אָשִׁירָה לַה׳״, מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳״.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בְּקָטָן הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם ידי חובתם, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר, כעין זה מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳״, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳״, מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳.

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּסוֹפֵר – מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית הכנסת, הַפּוֹרֵס עַל שֻׁלְחַן הַבְּנֶסֶת – לעשרה אנשים המגיעים לבית הכנסת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה בברכות שלפני קריאת שמע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח אשירה לה׳, ושרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו כולם ואמרו יחד את השירה.

מבארת הגמרא בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי, נאמר בהקדמת השירה, ״את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר״, ונחלקו מה אמרו בני ישראל, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, ׳לֵאמֹר׳ אַמִּילְתָא קַמָּיְיתָא – שבני ישראל אמרו כל פעם את תחילת השירה ׳אשירה לה׳״. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, ׳לֵאמֹר׳ הולך אַבָּל מִילְתָא וּמִילְתָא – שכל תיבה שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר, שפירוש הפסוק הוא כך, ׳וַיֹּאמְרוּ׳ משמע, דְּאָמְרוּ כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – משה עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות ׳לֵאמֹר׳, על ידי דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׁא.

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלָל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלָל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ׳, שֶׁנֶּאֱמַר ׳מִפִּי עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז׳.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר

אי אפשר שהתורה שאין אמת אלא תורה, תצווה על עניין שאינו מתאים להמציאות
ממכתב כ״א אייר, תשי״ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לד יג־כב

יג וְהוֹצֵאתִים מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּים מִן־הָאֲרָצוֹת וַהֲבִיאֹתִים אֶל־אַדְמָתָם וּרְעִיתִים אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֲפִיקִים וּבְכֹל מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: יד בְּמִרְעֶה־טוֹב אֶרְעֶה אֹתָם וּבְהָרֵי מְרוֹם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נִוֵּהֶם שָׁם תִּרְבַּצְנָה בְּנָוֶה טוֹב וּמִרְעֶה שָׁמֵן תִּרְעֶינָה אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל: טו אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי וַאֲנִי אַרְבִּיצֵם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: טז אֶת־הָאֹבֶדֶת אְבַקֵּשׁ וְאֶת־הַנִּדַּחַת אָשִׁיב וְלַנִּשְׁבֶּרֶת אֶחְבֹּשׁ וְאֶת־הַחוֹלָה אֲחַזֵּק וְאֶת־הַשְּׁמֵנָה וְאֶת־הַחֲזָקָה אַשְׁמִיד אֶרְעֶנָּה בְמִשְׁפָּט: יז וְאַתֶּנָה צֹאנִי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי שֹׁפֵט בֵּין־שֶׂה לָשֶׂה לָאֵילִים וְלָעַתּוּדִים: יח הַמְעַט מִכֶּם הַמִּרְעֶה הַטּוֹב תִּרְעוּ וְיֶתֶר מִרְעֵיכֶם תִּרְמְסוּ בְּרַגְלֵיכֶם וּמִשְׁקַע־מַיִם תִּשְׁתּוּ וְאֶת הַנּוֹתָרִים בְּרַגְלֵיכֶם תִּרְפְּשׁוּן: יט וְצֹאנִי מִרְמַס רַגְלֵיכֶם תִּרְעֶינָה וּמִרְפַּשׂ רַגְלֵיכֶם תִּשְׁתֶּינָה: (פ) כ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֲלֵיהֶם הִנְנִי־אֲנִי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין־שֶׂה בְרִיָּה וּבֵין שֶׂה רָזֶה: כא יַעַן בְּצַד וּבְכָתֵף תֶּהְדֹּפוּ וּבְקַרְנֵיכֶם תְּנַגְּחוּ כָּל־הַנַּחֲלוֹת עַד אֲשֶׁר הֲפִיצוֹתָם אוֹתָנָה אֶל־הַחוּצָה: כב וְהוֹשַׁעְתִּי לְצֹאנִי וְלֹא־תִהְיֶינָה עוֹד לָבֶז וְשָׁפַטְתִּי בֵּין שֶׂה לָשֶׂה:

רש"י

(טז) ואת השמנה ואת החזקה. ההודפת ודוחפת את חברותיה: **(יז) בין שה לשה.** בין בעלי אגרופין לחלשים: **(יח) המעט מכם.** את אשר החזקות שבכם רועות המרעה הטוב והלוואי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלנה אותן שאר צאני אלא שאף מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם ולא די לכם אשר משקה מים תשתו אלא שהנותרי' ברגליכם תרפושון: ומשקע מים. המים הצלולים ששקע הטיט ולא נעכרו ברגלי' והדוגמא כתרגומו הזעיר לכון דפרנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסכון דישין ברגליכון ומשתי מתקן אתון שתן וית מותרא ברגליכון אתון דישין: **(יט) וצאני מרמס רגליכם** וגו'. ועמי מותר מיכל שמשיכון אכלין ומותר משתי שמשיכון שתן: **(כ) שה בריה.** חזקה: רזה. מייגר"א בלעז:

מצודת דוד

(יג) באפיקים. במקום המים ובמקום המיושב והמובחר: **(יד) במרעה טוב.** ר"ל משפיע להם טובה מרובה וכפל הדבר רבות פעמים לפי מרבית הטובה וההשפעה: **(טו) אני ארעה.** ר"ל אני בעצמי אשגיח בתקנתם: **(טז) אשיב.** אל העדר: **ואת השמנה ואת החזקה.** המתחזקת על חברתה להדפה ולהכותה אותה אשמיד וארענה במשפט הראוי והנכון ר"ל אקח נקם מהעושקים את העניים: **(יז) בין שה לשה.** בין שה החלוש' ובין שה החזקה: **לאילים ולעתודים.** בין מן האילים בין מן העתודי': **(יח) המעט.** כאילו אל החזקות ידבר המעט לכם שאתם רועים המרעה הטוב אלא שגם המרעה שהותרתם תרמסו ברגליכם שלא יהנו בהם שאר הצאן: **ומשקע מים.** מים צלולים ששקעה הטיט אותם תשתו ואת הנותר תדרכו ברגליכם לעכור אותם: **(יט) וצאני.** ר"ל ושאר הצאן בעל כרחם יאכלו המרעה הדרוסה ברגליכם וישחתו המים הרמוסים ברגליכם ר"ל מושלי העם לקחו לעצמם מיטב הארץ והשחיתו עוד השאר הבא לחלק העניים: **(כ) הנני אני.** ר"ל הנה אני הוא המושל על כולם ואשפוט בין שה בריה המזק' לרזה: **(כא) בצד ובכתף.** אתם השמני' והחזקי' תהדפו בצד ובכת' ותנגחו בקרן את הנחלו' עד אשר פזרת' אותן לנוס אל החוצ': **(כב) והושעתי לצאני.** אני אושיע את צאני ולא תהיינה עוד לכם לביזה ואשפוט בין שה חזקה ובין שה חלושה:

מצודת ציון

(יג) באפיקים. כן יקראו המקומות שנגרים שם המים בחוזק, כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): **(יד) נוהם.** מדורם: **תרבצנה.** ענין השכיבה לנוח: **(יז) ואתנה.** כמו ואתן: **(יח) תרמסו.** ענין דריכה ברגל: **ומשקע.** ענין נפילת הדבר בעומק כמו ושקעה כיאור מצרים (עמוס יט): **תרפשון.** ענין דריכה ורמיסה כמו מעין נרפש (משלי כה): **(כ) בריה.** שמנה כמו ועגלון איש בריא (שופטים ג): **רזה.** כחושה כמו ומשמן בשרו יוזה (ישעיה יז): **(כא) ובכתף.** הוא רוחב היד ממעל במקום חבורו בגוף: **תהדופו.** ענין דחיפה והכאה כמו אשר תדפנו רוח (תהלים א): **הנחלות.** הכאובות באחד מן האיברים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־כד ו־ל

ו וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָהּ בֶּן־נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר מִן־הַלֵּוִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר
וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם בֵּית־אָב אֶחָד אָחוּז לְאֶלְעָזָר וְאָחֻז ׀ אָחוּז לְאִיתָמָר׃ (פ) ז וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל
הָרִאשׁוֹן לִיהוֹיָרִיב (ס) לִידַעְיָה הַשֵּׁנִי׃ (ס) ח לְחָרִם הַשְּׁלִישִׁי (ס) לִשְׂעֹרִים הָרְבִיעִי׃ (ס) ט לְמַלְכִּיָּה
הַחֲמִישִׁי (ס) לְמִיָּמִן הַשִּׁשִּׁי׃ (ס) י לְהַקּוֹץ הַשְּׁבִעִי (ס) לַאֲבִיָּה הַשְּׁמִינִי׃ (ס) יא לְיֵשׁוּעַ הַתְּשִׁעִי (ס)
לִשְׁכַנְיָהוּ הָעֲשִׂרִי׃ (ס) יב לְאֶלְיָשִׁיב עַשְׁתִּי (ס) עָשָׂר לְיָקִים שְׁנֵים עָשָׂר׃ (ס) יג לְחֻפָּה שְׁלֹשָׁה (ס)
עָשָׂר לְיֵשְׁבְאָב אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ (ס) יד לְבִלְגָּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר (ס) לְאִמֵּר שִׁשָּׁה עָשָׂר׃ (ס) טו לְחֵזִיר
שְׁבָעָה עָשָׂר (ס) לְהַפִּצֵּץ שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ (ס) טז לְפְתַחְיָה תִּשְׁעָה עָשָׂר (ס) לְיְחֶזְקֵאל הָעֶשְׂרִים׃ (ס)
יז לְיָכִין אֶחָד וְעֶשְׂרִים (ס) לְגָמוּל שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים׃ (ס) יח לְדַלָּיָהוּ שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים (ס) לְמַעַזְיָהוּ אַרְבָּעָה
וְעֶשְׂרִים׃ (ס) (פ) יט אֵלֶּה פְקֻדָּתָם לַעֲבֻדָּתָם לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה כְּמִשְׁפָּטָם בְּיַד אַהֲרֹן אֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר
צִוָּהוּ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ) כ וְלִבְנֵי לֵוִי הַנּוֹתָרִים לִבְנֵי עַמְרָם שׁוּבָאֵל לִבְנֵי שׁוּבָאֵל יֶחְדְּיָהוּ׃ (ס)
כא לְרְחַבְיָהוּ לִבְנֵי רְחַבְיָהוּ הָרֹאשׁ יִשִּׁיָּה׃ (ס) כב לַיִּצְהָרִי שְׁלֹמוֹת לִבְנֵי שְׁלֹמוֹת יָחַת׃ (ס) כג וּבְנֵי
יְרִיָּהוּ אֲמַרְיָהוּ הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי יַקְמְעָם הָרְבִיעִי׃ (ס) כד בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה לִבְנֵי מִיכָה (שמור)
שָׁמִיר׃ כה אֲחִי מִיכָהּ יִשִּׁיָּה (ס) לִבְנֵי יִשִּׁיָּה זְכַרְיָהוּ׃ (ס) כו בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי (ס) בְּנֵי יַעֲזִיָּהוּ
בְנוֹ׃ (ס) כז בְּנֵי מְרָרִי לְיַעֲזִיָּהוּ בְנוֹ וְשֹׁהַם וְזַכּוּר וְעִבְרִי׃ (ס) כח לְמַחְלִי אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיָה לוֹ בָּנִים׃ (ס)
כט לְקִישׁ בְּנֵי־קִישׁ יְרַחְמְאֵל׃ (ס) ל וּבְנֵי מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירִימוֹת אֵלֶּה בְּנֵי הַלְוִיִּם לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם׃

רש"י

(ו) ויכתבם שמעיה. להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כולם: **(יט) אלה פקודתם לעבודתם.** אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו:

מצודת דוד

(ו) ויכתבם. שמות בתי האבות כתבם על פתקים להניחם בקלפי לעשות הגורל: **בית אב אחד אחז וכו׳.** ארז״ל מתחלה היו שמונה בתי אבות לאליעזר ושמונה לאיתמר ועל שמצא דוד רבים לבני אלעזר חלק כל בית אב לשתים וז״ש בית אב אחד אחוז לאלעזר ר״ל כל בית אב אחז עוד אחת להיות בה שתים: **ואחז אחז לאיתמר.** ר״ל מה שהיה אחוז לאיתמר מאז נשאר אחוז ולא הוסיף כלום: **(יט) אלה פקודתם.** אלה מספר המשמרות לבוא לבית ה׳ לעבודתם כמשפט האמור ביד אהרן כאשר צוהו ה׳: **(כ) ולבני לוי הנותרים.** היה כן מחלקותם ואמר הנותרים כי כבר חשב הכהנים מבני לוי ובני גרשון בן לוי ואף שגם המה נזכרים עמהם למעלה מ״מ חשבם שוב על כי נשתנה בהם שמות בתי האבות ועל בני מררי נתוסף עוד: **לבני עמרם שבואל וכו׳.** ר״ל בית האב מבני עמרם שהיתה נקראת מתחלה ע״ש שובאל עתה הוחזרה להיות נקראה ע״ש יחדיהו שהיה מבני שובאל וכן כולם הנאמרים בענין: **(כא) לרחביהו.** לבית אב של רחביהו נעשה מבניו ישיה לראש ונקראה בית האב על שמו: **(כב) ליצהרי.** בית האב מבני יצהר שהיתה נקראת ע״ש שלימות נקראת עתה ע״ש יחת: **(כג) ובני יריהו.** ר״ל בית האב שהיתה נקראת ע״ש יריהו נעשה עתה לבית אב אחת עם אמריהו שהיתה שנית לה ונקראו שתיהן ע״ש אמריהו: **יחזיאל.** בית האב ההיא לא נשתנה שמה וכן יקמעם: **(כד) אחי מיכה ישיה.** ר״ל בית האב שהיתה נקראה ע״ש ישיה שהיה אחי מיכה הוחזרה להיות נקרא ע״ש זכריהו שהיה מבני ישיה: **(כו) בני מררי.** ר״ל מה שהיו בתי אבות לבני מררי רק מבני מחלי ומושי נתוסף עתה בתי אבות בני יעזיהו בן מררי שלא הוזכר למעלה: **(כז) בני מררי.** אלה בתי האבות מבני מררי ליעזיהו בנו היו שהם וכו׳: **(כח) ולא היה לו בנים.** ולא היה א״כ לבית אב: **(כט) לקיש.** בית האב של קיש נקראה עתה ע״ש ירחמאל שהיה מבני קיש: **(ל) ובני מושי מחלי וכו׳.** בתי האבות ההם לא נשתנו שמם: **לבית אבותיהם.** של בני משפחותם (והיו א״כ נחלקים עתה לכ״ד מחלקות כמו הכהנים תשעה מבני גרשון ושמונה מבני קהת ושבעה מבני מררי):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת שקלים

ד **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הָעִיד בֶּן בּוּכְרִי בְּיַבְנֶה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל אֵינוֹ חוֹטֵא. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַבַּאי: לֹא כִי, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים הוֹרְשִׁים מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן: "כָּל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא ו, טז), הוֹאִיל וְעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ, הֵיאָךְ נֵאָכְלִים?**

ה **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין מְמַשְׁכְּנִין נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, אִם שָׁקְלוּ – מְקַבְּלִין מִיָּדָן. הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁשָּׁקְלוּ – אֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן. וְאֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן קִנֵּי זְבִין וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת, וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת; אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת מְקַבְּלִין מִיָּדָן. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁנִּדָּר וְנִדָּב – מְקַבְּלִין מִיָּדָן; כָּל שֶׁאֵין נִדָּר וְנִדָּב – אֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן. וְכֵן הוּא מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי עֶזְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר** (עזרא ד, ג)**: "לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱ־לֹהֵינוּ".**

פירוש ברטנורא

ד **כל כהן ששוקל אינו חוטא.** ואף על פי שאינו חייב לשקול. וסד"א אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד, קמשמע לן דאינו חוטא לפי שהוא מוסר אותו מחצית השקל לצבור לגמרי, ולא חיישינן שמא לא יגמור למסרו יפה: **כל כהן שאינו שוקל חוטא.** וקרא דכל העובר על הפקידים דריש ליה הכי, כל העובר בים סוף דהיינו כהנים לוים וישראלים שכולן עברו את הים על הפקודים, בין אותן שנמנו לבדן בין אותן שנמנו עם ישראל, יתן תרומת ה'. ואף על גב דבפרשת אלה פקודי כתיב וכספ פקודי העדה מאת ככר וגו' ששׁ מאות אלף ושלשת אלפים וכו', ההוא בתרומת האדנים הוא דכתיב, ובאותה תרומה לא היה שבט לוי, אבל בתרומה של קרבנות צבור הושוו בה כהנים לוים וישראלים: **לעצמן.** להנאתן. ולאו דרשא היא, דדוקא במנחת כהן לבדו אמר קרא כליל תהיה, ולא באותה שיש לו בשותפות עם הצבור. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל ואין ממשכנין אותן מפני דרכי שלום:

ה **מקבלין מידם.** ובתנאי שימסרום לצבור לגמרי, כי היכי דלא להוי קרבן צבור קרב משל יחיד: **קיני זבים וזבות.** תורים ובני יונה שזבים וזבות מביאים. ובכותים בלבד מיירי, דאין זבים וזבות בעובדי כוכבים: **כל שהוא נידר ונידב מקבלין מידם.** דתניא [מנחות ע"ג] איש איש, לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות בישראל. ואין לי אלא עולה כדכתיב (ויקרא כ"ב) אשר יקריבו לה' עולה, שלמים מנין, תלמוד לומר לכל נדריהם. מנין לרבות העופות והמנחות היין והלבונה והעצים, תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם: **וכן הוא מפורש על ידי עזרא.** כשרצו הכותים למיעון ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם, מה השיבו להם, לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו, ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בענין הכהנים, שנחלקו חכמים אם חייבים הם במחצית השקל.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי בְּיַבְנֶה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל – שנותן "מחצית השקל", **אֵינוֹ חוֹטֵא** – כלומר: אף על פי שאינו חייב לשקול, ואם הוא שוקל הריהו כנותן שקלו נדבה, ונמצאו קרבנות הציבור באים מנדבת יחיד, מכל מקום אינו חוטא, לפי שהכהן מוסר את שקלו לציבור במתנה גמורה, ונמצא שאין הקרבנות באים אלא משל ציבור. **אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַבַּאי** – לבן בוכרי: **לֹא כִי** – אין הדבר כך, **אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא** – שאף הכהנים חייבים ב"מחצית השקל", **אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים הוֹרְשִׁים מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן** – לטובת עצמם: **"כָּל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל"** – מנחה שמביא כהן הרי היא נשרפת כולה, ולא נאכל ממנה כלום, ומכאן דורשים הכהנים: **הוֹאִיל וְעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים** – שהן מנחות הבאות משקלי הציבור, ונאכלות לכהנים, **שֶׁלָּנוּ** – הם, שיש לנו חלק בהם על ידי השקלים שנתנו, **הֵיאָךְ נֵאָכְלִים** – היאך מותר לנו לאוכלם, והרי דינם כדין מנחת כהן, שהיא נשרפת כולה? מכאן שאם הם נאכלים ראייה היא, שאין אנו חייבים ב"מחצית השקל", ואין אנו שותפים במנחות אלו. ברם, רבן יוחנן בן זכאי סובר, שאין לדרוש כך, לפי שלא נאמרה שריפה אלא במנחת כהן יחיד, אבל במנחת ציבור, אף על פי שיש לכהנים חלק בה, אינה נשרפת כולה. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל, אלא שאין ממשכנים אותם, כמו ששנינו לעיל.

באור משנה ה

אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ – במשנה ג: **אֵין מְמַשְׁכְּנִין נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים** – מהטעמים שבארנו שם, **אִם שָׁקְלוּ מְקַבְּלִין מִיָּדָן** – ובתנאי שימסרו את השקלים לציבור במתנה גמורה, כדי שלא יהא קרבן ציבור קרב משל יחיד. בירושלמי אמרו שקטנים שהביאו שתי שערות אף תובעים מהם לשקול. **הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁשָּׁקְלוּ, אֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן** – כבר בארנו במקומות אחדים שהכותי הוא מן הגויים שהביא מלך אשור מכותא ומשאר ארצות והושיבם בשומרון ונתגיירו מאימת האריות שהיו טורפים רבים מהם כמסופר בספר מלכים ב (**פרק יז**); ולדעת התנא של משנתנו הכותי דינו כנכרי. **וְאֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן קִנֵּי זְבִין וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת** – שתי תורים או שני בני יונה שמביאים הזבים והזבות לאחר שטהרו מזובם (**ויקרא טו, יד; כט**) וכן היולדות (**ויקרא יב, ח**), **וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת** – בירושלמי מבואר שמדובר כאן בכותים בלבד, לפי שאין זבים וזבות בנכרים. **אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת מְקַבְּלִין מִיָּדָן** – ויש שאין גורסים תיבת "אבל", ומושכים את התיבות "וחטאות ואשמות" למטה, כלומר: וחטאות ואשמות, נדרים ונדבות מקבלים מהם. כך נראית גירסת **הרמב"ם**, שכן כותב הוא, שמקבלים מכותים חטאות ואשמות, שהואיל והם מתכוונים לכפרה אולי ישובו בתשובה (**עיין "תוספות יום טוב"**). ברם, מן הנכרי אין מקבלים אלא נדרים ונדבות בלבד. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁנִּדָּר וְנִדָּב** – כגון הנודר ואומר: הרי עלי עולה, או הנודב ואומר: הרי זו עולה, **מְקַבְּלִין מִיָּדָן** – שנאמר (**ויקרא כב, יח**): "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם", ודרשו: איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. **כָּל שֶׁאֵין נִדָּר וְנִדָּב** – למזבח, אף שהוא נידר ונידב לבדק הבית, **אֵין מְקַבְּלִין מִיָּדָן** – שלא יהיה להם חלק בקרבנות ציבור,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו וְאֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן: לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים, אֲבָל לֹא כֹּהֲנִים וְנָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים. הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי כֹהֵן, עַל יְדֵי אִשָּׁה, עַל יְדֵי עֶבֶד, עַל יְדֵי קָטָן – פָּטוּר. וְאִם שָׁקַל עַל יָדוֹ וְעַל יַד חֲבֵרוֹ – חַיָּב בְּקָלְבּוֹן אֶחָד; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁנֵי קָלְבּוֹנוֹת. הַנּוֹתֵן סֶלַע וְנוֹטֵל שֶׁקֶל – חַיָּב שְׁנֵי קָלְבּוֹנוֹת.

ז הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי עָנִי וְעַל יְדֵי שְׁכֵנוֹ וְעַל יְדֵי בֶּן עִירוֹ – פָּטוּר. וְאִם הִלְוָם – חַיָּב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן – פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה; וּכְשֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה – פְּטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן. וְכַמָּה הוּא קָלְבּוֹן? מָעָה

פירוש ברטנורא

ו קלבון. קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם: **השוקל ע"י אשה [כו'] פטור.** כגון שהלוה להם, דכיון דפטורים הן לא מחייבי בקלבון. ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם, אפילו שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבון כדלקמן: **אם שקל על ידו ועל יד חבירו.** בשהלוהו מיירי, ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו: **חייב קלבון אחד.** דסבר הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה פטור מן הקלבון, דכתיב זה יתנו, כזה יתנו ולא יותר. וב' ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבון אחד: **ר' מאיר אומר שני קלבונות.** ר"מ סבר השוקל מחצית השקל חייב בקלבון, הלכך שנים ששקלו שקל שלם חייבין ב' קלבונות. ואין הלכה כר"מ: **הנותן סלע.** דהיינו שקל שלם לשולחני של הקדש, ונוטל ממנו מחציתו שנשאר לו ממנו. ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל: **נותן ב' קלבונות.** **בהא** מודה ת"ק דנותן ב' קלבונות, אחד קלבון להכרע מחצית השקל שהוא נוטל מן ההקדש, ואחד דכיון שלא שקל מחצית השקל כמו שקצוב בתורה נתחייב בקלבון:

ז השוקל ע"י עני. בשביל עני: **פטור.** כיון שנותן להם במתנה: **האחין השותפין שחייבין בקלבון.** אחים שהם שותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו שאז הן חייבין בקלבון כשאר שני אנשים ששקלו סלעים: **פטורים ממעשר בהמה.** כל הבהמות הנולדות להם כל ימי שותפותן אינן צריכין לעשרן, דדרשינן בפרק

משניות מבוארות – קהתי

וְכֵן הוּא מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי עֶזְרָא – בספר עזרא, **שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱ־לֹהֵינוּ"** – כשרצו הכותים לקחת חבל בבניין המקדש, ואמרו לישראל: "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא־להיכם", השיבו להם זרובבל וישוע וכו': "לא לכם ולנו לבנות בית לא־להינו", וכן נאמר בספר נחמיה **(ב, כ)**: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים", ומכאן שאין מקבלין מהם דבר שיש בו משום השתתפות עם הציבור.

~ יום שני ~

באור משנה ו

חכמים קבעו שיהיו מוסיפים על "מחצית השקל" תוספת מטבע הנקראת "קלבון". ונחלקו בזה חכמים ורבי מאיר במשנתנו, שלדעת רבי מאיר חייב כל אדם להוסיף קלבון על מחצית השקל שלו, כפי שנבאר טעמו במשנה, ואילו לדעת חכמים כל הנותן חצי שקל במטבע אחד למקדש אינו חייב להוסיף עליו קלבון, אלא אם שניים נותנים שקל שלם בשביל שניהם. הואיל והיו צריכים לתת קלבון כשכר חליפין לשולחני אילו היו פורטים אצלו את השקל לשני חצאי שקלים, התקינו שיהו חייבים ליתן אותו קלבון למקדש. וכן כותב הרמב"ם: "חציי השקלים הכל צריכים להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב. לפיכך כשהיה אדם הולך אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל, ואותה תוספת נקראת "קלבון" (עיין "תפארת ישראל", שמפרש באופן אחר). וכבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שהשקל האמור בתורה הוא סלע בלשון המשנה, שהוא ארבעה דינרים, ו"מחצית השקל" היינו חצי סלע (= 2 דינרים) הנקרא בלשון המשנה "שקל" (ערך הקלבון יבואר בסוף המשנה הבאה).

וְאֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן – כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו: **לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים** – שכל אלו חייבים בשקלים ואף ממשכנים אותם עליהם, כמו ששנינו לעיל (משנה ג), הלכך חייבים הם אף בקלבון, **אֲבָל לֹא כֹּהֲנִים** – אף על פי שחייבים הם ב"מחצית השקל", מכל מקום הואיל ואין ממשכנים אותם, אף בקלבון אינם חייבים, **וְנָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים** – לפי שאינם חייבים ב"מחצית השקל". ואף על פי שאם נתנו שקל מקבלים מהם, מכל מקום אין מחייבים אותם בקלבון. **הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי כֹּהֵן** – בשביל כהן, או **עַל יְדֵי אִשָּׁה** – בשביל אשה, או **עַל יְדֵי עֶבֶד** – בשביל עבד, או **עַל יְדֵי קָטָן** – בשביל קטן, כלומר שנתן שקל שלם, מחציתו בשבילו ומחציתו בשביל אחד מאלו שהם פטורים מן הקלבון **(רמב"ם)**, **פָּטוּר** – מן הקלבון. **וְאִם שָׁקַל עַל יָדוֹ וְעַל יַד חֲבֵרוֹ** – אבל אם נתן שקל שלם, בשבילו ובשביל חברו, וכגון שהלווהו מחצית השקל, **חַיָּב בְּקָלְבּוֹן אֶחָד** – כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו); **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁנֵי קָלְבּוֹנוֹת** – יש מבארים טעמו של רבי מאיר (על פי הירושלמי והתוספתא), שלדעתו אף השוקל "מחצית השקל" במטבע אחד חייב להוסיף קלבון, לפי שנאמר בפרשת שקלים **(שמות ל, יג)**: "זה יתנו" – ודורש רבי מאיר: כמין מטבע של אש הראה הקב"ה למשה ואמר לו: כזה יתנו. ומכאן שאין לגרוע לעולם מערך מחצית השקל שהיה בימי משה, הלכך כל הנותן מחצית השקל צריך להוסיף עוד מטבע כדי שיהא ערכו שווה לשקל שהיה בימי משה. אבל חכמים אינם דורשים "זה יתנו" כרבי מאיר, ולדעתם תוספת הקלבון אינה אלא משום שכר חילופים, כמו שבארנו לעיל, הלכך הנותן מטבע אחד של מחצית השקל פטור מן הקלבון, ושניים הנותנים שקל שלם בשביל שניהם אינם חייבים אלא בקלבון אחד. ויש מבארים, שאף לדעת רבי מאיר אין תוספת הקלבון אלא משום שכר חילופים, אלא שרבי מאיר סובר שאם שניים שוקלים שקל אחד בשביל שניהם, דנים אותם כאילו כל אחד בפני עצמו היה צריך לפרוט את השקל לשני חצאי שקלים ולכן חייבים בשני קלבונות **(רמב"ם; המאירי)**. ואין הלכה כרבי מאיר. **הַנּוֹתֵן** – לגזבר של הקדש, **סֶלַע** – שהוא שקל של תורה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **וְנוֹטֵל** – ממנו עודף, **שֶׁקֶל** – שהוא מחצית השקל שבתורה, **חַיָּב שְׁנֵי קָלְבּוֹנוֹת** – אחד בשביל הסלע שנתן להקדש, ואחד בשביל השקל שנטל מן ההקדש; ואמנם אילו הסלע היה כולו ל"שקל", היינו בשביל שניים, לא היו חייבים אלא קלבון אחד, כמו שבארנו לעיל לדעת חכמים, אבל עכשיו שהוא נותן את הסלע כולו להקדש והגזבר מחזיר לו שקל, נמצאו שני חילופים כאן, הלכך חייב לתת שני קלבונות **(רמב"ם; המאירי)**.

באור משנה ז

הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי עָנִי – בשביל עני, כלומר שנתן שקל שלם, מחציתו בשביל עצמו ומחציתו בשביל עני בתורת מתנה, **וְעַל יְדֵי שְׁכֵנוֹ** – או בשביל שכנו, **וְעַל יְדֵי בֶּן עִירוֹ** – או בשביל בן עירו, **פָּטוּר** – מן הקלבון, שמאחר שהוא נותן מתנה לא חייבוהו חכמים להוסיף קלבון. והוא הדין לאב ששוקל מנכסיו בשביל בניו בתורת מתנה, שפטור מן הקלבון. **וְאִם הִלְוָם** – אבל אם נתן בשבילם לא בתורת מתנה אלא בתורת הלואה, **חַיָּב** – בקלבון, כדין השוקל בשבילו ובשביל חברו (במשנה הקודמת). **הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין** – ויש גורסים: האחין השותפין (בלא וא"ו), כלומר האחים שהם שותפים בירושת אביהם, **שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן** – היינו כשחלקו האחים בנכסים שירשו מאביהם וחזרו ונשתתפו, והרי הם כשאר כל השותפים השוקלים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֶּסֶף; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חֵצִי.

פ ר ק ש נ י

א מְצָרְפִין שְׁקָלִים לְדַרְכּוֹנוֹת מִפְּנֵי מַשּׂוּי הַדֶּרֶךְ. כְּשֵׁם שֶׁהָיוּ שׁוֹפָרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, כָּךְ הָיוּ שׁוֹפָרוֹת בַּמְּדִינָה. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשִּׁלְּחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ, אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה – נִשְׁבָּעִין לַגִּזְבָּרִים, וְאִם לָאו – נִשְׁבָּעִין לִבְנֵי הָעִיר, וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין תַּחְתֵּיהֶן. נִמְצְאוּ, אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּם הַגַּנָּבִים – אֵלּוּ וָאֵלּוּ שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה הַבָּאָה.

פירוש ברטנורא

[בתרא] דבכורות, יהיה לך, ולא של שותפות, ומוקמינן להאי קרא במעשר ואע"ג דבבכור כתיב: **ובשחייבים במעשר בהמה.** היינו כשלא חלקו שאז חייבים במעשר, כדדרשינן יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, ת"ל יהיה מ"מ: **פטורים מן הקלבון.** שממון אביהם בחזקתו עומד, והוי כאב ששוקל ע"י בניו וע"י שבניו דפטור: **מעה כסף.** אחד מעשרים וארבעה בסלע, ומשקלה ששה עשר שעורות: **חצי מעה.** אחד משמנה וארבעים, ומשקלה שמנה שעורות. והלכה כחכמים:

ב א מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפם בדרבונות. והוא מטבע של זהב כדכתיב בעזרא דרכמוני זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך: **שופרות.** תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום. כההיא דכתיב ביהוידע (מלכים ב' י"ב) ויעשו ארון אחד ויתנוהו בהיכל וכו' ויקוב חור בדלתו. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו: **כך היו במדינה.** בירושלים. ולדברי רמב"ם בשאר ערי ישראל: **בני העיר ששלחו שקליהם.** ביד שליח להוליכם ללשכה: **אם נתרמה התרומה.** שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות. והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו: **נשבעין.** השלוחים: **לגזברים.** דהואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן, וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע"ג דאין נשבעין על ההקדשות, שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות: **ואם לאו.** שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה תרומה ולא הוציאו מעות מן הקופות על העתיד לגבות, ברשות הבעלים אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לאנשי העיר ונפטרים. ואנשי העיר חוזרין ושוקלים שקלים אחרים תחתיהן, שהשקלים הראשונים שאבדו לא עלו להן:

משניות מבוארות – קהתי

כאחד, שחייבים בקלבון, **פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** – שכן מצווה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, כמו שכתוב **(ויקרא כז, לב)**: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'", אבל השותפים פטורים מלעשר את הבהמות שנשתתפו בהם, ואף את כל הוולדות שנולדו להם בשותפות. הלכך האחים השותפים פטורים ממעשר בהמה. **וּכְשֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** – כגון שלא חלקו האחים בנכסי הירושה מעולם, שנחשבים הנכסים כאילו עדיין הם ברשות אביהם, וחייבים הם במעשר בהמה מהוולדות שנולדו להם מבהמות הירושה, **פְּטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן** – כדין האב השוקל מנכסיו בשביל בניו בתורת מתנה, כמו שהזכרנו לעיל. **כך מפרש רש"י** (בכורות נו, ב), וכן מפרש כאן **הרב מברטנורא.** אבל **הרמב"ם** גורס: האחין והשותפין. היינו האחים וכן השותפים, ולדעתו אין השותפים פטורים ממעשר בהמה אלא מהבהמות שנשתתפו בהן תחילה, אבל הוולדות הנולדים להם בשותפות לאחר מכן מאלו הבהמות שנשתתפו בהן, חייבים במעשר **(הל' בכורות ו, י)**, ומכאן מפרש הרמב"ם את משנתנו בדרך אחרת **(עיין "תוספות יום טוב"; ועיין "לחם משנה" הל' בכורות שם)**; וזהו שכותב הרמב"ם: "האחין שעדיין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השותפין שנתנו שקל על ידי שניהם, פטורין מן הקלבון. במה דברים אמורים? בשותפין שנשאו ונתנו במעות המשותפות ונשתנה עין המעות; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבבום ועדיין לא נשתנו ולא הוציאום, הרי אלו חייבים בקלבון" **(הל' שקלים ג, ד; ועיין השגת הראב"ד שם)**. **וְכַמָּה הוּא קָלְבּוֹן** – שחייבים להוסיף לשקל? **מָעָה כֶּסֶף** – אחד מעשרים וארבעה בסלע, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חֵצִי** – חצי מעה כסף (1/48 בסלע). והלכה כחכמים.

בירושלמי שואלים: להיכן הולכים הקלבונות? ונחלקו בזה תנאים: רבי מאיר סובר, שדינם כדין השקלים, שכן הולך הוא לשיטתו, שהקלבון בא להשוות את ערך השקל ל"מחצית השקל" של התורה. רבי אלעזר סובר: לנדבה לקיץ המזבח (להביא קרבנות עולות כשהמזבח עומד בטל ואין קרבנות חובה או נדבה להקריב עליו); רבי שמעון בן שזורי סובר, שעושים מהם ריקועי פחים ציפוי לבית קודש הקדשים; רבי אליעזר סובר, שהשולחנים היו נוטלים אותם בשכרם (לפי שהם היו גובים את השקלים — רמב"ם). ויש אומרים: להוצאת דרכים (להביא את השקלים לירושלים).

~ יום שלישי ~

באור משנה א

מְצָרְפִין שְׁקָלִים לְדַרְכּוֹנוֹת – כשגבו בכל עיר ועיר את השקלים, והיו רוצים לשלחם למקדש, רשאים הם להחליפם בדרכונות, והם מטבעות של זהב (הדרכון = 2 סלעים), הנזכרים בספר עזרא **(ב, סט; ח, כז)** ובדברי הימים א **(כט, ז)**. **מִפְּנֵי מַשּׂוּי הַדֶּרֶךְ** – כדי להקל מעל השליחים את משאם בדרך. **כְּשֵׁם שֶׁהָיוּ שׁוֹפָרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ** – תיבות בצורת שופרות, רחבות למטה וצרות למעלה, כדי שלא יוכלו להוציא מהן כלום, ובהן היו מכניסים את השקלים, **כָּךְ הָיוּ שׁוֹפָרוֹת בַּמְּדִינָה** – בכל עיר ועיר, לאסוף לתוכם את השקלים (או הדרכונות) ולשלחם למקדש. **הרמב"ם** כותב, שהיו בכל עיר שני שופרות: אחד לאסוף לתוכו את השקלים של שנה זו, ואחד ליתן לתוכו את השקלים של השנה שעברה, שגובים ממי שלא שקל בשנה שעברה **(הל' שקלים ב, א)**. אבל בירושלמי אמרו, שהיו שופרות לשקלים החדשים בלבד **(עיין "תוספות יום טוב", שמבואר שם, שהיה כנראה לרמב"ם נוסח אחר בירושלמי)**. **בְּנֵי הָעִיר שֶׁשִּׁלְּחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן** – ביד שליח למקדש, **וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ** – ממנו בדרך, **אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה** – שהיו כונסים את השקלים במקדש בלשכה מיוחדת, והיו ממלאים מהם בראש חודש ניסן שלוש קופות, ומוציאים אותן לצורך קניית הקרבנות, וכן לפני חג השבועות ולפני חג הסוכות (כמבואר להלן ג, א), וזוהי הנקראת "תרומת הלשכה"; וכשהיו תורמים היו מתכוונים לתרום גם על הגבוי, שנמצא עדיין ביד השליחים, ועל העתיד ליגבות, כדי שיהיה חלק בקרבנות לכל ישראל, אף לאותם שעדיין לא שקלו; ובאה המשנה ללמד שאם נתרמה תרומת הלשכה קודם שנגנבו השקלים מידי השליחים או קודם שאבדו מהם, **נִשְׁבָּעִין** – השליחים, **לַגִּזְבָּרִים** – של המקדש, שהואיל ונתרמה התרומה קודם שנגנבו או שאבדו, הרי הם כאילו באו כבר לרשות גזברי המקדש, ומרשות המקדש נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השליחים לגזברים שלא פשעו בכספים, ופטורים מלשלם; ואף על פי שאין נשבעים על ההקדשות, תקנת חכמים היא שיישבעו, כדי שלא יזלזלו בשמירת הקדש; **וְאִם לָאו** – שבשעה שנגנבו או שאבדו עדיין לא נתרמה התרומה, **נִשְׁבָּעִין** – השליחים, **לִבְנֵי הָעִיר** – לפי שמרשותם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב הַנּוֹתֵן שִׁקְלוֹ לַחֲבֵרוֹ לִשְׁקוֹל עַל יָדוֹ, וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ, אִם נִתְרָמָה תְּרוּמָה – מָעַל. הַשּׁוֹקֵל שִׁקְלוֹ מִמָּעוֹת הֶקְדֵּשׁ, אִם נִתְרָמָה תְּרוּמָה וְקָרְבָה הַבְּהֵמָה – מָעַל. מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מִדְּמֵי שְׁבִיעִית – יֹאכַל בְּנֶגְדָּן.

ג הַמְכַנֵּס מָעוֹת וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ לְשִׁקְלִי – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מוֹתָרָן נָדָבָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹתָרָן חֹלִין;

פירוש ברטנורא

ב הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו. בשבילו, והלך השליח ושקל בשביל עצמו: **אם נתרמה התרומה.** קודם שנתן השקל לגזבר: **מעל.** זה ששקל בשביל עצמו, דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לגבות, היה זה השקל שנתן לו חברו לשקול עליו ברשות הקדש, וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש, שהרי אם לא היה נותן שקל זה בשביל עצמו היו ממשכנין אותו, כדתנן לעיל בפ"ק משישבו במקדש התחילו למשכן, ונמצא נהנה מן ההקדש וחייב קרבן מעילה: **השוקל שקלו מן ההקדש.** שהיו בידו מעות שהוקדשו לבדק הבית וכסבור שהם של חולין ושקל מהם שקלו, ונתרמה התרומה וקנו בהמה באותה תרומה והקריבוה, אז נתחייב השוקל קרבן מעילה, אבל לא קודם, לפי שזה ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה בכל מקום שהוא ולא נשתנה, וכשנקרבה הבהמה והוא נתכוין שהיא מממון כל מי ששקל בתרומת הלשכה נעשה כאילו קנה בהמה באותן מעות של הקדש והקריבה, ונהנה שלא משכנוהו בשביל שקלו, ונתחייב בקרבן מעילה. ורישא נמי דקתני בשנתן לו חבירו לשקול על ידו ושקל על עצמו דמעל, היינו נמי שקרבה בהמה אחר שנתרמה התרומה. והאי דלא תנייה ברישא, משום דסמיך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם. והיינו טעמא שאינו מועל מיד אע"פ שנהנה כבר, לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש אעפ"י שנהנה אינו מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני. וכן מוכח בירושלמי: **יאכל בנגדן.** יביא שקל ויאמר, כל מקום שהם מעשר שני או שביעית יהיו מחוללים על שקל זה, דשביעית תופסת דמיה בהקדש, ויאכל פירות שיקנה באותו שקל בירושלים כדין מעשר שני או יאכלם בקדושת שביעית אם הפירות שחלל היו שביעית:

ג המכנס מעות. כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו, ואמר כשהתחיל לכנס, הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו:

משניות מבוארות – קהתי

נגנבו או אבדו, ונפטרים השליחים, **וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין תַּחְתֵּיהֶן** – חוזרים ונותנין שקלים אחרים, לפי שהשקלים הראשונים לא עלו להם. **נִמְצְאוּ** – השקלים שנאבדו, **אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּם הַגַּנָּבִים** – לאחר שכבר שקלו בני העיר שקלים אחרים תחתיהם, **אֵלּוּ וָאֵלּוּ שְׁקָלִים** – הם, **וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה הַבָּאָה** – אין זוקפין את השקלים לבני העיר על חשבון השנה הבאה, אלא הראשונים יפלו לשקלי השנה, והאחרונים יפלו לשקלי השנה שעברה **(ירושלמי);** ואילו שקלים נקראים ראשונים? נחלקו אמוראים **(שם):** אחד סובר, שהראשונים הם השקלים שנגנבו או שאבדו, ואחד סובר, שהראשונים הם השקלים שהגיעו לידי הגזבר תחילה.

בירושלמי כאן וכן בבבלי (בבא מציעא נח, א), מיישבים משנתנו אפילו בשומר שכר, שחייב על גניבה ואבידה, אלא שמדובר כאן בכגון שנגנבו או שאבדו ממנו באונס, כגון שלקחום ליסטים מזויין או שטבעה ספינתו בים. ברם, להלכה מבחין הרמב"ם בין שומר חינם לשומר שכר, שאם שלחו שקליהם ביד שומר חינם, ונגנבו או אבדו, "הרי זה נשבע להם ונפטר כדין כל שומרי חינם, והם חוזרים ונותנים שקליהם בפעם שנייה", כלומר שאפילו נתרמה התרומה קודם שנגנבו או שאבדו, חייבים בני העיר לשקול תחתיהם, לפי שפשעו במה ששלחו את השקלים ביד שומר חינם. אבל אם שלחו ביד שומר שכר ונגנבו או אבדו ממנו באונס, כמו שבארנו לעיל, "רואים אם אחר שנתרמה התרומה נאנס, נשבע השליח לגזברים, ובני העיר פטורין... ואם אבדו קודם שנתרמה התרומה, עדיין ברשות בני העיר הם, והשליח נשבע לפני אנשי העיר, והם משלמים" (הל' שקלים ג, ח–ט). נמצא לפי הרמב"ם, שאם מבארים משנתנו בשומר חינם, צריכים לפרש שהפיסקה "ובני העיר שוקלין תחתיהן" מוסבה גם על הרישא – "אם נתרמה התרומה, נשבעין לגזברים" (עיין "כסף משנה" ועיין "משנת אליהו" על הירושלמי).

באור משנה ב

הַנּוֹתֵן שִׁקְלוֹ לַחֲבֵרוֹ לִשְׁקוֹל עַל יָדוֹ – שיהא שליחו ויתן את השקל בשבילו למקדש, **וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ** – והלך חברו ונתן את השקל בשביל עצמו, **אִם נִתְרָמָה תְּרוּמָה** – אם נתרמה כבר תרומת הלשכה, כמו שבארנו במשנה הקודמת, קודם שנתן השליח את השקל בשביל עצמו, **מָעַל** – השליח, שהואיל ותרומת הלשכה נתרמת על הגבוי ועל העתיד ליגבות, היינו גם על השקלים שלא הגיעו עדיין לידי הגזבר, כמו שבארנו במשנה הקודמת, נמצא שאותו שקל שקיבל מחברו, כדי לשקול בשבילו, ברשות הקדש הוא, וכשנתנו בשביל עצמו הרי נהנה הוא מן ההקדש, וכל הנהנה מן ההקדש חייב להביא קרבן מעילה ולשלם קרן וחומש **(ויקרא ה, טו-טז).** במפרשים מבואר (על פי הירושלמי), שהנהנאה איננה בזה שקיים את המצווה ושקל שקלו, שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא מפני שהיו ממשכנים אותו אילו לא נתן שקל זה, וכיון שהציל עצמו שלא ימשכנוהו נמצא נהנה מן ההקדש. **הַשּׁוֹקֵל שִׁקְלוֹ מִמָּעוֹת הֶקְדֵּשׁ** – כגון שהיו בידו מעות שהקדיש לבדק הבית, וכסבור שהם של חולין ושקל מהם את שקלו, **אִם נִתְרָמָה תְּרוּמָה** – מן השקלים לקנות בהם קרבנות, **וְקָרְבָה הַבְּהֵמָה** – וכבר הקריבו את הבהמה שקנו במעות תרומה זו, **מָעַל** – השוקל, ונתחייב קרבן מעילה, שהרי גם חלקו באותה בהמה, ונמצא נהנה מן ההקדש, שלא משכנוהו בשביל שקלו, כמו שבארנו לעיל. אבל קודם שהקריבו הבהמה לא מעל, שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין, אבל המוציא מהקדש להקדש, אף על פי שנהנה, אינו מועל אלא לאחר שעשה מעשה בהקדש השני. יש מפרשים (על פי הירושלמי), שגם ברישא, בשוקל שקלו של חברו בשביל עצמו לא מעל אלא לאחר שקרבה הבהמה, אלא שהתנא סמך על הסיפא שמפרש בה מעילת שניהם **("קרבן העדה"; ברטנורא).** ויש מפרשים, שאמנם ברישא מעל אף שלא קרבה הבהמה, לפי שהמעילה היא שם בדבר שאין בו פגם, שאף מתחילה קיבל את השקל מחברו על מנת ליתן לגזבר ההקדש, והרי נתן לגזבר, הלכך מעל מיד, אבל בסיפא שהמעילה היא בדבר שיש בו פגם, שמתחילה הוקדשו המעות לבדק הבית, וזה נתן מהן שקל להקרבה, הלכך לא מעל עד שיפגום, כמו ששנו (מעילה ה, א): "כל דבר שיש בו פגם – לא מעל עד שיפגום, וכל דבר שאין בו פגם – כיון שנהנה מעל" **("תקלין חדתין" בשם הגר"א).** **מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – השוקל שקלו מדמי מעשר שני, שצריך ליקח בהם אוכל בירושלים ולאכלו שם **(דברים יד, כה-כו),** **מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – או ששקל את שקלו מדמי הפירות שגדלו בשנת השמיטה, שכל הנלקח בהם חייבים לאכלו בקדושת שביעית, **יֹאכַל בְּנֶגְדָּן** – יביא שקל אחר ויאמר: דמי מעשר שני או שביעית בכל מקום שהם יהיו מחוללים על שקל זה, ויקנה בו אוכל בירושלים ויאכלנו שם כדין מעשר שני אם שקל מדמי מעשר שני, או שיקנה בו פירות ויאכלם בקדושת שביעית אם שקל מדמי שביעית.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

הַמְכַנֵּס מָעוֹת – האוסף מעה מעה או פרוטה פרוטה, **וְאָמַר** – כשהתחיל לאסוף: **הֲרֵי אֵלּוּ לְשִׁקְלִי** – הריני מכנס את המעות הללו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֲבִיא מֵהֶן לְשִׁקְלֵי – שָׁוִין שֶׁמּוֹתָרָן חֻלִּין. אֵלּוּ לְחַטָּאת – שָׁוִין שֶׁהַמּוֹתָר נִדָּבָה; שֶׁאֲבִיא מֵהֶן לְחַטָּאת – שָׁוִין שֶׁהַמּוֹתָר חֻלִּין.

ד אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה בֵּין שְׁקָלִים לְחַטָּאת? שְׁקָלִים יֵשׁ לָהֶם קִצְבָה, וְחַטָּאת אֵין לָהּ קִצְבָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לִשְׁקָלִים אֵין לָהֶם קִצְבָה; שֶׁכְּשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה הָיוּ שׁוֹקְלִים דַּרְכּוֹנוֹת, חָזְרוּ לִשְׁקוֹל סְלָעִים, חָזְרוּ לִשְׁקוֹל טְבָעִין, וּבִקְּשׁוּ לִשְׁקוֹל דִּינָרִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אַף עַל פִּי כֵן, יַד כֶּלְיָן שָׁוָה, אֲבָל חַטָּאת – זֶה מֵבִיא בְּסֶלַע וְזֶה מֵבִיא בִּשְׁתַּיִם וְזֶה מֵבִיא בִּשְׁלֹשׁ.

פירוש ברטנורא

ב"ש אומרים מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש, שעומדים להקריב בדמיהן עולות קין למזבח. וב"ש לטעמייהו דאית להוא הקדש בטעות שמיה הקדש: **ובה"א מותרן חולין.** דלא נתכוין זה להקדיש אלא עד כדי שקלו: **שאביא מהן שקלי שוין שהמותר חולין.** דהוי כאומר בפירוש אם אכנים יותר משקל אביא מהם שקל והמותר יהא חולין: **אלו לחטאתי.** ואם כנם מעות ואמר הרי אלו לחטאתי, מודו ב"ה שהמותר נדבה:

ד מה בין שקלים לחטאת. מאי שנא שקלים דמכנם מעות ואמר הרי אלו [לשקלי] אמרי ב"ה דהוי המותר חולין. ומ"ש חטאת דמודו לב"ש דהוי נדבה: **שקלים יש להן קצבה.** דכתיב (שמות ל') העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט, הלכך בודאי לא נתכוין זה אלא לשקל, והמותר הוי הקדש טעות. אבל חטאת אין לה קצבה אם ירצה יביא חטאת במעה כסף, ואם ירצה יביא בדמים מרובים, הלכך נתפסו הדמים ומותרן נדבה: **היו שוקלים דרכונות.** מטבע של מלכות מדי שעלה עמהן מן הגולה ושל זהב היה, והוא שוה שני סלעים, ורגילים לישא וליתן באותו מטבע. וכמו שבזמן בית ראשון שהיה מטבע שלהן שקל היו נותנים מחצית השקל, גם עתה שהיה מטבע שלהן דרכון היו נותנים חצי דרכון: **חזרו לשקול סלעים.** אחר שעברה מלכות מדי נתבטל מטבע דרכון, חזרו להיות נושאים ונותנים בסלעים, שהוא מטבע ראשון שהיה יוצא בזמן בית ראשון, ונתנו מחצית השקל כבתחלה: **חזרו לשקול טבעין.** חזר מטבע היוצא בהוצאה להיות טבעין, דהיינו מחצית השקל. בקשו ליתן חצי אותו המטבע דהיינו דינר אחד. שהסלע ד' דינרין, ולא קבלו מהן, דרשאים להוסיף אשקל דאורייתא לפי שינוי המטבעות היוצאות באותו זמן, ולא לפחות ממנו. אלמא לשקלים נמי אין להם קצבה, דלפעמים השקלים גדולים ולפעמים קטנים, שהרי לא היו נותנים לעולם אלא מחצית השקל היוצא באותה שעה: **אע"פ יד כולן שוה.** כלומר אכתי לא דמי שקלים לחטאת, דבכל זמן וזמן היה מחצית השקל שוה לכל, זה שוקל כמו זה, כל אחד מחצית השקל היוצא בזמן ההוא. אבל חטאת לעולם אינו שוה, שזה מביא בסלע וזה מביא בב' או בג' סלעים. והכי מסקינן דטעמייהו דבית הלל כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

לשם שקלי, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מוֹתָרָן נְדָבָה** – אם מצא שיש בהן יתר על שקל, המעות העודפות נופלות לשופרות שבמקדש, שמעותיהן מיועדות לעולות נדבה כשהמזבח עומד בטל, והוא הנקרא "קיץ המזבח"; טעמם של בית שמאי, שסוברים הם: הקדש בטעות שמו הקדש, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹתָרָן חֻלִּין** – המעות העודפות הן חולין, שלא התכוון להקדיש אלא כדי שקלו בלבד. **שֶׁאֲבִיא מֵהֶן לִשְׁקָלַי** – אם אמר: הריני מכנס מעות שאביא מהן לשקלי, **שָׁוִין** – מודים בית שמאי לבית הלל, **שֶׁמּוֹתָרָן חֻלִּין** – שהמעות העודפות הן חולין, שהרי זה כאילו אמר בפירוש: אם אכנס יותר משקל, אביא מהם שקלי, והשאר יהא חולין. **אֵלּוּ לְחַטָּאת** – המכנס מעות ואמר: הרי אלו לקרבן חטאת שאני חייב להביא, **שָׁוִין** – מודים בית הלל לבית שמאי, **שֶׁהַמּוֹתָר נְדָבָה** – כמבואר הטעם במשנה הבאה. **שֶׁאֲבִיא מֵהֶן לְחַטָּאת** – אם אמר: הריני מכנס מעות שאביא מהן בהמה לחטאת, **שָׁוִין שֶׁהַמּוֹתָר חֻלִּין** – כמו שבארנו הטעם לעיל בענין השקל.

באור משנה ד

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה בֵּין שְׁקָלִים לְחַטָּאת – מה טעמם של בית הלל בענין המכנס מעות, ששנינו במשנה הקודמת, שאם אמר: הרי אלו לשקלי, סוברים הם שמותרן חולין, ואם אמר: הרי אלו לחטאת, מודים הם לבית שמאי, שמותרן נדבה? **שְׁקָלִים יֵשׁ לָהֶם קִצְבָה** – שנאמר (**שמות ל, טו**): "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל", הלכך אנו אומרים שבוודאי לא התכוון להקדיש אלא מה שצריך לשקלו, והמותר הוא חולין; **וְחַטָּאת אֵין לָהּ קִצְבָה** – יש קונה חטאת בדמים מועטים ויש קונה חטאת בדמים מרובים, לפיכך כל המעות שכינס חלה עליהן קדושה, וקונה מהן בהמה לחטאת כפי מה שימצא, והמותר נדבה להקדש. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לִשְׁקָלִים אֵין לָהֶם קִצְבָה** – אמנם אין שוקלים פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו, אבל היו זמנים שהיו שוקלים יותר מחצי השקל, **שֶׁכְּשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה** – מגלות בבל, **הָיוּ שׁוֹקְלִים דַּרְכּוֹנוֹת** – הדרכון הוא מטבע פרסי של זהב ששוויו שני סלעים (= 4 שקלים), וכבר נזכר לעיל (משנה א בפרקנו), **חָזְרוּ לִשְׁקוֹל סְלָעִים** – לאחר זמן התחילו לשקול סלעים (הסלע = 2 שקלים), אחר כך **חָזְרוּ לִשְׁקוֹל טְבָעִין** – חצאי סלעים, והם השקלים של המשנה, ששוויים כמחצית השקל שבתורה, **וּבִקְּשׁוּ לִשְׁקוֹל דִּינָרִים** – בנוסח המשנה שבירושלמי וכן במשניות שבבבלי מוסיפים כאן: ולא קבלו מהן – כלומר שבית הדין לא הסכימו לקבל דינרים, שאסור להפחית ממחצית השקל של תורה, והדינר הוא חצי השקל של המשנה, היינו רבע השקל של התורה. יש מפרשים, שבתחילה כשעלו ישראל מן הגולה, הואיל והעם היה מועט והוצאות המקדש היו מרובות, לפיכך שקלו דרכונות שלמים, עד שלבסוף חזרו לשקול כמצוות התורה, היינו "טבעים" ששוויים כמחצית השקל שבתורה. ברם, כשרצו לשקול פחות מכן, לא קבלו מהם, שאין שוקלים פחות ממחצית השקל של התורה (**"קרבן העדה"; ריבב"ן; הרמב"ן בפירושו לתורה; הראב"ד**). ויש מפרשים, שהיו נותנים מחצית המטבע של אותו הזמן, כלומר שבזמן שהמטבע העובר לסוחר היה הדרכון, היה כל אחד שוקל מחצית הדרכון; וכשנתבטל הדרכון והמטבע העובר לסוחר היה הסלע, שקל כל אחד חצי סלע; ברם, בזמן שהתחילו להשתמש ב"טבעים", היו צריכים לשקול "טבעים" שלמים, לפי שה"טבע" שוויו כמחצית השקל שבתורה, ואין שוקלים פחות מחצי שקל של תורה (**רמב"ם; המאירי; ברטנורא**). מכאן גם פוסק **הרמב"ם**: "מחצית השקל" מצוותה שיתן מחצית המטבע של אותו הזמן אפילו היה מטבע גדול מ"שקל הקודש". ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו, שהוא משקלו מאה ושש שעורה" (**הל' שקלים א, ה; ועיין שם הלכה ו והשגת הראב"ד**). מכל מקום מוכיח מכאן רבי יהודה שאף לשקלים אין קצבה. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אַף עַל פִּי כֵן, יַד כֶּלְיָן שָׁוָה** – בכל זמן היו כולם נותנים אותו מטבע בתור "מחצית השקל", בין עשיר ובין דל. נמצא שיש לשקלים קצבה, **אֲבָל חַטָּאת** – קרבן חטאת, **זֶה מֵבִיא בְּסֶלַע וְזֶה מֵבִיא בִּשְׁתַּיִם וְזֶה מֵבִיא בִּשְׁלֹשׁ** – כל אחד יכול להביא חטאת בכמה שירצה, והרי שאין לה קצבה, הלכך מותר המעות שכינס אדם לחטאת קודש הוא, ויפול לתיבות שמעותיהן מיועדות לעולות נדבה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה מוֹתַר שְׁקָלִים – חֻלִּין. מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵפָה, מוֹתַר קִנֵּי זָבִים קִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת, וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת – מוֹתְרֵיהֶן נְדָבָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא בָּא לְשֵׁם חַטָּאת וּלְשֵׁם אַשְׁמָה – מוֹתָרָן נְדָבָה. מוֹתַר עוֹלָה לָעוֹלָה. מוֹתַר מִנְחָה לַמִּנְחָה. מוֹתַר שְׁלָמִים לַשְּׁלָמִים. מוֹתַר פֶּסַח לַשְּׁלָמִים. מוֹתַר נְזִירִים לַנְּזִירִים. מוֹתַר נָזִיר לַנְּדָבָה. מוֹתַר עֲנִיִּים לָעֲנִיִּים. מוֹתַר עָנִי לְאוֹתוֹ עָנִי. מוֹתַר שְׁבוּיִים לַשְּׁבוּיִים. מוֹתַר שָׁבוּי לְאוֹתוֹ שָׁבוּי. מוֹתַר הַמֵּתִים לַמֵּתִים. מוֹתַר הַמֵּת לְיוֹרְשָׁיו. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוֹתַר הַמֵּת יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ; רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מוֹתַר הַמֵּת בּוֹנִין לוֹ נֶפֶשׁ עַל קִבְרוֹ.

פרק שלישי

א בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה: בְּפוּרִים הַפֶּסַח, בְּפוּרִים עֲצֶרֶת, בְּפוּרִים הֶחָג, וְהֵן גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר

פירוש ברטנורא

ה מותר שקלים חולין. המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשב מה שכנס מצא שהותירו, המותר חולין. וסתמא כב"ה: **עשירית האיפה.** שמקריבין בדלי דלות. אם הפריש מעות ונתותרו, באות נדבה, דכל מותר חטאת ואשם נדבה לקנות בהן עולות לקיץ המזבח, כמדרשו של יהוידע הכהן. ועשירית האיפה במקום חטאת היא: **מותר עולה עולה.** אם הפריש מעות לקנות עולה ונתותרו, יביא באותו המותר עולה אחרת: **מותר הפסח לשלמים.** דכתיב (דברים י"ז) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר הוא בא, אלא מותר פסח יהא לדבר הבא מצאן ובקר והיינו שלמים: **מותר נזירים.** אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו, ישמרום עד שיקנו מהם קרבנות נזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונתותרו, המותר לנדבה לקיץ המזבח: **מותר עני.** אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונתותרו, נותנין המותר לאותו עני: **מותר שבויים.** אם גבו צדקה לצורך פדיון שבויים ונתותר מהם, ישמרום עד שיפדו בהם שבויים אחרים. אבל אם פירשו לשבוי זה, זכה אותו שבוי במותר: **מותר המתים למתים.** אם גבו לצורך קבורת מת סתם, המותר לקבורת מתים אחרים. למת, זה המותר ליורשיו, דאחולי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: **יהא מונח עד שיבא אליהו.** מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו אי לא, הלכך יהא מונח עד שיבא אליהו: **בונים לו נפש על קברו.** פשיטא ליה לר' נתן דלא מחיל, הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת. והלכה כת"ק. והיכא דגבו לצרכי קבורת המת מפני שהיו סבורים שלא היה לו ואח"כ נמצא שהיה לו, לא אמרינן בכהאי גוונא מותר המת ליורשיו, כיון שהגבייה בטעות היתה, והכי מוכח בירושלמי. ועוד מוכיח בירושלמי ובגמרא שלנו, דהיכא דאיכא שבעה טובי העיר או חבר עיר שכל עסקי צבור נחתכין על פיו ונראה בעיניו לשנות מותר שבויים או מותר עניים או מותר מתים למה שיראה בעיניו, יכול לשנות ולהוציא במה שיראה בעיניו שהוא צורך שעה ואין מוחין בידו. וכן מורין תמיד הלכה למעשה:

ג א בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. כל השקלים היו נותנים לתוך לשכה אחת שבמקדש, ושלש פעמים בשנה נוטלין ממנה ונותנים לתוך

משניות מבוארות – קהתי

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

אגב ההלכה ששנינו במשנה ג בענין מותר שקלים ומותר חטאת באה משנתנו ללמד בענין מותרות של קרבנות אחרים או של צדקה.

מוֹתַר שְׁקָלִים חֻלִּין – המכנס מעות לשם שקלו, אם מצא שיש בהן יתר על שקל, המותר חולין, כדעת בית הלל (לעיל משנה ג). **מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵפָה** – המכנס מעות לקנות בהן עשירית האיפה סולת לחטאת, כגון שחטא בביטוי שפתיים או בטומאת מקדש וקדשיו, שנאמר בו (**ויקרא ה, יא**): "ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האיפה סולת לחטאת", ונותר מן המעות הללו לאחר שקנה עשירית האיפה, **מוֹתַר קִנֵּי זָבִים קִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת** – שתי תורים או שני בני יונה שמביאים הזבים (**ויקרא טו, יד**) והזבות (**שם, שם, כט**) והיולדות (**שם, יב, ח**), לאחר שטהרו, נקראים "קן", ואם אספו מעות לקנות בהן את הקן, והיו יתרות על מחיר הקן, **וְחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת** – וכן המכנס מעות לקנות בהן חטאת או אשם, ונותרו מעות לאחר שקנה את החטאת או את האשם, **מוֹתְרֵיהֶן נְדָבָה** – מותר המעות של כל אלו הולך לנדבה, היינו לקנות בו עולות, שמקריבים אותן בזמן שהמזבח עומד בטל ("לקיץ המזבח"). **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא בָּא לְשֵׁם חַטָּאת וּלְשֵׁם אַשְׁמָה** – מעות שנאספו כדי לקנות בהן קרבן הבא משום חטא ואשמה, **מוֹתָרָן נְדָבָה** – המעות העודפות הולכות לעולות נדבה. **מוֹתַר עוֹלָה לָעוֹלָה** – המפריש מעות לקנות בהן קרבן עולה, ונשתייר לו מן המעות הללו, יביא בהן עולה אחרת. **מוֹתַר מִנְחָה לַמִּנְחָה** – מה שנותר מן המעות שהפריש לקנות בהן קרבן מנחה, יביא בהן מנחה אחרת. **מוֹתַר שְׁלָמִים לַשְּׁלָמִים** – הפריש מעות לקנות קרבן שלמים, ונשתייר מהן, יביא באותו מותר קרבן שלמים אחר. **מוֹתַר פֶּסַח לַשְּׁלָמִים** – מה שנשתייר מן המעות שהפריש לקנות מהן קרבן הפסח, מביא בהן קרבן שלמים. בבבלי (**זבחים ט, א**) למדים זה ממה שכתוב (**דברים טז, ב**): "וזבחת פסח לה' א־להיך צאן ובקר" – וכי פסח מן הבקר הוא בא, אלא מותרו יהא לדבר הבא מן הבקר והיינו שלמים. **מוֹתַר נְזִירִים לַנְּזִירִים** – גבו מעות לצורך קרבנות של נזירים עניים ונותרו מהן, יתנו את המותר לקרבנות נזירים אחרים. **מוֹתַר נָזִיר לַנְּדָבָה** – נזיר שהפריש מעות לצורך קרבנותיו, המותר הולך לעולות נדבה ("לקיץ המזבח"), **מוֹתַר עֲנִיִּים לָעֲנִיִּים** – גבו מעות סתם לצורך עניים, להאכילם או להלבישם, ונותר מן המעות הללו, מניחים אותם לעניים אחרים. **מוֹתַר עָנִי לְאוֹתוֹ עָנִי** – גבו מעות לצורך עני מסויים, להאכילו או להלבישו, מה שנותר מן המעות נותנים לאותו עני. **מוֹתַר שְׁבוּיִים לַשְּׁבוּיִים** – גבו מעות לצורך פדיון שבויים, ולאחר שפדו נותר מן המעות הללו, מניחים אותן לפדות שבויים אחרים. **מוֹתַר שָׁבוּי לְאוֹתוֹ שָׁבוּי** – אבל אם גבו מעות לפדות בהן שבוי מסויים, מה שנותר מן המעות נותנים לאותו שבוי. **מוֹתַר הַמֵּתִים לַמֵּתִים** – גבו מעות לצורך קבורת מתי מצווה או מתים עניים, וקברו מהן והותירו, מניחים את המותר לקבורת מתים אחרים. **מוֹתַר הַמֵּת לְיוֹרְשָׁיו** – אבל אם גבו מעות לצורך קבורתו של מת מסויים, נותנים את המותר ליורשי המת. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מוֹתַר הַמֵּת יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ** – ואין משתמשים בו. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מוֹתַר הַמֵּת בּוֹנִין לוֹ נֶפֶשׁ עַל קִבְרוֹ** – מאותן המעות שנשתיירו לאחר קבורתו בונים לו מצבה על קברו. בבבלי (**סנהדרין מח, א**) מבאר רבא את טעמם של התנאים החולקים כאן במותר המת, לפי שהמת מתבזה על המעות הללו שגבו אותן לשמו; וסובר תנא קמא שניחא לו למת להתבזות לאחר מיתתו לטובת יורשיו, הלכך מותר המת ליורשיו; ורבי מאיר ספק לו אם המת מוחל על בזיונו בשביל הנאת יורשיו, ולכן סובר הוא שמותר המת יהא מונח עד שיבוא אליהו; ורבי נתן סובר, שבוודאי אין המת מוחל על בזיונו בשביל הנאת יורשיו, הלכך יעשו לו מן המותר מצבה על קברו. והלכה כתנא קמא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּהֵמָה; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, וּבְאֶחָד בְּסִיוָן, וּבְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִיסָן, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל; מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי? מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב, לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ לְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל.

ב בְּשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה, וְכָתוּב בָּהֶן אל״ף בי״ת גימ״ל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

שלש קופות שכל קופה היתה מג׳ סאין, כדי לקנות מהן קרבנות צבור. ולא היו נוטלים הכל בפעם אחת לצורך כל השנה, לפי שהרחוקים לא הביאו עדיין כל שקליהם: **בפרוס הפסח.** ט״ו יום קודם המועד קרי פרוס המועד. לפי ששלשים יום קודם הרגל שואלים ודורשים בהלכות הרגל. ופרוס הוא לשון פרוסה דהיינו חצי: **וחן גרנות של מעשר.** שלשה פרקים הללו הן שלש גרנות של מעשר בהמה, שזמנים אלו קבעו חכמים לעשר בהמות שנולדו. וכמו שהגורן קובעת למעשר דגן, כך זמנים אלו קובעים לאסור הבהמות שנולדו באבילה עד שיעשר, אבל קודם הפרק מותר לאכול אע״פ שלא עשר. וקבעו חכמים הגר תלתא זמני למעשר בהמה כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, דאע״ג דמותר למכור ולשחוט ולאכול כל זמן שלא הגיע מועד הגורן, אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד דמעשרן, דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום כגון מעשר בהמה שהוא עצמו מביא מעשר ואוכלו שלמים, ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו הרבה נמנעים למכור לפי שלא עשרו ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים: **בן עזאי אומר בכ״ט באדר.** טעמייהו דכל הני תנאי ומחלוקתן מפורש פרק בתרא דבכורות:

ב תורמין את הלשכה. מפרישין השקלים מן הלשכה שהיו השקלים מונחים שם, ונוטלין מהן בשלש קופות, כל קופה מהן של שלש סאין. ורמב״ם כתב שממלאין תחלה שלש קופות גדולות של שבעה ועשרים סאין ומהן תורמין לג׳ קופות קטנות של ט׳ סאין. ובחנם דחק לומר כן: **וכתוב עליהן א׳ ב׳ ג׳.**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

בְּשָׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה – כבר הזכרנו, שכל השקלים היו מניחים בלשכה מיוחדת, ובאה המשנה ללמד, ששלש פעמים בשנה מניחים בלשכה את השקלים, היינו שהיו ממלאים מן המעות שבלשכה שלש קופות גדולות של שלש שלש סאים (כפי שיבואר להלן משנה ב), כדי לקנות מהן קרבנות ציבור: א. **בְּפָרוֹס הַפֶּסַח** – לפני חג הפסח, ומבואר בגמרא (**ירושלמי כאן ובבלי בכורות נח, א**): חמשה עשר יום קודם הפסח, שאין פרוס פחות מחמשה עשר יום, שכן לשון פרוס פירושו; חצי, והיינו מחצית הזמן ששואלים ודורשים בו בהלכות הפסח, כמו ששנו בברייתא: שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום, וכן בשאר החגים. ב. **בְּפָרוֹס עֲצֶרֶת** – חמשה עשר יום קודם חג השבועות. ג. **בְּפָרוֹס חָג** – חמשה עשר יום לפני חג הסוכות, היינו ביום האחרון של חודש אלול (**עיין "תוספות יום טוב"**). במפרשים מבואר, שלא היו נוטלים כל השקלים בבת אחת, לפי שהרחוקים לא הביאו עדיין את שקליהם. **וְהֵן גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** – שלשת הפרקים הללו הם "גרנות" לענין מעשר בהמה, שבכל אחד מהם חייב אדם לעשר את הבהמות שנולדו בין פרק לפרק, ואסור לאכול מהן ולא למוכרן עד שיעשרן. "גרנות" – לשון מושאל מענין המעשר של תבואה ופירות, שכן בתבואה ופירות הגורן קובע למעשר, שלאחר שהובאו לגורן אסור לאכלם עד שיעשרם, וכך גם תיקנו חכמים בבהמות הנולדות במשך השנה, ששלשת הזמנים שנזכרו לעיל קובעים למעשר בהמה, ומשהגיע אחד הזמנים הללו אסור לו למכור או לשחוט מבהמותיו עד שיעשרן; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – בגמרא אמרו, ששלושת הזמנים של מעשר בהמה הם כנגד שלשה זמנים שהבהמות יולדות בהן, שיש בהמות שמבכירות לילד בתחילת החורף, ויש בהמות שמאחרות לילד בתקופה שבין פסח לעצרת, ויש שיולדות בתקופת הקיץ. ויש מבארים שחכמים קבעו שלשת הזמנים הללו, כדי שתהיינה בהמות מצויות לעולי רגלים, שאף על פי שמותר למכור ולשחוט קודם שהגיע זמן המעשר (כמבואר במשנה בכורות ט, ו), מכל מקום היו נמנעים מלמכור ומלשחוט עד שיעשרו, שניחא לו לאדם לקיים מצווה בממונו בדבר שאינו חסר בו כל כך, שהרי ממעשר בהמה אינו מקריב אלא חלבו ודמו, והשאר אוכלו כולו; ומכאן, אילו לא היו מתקנים לעשר בזמנים הללו, היו הרבה נמנעים מלמכור משום שלא עישרו עדיין, ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** – שלש הגרנות למעשר בהמה הן כדלקמן: א. **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר** – אף בן עזאי סובר: חמשה עשר יום קודם הפסח, אלא שלדעת רבי עקיבא חודש אדר הסמוך לניסן פעמים חסר (עשרים ותשעה יום) פעמים מלא (שלשים יום), ונמצא שחמשה עשר יום קודם הפסח פעמים בעשרים ותשעה באדר פעמים בשלושים באדר, ולפיכך לא קבע לו זמן; אבל בן עזאי סובר, שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, וחמשה עשר יום קודם הפסח לעולם הוא בעשרים ותשעה באדר. ב. **וּבְאֶחָד בְּסִיוָן** – בגמרא (**בכורות נח, א**) מבואר טעמו, שהואיל ומעטות הן הבהמות הנולדות בין פסח לעצרת, אם יעשר חמשה עשר יום קודם עצרת, יאכלו מהן הרבה במשך הימים שעד עצרת, ולא תהיינה בהמות מצויות לעולי רגלים, הלכך זמן המעשר באחד בסיון, היינו חמשה ימים קודם חג השבועות. ג. **וּבְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב** – שסובר בן עזאי: הבהמות הנולדות בחודש אלול מתעשרות בפני עצמן (כמבואר במשנה בכורות ט, ה). **רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים** – שלושת הזמנים למעשר בהמה הם: א. **בְּאֶחָד בְּנִיסָן** – שסוברים הם כרבן שמעון בן גמליאל, ששואלים ודורשים בהלכות הפסח שתי שבתות (שבועיים) קודם הפסח, ואף עישור הבהמות קבעו לאותו זמן, שאף זה מהלכות הפסח, שייראה ברגל ויביא את מעשר הבהמה. ב. **בְּאֶחָד בְּסִיוָן** – כדעת בן עזאי, וכבר בארנו טעמו לעיל. ג. **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל** – כמו שהמשנה הולכת ומפרשת את הטעם. **מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ** רבי אלעזר ורבי שמעון **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי** – כמו שאמרו באחד בניסן? **מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב** – ראש השנה, **וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב** – בבבלי (**בכורות נח, א**) מבואר, ששתי תשובות נאמרו: א. שבאחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה (משנה ראש השנה א, א), ויש לעשות היכר בין חדש לישן. ב. מפני שאחד בתשרי הוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, משום שצובע את העשירי שיהא ניכר, ואסור לצבוע ביום טוב; **לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ לְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל** – הקדימו את זמן המעשר של הנולדים בקיץ ליום העשרים ותשעה באלול.

~ יום ששי ~

באור משנה ב

במשנה הקודמת שנינו: "בשלושה פרקים בשנה תורמין את הלשכה", ומוסיפה משנתנו לבאר, כיצד היו תורמים.

בְּשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת – סלים גדולים, **שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין** – שכל קופה היתה מחזקת שלש סאים, **תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה** – כלומר שבכל פרק משלושת הפרקים (הזמנים) ששנינו במשנה הקודמת, היו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יֵנִית כָּתוּב בָּהֶן אלפ״א בית״א גמל״א. אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּי, וְלֹא בְּמִנְעָל, וְלֹא בְּסַנְדָּל, וְלֹא בְּתִפִּלִּין, וְלֹא בְּקֻמֵּיעַ; שֶׁמָּא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ: מֵעֹון הַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי, אוֹ שֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ: מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר; לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, כב): **״וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל״, וְאוֹמֵר** (משלי ג, ד): **״וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם״.**

ג שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה נִכְנָס וְשִׁקְלוֹ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו, וְזוֹרְקוֹ לִפְנֵי הַתּוֹרֵם, וְהַתּוֹרֵם מִתְכַּוֵּן וְדוֹחֵפוֹ לַקֻּפָּה. אֵין הַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶם: אֶתְרֹם, וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: תְּרֹם, תְּרֹם; שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ד תָּרַם אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּמְחַפֶּה בְּקַטַבְלָאוֹת, שֵׁנִיָּה וּמְחַפֶּה בְּקַטַבְלָאוֹת, שְׁלִישִׁית לֹא הָיָה מְחַפֶּה. שֶׁמָּא יִשְׁכַּח

פירוש ברטנורא

לידע אי זו נתרמה תחלה, וממנה היו קונים קרבנות צבור ראשונה, ואח״כ מן השניה, ואח״כ מן השלישית: **יונית כתוב עליהן.** היו רגילים ביונית משום דכתיב (בראשית ט) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם, יפיפותו של יפת ישכון באהלי שם [מגילה ט], ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו לשון יונית: **פרגוד חפוי.** כשהמלבוש ארוך וכופלין אותו מלמטה. אותה השפה הכפולה קרויה פרגוד חפוי. ואין התורם נכנס עם השפה כפולה ההיא במלבושו, שלא יחשדוהו שנתן לתוכה ממעות הלשכה: **ולא בתפילין ולא בקמיע.** שלא יאמרו התיר התפר ונתן בתוכן מעות:

ג וזורקו לפני התורם. מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות צבור. ולא יהיו משיירי הלשכה: **שלש פעמים.** על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים לו תרום. וכן דרך לשון חכמים להיות משולש. ודוגמתו מצינו בעומר, מגל זו מגל זו מגל זו, אקצור אקצור אקצור. וכן חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג׳ פעמים:

ד תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות. תרומה ראשונה שהיתה בפרוס הפסח. לאחר שתרם אותה היה מכסה כל השקלים הנשארים בלשכה בקטבלאות דהיינו עור שלוק, כדי שיתנו עליו השקלים שיביאו ממדינות שסביב ארץ ישראל שלא יכלו להביא קודם הפסח, ומביאים מפסח ועד עצרת ונותנים אותם על גבי הקטבלא כדי שיתרום מהן בפרוס העצרת ולא יתרום מן הדבר שתרם כבר בפרוס הפסח. ואחר שתרם בפרוס העצרת חזר וכסה כל המעות שבלשכה בקטבלאות, ונותנין עליהם כל השקלים המביאים מבבל וממדי ומן המדינות הרחוקות, ותורמין מהן בפרוס החג. ועוד לא היה מחפה, שאין עוד

משניות מבוארות – קהתי

ממלאים מן השקלים שבלשכה שלש קופות של שלש שלש סאים, היינו בין הכל תשע סאים, **וְכָתוּב בָּהֶן** – היינו על הקופות, **אל״ף בי״ת גימ״ל** – כדי לדעת איזו קופה נתרמה ראשונה, וממנה היו קונים תחילה את קרבנות הציבור, שמצווה בראשונה, ואחריה היו קונים בשקלים של קופה ב׳ ואחר כך בשל קופה ג׳. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יֵנִית כָּתוּב בָּהֶן** – אותיות יווניות היו כתובות על הקופות: **אלפ״א בית״א גמל״א** – לפי שהיו רגילים בזמן בית שני בכתב יווני. **אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס** – ללשכת השקלים, **לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּי** – מין מלבוש ארוך ששפתו כפולה או ששוליו מקופלים למעלה; ויש מפרשים: בבגד שיש לו ביטנה; כדי שלא יחשדוהו שהטמין מן השקלים בתוך שפת בגדו או בשוליו המקופלים או בתוך הביטנה. **וְלֹא בְּמִנְעָל, וְלֹא בְּסַנְדָּל, וְלֹא בִּתְפִלִּין, וְלֹא בְּקֻמֵּיעַ** – שלא יחשדוהו הבריות, שגנב שקלים מן הלשכה והחביאם שם, **שֶׁמָּא יַעֲנִי** – התורם, **וְיֹאמְרוּ** – הבריות: **מֵעֹון הַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי** – מפני שמעל בכסף הלשכה. **אוֹ שֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ: מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר** – מן השקלים שגנב מהלשכה כשנכנס לתרום אותה, **לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם** – שצריך אדם להיזהר שלא יהא חשוד בעיני הבריות, כשם שהוא צריך להיזהר במעשיו כלפי שמים, **שֶׁנֶּאֱמַר: ״וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל״, וְאוֹמֵר: ״וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם״** – ומכאן שצריך אדם להשתדל להיות נאמן ומקובל על הבריות.

בארנו ענין ״תרומת הלשכה״ כמשמעות לשון המשנה; וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב״ם כותב, שהיו ממלאים תחילה מכל השקלים שבלשכה שלש קופות גדולות של תשע תשע סאים, והשאר מניחים בלשכה. זה שבתוך הקופות נקרא ״תרומת הלשכה״, ומה שנשאר עוד בלשכה נקרא ״שיירי הלשכה״; ובשלשה פרקים בשנה, כפי ששנינו במשנתנו, ממלאים שלש קופות קטנות של שלש שלש סאים מאותן שלש הקופות הגדולות, ומוציאן לחוץ כדי לקנות מהן קרבנות הציבור (עיין הל׳ שקלים ב, ד–ז. שמבואר שם ענין זה באריכות).

באור משנה ג

שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל – כל אחד מבית רבן גמליאל; ויש מפרשים; השליח שהביא את השקלים מבית רבן גמליאל (**המאירי**), **הָיָה נִכְנָס** – ללשכה ביום שהתורם בא לתרום אותה, **וְשִׁקְלוֹ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו, וְזוֹרְקוֹ לִפְנֵי הַתּוֹרֵם** – והיה זורק את השקל מבין אצבעותיו לפני התורם, שיכניסהו לתוך הקופה, **וְהַתּוֹרֵם מִתְכַּוֵּן וְדוֹחֵפוֹ לַקֻּפָּה** – כדי שיהא שקלו בתרומת הלשכה ויביאו ממנו קרבנות ציבור, ולא ישתייר בלשכה. **אֵין הַתּוֹרֵם תּוֹרֵם** – את הלשכה, **עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶם** – לשומרים העומדים בחוץ: **אֶתְרֹם** – כלומר: האתרום? **וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: תְּרֹם, תְּרֹם, תְּרֹם; שָׁלֹשׁ פְּעָמִים** – שכן דרך לשון חכמים לומר בכגון זה שלש פעמים, כמו שמוצאים בקצירת העומר (מנחות י, ג), וכן בחליצה (יבמות יב, ו).

יש גורסים: והם אומרים לו: תרום תרום שלש פעמים. **ופירוש הדברים**, שהתורם היה אומר: אתרום; והם אומרים לו: תרום, תרום, ואחר כך חוזר ואומר: אתרום, והם אומרים לו: ״תרום תרום״, כן בפעם השלישית. ומה שהוא אמר ״אתרום״ והם היו אומרים ״תרום תרום״, ולא היו אומרים ״תרום״ פעם אחת בלבד, שכן הוא דרך הדיבור, שהשואל אומר הדיבור פעם אחת, והמשיב משיב לו פעמיים. כדומה לזה מצינו בקידוש החודש: ראש בית דין אומר: מקודש, וכל העם עונים אחריו: מקודש מקודש מקודש״ (ראש השנה ב, ז). וכן דרך בני אדם לדבר, שאחד אומר לחברו: היפה דבר זה בעיניך? והוא עונה: יפה יפה (מלאכת שלמה בשם ר׳ יהוסף).

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

תָּרַם אֶת הָרִאשׁוֹנָה – התרומה הראשונה בפרוס הפסח, **וּמְחַפֶּה בְּקַטַבְלָאוֹת** – ומכסה את כל השקלים הנשארים בלשכה בכיסויים של עור, כדי שיתנו עליהם את השקלים שיבואו אחר כך ממקומות שלא הספיקו להביא קודם הפסח, ויתרום מאלו החדשים בפרוס העצרת; **שְׁנִיָּה** – תרם את התרומה השנייה בפרוס העצרת מן השקלים שעל הקטבלאות, **וּמְחַפֶּה בְּקַטַבְלָאוֹת** – וחוזר ומכסה בקטבלאות כל השקלים שנשתיירו בלשכה, ונותנים עליהן את השקלים המובאים אחרי העצרת ממדינות רחוקות, ותורמים מהם בפרוס החג. **שְׁלִישִׁית** – לאחר שתרם את התרומה השלישית בפרוס החג, **לֹא הָיָה מְחַפֶּה** – עוד, לפי שאין עוד תרומה אחריה; ולמה היה מחפה אחרי התרומה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיִתְרֹם מִן הַדָּבָר הַתָּרוּם. תָּרַם אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּשְׁנִיָּה לְשׁוּם כְּרָכִים הַמֻּקָּפִין לָהּ, וְהַשְּׁלִישִׁית, לְשׁוּם בָּבֶל וּלְשׁוּם מָדַי וּלְשׁוּם מְדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת.

פרק רביעי

א הַתְּרוּמָה מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ? לוֹקְחִין בָּהּ תְּמִידִין וּמוּסָפִין וְנִסְכֵּיהֶם, הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר. שׁוֹמְרֵי סְפִיחִים בַּשְּׁבִיעִית — נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם. אָמְרוּ לוֹ: אַף אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר.

פירוש ברטנורא

תרומה אחריה: **הראשונה לשם ארץ ישראל.** שהם שלחו שקליהם תחלה, שהאחרים עדיין לא הביאו: **לשם הכרכים המוקפים.** הסמוכים. כמו עמון ומואב וכיוצא בהן. ודוגמתו לתרום שלא מן המוקף [גיטין ל], אין מקיפין בבועי [חולין מו]. ומ"מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל, על הגבוי ועל העתיד לגבות. ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיעך שתקנו שלשה פרקים אלו לפי שאז יתקבצו כל שקלי ישראל:

ד א התרומה מה היו עושין בה. מה שנתנו לתוך הקופות מה עושין בהן: **וכל קרבנות הצבור.** לאתוי קטורת: **ספיחים.** תבואה העולה מאליה ממה שנשר בקציר. ונותנים שכר לשומרים שלא ילקטום עניים בשביעית, ומביאים מהם עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. ונותנים שכרם מן התרומה, דצורך קרבן כקרבן דמי: **שומר חנם.** ואע"ג דקנה אותם מן ההפקר כששמרם חנם והביאם והרי הן שלו, רבי יוסי סבר דקרבן יחיד משתנה לקרבן צבור: **אף אתה אומר כו'.** כלומר אי אתה מודה שאינן באין אלא משל צבור, ואם שמרם חנם והביאם וזכה בהם נמצא שאינם באין משל צבור, דסברי רבנן קרבן יחיד אינו משתנה לשל צבור. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

הראשונה והשניה? **שֶׁמָּא יִשְׁפַּח וְיִתְרֹם מִן הַדָּבָר הַתָּרוּם** – מן השקלים התחתונים שכבר תרם מהם בפעם הקודמת. **תָּרַם אֶת הָרִאשׁוֹנָה** – התרומה הראשונה בפרוס הפסח, **לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – שבני ארץ ישראל הביאו שקליהם עד פרוס הפסח. בתוספתא מובא, שאמר התורם: הרי זו (התרומה הראשונה) מארץ ישראל (משקלי ארץ ישראל) על כל ישראל. **וּשְׁנִיָּה** – והתרומה השנייה, בפרוס העצרת, **לְשׁוּם כְּרָכִים הַמֻּקָּפִין לָהּ** – לשם המקומות הסמוכים לארץ ישראל, כגון עמון ומואב וכיוצא בהם, שהספיקו להביא את שקליהם עד פרוס העצרת, והיינו שאמר: הרי זו מעמון ומואב (משקלי עמון ומואב) ומכרכים המוקפים לארץ ישראל על כל ישראל (**תוספתא; ירושלמי**); **וְהַשְּׁלִישִׁית** – והתרומה השלישית, בפרוס החג, **לְשׁוּם בָּבֶל וּלְשׁוּם מָדַי וּלְשׁוּם מְדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת** – שאמר התורם: הרי זו (התרומה השלישית) מבבל וממדי וממדינות הרחוקות מארץ ישראל על כל ישראל (**תוספתא; ירושלמי**). וכבר הזכרנו שהיה התורם מתכוון בכל פעם לתרום על הגבוי (על מה שיש בלשכה ועל מה שעדיין לא הגיע ללשכה) ועל העתיד לגבות, כדי שיהא חלק לכל ישראל בקרבנות. ובא כאן התנא להשמיענו, שלפיכך תיקנו לתרום את הלשכה בשלשת הפרקים הללו שנימנו במשנה א, מפני שבפרקים אלו מתאספים השקלים של כל ישראל מהארץ ומחוץ לארץ.

בארנו משנתנו לפי הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם מפרשה בדרך אחרת. וכבר הזכרנו שלדעת הרמב"ם היו ממלאים תחילה משקלי הלשכה שלש קופות גדולות, שכל אחת היתה בת תשע סאים, ובשלשת הפרקים שנימנו במשנתנו היו ממלאים מהקופות הללו שלש קופות קטנות, שכל אחת היתה בת שלש סאים. ולפי שיטתו זו מפרש הרמב"ם גם את משנתנו: תרם את הראשונה – היינו את הקופה הקטנה שכתוב עליה אל"ף מן הקופה האחת הגדולה, ומחפה – אותה קופה גדולה, בקטבלאות – במטפחת עור שהיתה מוכנה שם לכך; שנייה – אחר כך תורם הקופה הקטנה שכתוב עליה בי"ת מהקופה הגדולה השנייה, ומחפה בקטבלאות – גם אותה קופה גדולה, שלישית – אחר כך תורם הקופה הקטנה שכתוב עליה גימ"ל מן הקופה הגדולה השלישית, אבל לא היה מחפה אותה קופה גדולה כדי שתהא ניכרת שבה סיים, ויתחיל ממנה בתחילה כשיבוא לתרום בפרוס העצרת, באופן שבשלשת הפרקים נמצא תורם כל אחת מהקופות הקטנות מכל אחת ואחת מהקופות הגדולות, וזהו ששנינו במשנתנו, שלא חיפה את השלישית, שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום (עיין פירוש הרמב"ם למשנתנו; הל' שקלים ב, ה-ז).

באור משנה א

משנה זו באה ללמד מה היו עושים בשקלים שתרמו מן הלשכה ומילאו בהם את הקופות.

הַתְּרוּמָה – תרומת הלשכה, **מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ** – על מה היו מוציאים את השקלים שניתנו לקופות? **לוֹקְחִין בָּהּ תְּמִידִין** – היו קונים בשקלים אלו כבשים לעולות התמיד שקרבו בכל יום (**שמות כט, לח; במדבר כח, ג**), **וּמוּסָפִין** – בהמות לקרבנות המוסף שקרבו בשבתות וברואשי חדשים ובמועדות, כמפורט בפרשת פינחס (**במדבר כח, ט ואילך**), **וְנִסְכֵּיהֶם** – המנחות ונסכי היין הקרבים עמהם (**כמפורש שם**), **הָעֹמֶר** – מנחת העומר שמביאים בששה עשר בניסן מן השעורים (**ויקרא כג, י-יא**), **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם** – שמביאים בחג השבועות (**ויקרא כג, טז-יז**), **וְלֶחֶם הַפָּנִים** – שתים עשרה החלות הניתנות על השולחן במקדש בכל שבת (**ויקרא כד, ה-ט**), **וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר** – לרבות הקטורת. **שׁוֹמְרֵי סְפִיחִים בַּשְּׁבִיעִית** – בשנת השמיטה, שפירותיה הפקר, היו בית דין שוכרים שומרים לשמור בקצת מקומות על הספיחים שעלו מאליהם, שלא יאכלום הבהמות, וכן להודיע לבני אדם שלצורך המקדש הם, כדי להביא מהם את העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, שאינם באים אלא מן התבואה החדשה ומארץ ישראל; ואותם השומרים **נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** – שצורך קרבן כקרבן הוא (**ברטנורא**); ויש מבארים הטעם, שהשכר שנותנים לשומרים הרי זה כאילו קונים בו את העומר ושתי הלחם (**רמב"ם; המאירי**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף הָרוֹצֶה מִתְנַדֵּב שׁוֹמֵר חִנָּם** – יכול אדם להתנדב לשמור בחינם על הספיחים הללו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יוסי: **אַף אַתָּה אוֹמֵר** – הרי גם אתה מודה, **שֶׁאֵינָן בָּאִין** – שאין קרבנות הציבור באים, **אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר** – ואם התנדב אדם לשמור על הספיחים בחינם, הרי זכה בהם, שקנה אותם מן ההפקר, ונמצא שאין העומר ושתי הלחם באים משל ציבור, ואף על פי שמסרם לשם כל הציבור, מכל מקום סוברים חכמים, שאין הציבור יוצאים בהם ידי חובתם, לפי שאין קרבן יחיד משתנה לקרבן ציבור. ברם, רבי יוסי סובר, שקרבן יחיד משתנה לקרבן ציבור, הלכך אף על פי שהתנדב יחיד לשמור את הספיחים בחינם, ונמצא שזכה בהם, מכל מקום אם הביאם לשם כל הציבור מותר להקריבם, והציבור יוצאים בהם ידי חובתם. והלכה כחכמים. אבל לא מאותו הטעם שהזכרנו, לפי שאין קרבן יחיד משתנה לשל ציבור, שאמנם אם היחיד מוסרו במתנה גמורה לציבור, הרי זה מועיל, אלא מטעם אחר (**המובא בגמרא בבא מציעא קיח, א**), שגזרו חכמים משום בעלי זרוע, שמא יבואו ויטלו מהשומרים, לפיכך תיקנו חכמים שיטלו שכר מן הלשכה, כדי שיהיו הכל פורשים מאותו מקום שאלו שומרים שם (**רמב"ם הל' שקלים ד, ו; ועיין "משנה למלך" שם ו"תוספות יום טוב" על משנתנו**).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ו עמוד א. הגמרא מביאה מימרא של התנא אבא בנימין בענין תפילה: **תָּנְיָא** בברייתא, **אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר, אֵין תְּפִלָּה שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא** כשמתפלל **בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים א, ח כח) **'לִשְׁמוֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה'**, ויש ללמוד ממקרא זה **שִׁבְּמָקוֹם** שיש בו **רִנָּה**, דהיינו בבית הכנסת שאומרים בו הציבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב, **שָׁם תְּהֵא הַתְּפִלָּה.**

הגמרא מביאה מימרא נוספת כעין זו: **אָמַר רָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָצוּי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים פב א) **'אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל'**, ויש לדרוש תיבת 'עדת' מלשון 'בית מועד', דהיינו שהקדוש ברוך הוא נצב בבית הכנסת, שהוא הבית שבו מתוועדים עמו ישראל.

וּמִנַּיִן לַעֲשָׂרָה אנשים **שֶׁמִּתְפַּלְּלִין שֶׁשְּׁכִינָה** מצויה **עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל'**, ו'עדה' היא התאספות של עשרה אנשים.

וּמִנַּיִן לִשְׁלֹשָׁה דיינים **שֶׁיּוֹשְׁבִין בַּדִּין שֶׁשְּׁכִינָה** מצויה **עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט'**, ו'אלהים' היינו בית דין של שלשה דיינים.

וּמִנַּיִן לִשְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג טז) **'אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וגו'** וַיִּשְׁמַע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ'. ומאחר ונקט הכתוב בלשון 'איש אל רעהו' יש ללמוד שמדובר בשנים העוסקים בתורה, שהשכינה שרויה עמהם.

מבררת הגמרא: **מַאי** – מה היא כוונת המשך הפסוק **'וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ'.**

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי,** אפילו אם **חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנָאֱנַס וְלֹא עָשָׂאָהּ,** מכל מקום **מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ עָשָׂאָהּ.**

וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ אדם **אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁשְּׁכִינָה עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כ כא) **'בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ'.** ויש לבאר המקרא כך, בכל מקום אשר ייזכר שמי על פי מצוותי ודברי, דהיינו בלימוד התורה, אז אבוא ואשרה את שכינתי שם. ומאחר ונקט הכתוב בלשון יחיד 'אבוא אליך', יש ללמוד שאפילו יחיד העוסק בתורה, שכינה שרויה עמו.

מקשה הגמרא: **וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ חַד** – מאחר ונתבאר שאפילו אדם אחד העוסק בתורה שכינה עמו, **תְּרֵי מִבַּעְיָא** – וכי צריך לומר שאף שנים העוסקים בתורה, שכינה שרויה עמהם.

מתרצת הגמרא: **תְּרֵי מִכַּתְּבָן מִלַּיְיהוּ** – שנים העוסקים בתורה, מעלה יתירה יש בהם, שנכתבים דבריהם **בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת,** כמאמר הכתוב (מלאכי ג טז) 'וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ', **חַד לָא מִכַּתְּבָן מִלַּיְיהוּ** – אבל אדם אחד העוסק בתורה אין נכתבים דבריו **בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת,** אף על פי שהשכינה שרויה עמו.

שבה הגמרא ומקשה: **וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ תְּרֵי** – מאחר ונתבאר שאפילו שנים העוסקים בתורה שכינה עמהם, **תְּלָתָא מִבַּעְיָא** – וכי צריך להשמיענו שאף שלשה היושבים בדין, השכינה שרויה עמהם.

מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **דִּינָא שְׁלָמָא בְּעָלְמָא הוּא** – שהדין הוא עשיית שלום בלבד, ואינו

המשך בעמוד 234

רש"י

במקום רנה. בבהכ"נ ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב: **בעדת אל.** בבית מועד שלו: **ומנין לעשרה וכו'.** עדה קרויה בעשרה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר יד) יצאו כלב ויהושע: **בקרב אלהים ישפוט.** ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' בפ"ק דסנהדרין (דף ג ב): **ויקשב ה'.** ממתין להם שם: **אשר אזכיר את שמי.** אשר יזכר שמי על מצותי ודברי: **אבא אליך.** לשון יחיד הוא: **מכתבן מלייהו.** כדכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו (סיפא דקרא): **קדמה שכינה ואתיא.** קודם שיהיו כל העשרה: **נצב בעדת אל.** מעיקרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – ה'איכא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת, כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי**, כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בְּפִסְוֹלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי**, הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי אֲזַלִינַן בָּתַר** – מה שהולכים אחר **רוֹב דֵּיעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לָא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

משנה. דברים **אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן** – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וְוִידּוּי מַעֲשֵׂר**, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'' הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּיקָדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**, ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעכב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'' שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שעורפים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמָשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׂעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים בֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מָה לְּהַלָּן** הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**.

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מָה לְּהַלָּן**, בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן**, בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בִּלְשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גריזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבִּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה**, ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'** אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר**, "**וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה**", **מָה אֵלּוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף אֵלּוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן**, הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֲמָצַע**, בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשׁוֹטְרָיו וְשׁוֹפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּברָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה"**, **וְאֵלּוּ** שבהר גריזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן**. ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה"**, **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן**, וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגְּמָרִין בִּרְכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסִדּוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן**, כל שפה בכתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'בַּאֵר הֵיטֵב', **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן. דְּקָתָנֵי עַד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בִּפְסוּלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה כְּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחָיךְ דְּבָזֶה אַחַר זֶה אִיצְטְרִיךְ עִקָּר לְאַשְׁמוּעִינָן, דְּאִי בְּבַת אַחַת מַאי הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת אִיכָּא, בְּחַד וְחַד נַמִּי הָיְתָה שׁוֹתָה, [אֶלָּא] בְּהָכֵי עַסְקִינָן דְּהַהוּא דְּאָתָא מֵעִקָּרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הַוְיָא הִלְכָּךְ אֲפִי' בָּזֶה אַחַר זֶה אָתוּ תַּרְתֵּי וּמְבַטְּלֵי לָהּ: **וְתָרְצָהּ לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכֵי כו'.** דְּהָא דַּאֲמָרָן לְעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כו' לָאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאָנוּ פָּרְשִׁין לָהּ הָכֵי: **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי.** כְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבַת אַחַת אָתוּ אוֹקִי תְּרֵי לְבַהֲדֵי חַד וְאוֹקְמֵיהּ אַסְפֵּיקָא, וְאִי בָּזֶה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהֶאֱמִינָה תּוֹרָה קָדֵם וְאָתָא בְּרֵישָׁא הֲוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנֵךְ כְּחַד וְאֵין דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעַד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד נִינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הֲוָה פָּסוּל: **וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי.** לְמִתְנֵי מַתְנִי' הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת: **לְחוּמְרָא.** שֶׁתִּשְׁתֶּה: **לְקוּלָּא.** לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **לֹא אַזְלִינָן.** בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקִי הַאי לְבַהֲדֵי הָנֵךְ וְאוֹקִי מִלְּתָא אַסְפֵּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן:

הַדְרָן עֲלָךְ מִי שֶׁקִּנֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (בְּכָל לָשׁוֹן). גַּרְסִינָן: פָּרָשַׁת סוֹטָה. מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אַמְרִי' צָרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּכְתָּב. וּבְסִפְרֵי אַמְרִי' דְּאִי לֹא כְּתִיב קְרָא לְהַתִּיר בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִלְקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִיבָמָה בְּקַל וָחֹמֶר, וּמַה יְבָמָה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת כִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר.** בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִים כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעְשְׂרוֹתָיו וּמְבָעֲרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יָכוֹל עוֹד לְהַשְׁהוֹתָם, וְנוֹתֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי וּמַעֲשֵׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו אִם לֹא הֶעֱלָהוּ, וּמִתְוַדֶּה בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִילְיָף לְקַמָּן, וְלֹא אַמְרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הִזְקִיקוֹ הַכָּתוּב לְאָמְרָהּ בלה"ק: **וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.** בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפַר וְלֹא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֲשֵׁם גְּזֵלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בלה"ק.** וְלֹא אַמְרִינָן נִגְמַר מֵהָנֵךְ דִּלְעֵיל שֶׁנִּכְתַּב וְנִסְדַּר עֲלֵיהֶן כָּל מִצְוַת דִּבּוּרָם וְאֵין צָרִיךְ לְאָמְרָן בלה"ק כְּדִכְתִיב בְּכֻלְּהוּ, מִשּׁוּם דִּבְהָנֵי כְּתִיב עִכּוּבָא: **מִקְרָא בִּכּוּרִים.** שֶׁהָיָה קוֹרֵא מֵאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה: **וַחֲלִיצַת יְבָמָה.** הִיא אוֹמֶרֶת מֵאֵן יְבָמִי וְגו' וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הִיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יַעֲשֶׂה לָאִישׁ וְגו': **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.** שֶׁאֲמָרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל: **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.** נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **בִּרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל.** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי וְלִפְנִים הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת כְּדִמְפָרֵשׁ בְּמַתְנִיתִין: **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ.** מְפָרֵשׁ בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ וְגו' כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגו' (דְּבָרִים כא): **פָּרָשַׁת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה.** (שָׁם כ) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל וְגו' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגו' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו': **כֵּיצַד.** כְּמוֹ מִנַּיִן: **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר.** בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִּים, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ הָתָם גּוּפֵיהּ מְנָא לָן: **אֵינוֹ צָרִיךְ.** לְלַמְּדָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה שֶׁמַּעַצְמָהּ הִיא לְמֵדָה: **וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה.** דְּמַשְׁמַע כְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: **שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן.** אֵצֶל שׁוֹמְרוֹן: **לְמַטָּה בָּאֶמְצַע.** בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים: **מִכָּאן וּמִכָּאן.** עַל הֶהָרִים: **הָפְכוּ.** הַלְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאָרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בִּלְשׁוֹן בְּרָכָה: **אֵלּוּ וָאֵלּוּ.** שֶׁבְּהַר גְּרִזִּים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל. וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ, לֹא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְלִין, אֶלָּא הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִּים בִּבְרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בִּקְלָלָה: **הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים.** כְּדִכְתִיב וּבָנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגו' וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב: **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים.** סָתְרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כְּדִכְתִיב וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (שָׁם כז):

ולנו

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ". ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא, וְתַרְצָהּ לִדְר' נְחֶמְיָה הָכֵי, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי. וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת, לְחוּמְרָא. אֲבָל לְקוּלָּא לָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן:

הדרן עלך מי שקינא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִידּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם. מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד? "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ". מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד? "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, "וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה", עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבַּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגו'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה". מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן" הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ, עוֹנִין "אָמֵן". הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן", עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב" וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים וּבָאוּ

ולנו

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

איהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה. וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מיניה:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

כל

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן: **גמ'** פָּרָשַׁת סוֹטָה מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ. עַל מָה נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: וִידוּי מַעֲשֵׂר: מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", וְיָלִיף "אֲמִירָה" מִסּוֹטָה, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי: וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ? דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא מֵ"אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, מֵ"עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר, גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ, כִּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. גּוּפָא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. וְלֹא? וְהָא אִיכָּא דָּמִים? דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר? הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח כִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דְּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלַן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קְרִיַּת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָוְיָיתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מְנָלֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

כל

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. בְּבֵית מְלוֹנָם בַּגִּלְגָּל וְשָׁם הֵקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים: **גמ' ה"נ.** וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בַּסִּפְרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: **אֶל הָאִשָּׁה.** מַשְׁמַע דְּבָרִים הַנִּכְנָסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מֵכֶרֶת בַּלְשׁוֹן: **עַל מָה הִיא שׁוֹתָה.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה.** בִּכְלִי מָאוּס בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ: **וְעַל מָה נִטְמֵאת.** מִי הֱבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצָבְתָה בִּטְנָהּ: **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת.** מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְאָרְרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבְרָצוֹן בְּדָקוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלֵיךְ אוֹ אֲנוּסָה לֹא יִבְדְּקוּהָ: **וְכָל כָּךְ לָמָּה.** לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בִּשְׁלָמָא הָנֵךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (וְיִקְרָא כג), אֶלָּא הַךְ לָמָּה: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** שֶׁאִם נִטְמֵאת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדֶּקֶת, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אֵלּוּ נִטְמֵאתִי מְזִידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתִי: **ה"נ.** וִדּוּי מַעֲשֵׂר מְנָלַן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וְגו', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵאֲמִירָה גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵעֲנִיָּה וַאֲמִירָה: **שִׁבְחוֹ.** לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי (דְּבָרִים כו), הַיְינוּ שֶׁבַח עַצְמוֹ: **בְּקוֹל נָמוּךְ.** מִדְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ עֲנִיָּה: **וּגְנוּתוֹ.** כְּגוֹן אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי הַיְינוּ גְּנוּתוֹ, שֶׁמִּתְוַדִּין שֶׁאֲבִיהֶן לָבָן הָאֲרַמִּי הָיָה רָשָׁע: **מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ.** שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ כִּדְאַשְׁכַּחְנָא בְּחַנָּה וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע (שְׁמוּאֵל א א): **שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה.** הַמִּתְוַדִּים בִּתְפִלָּתָם עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם: **צַעֲרוֹ.** צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, דְּהַיְינוּ צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל, צָרַת לָבָן הָאֲרַמִּי צָרַת מִצְרַיִם: **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה.** לֹא קָבַע לִשְׁחִיטַת חַטָּאת מָקוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהִיא חַטָּאת וּמִתְבַּיֵּישׁ: **טָמֵא טָמֵא יִקְרָא.** כְּלוֹמַר סוּרוּ מֵעָלָיו שֶׁטָּמֵא הוּא: **וְהָאִיכָּא כו'.** כְּלוֹמַר וַהֲרֵי יֵשׁ סִימָנִים אֲחֵרִים לְהַכִּירָהּ: **לְמַעְלָה מִחוּט הַסִּיקְרָא.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ד) עַל קַרְנוֹת וּבְעוֹלָה לֹא כָּתַב קַרְנוֹת, וְהוּא נוֹתֵן דָּמִים לְמַטָּה מִחוּט הַסִּיקְרָא, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדָּמִים: **הָתָם כֹּהֵן.** לְחוּדֵיהּ הוּא דְּיָדַע וְלֹא שְׁאָר כָּל הָעוֹלָם וְאֵין בֹּשֶׁת בְּכָךְ: **מִכַּסְּיָא.** הַנַּקְבוּת שֶׁל נְקֵבָה: **בְּאַלְיָה.** בַּזָּנָב וְלֹא נִכָּר: **שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** שֶׁאֵין לָהּ זָנָב וְנִכָּר הַנַּקְבוּת: **דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַתּוּיֵי כִּשְׂבָּה.** אִם הָיָה לוֹ בֹּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁל יָחִיד רָצָה כִּשְׂבָּה רָצָה שְׂעִירָה חוּץ מֵחַטָּאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכְּתִיב בָּהּ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים: **הָתָם נֵיתֵי וְנִיכְסִיף.** הַטִּיל עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁיִּתְבַּיֵּישׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה מֵעוֹנֶשׁ גָּדוֹל כָּזֶה: **כִּכְתָבָהּ.** בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ.** פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף טו.):

לימא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה ש**פָּרָשַׁת סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה',** ודורשים מזה **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך שמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמָּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקִידָּה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאה, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה ש**וִידּוּי מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקּוֹדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְיָלֵיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִיִּם** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידְתָא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרֵידְתָא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידְתָא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעֲנִיָּיה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמְּעַשֵּׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים** שנאמר בו "וענית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'וענית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּקְּנוּ** שצריך אדם לומר את **הַתְּפִלָּה בְּלַחַשׁ,** הסיבה היא, **כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה** המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, והדבר נלמד מהתורה, **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה** – לא קבע הכתוב לשחיטת חטאת מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, בצד צפון של העזרה, כדי שלא יבינו הרואים שהיא חטאת ולא יתביישו עוברי העבירה שהביאוה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, **לֹא תֵּימָא, גְּנוּתוֹ,** שכן לא על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, **אֶלָּא אֵימָא, צַעֲרוֹ,** רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו בקול כדי שידעו עליו הרבים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל אצל לבן הארמי ובמצרים, **כִּדְתַנְיָא** כך גם בברייתא, שמזה שנאמר במצורע **'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא',** כלומר, שהמצורע צריך להשמיע שהוא טמא ויסורו מעליו, לומדים גם, **שצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר** מצער, **צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.**

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלָק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיכָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים,** שדַּם **חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק **הַכֹּהֵן** הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדַע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיכָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תִּינַח כַּבְשָׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שְׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַיְתּוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתִי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא כבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֹא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפַּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו. שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן.** ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל**

המשך בעמוד 39

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לָשׁוֹן נֶאֱמָרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי סובר שכל התורה רק בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, אם כן, 'וְהָיוּ' דִּכְתַב רַחֲמָנָא ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש כבכתבה, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'והיו', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'שְׁמַע', והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, לֵימָא – האם נאמר שקָסָבְרֵי רַבָּנַן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שסוברים חכמים שכָּל לָשׁוֹן נאמרה, 'שְׁמַע' דִּכְתַב רַחֲמָנָא ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'שמע', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהָיוּ', והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה שתְּפִלָּה נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת רַחֲמֵי הִיא, ולכן, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, וּתְפִלָּה, האם אכן נאמרת בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרָמִית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ לסייעו, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר, מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי, וְהָתַנְיָא בריייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, וְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שעבד עבודת היום של יום כיפור, שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קׇדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נְצַחוּ טַלְיָא דְאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא' – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קׇדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בִּטֵּילַת עֲבִידְתָּא דְאַמַּר שְׁנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכְלָא – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, וְנֶחֱרַג גַּסְקַלְגָּם מלך יון, וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִוְּונוּ – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, וּבְלָשׁוֹן אֲרָמִי הָיָה הבת קול אוֹמֵר, וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת קוֹל שַׁאנִי – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, דְּלְאַשְׁמוּעֵי עֲבִידָא – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך גַּבְרִיאֵל הָוָה, שהוא יודע את כל השפות, דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל אל יוסף הצדיק וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה שבִּרְכַּת הַמָּזוֹן נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא ביון שחייבה התורה לברך, דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ', ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ.

שנינו במשנה ששְּׁבוּעַת הָעֵדוּת נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה', ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת.

שנינו במשנה ששְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, אָתְיָא בגזירה שווה 'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו' וממשיכה המשנה עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים בֵּיצַד – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', וּלְחֶלְקָן בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל', ודורשים גזירה שוה של 'עניה' ואמירה', מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אצל הלוים, נאמרה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן במקרא ביכורים, צריך לאומרו בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

שואלת הגמרא, וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ, מְנָלַן שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, אָתְיָא בגזירה שוה 'קול' 'קול' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא בלוים 'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם במתן תורה, 'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מַה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ ניתנה התורה, אַף כָּאן בלוים, היו צריכים לומר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

שנינו במשנה חֲלִיצָה בֵּיצַד – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'ועונתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'ועונתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה וְכוּ'. ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, וְרַבָּנַן שלמדו מגזרה שוה, הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים מְיַתְּרֵי לְהוּ – דורשים מתיבת 'ככה' לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְהוּדָה שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, מ'כֹּה' 'כָּכָה' – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, וְרַבָּנַן מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, 'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ שלרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

1 לֵימָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא שְׁתֵּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע בִּכְתָבָהּ: כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן
2 נֶאֱמָרָה. לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: מְשׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע. אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלָא תִּדְרְשִׁיהּ לִקְרִיַּת
3 שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהִשְׁתַּמֵּעַ לְאָזְנָיו: תְּפִלָּה. דִּקְתָנֵי מִתְנֵי׳ בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צָרִיךְ קְרָא, דְּהָא
4 רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לְשָׁנָא דִּידֵיהּ לְבַוּוֹן לִבּוֹ לְיוֹצְרוֹ: יָחִיד. צָרִיךְ שְׁיִסְייְעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת,
5 צְבוּר לֹא צְרִיכִי לְהוּ דִּכְתִיב (לעיל לו) הֵן אֵל כַּבִּיר
6 לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: נִצְחוֹ
7 טַלְיָא דְּאִזְלוּ לְאַנָּחָא קַרְנָא בְּאַנְטוֹכְיָא. שֶׁהָלְכוּ
8 פַּרְחֵי כְּהָנָה בְּנֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאי לְהִלָּחֵם עִם יְוָונִים
9 לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע
10 יוֹחָנָן בַּת כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים:
11 עֲבִידְתָא. חִיל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה
12 גְּדוֹלָה (ויקהל כט): בְּגַלְגַּלְתָּם. שָׁם מָלַךְ יָרָן: שַׁאנִי בַּת
13 קוֹל. אוֹתָהּ מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת בְּשִׁבְעִים
14 לְשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיָה לְהִשָּׁמַע וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת
15 לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לְזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: דְּאָמַר
16 מַר. לְקַמָּן בְּפֶרֶק (קף לו:): וְלִמְּדוּ. לְיוֹסֵף שִׁבְעִים
17 לְשׁוֹנוֹת: ה"נ. בְּרִכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא
18 גְּרִסִינַן מִנְלָן, דְּלֹא בָּעְיָא קְרָא, דְּמֵהֵיכָא תֵּיתֵי
19 דִּבְעִינַן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ. לֹא
20 קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לְשׁוֹן: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מְנָלָן. דְּאִי
21 לֹא כְּתַב קְרָא אֵיכָא לְמֵימַר דְּבָעִינַן דּוּמְיָא
22 דְּשִׁבּוּעַת הַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן
23 הַקֹּדֶשׁ: וְשָׁמְעָה. מִדְּלֹא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאֵלָה:
24 יַעֲנוּ בְקוֹל. בְּמַתַּן תּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה:
25 לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מֵעֲבֵד. בָּהּ, בְּגוּן חֲלִיצָה
26 וּרְקִיקָה, דִּכְתִיב מִשְׁמַע עִבּוֹדָא דְּאִסּוּר לְשׁוֹנוֹת,
27 וּסְמִכוֹ לְיֵיעֲשֶׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מֵעֲבֵד:

ור'

1 **כל** התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון
2 קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא
3 ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון
4 אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה
5 כדאמרינן בפ' שני דמגילה (קף יח.) קראה תרגום
6 לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא
7 קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא
8 תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי
9 סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבבל לשון
10 ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש שכתובה
11 היינו בבל לשון שהרי בבל לשון ניתנה ליכתב אם
12 כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא
13 דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה
14 והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (קף ח:) תנן אין בין
15 ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין
16 בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא
17 אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו
18 שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מדהא דאמר רבי
19 קרית שמע בכתבה ליכא למידק מיניה דאיכא
20 למימר בכתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון
21 במזוזות ותפילין דכ"ע מודו דבלשון הקודש והא
22 דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון
23 נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית
24 ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן
25 דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש
26 לפי פירוש ר"ח:
27 **ברכת** המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י
28 שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי'
29 משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון
30 הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי
31 בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים
32 דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (לקמיה כז) מה להלן
33 בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן
34 בפירקין (לקמן קף לא.) ברכת כהנים דבלשון הקודש
35 להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה
36 והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון
37 שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח
38 להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא
39 בירושלמי (דפרקין דאמר התם) וברכת כדי שיהא
40 יודע למי מברך (ומשמע בפרק כיצד מברכין)
41 (כריתות קף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא
42 בתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא
43 בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמָרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמָרָה, "וְהָיוּ" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מְשׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע". לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנַן כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמָרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן, "שְׁמַע" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מְשׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ": תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי. וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נִצְּחוּ טַלְיָא דְּאִזְלוּ לְאַנָּחָא קַרְנָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בִּטְּלַת עֲבִידְתָּא דְּאַמַּר שְׁנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכָלָא וְנֶהֱרַג גַּסְקְלָגָם וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִיוְונוּ וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר! אִי

ור'

19 בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הָוֶה, דְּאָמַר מָר, בָּא
20 גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן: בְּרִכַּת הַמָּזוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"
21 בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה"
22 בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶּחֱטָא" "תֶּחֱטָא" מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאָלוּ
23 נֶאֱמָרִים בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כּוֹ', עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כְּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ
24 לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּה"
25 הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ מְנָלָן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל"
26 מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן
27 הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרַבָּנַן הַאי "כָּכָה" מַאי עֲבַדִי לֵיהּ? מֵיבָּעֵי לְהוּ,
28 לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מֵעֲבֵד. וְר' יְהוּדָה, מ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנַן, "כֹּה" "כָּכָה" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ.

ור'

ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי (מעשר לא יליף דלא) דמי להאי דהכא כתיב את ה' אבל התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי איתי לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (קף לא.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **ועניית** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדמיי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (ע"ש ותן דנין ממיירה גרידתא מעניה ומתמיה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעבבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (כיכמות קף קד:) דלר' אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי' ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (סט קף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (נכמ קף קלה:

קלה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (דף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין דף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (ב ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

וְר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְּוִיִּם, דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְלֵילַף "קוֹל" מִמֹּשֶׁה? "עֲנִיָּיה" "עֲנִיָּיה" גָּמִיר, "קוֹל" "קוֹל" לֹא גָּמִיר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה" "כָּכָה", "עֲנִיָּיה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ; "כֹּה" "כֹּה תְבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחֲלִיצָה, "עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה" דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. "מוּל הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה" שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זַיַּפְתִּי סִפְרֵי כוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זַיַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתּוּם? ר' אֶלְעָזָר אָמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים. "הַיֹּשֵׁב" בַּיִּשּׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

וכיון

וְר' יְהוּדָה הַאי. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וַאֲמִירָה מַאי עָבִיד לֵיהּ: עֲנִיָּה עֲנִיָּה גָּמַר. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עֲנִיָּה לָמַד מֵרַבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ קִבְּלָהּ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה. בְּדָבָר הַתָּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: ה"נ כֹּה כֹּה תְבָרְכוּ. כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אִיתְּמַר, דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן לְקַמָּן (דף לח.) בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאָתָא ר' יְהוּדָה לְמֵימַר בְּגוּפָהּ כְּתִיב: ה"ג כָּכָה דַּחֲלִיצָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה דִּלְוִיִּם, וְלֹא גַּרְסִינָן מִלְּוִיִּם, כְּלוֹמַר לְעִנְיַן לְוִיִּם אָמַר דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן בְּקוֹל קוֹל, וְאָתָא אִיהוּ לְמֵימַר דְּמַעֲנִיָּה עֲנִיָּה יָלְפָהּ, מִיבָּמָה דִּכְתִיב בָּהּ כָּכָה: הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר נֶאֱמַר לָהֶם סִימָנֵי הַר גְּרִזִּים וְעֵיבָל וּמְקוֹמָם שֶׁהֵם בְּעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל יַרְדֵּן, יִשְׂרָאֵל הָיוּ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן כְּדִכְתִיב בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָקְחוּ נַחֲלָתָן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה (יְהוֹשֻׁעַ יג), וְנֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהֶהָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרַב הַיַּרְדֵּן [מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן] וְאֵילָךְ הַרְבֵּה לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְלֹא סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן: אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וּמַהוּ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ זֶהוּ מִזְרָח שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, כְּלוֹמַר רְחוֹק מִמִּזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן, וּמָצִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי מֻפְלָג: שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם כּוּתִיִּים. עַכְשָׁיו הֵן יוֹשְׁבִין בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיבָן בָּהֶם סַנְחֵרִיב כְּשֶׁהֶגְלָה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, דִּכְתִיב וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲנָשִׁים מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וְגו' וַיּוֹשִׁיבֵם בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן (מְלָכִים ב יז), וְהָנֵךְ עָרֵי שׁוֹמְרוֹן נִינְהוּ כִּדְתַנְיָא בְּמַתְנִיתִין שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן: תַּנְיָא לֹא גָּרַס, דְּכֻלָּהּ חֲדָא מַתְנִיתָא הִיא בְּסִפְרֵי: סִפְרֵי כּוּתִיִּים. שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה: בְּעָבְרְכֶם. מִשְׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים בְּהַר עֵיבָל: אַחֲרֵי דֶּרֶךְ. מֻפְלָג מִן הַמַּעֲרָב, דְּאַחֲרֵי לְשׁוֹן הַפְלָגָה, וְהַאי מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲרָב הוּא, לְשׁוֹן כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ (בְּרֵאשִׁית כח), מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת מֻפְלָג מִשְּׁקִיעָתָהּ, וְהַיְינוּ לְצַד מִזְרָח סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן מִיָּד: בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶרֶץ הַחִוִּי הִיא. בְּנִיחוּתָא, אֵינָהּ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶלָּא אֶרֶץ הַחִוִּי, דְּהָא שְׁכֶם חִוִּי הִיא דִּכְתִיב (שָׁם לג) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם וְגו', וּכְתִיב (שָׁם לד) שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ: הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. אֵינוֹ אֶלָּא הָרִים: מוּל הַגִּלְגָּל. רְחוֹקִים מִן הַגִּלְגָּל הֵם, וְהַסִּימָנִים הַלָּלוּ לֹא עֲלֵיהֶם נֶאֶמְרוּ וְלָמָּה נֶאֶמְרוּ: ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לֹא בָּא הַכָּתוּב כוּ'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר נַמִּי אַדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָמַךְ, וּכְוָותֵיהּ מְפָרֵשׁ לִקְרָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה. בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ, כָּךְ בָּא עַכְשָׁיו לְיַשֵּׁר דַּרְכֵיהֶם וּלְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁעָתִיד הֶעָנָן לִפְסוֹק בְּמִיתַת מֹשֶׁה וְלֹא יֵלֵךְ עִם יְהוֹשֻׁעַ הוֹרָה לָהֶם לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ יֵלְכוּ דֶּרֶךְ כְּבוּשָׁה וְדֶרֶךְ יִישּׁוּב וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי שֶׁהִיא עֲרָבָה, וְאַל יַקִּיפוּ סָמוּךְ לִשְׂפַת הַיַּרְדֵּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַחִוִּי שֶׁהִיא הָרִים וּגְבָעוֹת, אֶלָּא יִכָּנְסוּ לְתוֹכָהּ מִצַּד מַעֲרָב רָחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן וְיַקִּיפוּ וְיִכְבְּשׁוּ: אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים. כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסָּעוֹת דְּגָלִים: לִפְנֵיכֶם. מַשְׁמַע לִפְנֵי כֻּלְּכֶם: בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְּוִיִּם נוֹשְׂאִים. בְּנֵי קְהָת, כְּדִכְתִיב וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגו' (בַּמִּדְבָּר ג): וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ. כְּדִכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְגו': וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ. בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מְלָכִים א ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֵלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם נֻטַּל, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֲרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהָא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֱבִיאוֹ דָּוִד לְסוֹף עֶשְׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֲדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לִפְנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוֹצֶצֶת בִּמְקוֹם הַפָּרוֹכֶת וְהוּא קָרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כְּדִכְתִיב וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וְגו' (שָׁם):

וכיון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה
ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון
הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'בכה', **הַאי 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' מַאי**
עֲבִיד לֵיהּ – מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת
הגמרא, **מִבָּעֵי לֵיהּ** – צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי
לְאַגְמוֹרֵי – ללמד מפרשת חליצה **לְלֵוִיִּם** שהברכות והקללות בהר
גריזים ובהר עיבל **דִּכְלִשּׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן
שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא,
וְלֵילַף רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.
מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עֲנִיָּיה עֲנִיָּיה' נָמֵיר**, 'קוֹל קוֹל' **לֹא נָמֵיר**
– לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן
גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה,
תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בתורה
במצוות התלויות בדיבור, לשונות **'בֹּה' 'בָּהּ' 'עֲנִיָּיה וַאֲמִירָה', אֵינוֹ**
יוצא ידי חובתו **אֶלָּא** בלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ומפרטים היכן מצינו כן, **'בֹּה'**
נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ'**,
ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד
מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'בָּהּ'** נאמר
בתורה בפרשה **דַּחֲלִיצָה** ובדלעיל. **'עֲנִיָּיה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה
בפרשת ברכות וקללות **דִּלְוִיִּם**. הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד
שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה
'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת**
הַיַּרְדֵּן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם
שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן
הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה
אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כּוּ'**.
כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום
הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל.
ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת
את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא
השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה",
ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן**
וְאֵילָךְ – מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי**
רַבִּי יְהוּדָה. וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ**
מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ' משמע רחוק מִמָּקוֹם **שֶׁחַמָּה** זוֹרַחַת, דהיינו רחוק
ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון
שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק
'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה' מלמדנו **שֶׁאֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר**
עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם עכשיו **כּוּתִּיִּים**, שהושיב אותם סנחריב שם
כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִּלְגָּל'**
משמע **מָמוּךְ** לַגִּלְגָּל, מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֵצֶל**
אֵלוֹנֵי מוֹרֶה' היא העיר **שְׁכֶם**, ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי
וְלִחְלֵן – לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "**וַיַּעֲבֹר **אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד**
מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלּוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן בספר
בראשית, היא העיר **שְׁכֶם**, שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום
שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל
אלוני מורה' היא העיר **שְׁכֶם.**

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, בְּדָבָר זֶה – על ידי גזירה שוה
זו, **זִיפַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִּיִּים** – הוכחתי להם שספריהם מזוייפים,
שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך
אָמַרְתִּי לָהֶם, זִיפַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֲעֲלִיתֶם בְּיֵדְכֶם כְּלוּם, ואין
אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שְׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל
אֵלוֹנֵי מוֹרֶה הוא **שְׁכֶם, וְאַף אָנוּ מוֹדִים שָׁאֵלּוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם,**
אבל **אָנוּ לְמַדְנוּהָ בְּגִזֵּרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתֶּם,** שהרי
אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן
דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק
מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך
מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **לַיַּרְדֵּן, 'אַחֲרֵי**
דֶּרֶךְ פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי
יהודה, **הַלֹּא כְתִיב** בפרשת כי תבא **"**וְהָיָה **בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן**
תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל",
משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן.
והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל 'הלא המה **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ**
מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ' פירושו רחוק מִמָּקוֹם **שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת**, דהיינו רחוק
מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון
שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור
מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק
כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'**
ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא,** כנאמר "שכם בן
חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך
'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה' – במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים**
וְגִבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין. וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך
'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל. עד כאן דעת רבי אלעזר
החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף
הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא**
לְהַרְאוֹת לָהֶן לְדֶרֶךְ דַּשְׁנִיָּה – כשיכנסו לארץ ישראל בעת עם יהושע,
כְּדַרְכָּהּ שֶׁהָרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה, בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן
לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר
להם הפסוק 'דַּרְכּוֹ' מבוא השמש' להורותם **שִׁבְדַרְכּוֹ לְכוּ וְלֹא בְּשָׁדוֹת**
וּכְרָמִים, 'הַיּוֹשֵׁב' להורותם **שִׁבְּיוֹשֵׁב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'**
להורותם **שִׁבָּעֲרָבָה** – במישור **לְכוּ וְלֹא בָּהָרִים וּגְבָעוֹת.**

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו
ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים,** כמבואר בפרשת במדבר,
שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את
הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "**הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ
עֹבֵר לִפְנֵיכֶם", משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וְיוֹם** מאז
שיצאו ממצרים, **הַלְוִיִּם** בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** –
כשעברו את הירדן **נָשְׂאוּהוּ כֹּהֲנִים,** שֶׁנֶּאֱמַר **"**וְהָיָה כְּנוֹחַ **כַּפּוֹת**
רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נְשָׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן,
ואלו הם, **בְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֲסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע
פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחְזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית
קדשי הקדשים.

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִבְיוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד".

ומבררת הברייתא, וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך בסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בַּרְבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, לְדָבָרֶיךָ שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם אָדָם קַל לרוץ יותר ממים, אוֹ מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, הֲוֵי אוֹמֵר ודאי שמַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, אִם כֵּן המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, וּבָאִין המַּיִם שחוזרים למקומם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן אנשים שלא עברו עדיין. אֶלָּא סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין – אולמות על גבי אולמות, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל גובה, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אומרת הגמרא, וְאַף – וכמו כן מצינו אצל רָחָב הַזּוֹנָה, שֶׁאָמְרָה לְשִׁלּוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף מפניכם בצאתכם ממצרים" וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּח באיש מפניכם" וְגוֹ', שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ, כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, דְּעוּ עַל מָה – בשביל מה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מִנַּת שֶׁתּוֹרִישׁוּ – שתכבשו אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בתורה על ידי משה "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן לכבוש את ארץ כנען, מוּטָב, וְאִם לָאו בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. שואלת הגמרא על לשון הברייתא, מַאי 'אוֹתְיכֶם'. ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, אוֹתִי וְאֶתְכֶם.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סִימָן לְבָנִים לדורות שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן כדלעיל, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, יָכוֹל יקימו את האבנים בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן, ועונה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה'. עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי, שלשתם עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, וְשִׁיעֲרוּם – אמדו את משקלם, ומצאו שכָּל אַחַת וְאַחַת מהן שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סָאָה. וּגְמִירֵי – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, דְּטָעוֹנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, תִּילְתָא דְּטָעוֹנֵיהּ חֲוֵי – זהו רק שליש ממה שיכול לישא כשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו" שכל אחד ירים לבדו, מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטעינו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, שֶׁנֶּאֱמַר "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וַיִּשָּׂאוּהוּ בַמּוֹט בְּשְׁנָיִם", ומבררת הגמרא, מַמְשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וישאוהו בַּמּוֹט' וכי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם, והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר – לצורך מה כתבה התורה 'בִּשְׁנָיִם', ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי – משאוי, וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, הָא כֵּיצַד, שִׁמְנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך ישביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שגבהו המים שנים עשר מיל,

התוכן הפנימי דמצוות תפילין הוא – שעבוד המוח והלב

משיחת י"ד אייר, ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כו'. בִּשְׂפַת מִזְרָחִית בִּכְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמַטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה כְּדִכְתִיב קָמוּ נֵד אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: **כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם.** גָּרֵס: י"ב מִיל כְּנֶגֶד **מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.** שֶׁהָיוּ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְהֵם עָבְרוּ כַּחֲנִיָּיתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא שָׁהוּ בְּעָבְרָן אֶלָּא מַהֲלַךְ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: **הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים.** לָרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִין לֹא הִסְפִּיקוּ לַעֲבוֹר וּבָאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: **כִּפִּין.** אוּלַמּוֹת אַרוּקוּלוּ"ד: **וְאַף רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ.** קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִין: **עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כו'.** כְּדִכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכֵי כְּתִיב בְּמֹשֶׁה כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגו', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת לְהוֹרִישָׁם: **וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם.** גַּרְסִינָן בַּבָּרַיְיתָא: **הָרִימוּ לָכֶם וְגו'.** הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ תַּחַת מַצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן: **שְׂאוּ מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכו'.** הֵם שֶׁהֵקִימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבָנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִפְּלוּם וּקְבָעוּם בַּגִּלְגָּל: **דְּמִדְלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵּיהּ.** שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מַגְבִּיהוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאֵין אַחֵר מְסַיְּעוֹ: **תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הוּא.** אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשֹּׂאוֹי שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמִּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מַשָּׂא ק"ר סְאִין: **וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב.** כַּמָּה הָיָה בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁנְּשָׂאוּהוּ שְׁמֹנָה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמְּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵיפָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי.** מַשֹּׂאוֹי וּמַשֹּׂאוֹי תַּחַת מַשֹּׂאוֹי, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בַּאֲלַכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנֵים הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין בַּאֲלַכְסוֹן. וְרַבִּי יִצְחָק לָאו מִקְרָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אֶלָּא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּרִמּוֹן וּתְאֵנָה סָגֵי בִּשְׁנַיִם, וִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, פָּשׁוּ לְהוּ תְּמֵנְיָא לָאֶשְׁכּוֹל, וְאִם לָאו מִדְרָשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלָאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים לְכַוֵּין שְׁמֹנָה בְּנֵי אָדָם לְמַשָּׂאוֹ, אֶלָּא דְּשַׁמְעִינָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאָתָא רַבִּי יִצְחָק לְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מַשָּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה.** לְהָבִיא אֶשְׁכּוֹל מְשֻׁנֶּה כָּזֶה, שֶׁהַמְרַגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְּונוּ, לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים כָּךְ יוֹשְׁבֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגִבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: **לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנִיָּיתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין:

ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כֵּיפֵין עַל גַּבֵּי כֵּיפֵין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגו'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם. מַאי "אוֹתֵיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁיעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דִּטְעוּנָא דְּמִדְלֵי אִינִישׁ לִכַתְפֵּיהּ, תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמִּי וְר' יִצְחָק נַפָּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

כחנייתן עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות כאורך הירדן והירדן לא נכרת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (כלולות קף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב העברתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך:

מר סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה:

אבותי בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (כלכות קף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (קף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (קף יד:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

מלמד

כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שְׁלַח לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר' יִצְחָק: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "וָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפֵּירַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי", "אֲחִימָן" מְיוּמָּן שֶׁבְּאֶחָיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת, "תַּלְמַי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בָּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בָּנָה אָלֻשׁ, "תַּלְמַי" בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגוֹ'! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקָבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אָוְיָא וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אַיְידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא, עָבְדָה רָעֲיָא וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ,

וילכו

וּלְדִבְרֵי ר"א בַּר שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל בָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ אִישׁ אַחַר אִישׁ, נִמְצְאוּ שֶׁשָּׁהוּ הַרְבֵּה לַעֲבוֹר, דְּאִי כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ מִשּׁוּם קוּלָּא דְּמַיִם מֵאָדָם לֹא נִגְבָּהִין כָּל כָּךְ: מַיִם קַלִּים. הַרְבֵּה הֵם קַלִּים מִן הָאָדָם, וּמַר סָבַר אָדָם קַל לָרוּץ כְּמוֹ הַמַּיִם: מִדַּעְתְּךָ. אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹמְרִים לְךָ כְּדִכְתִיב (קְנָיִס א׳) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגוֹ', אֲנִי אֵינִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם. כְּלוֹמַר אִם הַקָּבָ"ה צִוָּה כְּלוּם הָיָה אוֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי תַּקָּלָה: לְכָשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אוֹתָן (שֶׁאַיָּלָה) שֶׁשָּׁאֲלוּ תְּחִלָּה שֶׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים: [לֹא עָלָה בְּיָדֵינוּ. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לִדְרוֹשׁ]: סָתַר דְּבָרָיו. הִכְחִישׁ וְעָשָׂה שׂוֹנְאוֹ [שֶׁל הַקָּבָ"ה] בַּדַּאי: שֶׁעָשָׂה שׂוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה מַךְ. חֵלֶשׁ, כִּדְאַמְרִי' לְקַמָּן אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם: שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו. וְלֹא אֲמָרָן כְּמוֹת שֶׁהֵן: שֶׁפִּסֵּעַ. דִּלֵּג, שֶׁלֹּא אֲמָרָן כַּאֲשֶׁר הֵם: יְהוֹשֻׁעַ. לֹא הֶצְרַךְ לֵילֵךְ, שֶׁכְּבָר בִּקֵּשׁ עָלָיו מֹשֶׁה רַחֲמִים: וְהַיְינוּ דִּכְתִיב וְעַבְדִּי כָלֵב וְגוֹ'. וַהֲבִיאוֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְהִיא חֶבְרוֹן כְּדִכְתִיב (וְהוֹשֻׁעַ יד) וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב, ש"מ כָּלֵב הוּא דְּאָזִיל לְחֶבְרוֹן: מְיֻמָּן. גִּבּוֹר שֶׁבָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁיַּד הַיָּמִין חֲשׁוּבָה מִן הַשְּׂמֹאל: שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחִיתוֹת. שֶׁמְּקוֹם רַגְלָיו מַעֲמִיק בָּאָרֶץ מֵרֹב כָּבְדוֹ וְנִכָּר שָׁם כְּגוּמָא וּכְשַׁחַת. וּלְשׁוֹן שֵׁשַׁי לֹא פּוֹרֵשׁ לָנוּ מַאי דָּמֵי לִשְׁחִיתוֹת. וְנִרְאֶה לְשׁוֹן עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהֵם כְּבֵדִים וּמְקוֹם מַעֲמָדָם נִכָּר: תְּלָמִים. כְּתֶלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁמַּעֲלֶה הֶעָפָר וּמַעֲמִיק בָּאָרֶץ: שֶׁהָיוּ מַעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן. מֵרֹב גֹּבַהּ קוֹמָתָן דּוֹמִין כְּאִלּוּ צַוָּארָם נוֹקֵב וְעוֹנֵק בַּנֶּקֶב שֶׁהַחַמָּה יוֹצְאָה בּוֹ: לִבְנוֹ קָטָן. כְּנַעַן קְטַן הַבָּנִים שֶׁל חֵם הָיָה, וּמִצְרַיִם שֵׁנִי לַבָּנִים: מְכֻנָּה. לְשׁוֹן אִבָּנָה מִמֶּנָּה (בְּרֵאשִׁית טז), כְּלוֹמַר מְיֻשֶּׁבֶת בְּפִירוֹת: טְרָשִׁים. סְלָעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת כְּאֶרֶץ לַחַה: דְּקָבְרֵי בָּהּ שָׁכְבֵי. לֹא גַּרְסִינָן מ"ט אֶלָּא ה"ק, וְתֵדַע דִּטְרָשִׁין הִיא וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְפֵירוֹת כְּכָל שְׁאָר הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ יִחֲדוּהָ לִקְבוּרַת מֵתִים: כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו. שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶל פַּרְעֹה לַעֲזוֹר לוֹ עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר, אַלְמָא פַּרְעֹה בְּצֹעַן יָתִיב וְשָׁם הוֹלְכִין לְבַקְּשׁוֹ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי. אֵלְכָה נָּא בְּחֶבְרוֹן וַאֲשַׁלֵּם הַנֶּדֶר שֶׁנָּדַרְתִּי בִּגְשׁוּר, כְּדִכְתִיב בַּתְרֵיהּ כִּי נֵדֶר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי בִגְשׁוּר, וּבְחֶבְרוֹן מַאי בָּעֵי וַהֲלֹא לֹא הָיָה שָׁם הַמִּזְבֵּחַ כִּי אִם בְּגִבְעוֹן: לְהָבִיא כְּבָשִׂים לְעוֹלָה. דְּאָמַר מַר בְּמֹס' מְנָחוֹת כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, אַלְמָא אֶרֶץ מִרְעֶה הָיְתָה: מִנָּהּ. כְּלוֹמַר מִתְּשׁוּבָתְךָ אַתָּה מְסַיְּעֵנִי, שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה לְזֶרַע כִּשְׁאָר הָאָרֶץ מֵאַחַר שֶׁהִיא בַּת טְרָשִׁים כִּדְאַמְרִי' בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׂוֹכֵר (קף פ.) וְאִי אַרְעָא דְּמַחְזְקָא בִּגְרוֹנְדִי [הִיא שְׁנֵיהֶם מְשַׁלְּמִין]: דִּקְלִישָׁא אַרְעָא. עָפָר שֶׁל טְרָשִׁים דַּק וְקָלוּשׁ וּמוּעָט הוּא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ לֹא הָיוּ חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים אוֹתָהּ תְּבוּאָה מַאֲכַל אָדָם: וְעָבְדָה רַעְיָא. מַצְמַחַת וּמַעֲלָה עֲשָׂבִים וְאוֹכְלִים הַצֹּאן: וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. הַמִּקְנֶה הַצֹּאן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַצֹּאן לְהַשְׁבִּיחַ בְּאֶרֶץ יְבֵשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחַה:

וילכו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אם כן **כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ** – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חנייתן, **וּלְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר **שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ**, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. **וְחַד** – רבי אמי או רבי יצחק נפחא **אָמַר, בֵּין מַר** – רבי יהודה, **וּבֵין מַר** – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים **שכַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ**, אלא **שמַר** – רבי יהודה **סָבַר אָדָם קַל** לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, **וּמַר** – רבי אלעזר ברבי שמעון **סָבַר מַיִם קַלִּים** לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל.

כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים **'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, מה שאמר לו ה' **'שְׁלַח לְךָ'**, פירושו **מִדַּעְתְּךָ**, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה **וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ** – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב** שאומר להם משה **'וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, יש לדייק לשון הפסוק **'בְּעֵינַי' וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.**

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו **וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא**, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח **מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, **כְּתִיב הָכָא 'וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ' וּכְתִיב הָתָם 'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה' וְגוֹ'**, וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'ויחפרו' הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, **'וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ** – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, **וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ** לדרוש כל שמותם, **אֶלָּא אֶחָד** בלבד, והוא **'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל'**, וכך דרשנו, **'סְתוּר' שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, **'מִיכָאֵל' שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ** – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר** לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא **'נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי'**, וכך נדרשנו, **'נַחְבִּי' שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, **'וָפְסִי' שֶׁפִּיסַּע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן'**, ויש להקשות, **'וַיָּבֹאוּ' מִבָּעֵי לֵיהּ**, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק 'ויעלו'. אלא **אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפֵּירַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן** כלב לאבות, אנא **אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים**, ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון' בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. **יְהוֹשֻׁעַ** לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, **שכְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ'**, הוסיף לו י' על שמו וקראו 'יהושע', שהתפלל **יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַבְדִי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ** וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" **וְגוֹ'**, הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה".

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ'** ילידי הענק", דורשת הגמרא, **'אֲחִימָן'** נדרש שהוא **מְיוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו** – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. **'שֵׁשַׁי'** נדרש **שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת** – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. **'תַּלְמַי'** נדרש **שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים** – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. **דָּבָר אַחֵר, אֲחִימָן בָּנָה** את העיר **עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה** את העיר **אָלֻשׁ, תַּלְמַי בָּנָה** את העיר **תַּלְבּוּשׁ**. עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם **'יְלִידֵי הָעֲנָק'**, למה נקראו 'ענק', על שם **שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן** – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה** לפני צוען מצרים'. שואלת הגמרא, **מַאי 'נִבְנְתָה'**. מנסה הגמרא לבאר, **אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ** – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי **אֶפְשָׁר אָדָם** – היינו חם, **בּוֹנֵה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן** – כנען, שחברון בארץ כנען, **קוֹדֶם** שבונה **לִבְנוֹ גָּדוֹל** – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שמצרים היה יותר גדול מכנען, **דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם** ופוט וכנען" **וְגוֹ'**.

מבארת הגמרא, **אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה** חברון **מְבוּנָּה** – מרובה ומיושבת בפירות, **עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה** – פי שבע מאשר כמות הפירות **שבְּצוֹעַן**. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, **וְאֵין לָךְ טְרָשִׁים** – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, **בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם)** וזו הסיבה **דְּקָבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי** – שייחדוה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, **וְאֵין לָךְ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְאֵין לָךְ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב 'כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו'** – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – למרות שבחה העצום של צוען, העיר **חֶבְרוֹן** הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא **מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה** – פי שבע מאשר יש **בְּצוֹעַן**.

שואלת הגמרא, **וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי** – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, **וְהָא כְּתִיב "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָא** ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" **וְגוֹ'**, **וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן**, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי **שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן** לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. **וְתַנְיָא** – גם בברייתא שנינו, **שאֵילִים** משובחים לוקחים **מִמּוֹאָב, וכְּבָשִׂים** משובחים לוקחים **מֵחֶבְרוֹן**, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, **מִינָּהּ** – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, **אַיְידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא** – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא **עָבְדָה רָעֲיָא** – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, **וְשָׁמֵן קִנְיָינָא** – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ** מקץ ארבעים יום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה,** שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ',** ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֶפֶס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֱמֶ"ת לְבַד"ו לְוָיָ"ה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה',** שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהֵסִיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בִּדְבָרִים** אחרים **פָּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יְמַלֵּל** – ידבר, בתמיהה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעִינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי בִּי מִילְּתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם,** וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִישְׁתִּיקוּ,** ואז **אָמַר לְהוּ,** אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן,** ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ,** וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ,** בתמיהה. וזה מה שהמשיך כלב **'עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ',** שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל** לעלות' **וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ',** ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כִּבְיָכוֹל** רצו המרגלים לומר **שאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה.** ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מיהם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה,** שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'.**

עוד תיארו המרגלים **"וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ** בעיניהם" **וְגוֹ',** ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, הַמְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וַנְהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים', לְחַיֵּי** – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה,** כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה,** שהרי כתוב 'במגפה' ולא 'במגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן,** שבו הכהנים פסיעה לאחוריהם לצד מזרח, **וחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּעֲלוֹת** [בַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחוריהם ושבו מי הירדן כבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחוֹז אֶת הָאָרוֹן** כי שמטו הבָּקָר", **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, את **עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

המשך בעמוד 92

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינָן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוּ לֹא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ׳: **מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן.** שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: **אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה.** שֶׁמִּתְחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: **אֵינוֹ מִתְקַיֵּים.** שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: **וַיַּהַס.** שִׁתְּקָן: **אֶל מֹשֶׁה.** בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: **שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: **דְּחַזְיֵיהּ.** כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: **וְחָסְמִין לִי.** מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: **עָלֹה נַעֲלֶה.** אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: **מִמֶּנּוּ.** מִן הַקָּבָּ"ה: **אַל תִּקְרִי.** לֹא גָּרַס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו.** אִם הִפְקִידָם שָׁם: **בַּעַל הַבַּיִת.** אֲדוֹן הָעוֹלָם: **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה.** שֶׁהֶרְאִיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: **שְׁכִיב אִיּוֹב.** שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סַר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: **ה"ג וְלֹא הִיא כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי.** וְלֹא הָיוּ שַׁקְרָנִים בַּזֹּאת (וְלֹא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הֲווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לָאָבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ: **וְכִדְחָזִינְהוּ.** וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: **וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה.** (שַׁדַּי) [שֶׁרָצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה׳: **בַּמַּגֵּפָה.** מִדְּלֹא קָרִינָן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בַּמְּיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: **בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ.** שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע כִּדְאַמְרִינָן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כוּ׳.** סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְּדֵי דְּתָנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל נָקַט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: **שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם.** שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כּוֹ׳. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לֹא הֲוֵי הָכֵי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכֵי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדָם בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר.** וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה׳ וְגוֹ׳: **עַל עִסְקֵי שָׁלוּ.** שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: **שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו.** וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: **הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם.** שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נב:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: **חֲרָרָה.** עֻגָּה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: **נֶעֱנַשׁ דָּוִד.** שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: **זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי.** כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבַי וָאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעֲשְׁעֵנִי: **הֲתָעִיף.** לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכָפַלְתָּ מְתַרְגְּמִינָן וְתֵיעוֹף (שְׁמוֹת כז) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: **לֹא נָתַן.** עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בְּכָתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: **וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ.** לֹא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְּדֵי דְּאַיְירֵי בְּאָרוֹן נָקַט לָהּ: **מִשּׁוּם דְּרָאוּ.** וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיהָ: **קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ.** לֹא בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן לְכַבְּדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת (שִׁיר א׳):

מאן

**וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר׳ יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר׳ יוֹחָנָן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר׳ מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֵסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אָמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר׳ חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגוֹ׳. אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: מְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הָווּ יָדְעִי? וְלֹא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזִינְהוּ, סָלְקוּ יָתְבִי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה׳ נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר׳ חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר׳ חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר׳ שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתָּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳ מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה׳ בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר׳ יוֹחָנָן וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוּ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה׳ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר׳ אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִּי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אָתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִּי אֲמוּר,

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (קף כ:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (קף יז:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואין לומר שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

מאן אמריך דאימריית. מי הכעיסך כשכעסתָ ולא הצלתָ את עצמך מן השביה, ועתה מי מפיסך כשנתפייסתָ לבא מאליך: **וכתיב שבעה פרים ושבעה אילים.** בדברי הימים, והכי רישיה דקרא, ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה׳, ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: **מלאת כל ארץ ישראל במות.** מזבחות, דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב כידון.** בדברי הימים כתיב ויבאו עד גרן כידון וישלח עזא וגו׳, ובשמואל כתיב גרן נכון: **בתחלה.** כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עזא: **ולבסוף.** לאחר שנשתהה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (שמואל ב ו) ויברך ה׳ את עובד אדום (אשתו ושמנה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמנה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד, והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי׳ (דה״א כו) וכתיב אח״כ ששים ושנים לעובד אדום. ושמעתי בשם ר׳ מנחם בר׳ חלבו, גרן נכון הוא גרן ארונה היבוסי, וא״כ הוא ה״ג, בתחלה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחלתו בנוי וסופו חרב, וכידון לשון שבר וחרבן הוא כמו יראו עיניו כידו (איוב כא): **נמצאת.** סיפא דברייתא דלעיל הוא, אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נענש עזא אפסקיה בכל הני: **שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מואב.** ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן, וכי קאי בערבות מואב או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: **בגלגל.** לאחר שבנו מהן המזבח בהר עיבל קפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: **כיצד כתבו.** על המזבח בהר עיבל: **היאך למדו אמות העולם.** העתיקות תורה, הלא לא נצטוו לכתבה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה, שלא יהא פתחון פה לאותם האמות לומר לא היה לנו מהיכן ללמדה: **נוטירין שלהן.** סופרים שלהם, והם קורין אותן נוטירין: **והשיאוה.** והעתיקוה, כלומר נטלוה משם ע״י העתקה: **וכתבו מלמטה.** בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו׳. לעיל מניה כתיב כי החרם תחרימם, ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אמות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם, אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרים כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים, אבל אתם היושבים חוצה לה אם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם, ושבתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין, וה״ג לה בהדיא בתוספתא (פ״ח) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: **מ״ט דר״ש.** דאמר על גבי סיד כתבוה: **על עסקי סיד.** שהתורה נכתבה עליו והיתה מגלה לפניהם ולא למדוה: **אלא שרפה.** גיהנם, שכל זמן שאין מתגיירין והם קרויין עמים אין חלקם אלא משרפות הסיד: **ה״ג ושבית שביו לרבות כנענים שבחו״ל.** דקרא בחו״ל כתיב, כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ. והכי תניא בספרי, כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר, דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת. ושבית שביו, לרבות כנענים שבתוכה, בא הכתוב להתיר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תאר שלא יהיו בכלל לא תחיה כל נשמה, דהאי ושבית קרא יתרא הוא:

כמאן

מאן אמריך דאימריית, ומאן אתא עלך דאיפייסת. "ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש" ר׳ אבהו ור׳ אלעזר, חד אמר: שבעים איש היו, וכל אחד ואחד שקול כחמשים אלף. וחד אמר: חמשים אלף היו, וכל אחד ואחד שקול כשבעים סנהדרין. "ויהי כי צעדו נשאי ארון ה׳ ששה צעדים ויזבח שור ומריא" וכתיב "שבעה פרים ושבעה אילים"? אמר רב פפא בר שמואל: על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא, על כל שש ושש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים. אמר ליה רב חסדא: אם כן, מילאת את כל ארץ ישראל במות? אלא אמר רב חסדא: על כל שש ושש פסיעות שור ומריא, על כל ששה סדרים של שש פסיעות, שבעה פרים ושבעה אילים. כתיב "כידן" וכתיב "נכון"? אמר ר׳ יוחנן: בתחלה כידון, ולבסוף, נכון: נמצאת אתה אומר, שלשה מיני אבנים היו: אחד שהקים משה בארץ מואב, שנאמר: "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר" ולהלן הוא אומר "וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת", ואתיא "באר" "באר". ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן, שנאמר: "ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן". ואחד שהקים בגלגל, שנאמר: "ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו". תנו רבנן: כיצד כתבו ישראל את התורה? ר׳ יהודה אומר: על גבי אבנים כתבוה, שנאמר: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת" ואחר כך סדו אותן בסיד. אמר לו ר׳ שמעון: לדבריך היאך למדו אומות העולם תורה? אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקדוש ברוך הוא, ושיגרו נוטירין שלהן, וקילפו את הסיד והשיאוה. ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד ולא למדו. ר׳ שמעון אומר: על גבי סיד כתבוה, וכתבו להן למטה "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו׳," הא למדת שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן. אמר רבא בר שילא: מאי טעמא דרבי שמעון דכתיב "והיו עמים משרפות שיד" על עסקי סיד. ור׳ יהודה, כי סיד, מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה, אף אומות העולם אין להם תקנה אלא שריפה. כמאן אזלא הא דתניא "ושבית שביו" לרבות כנענים שבחוצה לארץ, שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן?

כמאן?

מַאן אַמְרִיָּךְ (לְהָא) דְּאִימַּרְיַיתְּ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, **וּמַאן אָתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיַּיסְתְּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "**וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ**", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ**, ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ**, ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "**וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא**", **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה** נקרא שמו '**כִּידוֹן**', לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו '**נָכוֹן**', שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים "**בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'**", **וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [עַל הָאֲבָנִים] **אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, '**בֵּאֵר**' '**בַּאֵר**', כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן** תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'**".

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד**, שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לִדְבָרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה**, ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **ואוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ**, ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף "**לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'**". ומדייקת הגמרא, **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן**, שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב 'וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד'**, ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי 'סִיד'**, שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ**, שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן**, ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה',

לכל יהודי ישנו חלק בתורה שרק הוא יכול לגלות זאת

משיחת י"ד אייר, ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומבארת הגמרא, **כְּמַאן** – כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזרו אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו ׳הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן׳.

ממשיכה הברייתא, **בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, **עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בחרבה. נס שני, **וּבָאוּ** בקפיצת הדרך **לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל.** נס שלישי, **וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם.** נס רביעי, **וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מֵיָּד נִתָּרוּ** – יוצאים צרכיו על כרחו, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְגוֹ'"** ופירוש ׳המותי׳ מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו. **וְאוֹמֵר** בשירת הים **"תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפָחַד** וגו׳ עד יעבור עמך ה׳ עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, **׳עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה" זוּ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה** – כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, **׳עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ׳ זוּ בִּיאָה שְׁנִיָּה** – כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושוו ביאה ראשונה וביאה שניה, **אֱמוֹר מֵעַתָּה רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כִּבְיאָה רִאשׁוֹנָה,** שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, **אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא** של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שהיו גדולות ארבעים סאה, **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדְרוּהוּ בְּסִיד,** הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, **וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת **בַּאֵר הֵיטֵב".** ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׂתוּ וְשָׂמְחוּ** כמו שנצטוו, **וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ** כמבואר לעיל במשנה, **וְקִיְּמוּ אֶת הָאֲבָנִים** – קילפו את הסיד מעל האבנים, **וּבָאוּ** וחזרו באותו יום **וְלָנוּ** – וישנו **בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר** "הכין שתים עשרה אבנים **וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהַנִּיחֻתֶם אוֹתָם בַּמָּלוֹן",** ומבארת הברייתא, **יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן** – הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק שם **׳אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה׳,** דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, **וּכְתִיב "וְאֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'".**

הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. **תָּנָא, צְרִיעָה** שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, **לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** את הירדן בתמידה, **וְלֹא** עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמידה, **וְהָא כְּתִיב "וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה** לְפָנֶיךָ וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך". מתרצת הגמרא, **אָמַר** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, **עַל שְׂפַת** הַיַּרְדֵּן המזרחי **עָמְדָה** הצרעה, **וְזָרְקָה בָּהֶן** באויבים **מָרָה** לעברו המערבי של הירדן, **וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְמַעְלָה, וְסֵירְסָתָן מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֲלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת וְגוֹ'",** אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, **רַב פָּפָּא אָמַר, שְׁתֵּי צְרָעוֹת הָיוּ, חָדָא דִּמְשָׁה,** כמו שכתוב ׳ושלחתי את הצרעה׳, **וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ,** צרעה **דִּמְשָׁה לֹא עָבְרָה,** וצרעה **דִּיהוֹשֻׁעַ עָבְרָה.**

שנינו במשנה, **שִׁשָּׁה שָׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים,** ושאר שבטים עלו לראש הר עיבל **כו׳,** וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית ה׳ כגר כאזרח, חציו אל מול הר גריזים, וחציו אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה׳ לברך את העם ישראל בראשונה".

שואלת הגמרא **מַאי** ׳**וַהֲחֵצִיו**׳ – למה נאמר ׳והחציו׳ אל מול הר עיבל, ב׳ה׳ הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא **אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּדֶרֶךְ** – כסדר זה **שֶׁחֲלוּקִין** שבטי ישראל **בָּאן** בברכות וקללות, אלו בהר גריזים ואלו בהר עיבל, **כָּךְ חֲלוּקִין** שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן **בְּאַבְנֵי אֵפוֹד** – שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר ׳והחציו׳, כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד.

יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, **מֵיתִיבִי, שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ** לוֹ **לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן, וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת** ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדותם **וְגוֹ'",** יש לנו ללמוד ממה שנאמר ׳כתולדותם׳ רק באבן השנית, **שִׁבְשְׁנֵיָּה** נכתבו **כְּתוֹלְדוֹתָם** – כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, **וְלֹא** באבן **הָרִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם** – נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם, ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, **וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ** סך כל האותיות של שמות השבטים, **עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,**

המשך מעמוד 217

רש"י

משמע: **עַד דְּיָתְבִי.** כדכתיב ישפוט בשעת המשפט:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

בכלל לימוד התורה, **וְלֹא אַתְיָא שְׁכִינָה** – ואין השכינה שרויה עם הדיינים, **קָא־מַשְׁמַע־לָן דִּדְיָנָא נַמִּי הַיְינוּ תּוֹרָה** – לפיכך צריך להשמיענו שאף עשיית דין בכלל עסק התורה היא והשכינה שרויה שם.

שבה הגמרא ומקשה: **וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ תְּלָתָא** – מאחר ונתבאר שאפילו שלשה העוסקים בדין שכינה עמהם, **עֲשָׂרָה מִבָּעְיָא** – וכי יש צורך בדבר להשמיענו שעשרה אנשים המתפללים שכינה שרויה עמהם.

מתרצת הגמרא: **עֲשָׂרָה** אנשים המתפללים יש להם מעלה יתירה, **דְּקָדְמָה שְׁכִינָה וַאֲתְיָא** – שהשכינה מקדימה ובאה לבית הכנסת, קודם שיבואו לשם כל העשרה, אבל **תְּלָתָא עַד דְּיָתְבִי** – שלשה דיינים היושבים בדין, אין השכינה שרויה עמהם עד שיישבו שלשתם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּמַאן כְּרַ' שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר שֶׁכָּתַב לָהֶם שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וִיקַבְּלוּם, אַלְמָא לֹא הָיוּ הָעוֹמְדִין חוּץ לַגְּבוּלִין בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, אֲבָל לְרַ' יְהוּדָה כֻּלָּן בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה: **נִתְרָז.** מִתְקַלְקֵל מֵרְעִי: **וְהַמּוֹתִי.** לְשׁוֹן מְהוּמָה וְעַרְבּוּב הַגּוּף וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ: **בִּיאָה רִאשׁוֹנָה.** בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: **בִּיאָה שְׁנִיָּה.** בִּימֵי עֶזְרָא: **לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס.** לַעֲלוֹת בִּזְרוֹעַ וְלֹא יִהְיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים לְמַלְכוּת, אֶלָּא שֶׁגָּרַם חֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי בַּיִת רִאשׁוֹן וְנִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲלוּ אֶלָּא בִּרְשׁוּת, כְּדִכְתִיב מִי בָּכֶם מִכָּל עַמּוֹ (עֶזְרָא א׳): **פִּרְיוֹ מִמַּעַל.** עֵינָיו: **וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת.** סֵרוּס: **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים.** שֶׁכָּךְ נִצְטַוּוּ בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה וְגוֹ' וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְגוֹ': **מַאי וְהַחֶצְיוֹ.** בִּיהוֹשֻׁעַ הָכִי כְּתִיב בְּהַאי קְרָא דְּמַתְנִי', וְכָל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' חֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִּים וְהַחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב וְהַחֶצְיוֹ דְּמַשְׁמַע אוֹ חֶצְיוֹ הַמְיֻחָד אוֹ חֶצְיוֹ הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר: **כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין.** הַשְּׁבָטִים בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים כז) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם וְגוֹ' וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה, כָּךְ חֲלוּקִים בְּאַבְנֵי אֵפוֹד שֶׁאָמוּר בָּהֶן שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם וְגוֹ', הָנָךְ שִׁשָּׁה דְּהַר גְּרִזִּים כְּתוּבִים עַל הָאַחַת וְשִׁשָּׁה דְּהַר עֵיבָל כְּתוּבִין עַל הַשֵּׁנִית, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב וְהַחֶצְיוֹ, אוֹתוֹ חֶצְיוֹ הֶחָקוּק בְּאַחַת מִן הָאֲבָנִים: **כְּתוֹלְדוֹתָם.** כְּסֵדֶר לֵידָתָן, שִׁשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים כְּסִדְרָן גָּד וְאָשֵׁר יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יוֹסֵף וּבִנְיָמִין זֶהוּ סֵדֶר לֵידָתָן, וְשִׁשָּׁה רִאשׁוֹנִים נִכְתְּבוּ בָּהּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי דָּן וְנַפְתָּלִי כְּסֵדֶר לֵידָתָן חוּץ מִיהוּדָה: **וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ.** לְקַמָּן פָּרִיךְ שִׁשָּׁה אַחֲרוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע הוּא דַּהֲווּ:

לא

כמאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (קף לו:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (קף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר כו) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (שם כה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולון מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

כְּמַאן? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל, יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְרָז, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְגוֹ'" וְאוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד... עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ" זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. אֱמוֹר מֵעַתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב", וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ, וְקִלְּלוּ, וְקִיפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וּכְתִיב "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנָא: צִרְעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם. וְלֹא? וְהָא כְּתִיב "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ"! אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עַל שְׂפַת יַרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת". רַב פַּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צְרָעוֹת הֲוַאי, חֲדָא דְמֹשֶׁה וַחֲדָא דִיהוֹשֻׁעַ, דְמֹשֶׁה לֹא עָבַר דִיהוֹשֻׁעַ עָבַר שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים כו': מַאי "וְהַחֶצְיוֹ"? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד. מֵיתִיבֵי שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת", שְׁנִיָּה כְּתוֹלְדוֹתָם וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. ר' חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

לא

לעשות צרכיו. נראה משום דהוציאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא[אבל בחלון היה]: **איתשיל** נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מהכא משמע דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (קף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזום בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה:

והיו

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים, חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ שֵׁנִי. כֵּיצַד? בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן, בְּנֵי רָחֵל, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע. וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים "כְּתוֹלְדוֹתָם"? כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן וְלֹא כַּשֵּׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה. "רְאוּבֵן", וְלֹא "רְאוּבֵנִי", "שִׁמְעוֹן", וְלֹא "שִׁמְעוֹנִי", "דָּן" וְלֹא "הַדָּנִי", "גָּד" וְלֹא "הַגָּדִי". תְּיוּבְתָּא דְרַב כָּהֲנָא תְּיוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי "וְהַחֶצְיוֹ"? תָּנָא: חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים מְרוּבֶּה מֵחֶצְיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה. אַדְּרַבָּה! מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה בָּצְרִי לְהוּ! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם.

שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב... וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה". אָמַר לָהֶן: לְכוּ וְהַחְבִּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרַע. אָמְרוּ לֵיהּ, זַרְעֵיהּ דְיוֹסֵף לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: אַל תְּהִי קוֹרֵא "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עַיִן". ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁים נְכִי חֲדָא הָוְיָין! אָמַר ר' יִצְחָק: יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם". מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "כְּתוֹלְדוֹתָם" בָּעֵינַן? אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, כְּדִכְתִיב: "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין". אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר ר' שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר, הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהוּדָה שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף, מַאי הִיא? דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ. "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס. "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת" אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן חוֹלָה הִיא, אָמְרָה: אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּזְקָק לִי יוֹסֵף כַּיּוֹם הַזֶּה. "וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר וְגוּ'". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֲתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף! עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֵה זוֹנוֹת? דִּכְתִיב "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד הוֹן", מִיָּד "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנוֹ, "וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו" נָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" מִשָּׁם, זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". תַּנְיָא הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" אֶלָּא שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל" "בֶּלַע" שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמּוֹת, "וָבֶכֶר" בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, "וְאַשְׁבֵּל" שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵל, "גֵּרָא" שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת, "וְנַעֲמָן" שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, "אֵחִי וָרֹאשׁ" אֲחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, "מֻפִּים וְחֻפִּים" הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, "וָאָרְדְּ" שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: "וָאָרְדְּ" שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶורֶד. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף "וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ", אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גִּנּוּנֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהֵא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן! בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לֹא הֲוָה קָגָמַר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע" וּלְמָחָר כָּל לִישָּׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ. אִישְׁתָּעֵי אִיהוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, לֹא הֲוָה קָא יָדַע מַאי הֲוָה אָמַר. אָמַר לֵיהּ, אַגְמָרִי. אַגְמְרֵיהּ, וְלֹא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ, אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית, אִישְׁתַּבַּע לוֹ. כִּי אָמַר לֵיהּ "אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר" אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתַּשֵּׁיל אַשְׁבוּעֲתָךְ. אָמַר לֵיהּ: וְאִיתְשְׁלִי נַמִי אַדִּידָךְ, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ". יְהוּדָה, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ

שבטו

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים. כְּלוֹמַר לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁסְּדוּרִים בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים הוּא סֵפֶר וַיְדַבֵּר, שֶׁנִּסְדְּרוּ בְּרֹאשׁוֹ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ וְגוֹ' (כַּמִּדְבָּר א'): **בְּחוּמַּשׁ שֵׁנִי.** בִּתְחִלַּת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת. רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן בְּאַחַת מֵהֶן, בַּשְּׁנִיָּה בִּנְיָמִין דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר וְיוֹסֵף: **א"כ מַה ת"ל כְּתוֹלְדוֹתָם.** הוֹאִיל וְלֹא כְּדֶרֶךְ לֵידָתָן נִסְדְּרוּ: **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא.** דִּלְכֻלֵּי עָלְמָא אֵין זֶה סֵדֶר הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל, דְּאִלּוּ סֵדֶר הַר גְּרִזִּים שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִין, וּדְהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלוּן דָּן וְנַפְתָּלִי: **מְרֻבֶּה מֵחֶצְיוֹ כוּ'.** וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר וְהַחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, הַחֶצְיוֹ מְמֻעָט שֶׁבְּחֶצְיוֹ: **מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה.** זִקְנֵי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה הָיוּ עִם הָאָרוֹן בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים כְּדִלְקַמָּן: **כָּל שֶׁכֵּן דְּבָצְרֵי לְהוּ.** חֶצְיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִּים, שֶׁהֲרֵי שֵׁבֶט לֵוִי מֵהֶן הָיָה: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אע"פ שֶׁשֵּׁבֶט לֵוִי לְמַטָּה.** אפ"ה חֶצְיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִּים מְרֻבֶּה, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף עִמָּהֶן וּמְרֻבִּין הָיוּ: **וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף וְגוֹ'.** סוֹפוֹ דִּקְרָא וַאֲנִי עַם רָב אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרֲכַנִי ה': **עוֹלֵי עַיִן.** עוֹלִין עַל הָעַיִן וְאֵין הָעַיִן עוֹלָה עֲלֵיהֶם: **וְיִדְגּוּ לָרֹב.** כֵּן בֵּרְכָן יַעֲקֹב לִמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: **בְּצִיר חֲדָא הֲווּ.** אַאֶבֶן הַשְּׁנִיָּה קָאֵי: **כְּתוֹלְדוֹתָם בָּעֵינַן.** כַּשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶם אֲבִיהֶם: **כַּסֵּתֶר.** שֶׁנִּתְיַחֵד עִם הָעֶרְוָה וְהֶעֱמִיד עַל עַצְמוֹ וְכָבַשׁ אֶת יִצְרוֹ: **יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא.** עַל הַיָּם כְּדִלְקַמָּן: **נִקְרָא כֻּלּוֹ.** שֵׁם בֶּן אַרְבָּעָה אוֹתִיּוֹת כָּלוּל בִּשְׁמוֹ שֶׁל יְהוּדָה: **לִדְבַר עֲבֵרָה.** וְהַאי מְלַאכְתּוֹ תַּשְׁמִישׁ: **מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ.** מְלָאכָה: **צְרָכָיו.** תַּשְׁמִישׁ: **יְאַבֵּד הוֹן.** שֵׁם טוֹב שֶׁהוּא יָקָר מִכָּל הוֹן: **קַשְׁתּוֹ.** שִׁכְבַת זַרְעוֹ, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה כַּחֵץ: **וַיָּפֹזּוּ.** לְשׁוֹן וַיָּפוּצוּ, שֶׁהַזַּי"ן וְהַצָּד"י מִתְחַלְּפִין, כְּמוֹ זַעֲקַת צַעֲקַת: **שֶׁנָּעַץ אֶצְבְּעוֹתָיו בַּקַּרְקַע.** וְנִסְמַךְ עֲלֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְיַסֵּר וְיִטָּרֵד בְּצַעֲרוֹ וְיַעֲבוֹר תֹּקֶף יִצְרוֹ: **מִידֵי אַבִּירוּתָיו שֶׁל יַעֲקֹב.** מִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת רוֹעֶה, וּמִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת בְּאֶבֶן מֵאַבְנֵי יִשְׂרָאֵל: **רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה.** כְּלַפֵּי שְׁכִינָה נֶאֱמַר: **נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף.** קְרִי כַּצֹּאן יוֹסֵף הַמַּנְהִיגִים כְּצֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אַלְמָא מִיקְּרוּ יִשְׂרָאֵל צֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהוּא הָרוֹעֶה: **אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.** תּוֹלָדוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב כְּנֶגְדָּן רָאוּי לָצֵאת מִיּוֹסֵף: **וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו.** אוֹתָן עֲשָׂרָה שֶׁפִּחֲתוּ מִיּוֹסֵף בְּעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹתָיו: **שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיָא.** בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: **מֻפִּים.** מְפוֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, שֶׁהָיָה פִּיו כְּפִי יַעֲקֹב אָבִינוּ בַּהֲלָכוֹת שֶׁקִּבֵּל מִשֵּׁם וְעֵבֶר: **אִצְטַגְנִינוּת.** חֲכָמִים וְחוֹזִים בַּכּוֹכָבִים וְיוֹדְעִים בְּחָכְמַת הַמַּזָּלוֹת: **גִּנּוּנֵי מַלְכוּת.** גְּוָנֵי מַלְכוּת בְּחָכְמָה גְּבוּרָה וְיֹפִי: **עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: **אִיתְשִׁיל אַשְׁבוּעָתְךָ.** הִשָּׁאֵל לַחֲכָמִים שֶׁיַּתִּירוּהָ לְךָ:

אושפיזכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָשׁ הַפְּקוּדִים, שמסודרין שם שמות נשיאי ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא כך, ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך **חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָשׁ שֵׁנִי** – ספר שמות, בתחילתו, ומפרשת הברייתא **כֵּיצַד, בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן** – כסדר שנולדו, על אבן אחת, **בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע** – בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר, באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן באחת, בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף בשניה, **וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים** במה שנאמר **'כְּתוֹלְדוֹתָם'**, לומר שנכתבו **כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן** יעקב, **וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה** בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו **רְאוּבֵן וְלֹא רְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹנִי, דָּן וְלֹא הַדָּנִי, גָּד וְלֹא הַגָּדִי.** הרי, שבין לתנא קמא, ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת הגמרא **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא תְּיוּבְתָּא.**

שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא,** אם כן שנדחו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה **מַאי 'וְהַחֶצְיוֹ'** אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא **תָּנָא, חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים, מְרוּבֶּה** באנשים **מֵחֶצְיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי** – זקני שבט לוי **לְמַטָּה** עם הארון, בין שני ההרים, וזהו מה שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אתו חצי המיוחד במיעוטו, המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה, **אַדְּרַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה, בָּצְרֵי לְהוּ** – נתמעטו להם אותם שבהר גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת הגמרא **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה,** אף על פי כן חציו של הר גריזים מרובה, מפני **שִׁבְנֵי יוֹסֵף** היו **עִמָּהֶם** שהיו מרובים.

ומנין שהיו בני יוסף מרובים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר, מַדּוּעַ נָתַתָּה לִי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ, אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה",** הרי לנו שהיו מרובים. ומבארת הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך היערה' **אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים,** מקום שאין מצויים אנשים. בכדי **שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יוסף ליהושע, **זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף, לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא** – לא שולטת בו עין רעה, **דִּכְתִיב 'בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן', וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תְּהִי קוֹרֵא עֲלֵי עָיִן, אֶלָּא עוֹלֵי עָיִן** – שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין עולה ושולטת עליהם. **רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא** – מברכת יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר שם **'וְיִדְגּוּ לָרוֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'** – כלומר, שיהיו כדגים, **מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.** חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי **הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת** – בתמיה, הרי לפי החשבון **חֲמִשִּׁים נְכֵי** – פחות **חֲדָא הַוְיָין** – דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימן נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת** בשמו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם',** וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד 'יהוסף'. **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** הרי **'כְּתוֹלְדוֹתָם' בְּעִינָן** – שמשמעו שצריך לכתבן, כפי השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא שמו על ידי אביו, ולא 'יהוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירוצו של רבי יצחק, ומתרצת, **אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּנְיָמִן כְּתִיב** חסר יו"ד, **וְהָכָא** שצריך לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב **בִּנְיָמִין שָׁלֵם** – מלא, בשני יו"דין, **כְּדִכְתִיב 'וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין',** וזה משלים מספר האותיות לעשרים וחמש.

אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערוה בסתר, ועמד בעצמו, וכבש את יצרו, **הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת** אות 'ה', שהיא אות אחת **מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** לכך נקרא 'יהוסף'. **יְהוּדָה, שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא,** על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, **נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** שהשם בן ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.

מבארת הגמרא, **יוֹסֵף מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה, וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ** – שאף יוסף חשב בתחילה לעבור עמה עבירה, ו'מלאכתו' הכוונה לתשמיש. **'וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ',** נחלקו בביאורו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו** – תשמיש **נִכְנַס. 'וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת** שם בבית **וְגוֹ",** וכי **אֶפְשָׁר שַׁבַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** – פוטיפר, שהיה שר גדול, **לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן, חוֹלָה הִיא,** ואינה יכולה לילך עמהם, **אָמְרָה, אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּיזְקָק לִי יוֹסֵף** לתשמיש **כַּיּוֹם הַזֶּה. 'וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר וְגוֹ", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בָּאתָה דְּיוֹקָנוֹ** – צורת פניו **שֶׁל אָבִיו** יעקב, **וְנִרְאֲתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם,** וכי **רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת, דִּכְתִיב 'וְרֹעֶה זוֹנוֹת, יְאַבֶּד הוֹן'** – שם טוב, שהוא יקר מכל הון. **מִיָּד, 'וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ** – שכבת זרעו, שהיא יורה כחץ מקשת, **לְאֵיתָנוֹ** – למקומו כבראשונה. ומבארת הגמרא את המשך הפסוק, **'וַיָּפוֹזּוּ** – ויפוצו, מלשון נפיצה ושפיכה, שהזיי"ן והצד"י מתחלפין, **זְרֹעֵי יָדָיו',** מלמד **שנָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע,** ונשען עליהם, בכדי שיתייסר, ויהא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף יצרו, **וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו.** בהמשך הפסוק כתוב, **'מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב',** פירושו, **מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב** – מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו, ומחמת זה נמנע מחטא. **'מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל',** מפרשת הגמרא, 'משם רועה' **מִשָּׁם זָכָה, וְנַעֲשֶׂה רוֹעֶה** של ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר 'רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל** – הקב"ה, שהוא רועה ישראל **הַאֲזִינָה, נוֹהֵג כַּצֹּאן** את **יוֹסֵף'** ויש לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'כצאן יוסף' מחוברים, כלומר, ישראל, הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות באבן מאבני ישראל.

תַּנְיָא, הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ י"ב שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן היה ראוי לצאת מיוסף, **אֶלָּא** מחמת **שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת**

המשך בעמוד 181

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רוֹדֵם, אַל תִּקְרֵי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'יָרַד יָם', וְחָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם באבנים, מפני שרצו הם לירד תחלה, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם', לְפִיכָךְ שירד בנימין תחלה, זָכָה שבטו של בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק, וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָּן – בעל מלון לַגְּבוּרָה – לשכינה, שבית קודש הקדשים, שבו שורה השכינה, בנוי בחלקו, שֶׁנֶּאֱמַר על בנימין, 'וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן הקב"ה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כך היה, שבט זֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב נשיא שבט יהודה, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "סְבָבוּנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל – שיראו לסמוך על ה' יתברך, וכחשו באמונתם בו, וִיהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" – אבל יהודה ירד לים, על ידי שבטח בו יתברך. וְעָלָיו – על נחשון, מְפֹרָשׁ בַּסֶּפֶר תְּהִלִּים – בכתובים, בספר תהלים, "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִּיוֵן [– טיט] מְצוֹלָה וְאֵין מָעֳמָד באתי במעמקי מים ושבולת [– שטף חזק] שטפתני וַגו', אַל תִּשְׁטְפֵנִי שְׁבוֹלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְגו'", שבקש מהקב"ה שלא יטבע בים. וזהו קידוש השם שהיה אצל יהודה, שמשבטו ירדו תחלה לים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְדִידֵי בני ישראל טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי, ואין זו שעה ראויה לכך, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ על הים, ובקעהו וְגו'". לְפִיכָךְ שירד שבט יהודה תחילה לים, זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל – מלכות בית דוד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ – שקדשו הקב"ה לשבט יהודה, לִהיוֹת יִשְׂרָאֵל תחת מַמְשְׁלוֹתָיו של יהודה', מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו, מְשׁוּם דִּ'הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס' שהים ראה שקדשו שם שמים, לירד תחלה לים, מחמת כן נס ונבקע מפניהם, ולא הטביעם.

הגמרא חוזרת לענין הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שכל בני לֵוִי היו לְמַטֶּה עם הארון, בין ההרים, כפי שנאמר בספר יהושע, מפני שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בתורה, כפי שנאמר בתורה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בספר יהושע, שהיו לְמַטֶּה עם הארון, הָא כֵּיצַד – איך יתישבו שני המקראות זה עם זה, אלא צריך לפרש שזְקֵנֵי כְהוּנָּה וּלְוָיָה היו לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר שמבני לוי, היו לְמַעְלָה. רַבִּי יאשִׁיָּה אוֹמֵר לישב הפסוקים באופן אחר, שכָּל בן לוי הָרָאוּי לְשָׁרֵת במשכן לשאת את הארון, דהיינו מבן שלשים שנה ועד בן חמשים, היה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – כל ישראל והלוים, לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים בין ההרים, חצים מול הר גריזים וחצים מול הר עיבל, והלוים ביניהם, ולא עלו כלל להרים, אלא שהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ולאחר מכן, הפכו פניהם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. שואלת הגמרא לרבי, אם כן מַאי 'עַל' – איך יתפרש לפי רבי מה שנאמר בתורה 'על' הר גריזים ו'על' הר עיבל, שמשמע שהיו צריכים לעמוד על ההרים ממש. מתרצת הגמרא, שלרבי המילה 'עַל' מתפרשת בְּסָמוּךְ – ליד. ומביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו שרבי מפרש כך את תיבת 'על', כְּדַתַנְיָא, "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת של לחם הפנים, לְבוֹנָה וְגו'", רַבִּי אוֹמֵר, 'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ – שהלבונה לא היתה על מערכת הלחם ממש, אלא על השלחן בסמוך ללחם. ומפרש רבי את דבריו, אַתָּה אוֹמֵר ש'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא 'עַל' מַמָּשׁ, אי אפשר לומר כן, שהרי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְסָמוֹתָ עַל הָאָרוֹן את הפרוכת' הֲוֵי אוֹמֵר על כרחך ש'עַל' הכוונה בְּסָמוּךְ, שהרי הפרוכת לא היתה ממש סיכוך על הארון, אלא מחיצה המבדלת כנגדו.

שנינו במשנה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן כו'. תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרוּךְ בִּכְלָל, בָּרוּךְ בִּפְרָט – כל הברכות שנאמרו בהר גריזים, נאמרו גם באופן שכולל את כולם, וגם בפירוט כל אחת ואחת, כשאמרו 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת', נכללו בזה כל הברכות, שהרי כולם קיום דברי התורה הם, ואמרו גם כן בפרטות כל אחת ואחת, 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה', הרי פרט, וכן כולם. וכן כל הארורים אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בִּפְרָט – נכללו כולם באמרם 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה', ונאמרו גם כן בפרט, כל ארור וארור בפני בפני עצמו. וכל המצוות שבתורה נאמר עליהם שטעונים ארבעה דברים, ואלו הן, לִלְמוֹד, וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר, וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

להשתדל שכולם יצטרפו ללימוד הרמב"ם בפועל ממש

משיחת ג' אייר ה'תשד"מ

לכל יום ויום ישנו עניין מיוחד שאינו בזולתו

משיחת י"ד אייר, ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אוּשְׁפִּיזְכָּן לְגְבוּרָה. שְׁבִית קְדֻשֵׁי הַקֳּדָשִׁים בְּנוּי בְּחֶלְקוֹ: **בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם.** שֶׁיִּרְאוּ לְסָמוֹךְ עָלָיו וְיִכְחֲשׁוּ בֶּאֱמוּנָתָם: **רָד עִם אֵל.** יָרַד בָּיִם עַל שְׁבָטָיו בְּהַקָּבָ"ה: **יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו.** דִּיהוּדָה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לִמְשׁוֹל בָּהֶן: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַעְלָה.** מֹשֶׁה כָּתַב בְּתוֹרָה אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ וְגוֹ' שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר** לֵוִי לְמַטָּה. בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (ח) בְּדִבְרֵיהֶם

וְהֵיוּ שְׁרֵי יְהוּדָה רַגְמַתּם רוֹגְמִין אוֹתָן. כָּךְ שָׁנוּיָה בְּרַיְיתָא בְּמַכִּילְתִּין מִשֹּׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בְּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן אָמַר לְקָטָן הַעֲמִידֵנִי עִם הַנַּעַר הַחֻמָּה אָמַר לְגָדוֹל הַעֲמִידֵנִי בְּגַ' שָׁעוֹת אֵבָא הַקָּטָן לְהַעֲמִידוֹ עִם הַנַּעַר הַחֻמָּה וְלֹא הִנִּיחוֹ גָּדוֹל אָמַר לוֹ לֹא אָמַר לִי אֶלָּא עַד ג' שָׁעוֹת וְהַקָּטָן אָמַר לֹא אָמַר לִי אֶלָּא עַד הַנַּעַר הַחֻמָּה מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים צְהוֹבִין נְנַעַר אֲבִיהֶן אָמַר לְהֶן בְּנֵיי מִכָּל מָקוֹם שְׁנֵיכֶם לֹא כְּיִוּוֹנְתֶם אֶלָּא לְכָבוֹדִי אַף אֲנִי לֹא אֶקְפַּח אֶת שְׂכַרְכֶם מַה שֶּׁכַּר נְטוּלוֹ שֶׁבְּטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין שִׁירֵד תְּחִילָּה לִים שֶׁשִּׁרְתָּהּ שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְכוֹ' וּמַה שָּׁכַר נְטוּלוֹ שֶׁבְּטוֹ שֶׁל יְהוּדָה רַגְמַתּם אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר וְכוֹ' אֵין מַגִּיעִין שָׂכָר הַמִּצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּם לְפִי שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה:

א״א אִפְשָׁר לוֹמַר לוֹי לְמַטָּה וְכוֹ'. יְרוּשַׁלְמִי ר״ש אוֹמֵר שִׁמְעוֹן וְלוֹי מָה שִׁמְעוֹן כּוּלּוֹ לְמַעְלָה אַף לוֹי כּוּלּוֹ לְמַעְלָה מָה אֲנִי מְקַיֵּים הֵדִין תְּנֵיָיה נֶגֶד הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּדַאֲמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת הַכְּהֻנִּים נִקְרְאוּ לוֹיִם וְזֶה אֶחָד מֵהֶן וְהַכְּהֻנִּים הַלּוֹיִם בְּנֵי צָדוֹק (יְחֶזְקֵאל פּוֹ:): **מַאי** עַל עַל דְּסִמְכִינְהוּ רַבִּי אוֹמַר וְכוֹ'. הַאי דְּלָא מְייתֵי מְתַנְיִתִין בְּפֶרֶק שְׁתֵּי הַלֶּחֶם (מְנָחוֹת נ״ו.) אֲבָל שָׁאוֹל אוֹמֵר שָׁם הָיוּ נוֹתְנִין בְּזֵיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים וְאַטְפַּחְיִים רֵיחַ בְּאַמְצַע קַאי שְׁהֵיוּ נוֹתְנִין בְּזֵיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים אָמְרוּ לוֹ וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְנִתַּת עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה לְאַמֵּר מֵאִיר וְר' יְהוּדָה דְּפֶלִיגִי הָתָם אַאֲבָא שָׁאוֹל וְאָמְרִי שֶׁל מַמָּשׁ וְהָכִי מִשְׁמַע נְמִי בְּהַקּוֹמֶץ רִבָּה (סֶפֶר כֹּ:) כָּל הֵיכָא דְּאֵיכָא לְמֵימַר עַל מַמָּשׁ דְּאָמְרִי׳ [עַל מַמָּשׁ] דְּבָעֵי שֵׁם רַבִּי יִצְחָק אִיבְּרִים שֶׁסִּדְּרָן בְּצִידֵי מַעֲרֶכֶת מֵהוּ אֲלִיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר עַל מַמָּשׁ לֹא תֵּיבְעֵי לָךְ דְּעַל הָעֵצִים כְּתִיב [מִ״מ] הָכָא כּוּלֵּי עָלְמָא מוֹדוּ דְּעַל בְּסָמוֹךְ וְלֹא אָמְרִי׳ הַמְבַרְכִין עַל הַר גְּרִיזִים מִמַּשׁ וְהַמְקַלְלִים עַל הַר עֵיבָל כְּדַאֲמְרִינַן בִּירוּשַׁלְמִי יָכוֹל אַלּוּ שֶׁבַּהַר גְּרִיזִים הָיוּ אוֹמְרִים בְּרָכוֹת וְאַלּוּ שֶׁבַּהַר עֵיבָל הָיוּ אוֹמְרִים קְלָלוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת אַלּוּ וְאַלּוּ הָיוּ אוֹמְרִים בִּרְכוֹת וְאַלּוּ וְאַלּוּ אוֹמְרִים קְלָלוֹת יָכוֹל אַלּוּ שֶׁבַּהַר גְּרִיזִים הָיוּ עוֹנִין אַחַר הַבְּרָכוֹת אָמֵן וְאַלּוּ שֶׁבַּהַר עֵיבָל הָיוּ עוֹנִין אַחַר הַקְּלָלוֹת אָמֵן ת״ל וְעָנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן אַלּוּ וְאַלּוּ הָיוּ עוֹנִין אַחַר הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת אָמֵן הֵא כֵּיצַד בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בִּרְכוֹת הָיוּ הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם וְכוֹ' וּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּפֶלִיגֵי בְּפֶרֶק הַתּוֹדָה (סֶפֶר קְדוּשִׁין ע״א.) הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה לִפְנֵים וּלְחַמָּה חוּץ לְחוֹמָה וְכֵן בְּפֶרֶק תְּמִיד נִשְׁחַט (סֶפֶר קְדוּשִׁין ס״ב:) הַשּׁוֹחֵט הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ לֹא

שְׁבָטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם" אֵל תִּקְרֵי "רֹדֵם" אֶלָּא "רָד יָם". וְהֵיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂרֵי יְהוּדָה רַגְמָתָם", לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָּן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". אָמַר לוֹ ר' יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סְבָבֻנִי כַּחֲשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל". וְעָלָיו, מְפֹרָשׁ בְּקַבָּלָה "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד" וְגוֹ' "אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבְלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה" וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידִי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי?! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ" וְגוֹ', לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו". מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו? מְשׁוּם "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס". תַּנְיָא ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לֵוִי לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה. הָא כֵּיצַד? זְקֵנֵי כְהוּנָּה וּלְוָיָה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרָאוּי לְשָׂרֵת, לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר: אִלּוּ וְאִלּוּ לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. מַאי עַל עַל בְּסָמוּךְ, כִּדְתַנְיָא "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה" רַבִּי אוֹמֵר: "עַל" בְּסָמוּךְ. אַתָּה אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְסָכַתָּ עַל הָאָרֹן" הֲרֵי אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ: הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "בָּרוּךְ"

ארבע

בְּכֻלָּל, "בָּרוּךְ" בִּפְרָט, "אָרוּר" בְּכֻלָּל, "אָרוּר" בִּפְרָט, לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

ארבע

ארבעים

שייכא להכא ונראה לר״י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפריש״י ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהתיה דפרק שתי הלחם (מנחות קף נ:) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [דכי יהיב] בסמוך [הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (סֶפֶר כֹּ:) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניף כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חכינאי אומר מניף הלחם בין שתי ירכיותיהם של כבשים ומניף ונמצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב״ו אין עושין [כן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניף זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

רבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אנן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג) :

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות קצ"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנֶה, שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'" וּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'", נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. ר' שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאֵין לְךָ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן: אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. נִמְצָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דָּרַשׁ ר' יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְגוֹ', בְּ"אָרוּר" סַגִּי לֵיהּ? אֶלָּא: זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן וְהָלַךְ לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִּים וְאֶת הַקְּלָלָה" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִּים" וּכְתִיב "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל"! אֶלָּא לְהַקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרָכָה" וּ"קְלָלָה" בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת, וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ: מַה קְּלָלָה בִּלְוִים, אַף בְּרָכָה בִּלְוִים. וּמַה קְּלָלָה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט, אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן", אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן": **מתני' בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד, בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם**

ככתבו

אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת. לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה תְּלָתָא זִימְנֵי מ"ח הָוֵי: **מוֹצִיא הַר גְּרִזִּים.** לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶן כָּל הַתּוֹרָה אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה: **וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד.** שֶׁלְּאַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִדַּבֵּר הַקָּבָּ"ה עִם מֹשֶׁה בְּיִשּׁוּב וְלִמְּדוֹ כָּל הַתּוֹרָה כְּדִכְתִיב וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (וַיִּקְרָא א): **כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי.** בִּסְתָם נֶאֶמְרָה תּוֹרָה בְּסִינַי וְלֹא נִתְפָּרְשָׁה לוֹ, כְּגוֹן בְּסִינַי נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ) וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ וְלֹא פֵּרֵשׁ מַתַּן דָּמִים כֵּיצַד הַקְטָרַת אֵימוּרִים וְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל שֶׁל עוֹלָה, וּבְסֵפֶר וַיִּקְרָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד פֵּרְשָׁהּ: **וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** מִפִּי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל. ת"ק סְבִירָא לֵיהּ כְּר' יִשְׁמָעֵאל, הִלְכָּךְ הַר סִינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד חֲדָא הִיא, וְר' שִׁמְעוֹן ס"ל כר"ע הִלְכָּךְ תְּרֵי נִינְהוּ: **ר"ש בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.** לְכָל אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים כְּמִנְיַן שֶׁהָיוּ (בְּסִינַי) [בַּמִּדְבָּר] שֶׁכָּל אֶחָד נַעֲשָׂה עָרֵב עַל כָּל אֶחָיו. ה"ג בַּתּוֹסֶפְתָּא (פ"ח ע"ש) א"ר לְדִבְרֵי ר"ש בֶּן יְהוּדָה אֵין לָנוּ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ בְּכָל אַחַת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** מַאי מוֹסִיף רַבִּי וּבְמַאי פְּלִיגֵי: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא.** אִם נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עָרֵב עַל עַרְבוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ לֹא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה סָבַר לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עָרֵב עַל חֲבֵרוֹ אֶלָּא שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַמִּצְוֹת, נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָרֵב עַל מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָרֵב עַל עַרְבוּת שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶלָּא עַל חוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאָתָא רַבִּי לְמֵימַר לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן שֶׁבָּא לִמְנוֹת אֶת בְּרִיתוֹת הָעַרְבוּת יֵשׁ לוֹ לִמְנוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְכָל אֶחָד, וּבְכָל אֶחָד הָאֵלֶּה יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁכֻּלָּם נִתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה עַל חוֹבָם וְעַל עַרְבוּתָם, נִמְצָא כָּל אֶחָד מְקַבֵּל עָלָיו עַרְבוּת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל חוֹבוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכָל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא הַלָּלוּ קִבֵּל עָלָיו בְּרִיתוֹת שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל עַרְבוּת שֶׁנִּתְעָרְבוּ אֶחָיו עַל חַבְרֵיהֶם, וְזֶה קִבֵּל עָלָיו אַף עַרְבוּת שֶׁל עֲרֵבִים: **כָּל הַפָּרָשָׁה.** שֶׁל הַר גְּרִזִּים לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת: **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ.** בִּתְמִיהָ, כּוֹפֵר בָּעִקָּר הוּא וְסַגִּי לֵיהּ בְּאָרוּר: **אֶלָּא זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה.** אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹלִיד מַמְזֵר, וּמִתּוֹךְ בָּשְׁתּוֹ שֶׁאָסוּר לָבֹא בַּקָּהָל וְאֵינוֹ מוֹצֵא אִשָּׁה הוּא הוֹלֵךְ לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִים אֵלֶּה שֶׁעֲשָׂאוּהוּ לַעֲבוֹד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן דּוֹרֵשׁ אֶת כֻּלָּן כָּל אַחַת לְפִי פְּשָׁטָהּ, אוֹתוֹ שֶׁל עֲרָיוֹת כְּגוֹן שׁוֹכֵב עִם חוֹתַנְתּוֹ וְאֵשֶׁת אָבִיו וְעִם אֲחוֹתוֹ כֻּלָּם בְּאֵשֶׁת אִישׁ וּלְמֵיקַם בִּתְרֵי אֲרוּרֵי, שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה שֶׁמְּנָאֶפֶת, מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ מְזַלְזֵל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִין רָעִים בְּבֵיתָם, מַשְׁגֶּה עִוֵּר מְפַתֶּה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא סוּמָא בַּדָּבָר וְאֵינָהּ יוֹדַעַת עָנְשׁוֹ כָּמוֹהוּ, מַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ בָּא עַל אִשְׁתּוֹ הֲרֵי הוּא הִשִּׂיג גְּבוּל, מַכֶּה רֵעֵהוּ בַּסֵּתֶר גּוֹרֵם לוֹ בְּלַחַשׁ סְתָרָיו שֶׁתָּמוּת בִּבְדִיקַת מַיִם הַמָּרִים, לוֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ לוֹקֵחַ שֹׁחַד לִהְיוֹת עוֹקֵב אַחַר הַמְנָאֵף וּלְפַתּוֹת לוֹ אֵשֶׁת אִישׁ וְגוֹרֵם לוֹ מִיתָה, מַטֵּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם אֵינִי יוֹדֵעַ לְדָרְשׁוֹ: יָכוֹל כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת. שֶׁיִּגְמְרוּ כָּל הַבְּרָכוֹת תְּחִלָּה עַד בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים וְגוֹ' ואח"כ יִפְתְּחוּ בַּקְּלָלָה: בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. כִּדְיָלְפִינַן קוֹל קוֹל מִמֹּשֶׁה: מַתְנִי'. הָכִי גָּרְסִינַן בְּמַתְנִי', בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד כו' בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. שֶׁמַּפְסִיקִין הַכֹּהֲנִים בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק וְעוֹנִין הַצִּבּוּר אָמֵן: בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵין צָרִיךְ כָּאן שׁוּם הֶפְסֵק, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא:

ככתבו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַרְבַּע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכרתו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכרתו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, **אַרְבַּע** בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', **וְאַרְבַּע,** בחלק המצוה של 'ללמד', **חֲדֵי שְׁמוֹנֶה** בריתות. ומסכמת הגמרא, **שְׁמוֹנֶה** בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, **וּשְׁמוֹנֶה** בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', **חֲדֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. **וְכֵן בְּסִינַי**, כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. **וְכֵן בָּעַרְבוֹת מוֹאָב**, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, **שֶׁנֶּאֱמַר** בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות **"אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'**, מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. **(וְכִתִיב** 'וְשָׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'), **נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה** שבתורה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היה **מוֹצִיא** ממנין הבריתות, את הברית שבהַר **גְּרִיזִים** וְהַר **עֵיבָל**, מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנזכר בפרשה, **וּמַכְנִים** במקומן את הברית שנכרתה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר**, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכרתה באהל מועד, אומרת הגמרא, **וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי** – בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, **וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד** – באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת** שניהם **נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי**, ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו **וְנִשְׁנוּ** מפי הקב"ה למשה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְשׁוּ** נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל **בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.**

תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, **וְאֵין לְךָ כָּל דִּבֵּר מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ עִם כל אחד מישראל, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה לקיום התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכרתו עם כל אחד ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכרתה עמו ברית על ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת (ויש בכל אחת) שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. ומבארת הגמרא **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, עֲרָבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ** – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתורגמן **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָהּ** של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, **לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת** – הבא על אשת איש. והוכוחה לכך, שהרי נאמר שם **'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'**, ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי **בְּאָרוּר סַנְגִּי לֵיהּ**, והרי הוא כופר בעיקר. **אֶלָּא, זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה** – אשת איש, **וְהוֹלִיד בֵּן** ממזר, **וְהָלַךְ** אותו הבן **לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, **וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרִירִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּפַךְ גָּרְמוּ לוֹ**, וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה בפרשת ראה, **"וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה** על הר עיבל **וְגוֹ'", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בפרשת כי תבא **'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים', וּכְתִיב 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', אֶלָּא,** לְהַקְדִּים בסדר האמירה **בְּרָכָה לִקְלָלָה** – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. **יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לְקְלָלוֹת** – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ראה אנכי נותן לפניכם היום **בְּרָכָה** וּקְלָלָה', **בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** ועוד למדנו מפסוק זה, **וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם** – נאמרה על ידי הלוים, **אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה** נאמרה **בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט** – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, **אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל קללה וקללה, **אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, **בֵּיצַד** נאמרת. **בַּמְּדִינָה** – מחוץ לבית המקדש, **אוֹמֵר אוֹתָהּ** הכהן **שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', **וּבַמִּקְדָּשׁ** שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא **כִּבְרָכָה אֲחָת.**

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, **שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר** הכהן **אֶת הַשֵּׁם** שבברכת כהנים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּבָתְנוֹ – יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וּבַמְּדִינָה אומר את השם בְּכִנּוּיוֹ – אדנ"י. וחילוק נוסף, שַׁבַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים – מגביהים אֶת יְדֵיהֶן בשעת ברכת כהנים רק עד כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבְמִקְדָּשׁ שמזכירים את השם המפורש, ועל ידי כך שבינה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את ידיהם עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשבינה, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ – משום כבוד השם שכתוב על הציץ. רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, שאַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם, וַיְבָרְכֵם".

גמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה הגמרא מקור לכך, תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר לענין ברכת כהנים "כֹּה תְּבָרְכוּ את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר שיש לברך בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ – אולי אין זו כוונת הכתוב אֶלָּא שיברכו בְּכָל לָשׁוֹן. ומבארת הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', נֶאֱמַר כָּאן בברכת כהנים 'כֹּה תְּבָרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי ברכות הר גריזים 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם', מַה לְּהַלָּן בהר גריזים הברכה היא דווקא בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן ברכת כהנים היא דווקא בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דין זה אֵינוֹ צָרִיךְ להלמד בגזירה שוה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'כֹּה' תברכו, ומשמעות תיבת 'כה' שאין יוצאים ידי חובה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה.

מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תַּנְיָא אִידָךְ, שיש ללמוד מהפסוק "כֹּה תְּבָרְכוּ את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא בַּעֲמִידָה. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר שיש לברך בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, נֶאֱמַר כָּאן בברכת כהנים לשון ברכה 'כֹּה תְּבָרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ', מַה לְּהַלָּן בברכות הר גריזים יש לאומרם בַּעֲמִידָה, שהרי כתוב "יעמדו", אַף כָּאן בברכת כהנים היא דווקא בַּעֲמִידָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שדין זה אֵינוֹ צָרִיךְ ללמוד מגזירה שוה זו, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו' לעמוד לפני ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ", ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מַה כהן מְשָׁרֵת במקדש צריך לעשות זאת בַּעֲמִידָה, אַף כהן מְבָרֵךְ צריך להיות בַּעֲמִידָה. שואלת הגמרא, וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ מְנָלַן שצריך לעמוד, עונה הגמרא, דִּכְתִיב 'לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת'.

תַּנְיָא אִידָךְ, שיש ללמוד מהפסוק 'כֹּה תְּבָרְכוּ' שברכת כהנים נאמרת בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אלא לומדים זאת מגזירה שוה, נֶאֱמַר כָּאן בברכת כהנים 'כֹּה תְּבָרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם", ויש ללמוד מכך, מַה לְּהַלָּן ברכתו של אהרן היתה בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן ברכת כהנים היא בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם.

מביאה הגמרא, קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו, אִי מַה לְּהַלָּן – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּרְאשׁ חוֹדֶשׁ היה, וַעֲבוֹדַת צִבּוּר קרבנות עבד, אַף כָּאן אין לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, כֹּהֵן גָּדוֹל וּרְאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר. ומחמת קושיה זו רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שדין זה אֵינוֹ צָרִיךְ להלמד מגזירה שוה אלא מהיקש, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת וגו' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", מַקִּישׁ בָּנָיו הכהנים ההדיוטים, לוֹ – לכהן גדול, מָה הוּא מברך את העם בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם, כמו שכתוב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", אַף בָּנָיו – כהנים הדיוטים, מברכים בְּנָשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב 'כָּל הַיָּמִים' לרבות שאר ימים שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת כהנים בפסוק זה, הלא וְאִיתְקַשׁ לעיל בְּרָכָה לְשֵׁירוּת, ונמצא שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.

וְתַנְיָא אִידָךְ, שכוונת הכתוב "כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" היא, שברכת כהנים נאמרת בְּשֵׁם הַמְפֹרָשׁ – יו"ד ה"א וא"ו ה"א. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר בְּשֵׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּכְינוּי – שם אדנות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', ומשמע 'שְׁמִי' הַמְיוּחָד לִי שהוא שם המפורש. יָכוֹל נאמר שאַף בַּגְּבוּלִין כֵּן יברכו בשם המפורש, יש לדחות, שנֶּאֱמַר כָּאן בברכת כהנים 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן על בית המקדש 'לְשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם', ויש ללמוד בגזירה שוה 'שימה שימה', מַה לְּהַלָּן מדובר בְּבֵית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן – לענין ברכת כהנים, דווקא בְּבֵית הַבְּחִירָה יש לברך בשם המפורש. רַבִּי יְאשִׁיָּה אוֹמֵר, שדין זה אֵינוֹ צָרִיךְ להלמד מגזירה שוה, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַבְוא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ – מהופך הוּא, וכוונתו 'בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אֲבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ – שהשכינה שורה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי – שם תזכיר את שם המפורש, וְהֵיכָן מתקיים 'אֲבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ' – שהשכינה שורה, רק בְּבֵית הַבְּחִירָה, ולכן רק שָׁם 'אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי' המפורש בְּבֵית הַבְּחִירָה.

תַּנְיָא אִידָךְ, לדרוש מהפסוק "כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא שצריך לברך את בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אך גֵּרִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים שאינם בכלל 'בני ישראל' מַנַּיִן שגם אותם צריך לברך, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם' שמשמע לְכוּלָּהוּ.

תַּנְיָא אִידָךְ, שכוונת הכתוב 'כֹּה תְּבָרְכוּ', שבשעת ברכת כהנים יהיו הַפָּנִים של ישראל כְּנֶגֶד הַפָּנִים של הכהנים. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אפילו כשהַפָּנִים של הכהנים כְּנֶגֶד עוֹרֶף ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד הכהנים. תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם', כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ דבר, שפניהם זה מול זה.

תַּנְיָא אִידָךְ, שכוונת הכתוב 'כֹּה תְּבָרְכוּ' שיש לכהנים לברך בְּקוֹל רָם. מבררת הברייתא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אפילו בְּלַחַשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם', שמשמע כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ – שיהיה שומע.

אָמַר אַבָּיֵי, נְקָטִינַן – מסורת בידנו שלִּשְׁנַיִם – לשני כהנים או יותר, קוֹרֵא השליח ציבור לאחר ברכת הודאה 'כֹּהֲנִים', כדי שיסובבו פניהם ויברכו את העם, וְלֶאָחָד – אך אם יש רק כהן אחד, השליח ציבור אֵינוֹ קוֹרֵא לו 'כֹּהֵן', משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם הוא ממה שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם' שיברכו, ומזה שכתוב לשון רבים משמע שדווקא לִשְׁנַיִם צריך לומר. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, נְקָטִינַן שרק שליח ציבור כֹּהֵן קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים', וְאֵין שליח ציבור יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים', שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם' שיברכו, ומשמע שֶׁאֲמִירָה זו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּכְתָבוֹ. בְּיוּ"ד הֵ"י: **בְּכִנּוּיוֹ.** בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת: **כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם.** מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם כִּדְאָמְרִי' בְּבָרַיְיתָא בַּגְּמָרָא: **וּבַמִּקְדָּשׁ.** לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבָרְכִין אֶת הָעָם בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ וּשְׁכִינָה לְמַעְלָה מִקִּשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם: **שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ אֶת יָדָיו.** מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם כָּתוּב עָלָיו: **גמ'. בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם.** שֶׁיַּגְבִּיהוּ אֶת יְדֵיהֶם: **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן.** אַהַךְ גְּזֵרָה שָׁוָה, אִי בגז"ש יָלַפְתְּ לָהּ אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לַּמִּלּוּאִים שֶׁכֵּן קָרְבַּן צִבּוּר כְּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא ט) וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, וְכֻלָּן שֶׁל צִבּוּר כְּדִכְתִיב קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים וְגוֹ', וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הֲוָה כְּדִכְתִיב בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וְגוֹ' (שְׁמוֹת מ), וְהוּא הָיָה יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים כִּדְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: **ר' נָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ.** מִשּׁוּם דְּפִרְכָא לֵיהּ גז"ש מַיְיתֵי לֵיהּ בְּהֶקֵּשָׁא: **אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם.** וְלֹא תִּיקְשֵׁי תּוּ שֶׁכֵּן כ"ג, דְּאֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ: **וּכְתִיב כָּל הַיָּמִים.** וְלֹא תִּיקְשֵׁי לָךְ תּוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר: וְאִיתַּקַּשׁ **בְּרָכָה לְשֵׁרוּת.** כְּלוֹמַר ואע"ג דִּבְהַאי קְרָאֵי לָאו בְּרָכָה כְּתִיבָא אֶלָּא שֵׁרוּת, לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים, אִיתַּקּוּשׁ בְּרָכָה וְשֵׁרוּת בִּקְרָא אַחֲרִינָא כִּדְאָמְרִי' לָעֵיל לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ: **בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד.** כִּכְתָבוֹ: **בְּכָל הַמָּקוֹם ס"ד.** וְכִי בְּכָל מָקוֹם שֵׁם הַמְיֻחָד נִזְכָּר, הַכְּתִיב (שְׁמוֹת ג) זֶה שְׁמִי וְזֶה זִכְרִי לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא (פְּסָחִים דַּף נ.), וְעוֹד וְכִי בְּכָל מָקוֹם שְׁכִינָה בָּאָה וְשׁוֹרָה דִּכְתִיב אָבֹא אֵלֶיךָ וְהוּא לֹא יִחֵד מָקוֹם לְהַזְכָּרַת הַשֵּׁם: **מְסוֹרָס הוּא.** מְהֻפָּךְ, בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָבֹא אֵלֶיךָ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר וּבְשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף.** שֶׁאֵין הַצִּבּוּר צְרִיכִין לְהָסֵב פְּנֵיהֶם לְצַד הַכֹּהֲנִים: **לִשְׁנַיִם קוֹרֵא כֹּהֲנִים.** כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁנֵי כֹּהֲנִים לְבָרֵךְ, שְׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁגָּמַר בִּרְכַּת הוֹדָאָה קוֹרֵא אוֹתָן כֹּהֲנִים וְהֵן הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן שֶׁהָיוּ הֲפוּכִין לְצַד הַתֵּבָה לְהִתְפַּלֵּל, דְּהָא אַמְרִינָן לְקַמָּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ כוּ': **אָמוֹר לָהֶם.** מִקְרָא דְּלָהֶם נָפְקָא לָן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר מַזְהִיר אוֹתָן לְבָרֵךְ: **כֹּהֵן קוֹרֵא כֹּהֲנִים.** אִם שְׁלִיחַ צִבּוּר כֹּהֵן הוּא קוֹרֵא וּמַזְהִיר אֶת חֲבֵרָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם וּלְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם יִשְׂרָאֵל הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא כֹּהֲנִים:

משלהם

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (דף לג.) וי"ל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה:

ורבי יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה:

קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון הברייתא אלא לשון פי' הגמרא וה"ג לה בסיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו': **וכתיב** כל הימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות כפים והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפים ור' יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (דף לב:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים:

ואיתקש ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר מקיש בניו לו אימא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **או** אינו אלא בכינוי. רבינו הלל פי' בספרי בכינוי כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא בכינוי יש לומר כקריאתו באל"ף דל"ת: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקמתמה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוך להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי' בפרק טרף בקלפי (יומא דף לט:) לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דזבחים (דף כג:) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא בלחש. תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

כל

כִּכְתָבוֹ, וּבַמְדִינָה בְּכִינּוּיוֹ, בַּמְדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶן כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם": **גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן: "כֹּה תְבָרֲכוּ" בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל לָשׁוֹן? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרֲכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כֹּה", עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. תַּנְיָא אִידָךְ, "כֹּה תְבָרֲכוּ" בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרֲכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ", מַה לְּהַלָּן בַּעֲמִידָה, אַף כָּאן בַּעֲמִידָה. ר' נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ", מַה מְשָׁרֵת בַּעֲמִידָה, אַף מְבָרֵךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת. תַּנְיָא אִידָךְ, "כֹּה תְבָרֲכוּ" בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. אַתָּה אוֹמֵר בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרֲכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם", מַה לְּהַלָּן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְר' יוֹנָתָן: אִי מַה לְּהַלָּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וְעֲבוֹדַת צִבּוּר, אַף כָּאן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר?! ר' נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ; מַה הוּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב "כָּל הַיָּמִים", וְאִיתְקַשׁ בְּרָכָה לְשֵׁירוּת. וְתַנְיָא אִידָךְ "כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", שְׁמִי הַמְיוּחָד לִי. יָכוֹל אַף בַּגְּבוּלִין כֵּן? נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם", מַה לְּהַלָּן בֵּית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית הַבְּחִירָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ", בְּכָל מָקוֹם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ. אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסוֹרָס הוּא, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי בְּבֵית הַבְּחִירָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גֵּרִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם" לְכוּלְּהוּ. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרֲכוּ" פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים. אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּנִים כְּנֶגֶד עוֹרֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרֲכוּ" בְּקוֹל רָם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. אָמַר אַבַּיֵי: נָקְטִינַן, לִשְׁנַיִם קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וּלְאֶחָד אֵינוֹ קוֹרֵא "כֹהֵן", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" לִשְׁנַיִם. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: נָקְטִינַן, כֹהֵן קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וְאֵין יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" אֲמִירָה

משלהם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחוי דר' אבא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא כיון דאמר ר' יהודה בר פזי בשם ר"א כל כהן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית ליה אייתוניה ואנא מלקי ליה [ר' אבוה הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה] אתא עונתא דמיצליא ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים לא שאילתון לי ועל מיצלא אתון שאלון כד שמעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמט גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הזרוע (חולין דף קלג.) אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכהני ולפרוס ידיה אנסי ליה עידניה: **הא** דאניסי הא דלא אניסי. בסוף מסכת ר"ה (דף לה.) אמרי' דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי:

מחיצה מאי. י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים והן עומדים אחורי עורף אבל בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי עורף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד קרא בהכי. מההיא דסוף מס' ר"ה (דף לה.) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כיצד צולין (פסחים דף פה:) דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו' מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ש"מ

מִשֶּׁלָּהֶם תְּהֵא. וְהִילְכְתָא כְּוָוֹתֵיהּ דְאַבַּיֵי וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָוֹתֵיהּ דְרַב חִסְדָּא: (סימן מתאו"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ס מכי"ר נהנ"ה בעגל"ה): אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה: "כֹּה תְבָרֲכוּ" "אָמוֹר לָהֶם" "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". רַב אָמַר: חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא. וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּסָלֵיק לִפְרָקִים, הָא דְּלָא סָלֵיק לִפְרָקִים. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בְּעֲבוֹדָה, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים" מַה לְּהַלָּן בַּעֲבוֹדָה, אַף כָּאן בַּעֲבוֹדָה. אִינִי? וְהָא ר' אַמִי וְר' אַסִי סָלְקִי? ר' אַמִי וְר' אַסִי מֵעִיקָּרָא הָווּ עָקְרֵי כַּרְעַיְיהוּ, מִמְטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם, וְכִדְתָנֵי ר' אוֹשַׁעְיָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו, אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו עוֹלֶה. וּתְנַן נַמִי אִם הַבְטָחָתוֹ שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי. וְהָוֵינַן בָּהּ: הָא לֹא עָקַר? אֶלָּא דְּנָד פּוּרְתָּא, הָכָא נַמִי דְּעָקַר פּוּרְתָּא. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל" אַל תִּיקְרֵי "יְבוֹרָךְ" אֶלָּא "יְבָרֵךְ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרָשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֶּן הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, "אַל תִּלְחַם", "וְאַל תִּתְאָו". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צָרֵי הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ. לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָיה. אָמַר אַדָּא אָמַר ר' שַׂמְלַאי: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן. לְמִי מְבָרְכִין? אָמַר ר' זֵירָא: לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת. אִינִי? וְהָתָנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְרַב מִנְיָמִין בַּר חִיָּיא: עָם שֶׁאֲחוֹרֵי כֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה! לָא קַשְׁיָא, הָא דַאֲנִיסֵי, הָא דְּלָא אֲנִיסֵי. וְהָתָנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירְתֵא דְּשִׁיחוֹרֵי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, מִקְצָתָן עוֹלִין, וּמִקְצָתָן עוֹנִין "אָמֵן"! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִישְׁתַּיַּיר בֵּי עֲשָׂרָה, הָא לֹא אִשְׁתַּיַּיר בֵּי עֲשָׂרָה. גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְרַב מִנְיָמִין בַּר חִיָּיא: עַם שֶׁאֲחוֹרֵי כֹּהֲנִים, אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה. פְּשִׁיטָא: אֲרִיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לָא מַפְסְקֵי, תֵּיבָה לֹא מַפְסְקָא, מְחִיצָּה מַאי? תָּא שְׁמַע אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִילּוּ מְחִיצָּה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אִיבַּעְיָא לְהוּ, צְדָדִין מַהוּ? אָמַר אַבָּא מָר בַּר רַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן: נִתְכַּוֵּון לְהַזּוֹת לְפָנָיו

מִשֶּׁלָּהֶם תְּהֵא. אַזְהָרָה זוֹ הַכֹּהֲנִים יַזְהִירוּ: **וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי.** תָּלָה הַכָּתוּב הַדָּבָר בָּהֶן לִהְיוֹת בְּרָכָה זוֹ שִׂימַת שְׁמוֹ עַל עַמּוֹ, וְלֹא עֲשָׂאָהּ צֹרֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא צֹרֶךְ מָקוֹם: **וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ.** דְּאִלּוּ וַאֲנִי אֲבָרְכֵם אַיִשְׂרָאֵל קָאֵי כר"ע דְּאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף מט.) לָמַדְנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, מִפִּי הַגְּבוּרָה לֹא לָמַדְנוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם הֱוֵי אוֹמֵר הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְהַקָּבָּ"ה מַסְכִּים עַל יָדָם: **לִפְרָקִים.** בְּחַגִּים וּבְמוֹעֲדִים: **שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בַּעֲבוֹדָה.** קֹדֶם שֶׁיְּסַיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר רְצֵה צָרִיךְ לַעֲלוֹת עַל הַדּוּכָן: **וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת.** אַלְמָא בְּעוֹד עֲבוֹדָה בְּיָדוֹ בֵּרֵךְ ואח"כ וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת, אַלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּגָמַר: **מֵעִקָּרָא הֲווּ עָקְרֵי כַּרְעַיְיהוּ.** מִמְּקוֹמָן בָּעֲבוֹדָה, אֲבָל רָחוֹק הָיָה מְקוֹמָן מִן הַדּוּכָן וְלֹא מָטוּ עַד דְּגָמְרָה בִּרְכַּת הָעֲבוֹדָה: **וּתְנַן נַמִי.** בִּבְרָכוֹת, אִם הַבְטָחָתוֹ כו'. רֵישָׁא הָכִי אִיתָא, הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הַטֵּרוּף, וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ בְּשׁוּבוֹ לִתְפִלָּתוֹ וְלֹא יֵדַע לְהַתְחִיל מִיָּד בְּשִׂים שָׁלוֹם, וְאִם הַבְטָחָתוֹ שֶׁהוּא מְלֻמָּד בַּדָּבָר וְלֹא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ: **רַשַּׁאי.** לִשָּׂא אֶת כַּפָּיו: **וְהָא לֹא עָלָה בַּעֲבוֹדָה.** אֶלָּא דְּעָקַר פּוּרְתָּא, וש"מ סַגִּי בְּהָכִי שֶׁעוֹקֵר מְעַט רַגְלָיו לֵילֵךְ לְצַד הַדּוּכָן בַּעֲבוֹדָה: **לְבָרֵךְ.** בהמ"ז: **לְטוֹב עַיִן.** שׂוֹנְאֵי בֶּצַע וְגוֹמְלֵי חֶסֶד בְּמָמוֹנָן: **מַכִּירִין בְּצָרֵי עַיִן.** וְאֵין אוֹכְלִים מִשֶּׁלָּהֶם: **כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרָשֶׁת.** לְעֵיל מִנֵּיהּ מִשְׁתָּעֵי בְּצָרֵי עַיִן, נֶאֶרְבָה לְדָם וְגוֹ' כָּל הוֹן יָקָר נִמְצָא וְגוֹ' כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרָשֶׁת, לְשׁוֹן יְזֹרֶה עַל נָוֵהוּ גָפְרִית, כָּךְ דַּרְכָּם שֶׁל צַיָּדִים לִזְרוֹת חִטִּים וּשְׂעוֹרִים בְּרִשְׁתָּם כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹפוֹת לֶאֱכוֹל, וְאֵלּוּ צָרֵי הָעַיִן חִנָּם מְאַבְּדִין מְזוֹנוֹת שֶׁזּוֹרִין בְּרִשְׁתָּם בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף, שֶׁאַף הֵן מַכִּירִין בָּהֶן וְאֵין נֶהֱנִין מִמְּזוֹנוֹתֵיהֶן: **כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ.** שָׁעַר זֶה עַל כָּרְחֵנוּ לְשׁוֹן פָּעַל הוּא, וּנְקֻדָּתוֹ מוּכַחַת עָלָיו, שֶׁחֶצְיוֹ קָמַץ וְחֶצְיוֹ פָּתַח וְטַעְמוֹ לְמַטָּה, כְּאִלּוּ זֶה הָאוֹכֵל מֵרֵר וְהִשְׁעִיר בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל צַר עַיִן, וְכָךְ הוּא לְשׁוֹן כַּתְּאֵנִים הַשּׁוֹעֲרִים (יִרְמְיָהוּ כט). וּמְנַחֵם בֶּן סָרוּק פֵּרְשׁוֹ לְשׁוֹן שִׁעוּר, תָּמִיד הוּא מְשַׁעֵר כַּמָּה יֹאכַל זֶה וְעַד מָתַי: **וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת.** כְּלוֹמַר לִמְזוֹנוֹת הֻצְרַךְ וְלֹא הָיָה לוֹ, וְרָאָה אֶחָד נוֹשֵׂא מְזוֹנוֹת וּבָא לְחָטְפָם מִמֶּנּוּ לְאֹנֶס רְעָבוֹן, וְעָמַד זֶה עָלָיו וַהֲרָגוֹ: **בְּלֹא לְוָיָה.** חֲבוּרָה שֶׁיֵּלֵךְ עִמָּהֶם: **שֶׁבַּשָּׂדוֹת.** דַּאֲנִיסֵי בִּמְלַאכְתָּן וְאֵין יְכוֹלִין לָבֹא: **דְּלֹא אֲנִיסֵי.** הָעוֹמְדִין בבהכ"נ אֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים לֹא אֲנִיסֵי, אֶלָּא שֶׁאֵין הַבְּרָכָה חֲשׁוּבָה עֲלֵיהֶם לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם וְלָבֹא לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים לִהְיוֹת מִתְבָּרְכִים פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים כַּדַּת, הִלְכָּךְ אֵינָם בִּכְלַל בְּרָכָה, כִּדְאָמְרִי' כֹּה תְבָרְכוּ פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים: **מִבִּירְתָא דִּשְׁחוֹרֵי.** לְשׁוֹן בִּירָה, שְׁחוֹרֵי מָקוֹם: **אִישְׁתַּיַּר בֵּי עֲשָׂרָה.** מִקְצָתָן עוֹלִין לַדּוּכָן וְהָעֲשָׂרָה עוֹנִין אָמֵן. לֹא אִישְׁתַּיַּר בֵּי עֲשָׂרָה, לֹא חָשִׁיב לִבְרָכָה לְחוֹדַיְיהוּ, הִלְכָּךְ כֻּלָּן עוֹלִין וּמְבָרְכִין לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת: **אֲרִיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לֹא מַפְסְקֵי.** בֵּין כֹּהֲנִים מִהְיוֹת בִּכְלָל בְּרָכָה, דְּאִם כֵּן אֵין לַדָּבָר סוֹף:

והזה

והזה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִשֶּׁלָּהֶם – משל הכהנים **תְּהֵא**. פוסקת הגמרא, **וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵּי**, שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן', **וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא**, אלא גם שליח ציבור ישראל קורא 'כהנים'.

(**סִימָן** למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, **מִתְאַוֶּ"ה לִבְרָכָ"ה, דּוּכָ"ן בַּעֲבוֹדָ"ה, כּוֹ"ס מַכִּי"ר, נֶהֱנָ"ה בְּעֶגְלָ"ה**).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כביכול **מִתְאַוֶּה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם"** – ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ ברכת כהנים **מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ'** – שהמברך את ישראל מתברך.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן כשקוראים לו לעלות, **עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה** מצוות **עֲשֵׂה**, ששלשה פעמים הזהירה התורה לברך את ישראל, **'כֹּה תְּבָרְכוּ' 'אָמוֹר לָהֶם' 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי'. רַב אָמַר**, שחוֹשְׁשִׁין **שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא** – וכהן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבארת הגמרא **וְלֹא פְּלִיגֵי** רב ורבי יהושע בן לוי, **הָא** שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדוכן, מדובר **דְּסָלִיק לִפְרָקִים** – שעולה לדוכן בחגים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, **הָא** שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן **דְּלֹא סָלִיק** לדוכן אפילו **לִפְרָקִים**.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לדוכן **בַּעֲבוֹדָה** – קודם שיסיים שליח ציבור ברכת 'רצה', **שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה** לדוכן, **שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם**, ורק אחר כך **וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים"**, ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, **מַה לְהַלָּן** – ברכתו של אהרן היתה **בַּעֲבוֹדָה** שבמשכן, **אַף כָּאן** – ברכת כהנים צריכה להיות **בַּעֲבוֹדָה** שבתפילה. מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי כך הדין, **וְהָא רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקֵי** – עלו לדוכן לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, **שרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי מֵעִיקָּרָא** – בזמן ברכת עבודה, **הֲווּ עָקְרֵי כַּרְעַיְיהוּ** – עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך מקומם היה רחוק מהדוכן ולכן **מִמְטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם** – לדוכן, עד לאחר ברכת עבודה. **וְכִדְתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** בברייתא, **לֹא שָׁנוּ** שאינו עולה לדוכן **אֶלָּא כֶשֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו** בעבודה, **אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו** בעבודה לעלות לדוכן, **עוֹלֶה** גם לאחר ברכת עבודה. מביאה הגמרא ראיה נוספת לחילוק זה, **וּתְנַן נַמִּי**, ששליח ציבור כהן אינו עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחידי, מפני שחוששים שיתבלבל בתפילתו, אך **אִם הַבְטָחָתוֹ** – בטוח הוא בעצמו **שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ** ללא בלבול, **רַשַּׁאי** לעלות לדוכן. **וַהֲוֵינַן בָּהּ** – הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, **הָא לֹא עָקַר** – הרי לא עלה לדוכן בעבודה, **אֶלָּא** שתירצנו שמדובר באופן **דְּנָד** ממקומו בעבודה **פּוּרְתָּא** – לכיוון הדוכן, ומשום כך יכול לעלות לדוכן, ואם כן **הָכָא נַמִּי** יש ליישב, שכיון **דְּעָקַר** רגליו **פּוּרְתָּא** בעבודה, יכול לעלות.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ ברכת המזון, **אֶלָּא לְטוֹב עַיִן** – שונא בצע וגומל חסד בממונו, **שֶׁנֶּאֱמַר, "טוֹב עַיִן הוּא יְבוֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל", אַל תִּיקְרִי 'יְבוֹרַךְ', אֶלָּא 'יְבָרֵךְ'** אחרים.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ הָעוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן, ואינם אוכלים משלהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** על צרי העין, **"כִּי חִנָּם מְזוֹרָה הָרֶשֶׁת** – שמפזרים בחינם חיטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות וללכדם, **בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף"** – שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּלְחַם – אל תאכל **אֶת לֶחֶם רַע עָיִן וְגוֹ', כִּי** האוכל ממנו **כְּמוֹ שָׁעַר** – כאילו שפך מרירות **בְּנַפְשׁוֹ** של צר העין, **כֵּן הוּא** באכילתו, **אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר** צר העין **לָךְ** ולבו בל עמך" **וְגוֹ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר**, שהנהנה מצרי עין **עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין**, א. **'אַל תִּלְחַם** את לחם רע עין'. ב. המשך הפסוק, **'וְאַל תִּתְאָו** למטעמותיו'.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל לכפר על **צָרֵי הָעַיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ** – זקני העיר הקרובה אל החלל, **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה"**, ומבארת המשנה לקמן, **וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָּמִים הֵם**, ומדוע הוצרכו לומר כן. **אֶלָּא** כוונת דבריהם היא, **שלֹא בָּא** הרוג זה **לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ**, ומבארת הגמרא את דברי המשנה, **שלֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ**, היינו **בְּלֹא מְזוֹנוֹת** – שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממישהו מזון, והלה הרגו, **ולֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ**, היינו **בְּלֹא לְוָיָיה** – מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.

הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, **אָמַר אַדָּא אָמַר רַבִּי שִׂמְלַאי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן**. מבארת הגמרא, **לְמִי מְבָרְכִין** כהנים אלו, **אָמַר רַבִּי זֵירָא**, שמברכים הם **לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת**. מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי אלו שבשדות מתברכים, **וְהָתָנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מִנְיָמִין בַּר חִיָּיא, הָעַם שֶׁאֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה** – משום שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – העם שבשדות הם בכלל ברכה משום **דַּאֲנִיסֵי** – שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, **וְהָא** – העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה משום **דְּלֹא אֲנִיסֵי** בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך כדין, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה בעיניהם, ולכך אינם מתברכים.

מקשה הגמרא על דברי רב אדא, **וְהָתָנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירָתָא דְּשִׁיחוֹרִי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים מִקְצָתָן עוֹלִין** לדוכן, **וּמִקְצָתָן** אינם עולים אלא **עוֹנִין אָמֵן** אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, **דְּאִישְׁתַּיַּיר בֵּי עֲשָׂרָה** מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, **הָא** – רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדוכן נמצא **דְּלֹא אִישְׁתַּיַּיר בֵּי עֲשָׂרָה** שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו לדוכן ויברכו את העם שבשדות.

גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מִנְיָמִין בַּר חִיָּיא, הָעַם שֶׁאֲחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, **פְּשִׁיטָא שאֲרִיכֵי בְּאַפִּי גּוּצֵי** – בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים **לֹא מַפְסְקֵי** בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט **שהתֵּיבָה** שלפני השליח ציבור **לֹא מַפְסְקָא** בין הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש **מְחִיצָּה** בין הכהנים לעם, **מַאי**, האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֲפִילּוּ מְחִיצָּה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם**, ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת הכהנים.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, העומדים **בִּצְדָדִין** של הכהנים **מַהוּ**, האם הם נכללים בברכתם. **אָמַר אַבָּא מַר בַּר רַב אַשִּׁי, תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן** לענין הזאה מאפר פרה אדומה, שאם **נִתְכַּוֵּון** המזה **לְהַזּוֹת** על כלים טמאים **שלְפָנָיו**,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

ד דָּבָר הָאָסוּר בְּטִלְטוּל [לא] שֶׁמְּנָח עַל דָּבָר הַמֻּתָּר, אִם הִנִּיחוֹ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם מִדַּעְתּוֹ עַל דַּעַת שֶׁיִּשָּׁאֵר מֻנָּח שָׁם גַּם בְּשַׁבָּת [לב] - הֲרֵי נַעֲשָׂה הַהֶתֵּר בָּסִיס לְהָאִסּוּר [לג], וְנֶאֱסָר בְּטִלְטוּל כָּמוֹהוּ מַמָּשׁ [לד].
אֲבָל אִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁיִּשָּׁאֵר מֻנָּח שָׁם בְּשַׁבָּת [לה] וְשָׁכַח לְהַסִּירוֹ מִמֶּנּוּ קֹדֶם כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּסִיס אֵלָיו [לו]. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה בָּסִיס לְאִסּוּר וּלְהֶתֵּר, כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם [לז] גַּם דָּבָר הַמֻּתָּר בְּטִלְטוּל שֶׁחָשׁוּב יוֹתֵר מִדָּבָר הָאָסוּר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן ש"ו, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּסִיס לְאִסּוּר בִּלְבַדּוֹ - הֲרֵי הוּא עוֹמֵד עֲדַיִן בְּהֶתֵּרוֹ, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ [לח] אַף שֶׁגַּם הָאִסּוּר שֶׁעָלָיו מִטַּלְטֵל עִמּוֹ מֵאֵלָיו.
אֶלָּא שֶׁאִם אֶפְשָׁר לְנַעֵר [לט] הָאִסּוּר מִמֶּנּוּ מִיָּד [מ] - צָרִיךְ לְנַעֲרוֹ מִתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְטַלְטֵל הַהֶתֵּר בִּלְבָד לְמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ אֵלָיו.

ביאורי הלכה

לא] האסור בטלטול – דבר המותר בטלטול שמונח עליו כלי שמלאכתו לאיסור לא נעשה לו בסיס ומותר בטלטול[24].
לב] גם בשבת – פרטי ההלכה יתבארו להלן[25].
לג] בסיס להאיסור – מושב להאיסור.
לד] כמוהו ממש – כלי שמלאכתו לאיסור המותר בטלטול לצורך גופו ומקומו שנעשה בסיס למוקצה מחמת חיסרון כיס – נאסר בטלטול גם לצורך גופו ומקומו.
לה] שם בשבת – אלא הייתה דעתו להסירו קודם השבת[26].
לו] בסים אליו – אף שההיתר משמש את האיסור, כל עוד אינו מדעתו אלא מחמת שכחה לא נעשה בסיס אליו[27].
לז] מבעוד יום – מדעתו[28].
לח] ומותר לטלטלו – לצורך גופו, מקומו ועצמו[29].
לט] אפשר לנער – במקום האפשר, טוב לומר לנכרי לנער[30] [או להסיר[31]] המוקצה לפני טלטול ההיתר.
מ] ממנו מיד – לפני הטלטול[32].

ציונים והוספות

24) אדם אינו מקצה מדעתו טלטול כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ואיסור טלטולו אינו מחמת הקצאה אלא מגזירת כלים (סי' שח סט"ז), וכל־שכן שאינו עושה בסיס.
25) בהלכות הבאות, יובאו דוגמאות ויפורטו התנאים לאיסור חפץ בטלטול כ'בסיס לדבר האסור'.
26) אם לא חשב ליטול המוקצה קודם השבת אלא הניחו 'סתם' ללא מחשבה עד מתי יהיה מונח שם, נעשה כאילו היה בדעתו שיהיה מונח שם בשבת. כן משמעות הלשון: 'שכח להסירו ממנו קודם השבת', היינו שהיה בדעתו להסירו, והסיבה לזה היא כי מן הסתם כשמניח חפץ בדווקא במקום מסויים נכללת בזה כוונה שיישאר שם עד שיחפוץ ליטלו, אמנם אם הניחו ב'אקראי', דהיינו שהניחו במקום שהזדמן לו ללא מחשבה שרוצה להניחו 'שם' אלא שרוצה להניחו היכן שהוא (שאין עבורו חילוק אם המוקצה יהיה מונח במקום זה או לידו) לא נעשה אותו מקום כבסיס (וכדלהלן סעיף ט, ושם יתבאר דין נמלך להסירו ושוב שכח).
27) סי' רעז ס"ו, ואם הוא מדעתו אך אינו משמש את האיסור, נתבאר להלן סעיף ט.
28) אבל אם שכח או הניח באקראי גם חפץ של היתר, לא נעשה בסיס גם להיתר (ויתבאר בסימן שי).
29) כן משמעות שוע"ר; ובשש"כ פ"כ הערה קפח: ומהגרש"ז אויערבך זצ"ל שמעתי, דלאו דוקא אם צריך את הבסיס לצורך גופו ומקומו, אלא ה"ה אם רצונו לטלטל את הבסיס מחמה לצל או כדי שלא יגנבוהו.
30) טוב יותר לנער על ידי נכרי מאשר לנער בעצמו (לעיל סי' רעז ס"ה).
31) כשטלטול המוקצה נעשה לצורך גופו ומקומו, מותר לומר לנכרי גם להסירו (שלא על ידי ניעור), אך אם לצורך גופו ומקומו אינו זקוק לטלטול המוקצה כי המוקצה לא מפריע לו כלל במקום בו הוא נמצא, ואינו רוצה אלא ליטול משם את דבר ההיתר, אך לא יכול לנער המוקצה כדי שלא יינזק – טוב יותר לטלטלו בטלטול מן הצד ללא ניעור מאשר באמצעות נכרי (כדמשמע לעיל סי' רעו ס"י, ע"ש).
32) אם יכול לנער האיסור לאחר שכבר טלטלו מעט, אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְנַעֵר[מא], אוֹ שֶׁיִּהְיֶה אֵיזֶה הֶפְסֵד בְּדָבָר הַמֻּתָּר[מב] אִם יְנַעֵר אֶת הָאִסּוּר[מג], אוֹ שֶׁלֹּא יַסְפִּיק לוֹ הַנַּעֲוֹר לְהַשְׁלִים בּוֹ הַצָּרִיךְ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְטַלְטוּל זֶה, כְּגוֹן שֶׁמְּטַלְטֵל הַהֶתֵּר עִם הָאִסּוּר שֶׁעָלָיו לְמָקוֹם אַחֵר מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְפַנּוֹת מְקוֹמָם זֶה שֶׁהֵם עָלָיו עַכְשָׁו כְּדֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ אוֹ צָרִיךְ אַחֵר בְּעֵנְיָן שֶׁאִם יְנַעֵר כַּאן הָאִסּוּר לֹא יוּכַל לְהַשְׁלִים צָרְכּוֹ בַּמָּקוֹם הַזֶּה - מֻתָּר לְטַלְטֵל הַהֶתֵּר עִם הָאִסּוּר שֶׁעָלָיו:

חֵלֶק ב סִימָן שט טַלְטוּל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר אִם מֻתָּר בְּשַׁבָּת, סְעִיף ד

ביאורי הלכה

מא] אי אפשר לנער – כגון אבן הדוקה בחריצי הכלכלה (אף שאינה סותמת שום נקב) ולא תיפול על ידי ניעור בלבד[33].

מב] בדבר המותר – או אפילו הפסד בדבר האסור[34].

מג] את האיסור – כגון שאם ינער האיסור יפול ההיתר עמו, ויש בזה הפסד[35].

ציונים והוספות

צריך לעשות זאת מיד אלא יכול להמשיך בטלטולו ללא ניעור מדין "עודו בידו".

33) ראה לעיל סי' רעז ס"ו דוגמא מניעור נר של שעוה שעל השולחן, שאף שמותר לנערו כי לא וודאי שיכבה על ידי הניעור, מכל־מקום אם אינו רוצה לנערו אלא מעוניין שיישאר על השולחן וימשיך להאיר במקום אליו יובא השולחן נחשב כ"אי אפשר לנער"; וראה גם סי' שיא ס"ט.

34) כדלעיל סי' רעז ס"ו, אלא שבסימן זה עוסק באבן שבכלכלה שאין שום הפסד בניעורה, אבל הפירות שבכלכלה לפעמים יש הפסד בניעורם ולפעמים – לא, וכדלהלן.

35) כדלהלן סעיף ה.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תסג, אם מותר לחרוך שבלים יחד ודיני כרמל:

א מותר לחרוך שני שבלים ביחד וכן מותר למלאות קדירה שבלים ליבשם בתוך התנור ואין חוששין שמא על־ידי חום האור יצאו מים משבולת אחת ויפלו ע"ג חבירתה ותחמיץ לפי שמים אלו נקראים מי פירות ואינן מחמיצין ואף למנהגינו שאנו מחמירין בכל מי פירות, מכל־מקום אין הדבר מצוי שיצאו מים מהשבלים לפיכך אין חוששין לזה כלל כיון שאף שיארע לפעמים שיצאו מהם מים אין כאן איסור גמור של תורה שהרי אף למחמירין בכל מי פירות מעיקר הדין, מכל־מקום אין חימוצה חימוץ גמור אלא נוקשה ואיסורו מדברי סופרים:

ב השבלים או החטים עצמן שנקלו בתנור או באור אם טחנן לא יבשל הקמח שלהם במים שמא לא נקלו באור יפה ויבואו לידי חימוץ בתוך המים קודם שיספיקו להתבשל שם ואפילו אם הקמח עצמו נקלה בתנור לא יבשלנו במים שמא לא נקלה יפה (ויבא לידי חימוץ) ויש מתירין לבשל קמח הקלוי לפי שחום האור שולט בו יותר ממה ששולט בהחטים ויש לסמוך על דבריהם בדיעבד שאם עבר ועשה ממנו תבשיל יש להתירו בהנאה או להשהותו עד לאחר הפסח:

ג אבל מצה אפויה שחזר וטחנה מותר לבשל הקמח שלה ולעשות ממנה כל מה שירצה אפילו במקום שמצוים עבדים שמזלזלים באיסורים אין חוששין שמא כשיראו שמתירים לעשות תבשיל מקמח של מצה יתפרצו להתיר לעצמם לעשות תבשיל מקמח של חטים:

ד ותיקא והוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח מותר לעשותו בפסח אם אין שם תערובת מים כל שהוא ואפילו במלח שלנו שמבשלים אותו ממים והרי דינו כמים, מכל־מקום כיון שהוא מועט ונשתנה צורתו מצורת המים אין בו כח עם השמן אבל אם יש שם מלח מרובה יש לחוש ולהחמיר כדין מי פירות עם מים שממהרים להחמיץ:

ה כשמוללין את הקדירות החדשות דהיינו שמבשלים בהם קמח ומים וחומץ כדי להקשותן ולחזקן אם הוא בתוך הפסח (פירוש בחולו של מועד, עיין סי' תק"ב) לא ימלול אלא בקמח של מצה אפויה אבל לא בקמח של חטים:

~ יום שני ~

חלק ג סימן תסד, חרדל שנתערב בתוכו קמח:

א כל מיני טיבולים שמטבלים בהם הבשר ויש בהם חומץ ושאר דבר שיש לו קיוהא ורגילין ליתן בתוכם קמח שהקמח מתחמץ גם כן על־ידי קיוהא אם נתערב שם מעט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מים אסור ליתן בתוכם קמח שהרי הם כמי פירות עם מים שממהרים להחמיץ.

ואם עבר ונתן שם קמח בפסח אין לו תקנה לאכלה מיד כמו שהתירו בעיסה שנילושה במי פירות לאפותה מיד לפי שכיון שהוא אופה אותה תיכף ומיד אי אפשר לה לבא לידי חימוץ אבל מיני טבולים שמטבל בהם בשר על כרחך הוא משתהא מעט באכילתם וכיון שמי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יש לחוש שמא כבר החמיצו מיד שהתחיל לאכלם לפיכך אין להם תקנה אלא לשורפם מיד שנתן הקמח לתוכם שהרי אסור להשהותם.

במה דברים אמורים בשאר כל מיני טבולים חוץ מן החרדל שאם עבר ונתן קמח לתוך החרדל יש לו תקנה לאכלה מיד ואין לחוש שמא כבר החמיץ הקמח מיד שהתחיל לאכול לפי שהחרדל הוא חד (יותר מפלפלין שעל ידי שהן חדין הן ממהרין את העיסה להחמיץ אבל החרדל הוא חד) יותר מדאי ועל ידי כן אינו מניח את הקמח שבתוכו שימהר להחמיץ:

כ וכבר נתבאר בסימן תנ"ג המנהג במדינות אלו שלא לאכול כלל חרדל בפסח מטעם שנתבאר שם ואפילו אם קודם הפסח כתשו וטחנו ועירבו עם יין אף־על־פי־כן אין אוכלין אותה בפסח דכיון שהחרדל הוא עיקר והוא ניכר ונראה אין זה נקרא תערובת שמתירין אותו אפילו בתוך הפסח כמו שנתבאר שם ועוד שלא הקילו אלא בהתערובת שנעשה מאיליו אבל המערב בידים כדי לאכול התערובת בפסח אין מתירין לו לאכלה:

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תסה דין מורסן בפסח:

א אין שורין מורסן במים [לתרנגולים] מתחלת שעה ששית ואילך אפילו אם הוא עומד עליהם לראות שלא ישהה המורסן לפניהם כשיעור מיל וכל פחות מכשיעור אינו בא לידי חימוץ אף־על־פי־כן אסור שהרי אסרו להניח עיסה בלא עסק לכתחלה אפילו רגע אחד כמו שנתבאר בסי' תנ"ט:

ב אבל מותר לחלוט את המורסן ברותחין ואח"כ נותנן לפני התרנגולים ואף־על־פי ששוהה כמה ימים אין בכך כלום שהחלוט אינו בא לידי חימוץ כלל אבל הגאונים אסרו כל חליטה כמו שנתבאר בסי' תנ"ד:

ג וכשהוא נותן לפניהם שעורים או חטים משש ואילך צריך ליזהר שלא להשליכם במקום לח שיוכלו לבא לידי חימוץ.

אבל קודם שש מותר ליתן לפניהם אפילו חמץ גמור רק שצריך ליזהר מתחלת ליל י"ד אחר הבדיקה ואילך לעמוד עליהם משעת אכילתם עד שיגמרו לאכול כמו שנתבאר בסי' תל"ג ומה שמשתייר מאכילתם לא יניחנו מוטל לפניהם אלא יניחנו במקום משומר עד זמן הביעור כמו שנתבאר שם.

וטוב ליזהר משלשים יום קודם הפסח ואילך שלא להשלך לפניהם שעורים במקום לח (אלא אם כן עומד עליהם בשעת אכילתם עד שיגמרו לאכול ומה שנשתייר לא יניחנו מוטל לפניהם) כי יש לחוש שמא כשיגיע זמן הבדיקה לא יעלה על דעתו שהמקום שהשליך שם שעורים היה לח ולא יבדוק שם ואף אם יבדוק שם ימצא שעורים שנשתיירו מאכילתם ולא יעלה על דעתו לבערם כיון שכבר נתגבו ואין חמוצם ניכר.

וטוב ליזהר שלא ליתן לפניהם מים לשתות בעוד שהשעורים מונחין לפניהם אלא יכבד מתחלה אותו מקום היטיב ואחר כך יתן שם מים:

ד לא תשרה האשה את המורסן במים משש ואילך לשוף בו את בשרה במרחץ אבל מותרת לשוף על בשרה מורסן יבש אפילו בעוד שמי הזיעה טופחין על בשרה לפי שזיעת האדם אינו כמים להביא לידי חימוץ אם אינו מזיע מחמת חום המים אלא מחמת חום האור כמו שיתבאר בסימן תס"ו ומכל־מקום צריכה היא ליזהר להעביר כל המורסן מעל כל בשרה קודם שתרחץ גופה במים בין בחמים בין בצוננין ולפי שעכשיו אין הנשים בקיאות בכך לפיכך אסור להם לשוף מורסן על בשרן אפילו הוא יבש:

~ יום רביעי ~

ה אם שפשפו מורסן באווז לח ממים אע"פ שהוא צונן בין בעודו בעורו בין כשהופשט מעורו אסור לאכלו בפסח מפני שהמורסן נכנס בנקבים שיש בעורו וגם בבשר יש בקעים בכל צד ודרך הנקבים והבקעים נבלע טעם המורסן באווז.

ואע"פ שבשאר איסורים כגון בשר צונן שנפל לתוך חלב צונן אע"פ שיש בבשר בקעים הרבה נוהגין להתיר הבשר על ידי שטיפה והדחה בהפסד מרובה או שעת הדחק כמ"ש ביו"ד סימן צ"א, מכל־מקום לענין חמץ בפסח שאוסר אפילו במשהו יש להחמיר ולאסור באכילה.

אבל אם שפשפו קודם הפסח אפילו בערב פסח אחר שעה ששית ואילך יש להתיר במקום הפסד מרובה או שעת הדחק אף לאכלו בתוך הפסח ובלבד שיזהר להדיחו ולשפשפו במים יפה בתוך הפסח:

ו יש ליזהר לכתחילה שלא יהבהבו העופות בפסח בקשין דהיינו זנבות השבלים כי שמא יש גרגיר דגן חמץ בתוך השבלין ויתן טעם בעופות בשעת ההבהוב.

ומכל־מקום בדיעבד אין לאסור העופות ואפילו אם מצא הרבה גרגרים המחומצים בשבלים הנותרים לאחר ההבהוב אין מחזיקין איסור מספק לומר שגם בשבלים שהבהב בהם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היה בהם גרגרים מחומצים אלא תולין לומר שכל הגרגרים נפלו מהם בשעת הדישה (אבל אם ידוע לנו שהיה גרגיר מחומץ בשבלים שהבהב בהם יש לאסור העופות באכילה שחמץ בפסח במשהו) וכן אם נמצא שבולת רקנית בתבשיל נימוח אין חוששין שמא היה הגן מחומץ בשבולת ונפל לתוך התבשיל ונימוח שם:

חלק ג סימן תסו, אם הרוק ומי רגלים ודומיו מחמיצין:

א כבר נתבאר בסימן תמ"ב שאין מביא את הדגן או את הקמח לידי חימוץ אלא מים או תולדות מים ואלו הן תולדות המים היוצא מן העין מן האוזן מן החוטם מן הפה בין של אדם בין של בהמה חיה ועוף ומי רגלים של אדם בין קטנים בין גדולים דהיינו משקין היוצאין מפי הטבעת.

אבל הצואה בין של אדם בין של בהמה חיה ועוף ומי רגלים של בהמה חיה ועוף וזיעת אדם (אבל של בהמה נתבאר בסימן תנ"ג) והחלב והשומן והחלב ומי המרה דינם כמי פירות שאין מחמיצין.

אלא־אם־כן נתערב בהם מים כל שהוא ואז הן ממהרין להחמיץ יותר ממים בלבד לפיכך אם נפלו לתוך העיסה שנילושה במים צריך לאפותה מיד כמו שנתבאר בסימן תמ"ב אבל אם נפלו על הקמח ונתלחלח הקמח מהם ואחר כך נתנגב מותר ללוש אותה במים ואין צריך לאפותה מיד (אחר גמר הלישה) דכיון שכבר נתנגבו ונבלעו בתוך הקמח קודם שבאו עליו מים שוב אין בהם כח למהר החימוץ כשיבואו עליו מים:

~ יום חמישי ~

ב הטל דינו כמים.

והדם דינו כמי פירות ואם נפל לתוכו דגן ולא שהה בתוכו מעת לעת אף־על־פי שנתרככה בתוכה אין בו חשש חימוץ ומדיחו ומותר אפילו אם נתבקע הדגן יש להתיר כמו שנתבאר בסימן תמ"ב לענין חטה שנמצאת בתוך מי פירות ע"ש.

אבל מי שרקק דם אם מצצו בשיניו כדרך הרוקקים הרי זה מחמיץ לפי שאי אפשר לו בלא צחצוחי רוק:

ג וכיון שהרוק מחמיץ לפיכך לא ילעוס אדם חטים ויניח על גבי מכתו מפני שהן מתחמצות על ידי הרוק שבפיו כששוהין על גבי המכה שיעור מיל ועובר עליהן בבל יראה ובל ימצא ואפילו לעסן והניח על גבי מכתו קודם הפסח צריך להסירן כשתגיע שעה ששית בערב פסח אלא־אם־כן כבר נסרחה עד שנפסלה מאכילת כלב כמו שנתבאר בסימן תמ"ב:

ד במה דברים אמורים בחטים של ישראל אבל חטים של נכרי שלעסן הנכרי והשאילן לישראל להניחן על גבי מכתו בפסח הרי זה מותר אם אין אחריותו על הישראל כיון שאין דעתו לזכות בהם שיהיה שלו אלא עדיין הן ברשות הנכרי ולכך אינו עובר עליהם בבל יראה ובל ימצא ואם אין לנכרי חטים יכול הישראל להקנות לו חטים וילעסן הנכרי וישאילן להישראל.

ואף־על־פי שהוא נהנה ומתרפא מחמץ בפסח אין בכך כלום כיון שהוא שלא כדרך הנאתו אין בו איסור אלא מדברי סופרים ובמקום רפואה לא גזרו חכמים:

ה וכל זה במכה שאין בו סכנה אבל אם יש שם חשש סכנה מותר לישראל לעשות החמץ משלו לרפואה והוא שיהיה הרפואה ידוע או על פי מומחה כמו שנתבאר ביורה דעה סימן קנ"ה.

ומי שיש לו חולי בבטנו (שקורין היי"ב מוט"ר) שרפואתו שמבשלין שעורין או שבולת שועל ומניחין על גבי בטנו אם אירע חולי זה בפסח ויש בו סכנה מרתיחין המים היטב ואח"כ חולטין השעורין בתוכן ושוב אינן באים לידי חימוץ לפי שכל מה שאפשר לעשות בהיתר צריך לעשות וכן אם אפשר לחלוט השעורים במי פירות לא יחליטם במים שהרי הגאונים אסרו כל מיני חליטה במים כמו שנתבאר בסימן תנ"ד:

~ יום שישי ~

ו הנותן שעורים לפני בהמתו בפסח ואח"כ מצא בהם ריר שיצא מפי הבהמה צריך לבערם שמא כבר החמיצו ואף אם לא שהה שיעור מיל, מכל־מקום אם לא יבערם יבואו לידי חימוץ כשישהו שיעור מיל ויעבור עליהם בבל יראה ובל ימצא ואם תאכלם בהמתו נמצא נהנה מחמץ בפסח אבל מן הסתם שאינו יודע אם יש בהם ריר אם לאו אין צריך לבערם שאין מחזיקין איסור מספק.

במה דברים אמורים בשאר מיני בהמה חוץ מן הבקר שדרך הבקר להוציא ריר בשעת אכילה ומן הסתם יש ריר במה שנשתייר מאכילתו לפיכך יש ליזהר ליתן לו לאכול מעט מעט בענין שלא ישתייר כלום מאכילתו ויש מחמירין גם בשאר מיני בהמה ליתן לפניהם מעט מעט וטוב לחוש לדבריהם:

ז זיעת החומה דינה כמים כי החומה מזיעה מכח המים שיש בה ואף זיעת כותל של עץ דינה כמים כי העץ מזיע מכח המים שקיבל בעודו במחובר וכן זיעת בשר יבש שמזיע בימות הגשמים דינה כמים כי הוא מזיע מכח המים שהודח בהן קודם מליחתו.

ויש חולקין על זה ואומרים שזיעת החומה ובשר יבש אף שהיא באה מכח המים אין דינה כמים אלא כמי פירות אבל זיעה ממים עצמן כגון זיעת המרחץ שהוא מזיע מהבל המים חמין שבתוכה דינה כמים אבל אם מזיע מחום האור דינה כמי פירות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולענין הלכה יש להחמיר כחומרי שתי הסברות לענין אכילה בפסח דהיינו שיש ליתן על זיעה זו חומרי מים שהם בלבדן יכולין להביא לידי חימוץ וחומרי מי פירות שהם ממהרין להחמיץ עם תערובת מים כל שהוא יותר ממים בלבדן ואם נפלו לתוך העיסה צריך לאפותה מיד אבל לענין להשהות עד לאחר הפסח יש להקל בקולי ב' הסברות שאם נפלה זיעה זו בלבדה על הקמח יכול להשהותו עד לאחר הפסח וכן אם נפלה לתוך עיסה שנילושה במים ולא אפאה מיד יכול להשהותה עד לאחר הפסח:

~ שבת קודש ~

ח אם נפלו מים על קמח יסיר מקום המלוחלח והשאר מותר אפילו נפלו המים בתוך הפסח וטוב לרקדו אח"כ וכן אם שק מלא קמח נתלחלח מקצתו ממים יאחזו בידו את מקום המלוחלח עם הקמח שאצלו עד שיריק כל הקמח שבשק ואח"כ ירקדנו.

ואם אי אפשר לעשות כן כגון שנתלחלח בצדו בהרבה מקומות ירקד כל הקמח וכל קמח שנתלחלח והיה כמו עיסה ישאר למעלה והשאר מותר אפילו הוא בתוך הפסח.

ואם הוא יום־טוב שאסור לישראל לרקד כל הקמח אם אין צריך לכולו ביום־טוב שהרי הוא טורח לצורך החול ירקדנו על ידי נכרי דכיון שכבר נרקד הקמח פעם אחת קודם יום־טוב ויצאו ממנו כל הסובין ואינו חוזר ורוקדו אלא כדי לבער החמץ מתוכו, אם כן אין כאן מלאכה גמורה אלא שבות מדברי סופרים כמו שיתבאר בסי' תק"ו והאמירה לנכרי הוא שבות דשבות והתירוהו לצורך מצות ביעור חמץ שכשמסיר קמח המלוחלח משאר הקמח ומשליכו ארצה הוא מתבער מאיליו על ידי דריסת הרגלים ואם הוא רוצה יכול הוא ליתן כל הקמח שבשק במתנה גמורה לנכרי מיד שנתלחלח קודם ששהה שיעור מיל ואז לא יצטרך לרקדו כלל:

ט במה דברים אמורים שמועיל ריקוד בזמן שהקמח מלוחלח אבל אם נתייבש הלחלוחית במקומות הרבה אין ריקוד מועיל כלום שיש לחוש על הקמח שנתייבש שמא נפרך ונעשה ממנו פירורין דקים והן יוצאין דרך נקבי הנפה ומתערבין בשאר הקמח ואינן בטלים בתוכה בששים לפי שזהו דומה לתערובת יבש בלח שהרי הקמח דינו כלח לפי שהוא נימוח ומתפשט ונבלל יפה והפירור אף שהוא דק כקמח דינו כיבש לפי שהוא גוש אחד ואינו נימוח ומתפשט ולכך אינו נבלל בתוך הקמח אלא הוא עומד שם בפני עצמו ואין זה נקרא תערובת ולפיכך אינו מתבטל שם.

ואף לדברי האומרים (ביו"ד סי' ק"ד) שהיבש שנתערב בלח בענין שאי אפשר להסירו משם כגון פירור שנפל לתוך רוטב עבה שאי אפשר לסננה הרי הוא מתבטל בס' דכיון שאי אפשר לאדם להפריד הפירור מהרוטב אף שאינן נבללין זה בזה אלא הוא עומד בפני עצמו בתוך הרוטב הרי זה נקרא תערובת, מכל־מקום קמח זה שיש פירור חמץ בתוכו אי אפשר לאכלו בפסח אף שנתבטל בתוכו קודם הפסח לפי שהפירור חוזר וניעור כשמגיע הפסח שחמץ במשהו שאינו דומה לתערובת לח בלח שנתבטל בס' קודם הפסח שאינו חוזר וניעור בפסח לפי שלח בלח נבללין זה בזה יפה ונעשין גוף אחד ממש ולכך אין המתבטל חוזר וניעור כיון שכבר נעשה גוף אחד עם המבטל, מה־שאין־כן הפירור שאינו נבלל בתוך הקמח אלא הוא עומד שם בעינו הרי הוא חוזר וניעור:

~ 'לקוטי תורה' פרשת אמור - הפרשה החסידית ~

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת

"**וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת כו'**" (ויקרא כג, טו):

הִנֵּה "וּסְפַרְתֶּם" הוּא לְשׁוֹן בְּהִירוּת כְּמוֹ "אֶבֶן סַפִּיר" (יחזקאל א, כו). וְכֵן 'עֲשֹׂר סְפִירוֹת' הוּא לְשׁוֹן בְּהִירוּת. וְזֶהוּ "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם כו'", הַיְינוּ לְהַמְשִׁיךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁיָּאִירוּ "לָכֶם" – לְמַטָּה.

(עַיֵּן בַּ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר ח', פֶּרֶק ב', בְּשֵׁם "סֵפֶר הַבָּהִיר": אַמַּאי אִקְרֵי סְפִירוֹת? עַל שֵׁם (תְּהִלִּים יט, ב): "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כו'". וְעַיֵּן בַּזֹּהַר תְּרוּמָה קל"ו ב': "מַאי 'מְסַפְּרִים' כו'? דְּנָהֲרִין כו'").

וְלָהֲבִין זֹאת, הִנֵּה פֶּסַח הוּא יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא מַתַּן־תּוֹרָה, וְקוֹדֶם קַבָּלַת הַתּוֹרָה הָיוּ צְרִיכִים לִסְפּוֹר ז' שָׁבוּעוֹת שְׁלֵימוֹת, וַאֲחַר כַּךְ הָיוּ יְכוֹלִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה[1].

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל א, יד): "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב", שֶׁלְּמַעְלָה הַכֹּל בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב. וּכְמוֹ כֵן פֶּסַח הוּא

1. (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת אֱמוֹר, דַּף צ"ז).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחִינַת רָצוֹא, וְשָׁבוּעוֹת הוּא בְּחִינַת שׁוֹב, כִּי פֶּסַח הוּא יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהוּא בְּחִפָּזוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת יב, יא): "וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן". וּכְתִיב (דְּבָרִים טז, ג): "בְּחִפָּזוֹן יָצָאתָ כו'", כִּי אָז הָיָה הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת מִלְמַעְלָה, כְּמַאֲמָר: "עַד שֶׁגִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא וּגְאָלָם" – בִּבְחִינַת חִפָּזוֹן. וּלְעָתִיד כְּתִיב (יְשַׁעְיָהוּ נב, יב): "כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ, וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כו'", שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּבְחִינַת חִפָּזוֹן, אֲבָל יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה בְּחִפָּזוֹן כו'[2].

וְהַיְינוּ בְּחִינַת רָצוֹא מִמַּטָּה־לְמַעְלָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן שָׁבוּעוֹת הוּא בְּחִינַת שׁוֹב, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַתַּן־תּוֹרָה – גִּילּוּי רְצוֹנוֹ לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת יט, כ): "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי" – הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה.

וְהִנֵּה כְּתִיב (דְּבָרִים טז, ג): "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "בְּכָל דּוֹר וָדוֹר כו'"[3]. שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל יוֹם בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְהַיְינוּ בְּקְרִיאַת־שְׁמַע: "וְאָהַבְתָּ כו'" (דְּבָרִים ו, ה). וְחוֹתָם (בְּמִדְבַּר טו, מא): "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי כו'". וּבְפָרָט מִן "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר" עַד קְרִיאַת־שְׁמַע הוּא הֶכְנָה שֶׁיָּבוֹא לִבְחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם – "וְאָהַבְתָּ כו'".

וְהַיְינוּ, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁכָּל "צְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים" (נְחֶמְיָה ט, ו), "וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל כו'", וַה"חַיּוֹת זָעוֹת מֵחִיל כִּפְאֵי", נוֹשְׂאוֹת וּמְנוֹשָׂאוֹת עִם כִּפְאֵי, אֶלֶף אֲלָפִים וְרִבּוֹא רִבְבָן יְשַׁמְּשׁוּנִיהּ[4], וְכוּלָּם הֵם בִּבְחִינַת בִּיטּוּל תָּמִיד.

וְזֶהוּ "לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו, וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ" (תְּהִלִּים קמה, יב), שֶׁהוּא בְּחִינַת "הֲדַר מַלְכוּתוֹ", שֶׁכּוּלָּם בְּטֵלִים לְגַבֵּיהּ מַמָּשׁ. וְנִמְשָׁךְ לָהֶם הַבִּיטּוּל עַל יְדֵי שֶׁמַּשִּׂיגִים כִּי "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (שָׁם, יג). פֵּירוּשׁ "מַלְכוּתְךָ", שֶׁחִיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ אֶלָּא מִבְּחִינַת מַלְכוּתְךָ – הֶאָרַת שְׁמוֹ בִּלְבָד. לֹא כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מְחַיָּה אֶת הַגּוּף, שֶׁעַצְמִיּוּת חַיּוּת הַנְּשָׁמָה מְלוּבָּשׁ בְּתוֹךְ הַגּוּף מַמָּשׁ. אֲבָל מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ – "רָם וּמִתְנַשֵּׂא כו'", וְאֵין שׁוּם דָּבָר מַלְבִּישׁוֹ כְּלָל – הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה בְּלִי שִׁינּוּי כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי"; "אַתָּה הוּא קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא לְאַחַר שֶׁנִּבְרָא כו'" – בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי כְּלָל, וְאֵין שׁוּם דָּבָר מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר נֶגְדּוֹ, אֶלָּא רַק הֶאָרַת "שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ" בִּלְבָד, וְזֶהוּ חִיּוּת וְהִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת.

וְזֶהוּ "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים", הַיְינוּ שֶׁ"כָּל עוֹלָמִים" אַף שֶׁהֵן "אֶלֶף אֲלָפִים" וְ"רִבּוֹא רִבְבָן", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב כה, ג) "הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו", וּ"מִן הָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'". עִם כָּל זֶה הֵם אֵין עֲרוֹךְ כְּלָל לְגַבֵּי אוֹרוֹ כו', שֶׁהוּא בְּחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. וְכַנּוֹדָע, שֶׁאֲפִילּוּ אֶחָד לְגַבֵּי רִבּוֹא רִבְבָן יֵשׁ לוֹ עֲרֵךְ – שֶׁהוּא חֶלֶק קָטָן מִמֶּנּוּ. אֲבָל רִבּוֹא רִבְבָן לְגַבֵּי בְּלִי־גְּבוּל, בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ – אֵין עֲרֵךְ כְּלָל. וְעַל יְדֵי שֶׁמַּשִּׂיגִים אֶת כָּל הַנַּ"ל, עַל יְדֵי זֶה הֵם בִּבְחִינַת בִּיטּוּל תָּמִיד.

וְעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת כָּל הַנַּ"ל בְּעוֹמֶק הַדַּעַת, אֲזַי מְמַיְּלָא יָבֹא לִבְחִינַת רָצוֹא בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, לִהְיוֹת "וְאָהַבְתָּ אֵת הַוָיָה אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" (דְּבָרִים ו, ה), לָצֵאת מִן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים. שֶׁכּוּלָּם הֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל, כְּמוֹ "מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה" – הֵן בְּנַפְשָׁמִיּוּת הֵן בְּרוּחָנִיּוּת הוּא בִּבְחִינַת מֵצַר וּגְבוּל, הַמְכַסִּים וּמַסְתִּירִים לִהְיוֹת נִרְאֶה לְיֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, רַק לְדָבְקָה בּוֹ כו', שֶׁהוּא בְּלִי־גְּבוּל, בְּחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. וְזֶהוּ נִקְרָא 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' – לָצֵאת מִן הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם נֶאֱמַר בְּפַרְעֹה (שְׁמוֹת ה, ב): "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'" – שֶׁשָּׁם הָיָה, שֶׁהוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה בְּלִי שִׁינּוּי – "לֹא יָדַעְתִּי", רַק שֵׁם אֱלֹקִים – הַמְכַסֶּה וּמַסְתִּיר לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ דַּוְקָא. וְזֶהוּ "לֹא יָדַעְתִּי אֶת הַוָיָה" שֶׁהַדַּעַת הָיָה בִּבְחִינַת גָּלוּת. וְזֶהוּ שֶׁחוֹתָם בִּקְרִיאַת־שְׁמַע: "אֲנִי הַוָיָה אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי כו'" – "אֲנִי הַוָיָה" דַּוְקָא:

ב וְזֶהוּ מַאֲמַר רַז"ל: "תְּפִלּוֹת אָבוֹת תִּקְנוּם":

פֵּירוּשׁ: "אָבוֹת" הֵם חַג"ת – שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהֶם אַהֲבָה, וְיִרְאָה, וְרַחֲמָנוּת; שֶׁהֵם אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב. וְהַיְינוּ, שֶׁכָּל הַתְּפִלָּה הִיא בְּג' מִינֵי פְּסוּקִים: הַיְינוּ פְּסוּקִים שֶׁל

2. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּרִבּוֹת, סוֹף פָּרָשָׁה בֹּא. וּבְמִכִילְתָּא, פָּרָשָׁה בֹּא, פָּרָשָׁה ז'. וְעַיֵּין שָׁם. וְהוּבָא גַּם בֶּן בַּילְקוּט, פָּרָשָׁה בֹּא. וְעַיֵּין בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים", פֶּרֶק ל"א.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כֹּה אָמַר כו' וְנָתַתִּי לָךְ מַהֲלְכִים": אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כו', שֶׁיִּהְיֶה גַּם הַשּׁוֹב בִּבְחִינַת הֲלִיכָה כְּמוֹ הָרָצוֹא כו'.

וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּעִנְיַן שֶׁלֶּעָתִיד תִּהְיֶה מַעֲלַת אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא גְּדוֹלָה וְנִבְהֶה לְאֵין קֵץ כו'. וּמִכָּל זֶה יוּבַן עִנְיַן "כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן").

3. [חַיָּיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם].

4. [עַל פִּי דָּנִיֵּאל ז, י: "אֶלֶף אַלְפִים יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי יְקוּמוּן].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֶסֶד שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהֶם בִּקְרִיאַת־שְׁמַע "וְאָהַבְתָּ כו'", עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כַּנַּ"ל, שֶׁהוּא בְּחִינַת "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (יְשַׁעְיָהוּ מא, ח), לִהְיוֹת גִּילוּי הָאַהֲבָה בַּנֶּפֶשׁ בְּחִינַת רָצוֹא. וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ (דְּבָרִים ו, ז): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ [..] וְדִבַּרְתָּ בָּם כו'".

וְאַף שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה כְּתִיב (שָׁם, יד): "וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ", עִם כָּל זֶה נַעֲשָׂה "תּוֹרָתָן קְבַע וּמְלַאכְתָּן עֲרַאי". וְזֶהוּ "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה" (דְּבָרִים כ, יט): שֶׁהוּא כְּמוֹ אִילָן הַצּוֹמֵחַ בָּאָרֶץ, שֶׁהָעִיקָּר הוּא הַפְּרִי שֶׁעָלָיו, עִם כָּל זֶה יֵשׁ גַּם קוֹצִין וְעָלִין וְגוּף הָאִילָן, וְהָעִיקָּר הוּא רַק הַפֵּרוֹת כו'. כְּמוֹ כֵן הָאָדָם, הָעִיקָּר הוּא הַפְּרִי, הַיְינוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. כְּמַאֲמַר רַז"ל[5]: 'מַאי פְּרִי? מִצְוֹת'. וְזֶהוּ עִנְיַן "תּוֹרָתָן קְבַע". וּשְׁאָר כָּל צָרְכֵי גּוּפוֹ הֵם כְּמוֹ הֶעָלִים לְגַבֵּי הַפְּרִי.

וְזֶה נַעֲשָׂה הַכֹּל מִבְּחִינַת "וְאָהַבְתָּ כו'", שֶׁהוּא בְּחִינַת אַבְרָהָם.

וְכֵן יִצְחָק – בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁנַּעֲשָׂה מִזֶּה בְּחִינַת יִרְאָה בַּנֶּפֶשׁ – "פַּחַד יִצְחָק" (בְּרֵאשִׁית לא, מב).

וּבְחִינַת יַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת רַחֲמָנוּת. דְּהַיְינוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ כְּלֵב הָאֶבֶן, שֶׁאַף שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּכָל הַנַּ"ל לֹא יָבֹא לִבְחִינַת "וְאָהַבְתָּ" שֶׁבְּקְרִיאַת־שְׁמַע, מֵחֲמַת שֶׁקָּשׁוּר מְאֹד בְּהֶבְלֵי הָעוֹלָם לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפְנֵי עַצְמוֹ, וּמֵחֲמַת זֶה לִבּוֹ כְּלֵב הָאֶבֶן. אֲזַי הָעֵצָה לָזֶה הוּא לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל נַפְשׁוֹ. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם" (יְשַׁעְיָהוּ כט, כב).

וְזֶהוּ עַל יְדֵי פְּסוּקֵי רַחֲמָנוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה, וְהוּא: "הַמֶּלֶךְ הַמְּרוֹמָם כו', בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ"; "אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ, וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל, וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד".

פֵּירוּשׁ: כִּי הִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת לג, כ): "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" וְאָמְרוּ רַז"ל: "בְּחַיֵּיהֶם אֵינָם רוֹאִים, אֲבָל בְּמִיתָתָם רוֹאִים". כִּי "בְּחַיֵּיהֶם" – שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְלוּבָּשׁ בְּגוּף וּמְכֻסֶּה וּמַסְתִּיר עָלָיו – לִהְיוֹת נִרְאֶה לוֹ זֶה הָעוֹלָם לְיֵשׁ וְדָבָר בְּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל בְּצֵאת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף, אֲזַי רוֹאִים שֶׁבֶּאֱמֶת מֵהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כו' – הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי, וְאֵין שׁוּם דָּבָר יָכוֹל לְהַלְבִּישׁוֹ כְּלָל וּלְהַסְתִּירוֹ, וְהָיָה מֻקָּח טָעוּת לְגַמְרֵי מַה שֶּׁהָיָה נִרְאֶה לוֹ הָעוֹלָם לְיֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וַאֲזַי הַבּוּשָׁה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד, עַל שֶׁכָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וּמְגַמּוֹתָיו הָיוּ בְּהֶבְלֵי הָעוֹלָם וּבַעֲסָקָיו כְּאִלּוּ הוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ מַמָּשׁ, וְהוּא חוּצְפָּא וְהַעֲזָה גְּדוֹלָה כו'.

וְלָכֵן בַּקָּשָׁתֵנוּ: "בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ, וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה", הַיְינוּ לְהָבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. הַיְינוּ, אַף בְּעוֹד שֶׁהַנְּשָׁמָה מְלוּבָּשׁ בְּגוּף יָבִין וְיַשְׂכִּיל שֶׁבֶּאֱמֶת הַכֹּל בָּטֵל בְּתַכְלִית כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי מַמָּשׁ כַּנַּ"ל; "וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד" – בְּכֹחַ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אַחַר כַּךְ הַבּוּשָׁה "לְעוֹלָם וָעֶד". וְזֶהוּ "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"[6]:

ג וְהִנֵּה כָּל הַנַּ"ל שֶׁהוּא בְּחִינַת רָצוֹא – יְצִיאַת מִצְרַיִם, אֵינוֹ אֶלָּא לַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית בִּלְבָד, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ מִצְרַיִם וּגְבוּלִים הַמְכַסִּים כו'. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר פַּרְעֹה: "לֹא יָדַעְתִּי אֶת יְהוָה כו'". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מו, ד): "אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ כו'", שֶׁזֶּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "לְיַעֲקֹב", שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בִּלְבָד – יו"ד־עָקֹב: "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ"[7]. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת יד, לא): "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה'" – שֶׁ"יִשְׂרָאֵל" בִּלְבָד, שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית – כִּי "יִשְׂרָאֵל עָלָה בְּמַחְשָׁבָה"; יִשְׂרָאֵל – לִי־רֹאשׁ כו' – וַיִּשְׂרָאֵל בִּלְבָד רָאוּ "אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה כו'".

וּכְמוֹ כֵן בְּקְרִיאַת־שְׁמַע בְּחִינַת רָצוֹא – יְצִיאַת מִצְרַיִם הַנַּ"ל, "וְאָהַבְתָּ כו'", אֵינוֹ אֶלָּא לַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹהִית בִּלְבָד. אֲבָל נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית מִכָּל מָקוֹם הוּא רוֹצֶה לֶאֱכוֹל כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה כו'. וּכְדֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא גִּילּוּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּבֵיכוֹל, לְמַטָּה, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת מִקּוֹדֶם בִּבְחִינַת בִּיטּוּל נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית גַּם כֵּן[8].

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הֲנָפַת הָעוֹמֶר וּסְפִירַת הָעוֹמֶר. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא כג, יא): "וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצוֹנְכֶם, מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן".

כִּי הִנֵּה הָעוֹמֶר הוּא מִן הַשְּׂעוֹרִים שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה. וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת בְּהֵמָה, וְהוּא הַמֻּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה: "פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין [..] וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל" (יְחֶזְקֵאל א, י). כִּי חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב עַל הַיָּם

5. [סוֹטָה מו, א: מַאי פֵּירוֹת ? . . אֶלָּא מִצְוֹת].

6. [עַיֵּן בְּרִבּוּי הַמַּתְחִיל "מַה יָּפוּ פְּעָמַיִךְ"].

7. (דְּבָרִים לב, ט בְּשִׁינּוּי הַסֵּדֶר).

8. [וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (וַיִּקְרָא א, ב) "אָדָם כִּי יַקְרִיב כו', תַּקְרִיבוּ כו'" עַיֵּן שָׁם].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה (מְלָכִים א' ז, כה. דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' ד, ד): "עוֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר, שְׁלֹשָׁה פּוֹנִים צָפוֹנָה וכו'" שֶׁהִיא הַמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, "וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה" (שָׁם) שֶׁהִיא בְּחִינַת 'יָם הָעֶלְיוֹן', בְּחִינַת "בְּהֵמָה רַבָּה", שֶׁם בַּ"ן גִּימַטְרִיָּא בְּהֵמָה, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ הַמֶּרְכָּבָה ד"פְּנֵי אַרְיֵה וכו'". וְהַמֶּרְכָּבָה הַנַּ"ל הוּא שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לְכָל הַבְּהֵמוֹת, וְנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁנִּמְשָׁכִים מִמֶּנָּה.

וּשְׁעוֹרָה – שְׂעוֹר־ה'. וְהַיְינוּ מְבֹרוּרִים שֶׁלְּמַטָּה שֶׁנִּבְרָרִים וְנִבְלָלִים בִּבְחִינַת בְּהֵמָה־רַבָּה הַנַּ"ל. כְּמַאֲמָר "יוֹצֵר מְשָׁרְתִים", שֶׁיֵּשׁ מַלְאָכִים שֶׁהֵם בְּטֵלִים בְּכָל יוֹם וְנִבְלָעִים וְנִכְלָלִים בִּבְחִינַת בְּהֵמָה־רַבָּה הַנַּ"ל. כְּמוֹ הַמַּאֲכָל שְׁעוֹרִים שֶׁנִּבְלָע בִּבְהֵמָה שֶׁלְּמַטָּה, וְחוֹזְרִים וּמִתְחַדְּשִׁים בְּכָל יוֹם וכו'.

וְזֶהוּ "יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן", שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד הָעֶלְיוֹן, הָעֶלָּה אֶת בְּחִינַת בְּהֵמָה־רַבָּה הַנַּ"ל[9], עַל יְדֵי עוֹמֶר שְׂעוֹרָה – שְׂעוֹר־ה' הַנַּ"ל, "לִפְנֵי הַיָּוֶה" – לְמַעְלָה מֵהַיָּוֶה כַּנּוֹדָע. וְזֶהוּ "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" וְלֹא "מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב" – שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שַׁבָּת. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְעַל יְדֵי זֶה, אַחַר כַּךְ עַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר, הָיוּ הַמְּשָׁכוֹת מַמְשִׁיכִים מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה: "לָעוֹמֶר וכו'". וְזֶהוּ "הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעוֹמֶר": יוֹם הוּא בְּחִינַת חֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים מב, ט): "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ". וְהַיְינוּ בְּחִינַת חֶסֶד עֶלְיוֹן, לְהַמְשִׁיךְ מִלְמַעְלָה מַעְלָה לִבְחִינַת עוֹמֶר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל הָרָצוֹן מִנֶּפֶשׁ־הַבְּהֵמִית גַּם כֵּן דַּוְקָא. וְזֶהוּ "לִרְצוֹנְכֶם", כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל הָרָצוֹן שֶׁלָּכֶם עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת הַמַּמְשִׁיכִים הַנַּ"ל עַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר וכו'.

וְזֶהוּ "וְסִפַּרְתֶּם לָכֶם", הַיְינוּ לְהַמְשִׁיךְ הָאָרַת הַמַּמְשִׁיכִים הַנַּ"ל, שֶׁהוּא "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" דַּוְקָא בַּנַּ"ל, "לָכֶם" – לְמַטָּה, לַהֲפוֹךְ אֶת נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית גַּם כֵּן, שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל רְצוֹנְכֶם.

וְזֶהוּ "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עוֹמֶר": פֵּירוּשׁ מֵאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהֵנִיפוּ אֶת הָעוֹמֶר, שֶׁהוּא "לִפְנֵי הַיָּוֶה", אֲזַי "וְסִפַּרְתֶּם לָכֶם" תַּמְשִׁיכוּ "לָכֶם" עַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר "שֶׁבַּע שַׁבָּתוֹת" שֶׁהֵם מ"ט מִדּוֹת.

וְאָז הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ מַתַּן־תּוֹרָה בְּשָׁבוּעוֹת, שֶׁהוּא גִּילּוּי רְצוֹנוֹ מַמָּשׁ מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה – שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִתְּפִלָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא הָרָצוֹא כַּנַּ"ל, "וְאָהַבְתָּ [..] בְּכָל לְבָבְךָ", שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ בְּבְחִינַת בִּיטּוּל בְּתַכְלִית כִּי "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב וכו'".

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה – שֶׁהוּא דִּבֵּר ה' מַמָּשׁ בְּפִיו. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נא, טז): "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" – "דְּבָרַי" מַמָּשׁ, "אֲנִי הַמִּשְׁנָה הַמְדֻבֶּרֶת בְּפִיךָ". וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים וכו'", שֶׁהֵם דִּבְרֵי אֱלֹקִים מַמָּשׁ, גִּילּוּי רְצוֹנוֹ מַמָּשׁ לְמַטָּה. וְזֶהוּ "וְדִבַּרְתָּ בָּם" – "בָּם" מַמָּשׁ. וְהוּא בְּחִינַת "וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (דְּבָרִים ו, ה), הַיְינוּ לְקַשֵּׁר מַחְשָׁבָה בְּמַחְשָׁבָה כו'[10].

אַךְ הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל: "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ". שֶׁמַּאַחַר שֶׁהוּא יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנֵּי עַצְמוֹ, אֲזַי אַף כְּשֶׁמְּדַבֵּר דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵין זֶה דִּבֵּר ה' כְּלָל, וְאֵין זֶה גִּילּוּי רְצוֹנוֹ כְּלָל. רַק צָרִיךְ לִהְיוֹת מְקוֹדָם בִּבְחִינַת הָרָצוֹא, יְצִיאַת מִצְרַיִם מִמַּטָּה־לְמַעְלָה כַּנַּ"ל. וְעַל יְדֵי זֶה "רוּחַ אֲיִתֵּי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ", כִּי בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵלָּא, וּמְעוֹרֵר לְמַעְלָה הַמְשָׁכַת רְצוֹנוֹ בִּבְיָכוֹל לְמַטָּה.

אַךְ שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים כְּמוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, וְקָרְבָּנוֹת כו', וְ"לָאו אוֹרְחָא דְּמַלְכָּא לְאִשְׁתָּעֵי בְּמִלִּין דְּהֶדְיוֹטָא כו'" – וְעַל זֶה הָיָה צָרִיךְ מִקּוֹדֶם שֶׁיָּנִיף הַכֹּהֵן אֶת הָעוֹמֶר, שֶׁהוּא שְׂעוֹרָה – שְׂעוֹר־ה', מֵיכְלָא דִּבְהֵמָה־רַבָּה הַנַּ"ל, "לִפְנֵי הַיָּוֶה" – לְמַעְלָה מֵהַיָּוֶה כַּנַּ"ל. וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ, עַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר, הָיָה הַמְשָׁכַת הַמַּמְשִׁיכִים לְמַטָּה – "לָעוֹמֶר", "וְסִפַּרְתֶּם לָכֶם כו' שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת כו'". וְהָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ מַתַּן־תּוֹרָה בְּשָׁבוּעוֹת, שֶׁהוּא גִּילּוּי רְצוֹנוֹ בִּבְיָכוֹל לְמַטָּה בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה[11]:

9. [עַיֵּן בְּזֹהַר פָּרָשַׁת בָּלָק, דַּף קפ"ח, עַמּוּד ב'].

10. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם").

11. [וְעַיֵּן בְּזֹהַר פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה, דַּף קפ"ב, סוֹף עַמּוּד ב': "וְכֵיוָן כו'", וְדַף קפ"ג, עַמּוּד א' עַד – "אֲפִיק אוֹרַיְיתָא כו'". וְעַיֵּן לְקַמָּן].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

(כ) **ונמצא** מובן מכל הנ"ל עכ"פ בכללות ענין עיקר ההפרש בין פנימית דחו"ב שאין שם אחיזה לרע דנוגה כלל כי שם הוא למעלה מהסתעפות לעה"ד טו"ר כלל לפי שגם בחי' החו"ג דבינה סתומים ונעלמים בבחי' האין דחכ' כנ"ל ובין בחי' חיצוניות דבינה שמשם שרש לעה"ד כו' בהתגלות דחו"ג למטה (במדות שבלב מהחזה ולמטה כו') שהוא בהתגלות המדות במורגש שיש בזה תערובת עצמו ביש וגסות בלי ביטול לאין האלקי כלל ואע"פ שהרגשה זו אינה בבחי' רע כלל מ"מ יסתעף מזה הרע דמדו' דנוגה משא"כ בחו"ג הסתומים בפנימית דחו"ב שאין שרש מזה לרע דנוגה כלל וכלל כנ"ל וכך הוא למעלה בד' מדרגות דד' עולמות דאבי"ע שהוא ד' אותיות דשם הוי"ה יו"ד באצילות ה"א בבריאה כו' דבחי' נוגה יש באצילות ג"כ אבל אין בו שום תערובת רע כלל דאין רע יורד מלמעלה כו'. ועכ"ז נק' נוגה דאצילות בבחי' קליפה לפרי והוא רק כמו בחי' ההרגשה שמרגיש א"ע שהגם שהוא בבחי' ביטול לאלקות מרגיש בעצמו גם בחי' ביטול זה בבחי' יש שיש מי שבטל כו' כמ"ש במ"א שז"ש במלכה בחירק בחי' מל' דנוגה שילדה גם היא כו' עד שגם ופילגשו ושמה ראומה ראו מה שנראה ליש גם בחי' מה בביטול שלו לאין כו' ראו שאני בטל כו' וזהו כמו שא' ששטן ופניה לש"ש נתכוונו כמ"ש ויבא גם השטן בתוכם בצירוף עם בני האלקים שמתיצבים על שם הוי"ה דאצילות כו' שכוונתו לש"ש ממש בלי שום תערובת כלל כי בבחי' האצילות גם בחי' הקליפה דנוגה שהוא ההרגשה בעצמו בבחי' ביטול לקדושה האלקית אך בירידת המדריגה עוד למטה מן האצילות בעולם הבריאה שם יש בו תערובת רע מעט והוא מ"ש בע"ח דנוגה דבריאה רובו טוב ומיעוטו רע שזהו מה שמסתעף מבחי' הרגשת עצמו להיות בבחי' יש וגסות מעט בבחי' פירוד מאלקות וכמו הרגשת עצמו בהשגת שכל שהתפעלותו ממה שמשיג דבר מה שהשגה זו בחי' נפרד מאין דחו"ב היפוך הביטול דמ"ה דחו"ב הנ"ל וע"כ יש בו מבחי' הרע ממש שהוא גסות הרוח שמביא לפר"ע הגם שעדיין רובו טוב בביטול לאלקות והוא מה שא' דנתן עיניו במקדש והחריבו וכן בקנאה דנחה"ק דוקא זו רע ממש הוא כו' וד"ל ובירידת המדריגה עוד בעולם היצירה ששם בחי' ההשגה דבינה בקיצור והסתלקות רק המדות דחו"ג המגולים ביותר ע"כ נוגה דיצירה חצי' טוב וחצי' רע והוא בחי' הרע שבאהבות רעות שמסתעף ממה שעיקר כוונתו באהבה זו בתערובת יש ולגרמיה לעצמו בהגבהת ובהתנשאות הלב כענין הנ"ל במ"ש לא יחפוץ כו' כ"א בהתגלות לבו כו'. וזהו שהשטן המקטרג ומעורר הדין להיות מזה רצועה לאלקאה כו' שבא מכח תערובת הרע שבמדות דחו"ג כו' ובירידה עוד בעולם העשיה שגם המדות שם מצומצם בבחי' העשיה זהו בחי' קליפה דרע שרובו רע ורק מעוטו טוב וכמו שאין בלבו רק תערובת עצמו בלבד בלי ביטול לאלקות כלל כמו שערב רב עלו כו' וכמו אמרו אחיכם כו' למען שמי יכבד ה' וכעוסקים של"ש רק להתגדל ולקנות שם כו' וכה"ג (וכגסות דירבעם כו' כנ"ל) והוא ק"נ דעשיה שרובו גבורות קשות רצועה לאלקאה ממש שהוא ליסר האדם ברע שבו כמ"ש תיסרך רעתך ונק' מה כו' ונמצא ששרש שרשו דשטן שהוא היצה"ר ומ"ה באצילו' הוא רק בבחי' הרגשת עצמו בקדושה האלקית שנק' בליטה שבולט ישותו במה שמשיג ובטל לאלקות ובבי"ע משתלשל מזה גסות ויש הנפרד מאלקות לגמרי כענין האפיקורסין שיודעים את רבונם ומכוונין למרוד בו כו' ושרש המרד הזה הוא רק מהרגשת עצמו בהשגה האלקי' בנוגה דבריאה וכאלישע אחר וכה"ג כנ"ל וד"ל ועכ"ז בבחי' הבירור דעה"ד בחיצוניות דחו"ג דבינה כנ"ל יש יתרון מעלה מבחי' פנימית דחו"ב שמתברר לאמתות האין דחו"ב יותר מכמו שהיה במקורם כשנק' עה"ח וכנ"ל בענין עומק דחו"ב בלב בשר דוקא וכה"ג וד"ל (ובחי' העוה"ב שא' להנחיל אוהבי יש במורגש דוקא כנ"ל וד"ל):

(כא) **והנה** יובן כל זה במה שאנו רואים בעבודה שבלב ומוח בתפלה בבחי' התגלות התפעלו' המדות דאוי"ר מחמת ההשגה והתבוננות בטוב טעם ודעת אלקי' בעונג וחדוה ושמחה עד שבא לבחי' התלהבות רשפי אש התשוקה מורגשת בלב כענין צמאה לך נפשי כו' וכמו חלב ודשן תשבע נפשי כו' שמתענג בנפשו ולבו בלב בשר בהתלהבות אמיתי' מצד אלקות ממש אעפ"י שההתלהבות עצמה בהשגה זו הוא רק בבחי' הקדושה האלקי' לה' לבדו עכ"ז מצד שהיא באה במורגש ובליטה יתירה בבחי' יש ודבר מה הרי יוכל להשתלשל מזה בחי' גסות הרוח ממש והגם שגסות זו הוא בסט' דקדושה עדיין כמו ויגבה לבו בדרכי ה' כו' לומר בנפשו הלא דבר הוא שהוא הגיע לקרב' אלקי' במעלה יתירה לאמיתתו יותר מזולתו עד שנחשב צדיק בנפשו להיות בהתנשאות הלב ממש ויוצא מזה הכעס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וקפידא על המונעו ופוגם בכבודו ומלעיג עליו וכ"ש שיקצוף ביותר על העושה רע שמקנא קנאת ה' כו' ולו ראוי קנאה זאת מפני שמחזיק עצמו לירא אלקים באמת בבחי' יש ודבר שכל זה בא לו מצד הרגשת ההתלהבות ודביקות שלו בעצמו בבליטה יתירה בעת התפלה אך כ"ז שעדיין עוסק בעבודה בתפלה בהתלהבות ודביקות זו רק שהוא בהרגשת עצמו בגילוי ובליטה יתירה בישות וגסות זהו רק בחי' גסות של ההתלהבות עצמה שהוא עדיין הכל בבחי' קדושה האלקית (שזהו ענין נוגה דאצילות שאין בו רע כלל וכלל רק במה שנראה לבחי' יש ודבר מה (כמו מראה הקשת שבענן שבולט שם האור יותר מצד גסות הענן שמפני זה נק' נוגה כמ"ש כמראה הקשת כו' כן מראה הנוגה כו' כי נוגה לשון הוגה ענין בליטה כידוע) וזהו מצד גילוי האורות דחו"ג בחסדים מגולים למטה מהחזה כו' כנ"ל) אבל לאחר שנפסק ההתלהבות ולא נשאר רק רושם בעלמא אחר התפלה עד שבא לכלל כעס על המנגד לו או על עושה הרע כו' שנק' גבורות קשות שמסתעפי' מעבודה שבלב בתפלה שיש מזה שהוא בבחי' הקדושה ממש כמו כעס הצדיקי' גמורי' ות"ח על הרשעים שנק' חויא דרבנן כו' ומסתעף מזה גבורות קשות שבא מצד הגסות והתנשאות הלב שהי' בתערובות בהתלהבות האלקי' גם בעת התפלה רק שהי' בהעלם כי זהו שהי' במורגש בהגבהת הלב גם בעבודת ה' ויצא אח"כ בבחי' פסולת שהוא כמו גסות הרוח ממש מצד ישות וגסות עצמו שהוא בבחי' נפרד מאלקות וזהו דמיון לבחי' ק"נ דבריאה שרובו טוב ומיעוטו רע פי' שהעיקר הוא בחי' ההתלהבות האלקית עצמה שבתפלה שהי' רק מצד התגלות אור האלקי במורגש ביותר אך מצד מיעוט תערובת דהתנשאות והגבהת הלב שיש בזה יצא בבחי' פסולת והוא מיעוט הרע שיוכל להיות בהתנשאות ממש ובכעס ודין שלא לש"ש (וכן יפול בתאות אהבת עצמו בהיתר וכקדושה יתירה נדמה לו והוא רק התלהבות אש זרה דגופני רק שמוטעה בנפשו מאד כידוע ואינו רע גמור עדיין שלא יבא לכלל עושה רע בפ"מ רק במיעוט שבטל ברוב כמו הקנאה ותאות היתר וכבוד וכה"ג) וזהו ק"נ דבריאה ששייך בו קנאה בקדושה כקנאת נחש בגילוי אלקות באדם וחוה שהי' במורגש ביותר (וכך הי' קנאת השטן במ"ת שהי' גילוי אלקות במורגש והחטיאם בחטא העגל כו' וכמו נתן עיניו כו' שהקנאה באה מצד קירובו לקדושה כו') כבינונים שזו"ז שופטן אך בנפילת המדריגה עוד הוא שיסתעף מזה בחי' רע גמור והוא אש זרה דתאות רעות וכמו ק"נ דיצירה שחצי' טוב כו' שלפעמים יש בו התפעלות לטוב ולפעמי' לרע ממש שהן מדות רעות דק"נ רק שמתהפך וזה בא מצד הפסולת הגס יותר והוא במה שגם בעבודה שבלב בתפלה לא הי' העיקר רק בבחי' הנאת עצמו שיהי' יש ודבר מה כו' שנק' לגרמי' רק שהי' בזה הכוונה הטובה ג"כ לה' בביטול עצמו שנק' תערובות מחצה טוב ומחצה רע וזהו בנוגה דיצי' שנק' להט החרב המתהפכת לפעמים לטוב כו' וכן ע"ש דנוגה דיצירה לפעמים בביטול ולפעמי' בגסות שאומר לי יאורי כו' וכשרו של עשו למעלה שנאבק עם יעקב כו' ואו' שירה כמו (תהלים קיז, א) הללו את ה' כל גוים הבו לה' משפחות כו' רק לפרקי' רחוקי' נמצאו במרד ופר"ע כו' אך בירידת המדריגה עוד בק"נ דעשי' שם רובו רע כו':

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

להבין ענין הלל תחלה יש להבין מהו לשון הילול סתם שהוא להלל ולשבח שבחי הבורא ית' שהוא ג"כ כללות המכוון במה שתיקנו לומר פסוקי דזמרא בכל יום כמ"ש ר' יוסי (שבת קי"ח ב') יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום ופירשו בגמ' פסוקי דזמרא ופרש"י שני הילולי' הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו, וענין ההלל שאומרים בימי' שנעשה בהם נס ביו"ט וברה"ח הוא הילול יותר גדול ועצום ולכן אמרו כל האומרו בכל יום ה"ז כמחרף ומגדף (ע' רש"י שם ויש עוד טעם לפי שההלל הזה נאמר על ענין הניסי' ושינויי הטבע ולפיכך אין לאומרו בכל יום כ"א על הנס שהוא שינוי הטבע אבל ההלל דפסד"ז ענינם להודות לה' על מה שמהוה העולם תמיד כפי הטבע כי גם הטבע שהוא גימ' אלקי' הוא ממנו ית' כי הוי' הוא האלקי' ע' ת' ח"צ סי' י"ח) אבל מ"מ שניהם ענינם ההילול והשבח לה' וע"ד שדרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום כו', וצריך להבין זה לאיזה ענין הוא וכי הוא ית' נהנה במה

שמשבחי' אותו חלילה וחס והלא כל דיירי ארעא קמי' כלא חשיבי, ובשלמא ענין הברכות שאנו מברכי' אותו כמ"ש ברוך אתה או יתברך כו' עם שלכאורה הוא פלאי ג"כ וכי הוא ית' צריך לברכה והלא הוא שלימו דכולהו וכתי' אני ה' לא שניתי, כבר נאמר ונשנה הפי' בזה שפירש וענין ברכה זו הוא לשון המשכה וגילוי כמו המבריך את הגפן שכופף קומתו כו' וגם כאן הכונה בברכה זו ר"ל שיומשך אלהותו ויתגלה למטה וזהו יתברך פי' יתגלה עד שיאמרו הנה אלהינו זה (ע' חינוך ת"ל דלפמ"ש א"ש בפשיטו') ר"ל שיתגלה מהות האלהות ולא כמו שעכשיו ידוע מציאותו ולא מהותו, אבל ההילול והשבח שמשבחים את הבורא ית' מה ענינו, אך הענין יובן עד"מ כשמזכירין לאדם שבחיו איך שהוא חסדן ונדיב לב או איך שהוא חכם הנה הוא מתפעל מאד מן השבחים הללו והנה ההתפעלות שהוא מתפעל גורמת יציאת המדה מן ההעלם אל הגילוי והיינו באותו דבר שמשבחי' אותו בה שמתעורר בו אותה המדה ששיבחוהו בה ויוצאת אל הגילוי כמו כאשר משבחי' אותו שהוא רחמן וחסדן יתפעל להיות חסדן ורחמן באותו השעה וכן אם משבחי' אותו בחכמה יתפעל ויתעורר בו כח חכמתו להשפיע שכל וכיוצא בזה. ומובן מזה שאין השבח גורם התחדשות אמיתי שאם לא הי' החסד מוטבע בו בהעלם תחלה בלבבו לא הי' מועלת הקריא' וההתעוררות בפרט בעת שהוא בכעס ורוגז, אך להיות כי בלבבו יש בהעלם כח טבע רחמנות גם כשלא יבקשהו, לכך ע"י הבקשה וההתעוררות שיעוררו אותו יעוררו את העלם הכח לבא לידי גילוי בלב עד שגם בעת שהוא בכעס ורוגז על המבקש החסד מ"מ כשיקראוהו בהכנעה שהוא רחמן וחסדן יפול הכעס ויתעורר ברחמי' עליו שהרי הרחמי' והחסד יש בלבבו בהעלם גם כשהוא בכעס. ונמצא מובן שע"י השבחי' יצאו המדות בלבו מן ההעלם לגילוי והיינו הטעם שנק' השבח בלשון הילול כמו יהלו אורם בהלו נרו שהוא בחי' הבהקה ובהירות אור כי הרי המדות יוצאין מן ההעלם לגילוי אור ע"י השבח כנ"ל, וכך ממש יובן הנמשל למעלה, דהנה עצמות אא"ס הרי אמרו שהוא אור פשוט בתכלית הפשיטות לא יוגדר בשום דבר וא"כ אין בו ההתחלקות להיות י"ס חכים ומבין וחסדן וכיוצא ח"ו שאלו כולם הם מהות ניכר שגדרו מיוחד מה שהוא ית' אינו מערך זה כלל, רק שבבחי' ההעלם הוא שנק' חכים ומבין ע"ש העתיד שיומשכו ממנו אלו הי"ס באצילות בגלוי וכמאמר אלי' חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבינה ידיעא אבל מצד עצמותו אמר לאו דאית לך צדק ידיעא וכו' ולאו מכל אינון מדות איהו כלל וכנ"ל שהוא אחדות פשוטה, אך ע"י השבחי' שמשבחי' בפד"ז והלל וכיוצא איך שהוא חסדן ורחמן גדול וכיוצא נתעורר בו בחי' המדות הללו לצאת מן ההעלם לבא בבחי' גילוי אור להקראות חסדן בשפע וגילוי אור ממש, ובאותה המדה שמשבחי' אותו בה הוא מתעורר להביא' ולהמשיכה מן ההעלם לגלוי אור כנ"ל במשל והיינו פי' יהללו מן לשון בהלו נרו כנ"ל ואז עי"ז מאיר גילוי ההארה בכל העולמות והיינו שרש כללות ענין פד"ז וענין ההלל כל א' לפי מדרגת המדות המרומזים בהשבחי' שבהם המה מתעוררי' עי"ז לבא מההעלם לגילוי כנ"ל:

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

אוסרי לגפן

והנה עפ"ז י"ל מה שאנו אומרים אהבת עולם אהבתנו זהו למעלה מבחי' אהבה רבה כדמשמע בתנא דבי אליהו ח"א רפ"ו אהבה רבה אהבתיך לא נאמר כו' ע"ש, ובפש"כ משמע דאה"ע הוא למטה מאה"ר והוא מהאריז"ל במאו"א אות א' סי' ל"ז, ולפמ"ש שניהם אמת כי יש ב' בחי' עולם הא' מל' עלמא תתאה שורש עוה"ז שורש בחי' מקום הנק' עולם והוא למטה מאה"ר שהוא ז"א שם מ"ה, אמנם עלמא עילאה בינה עולם ארוך, שם פי' עולם ל' נצחיות וזהו ע"י התגלות ע"ק כמ"ש וע"י יתיב (דניאל ז' ט') וכתי' אח"כ מלכותי' מל' עלם (שם כ"ז) והיינו כי אני ה' לא שניתי, וכמ"ש וארשתיך לי לעולם, וזהו נוה שאנן אהל בל יצען כו' כמ"ש בלק"ת סד"ה שובה ישראל השני בענין שובה עד כו', הנה אהבת עולם זו גבוה מאה"ר כו'. וא"כ פי' ברוך כו' מן העולם היינו שיהי' בעלמא תתאה הגילוי כמו בעלמא עילאה, ואז יקויים מ"ש ביום ההוא יהי"ה שלא יהי' כמו בש' הוי' י"ה ו"ה שה"א עילאה מקבלת מבחי' יו"ד וה"א אחרונה מקבלת מבחי' וא"ו, כ"א שיהי' ב"פ י"ה וזהו יהי"ה שגם ה' אחרונה תקבל מבחי' יו"ד כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והנה חלם יש לו שני שרשים, א' ל' התחזקות כמו יחלמו בניהם (איוב סי' ל"ט ד') שפי' רש"י יחזקו, והמצודות ציון כ' ענין בריאות, כמו בריר חלמות (שבאיוב סי' וא"ו ו'), ובישעי' סי' ל"ח י"ו גבי חזקיה ותחלימני והחייני, ופי' רש"י ותחלימני תבריאני ותחזקני. והפי' הכ' ל' חלום, ובאבני החושן שבו ואחלמה, הרד"ק פי' שמי שנושא אבן זה יחלום חלומות, ואפ"ל כוונתו חלומות מעין נבואה. ובשורש ישע פי' שלתוקף מעלת אבן הנ"ל היות ערכה הון עתק תקרא אחלמה מל' ותחלימני לשון כח ואימון. וע' בד"ה ויגש אליו יהודא מענין אבן טוב המאיר, וי"ל שזהו ע"ד דכתי' ויתן עוז למלכו, שיומשך מבחי' כתר במל' וכמ"ש בענין ועתה יגדל נא כח אד'. עוד כ' בשורש ישע הנ"ל כי ל' חלום הוא גם מהיפך ל' חוזק להיות החלום סגור וחתום מבלי יפתח לפותרו, וע' בת"א בפ' וישב בד"ה שיר המעלות כו' היינו כחולמים שגלות מצרים נמשל לחלום, ולע"ל יהי' ותחלימני והחייני מל' חוזק, וזה"ע החולם שבהחי"ן שבפסוק זה.

וזהו ג"כ ענין שבו ואחלמה הנמשך ע"י גלות מצרים כי באמת י"ל שדוקא מבחי' החלום של הגלות דמצרים נמשך החולם והבריאות של הגאולה, וכמו שאמר אאזמ"ו רבינו ז"ל ע"פ ותחלימני והחייני כמשל החולם חלום שהוא הדמיון שבשכל בחי' הפסולת שבו יוצאים כל הלילה, אזי בקומו בבוקר יתחזק השכל ביותר עי"ז, כנראה בחוש שבעת הקימה מהשינה כח השכל מאיר ביותר, וע' במד"ר פ' בראשית ס"פ י"ד איתא שבשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלה עכ"ל. וי"ל דהא בהא תליא וכמ"ש בת"א פ' וישב שם שלפי שבשינה הוא הסתלקות המוחין כו' אז נשמתו מושכת לו חיים כו' נמצא השינה והחלום שהוא הסתלקות המוחין גורם החיזוק והבריאות אח"כ, וכל היום מתחלש מעט מעט, והטעם הוא שכל דבר שיוצא ממנו הפסולת ומתברר הדבר אזי יבוא בו תוס' כח וחיזוק, כמו השמרים שבין שכאשר יתברר היין מהם ויפלו השמרים למטה יתחזק היין בתוס' חיזוק יותר, הרי ע"י יציאת הפסולת ממנו בא בו כח גדול. וכן בחולי אשר יחלה האדם ויחלש הוא מחמת התגברות הפסולת שמתערבים ומזה יתחלש, וע"י שנפרד הפסולת ויוצא ע"י הזיעה מנקבי העור מזה יתחזק ויבריא ויבוא בו כחו הראשון בתוס' חיזוק כידוע. וכ"ז משל להבין מ"ש שיר המעלות כו' היינו כחולמים, שימי השעבוד בגלות מצרים הוא בחי' שינה לכנס"י כמ"ש אני ישינה, ובשינה הוא בחי' החלום שהוא בחי' הבירורי' מנוגה דהיינו מה שנפל בשבה"כ מעולם התהו, והיינו בירור והפרדת הפסולת מכח עה"ד המעורב טו"ר שיונק מכנ"י מל' דאצי', ועי"ז אח"כ ויקץ כישן הוי' יתחזק בחי' חב"ד שבכנס"י, וזהו ותחלימני והחייני ל' בריאות וחוזק.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

כי מראש צורים אראנו כו', ש"פ בלק, תער"ג

קנא) **והנה** בכל אופני העבודה הנ"ל שמההתבוננות נעשה התעוררות המדות כו', הרי מה שמאיר בהמדות א"ז מעצמות המוחין כו' שהרי המוחין בעצם הם ההשגה שכלי' (דער פארשטאנד פון דעם ענין) ושיונח הענין היטב במוחו (עם זאל זעך גוט אפלייגין דער ענין), שלזה צריך לידע ההקדמות והענינים פרטים שבהם יבין את הענין האלקי כו', וצ"ל הרגש האלקי בההתבוננות הן בתחלת ההתבוננות צ"ל הנטי' והידיעה בכלל שזה ענין אלקי כו' (וע"ד מ"ש בסש"ב בענין לימוד התו' שקודם הלימוד צריך להתבונן שזה חכמתו ורצונו ית', וכמו"כ הוא בההתבוננות רק שכאן הוא בבחי' ידיעה בכלל, אבל צ"ל נטיית ונתינת נפשו לזה כו'), ואח"כ בעת ההתבוננות צריך שירגיש את האלקו' שבזה (לא רק השגה לבד כו') וכמ"ש במ"א, אבל מ"מ ה"ז השגה לידע ולהשיג את הענין היטב כו', דכל ענין ההשגה אינו מאיר בהמדה (רק בבחי' מקיף כמרחף מלמע' כו'). וכמו בההתבוננות בהאור וחיות אלקי שבעולמות הרי מה שמאיר בהמדה הוא רק שיש אור וחיות אלקי בכל נברא ושהעיקר הוא האלקו' כו', אבל הכרחיות הדבר שיש בהם חיות אלקי ושהחיות הוא האלקות ואיך שמבלעדו הי' אין ואפס כו', שזהו ההשגה שכלי' בזה כו' הרי כ"ז אינו מאיר בהמדה כלל (רק בבחי' מקיף לבד כו'), ובאמת עיקר התעוררות המדה הוא מההרגש האלקי שנרגש בנפשו ע"י ההתבוננות כו', כי הנה"א יש בו בעצם הנטי' וההמשכה לאלקות (א צי צו אלקו'), וכשמרגיש אור אלקי ה"ה נמשך באה' ורצוא כו',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והמוחין הן שמביאים ומגלים את האור האלקי שיהי' בגילוי במדות כו'. וזהו הסבה מה שלפעמים גם שמתבונן בטוב ומ"מ אינו מתפעל בלב שזהו מפני שלא יש ההרגש האלקי כו', והרי גם ההרגש האלקי אינו דומה כמו שהוא במוחין לכמו שהוא במדות כו', דלבד זאת שההשגה אינה מאירה בהמדות כנ"ל הנה גם ההרגש האלקי (שבאמת זהו עיקר חיות המדה ובמדות שבמוחין הוא שההרגש האלקי הוא בבחי' פנימי' דמשו"ז הן בבחי' התעוררות והתפעלות אמיתי כו'), הרי במוחין הוא בבחי' גילוי ובמדות הוא בבחי' ריחוק ובבחי' מיעוט כו' (וי"ל דמ"ש בע"ח דאוא"ס מאיר בכתר וחכ' בקירוב מקום ובבינה בריחוק מקום ובז"א דרך חלון כו', ומבו' בהדרוש שע"ז המא' שהכוונה הוא על אור הא"ס שמאיר בכו"ח בקירוב ובבינה כו' (ובז"א שבדרך חלון צ"ל שהוא בבחי' ריחוק ג"כ כו'), י"ל דע"ד החסידות הו"ע ההרגש האלקי איך שבא ויורד ממדרי' למדרי' כו'), ולכן המדות הן בבחי' התפעלות ואם הי' ההרגש האלקי בהם בגילוי ממש לא היו בבחי' התפעלות, וכמו פנימי' הלב שאינו במורגש וע"ה שזה ג"כ בבחי' התפעלות מ"מ אינו בהתפעלות מורגשת והמדות שבלב הן בהתפעלות מורגשת כו', וזהו מפני שההרגש האלקי הוא בהם בריחוק ובבחי' מיעוט כו'. וכן גם המדות שבשכל הן בבחי' התפעלות רק שזהו התפעלות שכלי כו' והיינו שהן ג"כ בבחי' מציאות כו', וכמ"ש במ"א בענין וצפונך תמלא בטנם שהן המדות שבשכל ואו' ע"ז תמלא בטנם להיות שהן בבחי' מציאות וכמו הולד בבטן האם כו' שג"ז הוא ירידה ממהות השכל כו', וכ"ז הוא מפני שהמדות הן מהות נבדל מן המוחין ע"כ גם גילוי המוחין שבהם הוא הארה נבדלת שאינו מעצמות ומהות המוחין כו' (ועי"ז הן נמצאים בבחי' מהות נבדל עם היותם בבחי' עו"ע כו'). וגם כללות בחי' המוחין שמהם נעשה התעוררות המדות א"ז עצמות המוחין רק חיצוני' המוחין והן המוחין השייכים למדות כו', דזה שהשכל מחייב מדות הוא רק חיצוני' המוחין כו', דעצמות המוחין הוא בחי' שכלי לבד שלא יהי' מזה התעוררות המדות כו'. ומורגש זה במה שאנו רואים החילוק בין השגה להתבוננות דבהשגה מאיר אצלו השגת הענין לבד, ובהתבוננות נרגש אצלו המדה כו', והיינו לפי שהוא בחי' חיצוני' המוחין וה"ז ירידה מעצם מהות המוחין כו', וכ"ז הוא לפי שהמדות הן בבחי' מהות נבדל מן המוחין, ע"כ כללות המוחין השייכים למדות הן בחי' חיצוני' המוחין ומה שמאיר מהמוחין אל המדות הוא רק הארה נבדלת ממהות המוחין כו'. והאופן הב' בעו"ע הוא שהעלול הוא רק התפשטות העילה, ויובן זה בהשפעת השכל מהמשפיע אל המקבל שמשפיע לו מהות שכל, דעם היות שזהו ג"כ רק הארת המוחין דעצמות ומהות המוחין א"א להשפיע כו' (והיינו דלבד שא"א להשפיע מהות המוחין כמו בהולדה הרי ג"כ מהות ההשכלה כמו שהוא אצלו א"א להשפיע כו' וכמ"ש במ"א), מ"מ הרי גם ההארה היא מהות שכל כו'. ומהו מהות העלול הנה לפעמים מבו' שזהו ההשפעה היינו השכל הנשפע שזהו ודאי רק התפשטות העילה לבד כו', ולפעמים מבו' ששכל המקבל הוא העלול, ומה ששכל המשפיע תופס תחלה את שכל המקבל ולפי אופן כזה משפיע לו כו' זהו התכללות העלול בהעילה כו', הרי כ"ז הוא מהות שכל כו', וגם ירידת והמשכת השכל שמוריד אותו ומלבישו בכמה לבושים עד שיובן גם לתינוק שזהו בחי' האורך שבשכל כו', הרי כ"ז הוא מהות השכל שנמשך ממדרי' למדרי' כו' (ואף שזהו למטה ממדרי' שכל השייך אל המדות מ"מ במדרי' השכל ה"ז למע' במדרי' כו' (שזה במדרי' מדבר שבשכל וזהו במדרי' חי כו'), וגם יכול להשפיע לו עצמות השכל כו'), וזהו בחי' עו"ע שבשכל גופא שהעלול הוא כמהות העילה כו'. אמנם במוחין ומדות (דתכלית הכוונה הוא להוריד מהות האור גם במדות כו') הו"ע שכל המטה כלפי חסד ושכל המטה כלפי דין שכ"ז הוא מהות שכל עדיין רק מה שהוא בבחי' הטי' והתגלות לחו"ג ה"ז בחי' מדות שבשכל כו' וכמשנת"ל פקל"ו שזהו בכלל בחי' פרצוף המוחין כו', ואפי' כשבא במדות דכשר פסול כו', הרי יש בזה ממהות אור השכל והוא הקיצור של האריכות והפלפול הקודם שזהו ג"כ מהות שכל כו', וגם בהפסק דין יש בזה כל האריכות דהטעמים וסברות כו', דכ"ז הוא מהות שכל כו'. ובעבודה הו"ע פנימי' המדות שמאיר בהם אור המוחין בגילוי וה"ה כמהות המוחין שאינם בבחי' הרגשה ובבחי' התפעלות כו', וכמ"ש במ"א (ובמ"א מבו' שא"ז עדיין בחי' הגדלות ממש וכמבו' בענין גחין רשב"י ונשיק כו' ונז' ג"כ לעיל), והעיקר הוא במדות שבחכ' שהן בבחי' דבקות כו', ועם היות שהמוחין בכלל הן בבחי' דבקות מ"מ בפרטי' המדרי' הרי בינה הוא בבחי' התפעלות ומדות שבחכ' הן בבחי' אחדות ודבקות כו', וכן שכל המטה כלפי חסד או גבו' מבו' במ"א שהן מדות שבחכ' כו', וכמו"כ יובן למע' שזהו בחי' פנימי' המדות דאצי' כו', דהנה כתי' זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה, דמדות שייכים אל העולמות כו', והיינו חיצוני' המדות כו', אבל פנימי' המדות אינם שייכים אל העולמות והן מדות עצמי' דאצי' כו'.

קיצור. ובכ"ז הרי עצם השכל והכרחיות הדבר אינו מאיר בהמדה, רק היוצא מזה, והעיקר הוא ההרגש האלקי, שבמוחין הוא בגילוי ובמדות בריחוק ומיעוט, וי"ל שזהו דאוא"ס מאיר בכו"ח בקירוב ובז"א בדרך חלון, ולכן המדות הן בהתפעלות וכ"ז מפני שהן מהות נבדל ע"כ גם השכל שבזה הוא רק הארה נבדלת, ובכללות רק חיצוניות המוחין, והאופן הב' בעו"ע הוא שהעלול ממהות העילה, וכמו בהשפעת השכל דעם היותו הארה ה"ז ממהות השכל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכן שכל המקבל הוא מהות שכל, וכן במדות שבשכל שהן בבחי' הטיית עצם השכל, ובעבודה הוא פנימיות המדות שהן בבחי' דביקות, והעיקר הוא במדות שבחכ', ולמעלה הוא עצמיות המדות דז"א שלמעלה מהעולמות.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

מב) **והנה** אדון הנפלאות, הנה נפלאות הוא בחי' סוכ"ע, דהנה המשכת בחי' סוכ"ע הוא לא בסדר והדרגה, דבבחי' ממכ"ע ההמשכות הן בס' והדרגה, אבל בחי' סוכ"ע ההמשכה היא שלא בס' והדרגה, וכידוע דע"ס דעיגולי' אינם משתלשלי' זמ"ז כ"א הכל הוא שנמשך מבחי' עצמות אוא"ס, דהנה עיגולים ויושר הם בחי' ממכ"ע ובחי' סוכ"ע והע"ס דבחי' ממכ"ע הם משתל' זמ"ז אבל הע"ס דעיגולים אינם משתלשלי' זמ"ז, והדוגמא מזה בנפש הוא ההפרש שבין כחות הגלוים וכחות הנעלמים דכחות הגלוים הוא שמשתל' זמ"ז ולכן יש בהם קדימה ואיחור, ומאחר שמשתל' זמ"ז ממילא ההמשכה היא בס' והדרגה דרך חיצוני' שבעליון נמשך אל התחתון אבל כחות הנעלמים אינם משתלשלי' זמ"ז רק כולם נמשכי' מעצמו' הנפש, ולכן יכולים להיות בגילוי כולם כא', וכל כח הוא בא בתוקף האור כמו מצד העצמות, וכמו"כ הוא בבחי' סוכ"ע שזהו שנמשכי' מבחי' עצמות אוא"ס שהן בבחי' תוקף האור והגילוי, וגם זה מה דהשתל' הכתרים הוא זמ"ז הנה הענין בזה הוא מה שזהו המשכה ממהות למהות, והיינו מפני שכללות האור דסוכ"ע הוא שנמשך שלא ע"י צמצום כ"כ, והיינו שזהו בחי' האוא"ס שלפה"צ ע"כ ההמשכה היא ממהות למהות ולכן בחי' סוכ"ע הוא למעלה מבחי' התלבשות בעולמות רק בבחי' מקוף לבד, ויש ג"כ עולמות שנתהוו מבחי' סוכ"ע והם העולמות שהן בבחי' פלא וכמא' בגולגלתא יתבין תליסר אלפין עלמין כו', והן בחי' עלמין סתימין דלא אתגליין שהן בבחי' סתים שהתהוותם הוא מאור דבחי' סוכ"ע, ולזאת הנה כשם שהאור דסוכ"ע הוא סתים ונעלם כמו"כ העולמות המתהוים מבחי' האור דסוכ"ע הם ג"כ סתומים ונעלמים וז"ע הנפלאות שהן בבחי' פלא, אך מ"ש אדון הנפלאות הוא כמ"ש עשה פלא שגם בחי' פלא הוא בחי' עשי' לגבי עצמות שגם זה הוא באין ערוך לגבי העצמות, שהרי גם סוכ"ע הוא רק בחי' אור וגילוי מן העצמות והוא בבחי' סובב ומקוף על העולמות, אשר כן הוא גם בשרשו בהאוא"ס שלפה"צ שהוא בחי' האור המאיר לעצמו לגלות עצמותם כבי' והוא בחי' אור וגילוי, והגם שהוא בחי' עצם האור, הנה נת' במ"א דעצם האור להיותו אור וגילוי הוא שיך להתפשטות האור להיותו אור וגילוי, וזהו מה שבחי' סוכ"ע נק' פלא שהוא מל' כי יפלא ממך דבר, הרי דהפלא שיך במה שהוא מציאות דבר, והיינו כשהוא מושג קצת עכ"פ דדבר שאינו מושג כלל אינו שיך לומר שנפלא שהרי אינו יודע כלל ממנו רק בדבר שאפס קצהו מושג שיך לומר פלא היינו שאינו מושג לתכליתו ולעומקו, וכמו אחכמה והיא רחוקה ממני דשיך לומר אחכמה רק שהוא נפלא, וכמו סודות התורה שנק' נפלאות מפני שאינם מושגים לתכליתם כמו גלי' דתורה שמושג בהשגה גמורה ופנימי' התורה שאינו מושג בהשגה גמורה ה"ז נק' נפלאות, ומ"מ הרי אפס קצהו מושג, ויכול לבא לידי השגה וכמו רשב"י וחביריו שהשיגו פנימי' התורה, וכמו"כ סוכ"ע נק' פלא.

קיצור. נפלאות הוא סוכ"ע, המשכה שלא בס' והדרגה, בבחי' מקוף, ועצמות נק' אדון הנפלאות עושה פלא כי גם בפלא יש קצת השגה.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

א. התוועדות חסידית בימים עברו היתה יסוד בחיים, היא הניחה יסודות בחיים ממש. אחרי התוועדות הרגישו שנעשו זכים יותר. בין אם ההתוועדות הסירה לגמרי את הרפש של המדות הרעות ושטפה את הלכלוך של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרגילויות השונות, ובין אם עדיין לא שטפה את הכל – בכל אופן, במדה מסויימת, נעשו כל הדברים הלא־טובים מאוסים בלב. היו מסתכלים על העבר בכאב. ולא זו בלבד שההתוועדות הביאה להחלטה שהעבר אינו טוב, ושההנהגה הקודמת איננה טובה, אלא היא גם הביאה להסכמה חזקה להנהגה טובה על להבא. כלומר, ההתוועדות העמידה את ה"סור מרע" ואת ה"ועשה טוב" בדרגא עליונה יותר.

"רע" ו"טוב" אצל חסידים בימים שעברו היו בדרגא אחרת לגמרי מכפי שהם כיום. הפשטות אצל החסיד היתה שיש לעמול כדי להכניס אור, להאיר את עצמו. כלומר, לרחוץ את ה"אני" באור של עבודה בפועל ממש.

אברך חסידי התגעגע לדבר חסידות, עקב במבטים דרוכים אחרי חסיד קשיש, השתוקק לשמוע דבר חסידות חי, וכשעזר השי"ת ושמע מאמר חסידי – היה לו הדבר למשיב נפש.

האברכים החסידיים בימים שעברו, התמסרו לחיים החסידיים. האוירה החסידית והחיים החסידיים הקיפו אותם וחדרו לתוכם. כל מה שראו אצל חסיד קשיש היה בו משום חוק, לא שאלו מדוע, היה זה אצלם בפשיטות שכך צריך להיות, ושרק בהנהגה כזו האדם הוא חסיד.

פשיטות ההנהגה של החסידים הראשונים היתה לנצל את כל הכוחות כדי להביא את האימרה ששמעו – אל תוך הלב, ולהשתמש בה בלכתם בשוק או בכפר, חיו באותה אימרה כל עשרים וארבע שעות היממה, קראו בה קריאת שמע לפני השינה, פקחו בה את העינים עם היקיצה מהשינה, התפללו וחיו באותה אימרה כל אחד בהתאם למלאכתו ופרנסתו הגשמית.

ברשימות שנות הילדות שלי ישנה רשימה מחורף תרנ"ד, ממה שסיפר לי מורי של אז, הרשב"ץ נ"ע, על התנהגותם של זקני החסידים שהיו בצעירותם אצל רבנו הזקן בליאדי. הוא ראה אותם בעיירתו שווינציאן בשנת תר"ג. ביניהם היה ר' יצחק החייט אשר בשעת העבודה היה מדבר עם פועליו בעניני חסידות.

לאו דוקא אצל חסידים, כי־אם אצל יהודים יראי אלקים בכלל, היתה אז הרוחניות עיקר והגשמיות טפל. צרכי החיים הגשמיים היו מוגבלים בהגבלות מסויימות, עסקו בעניני עסק ופרנסה, ניהלו בתים לגדל ולהדריך ילדים, היו לאנשים בתים משלהם, היו לבושים היטב ובנקיון, החזיקו צאצאים נשואים סמוכים לשולחן ההורים, חיו חיים שקטים וישרים, איש איש לפי מקומו. ברם, ה"אני" של יהודי היה תורה, מצוות וחסידות.

היו, לא עלינו, גם עניים, לחוצים בפרנסה שהיו טרודים מאד וחיו בדחקות ובעניות גדולה לא־עלינו, אך כל זה לא פגע ב"אני" האמיתי. ה"אני" האמיתי היה תורה ויראת שמים.

בעבר לא היתה קיימת המחיצה של גאוה המפסקת בין בני אדם. ודאי שהיו הבדלים ודרגות שונות, אבל הכל היה רציני. וכשם שלא היתה מחיצה בין העני לבין הבעל־הבית והגביר, שכן אנשים לא נמדדו על פי חוטי הכסף והזהב שלהם, כי־אם הוערכו לפי מדת השכל והמדות הטובות, מבלי להתחשב במצבם הגשמי, כך לא היתה שום מחיצה בין היהודי הפשוט לבין היהודי בן התורה או היהודי החסידי. לעם־הארץ הפשוט היה רגש־נשמתי בגדלותו של בן התורה והחסיד, והחסיד הגדול ביותר ראה את המעלה הגדולה של האמונה הפשוטה הגלומה בכל תנועה של היהודי הפשוט ביותר.

יותר מאשר קינא היהודי הפשוט ב"משכיל" וב"עובד", קינא ה"עובד" ביהודי הפשוט. הוא ראה ביהודי הפשוט את האמת, את יראת השמים הטבעית, הנעימות של מצוה, העונג של מדה טובה והעריבות של אהבת רעים.

היהודי הפשוט היה אילן בריא של חינוך טוב, חינוך של יראת שמים וקבלת עול, חינוך שחקק בכל ילד יהודי את ההנחה שהצעד הראשון שעל יהודי לעשות בקומו משנתו הוא ללכת אל בית המדרש, לומר פרק תהלים ולהתפלל בציבור.

שעת בין מנחה לערבית בבית המדרש עם לימוד האגדה, נתנה לנו יהודים טובים וזכים, יהודים עם לבבות זכים, רעיונות טהורים ובעלי צדקה, יהודים בעלי רגש באהבת התורה ואהבת ישראל.

מגדול ועד קטן היה ה"אני" של יהודי – תורה, יראת שמים ומדות טובות, וממילא היה האויר אחר, זך יותר. ובאו הרביים ופקחו את העינים בחסידות, כך שממילא הטוב והרע של חסידות הם בדרגא אחרת לגמרי. עם כל התוועדות גדלו ההבנה והידיעה של הטוב עד שהגיעו לדרגות כאלו שהטוב הקודם נעשה מאוס כמו רע, כענין "וישן מפני חדש תוציאו"[1].

התוועדות חסידים בימים עברו היתה ברכת אלקים, היא פתחה צוהר בפינות החשוכות של כל אחד, להאיר אותן באור החסידות.

ההתוועדות היתה יסוד בחיים הגשמיים ויסוד בחיים הרוחניים. שניהם, גם החסיד המבוגר, המדריך והמנהיג, וגם החסיד הצעיר, המודרך והמונהג, ידעו את מעמדם ומצבם. לאברכים היה דרך ארץ פנימי כלפי חסיד מבוגר,

1) ויקרא כו, י. וראה בבא בתרא צא, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל אחד ידע את מקומו, וגם זקני החסידים ידעו את התחייבויותיהם כלפי האברכים.

בעבר היו "אודנין דשמעין", אזניים ששומעות, ורבים היו האברכים שהיו להם אזניים ששומעות וקולטות.

בשעת התוועדות היו מדברים דברי חסידות, והשיחה היתה בהבנת הענין, לפרקו ולהראות כיצד יש להבין אותו. הצעירים היו שואלים והמבוגרים היו עונים. כך הוא הסדר של מקבל אמיתי, שבשעה שעליו לשמוע הוא עמל על השמיעה. כפי הידוע שכדי להיות "מקבל" יש צורך ביגיעה גדולה. להיות תלמיד זו עבודה, וככל שאדם יגע יותר להיות תלמיד־מקבל, הוא נעשה יותר כלי לקבלה. אלא שכל זה הוא רק בשעת הלימוד. ואילו כשצריכים לדבר ולשאול, יש לדבר באופן של "ברור מילולו". מי שמוכן תמיד רק לקבל – ספק אם הוא מקבל גם בשעה שעליו להיות רק מקבל.

ב. ברבי וחסיד, כלומר בקשר שבין רבי וחסיד, ישנם ארבעה אופנים:

א) רב ותלמיד – משפיע ומקבל.

ב) התקשרות ודביקות, כלומר ההתאחדות של חסיד ורבי, ששניהם מתאחדים ומתקשרים בהתאחדות גמורה על ידי תורה ועבודה. וכמאמר הידוע של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שענה ב"יחידות" לאחד שביקש להיות מקושר: כל התקשרות היא על ידי תורה, למד את החסידות שאני אומר ותהיה למקושר.

ג) רבי וחסיד – אב ובן.

ד) רבי וחסיד – "מאור" ו"אור". גם באופן של "מאור" ו"אור" שהוא הדרגא הגבוהה ביותר, העיקר הוא ההתקשרות הפנימית והעצמית. אין זו רק התקשרות שאחד זוכר את השני תמיד, החסיד את הרבי והרבי את החסיד, אלא התקשרות והתאחדות כזו שכל אחד משלים אמיתת מהותו של השני, כמו "אור" ו"מאור" – "מאור" מגלה אור עצמי ו"אור עצמי" הוא גילוי ה"מאור", כי הא בהא תליא (=זה בזה תלוי), וכך הוא ברבי וחסיד, וכל זה מתגלה בציור של אהבה פנימית.

ג. ה"יתודה בלחש" האמור בשעת תקיעת שופר, הוא הדרגא הנעלית ביותר במדריגת התשובה הגלויה, הנקראת "תשובה תתאה". שתי דרגות בתשובה, "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", ולמרות ששתיהן הן תנועה אחת שהיא תשובה – לכל אחת מהן גדרים אחרים, הגדר של "תשובה תתאה" הוא התגלות, וכל התגלות באה ברעש ובהתפעלות.

גם ההתפעלות עצמה יש לה גדר, וגדרה הוא בשני קצוות מנוגדים. הקצה האחד הוא רעש והקצה השני הוא הפכי – עילוף. כפי שאנו רואים במוחש שכל התפעלות מתחילה ברעש ומסתיימת בשקט חרישי. השקט החרישי הוא אפיסת הכוחות של בעל ההתפעלות, מיצוי הכוחות.

ה"יתודה בלחש" הוא ה"בכן" של כל עבודת התשובה המתחילה בראש חודש אלול, שהוא השתלשלות של דרגות בתשובה.

במאמר החסידות (ד"ה ביום השמע"צ) הוסבר המשל של אחד שיש לו כלי יקר והכלי התלכלך, ומה גם כשהכלי התקלקל, שהוא דואג ונאנח על לכלוך ושבירת הכלי. בראש ובראשונה הוא רוחץ את הכלי ולאחר מכן הוא מתקנו, עד שהוא עושה אותו שוב לכלי שלם.

ראש חודש אלול הוא הזמן של חשבון הנפש.

בימי הסליחות – הרי בדמעות שיהודי בוכה על מעמדו ומצבו, הוא רוחץ את הכלי.

העבודה של ראש השנה היא תיקון הכלי על ידי קבלת עול מלכות שמים.

הזמן של תקיעת שופר הוא הזמן של תשובה בהתגלות דוקא, בצעקה פנימית מתוך נקודת הלב. כידוע משלו של כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע על הבן הצועק אבא אבא, הצילני.

כשילד חטא כלפי אביו בקלקול כלי יקר, חפץ יקר ביותר, הרי נוסף על צערו הגדול של האב מאיבוד הכלי, צערו כפול ומשולש מן העובדה שזה שאיבד את הכלי היקר והחפץ היקר הוא ילדו העצמי. עצם הדבר שהילד אינו מבין את יוקרו של הדבר היקר גורם לאב צער גדול, ובמיוחד כאשר הילד נקלע לדרגא נחותה כזו שהיה מסוגל לאבד את הדבר היקר.

הזמן של תקיעת שופר הוא הזמן שעצמות־אין־סוף ברוך־הוא קבע לכל אחד מבני ישראל להתגונן כלפי כל הטענות והתביעות שכל המלאכים הרעים תובעים ומעידים עליו.

ראש השנה הוא זמן הדין ומשפט של כל אחד ואחד. הרי כשכל אחד מתבונן במעמדו ומצבו בקיום התורה והמצוות, מעמדו בעבודת בירור וזיכוך המדות, והוא מתבונן ש"בני האלקים", המקטרגים, מזכירים ומצביעים על כל החטאים העוונות והפשעים שעשה במשך השנה, ותובעים לדון אותו ח"ו בעונשים קשים ומרים, הרי אם באותו זמן יתחרט באמת – הדבר יעזור.

התבוננות זו יוצרת שתי תנועות נפש הפכיות:

תנועה של רעש עקב הצער הגדול מהלא־טוב שעשה, מאיבוד הדברים היקרים וגם מן הצער שגרם למעלה כביכול, ומן המחשבה את מי ציער – אב נאמן כזה שבשעה שישנם "תובעים" מרים כאלה, אהבתו האבהית היא כל כך גדולה שהוא נותן את האפשרות להתחרט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"יתודה בלחש" מהווה, איפוא, דרגא של געגועים, געגועי הבן הנמשך לאביו.

התשובה ברעש היא החרטה על הלא־טוב שעשה וכו' ואילו ה"יתודה בלחש" הוא הגעגועים הפנימיים לאבא.

הזמן של תקיעת שופר הוא עת רצון, והזמן של "יתודה בלחש" הוא העת רצון של העת רצון.

הזמן של תקיעת שופר, הוא הזמן שבו הגילוי של "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם"[1], כמו שמוסבר ב"לקוטי תורה", שבלעם הוא המקטרג המחפש לקטרג ח"ו על ישראל, וקול השופר מבלבל אותו; וה"יתודה בלחש" הוא העת רצון של העת רצון, שאז ישנה ההתאחדות של הבן, הבעל־תשובה, עם אבינו שבשמים יתברך ויתעלה.

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק י"א

כאשר מינו את ר' מרדכי ל'מגיד' הקבוע של העיר, היו מוכנים לשכור עבורו דירה ולתת לו אש"ל על חשבון הקהל, אך ר' מרדכי לא הסכים לכך, ולכן גדרו פינה ב"חדר שני" של בית הכנסת, ושם התאכסן ר' מרדכי, והכנסתו היתה 2 שקלים לשבוע כתשלום, פרט להכנסתו מיחידים.

בליל אמירת "זכור ברית", חזר ר' מרדכי מ"בית המדרש הקר" בו אמר כמה שעות דרוש על העניין של "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", הוא (= ר' מרדכי) ביאר היטב איך שהבורא ב"ה זן ומפרנס לכל חי, ומשגיח על כל בריאה בהשגחה פרטית, ונאמר "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה", חובתנו היא לעשות רק כלי לפרנסה, אך אל לנו לדאוג לכך. צריכים להתפלל וללמוד. ובאופן תקיף ביותר הטיף מוסר לקהל על כך שאינם לומדים מספיק, והוא התלהב מאד בזמן שהסביר את הפסוק "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע, עמי לא התבונן". הוא – ר' מרדכי – אמר להם – לקהל הנוכחים – משלים נאים כאשר מכל משל ניתן ללמוד מוסר השכל, איך צריכים לבטוח בה'.

היום – מכריז ר' מרדכי מעל הבימה בקול בוכים אדיר – הוא הלילה האחרון של השנה החולפת. אתם – אומר ר' מרדכי – שמעתם את כל הנאמר, ואתם תתפזרו כל אחד לביתו, תסעדו את ארוחת הערב, תפטפטו מעט עם בני הבית ותשכבו לישון.

יהודים! – מתחיל ר' מרדכי לדבר בקול תחנונים – אל תשכחו שמחר לפנות ערב מתחיל יום הדין. יהודים! זכרו שמחר אם ירצה ה' בשעה זו, יתאספו כל היהודים על פני תבל, אנשים ונשים, בנים ובנות, נערים וזקנים, בבתי מדרשות בכל העולם לקראת יום הדין הנורא והאיום.

כולנו – אומר ר' מרדכי – עם נשינו וטפינו נבוא לבתי המדרשות ולבתי הכנסת, לבקש מהבורא היחיד שהוא אבינו מלכנו, ונבקש (= שיהיה עבורנו) א־ל מלא רחמים, ושאבינו מלכנו יתן לנו שנת בריאות ואושר, שכולנו נחיה ושבנינו לא יהיו יתומים ובנותינו לא תהיינה יתומות.

קהל המאזינים – בית המדרש הגדול ועזרת הנשים, היו מלאים עד אפס מקום – כבר מזמן לא בכו מעומק ליבם כמו בדרשה זו שאמר ר' מרדכי. כל אחד וכל אחת התעוררו מדברי המוסר של ר' מרדכי, ובחשאי שפך כל אחד את צקון לבו בדמעות חמות. אך כאשר החל ר' מרדכי לדבר בקשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ליום הדין האיום והנורא, בקשר ליום המשפט הגדול, בקשר לתחנונים בהם אנו פונים לאבינו מלכנו, שבנינו ובנותינו לא ישארו יתומים, ושלילדים הקטנים תהיה אם דואגת ושיהי׳ לנו מזון כל נפש, פרצו כולם בבכי תמרורים וביללות. אצל כולם, הן גברים והן נשים, עוררו מלים אלו את נקודת הלב.

ר׳ מרדכי עומד על הבימה, עטוף בטלית של הציבור – בכל בית כנסת יש טלית ציבורית, וכאשר צריך ה׳מגיד׳ לדרוש, מתעטף הוא בטלית זו – המנורה הגדולה התלויה מעל לבימה מאירה את הפנים הלבנות והחיוורות של ה׳מגיד׳, רואים את הדמעות ניגרות, והוא – המגיד – עומד וידיו פרושות, ובקול עמוק מתחיל הוא שוב לשאת את דברו.

מדוע – מכריז הוא (= ר׳ מרדכי) בקול תקיף – ועבור אלו מעשים טובים יתן לנו א־ל מלא רחמים שנה טובה, ושילדינו יהיו בריאים וחזקים.

״נחפשה דרכינו״ – כל אחד מאיתנו וכל אחת מנשותינו, צריך לעשות חשבון נפש אלו מעשים רעים נעשו במשך השנה, ״ונשובה אל ה׳״ וצריכים לעשות תשובה. היום הוא הלילה האחרון לפני יום הדין, בו באים כל המלאכים הרעים – שנבראו מהעבירות: רכילות, לשון־הרע ושקר, גזילה או גניבה – לבורא העולם לתבוע דין ומשפט.

כעת – מכריז ר׳ מרדכי – יכולים אנו עדיין לעזור, יכולים אנו עדיין לעשות תשובה, נשאר עדיין יום תמים עד ליום הדין. כל אחד מאיתנו בבואו לביתו, יערוך חשבון מדוייק על מה שנעשה אתו בשנה שחלפה, יעשה תשובה בחרטה על העבר וקבלת החלטות טובות על להבא.

עכשיו (= לאחר גמר הדרשה) כאשר ר׳ מרדכי יושב בחדרו הקטן – ומחשב לעצמו את מה שאמר בדרשתו, ונזכר במראה של כל הנוכחים בבית המדרש, כיצד הקשיבו היטב כולם לדבריו, כיצד התעוררו כולם עד עומק לבם, הצעקות מקרב לב והיללות של כל האנשים. נהיה אצל ר׳ מרדכי עצמו כאב לב, למה היה לו להכביד כל־כך על לב יהודים יקרים אלו, ונשים צדקניות אלו?! למה הטיף להם כל־כך הרבה מוסר?!

למען האמת – מהרהר ר׳ מרדכי – הלא אנשים ונשים פשוטים אלו, הם הרבה יותר טובים ממני. מי הם ומי אני?

הם יהודים ונשים פשוטים שאינם יכולים ללמוד ואינם יודעים מאומה, ואף־על־פי־כן הם מתפללים, הגם שאינם יודעים את פירוש המילים. הם אומרים תהילים, מקיימים מצוות. בעלי מלאכות עניים ומסכנים, בעלי פרנסה מועטה. כל פרוטה מגיעה אליהם בזיעה קשה, הם נהנים מיגיע כפם באמת, ואף־על־פי־כן נותנים הם צדקה ומוכנים לשמוע דברי מוסר כדי שישתפרו, הם מתכוונים באמת, הם רוצים באמת להיות טובים יותר.

ומי אני – ממשיך להרהר ר׳ מרדכי – אני יהודי למדן גדול, נכון שאסור להיות גס הרוח, אך בתוך תוכי צריכים להכיר באמת כמו שהיא: אני בקי בש״ס בבלי, ומתמצא היטב גם בתלמוד ירושלמי, אני לומד כבר פעם רביעית את תלמוד בבלי בעיון, יש לי ידיעה גדולה בקבלה, למדתי הרבה ספרי מוסר, למדתי פעמים לא מעטות את המדרשים והזוהר הקדוש, יהודי ללא דאגת פרנסה, לזוגתי ולמספר הילדים השארתי למחיה בית עם כמה חביות סמאלע, חבית הערינג, כמה שקי קמח, דיר ובו עז, כמות לא מבוטלת של עצים, ושני גני ירק המצמיחים תפוחי אדמה וירקות עבור שנה שלימה, ושהיתי שנתיים אצל הרבי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל דרך המוסר – מתחיל להרהר ר' מרדכי – הרי היא הפוכה מדרכו של הבעל־שם־טוב. דרך המוסר שוברת את הגוף. ואילו דרכו של הרבי היא ללמד ולהדריך את הגוף, אך לא לשברו. ובפרט יהודים תמימים כאלו שוודאי מוכנים שידריכו אותם, וודאי שהיו מצייתים למה שהיה אומר להם. ולשם מה היה צריך להטיף להם מוסר, לשבור את גופם התשוש, מדוע היה צריך להכביד על לבם השבור מדאגות הפרנסה. מדוע הוא היה צריך להשפיל עוד יותר את מצב רוחם הנדכא מעניות, דלות ובריאות חלשה?!

מרגע לרגע שר' מרדכי מהרהר בדרשתו היום, והרושם הנורא שעשה על כל השומעים, נהיה ר' מרדכי יותר ויותר לא רגוע. צער פנימי מענה אותו, מדוע ציער עדת יהודים ויהודיות קדושים וטהורים!

תוך כדי כך, נופל לו רעיון שוודאי יודע הרבי את הנעשה עמו, היכן הוא ואת מעשיו, הרבי הקדוש (= הבעל־שם־טוב) רואה בוודאי ברוח הקודש את כל התנהגותו. ובוודאי הרי הוא – הרבי – מקפיד עליו עבור הנהגה כל־כך רעה.

הרי שיטתו של הרבי היא, שצריכים לקרב כל יהודי. להדריכו בדרך הישר, אך את הכל לעשות על־ידי קירוב. הרבי אומר שבכל יהודי טמונים אוצרות גדולים מהיפים ביותר של מדות טובות, ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, הרבי מעריך את היהודים הפשוטים והתמימים ביותר, יותר מהתלמידי־חכמים והגאונים הגדולים.

ר' מרדכי נזכר בדברים הרבים שראה אצל הרבי, בהנהגתו עם תלמידי החכמים והלומדים הגדולים ביותר. איך ששלחם לישובים וכפרים שונים ללמוד מדות טובות מישוב'ניקים וכפריים פשוטים ביותר.

הוא – ר' מרדכי – נזכר איך שלח הרבי למדן גדול לישוב'ניק בבית מרזח, ללמוד את מידת הביטחון. ואחד שלח הרבי לקצב ללמוד את המידה של יראת שמים. ואחד שלח הרבי לחייט ללמוד את מידת האמת, אחד שלח הרבי לשואב מים ללמוד את המידה של לב טוב, אחד שלח הרבי לבנאי ללמוד את המידה של אהבת ישראל. כל אלה ששלח הרבי ללמוד מידות טובות, היו כולם תלמידי־חכמים ולומדים גדולים. וכל אלה שאליהם שלח הרבי את תלמידי־החכמים, היו יהודים פשוטים ביותר.

הרבי רואה ביהודי הפשוט ביותר את הדרת ישראל הגדולה ביותר, והוא – ר' מרדכי – ציער כל־כך את היהודים הנעימים והטובים הללו. ואולי הרי זה שפיכות דמים, הלבנת פנים – שהרי זה שמייסרים אותו מתבייש – בוודאי.

לר' מרדכי מאד לא טוב, ויש לו צער גדול. הוא מייסר את עצמו בדברי חרפה הגדולים ביותר. אני נתתי ליהודים תמימים אלו להבין – חושב ר' מרדכי – באיזה שברון לב צריכים לומר את המילים "ולנו בושת הפנים". ואיזה "בושת פנים" צריכה להיות לי.

קשה לבטא את המילים הקשות ושמות הגנאי, אותם אמר וכינה ר' מרדכי את עצמו, ומרגע לרגע הוא נהיה יותר ויותר כועס ורוגז על עצמו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ו' כסלו רפ"ב

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מוהר"ר ניסן שי'

שלו' וברכה.

מכתבו מא' לך קבלתי ימים אלו, ותודה רבה עבור הפ"ש מב"ד מר ישראל דוב שי'.

נהניתי במאד מאת עזר השי"ת ונותנים להם העבודה בעסקם, וישרה השי"ת ברכתו והצלחתו ויעלו מעלה מעלה בגו"ר.

מני אז, אשר השבתי להם על מכתבם דבר ועד לקופת הצדקה כאמור, ולהחזקת לומדי תורה אשר עניתי להם ביום ז"ך מנ"א, לא שמעתי דבר האם נוסד הועד, והאם עשו אגודה ללימוד דא"ח.

כהיום ביכולתי בעזה"י ליתן להם אברך אחד מתלמידינו היקרים, למדן חסיד וי"ש, וגם יודע פרק בהדרכה לדבר לפני אנ"ש שי' ושאר אחינו יחיו, בתור משפיע קבוע במחנם לדבר בכל ש"ק דא"ח ללמוד שיעור גמרא, עין יעקב, מדרש ואגדה, ובעה"י הייתם מקבלים ממנו עונג רב, וברכת רבים מאחינו ב"י ה' עליהם יחיו, הבאים בבית ה', הי' חל עליהם בעד מפעלם הטוב הזה.

התבוננו ידידינו אוהבי התורה והמצוה, קראו אסיפה והתייעצו על טוב ישראל, והודיעוני בהקדם האפשרי.

יפרוש נא גיני שלו' היו"ר מהועד וחברי הועד איש איש כברכתו יבורך בגו"ר.

והיו ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש בן מו"ר,

יי"ש

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים בלוד

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מכ"ז ניסן, ו' אייר עם המצורפים אליהם. כן נתקבל התרשים בחבילה בפ"ע.

ב) תקותי שמזדרזים ככל האפשרי, בענין בניני הבי"ס למלאכה, ובפרט שכמו שכתבתי, הרי הד"ר שפירא מבקר עתה באה"ק ת"ו, וגם אחרים מתאוננים, שמחמיצים את שעת הכושר מה שקצבו בתחלת החורף סכום נכון לבית ספר זה.

ג) מה שכותבים הסיבות דהעדר הבחינות של כו"כ תלמידים הנה אלו מהם שלא נבחנו עדיין מצד הבריאות, הרי בודאי הסיבה עוברת, וכן גם אלו שמתלמדים מלאכת השו"ב, לכאורה, אין זה סיבה שאינם רוצים שידעו כשרונם וידיעתם בתורת הנגלה והחסידות, ובודאי גם בהשאר - יש למצוא עצה שלא יהי' בזה כל ענין של מיעוט הדמות שלהם ח"ו, כיון שאין הידיעות אלא בשבילי. וגם הבוחנים הרי בודאי, לא יפרסמו את התוצאות כלל וכלל, שבמילא יתן זה האפשריות להבחן גם לאלו שהשתמטו עצמם מזה עד עתה...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

ב״ה, י״ב אייר, תשי״ג
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה על מכתבה, בו כותבת על דבר שאלת מקום הסתדרותם לאחר החתונה בשעה טובה ומוצלחת, וכותבת הנמוקים שלה לנטיית דעתה להסתדר באה״ק ת״ו בסמיכות להורי׳ שיחיו. ומסיימת אשר אם ראוים לכך שולח השי״ת ברכתו בכל מקום שאדם גר שם, ואם לא ראוים אז ח״ו כו׳.

הנה אף שביכולת השי״ת לשלוח את ברכתו מבלי התחשב עם המקום בו האדם מסתדר. אבל ידועים מאמרי רז״ל בכמה מקומות, שבכל זאת על האדם לסדר מקום מגורו במקום ובאופן קרוב יותר להסתדרות על פי השכל ודרכי הטבע מבלי שיצטרך לקבל פרנסתו באופן על-טבעי ונסי, ואף שבכלל ענין הפרנסה במזלא תליא מילתא, בכל זה ידועה הוראת תורתנו הק׳ שעל האדם להשתדל בכל ענייניו בדרכי הטבע ולהתפלל לאדון הכל שיצליחו בטבע באופן מלמעלה מן הטבע.

בהתאם להנ״ל, הנה גם בשאלתה הפרטית, יש לנטות יותר להסתדר במקום בו קרובה יותר פרנסתם. פרנסה בגשמיות ופרנסה ברוחניות, ואף כי בכלל אין אדם יודע במה משתכר, הנה אחר כל זה מובן שבמקום ובמדינה שיש בה אפשריות יותר גדולה ומגוונת, ואשר יש שם מקום להשתמש בהידיעות והכשרונות שיש להאדם, הרי גם אפשריות הסתדרותו קלה יותר, אשר מפני טעמים אלו דעתי נוטה יותר, שיחשבו על דבר הסתדרות בארצות הברית...

מובן שאין זה ענין של החלט גמור שאין להרהר אחריו, ואפשר שבמשך הזמן יראו כמה אפשריות שלעת עתה אינן נראות, אבל בהוה כמו שהוא, הנה דעתי הוא כנ״ל...

מובנת ופשיטא גם כן דעתה שמתגעגעת להסתדר בסמיכות להורי׳ שיחיו, אבל בכל זה, הנה אין לוותר על דבר עיקרי והנוגע לכמה שנים ולעשיריות בשנים, מפני ענין של געגועים כו׳, ואף שזהו קשור בנימה פנימית שבנפש, בכל זה מנהגו של עולם הוא שהבנים וגם הבנות מסתדרים בפני עצמם, ואם אפשריות יותר נוחות הן במקום רחוק מההורים, הרי גם זה כבר נעשה למנהגו של עולם, ולא עוד אלא שבמדה ידועה זה עוזר להבנים והבנות להסתדר באופן עצמאי, ובמילא מגלה בהם כחותיהם הפנימיים, כיון שבריחוק מקום יודעים שמוכרח הדבר שיסתדרו באופן כזה.

מה שכותבת שעובדת בשדה החינוך כו׳, הנה בהשתדלות הראוי׳ עבודה כזו או מעין זה ישנה בכל מקום ומדינה.

בברכה להסתדרות מאושרה בגשמיות וברוחניות גם יחד ולבנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים בתורת החסידות.

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

כָּל יוֹם סָפוּר

בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר אָנוּ לוֹמְדִים עַל מִצְוָה מְיֻחֶדֶת שֶׁאָנוּ מְקַיְּמִים בְּיָמִים אֵלּוּ מַמָּשׁ - מִצְוַת סְפִירַת הָעֹמֶר - "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם".

אֲנַחְנוּ מַתְחִילִים לִסְפֹּר בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי שֶׁל פֶּסַח וּמְסַיְּמִים לִסְפֹּר בַּלַּיְלָה שֶׁלִּפְנֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת.

אֲבָל לַסְּפִירָה הַזֹּאת יֵשׁ קֶשֶׁר מְיֻחָד לְחֹדֶשׁ אִיָּר דַּוְקָא. מַדּוּעַ?

בַּחֹדֶשׁ הַקּוֹדֶם, נִיסָן, סָפַרְנוּ סְפִירַת הָעֹמֶר רַק בַּשְּׁבוּעוֹת הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַחֹדֶשׁ. בְּחֹדֶשׁ סִיוָן נִסְפֹּר רַק בְּמֶשֶׁךְ הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלּוֹ. אַךְ בְּחֹדֶשׁ אִיָּר אֲנַחְנוּ זוֹכִים לִסְפֹּר מַמָּשׁ בְּכָל הַחֹדֶשׁ אֶת סְפִירַת הָעֹמֶר. אֵין אֲפִלּוּ עֶרֶב אֶחָד שֶׁבּוֹ לֹא סוֹפְרִים. אִם כֵּן, חֹדֶשׁ אִיָּר קָשׁוּר בְּמְיֻחָד עִם סְפִירַת הָעֹמֶר. זוֹ מִצְוָה שֶׁמַּקִּיפָה אֶת כָּל יְמֵי הַחֹדֶשׁ. לָכֵן, גַּם כָּל הַיָּמִים שֶׁל הַחֹדֶשׁ קְשׁוּרִים אֶחָד עִם הַשֵּׁנִי. בְּכָל עֶרֶב עָלֵינוּ לִסְפֹּר סְפִירַת הָעֹמֶר, כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לִסְפֹּר בִּבְרָכָה גַּם בָּעֶרֶב שֶׁלְּמָחֳרָת.

לַחֹדֶשׁ הַזֶּה יֵשׁ גַּם רָאשֵׁי תֵּבוֹת מְעַנְיְנִים: אַבְרָהָם, יִצְחָק, יַעֲקֹב, רָחֵל. הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל וְכֵן רָחֵל אִמֵּנוּ נִקְרָאִים בַּזֹּהַר בְּשֵׁם 'מֶרְכָּבָה'. כְּמוֹ שֶׁהַמֶּרְכָּבָה נִגְרֶרֶת אַחֲרֵי הָרוֹכֵב, כָּךְ הָאָבוֹת הָלְכוּ בְּתָמִימוּת וּבְבִטּוּל מָחְלָט אַחֲרֵי הַשֵּׁם, בְּלִי שׂוּם רָצוֹן אַחֵר.

וְאֵיךְ זֶה קָשׁוּר לְחֹדֶשׁ אִיָּר דַּוְקָא?

הַהִתְנַהֲגוּת בַּדֶּרֶךְ שֶׁל הָאָבוֹת נוֹתֶנֶת לָנוּ אֶת הַכּוֹחַ שֶׁכָּל יוֹם יִהְיֶה יוֹם מְיֻחָד - יוֹם שֶׁל מִצְוָה. כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַשֵּׁם, כָּל מָה שֶׁאֲנַחְנוּ עוֹשִׂים זֶה חֵלֶק מִמִּצְוָה. הָאֲכִילָה וְהַשְּׁתִיָּה וַאֲפִלּוּ הַשֵּׁנָה שֶׁלָּנוּ הֵם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ כּוֹחַ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם. כָּךְ הַזְּמַן כֻּלּוֹ הוֹפֵךְ לִזְמַן שֶׁל קְדֻשָּׁה, מַמָּשׁ כְּמוֹ חֹדֶשׁ אִיָּר בּוֹ כָּל הַיָּמִים שַׁיָּכִים לַמִּצְוָה שֶׁל סְפִירַת הָעֹמֶר. וְכָךְ אֲנַחְנוּ מַגִּיעִים מוּכָנִים לְשָׁבוּעוֹת, זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק א', עמ' 263. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

יהי רצון שתקויים אצל כל אחד ואחת מכם וכולכם יחד הבטחת הקדוש-ברוך-הוא לאברהם אבינו "ואברכה מברכיך", שכל המברך – מתברך מהשם-יתברך מקור הברכות, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה

ממכתב ט"ו אייר, ה'תשל"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת אמור

כא א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא
בְּעַמָּיו: ב כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ
וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: ג וְלַאֲחֹתוֹ
הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ
לָהּ יִטַּמָּא: ד לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ: ה
כתיב לֹא־יְקָרֵחָה קרי לֹא־יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם
וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ
שָׂרָטֶת: ו קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם
הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ: (לוי) ז אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה
לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ
כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו: ח וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: ט וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל
לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס
י וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ |
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־
הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם:
יא וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
יִטַּמָּא: יב וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת
מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו
אֲנִי יְהוָה: (ישראל) יג וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח:
יד אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח
כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה: טו וְלֹא־יְחַלֵּל
זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (כא, א)

אֱמוֹר, וְאָמַרְתָּ - לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים (רש"י)

"לְהַזְהִיר" הוּא גַּם לְשׁוֹן זֹהַר וָאוֹר, וּמִכָּאן הוֹרָאָה שֶׁכַּאֲשֶׁר הַגְּדוֹלִים מַשְׁפִּיעִים עַל הַקְּטַנִּים, צְרִיכִים הֵם לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּאֹפֶן שֶׁל "יָמִין - מְקָרֶבֶת" דֶּרֶךְ שֶׁל זֹהַר וָאוֹר. וּלְמַעֵט בְּהַשְׁפָּעָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל "שְׂמֹאל - דּוֹחָה". עַל פִּי זֶה יֵמָתֵק לְשׁוֹן הַפָּסוּק "אֱמוֹר.. וְאָמַרְתָּ" וְלֹא "דַּבֵּר", כִּי "דִּבּוּר" הוּא לָשׁוֹן קָשֶׁה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֲמִירָה הִיא לָשׁוֹן רַכָּה.

(לקוטי־שיחות חכ"ז ע' 165)

שני טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יז דַּבֵּר אֶל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה
בּוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו: יח כִּי
כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ
פִּסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ: יט אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה
בּוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד: כ אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ
תְבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ:
כא כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא
יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם
אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב: כב לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי
הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל: כג אַךְ אֶל־
הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם
בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָׁם: כד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ **כב** א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם
קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי יְהוָה: ג אֱמֹר
אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ | אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־
זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה: ד אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא
צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר
וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא
מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע: ה אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־
שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְכָל טָמְאָתוֹ: ו נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה עַד־הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם: ז וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא: ח נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה: ט וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֵהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: י וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ: יא וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וְיִלִּיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ: יב וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יג וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: יד וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ: טו וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה: טז וְהִשָּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (כא, א)

אֱמוֹר, וְאָמַרְתָּ - לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים (רש"י)

"לְהַזְהִיר" הוּא גַּם לְשׁוֹן זֹהַר וָאוֹר, לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעִים הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, נוֹסָפִים תּוֹסָפוֹת שֶׁל זֹהַר וָאוֹר בַּגְּדוֹלִים עַצְמָם.

(לקוטי־שיחות ח"ו ע' 151)

שלישי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה: יט לִרְצֹנְכֶם תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים: כ כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם: כא וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: כב עִוֵּר אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה: כג וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה: כד וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ: כה וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם: ס כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כז שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה: כח וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד: כט וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ: ל בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה: לא וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: לב וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: לג הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (כא, א)

אֱמוֹר, וְאָמַרְתָּ - לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים (רש"י)

בג' מְקוֹמוֹת בָּאָה הַתּוֹרָה לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים (בְּדַעָה) עַל קְטַנִּים (בְּדַעָה): דָּם - אַף שֶׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁטוּפִים בְּדָם לְאָכְלוֹ, אַל יֹאמַר מַה תּוֹעִיל הִשְׁתַּדְּלוּתִי בְּחִנּוּךְ טוֹב, כֵּיוָן שֶׁמֻּשְׁקָע בְּתַאֲווֹת לִבּוֹ. שְׁקָצִים - אַף שֶׁהָאוֹכְלָם עוֹשֶׂה זֹאת רַק לְהַכְעִיס, כִּי גַּם נַפְשׁוֹ קָצָה בָּהֶם, וְלִכְאוֹרָה מַה תִּקָּוֶה יֵשׁ בְּדָבוּר אֵלָיו. טֻמְאַת כֹּהֲנִים - עִנְיַן הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה הוּא דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּירוֹ בְּשֵׂכֶל, וְאִם־כֵּן יֹאמַר הַמְּחַנֵּךְ אֵיךְ יוּכַל לְהַסְבִּיר עִנְיָן זֶה? לָכֵן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה שֶׁאַל נֹאמַר נוֹאָשׁ, וְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, מְזֻהָרִים עָלָיו לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל הָאֶפְשָׁרִי לְהַעֲמִידוֹ עַל דַּעַת הָאֱמֶת וּלְעוֹרֵר נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת אֲשֶׁר בּוֹ.

(לקוטי־שיחות ח"ב ע' 679)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רביעי **כג** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי: ג שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: פ ד אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: ה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם פֶּסַח לַיהוָה: ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ: ז בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ח וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן: יא וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן: יב וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה: יג וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ כתיב ונסכה קרי וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין: יד וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: ס טו וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: טז עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה: יז מִמוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ | לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה: יח וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יט וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים: כ וְהֵנִיף הַכֹּהֵן | אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן: כא וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם | הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכֹל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם: כב וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל . . אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם (כב, יח)

אִישׁ אִישׁ - לְרַבּוֹת אֶת הַגּוֹיִים, שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וְנִדָּבוֹת בְּיִשְׂרָאֵל (רש"י פס' ה')

בְּנוֹגֵעַ לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַהֲלָכָה הִיא שֶׁאָסוּר לְשַׁתֵּף גּוֹיִים בִּבְנְיַן הַבַּיִת, וְאַף לֹא בַּתְּרוּמוֹת לִבְנְיַן הַבַּיִת. וְהַסִּבָּה לָכָךְ, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נוֹעָד לְשֵׁם הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, וְאֵין לַגּוֹיִים חֵלֶק בָּזֶה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְהַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת, יְכוֹלִים כָּל הַגּוֹיִים לְהִשְׁתַּתֵּף וּלְהָבִיא קָרְבָּנוֹת. וְטַעַם הַדָּבָר, הַמִּזְבֵּחַ - שֶׁעָלָיו מַקְרִיבִים אֶת הַקָּרְבָּנוֹת - נִקְבָּע מְקוֹמוֹ וְעוֹמֵד מִתְּחִלַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל שֶׁשָּׁם נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן וְהִקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת, קָרְבָּנוֹתֵיהֶם שֶׁל קַיִן וְהֶבֶל הָיוּ שָׁם, וְגַם נֹחַ כְּשֶׁיָּצָא מֵהַתֵּבָה הִקְרִיב שָׁם. לָכֵן גַּם שְׁאָר אֻמּוֹת הָעוֹלָם צָאֱצָאֵיהֶם שֶׁל אָדָם וְנֹחַ, יְכוֹלִים לְהַקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת.

(לקוטי־שיחות ח"ל ע' 72)

חמישי כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ: כה כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: ס כו וַיְדַבֵּר יְהוָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: מז אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: מח וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: מט כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ: נ וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: נא כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: נב שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כב, לב)

מְסֹר עַצְמְךָ וְקַדֵּשׁ שְׁמִי (רש"י)

עַל הַפָּסוּק "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל" אוֹמְרִים חַז"ל "מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה, אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת", דְּהַיְנוּ שֶׁהַקָּבָ"ה מְקַיֵּם בְּעַצְמוֹ אֶת הַמִּצְווֹת שֶׁמְּצַוֶּה עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת. כְּמוֹ כֵּן מָצִינוּ בְּעִנְיָנוֹ, בְּמִצְוַת 'מְסִירַת נֶפֶשׁ': כַּאֲשֶׁר מַשְׁקִים אִשָּׁה סוֹטָה, מוֹחֲקִים אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה בַּמַּיִם. הַקָּבָ"ה - כְּבְיָכוֹל - מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ, כְּדֵי לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 364)

ששי נג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: נד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה: נה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: נו שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: נז אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: נח מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה: נט אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן: ס וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: סא וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ: סב בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת: סג לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: סד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ (כג, כא)

בְּכָל חַג יֵשׁ אֶת הַמְּצָוָה הַמְיֻחֶדֶת לוֹ, רַק בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵין שׁוּם מִצְוָה מְיֻחֶדֶת. וְטַעַם הַדָּבָר, בְּכָל חַג יֵשׁ בִּטּוּי לְקֶשֶׁר מְסֻיָּם בֵּין הַקָּבָ"ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶת הַקֶּשֶׁר הַזֶּה מְבַטְּאִים בְּמִצְוָה מְסֻיֶּמֶת. חַג הַשָּׁבוּעוֹת מְבַטֵּא אֶת עֶצֶם הַקֶּשֶׁר בֵּין הַקָּבָ"ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל - בְּחִירָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶת עֶצֶם הַבְּחִירָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִי אֶפְשָׁר לְבַטֵּא וּלְצַיֵּר זֹאת בְּשׁוּם מִצְוָה מְגֻדֶּרֶת. לָכֵן בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵין מִצְוָה מְיֻחֶדֶת.

(לקוטי־שיחות חכ"ח ע' 82)

שביעי **כד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: ג מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ד עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: פ ה וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: ו וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַעֲרֶכֶת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה: ז וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה: ח בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: ט וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־עוֹלָם: ס י וַיֵּצֵא בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי: יא וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן: יב וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לְפָרֶשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יד הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה: טו וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: טז וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת: יז וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת: יח וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: יט וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: כ שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ: כא וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: כב מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

קכ"ד פסוקים, עוזיא"ל סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ

וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וְסָמְכוּ כָּל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ (כד, יד)

אוֹמְרִים לוֹ: דָּמְךָ בְּרֹאשְׁךָ, וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁים בְּמִיתָתְךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ (רש"י)

אַחַד הַתְּנָאִים הֵכְרִחֲיִים לְחִיּוּב מִיתָה, הוּא הַהַתְרָאָה - אֵין אָדָם חַיָּב מִיתָה אֶלָּא־אִם־כֵּן הִתְרוּ בּוֹ בִּשְׁעַת הַחֵטְא, וְהוֹדִיעוּ לוֹ שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב מִיתָה. בְּמִקְרֶה הַמְקַלֵּל לֹא יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַתְרָאָה, כִּי בִּשְׁעַת הַחֵטְא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יָדְעוּ אֶת עָנְשׁוֹ. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צִוָּה הַקָּבָ"ה לְהָמִית אֶת הַמְקַלֵּל. לָכֵן דַּוְקָא דִּין "סְמִיכָה" נֶאֱמַר בְּנוֹגֵעַ לַמְקַלֵּל, לוֹמַר "אֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁים בְּמִיתָתְךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ" - מֵאַחַר וּמְדֻבָּר בְּמִקְרֶה שֶׁבּוֹ לֹא הָיְתָה הַתְרָאָה, וְאִלּוּלֵא הוֹרָאַת הַשָּׁעָה הַמְיֻחֶדֶת לֹא הָיָה הַמְקַלֵּל חַיָּב מִיתָה.

(לקוטי־שיחות ח"ו ע' 163. ע"פ ביאורי החומש)

מפטיר כא וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: כב מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל . . וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה (כד, יד)

כָּל הָעֵדָה - בְּמֵעֲמַד כָּל הָעֵדָה (רש"י)

מָצִינוּ בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י, שֶׁחֶטְאוֹ שֶׁל הַמְקַלֵּל הִתְחִיל בְּכָךְ שָׂרָצָה לְהָקִים אֶת אֲהֳלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, עַל־אַף שֶׁהָיָה "בֶּן אִישׁ מִצְרִי". לָכֵן הָיָה גַּם עָנְשׁוֹ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הוּא בִּקֵּשׁ לְהָקִים אֶת אֲהֳלוֹ שֶׁלֹּא כַּדִּין בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה, וּבְכָךְ לְהַפֵּךְ לְחֵלֶק מִ"כָּל הָעֵדָה" - וְעַל כָּךְ נֶעֱנַשׁ בְּסִקִילָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּבְמַעֲמַד "כָּל הָעֵדָה".

(לקוטי־שיחות ח"ו ע' 166. ע"פ ביאורי החומש)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

טו) וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם מִשֵּׁבֶט לֵוִי. **בְּנֵי צָדוֹק,** צָדוֹק הָיָה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָרִאשׁוֹן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, לָכֵן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. **אֲשֶׁר שָׁמְרוּ** וגו', בַּפְּסוּקִים שֶׁלְּפָנֵי־זֶה אָמַר הַנָּבִיא שֶׁאוֹתָם כֹּהֲנִים שֶׁהִקְרִיבוּ לַעֲבוֹדָה־זָרָה לֹא יִגְּשׁוּ לַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לְפִיכָךְ אָמַר שֶׁאוֹתָם שֶׁלֹּא תָּעוּ יָשׁוּבוּ לְסֵדֶר עֲבוֹדָתָם. **טז)** **אֶל שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי,** הוּא סִדּוּר לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. **יז) בְּבוֹאָם אֶל שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית,** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּשֶׁיִּבוֹאוּ הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים אֶל שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית, כְּלוֹמַר, שַׁעֲרֵי הַהֵיכָל, וּלְעֻמַּת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים נִקְרָא כָּאן "הֶחָצֵר הַפְּנִימִית". **בִּגְדֵי**

עטרת מרים

טו וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק הַכֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה **אֲשֶׁר שָׁמְרוּ** **אֶת־מִשְׁמֶרֶת** **מִקְדָּשִׁי** וְלֹא זוּ מַעֲבוֹדַת הַמָּקוֹם וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת־זָרָה **בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל** מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי בְּכָל עִנְיְנֵי הַכְּהוּנָּה לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: **טז** וְגַם הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְהוּא סִדּוּר לֶחֶם הַפָּנִים **וְשָׁמְרוּ** **אֶת־מִשְׁמַרְתִּי** בְּכָל דִּבְרֵי הָעֲבוֹדָה: **יז** **וְהָיָה** **בְּבוֹאָם** הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים **אֶל־שַׁעֲרֵי** **הֶחָצֵר** **הַפְּנִימִית** הוּא הַהֵיכָל הַנִּקְרָא חָצֵר לְעֻמַּת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, **בִּגְדֵי פִשְׁתִּים** יִלְבָּשׁוּ הֵם בִּגְדֵי הַלָּבָן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לַעֲבוֹדַת

הפטרה לפרשת אמור לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק מד

מד טו **וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: טז הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי: יז וְהָיָה בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פְּנִים וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר כִּי בִּפְנִים לֹא יַעֲשׂוּ עֲבוֹדָה בִּשְׁמֹנָה בְּגָדִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה וּבִפְנִים בַּחֲלַל הַבַּיִת בֵּין בַּהֵיכָל בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: יח פַּאֲרֵי מִגְבָּעוֹת פִּשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע בַּמָּקוֹם שֶׁמְּזִיעִין: יט וּבְצֵאתָם הַכֹּהֲנִים, מֵהָעֲזָרָה שֶׁלָּהֶם אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה לֹא לְעֶזְרַת נָשִׁים, כִּי־אִם אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הָעָם וְהִיא עֶזְרַת אֲנָשִׁים, יִפְשְׁטוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם בִּגְדֵי כְהוּנָּה אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִם בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ הָעוֹמְדִים בְּתַחְתִּית הָהָר וּמִמַּעַל וְלָבְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּגָדִים אֲחֵרִים בִּגְדֵי חוֹל וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם אֶת בִּגְדֵיהֶם בְּבִגְדֵיהֶם שֶׁל הַכֹּהֲנִים, בְּחָשְׁבָם אִם יִגְּעוּ בָּהֶן בְּנֵי הָעָם כְּאִלּוּ הֵם קְדוֹשִׁים כְּמוֹ הַכֹּהֲנִים: כ וְרֹאשָׁם שְׂעַר רֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַשֵּׂעָר וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ גִּידּוּל שֵׂעָר לֹא יַרְבּוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם יַשְׁווּ אֶת הַגִּלּוּחַ וְלֹא יְגַלֵּחוּ מִכֹּל וָכֹל וְלֹא יְשַׁלֵּחוּ פֶּרַע: כא וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט, בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הוּא הַהֵיכָל: כב וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר־תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן וְהִיא בַּת כֹּהֵן, וְגַם בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן הָיָה כֹּהֵן אָז יִקָּחוּ: כג וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ יְלַמְּדוּ הַכֹּהֲנִים לְהַבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר יוֹדִיעֻם: כד וְעַל־רִיב הֵמָּה וְהָעָם יַעַמְדוּ לְמִשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּטַי יִשְׁפְּטֻהוּ כִּי הַכֹּהֲנִים יִהְיוּ בַּסַּנְהֶדְרִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת וּנְפָשׁוֹת בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה וְאֶת־תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי הַנְּהוּגִים בְּכָל־מוֹעֲדַי ה׳ בִּדְבַר הַקָּרְבָּנוֹת יִשְׁמֹרוּ הֵם לַעֲשׂוֹתָם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ בִּדְבַר הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאִים חוֹבָה לַיּוֹם: כה וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה אֶת עַצְמוֹ כִּי אִם־לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ

פִּשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ, הֵם בִּגְדֵי הַלָּבָן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל לוֹבֵשׁ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדוֹת שֶׁעוֹשֶׂה בִּפְנִים. וְלֹא יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר, הַמְּעִיל וְהָאַבְנֵט, שֶׁהָיָה בָּהֶם צֶמֶר, לֹא יִלְבְּשֵׁם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בַּעֲבוֹדַת פְּנִים. וָבָיְתָה, וְלִפְנִים מִן הַשְּׁעָרִים הָאֵלּוּ, דְּהַיְנוּ בַּהֵיכָל וּבְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. יח) פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים, מִגְבָּעוֹת עֲשׂוּיוֹת מִפִּשְׁתָּן. וְנִקְרְאוּ "פַּאֲרֵי" עַל שֵׁם הַכָּתוּב "וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת" (שמות כח,מ), וְנֶאֱמַר "פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעוֹת" (שמות לט,כח). לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע, לֹא יַחְגְּרוּ אֶת הָאַבְנֵט בְּמָקוֹם שֶׁמַּזִּיעִים. לֹא לְמַטָּה מִמָּתְנֵיהֶם וְלֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶם, אֶלָּא כְּנֶגֶד אַצִּילֵי יְדֵיהֶם (כְּנֶגֶד הַמַּרְפֵּק). יט) אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל הָעָם, כְּשֶׁיֵּצְאוּ אֶל עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם מְקוֹם עֲמִידַת הָעָם. יִפְשְׁטוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם וגו׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "וּפָשַׁט אֶת בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם" (ויקרא טז,כג). וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים, יִלְבְּשׁוּ בִּגְדֵי חֹל. וְלֹא יְקַדְּשׁוּ אֶת הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ עִם הָעָם בְּבִגְדֵי הַכְּהֻנָּה הַקְּדוֹשִׁים וִיקַבְּלוּ טֻמְאָה מִנְּגִיעָה בְּבִגְדֵי הָעָם. שֶׁאֵין בִּגְדֵי חֹל טְהוֹרִים אֵצֶל בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ. כ) וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ, שֶׁלֹּא יְגַלְּחוּ לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַשֵּׂעָר. וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ, שֶׁלֹּא יַרְבּוּ לְגַדֵּל שֵׂעָר, (יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם). כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם, כְּמוֹ הַכֻּסֶּמֶת שֶׁסְּדוּרָה בַּשִּׁבֹּלֶת, רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד עִקָּרוֹ שֶׁל זֶה, (וְזֶה מְדֻבָּר בְּכֹהֲנִים גְּדוֹלִים). כא) כָּל כֹּהֵן, בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט. כב) וְאַלְמָנָה וגו׳, כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אֲסוּרִים גַּם בְּאַלְמָנָה, וְנוֹשְׂאִים רַק בְּתוּלוֹת. וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה, אַלְמָנָה שֶׁתִּהְיֶה רַק אַלְמָנָה, אֲבָל לֹא שֶׁתִּהְיֶה חֲלוּצָה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ בְּלֹא בָּנִים וְחָלְצָה נַעַל שֶׁל אֲחִי הַמֵּת. וְאַף שֶׁאִסּוּר זֶה הוּא מִדְּרַבָּנָן, רְמָזָהּ יְחֶזְקֵאל, שֶׁאֲסוּרָה גַּם לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. מִכֹּהֵן יִקָּחוּ, מִקְצָת כֹּהֲנִים מֻתָּרִים בְּאַלְמָנָה, דְּהַיְנוּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט. כג) וְאֶת עַמִּי יוֹרוּ, הַכֹּהֲנִים יְלַמְּדוּ אֶת הָעָם, לְהַבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וגו׳. כד) בְּמִשְׁפָּטַי יִשְׁפְּטֻהוּ, הֵם יִשְׁפְּטוּ לְפִי מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא לְפִי אֻמְדַּן דַּעְתָּם. וְאֶת תּוֹרוֹתַי וגו׳, הַתּוֹרוֹת וְהַחֻקִּים בִּדְבַר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל הַמּוֹעֲדִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

יִטַּמְּאוּ: **כו** וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ אַחַר פָּרִישָׁתוֹ מִן הַמֵּת **שִׁבְעַת יָמִים** יִסְפְּרוּ־לוֹ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְיִזֶּהוּ מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה יָמִים: **כז** **וּבַיּוֹם בְּאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ** אֶל־הַקֹּדֶשׁ בִּיאַת הַכֹּהֵן לְהִתְחַנֵּךְ בָּעֲבוֹדָה אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּתְחִלַּת בִּיאַת הַכֹּהֵן לְהִתְחַנֵּךְ בָּעֲבוֹדָה אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הִיא עֲזָרַת כֹּהֲנִים אֲשֶׁר שָׁם הַמִּזְבֵּחַ **לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ** עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים מַקְרִיבִים בְּיוֹם הַחֲנוּךְ שֶׁלָּהֶם **נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:** **כח** **וְהָיְתָה לָהֶם** הַכְּהוּנָּה **לְנַחֲלָה** אֲנִי נַחֲלָתָם מוֹתַר קָרְבְּנֵי יִהְיֶה נַחֲלָתָם, **וַאֲחֻזָּה** חֵלֶק וְנַחֲלָה **לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל** כִּי אֲנִי אֲחֻזָּתָם: **כט** **שִׂרְפֵי הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה:** ל **וְרֵאשִׁית** כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל כָּל פָּל הַתְּרוּמוֹת כּוּלָן בֵּין דָּגָן בֵּין תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר מִכֹּל תְּרוּמֹתֵיכֶם מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתֶּם חַיָּבִים לְהַפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמָה **לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית** עֲרִיסֹתֵיכֶם חַלָּה תִּתְּנוּ **לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ:** **לא** לְפִי שֶׁהַתְּרוּמָה לָהֶם מְלִיקַת חַטַּאת הָעוֹף שֶׁהִיא נְבֵלָה וּטְרֵפָה, לָכֵן אֲנִי מַזְהִיר כִּי **כָּל־נִבְלָה** וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־הַבְּהֵמָה **לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:**

שי למורא

וְהַשְּׁבָּתוֹת. **כו)** **וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ,** אַחֲרֵי שֶׁיִּפָּרֵשׁ מִן הַמֵּת. **כז)** **וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ,** כָּל כֹּהֵן שֶׁבָּא תְּחִלָּה אֶל הַקֹּדֶשׁ לְהִתְחַנֵּךְ לָעֲבוֹדָה. **יַקְרִיב חַטָּאתוֹ,** זוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְרִיב, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' בְּיוֹם הִמָּשַׁח אוֹתוֹ, עֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד, מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב" (ויקרא ו,יג). **כח)** **וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה,** הַכְּהֻנָּה תִּהְיֶה לָהֶם לְנַחֲלָה. **אֲנִי נַחֲלָתָם,** כְּלוֹמַר, מוֹתַר הַקָּרְבָּנוֹת יִהְיֶה נַחֲלָתָם. **כט)** **הַמִּנְחָה וגו',** כְּלוֹמַר, שְׂיָרֵי הַמִּנְחָה וכו'. **וְכָל חֵרֶם,** וְכָל הֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁמְּיוּעָדִים לַכֹּהֲנִים. **ל)** **כָּל בִּכּוּרֵי כֹל,** אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. **וְכָל תְּרוּמַת כֹּל** וגו', וְכָל תְּרוּמָה מִכָּל מִין שֶׁחַיָּב בִּתְרוּמָה. **וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם,** חֵלֶק רִאשׁוֹן מֵעֲפָה (מִבָּצֵק), לְפִנֵי שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, תַּפְרִישׁוּ חַלָּה לַכֹּהֵן. **לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ,** כָּל זֶה יִהְיֶה לְהַשְׁרוֹת בְּרָכָה בְּבֵיתְךָ, וְלֹא יֶחְסַר לְךָ, אֶלָּא עוֹד יוֹסִיף. **לא)** **לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים,** לְפִי שֶׁהַתְּרוּמָה לָהֶם מְלִיקַת חַטַּאת הָעוֹף, שֶׁהִיא נְבֵלָה וּטְרֵפָה, חָצְרַךְ לְהַזְהִירָם עַל שְׁאָר נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת.

אָדָם לֹא יָבוֹא לְטַמְּאָה כִּי אִם־לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וּלְבֵן וּלְבַת לְאָחִיו וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: כו וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ כז וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כח וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזָּתָם: כט הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה: ל וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: לא כָּל־נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (ויק) ד וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: ס (ישראל) ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

תקוותי שיודעים אתם מבקשתי לתלמידים ותלמידות בכל מקום שהם, שיארגנו "קרן גמילות-חסדים" משלהם, ביחד עם הוספה מיוחדה בלימוד התורה בנוסף לשיעורים הקבועים. ויהי רצון שגם בזה תצליחו באופן הכי טוב

ממכתב ט"ו אייר, ה'תשל"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים לפרקי אבות

פרק ד משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

~ נקודות משיחות קודש ~

המפרשים[1] ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר־תורה הוא הלכה בשולחן־ערוך[2] ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"[3], לכן מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה – "גופו מכובד" – מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש[4] על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר ששים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה – ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן – עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר, כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על־פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין, וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן – אף־על־פי־כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא[5]: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי – אין לגויים כל קשר ושייכות. לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח – מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה[6]. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"[7], דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על־ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה – מהו השבח להיות מכובד על־ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"[8], יתכן שהקפדה יתירה על ענינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות – סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה, ומתקיים בו "כל המכבד את התורה – גופו מכובד על הבריות".

('תורת־מנחם – התוועדויות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

---

1) רש"י ורע"ב. **2)** אורח־חיים סימן קמו, יורה דעה סימן רמד. **3)** בבא קמא ל, א. **4)** לדוגמה ראה בראשית־רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. **5)** פרק מט. **6)** ראה תניא פרק לב. **7)** תניא שם. **8)** מדרש תנחומא תולדות ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:57	5:52	8:39	8:35	9:16	9:13	10:25	10:22	13:11	13:11	19:19	19:23	19:47	19:51	19:03	20:02
חיפה (ק)	5:54	5:49	8:36	8:32	9:14	9:11	10:23	10:21	13:11	13:11	19:24	19:28	19:49	19:54	18:54	20:05
ירושלים (ק)	5:55	5:49	8:37	8:33	9:14	9:11	10:23	10:20	13:10	13:10	19:23	19:28	19:46	19:50	18:47	20:02
תל אביב (ק)	5:56	5:51	8:38	8:34	9:15	9:12	10:24	10:22	13:12	13:11	19:20	19:25	19:48	19:53	19:02	20:04
אוסטריה, וינה (ק)	5:38	5:29	8:20	8:12	9:13	9:08	10:28	10:24	13:28	13:28	20:06	20:15	20:44	20:53	19:55	21:09
אוסטרליה, מלבורן (ה)	7:00	7:05	8:59	9:01	9:36	9:39	10:31	10:33	12:47	12:47	17:36	17:29	18:04	17:58	17:11	18:09
אוקראינה, אודסה (ק)	5:45	5:36	8:27	8:20	9:18	9:13	10:32	10:28	13:30	13:30	20:04	20:12	20:40	20:49	19:53	21:04
אוקראינה, דוניצק (ק)	5:13	5:03	7:55	7:47	8:48	8:43	10:02	9:58	13:02	13:02	19:40	19:48	20:17	20:26	19:29	20:42
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:23	5:13	8:04	7:56	8:58	8:53	10:13	10:09	13:13	13:13	19:52	20:01	20:30	20:39	19:41	20:55
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:44	5:33	8:24	8:15	9:21	9:16	10:37	10:33	13:39	13:39	20:23	20:32	21:02	21:12	20:12	21:30
אוקראינה, קייב (ק)	5:36	5:25	8:16	8:07	9:14	9:08	10:29	10:25	13:32	13:32	20:16	20:25	20:55	21:06	20:06	21:23
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	5:49	5:44	8:29	8:26	9:02	9:00	10:10	10:08	12:52	12:52	18:51	18:54	19:17	19:20	18:34	19:30
איטליה, מילאנו (ק)	6:14	6:05	8:56	8:50	9:45	9:41	10:59	10:55	13:56	13:56	20:31	20:38	21:03	21:11	20:16	21:26
אקוואדור, קיטו (ה)	6:08	6:07	8:38	8:37	9:08	9:07	10:10	10:10	12:42	12:42	18:14	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	7:29	7:33	9:32	9:34	10:08	10:10	11:03	11:05	13:21	13:20	18:14	18:08	18:41	18:35	17:50	18:46
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	8:31	8:37	10:25	10:28	11:05	11:07	11:58	12:00	14:12	14:12	18:53	18:46	19:24	19:17	18:29	19:29
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:09	6:02	8:52	8:47	9:35	9:31	10:46	10:43	13:38	13:38	19:59	20:04	20:30	20:36	19:46	20:49
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:56	5:49	8:39	8:34	9:23	9:19	10:34	10:31	13:28	13:28	19:51	19:57	20:22	20:29	19:38	20:42
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:56	5:49	8:39	8:34	9:23	9:19	10:35	10:32	13:28	13:28	19:51	19:57	20:23	20:30	19:38	20:43
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:29	6:21	9:12	9:06	9:57	9:53	11:10	11:06	14:04	14:04	20:30	20:37	21:03	21:10	20:18	21:24
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:40	6:35	9:21	9:18	9:57	9:54	11:06	11:04	13:52	13:52	19:59	20:03	20:25	20:29	19:43	20:40
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:04	5:58	8:46	8:42	9:25	9:22	10:34	10:32	13:23	13:23	19:35	19:39	20:03	20:08	19:21	20:20
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:45	6:41	9:25	9:22	10:00	9:57	11:07	11:05	13:51	13:51	19:52	19:55	20:17	20:21	19:36	20:31
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:51	5:43	8:34	8:28	9:18	9:14	10:30	10:27	13:24	13:24	19:48	19:54	20:20	20:27	19:35	20:40
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:21	6:13	9:04	8:58	9:47	9:43	10:59	10:56	13:52	13:52	20:14	20:21	20:46	20:53	20:02	21:06
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:48	5:41	8:31	8:26	9:16	9:12	10:28	10:25	13:23	13:23	19:48	19:54	20:20	20:27	19:35	20:41
בוליביה, לה-פס (ה)	6:44	6:46	9:04	9:05	9:35	9:35	10:34	10:35	13:00	12:59	18:15	18:12	18:39	18:36	17:55	18:46
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:18	6:07	8:57	8:48	9:57	9:51	11:13	11:09	14:16	14:17	21:03	21:12	21:43	21:54	20:53	22:12
בלגיה, בריסל (ק)	6:19	6:08	8:59	8:49	9:58	9:52	11:13	11:09	14:17	14:17	21:02	21:11	21:42	21:53	20:52	22:10
ברזיל, סאן פאולו (ה)	6:27	6:29	8:41	8:42	9:13	9:14	10:11	10:12	12:34	12:33	17:45	17:42	18:06	18:02	17:20	18:12
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	6:14	6:16	8:29	8:30	9:01	9:02	9:59	10:00	12:22	12:21	17:30	17:26	17:55	17:51	17:09	18:01
בריטניה, לונדון (ק)	5:35	5:24	8:14	8:04	9:15	9:09	10:30	10:26	13:35	13:35	20:23	20:33	21:02	21:14	20:15	21:31
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:37	5:25	8:13	8:02	9:20	9:14	10:37	10:32	13:44	13:44	20:36	20:47	21:20	21:32	20:30	21:52
גרמניה, ברלין (ק)	5:38	5:26	8:16	8:05	9:19	9:13	10:36	10:31	13:41	13:41	20:32	20:43	21:13	21:25	20:21	21:43
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:04	5:53	8:44	8:36	9:42	9:36	10:57	10:53	13:59	13:59	20:42	20:52	21:22	21:32	20:32	21:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	6:30	6:34	8:43	8:44	9:15	9:17	10:13	10:14	12:35	12:34	17:45	17:41	18:04	18:00	17:17	18:10
הודו, מומבאי (ה)	6:11	6:08	8:50	8:47	9:22	9:20	10:28	10:26	13:08	13:07	19:00	19:02	19:25	19:27	18:44	19:37
הודו, פונה (ה)	6:08	6:05	8:46	8:44	9:18	9:16	10:24	10:23	13:04	13:03	18:56	18:58	19:20	19:22	18:39	19:32
הונגריה, בודפשט (ק)	5:29	5:20	8:11	8:04	9:03	8:58	10:17	10:14	13:17	13:17	19:54	20:02	20:30	20:39	19:42	20:55

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:00	4:53	7:43	7:38	8:27	8:23	9:39	9:36	12:32	12:32	18:56	19:02	19:27	19:34	18:43	19:48
יוון, אתונה (ק)	6:31	6:24	9:13	9:09	9:55	9:51	11:05	11:03	13:57	13:57	20:15	20:20	20:45	20:51	20:01	21:03
מולדובה, קישינב (ק)	5:51	5:42	8:33	8:26	9:25	9:20	10:39	10:35	13:38	13:38	20:13	20:21	20:49	20:58	20:02	21:14
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:08	6:05	8:46	8:44	9:19	9:17	10:25	10:23	13:05	13:05	18:58	19:00	19:23	19:25	18:42	19:35
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:23	7:31	9:10	9:13	9:53	9:56	10:45	10:47	12:57	12:56	17:30	17:21	18:03	17:55	17:05	18:07
נפאל, קטמנדו (ח)	5:26	5:21	8:06	8:03	8:41	8:39	9:49	9:47	12:34	12:34	18:37	18:40	19:03	19:07	18:22	19:17
סין, בייג'ין (ח)	5:17	5:09	7:59	7:54	8:42	8:38	9:53	9:51	12:46	12:46	19:07	19:13	19:38	19:45	18:52	19:58
סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:28	9:27	9:58	9:57	11:00	11:00	13:32	13:32	19:07	19:06	19:29	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	5:08	4:57	7:46	7:36	8:49	8:43	10:05	10:01	13:10	13:11	19:59	20:09	20:41	20:53	19:50	21:11
פרו, לימה (ח)	6:15	6:16	8:38	8:38	9:08	9:08	10:09	10:08	12:35	12:35	17:56	17:54	18:19	18:17	17:36	18:26
צרפת, ליאון (ק)	6:30	6:21	9:13	9:06	10:02	9:58	11:16	11:12	14:14	14:14	20:46	20:54	21:21	21:30	20:35	21:45
צרפת, פריז (ק)	6:33	6:23	9:14	9:06	10:08	10:03	11:23	11:19	14:24	14:24	21:06	21:15	21:42	21:52	20:53	22:08
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:44	8:18	8:16	8:47	8:46	9:51	9:50	12:24	12:24	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	6:12	6:03	8:54	8:48	9:41	9:37	10:54	10:51	13:50	13:50	20:21	20:28	20:52	21:00	20:06	21:14
קנדה, מונטריאול (ק)	5:44	5:35	8:27	8:20	9:16	9:11	10:29	10:26	13:27	13:27	20:01	20:08	20:35	20:43	19:48	20:58
קפריסין, לרנקה (ק)	5:56	5:50	8:39	8:35	9:18	9:14	10:27	10:25	13:17	13:16	19:30	19:34	19:58	20:04	19:16	20:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:20	5:07	7:54	7:40	9:05	8:58	10:23	10:18	13:31	13:32	20:28	20:40	21:14	21:27	20:20	21:48
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:50	4:37	7:21	7:05	8:37	8:30	9:55	9:50	13:05	13:05	20:09	20:21	20:52	21:06	19:57	21:28
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:07	4:58	7:49	7:42	8:41	8:36	9:55	9:52	12:54	12:54	19:30	19:38	20:07	20:16	19:19	20:31
שוויץ, ציריך (ק)	6:12	6:02	8:53	8:46	9:46	9:41	11:00	10:56	13:59	13:59	20:40	20:48	21:12	21:21	20:24	21:37
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:57	5:55	8:34	8:32	9:04	9:03	10:09	10:08	12:47	12:47	18:34	18:35	18:57	18:59	18:17	19:08

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב